

BIBLIOTECA NAZIONALE
VITTORIO EMANUELE
6
28 / C
63

IOH. HENR.

OTHONIS

LEXICON

RABBINICO-

PHILOLOGICVM.

IOH. HENRICI OTHONIS

Hel. Bernatis, in Acad. Lauf. Phil. Prof.

LEXICON RABBINICO-PHILOLOGICUM,

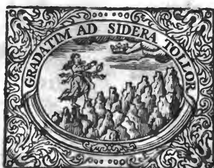
IN QUO

ORDINE ALPHABETICO NOTANTUR ET
referuntur præcipua, quæ circa veterum Hebræorum
dogmata, ritus & ſtatuta, in utroque Talmude,
Maymonidis & aliorum ſcriptis
occurrunt.

AD UTILITATEM OPERIS
indigitandam in limine poſitum eſt

MASSECET SCHEKALIM
Not. Illuſt.

Cum INDICIBUS in *V.* & *N.* TESTAMENTUM,
Ut & in MISNICOS *Tractatus.*

GENEVÆ,
Sumptibus IOH. HERM. WIDERHOLD.
M. DC. LXXV.

VIRIS

MAGNIFICENTISSIMIS,
NOBILISSIMIS AMPLISSIMIS
CONSVLTISSIMIS

DD. CONSVLI
QVÆSTORIBVS TRIBVNIS
SENATORIBVS

TOTIQVE ADEO
AVGVSTO SENATVI

INCLYTÆ
Et
ILLVSTRISSIMÆ

BERNATVM
REIPVBLICÆ

PATRIÆ PATRIBVS, ECCLESIÆ NVTRITIIS LITERARVM MECOENATIBVS

DOMINIS PROCERIBVS SVIS GRATIOSISSIMIS

HOC QVALECVNQVE MONVMENTVM LITERARIVM EX VETVSTISSIMIS POST SACRA VOLVMINA LIBRIS COLLECTVM, SVB PRÆSIDIO AVSPICATISSIMÆ IPSORVM POTESTATIS, IN SPATIIS IPSORVM ACADEMIÆ CONCEPTVM

COMPLECTENS

RVDERA REIPVBLICÆ HEBRAICÆ

QVA NVLLA VNQVAM IN TERRIS SANCTIOR, NEC BONIS EXEMPLIS DITIOR FVIT, QVÆ NON HOMINEM MORTALI CONCRETIONE SATVM, SED IPSVM DEVM IMMORTALEM AVTHOREM FVNDATOREMQVE HABVIT

VT MAXIMIS TVTELARIBVS GENIIS ET PATRONIS

QVOS IN AMBIGVO EST, DIGNOS MAGIS REDDAT IMMORTALI ÆVO, AN REIPVBLICÆ CVRA, AN LITERARVM AMOR, AN ORTHODOXIÆ PATROCINIVM

VT

VT ALIQVAM SALTEM SVÆ ERGA IPSOS PIETATIS ET GRATITVDINIS TESTIFICATIONEM EXPROMERET, PROPTER TOT QVIBVS IPSVM ORNARVNT BENEFICIA, PRÆCIPVE QVOD ANTE ANNVM ET QVOD EXCVRRIT A PEREGRINATIONE LITERARIA REDEVNTEM TAM GRATIOSE ACADEMIÆ LAVSANNENSI INSERVERINT, STVDIA EIVS FOVERINT SIBI VENDICARINT

OFFERT ET CONSECRAT

ET SICVTI AVICVLÆ APESQVE CVM NIHIL POSSENT OPVLENTIVS PLVMAS ET CERAS, AD MAGNIFICENTISSIMVM DELPHICI APOLLINIS TEMPLVM VLTRO DETVLISSE DICVNTVR

SIC

AD TOT GLORIÆ IPSORVM MONVMENTA QVÆ ALII PARTIM IPSIS DEDICARVNT, PARTIM ETIAM DEDICATVRI SVNT

HANC OPELLAM SVAM

ADIVNGIT

CVM CALIDISSIMIS AD DEVM OPT. MAX. VOTIS

VT IPSIS DET REM PROLEMQVE ET DECVS OMNE

AC TANDEM SVPERATA MORTALITATE GLORIAM SEMPITERNAM

MAGNIFICENTISSIMIS ET AMPLISSIMIS NOMINIBVS VESTRIS

Obsequentissimus & Humillimus

IOH. HENRICVS OTHO.

Lausannæ ad Kalend. Novemb. 1674.

BENE-

BENEVOLIS
LECTORIBVS
SALVTEM.

B ea tempeſtate, quâ animum meum ad graviora quædam diſciplinarum ſtudia adieci, imprimis illud mihi propoſitum fuit, ut in evolvendis omnis ævi ſcriptoribus nihil æquè ſectarer quàm documenta earum rerum, quæ ad ſacrarum literarum intelligentiam pertinerent. Exiſtimabam enim id quod res eſt, Sacri codicis lectionem, non Theologis modò, ſed omnibus bonis viris & præſertim eruditis debêre eſſe iucundiſſimam, nec nobis qui in literario otio vivimus aliud magis ſeriò agendum, quàm ut quàm optimè cognitus intellectuſque ſit is ſermo quo olim uſus

ipſe Deus eſt. Hinc quantum temporis alii otii oblectamentis tribuerunt, tantum egomet mihi ad linguam Sanctam excolendam ſumpſi, cuius fructus in hunc finem videbatur utiliſsimus. Et illius ſanè operæ nunquam hactenus me pœnituit. Vix enim dicere poſſum, quantopere animum meum delectaverit Hebraiſmus, cum Biblica volumina, Rabbinorum Commentarios, & ea quæ in Talmudis pandectis à Iudæis eruditè ſcripta ſunt, evolverem. Vbicunque enim loca ſalebroſa & difficilia (quibus hæc literatura alios deterret,) gradum meum morabantur, amor mitigabat laborem, & utilitatis fructus ulteriùs amorem incitabat, nec unquam ab illis ſtudiis niſi ſerenâ fronte receſsi. Et quamvis deinde me Providentia Divina לגרום גרם אחר *os aliud rodere* iuſſerit, & cogitationes meæ ad philoſophicas diſciplinas applicandæ fuerint, priſcas tamen noſtras muſas literulis Hebraicis

& Græ-

& Græcis ſubnixas, ita relinquere non potui, quin ſemper aliquid de ſubſciſivo tempore illis tribuerem. Ex quo quoque hæ qualeſcunque animadverſiones, quas in ſubſidium memoriæ adnotavi, ne fugitiva oblivio eas mihi ſubduceret, & quæ nunc in publicum egrediuntur ſuum ortum habent. Nec profecto ullum fore credo, qui ad talia tranſcendere illicitum putet mihi aut aliis, quos ſuus ordo locuſque in aliis muniis detinet. Homo Muſarum ſacris initiatus, non eſt (ut ait Cæcilius) unius operis remex & baiulus, generoſa mens ad unius res miſcellam ſcientiam non adſtringitur, neque alligatur: ſemper ſeſe verſat illa, concutitque, quicquid pulchrum & ſcitu dignum videt, id omne ſcit eſſe ſuum. Divinæ virgines muſæ adſtant ubique, & omnes ad ſe invitant, neminem illæ averſantur qui bonam ſpem non eiuravit. Iubent omnes exſurgere, animos ſumere, & ſe quoque hone-

ſtis conatibus dignos fingere. Satis profectò aliàs frigent hæc ſtudia, quamvis nemo ab ipſorum limine arceatur. Dicendum enim apertè eſt, admodum oſcitanter & ſupinè vivimus. Anglorum, Gallorum & vicinarum gentium verba & voces diſcimus, tam ingenioſi cùm ſimus, unam illam non intelligimus linguam, quam ſanè unam didiciſſe operæ eſſet pretium. Magna pars palàm illam contemnit, ut plurimùm humi repentia ingenia, & à quibus ne hilum in ſolida literatura exſpectabis. Alii verò animum ſuum quidem ad hoc pulcherrimum ſtudium applicant, ſed plerumque ita perfunctoriè, ut quidem ad fores Hebraiſmi accedant, quod facillimum, interiora autem ſacraria, Syriaſmum atque Rabbiniſmum ne voto quidem penetrent: Cùm tamen ad diiudicandum quanti ſint in Hebraiſmo theſauri, meo animo pergendum ultra ſit, & diſpiciendum, quid Iudæi vernaculi Bibliorum interpretes

pretes rectè aut secus dixerint, & tunc demum nobis ius fasque erit, de iis rebus liberè dissertare, quarum notitia non aliunde erui nisi ex sacro codice potest. Possem hic meam sententiam adductis exemplis probare, & ostendere quot errores apud omnis generis scriptores ex ignorantiæ huius literaturæ pullularint, si hoc tempore illud agere animus esset, & si mihi de Hebraismi patrocinio ullo modo laborandum; habet enim ille quibus & auctoribus & rationibus causam suam pulchrè tueatur, ut potiùs malignitatis nomine suspecti esse debeant, qui eius contemptum præ se ferunt; quàm assentationis, qui de eo honorificè sentiunt & loquuntur. In posteriorum gratiam adornatum est quicquid hac vice circa Talmudica scrinii nostri repagula perrumpere potuit: quæ oppidò pauca sunt respectu illorum quæ aliàs se obtulissent. Sed rebus nostris consultum non censebamus omnia quæ

parata habebamus unâ vice fortunæ committere; Et cùm & optimarum rerum si minus satietas, certè sit modus quidam, etiam in collectione materiarũ videbatur modus adhibendus. Quòd si tamen hæc à Doctis aliquo favore excipiantur, ita ut aliquando ad secundam editionem deveniendum sit, illam duplo auctiorem promittimus. Quid verò nunc præstiterimus, meliùs legendo animadvertet lector, ne domestico præconio vanitatem prodamus, & iudicii eius libertatem impediamus; hoc tamen absque iactantia credere volumus, nos multa adduxisse, quæ Theologis ad sacrarum literarum intelligentiam inservire possunt, & quæ oblectabunt alios qui Hebraismum amant. Quæ verò præterivimus, qualia sunt Philologicæ quæstiones circa textum sacrum, & recentiorum Iudæorum ritus, ea studiosus lector eleganter tractata apud Cl. *Hottingerum* in Thes. & apud *Leusdenium* in Philog. & Synag.

Buxtor-

Buxtorfii reperiet. Libuit enim nobis hac vice præcipuè illarum rerum fastigia pervadere, quæ propiùs priscos Hebræos, & cultum posterioris templi spectarent, utpote quæ magnum pondus in explicatione Novi Test. afferre possent, & quæ in lectione Talmudicorum inprimis exstarent. Poterunt tamen & illa, si ita eruditis visum, huic operi ad maiorem eius commendationem suo tempore adiungi. Quod autem has nostras curas sub forma Lexici edere voluerimus, plurimæ nobis adfuerunt causæ & rationes. Præterquàm quòd videbamus præsens opus hoc modo aliorum & nostris inventis semper locupletari posse, insuper non contemnenda utilitas ex illo ordine affulgebat, quòd Hebraismo initiatus, instructus solo Lexico Talm. Celeb. Buxtorfi, ad enucleandas vocum significationes, facili labore in Misnæ & aliorum Talmudicorum tractatuum sensus pervenire possit, modò antea in nostro

Lexico materiam circa quam occupatur, legerit & ruminaverit, ad quam facilè reperiendam alphabetica dispositio non inutilis erit. Addidimus enim hunc in finem loco supplementi singularem indicem in Massictot Misnæ, ut studiosum eò magis adiuvaremus. Hoc enim dicere possumus, nihil nobis, dum illa scripta excutiebamus, maiorem difficultatem creasse quàm quòd nullum præceptorem habuerimus, qui nobis materialia prælibaret: quamvis enim Lexica *Aruch* & *Buxtorfianum* vocum significationes suppeditent, ut plurimùm tamen stylus Talmudicus tam varium sensum præ se fert, ut sæpè anxius & dubius hæreas quinam sit amplectendus; Ex qua difficultate tamen facilè te extricabis, si iam aliquâ ratione mente perceperis quid in genere de hoc vel illo Iudæi sentiant. Sed præcipua huius nostri propositi ratio, & quæ primo loco dicenda fuisset, est consilium Clariss. Viri

D.Leigt-

D. Leigtfooti, qui in Hebraicis Doctissimus, ואחרון אלוחרינא *Et unus ex non multis*, cuius authoritatem semper magni habui, & à quo me plurima didicisse hic grato animo agnosco. Is, cùm Oxonii hærerem, humanissimis suis literis mihi petenti, *quid præcipuè in Hebraismo utiliter & cum fructu tentari posset*, respondit: Se nihil scire quo magis studium Hebraicum adiuvari posset, quàm si quis Talmud utrumque, præcipue Hierosolymitanum legeret, & in codicillos ordine Alphabeticò conjiceret, quicquid aut ad historiam aut ritus veterum Hebræorum explanandos faceret; Vnumquemque deinde ea quæ in suum usum facient, indè expromere posse: Omnia vertere esse nimis tædiosum, imitandas esse apes, quæ mel undiquaque ex infinitis flosculis congerunt & colligunt, quamvis omnes fibrillas texturæ plantarum non excutiant. Et sanè ita est, viris ingenuis & doctis hæc quam

sequuti sumus methodus sufficiet, לחסרי לב *Indoctis & incuriosis* verò nec alia proderit. Ita iudicarunt Viri Magni *Dn. Peaucokius* Orientalium literarum Columen & Prof. Oxon *D. Henricus Iustellus*, omnis elegantioris literaturæ promotor, quos difficillimum est laudare, quia ut meritò laudantur, ita satis laudari non possunt. Hi ambo egregiè nos consiliis & operâ adiuvarunt; præcipuè *D. Iustellus*, cuius petitionum protela tandem verecundiam nostram expugnarunt, ita ut etiam in publica Scena apparere, & depositum hunc partum tolli sustinuerimus. Si culpa temeritatis deprecanda est, cum ipso omnem partiar invidiam, ipsius culpa erit quod flagitare non desierit, mea quod studio eius sim obsequutus. Honoris causa etiam his adiungere debemus Celeberrimos Viros verè λείψανον χρυσοῦ γένους, qui in Gallia & Anglia nos amarunt, ad omnia honesta calcar addiderunt,

runt, reducem φίλην εἰς πατρίδα γαῖαν D. *Stephanum Gaussenum* in Acad. Salmuriensi Theolog. Profes. virum ab omnibus ingenii doctrinæque præsidiis instructissimum, cuius etiam hortatu incitatus olim obiectiones Abarbenelis in cap. LIII. Esai. Latinè reddidi D. *Nicolaum Toinardum* Aurelianensem, qui naturâ doctrinaque informatus est ad omnem virtutis gloriam, uti sufficienter orbi literario probavit in nova sua *Chronologia & harmonia*, item in observationibus illis physicis quas Parisiis apud *Hubinum* in vico St. *Martini* edidit. Et ostendet porrò in illa quæstione, *An Christus die mortem eius præcedente Pascha celebraverit?* Stat enim pro negativa, nec ut credo absque magno pondere argumentorum, usquedum antem ea nobis produxerit, retinebimus affirmativam sententiam, quam pag. 455. huius operis innuimus. Sequitur par amicorum ex Anglia; D.

Bernhardus Colleg. Divi Iohan. Oxon. ſocius & in Academia Mathem. Prof. & D. *Gulielmus Giſe* Colleg. Orielis Socius : viri ſtupendæ eruditionis, in quibus eleganter habitat omnis literatura Orientalis, præcipuè in D. Giſe fermè ad miraculum uſque. Vix enim ullum in univerſo orbe terrarum genus eſt idiomatis, cuius extent monumenra conſecrata perennitati literarum, quod non aſſiduitate laboris, ætate nondum 24. annos ſupergreſſus, perveſtigarit. Illorum iudicium mihi ſemper fuit inſtar ampliſſimi theatri, & ex animo lætor meos conatus ipſis placuiſſe. Cæterùm humaniſsime lector, cùm has noſtras animadverſiones ruſpaberis, memineris obſecro, omnia diiudicare κατὰ τὴν ἐπιείκειαν οὐκ ἐξ ἀκριβοδικαίου. Multa forſan erunt non tam bene dicta aut poſita, in quibus dabis χεῖρα πιέζοντι. Non ſumus tam impotentis arrogantiæ, ut

in

in tanta communis naturæ imbecillitate, ſolos nos ſupereſſe exiſtimemus, quibus interdum veniâ opus non ſit. In omnibus ἅπαντες ἐσμὲν ἀβέλτεροι, hallucinamur omnes, nec quiſquam eſt, qui tam bene animum ſuum diſciplinis obfirmavit, ut nihil fugere eum poſsit aut fallere. Parati profectò ſumus ſimulac monuerit quis meliora, ſententiam mutare. Pertinaciam enim pro opinione induere non eſt noſtrum. Ipſi nos ſi quando errores noſtros odorati fuerimus, ſponte hanc gratiam à nobis inibimus, & primi eos indicabimus, ne quis fortè ſtudio noſtri deceptus, hallucinationes noſtras cæcis oculis prætereat. Tandem ut mihi mea, ſic ſua Typographo imputabis menda. Omnibus enim abſens occurrere non potui; Norunt alii, qualia ſint illorum librorum fata, qui procul authoribus typis deſcribuntur. Ve-

rùm ut ipſe inter legendum obſervare poteris, pauca ac leviora illa ſunt quæ evitari non potuerunt ob preli feſtinationem; Graviora verò, ſi quæ ſint, ex Indice erratorum facilè corriges;

Vale.

Viro

Viro Clarissimo, Doctissimo

DN. IOH. HENR. OTHONI

Philosophiæ in Acad. Lausann. Prof.
Digniss. Meritissimo.

ANnorum commune scelus nunc imperat, amplos
Ambitiosa jubet scribere fama libros.
Nemo latet, sed literulis qui jungere novit
Literulas, magnum condere tentat opus.
Colligit Authores, libro collecta notantur,
Et compilatus post tibi cento venit.
Sic liber efformat librum nec desinit alter
Vendere pro scriptis altera scripta suis.
Non omnes hac culpa tenet, nec scribere prorsus
Est vanum, si vis scribere, scribe nova.
Quæ nosti ingeniis trivialibus abdita scribe
Sedulus, & scripti gloria maior erit.
Sic OTTHI *Præclare facis, tu Codice promis*
Emisso, doctos quæ latuere viros.
Pandis concisæ mysteria Gentis, & eius
Commodior nobis inde MAGISTER *erit.*
Talmudi via strata patet, novisse docetur,
Difficile Hebræus quicquid Apella tenet

Vix prius ignotos licuit penetrare recessus;
Exigui nunc res ista laboris erit.
Maior an utilitas librum commendat? An isto
Vindice materies dignior esse potest?
Succedant alii, partum Gens docta fovebit,
Author Lausannæ laus erit ampla suæ.

Clariss. Authori, veteri suo Amico, nunc Fautori ac in Hebræis haud ita pridem Præceptori Honoratissimo, grati animi daturus monumentum hæc scripsit

IOH. IAC. ROTHPLÆZIVS,
Arov. L. A. M.

Genevæ Prid. Kal.
Nov. 1674.

AD

AD HVIVS OPERIS
utilitatem oſtendendam

Præter Indices in Vet. *&* Nov. *Teſtamentum*
Vt & in Miſnæ Tractatus

HIC IN LIMINE APPONAMVS

MASSECET
SCHEKALIM

A nobis latinâ togâ indutum, & brevibus
notis illuſtratum

Quas præcipuè præſens opus ſuppeditavit.

פרק א

באחד באדר משמיען על השקלים ועל הכלאים בחמשה עשר בו קוראין את המגילה בכרכין ומתקנין את הדרכים ואת הרחובות ואת

CAP. I.

PRimo die (1) Februarii (2) proclamant propter (3) ſiclos, & propter (4) Heterogenea. Die decimo quinto eiuſdem [*menſis*] (5) legunt (6) Megillam in (7)

מקואות המים ועושה כל צרכי הרבים ומציינין את הקברו' ויוצאין אף על הכלאים:

locis munitis, & (8) reparant vias & plateas, ut & (9) aquæ receptacula; faciunt deinde omnes necessitates, quæ publicum respiciunt; (10) pingunt sepulchra & (11) pro Heterogeneis egrediuntur.

ב אמר רבי יהודה בראשונ' היו עוקרין ומשליכין לפניהם משרבו עוברי עבירה היו עוקרי' ומשליכין על הדרכין התקינו שיהו מפקירין כל השדה כולה:

II. Dixit Rabbi Iehuda, ab initio evellebant [*Heterogenea*] & coram projiciebant, ab eo autem quo multiplicati fuerunt (12) transgressores, evellebant & in vias illa projiciebant. [*Tandem*] constituerunt, (13) ut omnis ager communis fieret.

Notæ.

(1) Quotuplex אדר *mensis Februorius* sit, vid. אדר *pag.* huius operis 8. (2) משמיעין idem est מכריזין publicè per *preconem publicare*, & promulgare, ut omnes sciant & audiant, stato tempore hemysiclum esse persolvendum. (3) De siclis vid. p. 600. (4) Quid circa Heterogenea proclament, refert *Maymon* in *Kilaim* cap. 2. sub fin. *Ut unusquisque se conferat* לגינתו

לגינתו in hortum suum ולשדהו *& in agrum suum*, *& Heterogenea evellat.* Cæterùm de Heterogeneis vid. pag. 241. (5) De lectionibus Biblicis vid. pag. 320. (6) Quænam sit illa מגילה vid. pag. 320. & 321. ubi notantur quædam circumstantiæ, quæ in lectione voluminis Esther (quod hic per מגילה intelligunt) observabantur. (7) Quænam sit distinctio inter כרך *Civitas*, עיר *urbs*, & כפר *oppidum*, vid. pag. 117. 118. (8) Duplicem ob causam restaurant vias; I. est, ut advenientes ex provinciis ad festum paschalem expeditè viam inire & emensurare possint. Quæ viarum reparatio tam sollicitè peragenda erat, ut illa etiam causa intercalationis esse potuerit. Vid. p. 277. II. erat, ne illi qui per accidens aliquem interfecissent, in fuga sua aliquod offendiculum reperirent. De hac reparatione præcipuè intelligendus est textus; ut videre est ex *Maymonide Hal. Rozeach* cap. 8. בט"ו באדר בכל שנה בית דין מוציאין שלוחים לתקן הדרכי' וכל מקום שמצאוהו שנתקלקל מתקנין אותו: *Die decimo quinto Februarii in quovis anno Senatus emittit legatos, ad vias restaurandas: Illique curant reparare omnia loca collapsa & corrupta; Et si quando Synedrium hoc negotium negligeret, æstimaretur quasi sanguinem ipsum fudisset*; Si forsan à vindice inopinatæ cædis author interfectus fuisset. De hac viarum reparatione loquuti sumus pag. 53. (9) In aquæ receptaculis quæ מקואות nominantur, immundi ante festum & oblationem sacrificiorum, se lavando purificabant; quid verò מקוה sit vid. pag. 337. (10) מציינין לשון ציון וסימן *Pingunt id est signo & figurâ aliquâ notant*, inquit Glossa; ut illi qui munditiei student, sepulchralia illa loca evitare possint. Vid. *Sepulchrum* pag. 599. (11) Synedrium mittit deputatos die 15. Fe-

bruarii, qui מסבבין לבדוק *Circumeunt, ad videndum, an edicto Synedrii die* 10. *Februarii factum de Heterogeneis eradicandis morem gesserint & obtemperaverint.* In hunc sensum *Maymon* in *Kelaim* cap. 2. sub fin. (12) Temporibus Domini nostri Iesu Christi præcipuè multiplicati sunt עוברי עביר *Transgressores*: & in omnia vitia gens Iudæa apertè decidit vid. pag. 372. & 373. (13) Si quis non obediverit admonitioni Legatorum, die 15. Februarii visitationem incipientium, & Heterogenea non ex fundo suo eradicaverit usque ad festum *Paschatis*. Legati בחולו של מועד *In die profesto Solennitatis*, (i.e. in die aliquo intra primum & ultimum festi diem,) iterum egrediuntur, & talem agrum in quo adhuc una species ex viginti quatuor Heterogeneorum speciebus, inveniunt, communis iuris faciunt, (Germ. geben ihme Preiß.) ad pœnam infligendam inobedienti. Vid. Maymon in *Kelaim* ubi supra.

ג בחמישה עשר בו שולחנות היו יושבין מדינה בעשרים וחמשה ישבו במקדש משישבו במקדש התחילו למשכן את מי ממשכנין לוים וישראלים גרים ועבדים משוחררים אבל לא נשים

III. Die decimo quinto eiusdem (*mensis*) in (1) provincia mensæ collocantur; & die vicesimo quinto (2) sesent (*ad mensas*) in (3) Sanctuario. A quo inceperunt in sanctuario (*ad mensas*) sedere, incipiunt etiam (4) pignora

ועבדים וקטנים כל קטן שהתחיל אביו לשקול על ידו שוב אינו פוסק ואין ממשכנין את הכהנים מפני דרכי שלום:

gnora ſumere. A quibus pignora ſumuntur? (5) Levitis, Iſraelitis, A (6) proſelytis, (7) ſervis manumiſſis; ſed non à (8) mulieribus, necque ſervis, necque (9) parvulis. Omnis Minorennis per quem Pater ſiclum ſoluere conſuevit, *(ad idem peragendum)* revertatur neque deſiſtet. A Sacerdotibus pignora non ſumunt (11) honoris cauſa.

ד אמר רבי יהודה העיד בן בוכרי ביבנה שכל כהן ששוקל אינו חוטא אמר לו רבן יוחנן בן זכאי לאבי אלא כל כהן שאינו שוקל חוטא אלא שהכהנים דורשים מקרא זה לעצמן וכל מנחת כהן כליל תהיה לא תאכל הואיל והעומר ושתי הלחם ולחם

IV. Dixit (12) Rabbi (13) Iehuda: aſſeruit (14) Ben Bucri in (15) Iaſne, quod ille Sacerdos qui pendit ſiclum non peccet. Reſpondit ipſi Rabban (16) Iochanan Ben Saccai; non ſolùm ita, ſed omnis Sacerdos, qui Siclum non ſolvit, peccat. (17) Si enim Sacerdotes vellent ſibimet ipſis ap-

הפנים שלנו היאך נאכלים: plicare illud dictum (*Lev.* VI. 16.) *Omnis oblatio Sacerdotis perfecta esse debet, ne de ea comedatur.* Quandoquidem (18) Omer & (19) duo panes, ut etiam (20) panes propositionis (*ex illo genere sunt,*) (21) quomodo comedi possunt?

NOTÆ.

(1) Quando מקדש & מדינה sibi opponuntur, tunc per מקדש intelligitur *Sanctuarium Hierosolymitanum* cum tota urbe, & per מדינה intelliguntur *reliqua urbes in terra Israelis.* Sic *Maym.* in *Taanith* cap. 4. ab init. (2) in provinciis & Hierosolymis ad siclum exigendum publicæ collocabantur mensæ, quibus assidebant commissarii & collybistæ pecuniam permutantes, qui propriè dicuntur שולחנים p.212. (3) Quot nomina templum habeat, vid. p.637. (4) Ab eo tempore quò mensæ collocatæ sunt in provinciis, neminem ad solvendum hemysiclum cogunt, sed illum à solventibus recipiunt, & ab aliis petunt בנחת *placidè.* At si quis siclum non solverit usque ad diem 25. Feb. & mensæ iam collocatæ sint in Sanctuario, nemini amplius parcunt, & ab illis qui nummis carent pignora sumunt, etiam ipsis invitis, imò usque ad vestimenta ipsorum. Sic *Maymon.* in *Schekalim* cap.1. (5) De Levitis vid. pag.325. (6) De Proselytis vid. pag.402. & 491. (7) De Servis vid. p. 596. (8) Quot mulieres habeant privilegia; vid. p. 190. (9) Quando pubertas in masculis & fœmellis incipiat, & quis sit קטנה & קטן vid. pag.493. & pag. 8.9.

8.9. (10) Sensus est, Minorennem qui semel pro patre pecunias attulit, semper deinde illas singulis annis iterum afferre debere & posse, donec maior natu pro se ipso siclum solvat. Vid. *Maym. Schekal.* cap. I. (11) מפני דרך שלום significat aliquando *pacis & concordiæ causâ*, aliquando *honoris & civilitatis causâ*, ut hic indecorum enim fuisset tam rigidè cum venerandis illis Viris agere; Notat tamen *Maymon* l. m. c. quamvis pignora à Sacerdotibus non sumserint, ipsos tamen non cessasse ab ipsis petere donec solvissent. (12) De titulo Rabbi vid. pag 498. (13) Quis fuerit Rabbi Iehuda vid. pag. 255. (14) Quis Ben Bucri fuerit videre poteris ex Iuchasin. (15) De urbe Iafne vid. p. 250. (16) De Rabban Iochanan Ben Saccai vid. p. 284. (17) Occurrit obiectioni, quam Sacerdotes pro sua exemptione ex *Lev.* VI. facere possent; se scil. nihil debere, quia oblatio ipsorum debeat manere integra: cum tamen pecunia siclorum ad varios usus adhibeatur. (18) De עומר vid. p. 572. & 485. (19) De panibus propositionis vid. pag. 437. & 572. (21) Omnia tamen cedebant Sacerdotibus, vid. pag. 576.

ה אף על פי שאמרו אין ממשכנין נשים ועבדים וקטני׳ אם שקלו מקבלין מידן העכ״ום והכותי׳ ששקלו אין מקבלין מידן ואין מקבלין מידן קיני זבים וקיני זבות

V. Etiamsi autem dicant, mulieres servos & parvulos non oppignorari, si tamen [*siclum*] dare volunt, ab ipsis accipiunt. Si autem (1) Idololatra aliquis aut (2) Cuthæus [*siclum*]

וקיני יולדות וחטאות ואשמות אבל נדרי ונדבות מקבלין מידן זה הכלל כל שנידר וניךב מקבלין מידן וכל שאין נידר ולא נידב אין מקבלין מידן: וכן הוא מפורש על ידי עזרא שנא' לא לכם ולנו לבנות בית לאלוהינו:	pendere vellet, ab illis non reciperent. Neque etiam ab illis recipiunt (3) nidos profluvio laborantium, nec nidos (4) puerperarum, nec sacrificia pro (5) peccatis aut (6 reatu: Accipiunt tamen (7) votiva & voluntaria munera ab ipsis. In summa, à [*gentili*] qui vovet & sponte

offert accipiunt; ab illo verò qui non vovet nec sponte offert non accipiunt. Hoc innuit *Esras* dicens (cap.4.3.) *Non vestrum & nostrum est ædificare domum Dei nostri.*

ו ואלו שחייבין בקלבון לוים וישראלים וגרים ועבדים משוחררים אבל לא כהנים נשים ועבדים וקטנים השוקל על ידי כהן על ידי אשה על ידי עבד על ידי	VI. Hi autem sunt qui tenentur dare(8) Collybum, Levitæ, Israelitæ, Proselyti, servi manumissi: at Sacerdotes, mulieres, exempti sunt. Si quis per Sacerdotem, mulierem, servum,

קטן פטור ואם שקל על ידו ועל יד חבירו חייב בקלבון אחד רבי מאיר אומר ב׳ קולבנות הנותן סלע ונוטל שקל חייב שתי קלבנות:

vum, minorennem permutaverit, (*à solutione Collybi*) liber eſt, ſi verò ipſe permutauerit, aut per ſocium ſuum, tenetur dare Collybum unum. R. (9) Meir dixerat duos Collybos. Qui affert ſiclum duplum, & accipit ſiclos dimidios, tenetur dare duos collybos.

ז השוקל על ידי עני ועל ידי שכנו ועל יד בן עירו פטור ואם הלוום חייב האחין השותפין שחייבין בקלבון פטורין במעשר בהמה ומחייבין במעשר בהמה פטורין מן הקלבון וכמה הוא קלבון מעה כסף דברי רבי מאיר וחכמים אומרים חצי:

VII. Qui ſolvendo ſiclum [*permutat*] per (10) pauperem, per vicinum ſuum, per (11) concivem ſuum (*à Collybo*) liber eſt. Si verò ipſis mutuò dedit, tenetur. Fratres illi qui ſocietatem inter ſe inierunt, ſi tenentur ad Collybum liberi ſunt à ſolutione, (12) decimarum animalium; & ſi non liberi ſunt à decimis

bestiarum, liberi sunt à Collybo. Quantus autem est Collybus? Secundùm R. Meir, est (13) obolus argenteus; secundùm Sapientes verò est dimidia pars eius.

NOTÆ.

(1) Abbreviatura resolvitur in עובד כוכבי' ומזלו' *Colens stellas & astra*, quâ circumscriptione omnes gentiles indiscriminatim denotant. (2) Cuthæi sunt Samaritani de quibus vid. pag. 581. (3) quid sint nidi vid. pag. 570. de profluviosis vid. pag. 489. (4) vid. pag. 570. 571. (5) De Sacrificiis pro peccato vid. pag. 558. (6) De sacrificiis pro reatu vid. pag. 561. (7) Vid. pag. 566. Vbi etiam mentio fit illorum sacrificiorum quæ à Gentili recipiebantur. (8) Quid Collybus sit, disces ex Maymonide in *Schekalim*. cap. 3. ab init. Quandoquidem unusquisque opus habeat hemisiclo, ille qui illum solvere cogitat, adit *Trapezitam* השולחני, & permutat שקל בשני חצאין *Unum Siclum in duos dimidios*, ויתן לו התוספת על השקל *& dat ipsi aliquid superabundans super siclum*, [i.e. pro labore permutationis, aliquid siclo exhibito superaddit,] ואותה התוספת נקראת קלבון *Et illud superabundans* (vel superadditum) *vocatur* קלבון *Collybus*. Vid. etiam apud *Siclum* pag. 602. (9) Quis Rabbi Meir fuerit vid. pag. 366. (10) De pauperibus vid. pag. 457. (11) Quantum temporis requiratur, ut aliquis possit in aliqua urbe civis fieri vid pag. 117. (12) De decimis pecorum vid. pag. 151. (13) Quid מעה sit vid. p. 379.

א מצרפין שקלים לדרכונות מפני משוי הדרך כשם שהיו שופרות במקדש כך היו שופרות במדינה בני העיר ששלחו את שקליהם נגנבו או שנאבדו אם נתרמה התרומה נשבעין לגזברי׳ ואם לאו נשבעין לבני העיר ובני העיר שוקלין תחתיהן נמצאו או שהחזירום הגנבים אלו ואלו שוקלין ואין עולין להן לשנה הבאה:

I. Conflabant ſiclos in (1) Darconoth, propter onus viæ. Sicuti in Sanctuario erant (2) ciſtulæ, ita quoque erant in provincia. Si accidit ut aliqua urbs ſiclos ſuos miſerit, & illi furto ſurripiantur, aut perdantur, ſi [*pecunia*] iam (3) oblata fuerit, iurant legati (4) *quæſtoribus* ſi verò nulla [*adhuc oblatio facta*] iurant concivibus ſuis: & urbs illa loco horum [ſiclorum] alios mittit. Si pecunia illa iterum reperitur, aut illam reddant fures, & hæc & illa ſumma traditur, nec ipſis (5) proſunt anno ſequenti.

ב הנותן שקלו לחבירו לשקול על

II. Qui dat ſiclum ſuum ſocio

ידו ושקלו על ידי עצמו אם נתרמה תרומה מעל השוקל שקלו ממעות הקדש אם נתרמה תרומה וקרבה הבהמה מעל ומדמי מעשר שני ומדמי שביעית יאכל כנגדן:	suo, ut tradatur per manus eius, & ipse illum pro semet tradiderit, si iam oblatio facta est de *(nummis)* solutis, prævaricatur, siclus enim eius ex pecuniis (5) sanctis est. Si oblatio facta, (6) afferet sacrificium prævaricationis. (7) Si [*dederit siclum*] ex nummis (8) decimarum

secundarum aut ex nummis (9) anni septimi, (10) edet loco ipsorum.

N O T Æ.

(1) Ex difficili distinctione lit. ב. & כ. fit ut quidam legant דרבונות *Darbonot*, alii דרכמנות vel דרכונות *Darcmanot*, vel *Darconot*; quæ posterior lectio nobis magis arridet, ut hoc vocabulum suum originem ducat à דרך *via*, & דרכונות Germanicè sonent Reiß-Gelt; *moneta itineraria*. Quid autem fuerint vid. pag 379. (2) שופרות quid fuerint, & qualem usum habuerint, vid. pag. 226. (3) Id est; si pecunia iam in summam collecta & à civibus illius urbis in hunc finem destinata fuerit, ut mittatur Hierosolymas in thesaurum templi. (4) De quæstoribus templi

templi vid. apud אברבלין pag 32. Notat autem circa hoc legatorum iuramentum *Maymon* in Schekal. c. 3. illud non admitti, nisi הלסטים *Latrones* vi ficlos ipsis abripuerint, & tunc iuramento quæstores acquiescere; שהתורם תורם על הגבוי ועל העתיד לגבות וגרשות הקדש הן: *quia ille qui oblationem dispoſuit, & ſummam collegit, computationem facit pro numero nummorum iam ſolutorum, & qui adhuc ſolvi debuerunt; illaque iam ſancta æſtimabatur, & erat.* (5) Prævaricatur idcircò, quia partim defraudat intentionem ſiclum ſibi committentis, partim verò & præcipuè, quia ſiclus ille iam computationem eius qui oblationem colligit intravit, & ita iam ſanctus eſt. (6) Ita in hunc ſenſum *Maymonides Schekalim* c. 3. ſub fin. (7) Si hemiſiclum ex illis pecuniis decimarum ſolverit. (8) De decimis ſecundis vid. pag. 129. & 159. debebant illæ Hieroſolymis comedi, & forſan aliquis ipſas vendidit, ut ſiclum ſolveret. (9) De anno ſeptimo vid. pag. 56. & 294. & ſeq. pag. 296. dicitur non licere fructus anni ſeptimi vendere: præſupponit Ergò Miſna, aliquem fructus illos vendidiſſe & ſiclum ex nummis illis ſolviſſe. (10) Edet loco illorum quæ vendidit alia, ſi decimæ ſecundæ fuerint, facere id debuit Hieroſolymis; Si fructus anni ſeptimi, præſtet id in celebratione anni ſeptimi. Confer Maymon. in 3. cap. *Schekalim.*

ג המכנס מעות ואמר הרי אלו לשקלי בית שמאי

III. Qui (1) ciſtulæ nummos immittit, & dicit, Ecce, illi ſunt

אומרים מותרן נדבה וב״ית הלל אומרים מותרן חולין שאביא כהן לשקלי שוין שהמותר חולין אלו לחטאת שהמותר נדבה שאביא מהן חטאת שוין שמותרן חולין:

pro ſiclo meo: (2) Schamæani dicunt, illos quos nondum immiſit [*poſſe*] ad ſpontaneam oblationem [adhiberi.] (3) Hilleliani verò dicunt, illos quos nondum immiſit, profanos eſſe. Conſentiunt verò utrinque, quod ſi ex [*nummis*] aliquos immitterem ad ſiclum meum pendendum, reſiduum ipſorum (4) profanum eſſe. Item (ſi dicerem) illud (*quod reſiduum eſt*) ſit pro peccato meo, etiam conſentiunt, reſiduum ad ſpontaneam oblationem [*adhiberi poſſe.*] Conſentiunt etiam, ſi aliquid immitterem pro peccato, reſiduum profanum eſſe.

ד אמר רבי שמעון מה בין שקלים לחטאת שלשקלים יש להן קיצבה ולחטאת אין לה קיצבה רבי

IV. Dixit Rabbi (5) Simeon, Quænam eſt differentia inter [*nummos*] qui ad ſiclum pendendum [*immittuntur,*] & inter nummos qui pro pecca-

יהודה אומר אף לשקלים אין להם קיצבה שכשעלו ישראל מן הגולה היו שוקלים דרכונות חזרו לשקול סלעים חזרו לשקול טבעין ובקשו לשקול דינרין אר"ש אף על פי כן יד כולן שוה אבל חטאה מביא בסלע וזה מביא בשתים וזה מביא ב"ג:	peccato [*solvuntur?*] Siclis est quædam summa determinata, [*nummis*] verò pro peccato, nulla certa summa constituta est. Regerit R. Iehuda; imò circa Siclos determinatio nulla est. Nam cùm Israelitæ ex captivitate ascendebant, solvebant Darconot, & deinde iterum (6) Selaim: postea solvebant dimidium siclum, imò

tandem solummodò (7) denarios solvere voluerunt. Respondit R. Simeon, Etiamsi res ita se habeat, tamen semper idem omnes [pro siclis solverunt;] At pro peccato unus solvit unum siclum, alter duos, tertius tres.

ה מותר שקלים חולין מותר עשירית האיפה מותר קיני	V. Residuum siclorum profanum est. Residuum (8) decimæ partis Ephæ,

זבין קיני זבות
וקיני יולדות וחטאות
ואשמות מותריהן
נדבה זה הכלל כל
שהוא בא לשם
חטאת ולשם אשם
מותריהם נדבה
מותר עולה לעולה
מותר מנחה למנחה
מותר שלמים לשלמים
מותר פסח לשלמים
מותר נזירים לנזירים
מותר נזיר לנדבה
מותר עניים לעניים
מותר עני לאותו עני
מותר שבוים לשבוי'
מותר שבוי לאותו
שבוי מותר המתים
למתים מותר מת
ליורשיו ר' מאיר אומר
מותר המת יהא מונח
עד שיבא אליהו רבי
נתן אומר מותר המת
בונים לו נפש על קברו:

reſiduum columbarum profluvio laborantium, & columbarum puerperarum, ut & *(oblationum)* pro peccato & reatu, poſſunt ad ſpontaneam oblationem adhiberi. In ſumma, omnium, quæ offeruntur ſub nomine peccati aut reatus, reſidua, oblatio ſpontanea fiunt. Reſidua pecuniæ ad (9) holocauſtum [*conſecratæ*,] ad holocauſtum [impendi debent.] Reſidua (10) Minchæ ad Mincham. Reſidua ſacrificiorum pacificorum, ad ſacrificia pacifica. Reſidua (11) paſchatis ad ſacrificium pacificum. Reſiduum (12) Naſiræorum pro Naſiræis. Reſiduum Naſiræi

ſiræi ad ſpontaneam oblationem [*impendi debet.*] Reſiduum pauperum venit ad pauperes. Reſiduum pauperis, ad illum ipſum pauperem. Reſiduum Captivorum impenditur in captivos. Reſiduum captivi, in illum Ipſum captivum. Reſiduum mortuorum in (13) mortuos. Reſiduum mortui ad hæredes eius (*venit.*) R. Meir inquit, Reſiduum mortui relinquatur uſquedum (14) venerit Elias. R. Nathan inquit, ex Reſiduo mortui ædificant ipſi (15) monumentum ſuper ſepulchrum eius.

N O T Æ.

(1) Quoniam ciſtulæ tubas habuerunt & foramina anguſta ut in pag. 226. & 227. innuimus, qui nummos illis immittere voluit, non potuit omnes ſimul injicere, ſed מקבץ מעט מעט *paulatim illos intrudit*, ut inquit Gloſſ. hicque pecuniam imponendi modus dedit magiſtris in hoc articulo differendi materiam. (2) De Schammæanis vid. pag. 242. 243. (3) De Hillelianis vid. ibid. (4) i. e. etiam ad alios quàm ad ſacros uſus poſſe adhiberi. (5) De præſtantioribus viris huius nominis, vid. pag. 604. (6) Vid. pag. 379. (7) Vid. p. 157. (8) Quid ſit decima pars Ephæ vid. p. 574. (9) De holocauſto vid. p. 550. (10) Vid. p. 572. (11) de Paſchate vid. p. 440. (12) de Naſiræis vid. p. 397. (13) Non quaſi oblatio aliqua pro mortuis facienda, aut miſſa celebranda, ut Pontificius exiſtimare poſſet; ſed ut patet ex ſequentibus, ut ritè & decenti modo ſepeliri & lugeri poſſent; vel ſi Viri Synedriales aut Magnates fuerint, ut ſuppellex ipſorum honorificè cremari poſſet. De tali ſumptu v. p. 225. in exemplo R. Gamalielis. (14) confer p. 168. 431. (15) confer p. 343. 344.

א בשלשה פרקים בשנה תורמין את הלשכה בפרוס הפסח בפרוס עצרת בפרוס החג והן גרנות למעשר בהמה דברי רבי עקיבא בן עזאי אומר בעשרים ותשעה באדר ובאחד בסיון ובכ"ט באב רבי אליעזר ורבי שמעון אומרי' באחד בניסן באחד בסיון בעשרי' ותשעה באלול ולא אמרו באחד בתשרי מפני שהוא יום טוב ואי אפשר לעשר ביום טוב לפיכך הקדימוהו לכ"ט באלול:	I. TER in anno curant de (1) conclavi, in ſpatio ſemeſtri ante Paſcha, in ſpatio ſemeſtri ante (2) pentecoſten, & in ſpatio ſemeſtri ante (3) ſcenopegiam. In quibus temporibus etiam decimæ beſtiarum colliguntur. Verba ſunt (4) R. Akibæ. Ben Aſai verò dicit id fieri, viceſimo nono Februarii, & die primo Maij, ut & viceſimo nono Iulij. R. (5) Elieſer & R. Simeon dicunt, primo die Martij, & primo Maij, & viceſimo nono Augusti. Quare autem dicunt die viceſimo nono [*Augusti,*]

gusti,] & non primo die Septembris. Quia ille dies primus Septembris est dies festus; at in die festo decimare non licet, & proindè id rejecerunt in diem 29. Augusti.

ב בשלש קופות
שלשלש שלש סאין
תורמין את הלשכה
וכתוב בהן א'לף בי"ת
ג"מל ר' ישמעאל
אומר יונית כתוב
בהן אלפא ביתא
גמלא אין התורם
נכנס לא בפרגוד
חפות ולא במנעל
ולא בסנדל ולא
בתפילין ולא בקמיע
שמא יעני ויאמרו מעון
הלשכה העני או
שמא יעשיר ויאמרו
מתרומת הלשכה
העשיר לפי שאדם

II. In tres cistas quarum unaquæque continet novem Seas evacuarunt Conclave. Illis autem inscriptum erat, א *Aleph*, ב *Beth*, ג *Gimel*. R. Ismaël dicit, Inscriptio erat Græca, Alpha, Betha, Gamla. Is qui ita conclave evacuare debet, non ingreditur cum veste complicata, neque cum (6) calceis, neque cum Sandaliis, neque cum (7) phylacteriis, neque (8) amuletis; ne si forte pauper fieret, dicerent, propter iniquitatem quam com-

צריך לצאת ידי הבריות כדרך שצריך לצאת ידי המקום שנא' והייתם נקיים מה' ומישראל ואומר ומצא ושכל טוב בעיני אלהים ואדם:

misit in conclavi, pauperascit. Aut si ditesceret, dicerent, ex pecunia conclavis dives factus est. Nam homini necessarium est æquè coram hominibus peccati suspicione carere, ac coram Deo debet innocens esse, sicuti dicitur *Numer.32.22. Et sitis puri coram Iehova & Israele. Et Proverb. 3.4. Et inveni gratiam & intellectum boni coram Deo & hominibus.*

ג של בית רבן גמליאל היה נכנס ושקלו בין אצבעותיו וזרקו לפני התורם והתורם מתכוין ודוהפו לקופה אין התורם תורם עד שיאמר להם אתרום והן אומרים לו תרום תרום תרום שלשה פעמים:

III. *(Traditio)* Familiæ Rabban (9) Gamalielis; *(Ille qui conclave evacuaturus erat)* ingrediebatur, & siclos eius manibus imponebant, & coram illo spargebant; ille verò ad id attendebat, & pecunias arculæ immittebat. Insuper ille qui evacuabat non evacuabat,

cuabat, usquedum ad (10) ipsos dixisset, evacuabo, & illi respondissent (11) ter, evacua, evacua, evacua.

ד תרם את הראשונה ומחפה בקטבלאוי שנייה ומחפה בקטבלאו' שלישית לא היה מחפה שמא ישכח ויתרום מן הדבר התרום תרם את הראשונה לשם ארץ והשנייה לשם כרכים המוקפין לה והשלישי' לשם בבל ולשם מדי ולשם מדינות הרחוקים:

IV. (12) Replet cistam א, & illam cooperit linteo suo. Cistam deinde ב, & illam quoque tegit operculo suo. Cistam ג verò non cooperit, ne obliviscatur, & velit implere quod iam impletum est. Replet cistam א in nomine (13) terræ Israel; cistam ב in nomine civitatum [terræ Israel] adiacentium. Cistam ג in nomine (14) Babel, Mediæ, & provinciarum dissitarum.

NOTAE.

(1) Iam diximus quod Sicli qui in provinciis colligebantur, per legatos in thesaurum templi mit-

tantur; thesaurus verò ille reponitur בלשכה אחת מן הלשכו׳ במקדש *in uno conclavi ex conclavibus templi*; quod κατ' ἐξοχὴν לשכה *conclave* vocatur. Vid. pag. 227. huius conclavis [inquit Maymon 2. Schek.] סגרו כל׳ ותותמין דלתותיה *occluserunt omnes ianuas clavibus*, עליה חותמות *& illas signarunt sigillis*. (2) De Pentecoste vid. pag. 203. (3) De Festo Tabernaculorum vid. pag. 196. (4) De Rabbi Akiba vid. pag. 22. 23. (5) De R. Eliesere vid. pag. 169. (6) De Calceis & Sandaliis vid. pag. 587. (7) Vid. Tephillin. pag. 656. (8) De Amuletis vid. pag. 33. (9) De Rabban Gamaliel vid. pag. 224. (10) Ad השומרין *custodes*, עומדי בחוץ *qui extra conclave stabant*. Maym. (11) Repetitionem illam ternam etiam in aliis cæremoniis in usu habuerunt: Vt in demessione manipuli primitiarum vid pag. 485. (12) Ad huius versiculi intelligentiam vid. verba Gloss. adducta pag. 228. (13) De terra Israel, vid. pag. 267. (14) De Babylonia vid. pag. 62.

Cap. IV.

א התרומה מה היו עושין בה לוקחין תמידין ומוסיפין ונסכיהם העומר ושתי הלחם ולחם הפני׳ וכל קרבנות הצבור שומרי׳ ספיחי׳ בשביעית	I. AD quid cedunt nummi illi? Emunt ex illis sacrificia (1) iugiter offerenda, item additicia, & libamina ipsorum, Omer, duos panes, & panes propositionis. Omnia etiam Sacrificia Eccle-

נוטלין שכרן מתרומת הלשכה ר' יוסי אומר אף הרוצה מתנדב שומר חנם אמרו לו אף אתה אומר שאינן באין אלא משל צבור :	Ecclesiæ, & (2) plantarum (3) custodes in anno septimo, mercedem ex hac conclavis pecunia habent. R. Iose inquit, si quis (4) sponte se offerret, posset gratis custos esse. Responderunt ipsi, tu tamen dicis, ipsos non nisi sumptu Ecclesiæ custodes esse.
ב פרה ושעיר המשתלח ולשון של זהורית באין מתרומת הלשכה כבש פרה וכבש שעיר המשתלח ולשון שבין קרניו ואמת המים וחומרת העיר ומגדלותיה וכל צרכי העיר באין משירי הלשכה אבא	II. (5) Vacca rufa & (6) hircus emissarius, & (7) lingua coccinea, ex hac pecunia conclavis comparantur. (8) Gradus vaccæ rufæ verò, & hirci emissarii, & lingua quæ est inter cornua eius, (9) canales aquarum, ut & murus & turres urbis, omnia denique quæ illa opus habet, ex (10) resi-

שאול אומר כבש פרה כהני' גדולים עושין אותו משל עצמן׃

duis conclavis nummis. Abba Saul dicit, summos pontifices gradus vaccæ & hirci proprio sumptu conficere.

NOTÆ.

(1) De sacrificio iugi vid. 556. (2) Quid ספיחין vid. 295. (3) In anno Iubilæo aut septimo omnes fructus erant הפקר *communes*; & tamen Omer & duo panes debebant ex frugibus novis offerri: idcircò Synedrium aliquos custodes creavit, recipientes mercedem suam ex conclavi, ut certam partem frugum custodirent, ex quibus Omer & duo panes deinde offerri possent; sic *Maymon* cap. 4. *Schekal.* (4) alius etiam sensus esse potest verbi מתנדב, & sæpius de spontanea oblatione intelligitur, sed nos Maymonid. sequuti sumus. (5) De vacca Rufa vid. pag. (6) De hirco emissario vid. pag. 185. & seq. (7) De lingua coccinea vid. pag. 185. quid illa fuerit docet Glossa; לשון של זהורית' צמר צבוע בשני תולעת; *Leschon Sehorit est lana murice coccineoque colore tincta.* (8) vid. *Kedron* pag. 314. (9) Tum canales quibus aqua in templum devehebatur, tum ille qui in ipsa urbe. (10) Postquàm ille qui conclave ingressus tres cistas plenas implevit, sicli qui in cistis vocantur תרומת Truma conclavis. וזה שישאר שם יותר על מה שיש בקופות הוא הנקרא שירי הלשכה; *Illi verò qui prætereà adhuc in conclavi sunt exceptis illis qui sunt in cistis, vocantur residuum conclavis. Maymon Schekal.* cap. 2.

III. Quid

ג מותר שירי הלשכה מה היו עושין בהן לוקחין בהן יינות שמנים וסלתות והשכר להקדש דברי רבי ישמעאל ר׳ עקיבא אומר אין משתכרין משל הקדש ולא משל עניים:

III. Quid cum illis nummis faciunt, quæ ex (1) Residuis pecuniis conclavis supersunt. Emunt ex illis (2) vina, (3) olea, (4) similas, & lucrum cedit sancto. Verba sunt R. Ismael. R. Akiba dicit; non lucrantur cum re sancta, neque cum re pauperum.

ד מותר תרומה מה היו עושין בה ריקועי זהב ציפוי לבתי קדשי הקדשים רבי ישמעאל אומר מותר הפירות לקיץ המזבח ומותר התרומה לכלי שרת רבי עקיבה אומר מותר התרומה לקיץ המזבח ומותר נסכים לכלי

IV. Quid autem faciunt, cum residua cistarum pecunia? Illâ conficiunt laminas aureas (5) ad sanctum Sanctorum obducendum. R. Ismael dicit reliquum fructuum impenditur ad (6) æstivandum altare. Residuum verò pecuniæ cistarum ad (7) vasa cultus comparanda. R. Akiba dicit, Re-

שרת רבי חנניה סגן הכהנים אומר מותר נסכים לקיץ המזבח ומותר התרומה לכלי שרת זה וזה לא היו מודים בפירות :	ſiduum pecuniæ, ex-ſtarum ad æſtivandum altare, & reſiduum libaminum ad vaſa cultus. R. Chanina Sacerdotum (†) vicarius dicit; reſidua libaminum ad æſtivandum altare, & reſiduum ciſtarum pecuniæ ad vaſa cultus. Hic autem & ille reſpectu fructuum non conſentiunt.
ה מותר הקטורת מה היו עושין בה מפרישין ממנה שכר האומנים ומחללין אותה על שכר האומני׳ (נ״א מעות) ונותנין אותה לאומני׳ בשכרן וחוזרין ולוקחין אותה מתרומה חדשה ואם בא חדש בזמנו לוקחין אותה	V. Quid fit cum reſiduo (8) ſuffitûs? Separant ab ipſo mercedem (9) operariorum. Aut illud reſiduum planè profanum faciunt propter mercedem operariorum [exemplar aliud, *propter* nummos *ipſorum*,] & dant illud Operariis in mercedem ipſorum. Et deinde ex (10) novis ſiclis novum ſuffitum parant.

מתרומה חדשה ואם לאו מן הישנה: rant. Et si noui sicli nondum exhibiti fuerint, & non numerati tempore consueto, sumptum [*pro suffitu*] ex siclis veteribus [*anni præcedentis*] faciunt.

NOTÆ.

(1) Quæstio non est de quibusvis residuis nummis, sed de illis quæ שירי הלשכה vocantur, & de quibus in notis præced. (2) De vino vid. s. loc. Vino utebantur in cultu quotidiano ad libamen faciendum. Vid. pag. 143. & 577. (3) De oleo vid. pag. 427. de eius usu in cultu templi vid. pag 574. & 575. (4) Vid. de סולת pag. 573. quænam fuerit optima simila vid. 270. (5) De Sancto Sanctorum vid. pag. (6) Glossa. לקיץ המזבח פירות למזבח כשאין נדרים ונדבות והמזבח בטל מביאין עולות כמו שדרך בני אדם להביא פירות אחר הסעודה: Ad æstivandum altare; id est, *ad comparandos fructus altari; si enim nemo ex voto aliquid attulerit, & ita altare quiesceret, comparant ex illa pecunia holocausta; sicuti mos est filiis hominum fructus & bellaria adferre convivio peracto.* Hoc sensu holocausta vocantur *fructus.* (7) Quot illa vasa sint & undè petantur vid. pag. 138. (†) Vid. de Sagan. pag. 547. & 548. (8) De suffitu vid. pag. 140. (9) Operarii illi intelliguntur qui semper vacabant לבדק הבית *reparationi templi.* (10) Ex siclis illo anno Hierosolymam allatis & in thesaurum repositis.

ו המקדיש נכסיו והיו בהן דברים VI. Si aliquis facultates suas (1) san-

ראוין לקרבנות הצבור ינתנו לאומנין בשכרן דברי ר׳ עקיבא אמר לו בן עזאי אינה היא המדה אלא מפרישין מהן שכר האומנין ומחללין אותן על מעות האומנין ונותנין אותן לאומנין בשכרן וחוזרין ולוקחין אותן מתרומה חדשה:

ctificat, & in illis quædam digna sunt ad oblationes Ecclesiæ, dantur illa operariis in mercedem ipsorum. Verba sunt R. Akibæ. Dixit ipsi Ben Asai, non sic proceditur: sed ex illis separant pro mercede operariorum, & profana reddunt separata, ut cedant in pecunias operariis, illaque deinde dant operariis in mercedem ipsorum; & loco horum nummorum alios sumunt ex recentiori *truma*.

ז המקדיש נכסיו והיתה בהן בהמה ראויה לגבי המזבח זכרים ונקבות ר׳ אליעזר אומר זכרים ימכרו לצורכי עולות ונקיבות ימכרו לצרכי

VII. Si in alicuius facultatibus sanctificatis, sunt aliqua iumenta, quæ ad altare apta sunt, tum masculini, tum fœminini generis, secundùm R. Eliesērem masculi vendi debent;

זבחי שלמים ודמיהן יפלו עם שאר נכסים לבדק הבית רבי יהושע אומר זכרים עצמן יקרבו עולות ושאר נכסים יפלו לבדק הבית רבי עקיבא אומר רואה אני את דברי רבי אליעזר מדברי רבי יהושע שרבי אליעזר השוה את מדתו ור' יהושע חילק אמר רבי פפיים שמעתי כדברי שניהן שהמקדיש בפירוש כדברי ר' אליעזר והמקדיש סתם כדברי רבי יהושע:	debent; illis qui holocaustis (2) opus habent: fœmellæ verò in usum sacrificiorum pacificorum, & pecunia ex illis acquisita, cum reliquis facultatibus impenditur ad templi (3) usum. Secundùm R. Iehosuam autem, debent masculi offerri in holocaustum, & fœmellæ debent divendi illis, qui sacrificiis pacificis opus habent. Ex pretio autem ipsarum debent holocausta fieri, reliquæ facultates verò, adhiberi possunt ad templi usum. R. Akiba inquit, magis placent ea quæ R. Eliefer dixit, quam quæ R. Iehosua;

sua; quia R. Eliefer æquat negotium, R. Iehosua verò distinguit. R. Papias inquit, audivi [*dari*

casus] secundùm sententiam utriusque, scilicet, quod illius facultates quæ restrictè sanctificatæ sunt, impendi possint ex sententia R. Eliæseris; illius verò qui absolutè eas sanctificavit, ex sententia R. Iehosuæ.

ח המקדיש נכסיו והיו בהן דברים ראויין על גבי המזבח יינות שמנים ועופות רבי אליעזר אומר ימכרו לצרכי אותו המין ויביא בדמיהם עולות ושאר נכסים יפלו לבדק הבית:

VIII. Si aliquis facultates suas sanctificaverit, & in illis sint res aptæ ad altare, ut vina olea, aves, secundùm R. Eliesérem illa divendi debent, illis qui talibus [*ad offerendum*] opus habent, pretium deinde ipsorum ad holocausta impenditur; reliquæ verò facultates ad templi necessitates applicantur.

ט אחד לשלשים יום משערין את הלשכה כל המקבל עליו לספק סלתות מארבע עמדו משלשה יספק מארבע משלש

IX. Semel in mense (4) pretia conclavis determinant: Si aliquis in se recepit respectu Similæ prospicere, mensura quadrupliei; Et accidit ut [*pro eodem*

ועמדו מארבע יספק מארבע שיד הקדש על העליונה ואם התליע סולת התליעה לו ואם החמיץ יין החמיץ לו ואינו מקבל את מעותיו עד שיהא המזבח מרצה׃

eodem pretio] ad triplicem veniat, tamen qnadruplicem menſuram dare tenetur. Si verò tres menſuras promiſerit, & deinde [*pretium*] ad quatuor menſuras aſcendebat, quatuor etiam menſuras exhibere tenetur. Quia manus rei ſanctæ (5) ſuperior eſt. Si ſimila vermibus corrumpetur, corrumpitur ipſi, ſi vinum aceſceret, aceſcit ipſi. Neque pecuniæ ipſi traduntur, donec altare (6) ornaverit.

N O T Æ.

(1) Sanctificat, i. e. teſtamento ſuo ſacris uſibus legat. (2) Qui ad quæſtores templi accedunt, & ſacrificaturi animal, quaſi ad ritè ſacrificandum opus habent, de illis emere volunt. Vid. cap. ſeq. v. 3. 4. (3) propriè ad reparationem templi. (4) i. e. ſemel in menſe [vel ut textus] intrà triginta dies determinant, ſtatuunt, quid & quantum numerari debeat illis, qui oleum, vinum, ſimilam, & alia in uſum templi neceſſaria, ſuppeditabant. (5) i.e. ærarium templi damnum non patitur, obtinet immutabiliter qualecunque pactum ſit, quicquid promiſerint, & quæſtores ſtipu-

d 4

lati sunt. (6) Donec iam ad altare attulerit necessaria, & re ipsa quod promisit præstiterit.

Cap. V.

א אלו הן הממונין שהיו במקדש יוחנן בן פינחס על החותמורת אחיה על הנסכים מתיא בן שמואל על הפייסות פתחיא על הקינין פתחיא זה מרדכי למה נקרא שמו פתחיא שהיה פותח בדברים ודורשן וידע שבעים לשון בן אחיה על חולי מעיים נחוניא חופר שיחין גביני כרוז בן גבר על נעילת שערים בן בבי על הפקיע בן ארזה על הצלצל

I. HI (1) præfecti fuerunt in Sanctuario. Iohannes fil. Pinchas sigillorum fuit [*custos.*] Achias, (2) libaminum. Mathias fil. Samuelis, sortium. Petachias turturum. Petachias ille est Mardochai, quare autem vocatur Petachias; Quia ille res aperiebat, & ipsas explicabat, 70. deinde (3) linguarum callens erat. Ben Achia [*præfectus*] fuit super (4) ægrotos. Nechonias curam habuit (5) fontium & canalium. Gebhina (6) præco erat. Ben Gebher constitutus erat ad (7) por-

הגרוס בן לוי על השיר בירת גרמו על מעשה לחם הפנים בירת אבטינס על מעשה הקטורת אלעזר על הפרוכת ופינחס על המלבוש:

(7) portas occludendas. Ben Bavi (8) flagellationi præerat. Ben Arſa, (9) cymbalo. Hogrus Ben Levi, (10) cantoribus. (11) Familia Garmo, piſturæ panum propoſitionum. Familia Abthines præparationi ſuffitus. Eleaſar [curam habuit.] (12) veli, & Pinchas (13) veſtimentorum.

ב. אין פוחתין משלשה גזברין ומשבעה אמרכלין ואין עושין שררה על הצבור בממון פחות משנים חוץ מבן אחיה שעל חולי מעים ואליעזר שעל הפרוכת שאותן קיבלו הצבור עליהן:

II. Non pauciores quàm tres theſaurarios conſtituunt, & non pauciores quàm tres (14) Camerarios. Non committunt (15) præfecturam in Eccleſia ſuprà pecuniam paucioribus, quàm duobus; excepto Ben Achiæ qui curat ægrotos, & Eleaſare, qui præeſt velis: (16) quia hos ipſa Eccleſia conſtituit.

ג ארבעה חותמות היו במקדש וכתוב עליהן עגל זכר גדי חוטא בן עזאי אומר חמשה היו וארמית כתיב עליהן עגל זכר גדי חוטא דל וחוטא עשיר עגל משמש עם נסכי בקר גדולים וקטנים זכר' ונקבות חוץ משל אילים זכר משמש עם נסכי אילים בלבד חוטא משמש עם נסכי שלש בהמות של מצורעין:	III. Quatuor ſpecies ſigillorum erant in Sanctuario, & illis inſcriptum erat. (17) VITVLVS. MASCVLVS. HIRCVS. (18) PECCANTIS. Ben Aſai inquit, quinque fuerunt, & Syriacè illis inſcriptum erat: *Vitulus. Maſculus. Hircus. Peccatum pauperis. Peccatum divitis.* Vitulus offerebatur cum libaminibus gregis, cùm maiorum tum minorum, exceptis illis quæ arietibus [*adhibentur.*] Maſculo adhibebantur libamina arietum ſolùm. Peccatum offerebatur cum tribus leproſorum (19) animalibus.

NOTAE.

(1) De officiariis Templi vid. pag. 425. & ſeq. (2) היין והסולת שמביאין עם הקרבן הם הנקראים נסכים: *Vinum & ſimila quæ cum ſacrificio offeruntur vocantur Liba-*

Libamina. Maymon *Maaser Korbanot* cap.2. ab init. (3) Senator tot Linguarum debebat esse peritus. Vid. Synedrium pag. 629. (4) Curabat ille solùm ægrotos Sacerdotes, qui propter continuum carnis esum, vestitum levem, & pedes nudos multis morbis infestabantur. (5) Fontium & Canalium templi. (6) De huius officio vid.pag.425. (7) De portis templi vid.pag. 472. (8) De flagellatione vid.pag.210. (9) De Cymbalo vid.pag.393.& 392. (10) De Musica vid.pag.390. (11) Familia Garmò & Abhtines vituperabiles sunt, quòd artificium suum alios docere noluerunt vid. pag.652. (12) De velis vid.s.loc. (13. De Vestimentis vid.s.loc. (14. De *Immarcalin* vid.pag.32. (15) Intelligit illos qui Synedrium triumvirale constituerunt, de quibus vid.pag.628. Item illos qui de Eleemosynis curabant, vid.pag.165. (16) Alius sensus illorum verborum esse potest. *Quia illi de Ecclesia præcipuè curant.* Diiudicet lector. (17) כל כקום שנא׳ בן עגל הרי זה בן שנה *Ubi occurrit nomen Vituli, intelligitur Iuvencus unius anni.* וכל מקום שנאמר איל או אילים הם הזכרים בני שנתים: *In omni loco in quo mentio fit* איל *vel* אלים *per illa intelliguntur masculi ovium Biennales.* Maymon *Korbanoth* cap.1. (18) Subintellige *Sacrificium*; de חטאה verò & Sacrificio peccantis vid.pag.558. (19) De illis vid.pag.323.

ד מי שהוא מבקש נסכים הולך לו אצל יוחנן שהוא ממונה על החותמות נותן לו מעות ומקבל ממנו

IV. Qui sibi libamina comparare vult, adit Iohannem præfectum sigillorum, & ipsi pecunias [*quæ requiruntur*] nu-

חותם בא לו אצל אחיה שהוא ממונה על הנסכים ונותן לו חותם ומקבל ממנו נסכים ולערב באין זה אצל זה ואחיה מוציא את החותמות ומקבל כנגדן מעות ואם הותירו הותירו להקדש ואם פחתו היה משלם יוחנן מביתו שיד הקדש על העליונה:

merat, ſumit deinde ab ipſo ſigillum, & illud fert ad Achiam præfectum libaminum, porrigit ipſi ſigillum, & ab ipſo libamina ſumit. ſub veſperam conveniunt hi [*duo præfecti.*] Achias profert ſua ſigilla, & loco ipſorum pecuniam ſumit. Si aliquid in illis redundat, confertur id ad Sancta, Si verò deficit id reſtituit Iohannes ex domo ſua, quia manus Sancti ſuperior eſt.

ה מי שאבד ממנו חותמו ממתינין לו עד הערב אם מצאו לו כדי חותמו נותנין לו ואם לאו לא היו נותנין לו ושם

V. Si aliquis ſigillum ſuum perdit, exſpectant uſque ad veſperam, ſi aliquid reperiunt, quod eſt ut ſigillum eius, dant ipſi [*quod opus habet.*]

היום כתוב עליהן מפני הרמאין:	*bet.*] Si verò nihil [*repertum sit,*] etiam nihil dant. Nomen deinde diei illis [*sigillis*] inſcriptum eſt, propter deceptores.

ו שתי לשכות היו במקדש אחת לשכת חשאים ואחת לשכת הכלים לשכת חשאים יראי חטא נותנים לתוכה בחשאי ועניים בני טובים מתפרנסין מתוכה בחשאי. לשכת הכלים כל מי שהוא מתנדב כלי זורקו לתוכה ואחר לשלשים יום גזברין פותחין אותה וכל כלי שמצאו בו צורך לבדק הבית מניחין אותו והשאר	VI. Duo (1) Conclavia erant in templo, unum vocabatur conclave (2) occultorum, alterum verò (3) conclave vaſium. Conclave occultorum erat, in quod homines pii occultè aliquid projiciebant, ex quo deinde pauperes filii bonorum occultè alebantur. Conclave vaſium verò eſt, in quod aliquis projicit, quod ex vaſibus ſponte offerre vult. Semel autem in 30. diebus, Theſaurarii illud aperiunt, & omnia vaſa

נמכרין ודמיהן נופלין ללשכת בדק הבירה: quæ cogitant necessaria esse templo reservant; reliqua verò divenduntur, & pretia ipsorum veniunt in (4) conclave necessitatum templi.

Notae.

(1) De variis templi conclavibus vid. pag. 125. (2) vid. pag. 226. (3) ibid. & quamvis hæc Gazophylacia dicantur esse במקדש non tamen in sanctiori loco collocanda sunt, sed solum בעזרה *in atrio*, uti nos innuimus pag. 229. Nam sub nomine מקדש totum הר הבירה *Montem templi* intelligere debemus. Vt ex Maymon in *Beth Habech.* apparet. (4) *in Conclave magnum.*

Cap. VI.

א שלשה עשר שופרות שלשה עשר שולחנים שלש עשר השתחויו׳ היו במקדש של בית רבן גמליאל ושל בית רבי חנניה סגן הכהנים היו משתחוין ארבעה עשר והיכן

I. Tredecim (1) cistulæ, tredecim (2) mensæ, & tredecim (3) adorationis [*loca*] fuerunt in Sanctuario. [*Traditio*] familiæ R. Gamalielis, & familiæ R. Chananiæ Vicarii Sacerdotum; fuerunt quatuordecim adora-

היתה יתירה כנגד דיר העצים שכן מסורת ביד' מאבותיהם ששם הארון נגנז :

adorationis loca. Vbi Ergò fuit altera? E regione (4) conclavis lignorum, quia traditionem habebant à patribus ſuis, (5) arcam ibi occultatam eſſe.

ב מעשה בכהן אחד שהיה מתעסק וראה הרצפה שהיה משונה מחבוות יה בא ואמר לחבירו לא הספיק לגמור את הדבר עד שיצתה נשמתו וידעו בייחוד ששם הארון נגנז :

II. Hiſtoria de Sacerdote quodam, qui operi intentus vidit ſtratum diverſum à reliquo [*pavimento.*] Abit ad id ſocio ſuo indicandum, ſed vix rem totam enarraverat cùm animam efflavit. Et tunc clarè ſciverunt, arcam ibi eſſe Abſconditam.

ג והיכן היו משתחוים ארבע בצפון וד' בדרום שלש במזרח ושתים במערב כנגד שלשה עשר שערים

III Quomodo adorabant? Quatuor [*adorabant*] verſus ſeptentrionem: quatuor verſus meridiem. Tres verſus Orientem: & duo

דרומיים סמוכין למערב שער העליון שער הדלק שער הבכורות שער המים ולמה נקרא שמו שער המים שבו מכניסין צלוחית של מים של נסוך בחג רבי אליעזר בן יעקוב אומר בו המים מפכים ועתידין להיות יוצאין מתחת מפתן הבית לעומתן בצפון סמוכין למערב שער יכניה שער קרבן שער נשים שער השיר ולמה נקרא שמו שער יכניה שבו יצא יכניה בגלותו במזרח שער נקנור ושני פשפשין היו	versus occidentem, pro ratione tredecim portarum. Portæ meridionales versus (6) latus occidentale flectentes erant (7) porta superior, porta (8) Hiddelek; porta (9) primogenitorum, porta aquæ. Quare autem vocatur porta aquæ, quia per eam afferunt phyalam aquæ (10) libationis in festo tabernaculorum; R. Eliezer fil. Iacob dicit, quia in illa aquæ mutabuntur egressuræ sub limine ædis. E regione istarum [*portarum*] in septentrione adhærent occidenti, (11) Porta Ieconiæ, porta oblationis, porta mulierum, porta cantici. At quare nuncu-

לו א׳ בימינו ואחד
בשמאלו ושנים
במערב שלא היה
להן שם :

nuncupatur. Porta Ieconiæ? Quia ea exivit Ieconia in captivitatem ſuam. Porta quæ erat in oriente dicebatur (11) Nikanoris : cui duo erant oſtiola, unum ab eius dextra; alterum ab eius ſiniſtra. Duabus [*illis portis*] quæ in Occidente, non erat nomen.

N o t æ.

(1) Gloſſa. שופרו׳ תבות צרות מלמעלה כשופר *Schopharot ſunt ciſtulæ oblongæ ſenſim in minorem molem deſinentes, ut cornua.* De illis vid. pag. 226. (2) Illas recenſet v. ſeq. vid. etiam pag. 556. ubi de tabulis marmoreis. & pag. 643. (3) De illis adorationibus loquitur Codex *Middot* cap. 2. v 3. *Ab interiori parte* [atrii gentium] *erat* סורג Cancellata ſepes, *altitudine decem palmorum, cui inerant* פרצות *effracturæ tredecim, quas effregerant Reges Græciæ: Sed eas denuò Iudæi obſepſerant, ſive reſtaurarant, & conſtituerant iis reſpondentes tredecim adorationes.* Nomen יון *Græciæ* non ſatis convenienter hiſtoriæ apponitur, nam illæ effracturæ Aſiæ & Syriæ regibus potiùs quàm Græciæ aſcribi debent; Iudæi ita ſæpius confundunt authores calamitatum quæ ipſis contigerunt. Adoratio autem quam reſtaurationis occaſione obſeruarunt, non uno loco peracta fuit, ſed prout quis accederet ad hanc vel illam ruinam, משתחוה ומודה על אבדן מלכות יון : *Adorabat & confitebatur gratias*

agens pro interitu regni Græciæ. (4) Conclaue transtuli quia דיר העצים nihil aliud est quam אוצר העצי' *Thesaurus ligni.* De hoc conclavi vid. pag. 125. (5) De illo loco arcæ vid pag. 28. (6) Aliter hæc ita exprimi possunt. *Quarum (portarum) australes vicinæ occidenti.* (7) De porta superiori in priori templo, quam ædificavit Iotham vid. 2. *Chronic.* 27. 3. Et quamvis illa hic ad Austrum collocetur, negant tamen alii Rabbini illam hunc locum occupasse, rationem sumunt ex *Ezech.* 9. 2. ubi Propheta, antequàm templum novum & spirituale descripsisset, disertis verbis affirmat, portam superiorem respicere Aquilonem. (8) Latinè potest vocari porta *Ardoris*, quæ alium habuit usum, quàm ut illac vulgus promiscuè ingrederetur, scil. ut per eam ligna, quibus ignis in altari ex lege *Levit.* 6. 12. perpetuò ardebat, inferrentur. Hoc expressit Glossa, שער הדלק שער לשכת העצים שדולקים על המזבח: *Porta Hiddelek est porta conclavis lignorum, quæ in altari consumebantur.* (9) Hæc porta quæ secunda erat in latere australi, & quæ priori orientem versus succedebat, ex eo habet nomen, ששם מכניסי' quod illâ primogenita inferrent, הבכורות ששחיטתן בדרום *quæ ad austrum mactabantur.* Obadia de Bartenora *Comment.* in *Middot* cap. 1. v. 4. (10) De hoc libamine vid. pag. 200. (11) Aliter illæ portæ vocantur, vid. pag. 473. Et videtur Rabbinum cuius traditio hic recensetur aliquas nomenclationes non ita usitatas adhibuisse: Sanè Iosephus refert, *occiduam partem atrii portam non habuisse, sed ibi perpetuum exstructum fuisse murum*: cùm tamen hic sub finem huius versus *duæ portæ in Occidente ponantur.* (11) De Porta Nikanoris vid. pag. 473.

IV. Tre-

ד שלשה עשר
שולחנות היו במקדש
שמונה של שיש
בבית המטבחים
שעליהן מדיחין את
הקרבים ושנים
במערב הכבש א׳
של שיש וא׳ של
כסף על של שיש היו
נותנים את האיברי׳
על של כסף כלי
שרת ושנים באולם
מכפנים על פתח
הבית אחד של שיש
ואחד של זהב על
של שיש נותנים
לחם הפנים בכניסתו
ועל של זהב
ביציאתו שמעלין
בקדש ולא מורידין

IV. Tredecim mensæ fuerunt in Sanctuario; octo marmoreæ in (1) domo mactationis, suprà quas abstergebant intestina. Duæ deinde erant versus Occasum (2) Ascensus [*altaris*] quarum una erat marmorea, altera verò argentea: Marmoreæ imponebant membra, argenteæ verò vasa cultûs. Duæ etiam mensæ erant in (3) porticu extra portam Sanctuarii, una erat marmorea, altera verò aurea; marmoreæ imponebant panes propositionis, cùm ipsos (4) in [*Sanctuarium*] portabant, aureæ verò illos imponebant, cùm illos ex

ואחד של זהב מכפנים שעליו לחם הפנים תמיד:

Sanctuario efferebant. Nam in rebus sanctis semper ascendunt, non descendunt. Una denique tabula aurea erat ab intra, & suprà ipsam perpetuò expositi erant panes propositionis.

ה שלשה עשר שופרות היו במקדש וכתוב עליהן תיקלין חדתין ותיקלין עתיקין קינין וגוזלי עולה עצים ולבונה זהב לכפורת וששה לנדבה תיקלין חדתין שכל שנה ושנה ועתיקין מי שלא שקל אשתקד שוקל לשנה הבאה קינין הן תורין וגוזלי עולה הן בני יונה וכולן עולות דברי

V. Tredecim Cistæ erant in Sanctuario, & illis inscriptum erat: Sicli novi. Sicli veteres, Nidi. Pulli pro holocausto. Ligna. Thus. Aurum pro expiatione. Sex reliquæ autem sunt pro spontanea oblatione. Sicli novi sunt, qui eo ipso anno quo debentur offeruntur. Veteres verò sunt illi, qui eo anno quo debebantur, non fuerunt soluti, sed solùm anno sequenti afferuntur. Nidi

רבי יהודה וחכמי אומרים קינין אחד חטאת ואחד עולה וגוזלי עולה כולן עולות :	Nidi sunt Turtures. Pulli holocausti sunt pulli columbarum, quorum scil. pecuniâ holocausta fieri debent. Sic sentit R. Iehuda : Sapientes

verò dicunt, [*nummos*] turturum [*impendi*] partim ad [*Sacrificium*] pro peccato, partim verò pro holocausto. Columbarum verò in universum ad holocaustum.

ו האומר הרי עלי עצים לא יפחות משני גיזרין לבונה לא יפחות מקומץ זהב לא יפחות מדינר זהב ששה לנדבה נדבה מה היו עושין בה לוקחין בה עולות הבשר לשם והעורות לכהנים זה מדרש דרש יהוידע כהן	VI. Qui dicit, mihi [*voto*] incumbit, ligna [*offerre:*] Pauciora quam duo segmenta non offerat. [*Qui dicit*] ego thus debeo: non minus pugillo det. Aurum [*debeo*] minus quàm denarium aureum dare non debet. Sex [*cistulæ*] sunt, pro spontanea oblatione. Quid autem illâ faciunt? Emunt illâ holocausta quorum

גדול אשם הוא אשום אשם לה׳ זה הכלל כל שהוא בא משום חטא ומשום אשמה ילקח בו עולות הבשר לשם והעורות לכהנים נמצאו שני כתובי׳ קיימים אשם לה׳ ואשם לכהנים ואומר כסף אשם וכסף חטאות לא יובא בית ה׳ לכהנים יהיו:

(5) carnes Dei sunt, (6) pelles verò Sacerdotum. Quæ est expositio Iehoiadæ summi Sacerdotis, quando explicat illud, (7) quod אשם *sit quod Deo offertur pro reatu.* Hæc est generalis regula; omnis pecunia, quæ propter peccatum aut reatum offertur impenditur ad holocausta; caro cedit Deo & pelles Sacerdotibus; quia duo sunt loca scripturæ, quæ Deo & Sacerdotibus reatum solvendum esse docent; & deinde dicitur 2. *Reg.* 12. 17. *Pecunia pro derelicto, & pecunia pro peccato, non inferebatur in domum Iehovæ: Sacerdotibus cedebant.*

NOTÆ.

(1) Iudæis sacrificia quædam sunt קדשי קדשים alia verò קדשים קלים vid. pag. 549. Pro priori autem victimarum genere annuli parati erant ad Septentrio-

trionem Altaris, ut ibi animalia mactarentur, ex lege *Lev.*1.11. *Mactabit eum ad latus altaris aquilonare.* In eodem altaris latere, [ut patet ex *Middot* 3.5.] iis qui victimas pelle nudabant, cæteraque peragebant, locum paraverant, in quo octo erant Columnæ lapideæ, & humiles, columnis verò erant impositæ quadratæ trabes uncis instructæ, in quibus animalia ad excoriandum suspendebant; [vid. pag. 553.] Suspensa ita animalia [inquit R. Schemaja] מפשיטין ומנתחים ומביאין הקרביים על שולחנות של שיש שלמטה בין העמודי: *Excoriabant & dissecabant, atq; intestina extrahebant in mensas marmoreas, quæ inferius inter columnas sitæ erant.* Extracta Intestina deinde מריחים פעם ראשונה בלשכת מריחים בצינעת *Abluunt prima vice in conclavi lavantium, in occulto, quia valde sordida sunt è stercore:* Deinde iterum intestina, stomacho excepto, in illis mensis, de quibus Misna loquitur, abluebant. Hoc observavit Tosaphta in cap.5. *Middot.* Hæ mensæ autem ex Marmore confectæ erant, שהשיש מקרר ומצנן ושומר הבשר שלא יסריח *Quia marmor rigidam & frigidam reddit carnem, conservatq; eandem ne fœteat.* Bartenora in *Middot* 3.5.
(2) De ascensu altaris vid. pag. 26. (3) De porticu vid. pag. 642. (4) Vid. pag. 643. (5) Id est, de quibus nulla portio nec Sacerdotibus nec offerentibus cedit, sed quæ tota igne consumitur. (6) Vid. pag. 554. (7) Cum hic etiam alius sensus esse possit, adeat Lector, Glossatores, & videat quis substitui queat: Mihi videtur hic etiam novam periodum incipere posse, & sicuti in lineis præcedentibus textus retulit, quorsum Oblatio הנדבה faciat, & ad quid adhibeatur, ita nunc sermo flectatur ad sacrificium pro reatu, hoc modo: *Sacrificium pro reatu verò Deo in*

expiationem reatûs cedit. Quod hic monuisse sufficit; non enim nunc omnes commentationes excutere vacat.

CAP. VII.

א מעות שנמצאו
בין השקלים לנדבה
קרוב לשקלים יפלו
לשקלי' קרוב לנדבה
יפלו לנדבה מחצה
למחצה יפלו לנדבה
בין עצים ללבונה
קרוב לעצים יפלו
לעצים ללבונה יצלו
ללבונה מחצה למחצה
יפלו ללבונה בין
קינין לגוזלי עולה
קרוב לקינין יפלו
לקינין לגוזלי עולה
יפלו לגוזלי עולה
מחצה למחצה יפלו

I. PECVNIA illa quæ reperitur inter Siclorum & ſpontaneæ oblationis [*ciſtas*,] ſi propinqua eſt Siclis, ad illos quoque cedit, ſi verò propinquior ſpontaneæ oblationi, illi etiam cedit: ſi media inter hanc & illam [*ciſtam*] reperitur, cedit ſpontaneæ oblationi. Si [*nummi reperiuntur*] Inter ciſtas ligni & thuris, ſi propiores ſunt ligno, illi etiam cedunt, ſi priores thuri, thuri cedunt; Si nummi [*reperiuntur*] inter ciſtas thuris & ligni, ita ut in

לגוזלי עולה בין
חולין למעשר שני
קרוב לחולין יפלו
לחולין למעשר שני
יפלו למעשר שני
מחצה למחצה יפלו
למעשר שני זה הכלל
הולכין אחר הקרוב
להקל מחצה למחצה
להחמיר:

in medio ſint inter hoc & illud, cedunt thuri. Si nummi [*reperiuntur*] inter ciſtas turturum & pullorum holocauſti, ſi his propiores ſunt, illis cedunt, ſi verò illis, ipſis etiam cedunt: ſi ſunt in medio, cedunt pullis holocauſti. *Porrò*, nummi illi qui inter profanos & decimam ſecundam [*inveniuntur*] attribuuntur decimæ ſecundæ: ſi æqualiter ab hoc & illo diſtant, cedunt etiam decimæ ſecundæ. Hæc eſt generalis regula: (1) Erunt ad magis propinquum ad facilitandum, in medio verò ad aggravandum.

ב מעות שנמצאו
לפני סוחרי בהמה
לעולה מעשר בהר
הבית חולין בירושלם

II. Nummi qui reperiuntur coram pecorum mercatoribus, ſemper decimæ ſunt; qui reperiuntur in monte templi

בשעת הרגל מעשר ובשאר כל ימות השנה חולין:	cõmunes sunt. Qui Hierosolymis [*reperiuntur*] tempore festorum, decimæ

sunt, in aliis verò anni diebus communes.

ג בשר שנמצא בעזרה איברין עולות וחתיכות חטאות בירושלם זבחי שלמים זה וזה תעובר צורתו ויצא לבית השריפה נמצא בגבולין איברין נבילות חתיכות מותרות ובשעת הרגל שהבשר מרובה אף איברין מותרין:	III. Caro quæ in atrio reperitur, si membra sunt ad holocaustum [*cedit*] sacrificio pro peccato. [*Carnes quæ reperiuntur*] Hierosolymis, sunt Sacrificia pacifica. Si verò hæ & illæ (2) figuram suam permutarunt? ad (3) conclave combustionis abeunt. [*Carnes quæ reperiuntur*] in limitibus, si membra sunt, ut

cadauera [*æstimantur*] si verò frusta sunt, licita sunt. Tempore festorum autem, in quo magna copia carnium est, etiam membra licita sunt.

ד בהמה שנמצאת מירושלם ועד מגדל	IV. Pecoris illius quod intra Hierosolymam

עדר ובמידתה לכל רוח זכרים עולות נקיבות זבחי שלמי רבי יהודה אומר הראוי לפסחים פסחים קודם לרגל שלשים יום:

lymam & (4) turrim Eder, ut & in æquali ſpatio verſus omnes mundi plagas reperitur, maſculi fiunt holocauſta, fœmellæ verò ſacrificia pacifica. R. Iehuda inquit, ſi inter illos [*maſculos*] reperiatur aliquis, qui aptus ſit ad Paſcha, Paſcha fit, [*modò reperiatur*] triginta diebus ante Feſtum.

ה בראשונה היו ממשכנין את מוצאיה עד שהוא מביא נסכיה חזרו להיות מניחין אותה ובורחין התקינו בית דין שיהו נסכיה באין משל ציבור:

V. Ab initio oppignorabant eum, qui pecus reppererat, donec afferret libamina eius. Sed inceperunt homines illa pecora relinquere, & fugere, conſtituit itaque Synedrium ut libamina [*ſumptus*] Eccleſiæ fierent.

ו אמר רבי שמעון שבעה דברי התקינו בית דין וזה אחד

VI. Dixit R. Simeon, ſeptem decreta fecit Synedrium; & hoc unum

מהן עכ״ום ששלח עולתו ממדינת ושלח עמה נסכים קריבין משלו ואם לאו קריבין משל ציבור וכן גר שמת והניח זבחים אם יש לו נסכים קריבין משלו ואם לאו קריבין משל צבור ותנאי בית דין הוא על כהן גדול שמת שתהא מנחתו קריבה משל צבור רבי יהודה אומר משל יורשין ושלימה היתה קריבה:	est ex ipsis. *Reliqua sunt*, quòd si Idololatra aliquis ex provincia maritima mitteret holocaustum unâ cum libamine, illud quoque offerri debere, si verò nullum miserit, addi debere [*sumptu*] Ecclesiæ. Similiter si aliquis peregrinus moriens reliquerit sacrificia, si habet libamina, ex illis offerunt: sin minus *sumptu* Ecclesiæ addunt. Extendit Synedrium hoc quoque ad Summum Sacerdotem defunctum, ut oblatio eius [*Sumptu*] Ecclesiæ fiat. R. Iehuda inquit [*offerri*] debet, hæredum sumptu, ut oblatio integra sit.
ז על המלח ועל העצים שיהו הכהנים	VII. [*Constituit deinde*] Circa sal & lignum,

נאותים בהן ועל חפרה שלא יהו מועלין באפרה ועל הקינין הפסולות שיהו באות משל ציבור ר יוסי אומר המספק את הקינין מספק את הפסולות :

lignum, ut Sacerdotes ex illis aliquam utilitatem recipiant: Item circa vaccæ rufæ cineres, ne illæ in usum eorum cedant. Item ut loco turturum illegitimarum, aliæ sumptu Ecclesiæ parentur. R. Iose dicit, quod ille qui de turturibus prospicit, etiam loco illegitimarum prospiciat.

N O T Æ.

(1) Referunt pecunias repertas ad illud quod propius est, ut ita facilitati studeant, & simul significent illud minus æstimandum esse; illud verò quod in medio reperitur, relegant ad illud quod magis æstimatur. Ita consueta apud Magistros est formula *argumentandi* מקר וחומר *à minori ad maius.* (2) תעובר צורתו מעבירין אותן מלפניהם עד שיפסלו בנותר : *Quæ permutarunt figuram suam &c.* id est, *quæ tamdiu manibus hominum trita fuerunt, ut quasi arida, iam illegitima sint.* Gloss. (3) Erat focus in templo in quo residua ossa holocaustorum & alia frusta sacrificiorum in cineres redigebantur; In illum etiam relegebant carnes de quibus sermo in Misna. (4) De MigdalEder vid. pag. 353.

א כל הרוקין הנמצאים בירושלם טהורין חוץ משל שוק העליון דברי רבי מאיר רבי יוסי אומר בשאר ימות השנה שבאמצע טמאין ושבצדדין טהורים ובשעה הרגל שבאמצע טהורים ושבצדדים טמאין שמפני שהן מועטין מסתלקין לצדדין:

I. OMnis (1) Saliva quæ Hierosolymis reperitur, æstimatur munda, exceptâ salivâ vici superioris. Sic sentit R. Meir. R. Iose verò dicit, illa quæ in reliquis diebus anni in media [*via*] reperitur, impura est, quæ verò in lateribus pura. Tempore Festi verò illa quæ in medio [*reperitur*] pura est, & quæ in parietibus impura. Quoniam enim illi (2) pauci sunt, ad latera deflectunt.

ב כל הכלים הנמצאים בירושלם דרך ירידה לבית הטבילה טמאין דרך עליה טהורין שלא

II. Omnia vasa quæ reperiuntur Hierosolymis, in via descensus ad lavatorium, immunda sunt; quæ verò in via ascensus [*reperiuntur*] munda

כדרך ירידתן עלייתן דברי רבי מאיר רבי יוסי אומר כולן טהורין חוץ מן הסל והמגריפה והמריצה המיוחדין לקברות:

munda sunt; quoniam descensus eorum, non est ut ascensus eorum. Sic sentit Rabbi Meir, sed R. Iose inquit, omnia pura sunt, excepto Canistro, (3) palâ, & (4) malleo: quæ instrumenta propria sunt sepulturæ.

ג סכין שנמצאת בי"ד שוחט בה מיד בשלשה עשר שונה ומטביל וקופיץ בין בזה ובין בזה שונה ומטביל חל ארבעה עשר להיות בשבת שוחט בה מיד בט"ו שוחט בה מיד נמצאת קשורה לסכין הרי זו כסכין:

III. (5) Cultrum quod repertum est die decimo quarto, statim eo mactare licet. Si verò repertum est die decimo tertio, ablui debet. Securis verò sive hoc, sive illo [*die reperiatur*,] ablui debet. Si accidit ut dies decimus quartus incidat in Sabbathum, statim cultro mactare licet. Si in decimum quintum, isto statim mactare potest. Si reperiatur alligatum cultris, æstimatur ut cultra.

ד פרוכת שנטמאת בולד הטומאה מטבילין אותה בפנים ומכניסין אותה מיד ואת שנטמאת באב הטומאה מטבלין אותה בחוץ ושוטחין אותה בחיל מפני שצריכה הערב שמש ואם היתה חדשה שוטחין אותה על גג האצטבא כדי שיראו העם את מלאכתן שהיא נאה:

IV. Si velum immundum redditum est, per (6) filium immunditiei, ipſum intra abluunt, & ſtatim iterum inferunt; ſi verò immundum eſt per patrem immunditiei, ipſum extra lavant, & deinde expandunt in (7) antemurali. Si novum eſt ipſum expandunt in tecto porticus, ut populus videat texturam eius, quàm pulchra ſit.

ה רבן שמעון בן גמליאל אומר משום רבי שמעון בן הסגן פרוכת עביה טפח ועל שבעים ושנים נימין נארגת ועל כל נימא ונימא כ״ד

V. R. Simeon fil. Vicarii Sacerdotum. Veli craſſitudo eſt palmus, & contextus eſt ex 72. filiis, quorum unumquodque habet 24. filamenta. In longitudine habet 40. cubitos,

חוטין ארכה ארבעים אמה ורחבה עשרים אמה ומשמונים ושתי רבוא נעשית ושתים עושין בכל שנה ושלש מאות כהנים מטבילין אותה:

bitos, in latitudine verò decem: Et ex 82. myriadibus confectus est. Duo singulis annis conficiuntur. Trecenti Sacerdotes ipsum lavant.

ו בשר קדשי הקדשים שנטמא בין באב הטומאה בין בולד הטומאה בין בפנים בין בחוץ בית שמאי אומרים הכל ישרף בפנים חוץ משנטמא באב הטומאה בחוץ ובית הלל אומרים הכל ישרף בחוץ חוץ ממי שנטמא בולד הטומאה בפנים:

VI. De carne (8) Sancti Sanctorum, quæ immunda est sive per patrem immunditiei, sive per filium, sive intrà, sive extrà, Schammæani sentiunt, omnia intrà comburenda esse, excepto eo quod immundum est, per patrem immunditiei ab extrà. Hilleliani verò dicunt, omnia extrà comburi debere, exceptô illo quod impurum est à filio immunditiei ab intrà.

ז רבי אליעזר אומר את שנטמא באב הטומאה בין בפנים בין בחוץ ישרף בחוץ ואת שנטמא בולד הטומאה בין בפנים בין בחוץ ישרף בפנים רבי עקיבא אומר מקום טומאתו שם שריפתו:

VII. R. Eliefer inquit illud quod immundum eſt per patrem Immunditiei, ſive extrà, ſive intrà, comburi debet extrà; illud verò quod immundum eſt per filium immunditiei, ſive extra ſive intra, intra comburi debet. Rabbi Akiba inquit *ubi eſt immundum ibi comburatur.*

ח אברי התמיד ניתנין מחצה כבש ולמטה במערב (ס"א במזרח) ושל מוספין ניתנין מחצה כבש ולמטה במזרח (ס"א במערב) ושל ראשי חדשים ניתנין על כרכוב המזבח מלמעלה (ס"א מתחת

VIII. Membra ſacrificii iugis, ponuntur in dimidia parte (9) graduum & infrà occidentem verſus [aliud exempl. *orientem verſus.*] (Membra verò) ſacrificiorum additiciorum, ponuntur in mediis gradibus & infrà, orientem verſus, [ex. al. occidentem verſus.] Sacrificia

כרכוב המזבח מלמטר השקלים והביכורי׳ א נוהגין אלא בפנ הבירת אבל מעש׳ דגן ומעשר בהמר והבכורות נוהגין ב׳ בפני הבירת בין שלא בפני הבירת המקדיש שקלים וביכורים הר זה קדש רבי שמעו אומר האומר ביכוריב קדש אינן קדש׃	cia autem (10) noviluniorum ponuntur infrà ambitum in parte superiore. [al. ex. in parte inferiore.] Sicli & primitiæ non solvuntur ante templum & nisi stante templo. Decimæ frumenti verò & pecoris, primogenituræque solvuntur ante templum & post templum. Si quis sanctificet siclos & primitias, illa sancta sunt. R. Simeon

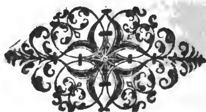
licit, primitiæ quæ sancto usui devoventur ančtæ non sunt.

NOTÆ.

(1) Vid.pag.610. הרוקין verò Sputum vel Salivam sse docet Glossa quando infit, הרוקין מה׳ שמשלי׳ האדם מפיו שאליוא בלעז *Harokin est illud quod homo x ore suo ejicit, & in vernacula vocatur Salive.* (2) n anni diebus profestis, Pharisæi & munditiei studentes deflectebant ad latera, occursum populi & rofanæ plebis fugientes, & tunc saliva in parietibus nunda erat, in medio viæ verò immunda. In festo erò in quo unusquisque munditiei operam dare de-

bet, in medio viæ etiam Pharifæi ibant, immund
verò & alienigenæ quorum minor numerus ad late
ra. (3) מגריפה כלי שגורפין בו העצמות *Magrepha e
instrumentum quo colligunt & accumulant offa.* (4) ה
כלי שמרצצין ומשברין בו העצמות: *Eft inftrumentum
quo contundunt & confringunt Offa.* (5) Cultrum ad ma
ctandum Pafcha deftinatum. (6) Filius immunditie
& pater immunditiei quid fint, vid.pag.273. (7) Vid
quid חיר fit pag.56. (8) De Sacrificiis quæ vocantu
Sancta Sanctorum, vid. 549. (9) Graduum five af
cenfus altáris. (10) De Noviluniis vid. fuo loco.

בסייעתא רחמנא האלוהים
נשלמה מסכת שקלים
ה'ן רי"ק זה או'תי
עשה לבושי וכסותי
ברוך נותן ליעף כוח ועצמה
וליתמא ואין אונים ירבה גבורה:

LEXI

LEXICON RABBINICO-PHILOLOGICUM,

IN QUO ORDINE ALPHABETICO notantur & referuntur præcipua; quæ circa veterum Hebræorum Dogmata; ritus, & statuta, in utroque Talmude, Maymonidis & aliorum scriptis, occurrunt.

A.

Ab, Mensis quintus incipiens à novilunio Iulii nostri. Illius mensis die nono quinque calamitosa contigerunt. 1. eo die decretum est populum non ingressurum in terram promissam. 2. eo die devastatum est templum primum. 3. ille dies etiam excidium attulit templo secundo. 4. illo die excisa est civitas ביתר Bethar, (de qua vid.s.l.) 5. aratro versa est civitas Hierosolymitana. *Taanit* c.4.§.6.Hinc משנכנס אב ממעטין בשמחה *Postquam Mensis* אב *initium suum capit, di-*

A

minuunt lætitias, ibid. Non quòd hæc omnia illo die accidisse crederent, sed (ut notat Gemara) quod faustum ad diem aliquem faustum reducere in usu haberent, infaustum ad nefastum. Hoc nota ad cap. 1. *Math.* ubi in v. 17. compu atio 14. *g nerationum* etiam non est accurata, ex usu vulgari.

אבא & אבי *Abba & Abi*, Necesse est ut distinguas harum vocum sensum, quarum una sonat idioma Hebraicum, altera Chaldaicum. Nam vox אבי patrem quidem naturalem denotat, at simul patrem etiam civilem, seniorem, Dominum, Doctorem, Magistratum; at vox אבא solùmodò denotat patrem naturalem aut adoptantem; & insuper non solùm significat *patrem*, sed *patrem meum*. Hanc distinctionem discimus ex Targumistis, qui ubicunque fit mentio de patre naturali adhibuerunt vocem אבא ut Gen. xxii. 7. Gen. xxvii. 34. Gen. xlviii. 18. Iud. xi. 36. Esai. viii. 4. Vbi verò de patre civili, aliam apposuerunt vocem: Exempla sunt Gen. iv. 20. 21. 1. Sam. x. 12. 2. Reg. ii. 12. 2. Reg. v. 13. 2. Reg. vi. 21. ubi אבי fermè semper Targum reddit per רב & מר quæ promiscuè Dominum significant. Confer hîc Marc. xiv. 36. ubi Christus angoribus circumseptus ipsum Deum tamen sensu suavissimo invenit אבא *patrem suum*. vide etiam Rom. viii. 15. Quòd autem אבא etiam significet *pater meus*, patet ex *Bab. Sanhed.* fol. 37. 1. *Ne quisquam dicat vicino suo* אבא גדול מאביך *pater meus est major patre tuo:* item ex *Bav. Batra* fol. 10. 2. *Salomon dixit. obser-*

observate מה פירש אבא *Quid dicat pater meus?* vid. etiam Aruch in אבא.

זקני בית אב vel אנשי בית אב *zikne beth ab* vel *ansche beth ab* vocantur in *Middot.* cap. 1. & alibi seniores illius sacerdotum ordinis, qui illo die ministrabat; fuerunt enim custodes septimanarum in sex ordines vel familias divisi, singulis diebus ministrabat una, die verò septimo simul omnes ministrabant, qui per illam septimanam excubias & alia officia subierant. vid. *Maymon. Hal. K. Hamikd.* c. 4. in med.

ABRAHAMUS in Cananitida adveniens à *Bereschit Rabba* sect. 39. introducitur primùm in partem eius borealem; Textus sic se habet. *Dixit Deus Abrahamo* לך לך *abi tibi, vocibus duplicatis, ob duplex iter; unum ab Aram Naharaim, aliud ab Aram Nachor. Dum versabatur Abrahamus in Aram Naharaim, & Aram Nachor, vidit homines edentes bibentes, & ludentes; Dixit ergo ne sit portio mea in ista terra. At postquàm venit* לסולמה של צור *Ad scalam Tyriorum vidit homines operam dantes pastinationi, agriculturæ, vindemiationi, & tum dixit sit portio mea in hac terra.* §. Qui vocat Abrahamum אברם peccat contra præceptum affirmativum, Hierosl. Berac. p. 3. c. 4. sic nec Sara Sarai & Israel Iacob sunt vocandi *ibid.* §. Quomodò Abraham Idololatriæ restitit vide *Stellas* &c. §. Quòd Iudæi semen Abrahæ sint admodum gloriantur; *Bava Metzia* fol. 83. 1. *Historia est de R. Iochanan Ben Matthia, qui dixit filio suo, Ito & con-*

duc nobis operarios; ivit ille, & pactus est cum iis pro victu; cùm verò ad patrem veniret dixit ei pater. Mi fili quamvis pares iis convivia paria conviviis Salomonis, non tamen satis officiô tuô fungêris, quoniam illi sunt filii Abrahami, Isaaci, & Iacobi: &c. Hinc etiam Ioh. VIII. 33. clamitant Σπέρμα Ἀβραάμ ἐσμεν. Quibus tamen reponi potest quod in ipsismet pandectis exstat *Schabbat* fol. 53. 1. תמה זכות אבות *Cessavit meritum Patrum, Abrahami, Isaaci & Iacobi, à diebus Hoseæ Prophetæ* &c. quare nihil vobis est quod amplius jactetis. §. Abrahamum dolore circumcisionis ægrotantem visitavit Deus, & quæsivit quomodo se haberet. *Raschi ad Gen.* 18. 1. Vt & *Bereschit Ketanna* in locum. §. Diabolus Abrahamum coram Deo accusavit, sicuti Iobum criminatus est, ut autem Deus integritatem eius ostenderet, ipsum de filio immolando tentare voluit. *Sanhed.* Sect. אלו הן הנחנקין §. Abraham non coluit Sabbathum. *Bereschit Ketanna* ad Gen. 2. v. 3. Abraham erat Astrologus. vid. *Astrologus.*

ACON עכו est Ptolomais Ioseph. de bello lib. 2. c. 17. Vsque ad Aconem extendebatur terra Israelitica secundùm illud in *Hieros. Scheviis* fol. 35. 3. *R. Iose Ben Chanania exosculatus est fornicem Aconis, & dixit; Huc usque est terra Israelitica.* §. R. Simeon bibit vinum Acone, quod fecit ut dubitatum fuerit an sit intra terram nec ne. *H. Challah* f. 60. 2. vid. Iuchasin fol. 71. 1. §. Balneum Veneris erat Acone *Avoda Sarah* c. 3. §. 4. Miratus est R. Iehuda quòd

quòd viderit incolas Acone in immunditie maſſas ſuas pinſere, cùm tamen æſtimabantur eſſe in terra Iſraelitica, (& proindè ad munditiem obſervandam obſtricturi) *Bab. Sanhed.* f. 5.2.

ACCUMBENDI ritus dum cibum capiebant, ex his elici poteſt. *Gloſſ. in Beracot* fol. 46. 2. *Soliti ſunt comedere diſcumbentes, & reclinati in latus ſiniſtrum, & pedibus ad terram, ſinguli per lectos ſingulos; At cùm forent* שתי מטות *duo lectuli* (inquit Gemara) *ille qui primus erat ſedit ſummus, & ſecundus ab eo* למעלה הימנו *ſedit ſupra eum, ita* (ſicuti Gloſſa addit) *ut lectus ſecundi fuerit juxta cervical primi. Cùm tres forent, digniſſimus diſcubuit in medio, ſecundus ab eo ſupra eum, & tertius infra,* ſive ut Gloſſ. *diſcubuit juxta pedes primi.* Additur denique loc. cit. in Gloſſ. quod ſi digniſſimus velit loqui cùm ſecundo ab eo, neceſsè eſt ut erigat ſe ab accubitu ſuo & erectus ſedeat, nam quamdiu manet reclinatus non poteſt colloqui cum eo, quia ſecundus eſt poſt occiput primi. Hac ratione diſcumbentibus Chriſto & diſcipulis Ioh. XIII. Petrus accubuit à tergo Chriſti, & Iohannes à Sinu. Iohannes in ſinu Chriſti, & Chriſtus in ſinu Petri. Hic etiam notare potes menſam ordinariam Phariſæi vel diſcipuli ſapientum parvæ admodùm magnitudinis fuiſſe, ita ut plures quàm tres illi vix aſſidêre potuerint, ſecundùm illius deſcriptionem quam habemus in *Bava Bathra* fol. 57. 2. *Qualis eſt menſa diſcipuli ſapientum?* שני שלישי

גידל ושליש גלאי ועליו קערות וירק *Duæ partes de tribus strata sunt mappa, & tertia pars nuda est, & super istam partem disposita sunt scutellæ & olera,* ושבעתו מבחוץ *annulus autem mensæ erat ab extra.* Admodum parvæ debuerunt esse illæ mensæ si annulis illas suspendere voluerunt, prout docet Glossa hunc usum annulos habuisse, ne scilicet mensæ tàm facilè immunditiem contraherent. Ad extraordinarios verò usus, ut in paschatis convivio laxiores adhibuerunt mensas, quas ita suspendere non licuit. Accubitus in cibo capiendo securitatem denotavit, *Beracot* f.42.1. quòd accubitus factus fuerit ad latus sinistrum etiam confirmatur à *Maymon.* in *Chametz Vmatza* c. 7. Cl. Buxtorf. VIII. differtat. 306.

אכסניא *Acsania*, Prout observavi aliquando sumitur, pro regis Iudæorum exercitu qui ad expeditionem progreditur, aut per hunc vel illum locum transit; in *Demai* cap. 3. dicitur licêre exercitum alere τῷ Demai, (vid. f. 1.) si alimentum intranseundum efflagitet, vid. *Bartenoram* in loc.

אין אנו אחראין לרמאי in Demai cap.3.§.5. significat nullam habemus cautionem de futuro damno respectu illorum qui fraudibus utuntur. Wir haben keine Versprechung für Schaden / in ansehen der jenigen die betriegen wollen.

Adam creatus fuit in ipso loco in quo deinde ædificatum fuit altare, ut idem esset ipsi locus expiationis quàm creationis. *Maymon.* in

in *Beth Habech* c. 2. *Iuchasin* fol. 9. 1. *Midrasch Tillim* fol. 41. 2. §. Est qui opinatur vestimenta ista Adami, quæ vocantur כתנות עור fuisse é pilis camelorum. *Bereschit Rab.* §. 20. *In lege R. Meir invenerunt scriptum* (annotatum in margine) כתנות אור *vestes lucis*, (pro כתנות עור *vestibus* pelliceis:) *R. Isaac dicit, quod fuerint sicuti tenuia ista linea vestimenta, quæ à Bethschean afferuntur.* *R. Samuel Bar Nachman dicit, erant* מצמר גמלים *de pilis camelorum, & leporum.* §. Fabulantur *Vajiksa Rabba* sect. 14. Adamum primò androgynum creatum fuisse, deindè Deum illum dissecuisse, & ex una parte masculum ex altera verò fæminam confecisse. §. Adam primus à fine mundi usque ad alterum finem creatus fuit, postquàm autem in peccatum lapsus est, minoravit eum Deus; *Sanhed. sect.* אחד דיני ממונות Talibus hyperbolicis loquutionibus, denotant excellentem naturam Adami ante lapsum; vid. *Gloss. ad cap.* 11. *Sanhed.* §. Adamus fuit creatus facie versus orientem dispositâ, ut solem aspiceret orientem. *Bechai in Deut.* 3. 23. §. Per centum & triginta annos quibus Adam separatus fuit ab Eva genuit impuros spiritus. *Erubhin cap.* 2. Hi sunt plagæ hominum quatenus tanquam filii eius prodierunt מצר לילית רבתא ולילית זעירתא ex Lilit maiore & Lilit minore. *Tzeror Hammor in Lev. sect.* אשה כי תזריע §. De Adami peccati in posteros derivatione vid. *Peccatum originale* &c. §. Adam omnia perdidit וגורם מיתה לאותו

צדיק & *illi justo fuit causa mortis.* *Midrasch C. helet* ad Ecclesiast. 7. v.14. vid. Cl. Buxt. in אדם. De Eva vid.5.1. De Creatione Adami vid. *Creationem.* De Adamo sequentia habet *Baal Hatturim Comment.* in *Gen.* אדם *vocatur quia Deus ipsum creavit ex terra, quæ vocatur* אדמה. Adam per Notaricon est אפר *Cinis,* דם *Sanguis,* מרה *Fel*; quia omnes homines ex his constant. Alii Kabbalistæ insulsè dicunt, tres literas in אדם significare אדם דויד משיח *Adam, David, Messias,* quasi hinc concludi posset, Adami Spiritum in Davidem, Davidis in Messiam migrasse.

ADAR mensis, quarto quoque anno duplex est, primus vocatur אדר ראשון *Adar primus*, vel aliquandò simpliciter אדר, secundus verò ואדר *Masseçet Megillah* in pluribus locis præcipuè c.1.4. §. Si novilunium mensis אדר inciderit in Sabbatum, legunt sectionem de siclis (Exod.30. 11.) si inciderit in medium Sabbathi expectant donec Sabbathum transierit. In Sabbatho secundo huius mensis, legunt sect. זכור (Deut.24.17.) In Sabbatho tertio sect. de *vacca rufa.* Quarto sect. quæ incipit à cap. 10. Exod. Quinto iterum redeunt ad legendas *las* Haphtaroth. *Megillah* c.3.4.

ADEPS intestinorum, ad esum à Deo prohibitus est, quia nimium saturat, concoctionem impedit, sanguinemque frigidum & crassum generat. *More Nevoch.* III.48.

ADOLESCENTULA, Græcè *κοράσιον*, ita vocatur quandò duodecim annos complevit.

Maymon

Maymon in *Ischut*.cap.2. *Filia à die nativitatis suæ usquedum compleat duodecim annos vocatur* קטנה או תינוקת *parvula aut puellula. At cùm explevit duodecim annos & diem unum* נקראת נערה *vocatur adolescentula.* vid. etiam *Pubertas.* Hoc etiam Evangelista observavit Marc. v. postquam enim Iairi filiam adolescentulam fuisse dixisset v. 23. versu deindè 42. addit illam fuisse ἐτῶν δώδεκα. §. Quanquam Judæi satis sint indulgentes in externis amoris signis, Pater tamen secundùm ipsorum canones filiam amplexationibus & osculis liberius excipere non debet postquàm ætatis annum nonũ prætergressa est, nec mater filium postquam duodecennis factus est. Neque adeò muliere inde à tertio ætatis anno ad ullum ministerium, qualia sunt exhibendi cibi & potus, manuum lavandarum & similium uti licet, sive sit adolescentula sive adultior שלא יבוא לידי הרהור *ne in perversas cogitationes incidat.* vid. Maym. ad v. 4. cap. VII. *Sanhed.* item *Kiddufchin* cap. 4.

DE ADVLTERIO, incestu, fornicatione, prolixè Maymon. ad cap. VII. Sanhed. v. 4. Summa est, in incestu nihil interesse sive mixtio fiat prout solet, sive aliter. Idem etiam observari in illo qui cum masculo aut bestia rem habet. In actibus illis distinguendum esse inter משמש qui est המכניס כל האבר & inter מערה qui est המכניס כל העטרה. Ad supplicium alicui irrogandum non requiritur *seminis effusio* הוצאת שכבת זרע, sed tantùm הכנסת האבר. §. Sunt מנאפי ביד ורגל qui per-

ſonam interdictam violant contrectatione laſciva, nutuque impudico: Qui etiam flagris cæduntur. §. Præcepto Lev.18.6. etiam omnia irritamenta libidinis prohibentur, ut ne formam quidem perſonæ interdictæ intueri liceat במתכון להנאה *cùm animo voluptatem ſuam explendi*: (Confer Matth.5. 28.) Ideoque Rabbini verbum נאף dici putant, quaſi נהנה לאף *ex forma faciei voluptatem cepit*: (vel ut Plautus, oculis epulis dedit.) §. Qui conſtuprat innuptam flagellandus eſt. §. Quidam Rabbi quoties ex oratorio domum rediret, chirothecis aut etiam manibus ſororis ſuæ oſculum figebat. Is deſtitit tandem, poſtquam vidit שאין בו צד היתר *id nullo reſpectu licitum eſſe*. §. Mulier adultera interdicta eſt viro, niſi ſi vi compreſſa ſit,&c. §. Chriſtus Iudaicam gentem vocat Math. XII. 39. γενεὰν μοιχαλίδα quod benè de illa natione ſecundùm literam poteſt intelligi, nam tunc temporis ita multiplicati fuerunt adulteri, ut Rabban Iochanan Ben Saccai (de quo vid. ſ. I.) qui poſt excidium templi & urbis adhuc vixit, coactus fuerit decreto Synedrii aquas amaras ad probationem ſuſpectarum ob adulterium inſtitutas, abrogare; quia plurimi erant המנאפים בגלוי *adulterii palàm*. vid. *Sotah*. fol.47.1. *Maym*. in *Sotah* cap.3. illum autem proceſſum quem in ſuſpecta muliere potanda habuerunt, ex ipſamet Rubrica inferius apud *aquas amaras* referemus. §. Punit Deus adulterium morte Le.XX.10. At dicunt magiſtri כל מיתה סתם חנק

omnis

omnis mors cuius est mentio in lege simpliciter (absque definitione generis mortis) *strangulatio est, verùm excipiunt* נישואה בת ישראל בחנק *Si filia Israelita nupta est & adultera fit, strangulanda est,* ארוסה בסקרלה *si verò desponsata tantùm est lapidanda. Filia Sacerdotis nupta si adultera lapidanda, cùm desponsata tantùm comburenda. Sanhed.* fol. 51. 2. Quæri hic potest an adultera illa quæ Ioh. VIII. ad Christum deducta fuit, nupta vel desponsata fuerit? ℞. Accusatores eius v. 5. dicunt Mosen præcepisse ut tales *lapidarentur*, ex modò dictis itaque arguo, illam fuisse vel Israelitissam nondum junctam viro, sed tantum desponsatam; vel Sacerdotissam nuptam: quoniam in illas exercebatur supplicium lapidationis. De *Fornicatione* vid. s. l.

ÆGROTUM in Sabbatho ungere permisit R. Meir. לשרוף יין ושמן *miscendo oleum cum vino*, cùm verò ipse decumberet, ut idem ipsi fieret non permisit. H. *Beracot* c. 1. p. 2. vid. etiam *Maym. Hal. Milah* c. 2. 7. Quod erat dispensatio satis laxa de accurata illa abstinentia medendi in ipso Sabbatho: nam aliàs videmus Christum non parum invidiæ apud Iudæos sibi conflasse, quòd in Sabbatho aliquos sanare non horruerit. De his habes plura in *Sabbatho* &c. §. Post applicata ægrotis remedia in usu habuerunt dicere *Surge à morbo tuo*; sic ad profluviosam *Bab. Schabb.* f. 110. in fine omnium remediorum dixerunt קום מזביך *surge à profluvio tuo*: quod idem est ac si dixissent, *opto ut surgas à pro-*

fluvio tuo. Christus etiam dixit ad puellulam *Marc.* v. 41. טליתא קומי Ταλιθὰ κῦμι, idiomate quidem vulgari sed non sensu, ex illis enim verbis non aliquod votum sed imperans vigor & authoritas emicuit. §. Ille ægrotus apud Iudæos iam magnam valetudinis partem acquisivisse, & in tuto esse existimabatur, qui cibum sumpsit; ita *Hieros. Beracot* fol. 9. 4. concludunt discipuli à R. Chanania missi, filium R. Gamalielis qui decumbebat, convaluisse, *Quia illâ horâ requisiuit cibum.* Si nobis hariolari licet, hæc fuit ratio, cur restitutâ puellâ *Marc.* v. Christus deinde v. 43. iusserit ut cibus ipsi porrigeretur: ne scilicet adstantes de perfecta puellæ valetudine dubitarent. §. Quando preces pro ægrotantibus fundebat R. Chanina Ben Dusa, dicere solitus est; *Hic victurus est, Hic verò moriturus*, quærentibus unde hoc dignosceret, respondit אם שגורה תפלתי בפי *Si oratio mihi expedita est in ore cognosco eum esse acceptum, sin minus, scio moriturum.* Mass. Beracot. c. 5. 5.

Æmvlarvm fœminarum filii (1. Sam. 1. *6.*) fuerunt בית ענובי *familia Annubaa* è Beth Zeboim, & בית נקיפי familia Nekiphæa è Beth Koschesch, & tamen Sacerdotium magnum obtinuerunt nepotes ipsorum. *Hieros. Ievamot* fol. 3. 1. §. de æmulatione mariti erga uxorem vid. *aquas amaras.*

Ægyptios coluisse signum arietis docet nos lex divina (secundum expositionem Onkeli,) ac propterea non solùm prohibitum fuisse

fuisse inter ipsos mactare oves, sed & ovium pastores in summo contemptu & abominatione fuisse. *More Nevoch.* III. 46. §. In Ægypto noluit ossa sua relinqui Ioséphus secundùm Iudæos propter has rationes, 1ª. est quia ipsi admodum grave fuisset, subterranea & molesta illa גלגול *revolutione*, in terram Canaan ad resurrectionem deferri, nam extra terram sanctam aliquam resurrectionem fore Iudæi negant. vid. *Kethubot* fol. III. I. 2am. rationem reddit *Maym.* in *Hal. Melachim.* כל השוכן בארץ ישראל עונותיו מחולין שנא' ובל יאמר חליתי *Omnium qui terram Israël inhabitant iniquitates condonatas esse*, 5. *quod dicitur Iesai.* 33. 24. *Neque dicet habitator ægrotus sum: populus habitans in ea levatus erit iniquitate.* Ex quo deinde secundùm *Maymon.* concludunt. *Quod ille qui modò ad mensuram quatuor cubitorum ingreditur terram Israelis, jam dignus fiat vitâ æternâ. Qui verò in illa sepelitur, illius peccata expiantur, & locus sepulturæ ipsi sit loco altaris expiationis* : S. I. Deut. XXXII. 43. *ac terram suam populumque expiat.* Præstare quidem quando quis adhuc vivus in terram sanctam se conferat, si tamen id fieri non possit, ab ipsis Patriarchis nos exemplum habêre, id etiam post mortem utile esse. Maymonidis commentator ex *Talmude Hieros.* insuper aliquid affert quod ad maiorem huius rei dilucidationem facit. *Bar Kria*, inquit, *cum R. Eleasaro deambulavit* באיסטרין in *publicis stratis*,

& viderunt arculas advectas ex locis peregrinis. Dixit R. Kria Eleasaro : Quid prodest ipsis (tantis sumptibus huc perferri) Quin ego contra tales illud Ierem.2.7. *usurpo , hæreditatem meam posuistis ; dum vivebatis in abominationem , nunc venitis , & contaminatis terram postquàm mortui estis. Respondit Eleasar , quamprimùm ad hanc regionem pertingunt* נוטלין גוש עפר ומניחין על ארונו *Sumunt glebam friabilem & ponunt eam in feretrum, freti dicto* Deut.XXXII 43. *propitius erit terræ suæ.* Nisi planè sinistrè auguramur, fuerunt feretra illa allata ex Ægypto , nec aliter R. Kria illum locum Ieremiæ benè applicare potuit ; qui enim illuc iverant להשתקע *stabilem sedem fingendi causâ* , secundùm Maymonidem idem fecerunt ; ac si terram Canaam contemptui & abominationi habuissent, quia incolarum Ægypti opera erant מקולקלות יותר מכל ארצות *depravata & conspurcata præ operibus omnium reliquarum gentium* ; partim verò quia sanctam gentem miseris modis prophana afflictaverat natio : Hinc ille Canon מותר לשכון בכל הארץ חוץ מארץ מצרים: *licitum est habitare in universo mundo excepta Ægypto.* Quæ perpendens R. Vrian , hanc obiectionem ad marginem apposuit , in *Hal. Melach.* c.5. יש תימה על קהילות שוכנים שם ועל רבינו המחבר שהלך לגור שם: *Mirari ergo subit de totis Ecclesiis ibi degentibus , item de scriptore nostro* (Maymonide) *qui ibi peregrinatus est.* Quod quidem verum est, nam fuit Maymonides per plurimos

mos

mos annos in aula Ægyptiaca, & quidem regius medicus; ut ex propriis literis quas ad Samuelem Abben Tybbon dedit vidère est. Sed Doctor Vrian debuisset etiam observare, nullam esse tam generalem regulam quæ non suas exceptiones admittat; Itaque respondemus huius canonis vim aliquo modo cessasse, postquàm Iudæi laribus pulsi, & sanctuarium devastatum fuit. 2. Excipiendas esse persecutiones, mercaturam, studia, negotia; nam si in persequutionibus non licuisset se illuc conferre, incurrerent in culpam sanctissimi vates *Vrias* & *Ieremias*, qui secundùm Aben Esram Deut. xv. *inviti illuc fugere coacti sunt*: Quod etiam nobis pro Apologia esse potest contra Iudæos clamitantes Iosephum non absque crimine esse, quòd Iesum in Ægyptum abduxerit. Quod mercatores & alios quibus negotia incumbunt attinet, eos ipse Maymonides excusat. Soli itaque illi contra Canonem iverunt, qui rebus Domi & in patria integris, à regibus Ægypti, honoribus & libertate quævis in religione & sacris sentiendi, ad stabilem sedem figendam illecti fuerunt; & quibus mortuis deinde secundùm sententiam R. Eleasaris, vix alia beatitudinis & remissionis peccatorum spes fuit, nisi quam expectarunt ex appulsu in terram Israeliticam, & ex tactu glebæ friabilis; Quæ certè admodùm ficulnea & misera fuit. §. Tempore Christi Ægyptus præter modum Iudæis repleta erat, idque partim ob migrantes illuc sub *Iochanane filio*

Karea Ierem. XLIII. partim quia Onias non ita pridem templum ibi ædificaverat; ad quod magna copia confluebant. vid. Ioseph: Antiq. lib. 13. 16. Talmud utrumque in *Menachot* c. 13. & *Succah* c. 5. *Hierof. Ioma* fol. 43: 4. de Alexandrina Ecclesia vid. Infra. §. Profectionis Salvatoris nostri in Ægyptum, apud Iudæos vestigia quædam supersunt, sed admodùm corrupta & depravata. *Bab. Sanhed.* fol. 107. 2. dicitur: Cùm *Iannai Rex occideret Rabbinos, abierunt R. Iehosua Ben Perachia & Iesus ad Alexandriam in Ægypto* &c. Et paulò antè. *Elisæus duabus manibus avertit Gehazi. & R. Iosua fil. Perachia, ambabus manibus repulit Iesum.* Item in Schabb. 104. *Nonne Ben Sadta præstigias attulit ex Ægypto in incisura quæ in carne eius?* ubi per Ben Sadta Christum intelligunt, quamvis Commentator id neget.

ÆTAS primorum hominum quorum mentionem facit Sacra Scriptura non fuit communis indifferenter omnibus, sed illa freti sunt tantùm illi qui exprimuntur in S. Scriptura, idque propter accuratam alimenti rationem & diætam, vel per modum aliquem miraculosum *More Nevoch.* II. 47. §. Maymonidi subscribit etiam Don Abarbanel ad Gen. c. V. ubi singulares illos homines ad longam illam ætatem provectos per miraculum docet, duplicem potissimùm ob finem. Primò *ad multiplicanda individua speciei*, ut illis tanto citiùs mundus habitabilis redderetur. Secundò ad *perficiendam speciem humanam in scien-*

tiis

tiis artibus & disciplinis, quæ sint perfectio hominis. Illam verò perfectionem adipisci non potuisse nisi per experimenta,quæ non nisi longâ ætate rectè fieri possunt. Ex mente verò Maymonidis & Nachmanidis tres longævitatis patrum causas Abarbenel recenset; 1°. est quia origini mundi propiores fuerunt, adeóque maiore corporis robore instructi: 2°. quia ante diluvium aer purus fuit, post diluvium verò corruptus factus nocuerit hominum vitæ. 3°. quia cibis & alimentis temperantiùs usi fuerint quàm homines sequentium temporum.

AGADOT sunt historici discursus, instar illorum quos fingunt & formant aliquando Poëtæ. *R. Asarias Meor Ennáim* cap. 15. Agadot hunc finem habent ut trahant animos hominum ad audiendum. ibid. Lectio historiæ paschalis à Iudæis אגדא Agada vocatur,vid. *Maiemon*. par.de חמץ ומצה sect. 5. 10.

AGRICVLTVRA, de Agricultura Iudæorum varia occurrunt in *Peah*, *Demai*, *Kilaim*, *Scheviit*. nos ex semente manipulum adducemus.

§. Per agros satos tam communes quàm privatiores erant viæ & semitæ. Hinc in tract. *Peah* c. 2. ubi discutiunt quænam sint quæ agrum partiuntur, ita ut duplicem angulum pauperibus debeat,sic determinatur. *Hæc partiuntur, fluvius, aqua ductus, via privata, via communis, semita communis, & semita privata.* Id aliquâ ratione facit ad dilucidationem illius, quod de discipulis Matth. XII. 1 legimus.

§. De legibus seminum Heterogeneorum, at-

que anni ſeptimi ſolutus eſt, '*qui ſeminat iuxta mare* עג' טרשים עג' סלעים עג' מטרה *ſupra petras* (ἐπὶ τὰ πετρώδη Matth. XIII. 5.) *Scopulos & Saxoſa. Hieroſ. Kilaim* fol. 27. 1. Erat enim Palæſtina in plurimis locis admodum ſaxoſa, & tamen non omnino inidonea ad culturam, etiam in illis tractubus. De Seminandi ratione vid. *Sementis.*

§. Diſtinguitur ager in שדה לבן *agrum album qui totus ſeritur, &* שדה אילן *Arboreum agrum,* in quo naſcuntur hic illic arbores aut fruticeta. *Scheviit* c. 2. Moed Katon c. 1. 3. 4. poſterioris generis agrum forſan intellexit Chriſtus per τὰς ἀκάνθας Math. XIII. 7.

§. In uſu habuerunt in agris & vineis areolas relinquere quas vocant מלבנות *Peah.* c. 2. & ערוגות *Kilaim* c. 3. quando in illis areolis nihil ſatum erat vocarunt illas קרחה בשדה *calvitiem in agro.* Kilaim c. 4.

§. De agrorum fertilitate vid. *Iſraelitica terra fertilitas.*

§. Quod Græcè vocamus Ζιζάνια Talmudicè זונין appellatur, & definitur à Gloſſa ad cap. 1. v. 1. *Kilaim quod ſit ſpecies quadam tritici, qua in terra mutatur, & quoad formam & quoad naturam.* Ager domini ſatus eſt totus tritico, id eſt hominibus, ſed artibus Diaboli magna pars hominum inſtar illius tritici quod זונין vocatur, in Zizaniam degenerat. Confer Matth. XIII. 25.

§. Agrum ſiticuloſum qui vocatur Talmud. בית השלחין irrigare licet in feſto, & in anno ſeptimo, cùm ex fonte qui iam dudum fluxerit, tum

tùm ex illô qui nunc demum fluere incepit; non autem aquâ pluviali, uti nec ex canali Moed Katon c.1.1. Ducunt in festo aquas ab arbore ad arborem, sed ità ne irrigetur ager totus. Semina quæ non irrigata fuerunt ante festum, non irrigare licet in festo (quia in festo nihil agendum quod multùm laboris requirit.) Licet in agris venari tempore festivo & in anno septimo Talpas & mures, modò illud non fiat per חפירה effossionem terræ, (quæ absque labore fieri non potest) *Moed Katon.* c.1.3.4.

§. De Agro שלא נתקוצ' *non excanthato* de quo superiùs diximus vid. etiam *Schebhiit* c.4.2.

§. ♃ quomodo intelligendæ sint formulæ loquendi *Marc.* v. 14. ἀνήγγειλαν εἰς τοὺς ἀγροὺς item cap. VI. 36. ἀπελθόντες εἰς τοὺς κύκλῳ ἀγροὺς. an intelligendi sint operantes vel itinerantes in agris? ℞. ἀγρὸς stylo Palæstinæ vocatur חקלא; quando autem consulo *Aruch* in illa radice docet me ille חקלייתא *esse homines privatos degentes in agris*, sparsis scilicet hic illic ædibus. Ita quocque Gloss. *Bab. Beracot* fol.37. 2. ubi mentio fit *Cibi farinacei* דחקלאי *incolentium agros*, notat per חקלאי esse intelligendos בני כפר *incolas villarum.* Hinc concludo in illis locis nec operantes nec itinerantes, sed in agris degentes intelligi debere.

§. Angulus agri pauperibus relinquendus nullam habet determinationem שיעור *mensuram*, sed debet fieri pro ratione magnitudinis agri, multitudinis pauperum, & beneficentiæ. Si quis tamen aliquam mensuram determinare vult, sciet שאין פותחין לפאה משׁשים *minus sextâ*

parte agri non ordinandum esse. Ex *Peah.* c.1.2. angulus agri fieri potest in init o, medio, aut fine agri. ibid. v. 3. Angulus agri relinqui debet ex omnibus illis fructibus שהוא אוכל, *quæ apta ad esum & licita sunt*, (nam de illis quæ spontè nascuntur, aut non adeò licita sunt, præceptum de angulo non sonat.) ונשמר *qua custodit* (ad oppositionem illorum quæ publici juris sunt.) וגדוליו מן הארץ *quæ ex terra nascuntur*, (ad oppositionem illorum quæ radices suas in terra non habent.) *quæ una vice legûntur, & quæ asservari possunt.* In sequentibus arborum speciebus relinqui debet angulus בשקדים אגוזים חרובין אוגין תמרים זיתים רימונים גפנים: *Peah.* c.1.4.5. Qui angulum non reliquit, ille ex deciso frumento anguli pretium pauperibus compensare potest, & à decimatione liber est donec frumentum ventilaverit. *Peah.* 1.5. quæ angulum agri determinare possunt ab init. hujus sect. adduximus. Angulus agri relinqui debet etiam in illis montibus, qui aliàs jumentis ob asperitatem non arantur, sed simpliciter sarculis coluntur *Peah.* c.2.1. Angulum in siliquis relinquunt, ubi se invicem respiciunt, in oliveto verò versus omnes mundi plagas. Qui in toto agro suo unam solùm seminis speciem adhibuit, etiamsi duo horrea replevisset, unum tamen solum angulum relinquit, qui duas species severit duos. *Peah.* c.2. 4.5. Ab angulo liber est cuius agrum idololatræ aut latrones demessuerunt, aut Cameli aut alia animalia corruperunt. Si cùm iam dimidiam partem demessuit veniant deprædatores, & alteram succi-

dant

dant, ab angulo liber est; si verò deprædatores partem demetunt, colligit ille deindè alteram, angulum relinquere debet. Si quis unam partem demetit, alteram verò vendit, emens pro toto angulum relinquere debet. Sic si quis unam partem demetit alteram verò sanctificat, ille qui à Quæstore templi illam partem redimit, angulum pro integro agro relinquere debet. Peah. c. 2. 7. 8 Angulus agri relinquendus est, modò in fundo 4. pars cabi seri possit, vel, modò fundus duo seah producat, aut messor bis brachium suum replere possit. *Peah. 3. 6.* Vineæ palis aut arboribus incumbentibus angulum, Pater familias dividit, (non autem permittit ut unusquisque capiat quantum velit: idem facit respectu nucum, dactylorum. Peah. 4. 1. Angulum agri non demetunt falcibus messoriis, aut aliis eius generis instrumentis, ne pauperes se invicem dùm unusquisque aliquid colligere studet vulnerent. Distribuunt autem angulum ter in die, manè, à meridie, & vesperi, quæ tempora vocant אבעיות à בעה petiit; manè quidem distribuitur spicilegium propter pauperum infantes, qui mane cibo opus habent, à meridie verò propter pueros, vesperi autem propter senes, qui urbem non petunt, nisi tunc temporis. Peah c. 4 4 5. vid *Maym. in loc.* Qui dicit, angulus hic agri sit N. viro pauperi & egeno, etiam illi totum dare potest, aliàs ille semper primum obvio pauperi relinquendus est. Angulo agri לקט *spicilegio* & שכחה (vid. de his f. l.) ille non frui debet, qui 200. susæos (v. f. l.) possidet, aut qui 50. solùm habet, sed illis

ad mercaturam & usuram uti scit. Quandiu aliquis pauper non ex cistula pecuniam accipit, potest spicilegio frui, quamvis domi adhuc aliqua utensilia habeat, ex quorum pecunia vivere posset, sed si pecuniam accipit cistulæ (vid. *Eleemosyna.*) dicunt ipsi vende suppellectilem tuam pulchram, & tenuiorem tibi compara ואל תמעיט מתנות העניים *nec deminue dona pauperum.* Qui privilegiis pauperum utitur illis verò non opus habet, aut qui quidem opus haberet sed ea negligit אינו מת מן הזקנה *non morietur ex senectute*, & ante suum fatum aliorum ope indigebit. *Peah.* 8.9. *Comment.*

איש הר הבית *Isch har habbaith, Præfectus montis templi* secundùm R. Schemaia definitur ממונה על כל משמר מהשומרים *præfectus omnibus custodum excubiis.* Illius officium erat perlustrare singulas custodias, & quando illud agebat prælucebant ei faces: unumquemque autem custodem qui pedibus non insistebat, his verbis compellabat שלום עליך *pax tibi.* Si eum dormire animadvertebat, baculo percutiebat, imò aliquando vestimenta eius comburebat; Hinc etiam in usu erat apud cives Hierosolymitanos quando aliquem clamorem ex templo percipiebant, dicere מה קול בעזרה קול בן לוי לוקה ובגדיו נשרפי' *Quæ vox in atrio magno? vox Levitæ vapulantis, cuius vestimenta comburuntur* &c. *Middot.* c.1.2. *Maymon. Hal. Bet Habech.* c.8. sub med. de aliis templi officiariis vid. suo l.

R. Akiba Natus est R. Akiba ex posteris Siseræ ducis Iabin regis Tyri. Iud. c.4. Israelita deinde

per

per profelytifmum iuftitiæ (uti vocant) factus in doctrina ita profecit, ut primò fcholæ Lyddanæ, deindè etiam Iabhnenfis præfes factus fuerit. De Akibæ actionibus in Lydda & Iafne plurima exempla reperiuntur: audax in primis erat illud facinus quo quadraginta hominum paria ad Synedrium itinerantia retinere aufus eft, ut patet ex *Rofch Hafchana* c.1. à talibus enim teftibus intercalatio menfis & anni dependebat, quæ ut accuratè fieret totius gentis commoditas requifivit: hinc fanè fynedrium cùm adhuc Hierofolymis fedebat, homines lautis conviviis allexit, ut eò citiùs prima φάσει lunari cōfpecta, fe in בית יעזק *Iaafeki Atriū* locum ad examen teftium ordinatum conferrent, nec in itinere ullas moras necterent. Quo fatis oftendit Senatus intercalationē nec negotium effe indifferens nec fomnolentè agendum.

§. Difputavit Akiba cum Turno Ruffo (v.f.l.) & ipfi Sabbathum tribus argumentis adftruxit; primum defumpfit à fluvio סנבטיון qui per omnes dies feptimanæ fluit, fed Sabbatho quiefcit, alterum verò à Pythonico, qui in Sabbatho non afcendit. Tertium à Turni Ruffi patris fepulchro, quod per totam feptimanam fumigabat, & non nifi in Sabbatho ceffabat. *Sanhed.* f. 65.2. *Gloff.*

§. Periit Akiba in Betharana clade de qua legere poteris *Bab. Gittin* fol.57.1. *Hierof.Taanith* fol. 68 4. & 69 1.

Alexander magnus in Palæftinam venit & à Simeone Iufto exceptus fuit, Hiftoria exftat *Ioma* fol 69. 1. *Orarunt Cuthæi Alexandrum Macedonem ut templum Dei noftri deftruere pof-*

sent; annuit illis ipsis. Venerunt quidam atque id indicarunt Simeoni Iusto; qui induit statim vestes Pontificias, & cum praestantissimis Israelis manibus tenentes faces, per totam noctem Alexandro obviam processit. Cum ad Antipatridam pervenerunt ortus est sol: Dixit Alexander suis, Quinam isti? Responderunt, Iudaei qui in te rebellarunt, Cum autem videret Alexander Simeonem Iustum, descendit à curru, & coram ipso se incurvavit. Dixerunt ipsi, Rex talis gloria, qualis tu, se coram Iudaeo incurvat. Respondit ipsis, figuram huic similem vidi coram me in bello pugnantem. Deinde Iudaeos alloquutus est, Quare huc descendistis? Responderunt, ut preces ad Deum funderemus tui & regni tui causâ, ne illud devastetur. &c.

§. Alexander à Iudæis Hierosolymam deductus, petiit à Simeone Iusto ut aliquod monumentum ipsi collocarent inter gradus & Altare. Renuit id Simeon propter præceptum de nullo sculptili conficiendo; sed promisit Alexandro, cives Hierosolymitanos omnes filios illo anno nascituros de nomine ipsius *Alexandros* vocaturos esse. Vid. *Zemach David* Cl.Vorst. p. 59.

§. Postquam Alexander Hierosolymis profectus est, egressus est ad ipsum Sanballetes Horonites, cum filiis Iehosuæ Sacerdotis summi, & petiit ab Alexandro ut Sacerdotes affines eius possent in monte Gerizim Sanctuarium ædificare. Rex annuit, & tunc exstructo templo in partes itum est, pars sequuta est Simeonem Iustum, alii vero Samaritanos. *Iuchasin* p.14.2.

§. Hæ-

§. Hærente Alexandro in Palæstina accidit famosa illa disputatio inter Gergesæos & Gaboah filium Pesisæ, ex parte Iudæorum. Girgesæi enim suis sedibus fugati terrore Iosuæ in Africam se receperant, Alexandro autem in Iudæa versante apud ipsum cum Iudæis de repetundis experiri voluerunt. Respondit pro Iudæis Gaboah, & quidem tam feliciter, ut Girgesæi nullas exceptiones reperientes Iudicium & vadimonium desererent. vid. cap. חלק *in Sanhed.* p. 91. cap. IX.

§. Alexander Solium Salomonis Regis, traduxit in Ægyptum *Esth.* I. 2. in *Secundo Targum*. De eius quæstionibus, quas 70. senibus proposuit vide *Tamid.* fol. 31. 2. fol. 32.

ALEXANDRIÆ Iudæi splendidam Ecclesiam habuerunt, qui eam non vidit, non vidit unquam gloriam Israelis. Basilicæ instar erat, duplicatæ porticus. Erant aliquando illic qui numerum exeuntium ex Ægypto duplo excederent. Erant etiam in illa septuaginta cathedræ aureæ gemmatæque, pro numero septuaginta seniorum. Suggestum etiam ligneum in medio collocatum, in quo stetit Episcopus Synagogæ. Confusim & mixtim non sederunt, sed unusquisque artifex cum professoribus eiusdem artificii, ita ut si adveniret peregrinus, cum eiusdem opificii mechanicis se posset commiscere, &c. *Hierosf. Succah.* f. 55. 1. 2. *Gem. Babil. Succah* fol. 51. 2. Probabile est Christi parentes in Ægypto asylum quærentes se huic magnæ Ecclesiæ coniunxisse, quia hac ratione etiam facilè paupertati ipsorum, per communia Eccle-

ſiæ ſubſidia, & eiuſdem opificii, profeſſorum auxilia ſubveniri potuit.

ALIENIGENÆ vid. *Extranei.*

ALTARE debuit eſſe intra portionem Beniaminis, nam *Bab. Ioma* fol. 12. 1. quæritur, *quid fuit in portione Iudæ? Mons templi, Paſtophoria, Atria: & quidnam in portione Beniaminis? Pronaon, templum & Sanctum Sanctorum. Prodiitque linea è portione Iudæ, & progreſſa eſt in portionem Benjaminis, atque in ea conditum eſt altare.*

§. Lapides altaris (ex nulla enim materia quàm ex lapidibus altare fieri debuit inquit Maymon.) debent ex illorum numero eſſe, qui vitium aut fiſſuram planè nullam habent, nullum opus ſuper ipſos debuit factum eſſe; hinc in uſu habuerunt illos deſumere מן בתולת הקרקע *ex terra virgine*, loco ſcilicet illo ad quem nec aratra nec hominum perfoſſiones adhuc pervenerant. Etiam licitum erat lapides illos adhibere quos ex *Mare mediterraneo* מים גדול eruere poterant. Maymon. *Hal. Beth Habech.* c. 1. in med.

§. Prohibitum fuit facere מדרגות *gradus* ad aſcendendum ſuper altare, quapropter in latere meridionali altaris ædificarunt aſcenſum in modum תל *acervi*, quò ſenſim ad altaris ſummitatem ducebantur, hanc molem aſcenſus vocant כבש. *Maymon.* l. c. ſub fin.

§. Locus altaris mutari non debet, nam in illo offerre voluit Abraham Iſaacum, David obtulit graſſante peſte ſacrificium; in illo loco etiam ædificaverat Noachus altare ſuum poſt-

postquàm arcâ egressus est. Imò ibi obtulerunt sacrificia Abel & Kain, & ipse Adamus. (v. supra) *Maym. Beth Habech.* c. 2.

§. Cum Israele ex captivitate Babylonica tres Prophetæ ascenderunt, unus ipsis indicavit locum altaris, alter quæ mensuræ requirantur ad illud ritè conficiendum, tertius docuit ipsos omnigena sacrificia in illo offerri posse. *Maymon* l. c.

§. De magnitudine, & latitudine altaris pluribus ipse Maym. recenset c. modò citato, inter alia refert altare Mosis, Salomonis, & ex captivitate Babyl. revertentium habuisse in altitudine decem cubitos; altitudo 3. cubitorum insumebatur in locum struis. *Ibid.* Cæterùm Altare quaquaversum fuit 32. cubitorum; post ascensum unius cubiti ita coarctabatur, ut in quadratura cubito uno minor esset. Post altitudinem aliorum 5. cubitorum iterum coarctebatur in cubitum, ita ut illic quaquaversum essent tantum 28. cubiti. Locus cornuum ab omni parte spatio unius cubiti deprimebatur, ita ut undiquaque iam solùm essent 26. cubiti. Locus ambulationis sacerdotum hinc inde unius cubiti, ita ut locus pyræ pateret undiquaque 24. cubitos. Ascensus ad altare erat longitudine 32. & latitudine 16. cubitorum. *Middot.* c. 3.

§. Filum coccineum cingebat altare ad discernendum inter sanguinem superiorem & inferiorem: ut hac ratione Sacerdotes in spargendo sanguine ab errore cavere possent. Etenim hanc distinctioné olim observatã tradunt,

ut pecudis pro peccato & avis in holocaustum oblatæ sanguis supra filium: reliquorum verò sanguis infra filum spargeretur. *vid. Cl. l'Empereur in Middot* p. 100.

§. Altaris Basis non habebat angulum versus ortum Brumalem, eò quòd ista portiuncula non esset intra portionem Iudæ (id est Benjaminis propter communionem enim utriusque tribus, aliquoties scriptura cùm de Iuda verba facit, Benjaminem vel eius saltem partem maximam, unâ intelligi vult. Sicuti videre est 1. Reg. 12. 20. collato cum cap. 11. v. 31. 32. 2. Chron. 11. 3. 10. 12. & 13.)

§. In cornu inter occidentem & austrum erant duo foramina per quæ sanguis descendebat in torrentem Kedron. *Middot* c. 3.

§. In Sancto Sanctorum erat lapis cui imposita erat arca ולפניו *& coram* ipsa posita erat manna & baculus Aharonis. ובעת שבנה שלמה את הבית וידע שסופו ליחרב בנה בו מקום לגנוז בו הארון למטה במטמוניות עמוקות ועקלקלות ויאשיהו המלך צוה וגנזו במקום שבנה שלמה: *Cùm Salomo sanctuarium ædificabat, & ipsi probè notum erat, illud aliquando esse devastandum, ad præcautionem construxit locum in quo Arca absconderetur. Erat autem locus ille anfractuosus & sinuosis viis munitus, & ibi arcam abscondere iussit Rex Iosias* &c. in templo secundò verò non amplius fuit reposita. *Maym. Hal. Beth Habech.* c. 4. Forsan illæ cavitates fuerunt ille locus ex quo soluta captivitate Babylonica Sacerdotes quidam ignem sacrum ad struem altaris incendendam præsentibus Nehemia & Esra

Esra sub aquosæ materiæ forma protulerunt, sicuti historiam refert *Ioseph Ben Gorion* c.17.

§. Antequàm fato functus esset Simeon justus (quod contigit ante Christi nativitatem) ignis struis semper viguerat, at ipso mortuo vigor ignis non conservabatur, nisi Sacerdotes per totum diem ligna supplerent. *Hierosf. Ioma* fol. 43. 3.

§. Gradus sive βῆμα altaris Sacerdotes ascendebant eâ parte quæ orientem spectat, & descendebant illâ quæ est versus occidentem, summus Sacerdos verò ascendebat & descendebat in die expiationis in medio. In omnibus anni diebus, quatuor iniacebant altari ligni strues, in die expiationis verò erant quinque. *Ioma* c.4.

§. Tempus purgandi altare vid. in *Festo expiationis*. In principio qui altare expurgare voluit expurgabat: Deindè cùm plures illud agere voluerunt, dimicatione digitorum decertarunt, qui illo honore frui deberet: Tandem cùm accidisset ut unus inter currendum ab alio à gradibus altaris deturbatus pedem fregisset, Synedrium constituit, ut ille qui altare purgare deberet sorte eligeretur. *Ioma* c.2. Lapides Altaris, mappâ, singulis Sabbathi vesperis detergebant, & Sanguinem eluebant. *Middot* c.3.4.

§. Altaris lapides ferro nec scindi nec tangi debebant, ne Israelitæ, eò devenirent ut in lapidibus formarent imagines. *Abarb. in Exod. Cl. l'Emper. in Middot* p.115. Lapides tum altaris cùm ascensus allati sunt ex convalle בית כרם *Beth Charem*, infra terram incultam

(ut diximus) effossi. *Middot* cap. 3. 4.

§. Altare asylum non præstat nisi בגגו *in summitate sua*, & ibi sit Sacerdos ministrans qui ipsum recipiat. Si quis se receperit ad altare, ipsum ibi non relinquunt, sed Adiungentes ipsi custodes mittunt illum in asyli urbem. *Maym. Hal. Rozeach* c. 5.

§. Nulla est differentia *inter altare magnum & parvum* בין במה גדולה וקטנה nisi respectu agnorum paschalium; Hæc est generalis regula, omne Sacrificium votivum & spontaneum offertur super altare (parvum secund Gloss.) Sacrificium autem, quod nec votivum est, nec voluntarium, non offerri debet super *altare*. *Megillah* c. I. II.

§. De lignis pro altari vid. *Ligna*.

AMANAH secundùm R. Salomo Cantic. IV. 8. est mons in ore terræ Israeliticæ Aquilonari & apud Talmudicos vocatur טורי אמנון; idem est cum monte Hor; extra illum montem non amplius erat terra Israelitica. *Hierosʃ. Scheviit.* fol. 36. 4.

AMEN respondent post Israelitam benedicentem, sed non post Cutheum, nisi tota audita benedictione. *Beracot* c. 8. 8.

§. In Liturgia publica in templo commemoratio regni Dei fuit pro Antiphono, quo vice Amen respondebatur à populo, orationibus finitis Sacerdotum. Nam תני לא היו עונין אמן בבית המקדש *Traditio est, non responsum fuisse Amen in domo Sanctuarii. Quid ergo dixerunt?* ברוך שם כבוד מלכותו לעולם *Benedictum sit nomen gloriæ regni eius in sempiternum.* Hierosʃ. Bera-

Beracot f. 13.3. Hinc in tractatu *Ioma* poſt recitatas varias oratiunculas, quas eo die fudit ſummus Pontifex, additur. *Et reſpondit populus, Benedictum ſit nomen gloriæ regni eius in ſempiternum.* vid. Bab. Ioma fol. 39. 1. 41. 2. fol. 66. 1. Hanc orationum Coronidem etiam retinuit in oratione Dominica ὅτι σοῦ ἐστιν ἡ βασιλεία.

§. In Precibus privatis τὸ *Amen* etiam rariùs uſurparunt. Ex tractatu Béracot verò patet, precibus fuſis à miniſtro in Synagoga & à Patrefamiliâs ſuper cibum ut plurimum à Populo & familiaribus *Amen* fuiſſe additum: uti videmus illud adhuc hodie in cultu Eccleſiæ Romanæ fieri.

§. Amen non ſolùm eſt confirmantis, aſſentientiſque, ſed etiam iuramentum præſtantis; aſſentientis exemplum habes in muliere quæ àquis amaris potabatur illa enim ad omnia quæ Sacerdos ipſi dicebat Amen reſpondere debebat, (v. ſ. l.) Exemplum iuramenti per Amen præſtiti habes cap. ix. *Bab. Kama* היכן פקדוני אמר לו נגנב משביעך אני ויאמר אמן: *Vbi eſt depoſitum meum? Reſpondet furto ablatum eſt. Adiuro te* (an rès ita ſe habeat) *Reſpondet, Amen.* Duplicata certè hæc vox ſi Chriſto non iuramentum, tamen ſeria aſſeveratio eſt.

§. Quid in Beracot fol. 47. 1. per אמן חטופה אמן קטופה ואמן יתומה *Per amem acceleratum, amen amputatum, & amen orbum* intelligant Talmudici, apud Cl. Buxtorf. in L. T. reperies. Apud eundem vid. f. 169.

De Amentia vid. *si quis mente excesserit.* in M.

Amici. Ad ostium tabernarum multi sunt fratres & amici, ad ostium locorum despectorum, neque fratres neque amici. *Schabb.* f.32.1: Non est foramen acus angustum duobus amicis, nec tota mundi capacitas sufficit duobus inimicis. *Adag.*

Rei Amissæ præconium vid. Bava Metzia fol. 28. 1.

אמרכלין *Amarcalin* Fuerunt septem officiarii templi, qui habebant claves ad septem portas atrii, ita tamen ut nullus posset absque altero aperire. Schekalim. c. 5. *Maymon. in Kele Mikd.* p. 4. Alii addunt propè septem portas, fuisse septem conclavia, ad vasa & vestimenta sacra includenda, & hos septem operam dedisse, ut omnia ritè ibi procederent. vid. Tosaph. ad Schekalim c. 5. & R. Salomoh in 2. Reg. 12.

§. Ionathan in Paraphrasi legali voce אמרכול utitur primò ad denotandos principes & primarios 12. tribuum qui Mosi adsteterunt, ad populum numerandum. *Num.* 1. *Num.* 7. 11. Secundò significat, seniores tribuum, qui manus imposuerant sacrificio congregationis pro peccato Lev. 4. 15. Targum in Cant. 4. 3. Immarcol sumit pro Principe qui cum rege versatur.

§. Kimchi in 2. Reg. 12. 10. ita commentatur quid sint Amarcalin. שומרי סף *Custodes utensilium* vel *vasium templi*; סף *enim est nomen generale & denotat indiscriminatim omnia vasa ad cultum adhibita. Ionathan* שומרי סף *interpretatur* אמרכלין *qui fuerunt summi Thesaurarii, & qui*

qui alios adhuc ſub ſe habent &c:

§ Etymologia אמרכל eſt quaſi מר על כל *Dominus ſuper omnia*, nam in Talmud. Hieroſ. א aliquando abiicitur, aliquando verò, vel cum Chirek, ſæpiùs cum patach effertur.

§. Probabile eſt hos officiarios fuiſſe perpetuos & ordinarios, ut etiam fuerunt ſummus Sacerdos, Sagan & Katholikin. (v. ſ. l.) Sed aliquis dicere poſſet in Middot c. 1. legimus claves atrii magni fuiſſe in poteſtate זקני בית אב *ſeniorum claſſis paternæ* (v. ſupra.) quomodo itaque nos claves illas attribuamus τοῖς אמרכלין? ℞. Omnino verum eſſe ſeniores cuſtodiæ habuiſſe claves, non autem primariò ſibi commiſſas, ſed ab Immarcalin, quibus nec poſſibile nec etiam honorificum erat ſemper recluſioni portarum præeſſe, pro tempore concreditas.

אמר *Amar* in Talmudicis varia ſignificat; aliquando ſimpliciter dixit; aliquando *cecinit*, *cantavit* ut Erach. cap. 2. לא היו אומרים בנבל וכינור אלא בפה *Non ſunt modulati nablio aut cithara ſed ore*, ſignificat etiam conſtituit decrevit, ut in Gem. Sanhed. c. 2. באותה שעה אמרו מלך לא דן Eo tempore decretum fecerunt, *Rex* (perſonas Synedrii) *nec iudicare nec ab ipſis iudicari debere.* Quod à ſtudioſis obſervandum, ut eò faciliùs ſe ex pluribus locis extricent.

AMVLETA, carmina, inſuſurrationes fuerunt apud Iudæos maximè in uſu, & quaſi in deliciis. Exempla ſunt innumera. Licuit ipſis quævis amuleta geſtare diebus profeſtis, ſed

in Sabbatho nullum licitum fuit nisi probatum fuerit, hinc est ille Canon *Schab.* c.6 2. *Ne prodeat quis Sabbatho amuletum gestans* שאינו מן המומחה *si non præscriptum fuerit à Medico probato*; Amuleta talia vel fuerunt קמיע של כתב amuletum constans in aliqua schedula scripta, vel קמיע של עקרין amuleta ex radicibus confecta.

§. Omnibus diebus licuit recitare carmen super vulnus, recitare versiculum super alicuius filium, aut imponere super eum librum legis aut phylacteria ut dormiat, excepto Sabbatho, in quo hæc omnia prohibita erant. Hierosſ. Schabbat fol. 8. 2. vid. ibid. col. 3. ubi agitur de plurimis rebus quas gestare solebant pro remediis contra quosdam dolores, item de variis mussitationibus super vulnera.

§. *Bab. Ioma* fol. 84. Formam incantationis habes contra canem rabidum. Quomodo Dæmones ad cæcitatem incantandi sunt vid. *Bab. Avoda Sarah* fol. 12. 2. Hieros. Schabb. fol. 13. 4. & Avoda Sarah fol. 40. 4. legimus de Mussitationibus & incantationibus etiam in nomine Iesu. Quomodo autem præstigiis & miris magnis dediti fuerint Iudæi vid. *Magicæ artes.*

Animal admirabile habuerunt in Palæstina, quod vivebat in agris sub terra, formâ & specie humanâ, voce etiam & sermone utebatur, sed qui intelligi non poterat. Agnoscitur autem ex herba quadam crassa & magna, cuius radix umbilico eius implicata est; Sine periculo præsentis mortis nemo ad ipsum accedere ausus est; Venatores ergo istam herbam telis tan-

tandiu petunt, donec ab umbilico eius divellatur, quo facto statim moritur: vocatur illud animal אדני שדה in *Claim* c. 8. Simile quid fabulantur de *Alrauna* in his regionibus, quam dicunt opulentos reddere suos dominos. Quid in rei veritate sit compertum non habeo.

Anni *dies primus pro ipso anno reputatur*, (ità ut qui inchoaverit 12. annum habeatur, quasi iam duodecim annos natus esset.) *Rosch Haschana* f. 2. 2. Qui canon observandus in computationibus Chronologicis, præcipuè quando in ætatem Christi inquiritur, ut diversas de hac re sententias conciliare possimus.

Anni quarti fructus præcipuè in vineis pingunt. *Maaser Scheni* c. 5. 1. כרם רביעי מציינין אותו בקוזות אדמ׳ *Vineam quadriennem notant glebâ aliquâ terræ colorata* של ערלה בחרסית *Vineam verò præputiatam argilla. Sepulchra verò notantur calce.* Glossa rem sic explicat. Vineæ quadrienni appingunt notas aliquas è gleba terræ, ut noscant homines quod est vinea quadriennis, & de eâ non comedant, quoniam ea sacrata est, ut dicit Dominus Levit. XIX. 24. & oportet possessores eius fructum eius comedere Hierosolymis, ut decimam secundam. Vineam verò quæ nondum Quadriennis est & quam præputiatam nominant notarunt argillâ igne decoctâ, ne fortè nota periret, & homines de ea comederent. Prohibitio enim de præputiata maior est quam de vinea quadrienni, quapropter etiam quadriennis esui fuit idonea, præputiata

non item. Ex his lumen fæneratur locus Marci XII. 2. Misit Dominus Vineæ ad *Agricolas* τῷ καιρῷ *suo tempore* &c. Certè illud tempus esse non potuit nisi anno quarto à prima eius plantatione, quoniam ante istum aunum apud Iudæos nullus erat fructuum usus. De redemptione fructus vineæ anni quarti vid. Sanhed. 1. 3.

Anni septimi fructus quandiu licet edere? Olivas edunt donec deficiat ultima in *Tekoah*; R. Eliefer dicit donec deficiat ultima in *Gusch. Chalab.* Ficus aridas comedunt donec deficiunt grossi in *Bethene* Bab. Pesachim f. 53. 1. Erubhin f. 28. 2. ut hæc intelligas vid. ביעור. Videntur illa loca in rebus notatis admodum fertilia fuisse.

§. Tres regiones, Iudæa, Galilæa, & Peræa tenentur ad legem de anno septimo: Quodcunque possederunt ascendentes è Babylone, à terra Israelitica usque ad כזיב *Casib* (locum quem ultimò subiugarunt,) non depascitur nec colitur: at quodcunque possederunt ascendentes ex Ægypto à *Casib* ad fluvium (Nilum) & ad Amanam depascitur sed non colitur, à Nilo & ab Amanah interiùs depascitur. *Scheviit* c. 6. 1.

§. In anno septimo in Ammonitica regione ut & Moabitica seritur & spicilegium relinquitur. *Ievamot* fol. 16. 1. Illuc pauperes Israelitarum se in anno septimo ad necessitates suas sublevandas conferre poterant.

§. De Anno septimo vid. *Iubilæum*.

De Anno sic loquitur in cap. 2. אישות *Maymonides*

nides. Anni de quibus mentio fit in materia de pubertate filii & filiæ, item in aliis locis Sacræ Scripturæ 'אינן לא שני הלבנ *neque ſunt anni Lunares*, neque שני החמה *Anni Solares*: אלא שנים של סדר העבור שהן פשוטות ומעוברות על פי בית דין: *Sed anni ex ordine intercalationis diſpoſiti, ſicuti Synedrium illos extendere & intercalare in uſu habet.* Hanc obſervationem applicare poteris diſputationi de *Annis Patriarcharum*; cùm enim intercalationes fierent ob feſta præcipuè, & à Synedrio, aut Lunares ſolùm aut ad ſummum annos ſolares habuerunt.

De Anno vid. *Menſes* in fin. lit. M.

Vox ימים *abſolutè* poſita denotat annum. Sic Cainus dicitur de fructu terræ oblationem attuliſſe מקץ הימים *in fine dierum*, quod idem eſt ac בצאת השנה *in fine anni*, quo tempore Iſraelitæ etiam offerebant ex frugibus *Exod.* 23. 16. Alia exempla ſunt huius locutionis *Geneſ.* XXIV. 55. *Maneat puella nobiſcum* ימים או עשור *Dies aut decem*; quod ſignificat ſecundum *Uzielidem*, 'יומי שתא חדא או עשר ירחי *per dies anni unius, aut per decem menſes.* Levit. XXV. 29. Cùm quis vendiderit domum &c. ימים תהיה גאלתו *Per dies erit redemptio eius*, id eſt, ut explicatur hoc ipſo verſu. שנה תמימה *per annum integrum.* 1. *Samuel.* 1. 2. *Aſcendebat vir ille* מימים ימימה *ut adoraret in Siloh*, id eſt שנה בשנה *Annuatim*; 1. *Samuel.* XXVII. 7. Fuit Numerus dierum quibus habitavit David in agro Philiſtæorum 'ימים ארבעה חדשי *Dies* [annus unus] *& menſes quatuor.*

DE ANGULO agri vid. ſupra ap. *Agriculturam* &c.

אנגריא *Angaria*, Græcè ἀγγαρεύειν non tam officii impulſum quàm violentiæ coactionem denotat. *Bab. Ioma* fol.35. 2. occurrunt R. Eleaſaro Ben Harſum ſervi eius ועשו בו אנגריא *& ipſum angariant. Dixit iis, obſecro vos, dimittite me, ut abeam & diſcam legem* &c. Gloſſa אנגריא עבורת שר העיר *Angaria eſt ſervitus Politarchæ*; ad quem ſervi ſubditos adigebant.

§. In Bab. Nedarim fol.32. 1. Dicit R. Elieſer. *Quare punitus eſt Abrahamus pater noſter, & afflicti ſunt filii eius in Ægypto ducentis & decem annis?* מפני שעשה אנגריא בתלמידי חכמים? *Quia angariavit diſcipulos ſapientum*, ſicut dicitur Gen.XIV. 14. *& Armavit Catechumenos ſuos.*

§. In *Sotah* fol.10.1. Quæritur quare Aſa punitus fuerit podagrâ? *Reſpondetur, quia angariavit diſcipulos ſapientum* in generali illa congregatione de qua leg. 1.Reg.XV.22.

§. *Bava Metzia* c.6.1. mentio fit angariationis circa iumentum. חמור שנעשית אנגריא *Aſinus ſi angariatus fuerit* &c. quo in loco Gloſſa etiam explicat *ſi angariatus fuerit*, per, *Si eum arripiunt ad opus aliquod Regis.* Ex quibus apparet, Chriſtum Matth.V.41 nos hortari ad patientiam, ſub iniuria, coactione, aut violentia, cui patrocinatur authoritas regalis, aut ſuperiorum.

§. Vocis אנגריא etiam mentio fit *Hieroſ. Beracot* p.1. col.4. ſub fin.

אנשי מעמד *Anſche maamad* vid. *Stationarii Viri.*

De Anathemate vid. Excommunicationem.

Anima Deo fideiubet pro omnibus membris, ac proindè ex rectitudine eorum iudicatur. *Sanhed.* 91. 1. *Buxt. Cosri* 72. Anima hominis debet laudare Deum ad unamquamqne respirationem, secundùm illud Psal.150.6. *Bereschit Rabbah f.* 14.

§. De anima pluribus differit Cosri.

Antigonus Sochæus fuit Simeonis Iusti discipulus, sive traditionum & doctrinæ eius hæres. Etiamsi autem Antigonus præceptoris traditiones religiosissimè observarit, accidit tamen malo quodam fato, ut propter ipsius verba quæ inter docendum dixerat פרחו fætuerint Zadok & Baithos, discipuli eius mali. *Iuchasin* p. 52. Verba eius fuerunt referente R. Nathan in Abhot cap. 5. אל תהיו כעבדים המשמשים את הרב על מנת לקבל פרס *Ne sitis sicuti servi, qui serviunt Domino* (præmii causa,) *sed sitis sicut servi, qui Domino famulantur absque consideratione præmii timorem Dei habentes.* In quæ verba (notante Maym. in Avot cap.1.) Talem fecerunt glossam discipuli. *Magister noster nos docet, non esse vel præmium vel pœnam, nec ullam omnino expectationem.* Post talem mentis depravationem deinde in schisma ruerunt se mutuo in perniciosa sententia confirmantes, atque utrique adhæsit aliqua turba, qui deinde Sadducæi & Baithosæi vocati sunt. (v. f. l.)

De Antemurali templi v. חיל in C. &c.

בעל אוב *Baal Ob*, Vid. *Pythomantia.*

אונו *Ono*, Vrbs diſtabat tribus milliaribus à Lydda. *Dixit R. Iacob à Lydda & Ono ſunt tria milliaria* &c. *R. Simai & R. Zadok profecti ſunt intereà : Latum annum in Lydda, & Sabbatizarunt in* אונו &c. Iuchaſin fol. 39. 2. Bab. Chetubhot f. 3. 2. Cholin fol. 56. 2. *Megillah Hier. ſ.* fol. 70. 1. R. Chanania erat איש אונו *Civis urbis Ono. Iuch ſin* ubi anteà. Exiſtimant Talmud. hanc urbem iam à diebus Ioſuæ muris cinctam fuiſſe, at flammis abſumptam in bello *Gibeithico*. vid. l. c.

Aquæ ineptæ ad aſperſionem immundorum quænam? vid. *Immundorum* &c.

Aquæ amaræ potatio, in probatione mulieris ob adulterium ſuſpectæ prolixè in Sotah à Maymonide deſcribitur; Nos hic integram fermè de hac ceremonia rubricam ex *Miſchna* afferemus. *Qui zelo proſequitur uxorem ſuam* Num. 5. 14. R. Elieſer dicit, ſi zelum ſuum ipſi oſtendit coram duobus, ipſam ex ore unius potare poteſt, aut ex ſemet ipſo. At R. Iehoſua vult, ut ſi ipſam zeletur coram duobus, ipſam quoque ex duorum ore potet.

§. כיצד מקנא לה *Quando* (maritus) *Zelotypus dicitur?* Si uxori coram duobus dicit, ne colloquere cum N. & tamen cum ipſo colloquitur. Hucuſque tamen licita eſt domui ſuæ, & ad eſum oblationis admittitur; Sed ſi cum illo aliquod latibulum ingreditur, & cum eo in illo loco tantùm moratur, ut poſſit immunda fieri, אסורה לביתה *domui ſuæ illicita eſt* (non ampliùs marito niſi accedente potu aquæ amaræ licita eſt,) nec ad oblationis eſum admittitur,

tur, & si moritur eius maritus, calceum extrahit, nec à defuncti fratre ducitur (tempus verò ad illam immundam reddendam sufficit, si tantundem duraverit, ac requiritur ad ovum coquendum & absorbendum, inquit Maym.)

§. Hæ illicitæ sunt ad oblationem comedendam; quæ dicit marito, ego tibi immunda sum. Et quæ dicit ego poculum amaritudinis non bibam; Item illa quam maritus potare non vult; Item cum qua maritus concumbit dum in via sunt ad Senatum petendum, qui in illo tractu est. Hinc discipuli duo Sapientum illos comitari debent, ne fortè cum illa congrediatur.

§. Postquàm ad Senatum magnum, qui Hierosolymis sedet adducta est, ipsi eadem ratione terrorem incutiunt, ac faciunt in negotio testium qui de crimine capitali testantur, ipsique dicunt בתי הרבה יין עושה הרבה שחוק עושה הרבה ילדות עושה הרבה שכנים רעים עושים עשי לשמו הגדול *Filia mea, quod* (Maritus Zelotypiâ te prosequitur) *multum vini* (quo te ingurgitare solebas) *effecit, immoderatus risus, facundi partus, improborum vicinorum multitudo in causa sunt, Ede itaque confessionem nomini Dei maximi, sicuti à talibus mulieribus lex id postulat, ne per aquas deleantur.* Dicunt denique ipsi plurima alia, ad quæ audienda nec ipsa nec familia eius paterna sufficiunt; (Vt illam ad confessionem adigere & à potu si rea esset deterrêre possint.)

§. Si ad hæc Senatus verba dicit *immunda sum*, instrumentum dotis eius disrumpitur, &

à marito dimittitur. Si verò affeverat se mundam esse, illam ducunt ad portam templi orientalem, quæ est ad ostium portæ Nicanoris. (Maymonides hic notat, illos mulierem à Senatu non statim & rectâ viâ ad hunc locum deduxisse, sed aliquo circuitu usos esse, si fortè inter eundum sententiam mutare vellet.) Duxerunt autem illam ad portam Nicanoris, ut in frequentiori populi coronâ potaretur, nam secundùm effatum R. Schemajæ הוא משמש כל כניסה ויציאה של עזרה *Hac portâ omnes ingrediebantur & egrediebantur atrium magnum.* Ibi itaque omnium oculis exposita tegitur vestimentis nigris. Si ornata est aureis ornamentis, catellis, monilibus, annulis, ea omnia ipsi detrahunt, ad ipsam turpem reddendam, (animum eius humiliandum.) Deinde Sacerdos profert חבל מצרי funem vimineum, illoque supra vestimenta eam cingit. Quivis qui eam videre desiderat ipsam tunc videre potest, exceptis servis & ancillis eius מפני שלבה גס בהן *quia animum respectu eorum efferre posset.* Omnes etiam mulieres ad eam conspiciendam admittuntur, ut in hoc exemplo erudiantur.

§. במדה שאדם מודד בה מודדין לו *Quâ ratione homo mensurat ea quoque ipsi mensuratur:* illa anteà se ornaverat ad transgressionem: Deus autem nunc illam fædam reddit. Illa se detexit, Deus nunc illam quoque detegit.

Femur eius transgressionis principium fecit,

cit, illud ſequutus eſt venter: ita in potatione aquæ amaræ femur eius primò conſumetur, & deinde etiam eius venter, uſquedum planè nihil de corpore eius ſuperſit. *Sotah.* cap. I.

§. Deinde affert Sacerdos מנחתה בתוך כפיפה מצרית munus eius in corbe vimineo, ipſumque manibus eius imponit, ad ipſam defatigandam, (forſan enim fatigata ad ſe redit & reſipiſcere poteſt.) Omnes oblationes in principio & fine ponuntur in כלי שרת *vaſa miniſterii* (vaſa ad cultum ordinarium confecta:) Mulieris verò potandæ munus principio reponitur in caniſtro vimineo, & non niſi in fine in vaſe miniſterii. Omnium מנחות *oblationum* materia eſt oleum & thus, omnes מנחות fiunt ex tritico, ſed hæc tantùm ex hordeo. Mincha Omer etiamſi ex hordeo fiat, fit tamen ex extruſo, cùm hæc ex farina præparetur. Rabban Gamaliel dicit, ſicuti opus eius fuit מעשה בהמה opus beſtiarum, ita quoque oblationem eius eſſe cibum beſtialem.

§. Producit etiam Sacerdos ſcutellam teſtaceam novam, & ipſi infundit ſextarium aquæ מן הכיור ex labro; R. Iuda dicit, ſufficit infundere quartarium. Hoc facto ingreditur Sacerdos templum, & ad latus dextrum pergit, ad locum quendam qui habebat אמה על אמה *cubitum ad cubitum* (locus erat quadraturam habens,) qui tabulâ operiebatur cui infixus erat annulus, apprehendens

itaque annulum, tabulam elevat, & ſuper ipſam pulverem ſumit; de qua tantum aquæ inſpergit, quantum requiritur ut in ſuperficie aquæ obſervari poſſit.

§. Poſteà Sacerdos ſe accingit ad ſcribendum את מגילה *librum eius*, loca quæ ſcribit deſumit ex Num. v. 19. 20. 21. 22. Illis autem non addit & *Reſpondebit mulier Amen, Amen.* Sacerdos non debet ſcribere ſuper tabulam, aut chartam pergamenam, aut tabulam manualem אלא על המג ילה *ſed ſuper volumen* quia dicitur l. c. v. 23. *in libro* &c. Literas autem exprimit non cum gummi neque vitriolo, neque ullâ aliâ re quæ notat, ſed ſcribet cum atramento, q. d. *& delebit*, debet ſcribere ut deleri poſſit.

§. Mulier debet Amen dicere ad maledictionem, quando dicit Sacerdos *det te Iehova in maledictionem*; debet Amen dicere ad adiurationem Amen ad *ex illo viro.* Amen ad *ex viro alio*, Amen quòd *non declinavi*, neque deſponſata neque ducta. Amen *quòd me non commaculaverim*, ſin immunda facta ſim, veniant ſuper me omnes illæ maledictiones.

§. In eo conſentiunt nullum munus adferri ab illa muliere, quæ vitii accuſatur ante deſponſationem, aut poſtquàm expulſa eſt. Neque ab illa quæ poſt potationem iterum in Zelotypiam viri incurrit, & denuò ad potationem adducitur. *Sotah* c. 2.

§. Sumit poſteà Sacerdos munus eius ex corbe vimineo, & vaſi miniſterii imponit, deinde coniunctim ea in mulieris manus dat:

quô

quò facto manus suas inferiùs ad illud sustinendum applicat,& deinde illud agitat. (nam non permissum erat ut mulier oblationem propriis viribus agitaret vid. תנופה.) Agitat ita Sacerdos & offert, pugillat & adolet, residuum verò à Sacerdotibus comeditur. Parum refert sive eam primò potet, & deindè oblationem eius offerat, sive vice versa.

§. Si mulier cùm nondum abrasus est libellus eius, dicit,non bibam, libellus eius absconditur,& munus eius dispergitur super cinerem, nec libello eius possunt aliam mulierem declinantem (ob adulterium suspectam) potare. Si cùm iam abrasus est libellus eius dicit, *Ego Immunda sum*, aquæ effunduntur, & munus eius dispergitur super cinerem. Si dicit mulier postquàm abrasus est libellus eius, *non bibam* מערערים אותה ומשקין אותה בעל כרחה *ipsam ad potum excitant, & nolentem volentem potant.*

§. אינה מפסקת לשתות (si rea est) vix potum absolvit, cùm statim facies eius pallescit, oculi eius protuberant, tota deindè nervis oppletur, (hoc ita explicant, sicuti aliquando fabri lignarii asseribus florum & aliarum rerum figuram insculpunt, ita etiam inflati & tumescentes nervi faciei mulieris potatæ referunt quandam ramorum & bacillorum speciem. Hoc autem fit si maritus nunquã coiverit coitu illicito, nam aquæ non explorant si unquã illius criminis se reum fecit Maym. Sotah. c.3.) Quòd si accidit, statim illam educere præcipiunt, ne atrium inquinetur. Si ipsi est Iustitia illa ipsi aderit; si iusta est (potatio illa) proderit ipsi

per annum unum, per annos duos, per tres annos. (notant enim retributionem quam mulieres honestæ ex illa potatione sperare potuerunt, non semper potationem statim insequutam esse. Imò etiam impuris quasdam potationes non subitò nocuisse, qualis autem gradus peccati esse debuerit, ut id accideret Magistri non definiunt.)

§. Munus Mulieris potandæ immundum est donec in vasi sanctificetur, & tunc est ut omnes reliquæ oblationes, & redimi potest. & comburi. Hæ sunt quarum oblationes comburuntur, quæ dicit, *Immunda sum tibi*, & quæ id testibus probare potest. Item quæ dicit non bibam, & maritus eius illam potare non vult. Filiæ Israeliticæ, quæ Sacerdoti nupsit, munus comburitur; filiæ Sacerdotis quæ Israelitæ nupsit munus comeditur. *Sotah*. cap. 3.

§. Hæ sunt quæ non potantur neque cum dote dimittuntur. Desponsata & quæ Leviro nubere debet, vidua summi Sacerdotis, repudiata Sacerdotis vulgaris; uxor alicuius Israelitæ, quæ spuria & Nethinæa est, Item uxor spurii & Nethinæi quæ Israelitis est. Si accidebat ut aliquis viduam novissimè defuncti duceret, quæ à priori marito concepisset, aut fœtum in lucem editum lactaret, illam maritus potare non poterat, (quia talis nuptias citiùs celebravit quam permissum erat: decreverunt enim magistri, ut per trimestre exspectet. Maym. Geruschin cap. 11. Ita respectu lactantis per duos annos moras nectere debuit

debuit שכך זמן יניקתו *quia hoc est tempus lactationis.*) Sterilis & anus non potantur nec dotem sumunt, omnes autem reliquæ mulieres, aut poculum bibere debent, aut nullam dotem habebunt.

§. Vxor Sacerdotis potari potest, deindeque ipsi iterum licita est. Vxor Eunuchi etiam potatur.

§. Hæ sunt quas Senatus (loco maritorum) zelat, uxor cuius maritus surdus aut fatuus est, Item cuius maritus est in carcere, non ea intentione ut eam potet, sed ut illam illegitimam reddat ad dotem sumendam. *Sotah.* c.4. כשם שהמים בודקין אותה כך המים בודקין אותו: *Sicuti aqua* (mulierem suspectam) *probant, ita quoque probant ipsum:* (id est eandem pænam sentiet ille qui cum ea rem habuit, si illa moritur, idem quoque ipsi accidit, prout in pari reatu sunt, ita etiam æqualiter puniuntur.) Sicuti illicita est marito, ita quoque omni cum ea concumbenti. *Sotah.*cap.5.

§. Sectio de Muliere declinante in omni lingua legi potest. Sotah. c.7.

§. A quo tempore multiplicati sunt Adulteri cessarunt aquæ amaræ, R. Iochanan Ben Saccai abrogavit ipsas fretus dicto *Hosea* 4.14. Sotah. cap. 9.

§. Pro Coronide sit hæc historia. Bab. Berac. fol. 19. 1. *Schemaja & Abtálion adegerunt Carchemit ancillam libertinam ut potaret aquas amaras.* Ardens fuit Zelolypiâ mariti erga hanc suam uxorem, nam quoniam non deprehensa erat in adulterio detecto, potuisset

eam dimittere lege traditionali, quæ repudia permisit extra causam adulterii, aut potuisset eam ad examen aquæ amaræ non adducere, sed nullum argumentum duritiem cordis eius delinire poterat; uxor potum sumere debuit.

§. Hic ritus plurimas mulieres in officio continuit, quæ aliàs genio indulsissent; Repudia autem genti Iudaicæ concessa effecerunt ut rarò hæc ceremonia peracta fuerit, si enim animum à muliere aversum habuerunt, facilè causam aliquam separationis repererunt.

§. Ex his autem huius ceremoniæ particularibus dilucidare potes loc. Ioh. VIII. de Adultera ad Christum ducta: Accusatores illam deduxerunt in templum ubi Christus populum docebat; potatio mulieris ob adulterium suspectæ etiam in atrio templi fieri debuit. Canones supera recitati, ut & Bammidbar Rabba fol. 235. dicunt, quòd si maritus qui uxorem suam accusat aliquando fuerit paris criminis reus,& illicito concubitu se aliquando commaculavisset, uxorem quamvis adulterii rea sit ab aquis tamen intactam fore. Christus in hoc processu etiam ipsos interrogat accusantes,an à pari reatu insontes essent? quando dicit, *Qui vestrûm sine peccato est* &c. Ad uxorem suspectam explorandam Sacerdos se inclinare debuit ad pulverem sumendum: Debuit in libro adiurationis & maledictionis scribere. Christus etiam κάτω κύψας τῷ δακτύλῳ ἔγραφεν εἰς τὴν γῆν tanquam in libro. Sagax denique interpres plura alia in suum usum

ūſum hic odorari poterit.

Aquæ libatio in Feſto Tabernaculorum vid. *Feſtum Tabern.*

Aquilonaris ventus flat ſingulis mediis noctibus. *Ievam.* 72. 2.

§. Qui vult dives fieri adeat aquilonem B. Batra 25. 2.

§. Arca, Menſa (typus bonorum corporalium) verſus aquilonem poſita fuit Coſri 104.

§. Aquilonem verſus collocandus eſt thalamus nuptialis, ſecundum illud Pſal. 17. 14. Berac. 52. de בית הכסא idem obſervant ibid. fol. 62. 1.

§. In plurimis locis Iudæi clamitant, omne malum venire à *Septentrione* מצפון, quia maxima mala quæ ipſis contigerunt ab aquilonaribus populis ipſis illata fuerunt.

§. Cauſa cur in deſerto circuncifio intermiſſa fuit, eſt venti aquilonaris defectus, hoc enim ſpirante valde ſalubris eſt ſanguinis miſſio, in quacunque parte corporis fiat. Aquilonaris ventus verò non ſpiravit in deſerto per quadraginta annos, ne columna nubis quæ illos interdiu ducebat diſſiparetur; huius enim venti particulare eſt quod disjiciat vapores. vid. Ievam. cap. 8. fol. 72. 1. Kimchi in Ioſuam cap. 5. 2.

De Arcæ loco vid. Maym. Beth Habech. c. 4. & ſuprà quædam cit. apud *Altare*.

Argentum ſacrum, triplex ponitur. כסף עובר *Semicíclus* quem perſolvebat quotannis omnis tranſiens per recenſitos h. e. numeratos Exod. 30. (vid. de Siclis.) כסף נפשות *Quod quili-*

bet pro redemptione animæ ſolvebat. Et כסף quod quis ſponte offerebat 1 Reg.20.5. *Argentum* cuius in lege mentio fit eſt argentum Tyrium (ponderis & bonitatis ut in urbe Tyri, ubi nummi omnes erant argentei, nulli ærei) ſed per Rabbinorum argentum, intelligitur argentum provinciale: id autem abſolutè dictum ſumitur pro nummo octonario, minimo nummo Tyri argenteo: de Siclo intelligitur octonarius Sicli Tyri: de Denario intelligitur octonarius denarii Tyri. *R.Sal.Iarchi in Kidduchin* c.11.1. vid. Inf. in.*Moneta*.

ארבל *Arbal* erat vallis *Hieroſ.Taanith* f. 69. 2. erat illa inter Zipporim & Tiberiada *Iuchaſin* f.65. 1. Inde erat Nittai qui præfecturam geſſit cum Ioſua f.Perachiæ Avot. c.1. v.6. Mentio fit סאה *Modii Arbelitani Hieroſ. Peah* f. 20. 2. de Simeone & Rabba iter facientibus per vallem Arbel vid. *Hieroſ. Berac.* p.1. col.3. ſub m.

Arbor vitæ ſic dictus eſt ab effectu & arbor ſcientiæ ab eventu; *More Nevoch*.l.2. Quænam arbor hæc fuerit an vitis vel ficus vid. Sanhed. fol.70.1. Schertzer Trif.Orient.98.

Arborem quæ fructus ſuos excutit immaturos notant בסיקרא *colore rubro*, & lapidibus onerant.*Hieroſ.Scheviit* f.35.c.3.Quaſi hoc ſtigmate ipſas ad pudorem adigere voluiſſent. In anno Iubilæi illas etiam ita notare licet: *Maym.H. Schemita* c. 1.

אריסות *Ariſout* eſt idem ac שותפות *ſocietas* Peah.5.5.

ארכובות *Arcubot* Peah. 7. 4. ſunt כרוכות בזכרות

בזמרות ligaturæ vel convolutiones palmitum vitis : has significationes non obſerv. Lex.

ARTIFICIUM vide *Opificium*.

ASIÆ nomen ſi augurari licet, venit à memoria ſtirpis Gigantæa in medio ferè Aſiæ degentis, & præ omnibus Aſiaticis monſtroſæ & ſtupendæ. Hos certè quos Hebraicè רפאים *gigantes* vocamus Syriacè & Chaldaicè loquentes, præcipuè autem Samaritani *Aſæos* vocarunt. vid. Samaritanum Gen.xv. Deut.II.20.

ASINUS & pullus eius à Talmudicis in *Hieroſ. Bava Metzia* fol.II.I. חמור וגיידור קטון vocantur; quibus reſpondent ὄνον καὶ πῶλον *Math*. 21. 2. Mirum eſt quod Chriſtus loco cit. iubeat abſque pactis & conditionibus aſinam abducere, cùm tamen Iudæorum canones circa conductionem aſini tam accurati fuerint, ut ille in *Metzia* fol.78. vocetur גזלן *raptor*, qui aſinum ad alia adhibuerit, quam intendit eius poſſeſſor.

Bab. Sanhed. fol. 98. I. quæſtio incidit quomodo locus *Danielis* VII. 13. quòd Meſſias *venturus ſit in nubibus cœli*, & *Zachariæ* 9.V.9. quòd *venturus ſit inſidens aſino*; conciliari poſſint, & reſpondetur, *Si boni ſunt Iſraelitæ, tunc veniet in nubibus cœli; ſi verò non boni, tunc inequitans aſino*. Contrarium dicere debuiſſent, Meſſias veniet in nubibus, ut vindex & ultor, quia Iudæi erga eum peſſimi; at venit inſidens aſino, non quia Iudæi boni, ſed quia ille bonus

De Meſsia aſino inequitante porrò *ibidem* ita pergunt. שבור מלכא *Sapores Rex dixit Samueli, Dicitis vos Meſſiam veſtrum venturũ ſuper Aſi-*

num, ergo mittam ei equum nobilem. Respondit ei, non est tibi equus centimaculus, qualis est eius Asinus. Ad quæ verba ita commentatur Cl. *Leigtfootus. Iudæi in Summa Messiæ humilitate fastum somniant, etiam in ipsius asino.*

Askalon Interpreti Samaritano idem est cum *Gerar* Gen. xx. 1.

§. Distabat Ascalon ab Hierosolymis lxv. m. passuum *Ioseph de bello* l. 3. c. 1. Quod de veteriori intelligendum, *Beniamin* enim in *itinerario* p. 80. duplicem Ascalonem memorat; *antiquam & novam.*

§ Ab Ascalone ad Austrum est Regio Ethnica, atque Ascalon ipsa pro regione Ethnica reputatur, (Exceptis quibusdam pomæriis & hortis & locis proximè adiacentibus, qui intra terram reputabantur.) *R. Nissin in Gittin* c. 1.

§. Inter fana famosiora etiam recensetur fanum *Zeripha* Ascalone. *Bab. Avodah Sarah* fol. 11. 2.

§. Ob uredinem visam in frugibus Ascalone, indictum est universale Ieiunium. *Mass. Taanith* c. 3. 6.

§. Simeon Ben Schetach Ascalone uno eodemque die suspendit 80. fæminas veneficas: *Hieros. Sanhed.* fol. 23. 3. de quo processu, quid tenendum sit, vid. *Simeon Ben Schetach.*

Astronomi, Astrologi. In eis lex non invenitur. *Sepher Hammusar* c. 10. fol. 98. 1. Dixit quidam, Ergo ex Astronomia mea vidi me non fore idoneum ad generandum filium; Responderunt ipsi relinque hanc tuam Astronomiam שאין מזל לישראל *Non est enim astrum Israeli.*

Iſraeli. Bab. Schabbat fol. 156. 1.

§. Abraham erat excellens חוזה בכוכבי *Aſtrologus Bava Bathra* fol. 16. 2. Notat R. Salomoh ad *Ioma* fol. 26. 2. Reges Occidentis & Orientis conveniſſe Abrahamum ad diſcendam Aſtronomiam. vid. etiam *Planeta*.

ASYLI civitates tres ſeparavit Moſes trans Iordanem, & ex oppoſito tres ſeparavit Ioſua in terra Canaan. Iuxta ſe poſitæ erant, eo modo quo duo vitium ordines in vinea. *Hebron* in Iudæa, ex oppoſito *Bezer* in Eremo. *Schechem* in monte Ephraim, ex oppoſito *Ramot* in Gilead. *Cadeſch* in monte Nephtali ex oppoſito *Golan* in Baſan. *Bab. Maccot*. f. 9. 2.

§. Vias ad Aſylum ducentes, dilatavit & purgavit Synedrium ab omni offendiculo, fluvios pontibus ſtravit, & in omni bivio poſuit ſignum in quo erat ſcriptum מקלט מקלט ne à via fugientes errarent. *Maymon. Hal. Rozeach* cap. 8.

§. Qui ex accidenti ſummum Pontificem interfecerit, fugere poteſt ad civitatem refugii, ſed illinc nunquã redire. *Bab. Sanhed.* f. 18. 2.

§. Hi in urbe Aſyli exulare debent. Ille qui aliquem imprudens interfecerit, ut ſi aliquis cylindrum impulerit, dolium demiſerit, & illud fracto fune aliquem interfecerit. In his & omnibus reliquis caſibus, hæc regula obſervatur; quod per deſcenſum factum eſt, ob id exulat; quod non per deſcenſum ob id non exulat. Si quis lapidem in publicum projiciens, quempiam interfecerit exulat. Si quis proiecerit lapidem in atrium ſuum, cæ-

demque fecerit, si læso eo intrandi ius est, exulat, sin minùs, non exulat. Pater causa filii, filius causa patris exulat. Inquilinus non exulat, nisi Inquilini causa; (nam si Israelitam occiderit capite plectitur.) *Maym.Hal.Rozeach.* cap. 5.

§. Vrbes asyli delectæ ultra Iordanem non recipiebant ad illas fugientes, nisi postquàm & illæ in terra Canaan delectæ erant. Fugienti ad asylum in usu habuerunt duos discipulos sapientum adiungere, ne fortè in via ipsum occideret vindex. Olim sive quis volens sive imprudens cædem fecisset, ad urbem refugii se recipiebat, & Senatus missis ministris illum inde trahebat: si reus erat condemnabatur, si verò innocens liber dimittebatur; qui exilium merebatur in locum pristinum deportabatur.

§. Ex exilio quod homicidæ in urbibus asyli patiebantur, ipsos restituere & revocare poterat, mors Sacerdotis summi sive ille simpliciter oleo unctionis, aut vestitu initiatus fuerit, (v.*Sacerdotes.*) Etiam mors Sacerdotis uncti ad bellum homicidas exules restituere potest, inquit Akiba. Propterea etiam matres horum Sacerdotum, exulibus amictum & victum præbebant, ne filiorum suorum mortem precibus accelerarent.

§. Qui in Interregno damnatus est, aut Sacerdotem summum interfecit, aut si ipse Sacerdos summus cædem patraverit, ille nunquam urbem Asyli egredi poterit.

§. Sicut urbs ita quoque territorium eius reci-

recipit homicidas (poſtquàm urbis Aſyli territorium ingreſſus es in tanta ſecuritate eſſe debes ac ſi inter ipſos civitatis muros te recepiſſes.)

§. Si incolæ illius civitatis homicidam honore volunt afficere, dicet illis homicida, ego ſum, ſi illi nihilominus inſiſtunt, honorem accipere poteſt. *Hal. Rozeach* c.8.

Atrii definitionem habes apud Maymon. in *Hal. Beth Habech*.c.1.l.19. Quatuor in templo erant atria, atrium gentium, atrium mulierum, & atrium Iſraelis, & atrium Sacerdotum. Nos ſingula conſiderabimus ſeparatim, & quæ de illis nunc occurrunt breviter recenſebimus.

Atrium gentium duplici nomine vocatur à Rabbinis, aliquando vocatur הר הבית *mons templi*, aliquando veró חול *profanum* vel *commune*. Hinc Author *Toſaphtot in Perah* c.2. *Exeunt per portam ducentem ex Atrio mulierum* לחול *in atrium commune* &c. Ratio huius appellationis eſt 1. quia illuc accedere poterant Ethnici, ut videtur ex illo dicto quod exſtat *Hieroſ. Auoda Sarah* fol. 40. 1. R. Gamaliel ambulans בהר הבית *in atrio gentium, vidit fœminam Ethnicam ac de ea benedixit.* &c. 2. quia excommunicati & lugentes illuc veniebant, ut apparet ex Middot cap. 2. 2. ibi enim docetur qualem viam fecerint in atrio gentium lugentes aut excommunicati, (v. ſ. l.) Etiam ille qui hircum emiſſarium educebat, quamvis pollutus atrium gentium ingredi potuit, *Bab. Ioma* fol. 66. 2.

§. Maximum ſpatium atrii gentium erat ab auſtro, proximum ei ab Oriente, tertium ab Aquilone; minimum verò ab Occidente. Eo loco ubi maius erat ſpatium, maior erat eius uſus. *Middot*. c.2.2.

§. Erant in muro ſpatium hoc ambiente, quinque portæ, (vid. de illis infra *Portas.*) intuſque muro contiguæ erant porticus, vel baſilicæ duplicatæ, quæ & ambulachra præbuerunt periucunda, & ſimul à pluviis protegebant. *Middot*.c.1.3.

§. De muro quem hoc atrium circumivit vid. in חיל lit. C. vocatur ille antemurale & ab eo aſcendebatur in atrium mulierum gradibus duodecim. *Middot*. c. 2.3.

§. Atrium mulierum עזרת נשים tantùm unam portam habuit ab Oriente, quæ Act.III.2. vocatur Ὡραία & apud Ioſeph. de bello l. 5. c.14. Corinthiaca. Ab Aquilone & Auſtro etiam tantùm una erat. Muro ab interiori parte etiam Baſilicæ contiguæ erant ſed non duplicatæ ut in atrio exteriori. Ante illas poſitæ erant tredecim ciſtæ, in quas infundebantur nummi oblati. (vid. *Gazophylacium*.)

§. Atrii mulierum longitudo erat 135. cubitorum, & latitudo 135. cubitorum, quatuorque conclavia erant in quatuor eius angulis: (vid. *Conclavia*.)

§. In ſummis lateribus læve ac planum erat atrium mulierum: ſed id circumſcripſerunt interno podio, ut mulieres ſupernè proſpicerent, viri autem infernè ne miſcerentur. vid. *Middot. Cl.l'Empereur* c.2.5.

§. In

§. In hoc atrio mulierum cebebratum eſt tripudium in feſto Tabernaculorum. (v.ſ.l.)

§. Sacratius erat atrium mulierum quàm חיל *antemurale*, nam in atrium mulierum nemo ingredi debuit qui erat טבול יום i. e. qui immunditiem contraxerat eadem die abluendam. *Maymon in Beth Habeh.* c.7.

§. In Atrium Iſraelis (quod apud ſcriptores Hebræos κατ' ἐξοχὴν *atrium* vocatur, non excludendo atrium Sacerdotum, à quo quidem diſtinctum erat, ſed non diviſum ut atrium mulierum:) ex atrio mulierum aſcenſum eſt gradibus quindecim *Ioſeph.* de bello l. 5. c. 14. In feſto tabernaculorum Levitæ ſteterunt ſuper hos quindecim gradus, cùm Lyris, Cytharis, & Cymbalis. *Succah.* c.5.14.

§. Porta orientalis huius atrii vocabatur Porta Nicanoris *Middot.* c.2.3. (v.ſ.l.) Ad huius atrii latus meridionale erat conclave ligni, conclave ſcaturiginis, & conclave Gazit. (v.ſ.l.) Middot. c.5 3. A latere ſeptentrionali habebat Portam & Cameram Nitſots, Middot. c.1.5. Sequebatur conclave lavantium & conclave Happarvæ. Item Porta oblationis, conclave ſalis (Middot. c.5.2.) Et porta Beth Hammoked.

§. Atrium Iſraelis erat longitudine 135. cubitorum, latitudine undecim. Middot.c.2.6. Per totum hoc atrium ambulatũ eſt in plano, atque inde aſcenſum eſt in atrium Sacerdotum gradu uno, altitudine cubitali, cui impoſitum erat pulpitum pro Levitis pſallentibus, atque in eo erant tres gradus, ſinguli ſcilicet cubiti dimidii. Reperitur ergo atrium Sacer-

dotum duobus cubitis cum dimidio altius atrio Israelis.

§. Atrium Sacerdotum erat longitudine 150. cubitorum, latitudine undecim: capita trabium dividebant inter atrium Israelis & Sacerdotum. Per Atrium Sacerdotum perrectum est in plano, itemque per spatium iuxta Altare, perque spatium inter altare & Pronaon. Illuc ascensum est duodecim gradibus singulis semicubitalibus. Consule *Cl. Leigtfoot Cent. Chorog.* p. 66.

§. Cur Atrium עזרה vocatum fuerit rationem reddit Kimchi כי כל הבא להתפלל שם בלב שלם נעזר בי״ אלוהיו: *quia quisquis eò accederet precatum sincero animo* עזר *opitulabatur ei Dom. Deus.* Vid. pl. ap. Cl. L'Empereur Midd. p. 15. de atriorum differenti Sanctitate vid. Sanctum.

§. Quando post festa atrium purificare volunt, lavant vasa quæ in eo sunt, & dicunt plebeiis, cavete ne tangatis mensam, Candelabrum, illaque polluatis. Quæcunque vasa in Sanctuario sunt, habent sua שניים & שלשי׳ *secunda & tertia*, ut si primum pollutum sit, alterum vice eius succedat. Omnia vasa quæ in Sanctuario sunt ad lotionem tenentur, præter altare aureum & æneum, שהן כקרקע *quia instar soli sunt*, id est non sunt capacia ut recipiant pollutionem. *Chagiga* c. 3.

§. In atrio Israelis nemo sedere potuit præter reges ex familia Davidis, *Maym. Beth Habech.* cap. 7. Quando itaque legimus in N. Test. Christum sedisse in templo, non

non dicendum ipſum in atrio Iſraelis ſediſſe, ſed vel in atrio mulierum vel Gentium. Legimus Ioh. VIII. 59. Iudæos lapides ſuſtuliſſe ad Chriſtum lapidandum ; ſive illud in atrio mulierum ſive gentium factum ſit , an probabile eſt lapides ibi reperiri potuiſſe, cùm tanta Sacerdotum multitudo, & accurata diligentia templum ſemper nitidiſſimè purgatum fuiſſe arguant ? Imò à Gemariſtis ad cap. 2. 2. *Sotah* determinatur , quod ſi Sacerdos nullum pulverem in fundo templi reperiret , ut ab extra pulverem in templi ſolum depellere liceret. Si itaque accidere potuit, ut ibi nullus fuerit pulvis notabilis, quanto minus lapides. Hæc difficultas iam *Schabbat* fol. 115. 1. ex occaſione R. Gamalielis præcipientis ut defoderetur quidam liber Iobi Targumizatus ſub acervo luti, mota & agitata fuit; quidam enim ibi quærit וכי טיט בהר הבית *At num eſt lutum in monte templi ?* Huic ſciolo à Gloſſa reſponſum eſt, *fuiſſe ibi cæmentum quô ædificabant.* Nos eadem ratione reſpondemus, *fuiſſe ibi lapides quibus ædificabant.* Nam primò R. ille Gamaliel præſidiatum tenuit ſolùm ultimis Chriſti annis. (v. ſ. l.) & tamen tunc adhuc ædificabant. Deinde Ioſephus Antiq. lib. 20. cap. 8. refert, populum Agrippam urſiſſe ut porticum Orientalem reſtauraret, quia videbat otium eſſe operariis, qui erant plures quam XVIII. millia tam multi enim opifices ſemper occupationem petebant. Secundùm computum deniq; quadraginta ſex

annorum in quibus templum ædificatum fuit, cum annis Herodis ſaltem hoc conſtabit, templum tunc vel nondum fuiſſe abſolutum, vel non ita pridem, ita ut plenè nondum purgari potuerit.

ATRIUM magnum erat Hieroſolymis בית יעסק dictum, quô congregati ſunt illi qui de novilunio teſtari volebant, atque ibi à Synedrio examinabantur, aliquando etiam convivio excipiebantur ut eò libentius accederent. *Roſch Haſchana* c.2. v.5.

§. Erant deinde Hieroſolymis quædam atria, ædificata ſuper petram, ſub quibus erat חלול *excavatio*, ne ibi poſſent ſepulchra fieri; in illa atria ducebant quaſdam mulieres ut ibi parerent, & infantes educarent, ut cum ibi ſecurum ſit à contactu ſepulchri, mundi pueri, & proindè apti eſſent, ad aſpergendum pollutos à morticinio aquâ purificationis: debebant autē ibi pueri ſecundum R. Salomonem uſque ad annum ſeptimum, ſecundum Toſiphta verò uſque ad duodecimum manere. Deinde cùm alicuius aſperſio peragenda erat, ad locum ubi id præſtandum, bobus inequitantes vehebantur, qui craſſitudine ventris ipſos à periculo pollutionis à ſepulchro tutos faciebant. Parah. c.3.2. Comment.

§. Per *Atriorum Commixtionem* עירובי חצרות de qua tanta ſunt in tractatu עירובין quem latinè dedit Sebaſt. Schmid, rem breviter ſic habeto. Habitarunt plures familiæ iuxta unum commune atrium. Cum itaque non liceret Sabbatho quicquam exportare מרשות לרשות *à*

loco

loco qui erat unius iuris, vel conditionis, in locum qui alterius, (ut docetur in Schabbat & inf. cit. ap. *Sabbathum,*) ideoque non licuerit cuivis ex istis familiis aliquid efferre è domo sua in atrium ostio suo adiacens, & è contra; communionem & commixtionem iuris inierunt omnes, idque per comestionem unâ,cibi ab omnibus simul collati, & tunc fuit licitum. Et hæc est illa commixtio Atriorum. Ad talem consuetudinem forsan alluditur ab Apostolo 1.Cor. x. 16. quando de communione loquitur.

Aurora. Egressio בעמוד חשחר *ad lucem auroræ,* est corpori sicut chalybs ferro. Somnus cum radiis auroræ est senibus sicut chalybs ferro. *Bab. Beracot.* fol. 62.2. Ab aurora usquedum totus oriens lucidus est homo 4. milliarium iter conficere potest, Ex eo quod illucescit oriens usque ad solis ortum totidem. Israelis redemptio est auroræ similis. *Hieros. Beracot* p.1. col.3. vid. *Israel.*

Aves iussit Deus offerre, ut consuleretur illorum paupertati, in quorum facultate non erat boves offerre. Quare etiam ex avium speciebus communiores & frequentiores in terra Israelitica designavit, quales sunt puelli columbarum & turtures. *More Nev.* III. 46. de ave Phænice v. *Lexicon Talmud.* p.720.

Auris. Quare auris tota dura est, auricula autem mollis? nempe quod si audiat homo minus honestum יכוף אליה לתוכה *Auriculam incurvet in eam,*opplendo scilicet aurem, ne audiat. *Ketubhot.* fol.5.2. v. *Digitos.*

Austrum & Australis vid. *Iudæa.*

B

BABA Ben Butah. De eo ſic *Iuchaſin* fol. 52. 2. Ben Butah fuit Schammæi diſcipulus doctus valde & ſenex. Rex Herodes ipſius oculos *ſtibio fucavit*, i. e. ipſum cæcum reddidit, (forſan ipſa hac materia adhibita,) cùm in initio regni ſui ſapientes interficeret. Ille etiam eſt qui Herodi dedit conſilium ſanctuarium reædificandi, *ut ſcilicet in expiationem, quòd lucem mundi i. e. Sapientes depreſſerat alteram lucem mundi, id eſt, templum reſtauraret*. Erat enim Herodes ſervus familiæ Aſmoneæ, ut refertur in *Bab. Batra* f. 3. 2. & propter oraculum τῦ Bat Kol, quod aliquando dixerat, quicunque ſervus nunc rebellaverit; proſperè rem geret, contrà Dominos ſuos inſurrexit, & omnes interfecit, ut & etiam illos Rabbinos qui ex Dicto Deut. XVII. 15. invaſioni eius reſtiterunt; relicto ſolum Baba Ben Butahe filiis Bethiræ, Hillele, Menachemo, quorum quidam fugâ ſalutem quæſiverunt, alii verò non recto & adverſo tramite, regimini Herodis reſiſtendo.

BABYLONIOS ita odio habuerunt incolæ terræ Iſraeliticæ, ut unumquemque iudecorè ſe gerentem, *Babylonium*, & ita ipſorum nomine vocaverint. *Gloſſ.* in *Bab. Ioma* f. 66. Ex eodem loco diſcimus Babylonios illos qui dicuntur in *Miſna* hircum emiſſarium ad egrediendum impuliſſe, non fuiſſe natione Babylonios ſed Alexandrinos, à populo adſtante tamen propter intempeſtivam impulſionem ita vocatos. Non eſt violentiæ ius in Babylonia, nemo alium poteſt cogere,

cogere, aut per vim aliquid à debitore rapere. *Bab. Gittin.* fol. 58. 2. §. E Babel ascenderunt עשרה יוחסין *decem stirpes*. 1. Sacerdotes. 2. Levitæ. 3. Israelitæ. 4. חלולי *profani* quo ad Sacerdotium. 5. Proselyti. 6. Servi manumissi. 7. Nothi. 8. Nethinæi. 9. שתוקי spurii, certæ matris at incerti patris. 10. אסופי Collectitii è plateis, matre patreque incertis. *Kidduschin* c. 4. 1. Gens certè maculosa, & ideo in hac colluvie è Babylone educta, ne totum semen Iudaicum illic adhuc commorans, ab ea commacularetur. *Non enim ascendit Esra è Babylone usquedum eam puram reddidisset instar farinæ.* (inquit Gem. Bab.) A Synedrio verò Hierosolymitano, deinde abundè provideri potuit, ne legitimi cum illegitimis copularentur, & ita Genealogiæ conturbarentur. Quas ut integras conservarent in tanta Colluvie magnâ curâ opus fuit.

§. Post reditum ex Babylonia, cùm facies uxorum Israelitarum נתפחמו *adeò denigratæ essent*, ut maritis non amplius placerent, ipsas mariti deseruerunt, & duxerunt uxores alienigenas. Bereschit. Rabba f. 18.

§. Dispersio Iudæorum duplex fuit, erat Διασπορὰ Ἑλλήνων qui Græco Idiomate utebantur, & de quibus loquuntur sacræ literæ Ioh. VII. 35. Et Διασπορὰ Βαβυλονίων καὶ περσῶν qui usi sunt lingua Hebræa vel Trans-Euphratensi. Dispersio Babylonica à Iudæis Palæstinis semper habita est, nobilior, dignior, sanctior dispersione Græca. Nam terra Babylonica eodem gradu puritatis venit ac Israelitica. *R. Salomo* in *Gittin.* folio 2. 1.

Et progenies Iudæorum in Babylonia clarior quàm inter Græcos, & purior quam in ipsa Iudæa ut ex supradictis ex *Kidduschin* fol. 69. 2. patet.

De Baculum gestandi ritu vid. *peram*.

הבדלה *Habdala* significat separationem Sabbathi, cum insequenti die, quæ fit cum candela, quam נר ההבדל' vocant, & benedictione quæ incipit חונן דעת Berac. 52. Cl. Buxtorf. Syn. Iud. p. 247. & L. Talm. p. 262.

Balneum Veneris erat Acone &c. vid. *Venus*. Balnea etiam in Sabbatho adibant, sed in se abstergendo hoc observarunt, ut lintea illa quibus se absterserant balneatoribus non redderent, sed in fenestram proximam deponerent, quia Balneatores suspecti sunt de expressione aquæ, quod in Sabbatho esset peccatum. (Erant autem fenestræ variæ ante balneum, intrantes vestes suas deponebant. vid. *Taharot* cap. 7.) Possunt balneatores etiam mulierum vestimenta sc. lintea in Sabbatho in balneum ferre. *Schabbat* fol. 147. 2. De nummis qui dantur Ministro balnei vid. *Hierosf. Maaser Scheni* cap. 1. Gloss. Non ingredietur homo balneum, neque in officinam Coriariorum tempore Minchæ sive precationis *Schabbat* cap. 1. Balneator non poterat Rex fieri, quia opificium eius contemptibile est. *Kidduschin* fol. 92. 1.

Qui Barbæ Angulum corrumpit המקיף פאת ראשו *qui angulos capitis sui circumtondet*, calvitiem in capite suo facit, se secat unâ cæsurâ ob defunctum, vapulat. Maccot. c. 3. §. 5.

Baruch, quamvis diligenter sequutus sit, Prophetam

phetam Ieremiam, qui etiam ſæpius eum inſtituit & exercuit, adeò ut ipſe ſperaret, ſe aliquando prophetaturum, tamen prohibitus fuit, ſecundùm illud Ierem. 45. 3. 5. Quæ ita exponi poſſunt, Prophetiam pro captu Baruchi nimis fuiſſe arduam. Id eſt vel ipſum non ſatis exercitum fuiſſe in ſtudiis, vel propter captivitatem in qua erat, nimis triſtis, quàm ut prophetaret. *More Nevoch*. II. 32.

BAPTISMUS, eſt vel טבילת גרות *Baptiſmus ad Proſelytiſmum*, vel טבילת נדה *Bap iſmus hominis impuri*, aut mulieris menſtruatæ. G'oſſa *Bab. Ievamot* fol. 45. 2. Primus qui Proſelyticum baptiſmum induxit fuit Iacob, cum Sichemitidas fœminas & alios in Eccleſiam & familiam ſuam adoptabat, ſecundùm Gen. XXXV. 2. Vbi Aben Eſra interpretatur והטהרו *Et mundamini*, per שירחצו הגוף *quòd corpus abluerint*. Sic per circuncisionem (quæ facta eſt in Ægypto) Baptiſmum (qui factus eſt in deſerto, ſecundùm dictum *ſanctificabis eos hodie*) & Sacrificium, miſſus eſt Iſrael in fœdus. *Maymon Iſſure biah* c. 13. Idem obſervatum eſt reſpectu Proſelytarum illorum qui tempore Davidis & Salomonis Iudaica Sacra amplexi ſunt. *Ibid.* Hinc tritum illud axioma אין גר עד שימול ויטבול *Non eſt Proſelyta, uſquedum baptizetur & circuncidatur*. vid. differentes de hoc Gemariſtas in *Ievamot* fol. 46. 2. Videtur tamen hoc effatum non fuiſſe tam univerſale, quin aliquando exceptiones factæ, & ad proſelytum faciendum ſolus Baptiſmus ſuffecerit. Ita legimus *Peſachin* c. 8. *Quòd Proſelytus Paſcha co-*

medere possit in vespere modò Baptizetur. Et *Hierof. Pesachin* fol.36.2. *fuisse* אסטרטיוט *Milites Hierosolymis, qui se baptizarunt & comederunt Paschata sua vespere.* Vides hos Proselytos esse absque præeunte circuncisione.

§. Parvuli & infantes, ut plurimùm baptizabantur cum parentibus; si verò puerulus patre orbatus sit, & mater eum ad baptismum adducat, iussu Synedrii præsentibus tribus baptizatur. *Bab. Chetubbot* fol. 11. 1. vid. Gloss. & Gemaram post.

§. Si mulier gravida proselytissa fiat, filius eius deinde non opus habet baptismo, nam imputatur ei baptismus matris. *Bab. Ievam.* f.76.1.

§. Si Israelita prehendat infantem aut parvulum gentilem, eumque baptizet in nomine proselyti, Ecce ille est proselytus. *Maymon* in עבדי' c. 8. Observa hic Phraseologias, *Baptizare aliquem in nomine proselyti*, item *Circuncidere aliquem in nomine liberi*, (quæ posterior Phraseolog. extat *Hierof. Ievamot* f.8.4. In his verbis, *Ecce invenit quis Infantem eiectum ac baptizat eum in nomine servi, circuncide & tu eum in nomine servi; in nomine liberi, circuncide & tu eum in nomine liberi.*) quæ nihil aliud significant quam *Aliquem proselytum aut liberum facere*, sive talem declarare: sicuti *Bab. Ievamot* fol.45.2. baptizari לשם אנתה in nomine fœminæ nihil aliud est quàm baptizari טבילת נדה *ablutione polluta.*

§. Non baptizabant proselytum noctu *Ievamot* fol.46.2.

§. Non baptizabant noviter circuncisum nisi

nisi post sanatum vulnus, eò quòd aquæ vulneri essent noxiæ *Ievamot* fol. 45. 2.

§. Nec quidem lavabantur immundi quàm interdiu *Megillah* fol. 20. 1.

§. Proselytum non baptizabant Sabbatho aut die festo. *Maymon. Issure biah* c. 13.

§. In illo Baptismo *præsentes esse debent tres* discipuli sapientum, qui rem ritè præstandam caveant, & Catechumenum paucis instruant; toti negotio tanquam testes adsint. *Ievamot* f. 46. 2. Nos in nostro baptismo tres testes in cœ- habemus, Patrem, Filium, & Spiritum Sanctum.

§. קשים גרים לישראל כספחת *Noxii sunt proselyti Israeli sicut scabies* Ievamot fol. 47. 2. plurimi enim pristinorum morum tenaces, legis Israeliticæ imperiti, dogmata & bonos mores corruperunt.

§. Baptizandus erat proselytus in tali מקוה aquarū congregatione, quæ aliàs idonea erat abluēdæ menstruosæ. (de qua vid. *Lavabatur homo.*)

§. Alii מטבילין אותו *ipsum baptizabant*, vel הוא טובל ille ipse se immergebat mersione unâ; & tali ut & apex digiti capillique perfectè mergerentur. Nam si quis se totum abluerit, excepto minimi digiti apice, adhuc immundus censebatur. Maymon. Hal. מקואות c. 1. & 4.

§. In diebus R. Iosuæ Ben Levi conati sunt quidam extirpare hanc immersionem, fœminarum Galilæarum gratiâ, eò quòd illæ præ frigore sterilescerent. Hierosl. Berac. fol. 6. 3.

§. Postquam aliquis convaluerit à vulnere circuncisionis, adducunt eum ad baptismum; collocatumque in aqua rursus edocent de gra-

vioribus & levioribus quibusdam, quibus auditis immergit se,& ascendit,& ecce tunc est ut Israelita quoad omnia. Fœminam proselytissam fœminæ sistunt in aquis,collo tenus: duoq; discipuli sapientum ab extra stantes, edocent eam de quibusdam levioribus præceptis, quibusdamque gravioribus, tum ea intereà stat in aquis, & immergit se ipsam: atque illi aversâ facie exeunt, dum ea ascendit ex aqua. *Ievam.* & *Maymon* ubi supra. De lotione ab impuritate v. s. l.

Bath Kol בת קול usum habuit inter Iudæos,postquàm Spiritus Sanctus ab Israele recessit *Bab. Sanhed* fol.11.1. vid. Cl. Buxt. lex. Talm. in בת p. 340.

§. Propter oraculum à Bath Kol prolatum rebellavit Herodes.vid.supra *Baba Ben Butah.* An autem Bath Kol vox Spiritus Sancti fuerit debilior ut quidam volunt, an verò Diaboli opus iudicare omnibus in promptu est. Cessaverant enim iam tum, secundùm Iudæorum propria testimonia,Prophetæ cum omnibus reliquis oraculis. Nec hoc quod Herodes audivit, oraculum, aut ullum aliud spiritus sancti naturam sapit: exceptâ forsan voce *Migremus hinc*, quam auditam fuisse Iosephus memorat, cùm portæ Templi à se ipsis aperiebantur; Quod uti non negamus, ita & affirmare non dubitamus,omnes reliquas τῆς *Bath Kol* narrationes, meras præstigias & lusus Diaboli fuisse; quibus usus est ad homines seducendos, & veritatem Christianæ doctrinæ diminuendam; quasi illa oracula & voces, quæ Pater cœlestis

ſtis edidit, quibuſque filium ſuum alloquutus eſt, & in quibus Chriſtiana religio non parùm fundamenti habet, nihil extraordinarii haberent, & etiam circa alios homines factæ eſſent, quem palpum eò melius illi generationi obtrudere poterat, quia præter modum omnibus magicis artibus & nequitiis dedita erat. (vid. *Magicas artes.*) Sanè Spiritus Sanctus non ad rebellandum adhortatur, ſicuti Bath Kol, reſpectu Herodis feciſſe dicitur, neque ita indifferenter verba Dei commendat, ut hoc vel illud relinquere poſſimus & ſuperſedere, uti factum in illis verbis quæ in *Hieroſ. Beracot* fol. 3. 2. leguntur, quibus Bath Kol dixit, *Schammai quidem & Hillelis ſententias verba Dei eſſe: Sed Hillelis verba tamen in controverſia, etiam ſub pœna mortis ſequenda eſſe.* Credibile deinde admodum eſt, illas declarationes, quas ſecundùm *Hieroſ. Avoda Sarah* fol. 4. 2. & *Bab. Sanhed.* fol. 11. Bath Kol in gratiam Hillelis & Samuelis Parvi Hierichunte in camera Ben Gadiæ, & in עליית דיבנה *Camera Iabhnenſi* præſentibus ſenioribus & diſcipulorum coronâ fecit, illos videlicet *idoneos eſſe recipiendo Spiritum Sanctum:* aliquo artificio editas eſſe, ut his doctoribus eò maior fama & authoritas conciliaretur. Poteſt etiam eſſe ut maxima pars harum auditionum τῆς Bath Kol mera imaginatio fuerit, poſtquàm opinio animis ipſorum inſederat, & communis fama obtinuerat tales voces aliquando de cœlo audiri. Nam ſicut Bath Kol definitur in *Pirke Toſa-*

phot ad Sanhedrin cap. 1. 29. nihil aliud erat, *quàm vox* (sive Echo) *quæ egrediebatur ex voce tonitru.* Quàm facilè autem aliquis simplici & credulo ingenio, persuasus in tonitru Bath Kol fieri, sibi imaginari potuit, hæc aut illa verba tonitru nunc protulisse; planè ac aliquando pueri campanis & nolis voces & verba attribuunt. Sed quod adhuc magis est, non solùm tonitru pro τῦ Bath Kol genitores habuerunt, sed si semel sibi proposuerant Bath Kol audire, quicquid oppidò sensus ipsorum afficiebat, aut in aures illabebatur, statim pro τῆς Bath Kol voce sumpserunt: exempla adsunt ad manus. *Hierof. Schabbat* fol.8.3. dicitur, R „Simeon Ben Lachisch, & R. Iochanan desi„derarunt videre faciem Samuelis [qui erat „Doctor Babylonicus;] sequamur inquiunt, „Bath Kol. Iuxta Scholam ergò itinerantes „audiverunt vocem pueri istud legentis (in „1.Sam.15.1.) ושמואל מת *Et Samuel mortuus est*; „Hoc observarunt, & sic evenit, nam mortuus „est Samuel Babylonicus, sic cùm R. Iona & R. „Iose profecti essent visitatum R.Acha ægrotan„tem, etiam sibi proposuerunt vocem Bath Kol „sequi, in via audiverunt vocem fæminæ, cu„iusdam, vicinæ suæ dicentis, *Extinguitur* „*lucerna*, cui illa. *Ne extinguatur Lucerna* „*Israelis.* Quæ verba statim tanquam τῆς Bath Kol in omen morbi interpretati sunt.

§. Cùm R. Eliefer filius Hyrcani inter disputandum, argumentis suis nihil efficere posset, ut ipsi assensus adhiberetur, exivit Bath Kol & dixit. *Quid vobis cum R. Eleasare? secundùm*

dùm quem traditio ſemper eſt explicanda. Bava Metzia fol. 59. 2. Sed nota quomodo Doctor Ieremias reſpondit: poſtquàm vocem Bathkol audivit, exclamavit. *Quoniam nobis data eſt lex è monte Sinai, nos non curamus Bath Kol.* Idem regerendum Iudæis, ſi nobis multitudine illa ſuarum Bathkol aliquid probare vellent.

בדיקה *Bedika* De qua in *Sanhed.* c. 5. 2. & alibi, denotat *rimationem* in Iudiciis, & eſt ſecundùm *Maymon.* בדברים שאינם מורים בעניין כגון איזה בגד הבה לובש המלוה *de rebus ad cauſæ eſſentiam non pertinentibus.* v. g. *quali veſte indutus fuerit creditor* &c. De illis verò quę ad cauſæ eſſentiam pertinent, v. g. *quam ſummam creditor mutuam dedit?* vocant חקירה & דרישה quaſi diceres ἀνάκρισιν & ἐξέτασιν. Quæritur loco modo citato, quid interest inter בדיקות & חקירות. Si alter teſtium ignorantiam ſuam profiteatur, in חקירות teſtimonium ipſorum non recipitur. In בדיקו verò, etiamſi uterque urget, ſibi conſtare, teſtimonium tamen ipſorum non labefactatur. Si verò unus alteri contradicat, tunc teſtimonium ipſorum nec in חקירה nec in בדיקה recipitur. vid. *Maymon.* in *Sanhed.* c. 4.

BEELZEBUL Pronuntiarunt Phariſæi *Math.* 12. 24. non Beelzebub, ut plurimi pronuntiant, nam Idololatriam probroſo nomine vocarunt זבול *ſtercus*, (vid. Idololat.) Et Dæmona inter omnia Dæmonia peſſimum illum duxerunt qui dominatus eſt Idolis, & quem proindè בעל זבול *Dominum Idololatriæ* nominarunt. Princeps ſpirituum verò eſt Aſmodæus, ſic *Aruch* ex

Rabbot שידה אשמרון רבהון דרוחתא.

De Bello varia. §. Rex nulla gerit bella בתחילה primò (& postquàm ad regnum pervenit) אלא מלחמ' מצות *nisi bellum præcepti.* Quale fuit bellū quod contra VII. populos & Amalekum gestum fuit, aut quale esse potest, quod rex suscipit ad Israelem ab hoste imminente liberandum. Si nullum tale bellum ipsi faciendum incumbit, licet ipsi aggredi מלחמת הרשו' bellum potestatis (vel arbitrarium) quod est bellum quod (nullo præcepto ad illud obligante) cum reliquis gentibus mundi aggreditur ad fines imperii multiplicandos, ולהרבות גדולתו ושמעו *& ad maiestatem famamque suam augendam.*

§. Si aggreditur bellum præcepti non opus habet potestatem à Synedrio magno petere, sed quando lubet egreditur, populumque ad exeundum cogit. At si bellum potestatis gerere vult, populum absque consensu Synedrii magni educere non debet.

§. Quando verò Rex bellum gerit, extra viam ordinariam erumpere potest, ad viam sibi faciendam, & nemo ipsum impedire potest ודרך המלך אין לה שיעור *nam via regia non est mensura constituta*, sed dilatatur pro necessitate. Quâpropter Rex non coarctat vias propter vineam huius, aut agrum illius, sed rectà progreditur.

§. Præcepto affirmativo *Deut.* 20.17. obligamur ad VII. gentes excindendas, quare si quis ex ipsis in manus tuas veniat, & tu ipsum non interficis, peccas contra præceptum לא תעשה *negativum*; hinc etiam videmus omnem iam ipso-

ipſorum periiſſe memoriam.

§. Præcepto etiam affirmativo Deut. 25. 19. obligamur ad memoriam Amaleki delendam, neque unquam ſeponere debemus odium & inimicitiam noſtram.

§. Omnes regiones quas rex ita cum conſenſu Synedrii ſubiugaverit ſunt כבוש רבים *ſubiugatio multorum* (conſiderantur ut legitimè ſubactæ) & ſimiles ſunt terræ Iſrael quam Iehoſua vicit. *Maymon Hal. Melach.* c. v.

§. Nemini inferunt bellum עד שקוראין לו שלום *niſi prius ipſi pacem obtulerint*, ſive ſit bellum poteſtatis, ſive præcepti. Si pacem acceperint, & ſeptem præcepta filiorum Noæ ſuſceperint, neminem ex illis interficiunt, ſed fiunt ſolum tributarii; Si recipere volunt tributum, non verò ſervitutem, aut ſi recipere volunt ſervitutem non autem tributum, illos non audiunt; recipere debent utrumque. *Servitus* העברו' autem in eo conſiſtit, ut nullis officiis in Iſraële præficiantur, ut humiles ſint erga Iſraelem. Tributum verò ut parati ſint inſervire regi tam corporibus quàm facultatibus.

§. Poteſt Rex talibus conditionibus cum ipſis tranſigere, ut accipiat dimidiam partem pecuniæ eorum, aut bonorum immobilium, & relinquat ipſis omnia mobilia, aut omnia immobilia, prout cum ipſis pangere velit. Nefas autem eſt pactum fallere, poſtquàm de pace tranſactum eſt, & receperunt ſeptem præcepta Noachi.

§. Si verò pacem recipere renuunt, bellum cum ipſis gerendum eſt, licetq; omnes qui arma

gerere possunt interficere, facultates diripere; infantes verò & mulieres interficere non licet, nisi in bello præcepti contra Amalekitas aut septem populos Cananiticos: nam ex illis nemo vivus relinquendus est, postquàm semel pacem accipere renuerunt.

§. Antequàm terram Canaan ingrederetur Iosua שלש כתבים *tria diplomata scripsit*, in primo perscriptum erat, *fugiat qui vult*; in secundo מי שרוצה להשלים ישלים *accipiat pacem qui vult*, in tertio מי שרוצה לעשות מלחמה יעשה *Qui bellum gerere vult, gerat.* Si res ita se habet quare incolæ Gibeon astu usi sunt? ℞. quia primitus in genere solùm ad pacem invitati erant, illam tamen non acceperunt, ignorantes hunc modum procedendi Israëlitas habere, & se seriò ad pacem invitari.

§. Quando se accingunt ad aliquam urbem oppugnandam, illam non obsident omnibus quatuor angulis vel plagis, sed tantùm à tribus, ut relinquant spatium ad fugiendum unicuique qui voluerit eripere vitam suam. Non truncant arbores fructiferas quæ sunt extra urbem, nec prohibent ab illis אמת המים *canales & irrigationes*, ut exarescant. Quicunque arborem truncaverit vapulat, truncant autem steriles quantum voluerint.

§. Obsident urbes gentium Sabbatho, & præliantur cum illis Sabbatho, sec. dict. *Deut.* 20. ult. ubi perindè est, sive bellum sit præcepti sive potestatis.

§. כשחונין חונין בכל מקום *Si Castrametantur,*

tur, ubique castra ponere possunt.

§. Qui in bello interficitur, sepelitur eo loco in quo cecidit.

§. ארבעה דברים פטרו במחנה Quatuor privilegia habent in Castris, 1. possunt comedere הדמאי *res dubiæ decimationis* (v.Demai.) 2. possunt cibum sumere illotis manibus. 3. possunt advehere ligna ex omnibus locis, 4. sunt liberi מלערב עירובי חצרות *à commixtione atriorum:* (v. *Atria* & tract. עירובין.) nam omnes res in Sabbatho, ex tentorio in tentorium, ex tugurio in tugurium removere possunt.

§. Omnia Castra cingunt macerie altitudine decem palmorum.

§. Prohibitum est להפנות *evacuare corpus* intra fines castrorum, aut in conspectu campi patentis: sed iubet lex ordinare viam peculiarem ad se ibi evacuandum Deut. XXIII. 12. Similiter præceptum est להיות יתד לכל אחד *ut quilibet paxillum habeat* suspensum unâ cum armis suis, & egrediatur in illam viam, & effodiat ibi scrobem quò tegat egestum. Sive arca fœderis in castris sit, sive non, semper hoc observandum. *Maymon. Hal. Melachim* c.6.

§. Cùm ad bellum præcepti, tum ad bellum potestatis ordinant Sacerdotem, qui populum alloquatur tempore belli: quem deinde ungunt oleo unctionis (vid. *Unctio,*) & ille est qui vulgò vocatur משוח מלחמה *Unctus belli.* Hic Sacerdos duabus vicibus ad populum verba facit, primâ vice quando milites leguntur, ex *Deut.* xx. 5. Secunda quando iam in acie stant & ad pugnam parati sunt. Tunc

enim omnes acies in conſpectu habens, ex loco editiori in lingua ſancta populum ſic alloquitur. *Audi Iſrael, vos proceditis hodie in prælium contra hoſtes veſtros, ne molleſcat cor veſtrum, ne timete neque trepidate, nec expaveſcite metu eorum. Nam Iehova Deus veſter ambulat vobiſcum, præliando pro vobis, ad ſervandum vos.* Et quoniam fieri non poteſt, ut omnes ipſum Sacerdotem ſic loquentem intelligere poſſint, quod ille dixit per ſubſtitutos Sacerdotes, per totum exercitum promulgatur. Deinde Vnctus belli de novo loquitur, *Quicunque nouam ædificavit domum, aut vineam plantavit, aut uxorem duxit, revertatur domum.* Hoc per præfectos & elatâ voce divulgatur. (nota illos nón reverti ſi bellum ſit præcepti, quia tunc omnes in bellum ire debent.) Tandem præfecti etiam ita exclamant, *Quicunque timent & habent cor molle revertantur.* Purgatis ita cohortibus ab omnibus illis qui militia liberi ſunt, aciem ordinant, in capita & principia præficiunt capitaneos, à tergo autem conſtituunt præfectos (ſergeans) fortes & validos וכשילין של ברזל בידיהן *claves ferreas in manibus tenentes*, illiſque dant poteſtatem oſſa comminuendi illorum qui à pugna ſecedere vellent.

§. Illi verò qui auditâ Sacerdotis uncti voce ita ex acie excedunt, alimenta deinde ſubminiſtrant exercitui, & vias diſponunt.

§. Nullus qui prole caret & ſterilis eſt in bellum

bellum ire cogitur, talem enim אין משריחין בשום דבר *non obligant ad ullum officium subeundum. Maymon. Hal. Melach.* cap. 7.

BILEAM de quo usurpant hoc dictum; *Camelus abiens quæsitum cornua, aures abscindebant ipsi. Sanhed.* folio 106. 1. *Ielammedenu* folio 83. 2. Postquàm enim mercede conductus erat, ut prophetaret adversus populum Dei, amisit donum prophetiæ quo præditus erat.

Tres sunt Reges & quatuor Idiotæ, quibus nulla est pars in seculo venturo: Tres Reges sunt Ieroboam, Achab & Manasses: Quatuor idiotæ sunt, Bileam, Doeg, Achitophel & Gehasi; *Sanhed.* folio 90. 1. Bileam habuit duos filios יוחנא וממרא Ιαννῆς καὶ Ιαμβρῆς de quibus Apostolus 2. ad *Timoth.* 3. 8. vid. Cl. Buxtorf. Lex. Talmud. p. 945.

בן נצר *Ben Nezer* apud Iudæos famosus fuit latro. *Chetubbot* folio 51. 2. *Illic* (in Palæstina) *Ben Nezer vocatur Rex. Hic verò* (in Babylonia) *vocatur latro* קרי ליה ליסטים Glossa. *Ben Nezer latro fuit, & cepit urbes, & regnavit in iis, & factus est Dux latronum.*

§. De Ben Nezer etiam legimus in *Bereſch. Rabba* Sect. 76. *Intuitus sum cornua, & ecce cornu aliud parvum ascendit inter ea* (Dan. VII. 8.) זה בן נצר *Hic est Ben Nezer.* Admodum fallor si aculeato hoc stylo Christum, qui vocatur Ναζωραῖος, non

petant, nam ſolent ita obtegere malam ſuam mentem obſcurâ aliquâ expreſſione; ſuſpicionem auget, quod Aruch in voce קרן locum illum Danielis exponat per מלכות הכותיים *regnum Cuthaeorum*, quâ formulâ loquendi ut plurimùm Chriſtianorum imperium ſignificare ſolent. vid. Cl. Buxt. Lex. Talm. p. 1383.

בן דינאי *Ben Dinai* Etiam fuit latro apud Talmudicos celeberrimus, nam poſtquàm flagitioſus eſſe incepit ita multiplicatus fuit homicidarum numerus, ut Synedrium coactum fuerit Ceremoniam decapitationis vaccæ (de qua vid. *Iuvenca decollatio.*) abrogare. vid. *Sotah* fol. 47. 1.

§. Huius Ben Dinai enormia crimina fecerunt, ut ipſi nomen mutatum fuerit; antea enim vocabatur *Techina Ben Periſcha*, ſed deinde ipſum vocarunt בן הרצחן *Filium homicidam*.

§. De Ben Dinai etiam mentio fit *Chetubbot* fol. 27. 1. ubi ſcribitur בן דונאי *Ben Donai*. vide etiam Kelim fol. 12. 2.

בן סטדא *Ben Sadta* exportavit magias ex Ægypto per cæſuras quas fecerat in carne ſua (ne ſcilicet à magis Ægyptiacis deprehenderetur, noluerunt enim illi ſuas artes vulgares fieri.) *Bab. Schabbat* fol. 104 2. vid. Cl. *Buxt.* Lex. Talm. p. 1460. In Ægyptum autem migravit cum Iehoſua fil. Perachiæ, *Sanhed.* fol. 107. 2. vid. etiam ſupra *Ægyptus.*

§. Cur mater eius ita vocetur rationem reddit Gemara in Schabb. l. c. סטת דא מבעלה *declinavit ea à Marito.*

§. In

§. In loco citato *Sanhed.* dicunt ישו כשף והסית והדיח את ישראל *Iesus magicam exercuit, & decepit, atque ad idololatriam adegit Israelem.* Item fol. 43. 1. eiusdem tractatus hæc leguntur. *Vespere paschatis suspenderunt Iesum, & mortem eius præcessit præco per quadriginta dies sic dicens, Egreditur ille lapidandus, eò quòd præstigiis usus est, & decepit, atque ad idololatriam adegit Israelem.*

§. Matrem Ben Sadtæ dicunt fuisse מרים מגדלא (subolfacio Μαρίαν Μαγδαλήνην.) *Bab. Sanhed.* fol. 67. 1. *Lapidarunt Ben Sadtæ in Lydda, & suspenderunt eum in vespera Paschatis. Hic autem filius Sadtæ, fuit filius Pandiræ. Dixit quidem Rabh Chasda Maritus* (matris eius) *fuit Sadta, maritus Pandira, maritus Papus fil. Iudæ. Sed tamen dico matrem eius fuisse Sadtam* מרים מגדלא נשיא *Mariam videlicet, plicatricem capillorum mulierum.* Vid. *Schabbat* fol. 104. 2. *Chagiga* fol. 4. 2. & Gloss. In *Gittin* fol. 90. 1. dicitur *Papus Ben Iudæ fuit maritus* מרים מגדלא נשים *orta est inter ipsos discordia, & illa se in adulteria præcipitavit.*

§. An per Ben Sadta Iudæi latus Domini nostri fodiant in utramque partem disputant viri docti. Negat R. Tam ad locum *Schabbat* fol. 104. 2. Iesum Nazarenum intelligi. Affirmant alii, ipsos Iudæos ex professo aliquas historiæ circumstantias corrupisse, ne Christiani virus percipere possint. Pro hac sententia multum ponderis addit sententia *Iuchasin* p. 17. 1. quâ R. Abraham existimat R. Perachiam cum quo dicunt Iesum in Ægyptum fugisse,

fuisse etiam Domini nostri præceptorem; quomodo autem hac ratione Chronologiam corrumpant, ostendimus in *Hist. Doct. Misnic.* quam Oxonii in lucem emisimus.

בן כוזבא *Ben Cosba* impostor, cuius causâ facta est ab Adriano obsidio Betharana. Cur interfectus fuerit rationem habemus in *Bab. Sanhed.* fol. 93.2. *Dixit Rabba Messias odorabit & iudicabit* (*sciet* ἐνθυμήσεις hominum, sicuti Christus se hanc notam habere commonstravit *Matth.* 12.25.) *Non per conspectum oculorum iudicabit* &c. *Ben Cosba regnavit annos duos & dimidium; dixitque Rabbinis, Ego sum Messias: dixerunt ei, de Messia scribitur quod odorabit, & indicabit*; (Gloss. subolebit ei de homine,) *videamus nos num odorare tu possis & indicare* כיון דחזייה דלא מריח ודאין קטילוה *Cumque viderent non posse eum odorare & indicare, interfecerunt ipsum.*

§. In aliis locis verò dicitur ipsum בר כוכב sive Cosba in clade expugnationis urbis cecidisse, non autem à propriis hominibus cecidisse. Vid. plura inferiùs in ביתר vid. *Sanhed.* 97.2. *Gittin* 57.1. *Zemach David* 41. *Taanit.* 68.2.

בני בתירא *Bene Bethira* fuerunt in Sodalitio Schemajæ & Abtalionis, & cùm Hillel veniret ex Babel, ut post ipsos principatum ambiret, ipsimet Hillelem principem constituerunt, semet ipsos ex humilitate principatu abdicantes. Historia extat in *Hieros. Pesachim* fol. 33.1. *Traditio aliquando excidit filiis Bethiræ, nam inciderat dies decimus quartus*, (quo Pascha celebrari debebat) *in Sabbathum*

thum, & illi ignorabant an pascha Sabbathum pelleret nec ne. Hunc scrupulum ipsis exemit Hillel, & propterea ipsum ad præfecturam promoverunt.

§. Nomina horum fratrum; fuerunt Iehuda & Iehosua, quorum prior diutissimè vixit, & sub senectutem suam se in Babel contulit, à quo loco Hierosolymas nunquam reversus est; ne quidem in festis solennibus, quia ætate & annis, & apparitione publica, excusatus erat. Vid. *Iuchasin* fol.18, 2. 19. 1.

רועי בהמה דקה *Rogne behema dakka*, vid. *Pastores.*

Benedictiones varias nobis tractatus Beracot describit.

§. Quales benedictiones dicere debeat qui Sacerdotes in templo congregatos videt recensetur Hieros. Berac. p.2.c.3. sub med.

§. Ex benedictionibus aliquis dignosci potest, an discipulus sapientis vel idiota sit. *Ibid.*

§. Benedictio pro arboribus est בורא פרי העץ וכו' Pro vino בורא פרי הגפן וכו' Pro pane המוציא לחם מן הארץ וכו' Benedictio pro illo quod de terra non nascitur, pro aceto, pro fructibus deciduis, pro הגובאי locustis (quales cibus Ioh. Bapt. fuerunt) est illa quæ incipit שהכל sive *per cuius verbum fiunt omnia* Berac. c.6.3.

§. Non benedicendum pro eo quod species maledictionis est. Benedicit unusquisque seorsim si ad comedendum consederint; si verò accubuerint, unus benedicit omnium nomine. Benedicendi regula generalis est, quod ubi-

cunque sit principale cum accessorio v.g. salsamentum & panis, sufficiat si העקר principale (quale in exemplo adducto est salsamentum) benedicatur. Berac. c.6.7.8

§. Non benedicunt pro cibo nisi quantitatem ovi, aut ad minimum olivæ habeat. Benedictionem ita instituunt ut præsentibus tribus dicat נברך *benedicamus*; præsentibus decem dicat נברך אלוהינו Benedicamus Deo nostro. Prout ille benedixerit vicissim præsentes post eum ea repetendo benedicunt. *Berac.* c. 7. 3. Non benedicunt pro vino priusquàm ei aqua sit affusa. Non benedicunt pro candela aut aromatibus gentium, neque pro lucerna aut aromatibus mortuorum *Berac.*8.

§. Cùm quis locum videt, in quo edita sunt Israeli miraculá, ita benedicet ברוך שעשה נסים לאבותינו *Benedictus sit ille qui fecit signa Patribus nostris.* Si verò conspicit locum ex quo idololatria extirpata, tunc ita benedicit ברוך שעיקר עבוד' זרה

§. Benedictio quam ob cometas dicunt, aut fulgura, tonitrua, ventos hæc est ברוך שכוחו וגבורתו מלא עולם

§. Etiam benedicunt ob montes, colles, maria, imbres, nuntia bona & nuntia mala, pro bono quidem מעין הרעה *respectu mali*, pro malo מעין הטובה *respectu boni.*

§. Ab Esra & Synedrio constitutum est, ut omnibus benedictionibus in Sanctuario adderetur clausula מן העולם ועד עולם *à seculo in secula*; ut animis Ecclesiæ antitodum aliquod contra pravam de futuro seculo Sadducæorum

fum opinionem inftillaretur. *Beracot*.c.9.

§. Sacerdotum benedicendi ratio in בתי כנסיות *Synagogis* hæc erat, ftabant ut poffent vertere facies fuas verfus populum; Minifter verò Ecclefiæ erat è regione Sacerdotum, & verbotim recitabat tres benedictiones, hac ratione, *Benedicat te* &c. Refponderunt Sacerdotes *Benedicat te*; & fic in cæteris: ufquedum in ultima benedictione totus populus dicat *Amen.* Vid. *Maymon* in *Berac*.c.5.4. Pluta vid. ap. *Preces, Orationes.*

Bethoron eft Iofepho Βαιθωρῶ *de bello* lib. 2. c.10. & diftitit fucundùm eum C. circiter ftadia ab Hierofolymis. *Antiq*.lib.20.c.4.

§. In Bethoron periit exercitus magnus Cananiticus *Iof.* x. fecundùm Iudæos non fimplici grandine fed lapidibus ad hoc ævum ufque durantibus obrutus. Hinc illud *Bab.Beracot* fol. 54. 1. *Quicunque viderit locum ubi Ifraelitæ tranfierunt mare, ubi tranfierunt Iordanem, ubi fluvius Arnon, aut* אבני אלגביש *lapides illos grandes in defcenfu Bethhoronis, benedicere tenetur.*

§. Credunt eodem loci cecidiffe exercitum Sancheribi. vid.*Gloff.* in verba prædicta.

§. Afcenfus Bethoronis erat admodum anguftus, nec erat, quò declinares ad dextram aut finiftram *Bab. Sanhed.* fol.32 2. *in Gloff.* In his anguftiis cladem paffus eft Ceftius apud *Iofeph.de bello* lib.2. c.4.

Bethel erat olim *Luza* de qua vide nugantes Rabbinos in Iud. 1.23.

§. Bethel aliquando vocatur Beth-aven

Hierof. Schab. fol. 11. 4. *Avod. Sarah* fol. 43. 3. *Oppidum illud quod aliquando vocatum est Bethel, posteà vocatum est Bethaven,* (propter idololatriam hoc nomen ipsi imposuerunt.) vid. etiam Chaldæum ad Hos. IV. 15.

§. Sita erat Bethel in montano Jos. *16. 1.*

Bethania & Beth-amara idem sunt, sicuti apud Talmudicos בית עמרא significat *locum lanæ*, & בית עניא *locum ovium*. Vel si בי תניא legendum erit, quasi *Domus doctrinæ*, non mirum est si Βηθανία aliquando apud Ev. Ioh. ponatur per Βηθάβαρα, nam בית הברה etiam *domum explicationis doctrinæ* significat. Non itaque mirandum si idem locus apud sacros authores multiplici nomine aliquando in diversis exemplaribus exprimatur.

§. Bethania in qua Christus sæpiùs diversatus est, forsan ille ipse locus est quem Talmudici חניות בני חנן *Tabernæ filiorum Chanan, Hieros. Berac.* fol. 16. 1. & חניות של בית היני *Tabernas τῆς Beth heno, Bab. Metzia* fol. 88. 1. vocant. Nam primò בית היני *Beth Heno*, & בית היני *Bethene sive Bethania* idem sunt. Deinde certum est Bethaniam fuisse in aliquo tractu montis oliveti, at *Hieros. Taanit* fol. *69.* 2. expressa Tabernarum in monte oliveto fit mentio, in his verbis. *Duæ Cedri erant in monte oliveto, sub una earum erant quatuor Tabernæ, ubi vendebantur omnia ad purificationes necessaria* &c.

§. In Bethania fuit lavatorium מרחץ, ut apparet ex historiola Gemaristarum in *Bab. Cholin.* fol. 53. 1. *Dilaceravit vulpes ovem* במרחץ בית היני *ad lavatorium Bethaniense, adducta*

ducta est causa coram sapientibus, ut diiudicarent an ovis esset דריסה vel טריפה? (vid. Lex. Buxt.) Probabile est in hac collectione aquarum se lavasse qui immundi erant, & deinde coëmptis ex illis tabernis quas in Bethania fuisse diximus, quæ ad oblationes pro purificationibus requirebantur, rectà Hierosolymam tendisse.

בית גוברין *Beth Gubbrin*, huius loci situs latet; fuit quædam גברה *Gabbara* supra Cæsaream Philippi, sed incertum est an Beth Gubhrin fuerit nec ne. Beth Gubhrin aliquam famam obtinuit propter R. Iochanan de quo *Hierosf. Megillah* fol. 71. 2.

בית המוקד *Beth hammoked, Locus focarius.* In templo duo loca fuerunt sic vocata, unus *focus magnus*, alter *focus parvus*; in magno foco vel culina erat semper ignis ad calefaciendum pedes Sacerdotum custodum templi, qui nudis pedibus semper incedebant. In parva culina erat ignis, de quo petebatur ignis ad sacrificia, quando ignis iste erat pluviis extinctus. *Tamid.* c. 1.

§. Tribus locis Sacerdotes excubias agunt, in Beth Abtines, in Nitsots, & loco focario, *Middot* c. 1.

§. בית המוקד כיפה ובית גדול היה מוקף רובדים של אבן *locus focarius erat fornix ac domus magna cincta intrinsecus stratis lapideis. Tamid.* c. 1. vid. *Bartenoram Comment.*

§. Quatuor conclavia erant in loco focario (magno,) quorum duo erant in loco sancto, duo verò in profano, habebat etiam duas por-

tas, una aperta erat versus spatium intermurale, altera verò atrium respiciebat. Middot. c. 1. 6. 7. vid. etiam *Maymon. Hal. Beth Habech.* c. 5. circa med.

בית חדודו *Beth Chadudo* est locus ubi eremum incepit, distans ab Hierosolyma tribus milliaribus, in regione Bethoronis; illa via ducebatur hircus Azazel. *Ioma* fol. 68. 2.

בית כרם *Beth Cherem* est vallis, ex qua lapides ad altare exstruendum adducti fuerunt. *Middot* c. 3. 4. terra huius vallis aquam ita coloravit, ut illa non dissimilis fuerit sanguinis profluviosæ, hinc illa formula loquendi in *Nidda* cap. 2. v. *ult.* בימי אדמה מבקעת בית כרם *Ut aqua terra è convalle Beth Cerem.*

בית מרון *Beth Maron*, de hoc loco fit mentio in *Schemot Rabba* sect. 5. *Historia est de fratre & sorore, frater habitabat in* גוש חלב *Gusch Chalab, soror verò in* בית מרון *Beth Maron. Ortum est incendium in Gusch Chalab, & venit soror complexaque fratrem est.* Fuerunt itaque hæc loca vicina, at *Gusch Chalab* fuit in Aseritide, ut patet ex historia de oleo pretiosissimo coempto in *Gusch Chalab. Menachot* fol. 85. 2.

§. De Maronita vel Maronensi exstant historiæ in *Hieros. Kidduschin* fol. 6. 3. & *Bava Bathra* fol. 17. 1.

§. In tractatu *Rosch haschana* folio 16. 1. hic locus mihi non parum difficultatis creavit, cùm illum tract. recensebam. In initio anni כל באי עולם עוברין לפניו כבני מרון *Omnes venien-*

venientes in mundum transeunt coram Deo sicut filii Maron. Quidam כבני מרון interpretantur, *ut oves*, quo fundamento nescio; In Gemara Resch Lakisch interpretatur כמעלות בני מרון *Sicut ascensus Beth Maron*, qui secundùm Glossam, *erat via admodum angusta, ut duo non potuerint simul illic incedere, unus à latere alterius, nam erat profunda vallis ab utroque via latere.* Ita ut sensus loci sit, homines tunc cùm annum incipit à Deo quasi recenseri, & in lustratione unum post alterum dijudicari, eadem ratione ac per ascensum Maronitanum unus post alterum procedit, & in conspectum venit.

ביתר *Biter* vel *Bether* à quibusdam pronuntiatur, sed meliùs ביתר Betar, quasi בי תר *domus inquisitoris.* Devastata fuit hæc urbs per Adrianum imperatorem; causas excidii dant varias. Primaria est Rebellio Ben Cosbæ in Romanos, alia est, *quia accenderunt lucernas in Bethar post excidium templi, malis quibusdam consiliis ad id adducti. Hieros. Taanith* folio 68. 4. 69. 1. Aliam adhuc rationem afferunt in *Bab. Gittin* folio 57. 1. אשקא דרספק חריב ביתר *ob crus carpenti vastata est Bethara. Nam ut filiæ Cæsaris currum reparare possent, exciderunt cedrum,* (de cuius cedri usu vid. cùm *nascebatur infans.*) *Hoc ægrè tulerunt Iudæi, & eos qui cedrum amputaverant interfecerunt. Relatum est Cæsari rebellare Iudæos, qui in ira profectus excidit totum cornu Israelis.*

§. Adrianus obsidionem Betharis conti-

nuavit per tres annos & dimidium. *Hieros. Taanith* fol.68.4.Cum eam cepérent,interfecerunt mares & fæminas & parvulos, ita ut sanguis eorum flueret in mare magnum &c. *Bab. Gittin* ubi supra. vid. etiam *Echa Rabbeti* c. 2. ubi dicitur Bethare 50. fuisse scholas, quarum unaquæque non minùs quàm 300. discipulos continebat: postquàm vicerant hostes באו השונאים וכרכו כל אחד ואחד בספרו ושרפו אותם *venerunt & unumquemque suo volumini involventes omnes combusserunt.* R. Iochanan dicit tantam vim sanguinis ibi fusam esse, ut equus immergeretur sanguini usque ad frenum, & sanguinis fluxus volveret lapides של ארבעים סאה *quadragenarios* &c.

בית המדרש *Beth Hammidrasch*, vid. Synagogam.

בית פגי *Bethphage* erat intra Hierosolymam, sicut videtur ex *Bab. Sanhed.* fol. 14. 2. Vbi glossa ad hæc verba מצאן אבית פגי והימר׳ עלהן וכו׳ *Si invenerint Synedrium considens in Bethphage* & notat בית פגי מקום לפנים מן חומת העיר ונידון כירושלם לכל דבריו *Bethphage fuit locus intra muros urbis, & reputata est sicut ipsa Hierosolyma quoad omnia.* Idem etiam elici potest ex *Pesachim* fol. 63. 2. *Qui sacrificium gratiarum actionis mactat intra murum, & panis eius est extra murum; panis non sanctus est. Quid est extra murum? R. Iochanan dicit extra murum Bethphage.* Glossa, *Bethphage est locus extimus Hierosolymarum, & quicunque est extra mœnia Bethphage, est extra Hierosolymas, extra quas sacra comedi non possunt.* Vide *Pascha.Panes.* Vide etiam

etiam *Bava Metzia* folio 90. 1.

§. Significatur deinde nomine בית פגי infima pars montis Oliveti, quæ ad urbem excurrit, propter פגי *Grossos ficuum* qui erant in hoc tractu frequentes, vel quia illam partem Hierosolymarum tangebat & respiciebat, quæ Bethphage vocatur. Qui urbeculam vel villam huius nominis extra Hierosolymas constistituunt, nihil habent quo se sustineant præter Monachorum fabellas, qui peregrinantibus superstitiosis canunt quod volunt. Cùm Marcus cap. XI. 1. dicit *Quum appropinquarent Hierosolymas ad Bethphage & Bethaniam*: solùm indicavit locum illum, ubi se mutuò contingebant duo tractus montis oliveti, Bethphage & Bethania dicti, non autem villas sic nominatas; nam ex Ioh. XII. patet Dominum nostrum in Bethania vico Lazari pernoctasse, & post aliquam profectionem, manè solum ad hunc locum pervenisse. Cùm Christus ad cœlum ascendit discipulos suos eduxit Ἕως εἰς Βεθανίαν Luc. XXIV. 50. Certè ibi non Bethania Lazari intelligenda, sed tractus ille oliveti, qui ab Hierosolymis ultra iter Sabbaticum non distabat, ut videtur ex Act. 1. 12. & ad quem aliter vix venire poterant nisi eundo per tractum Bethphage vocatum. Sed aliquis objicere posset, Christus Discipulis cùm perventum erat ad Bethphage & Bethaniam monstrasse villam quæ erat κατέναντι αὐτῶν *Marc.* 11. 1. quænam autem villa fuisset si non Bethphage? Bethania Lazari villa longiùs distabat, & ex illa venerant. ℞. villa quam commonstravit Christus

Discipulis,fuerunt tabernæ illæ בית היני (de quibus vid. *Bethania*) magno satis numero ibi erectæ, & speciem villæ speciosæ præ se ferentes. Certè ut ex aliquo loco singulis mensibus 40. seæ columbarum pro fœminarum purificationibus produci potuerint,ut dicitur *Hierос.Taanit* fol.69.2. & denique ibi plurima alia prostarent, requiritur, ut villa satis laxa fuerit.

בית שאן *Bethschean* Scytopolis, una ex urbibus Decapolitanis.

§. R. Iehuda solvit *Bethscheanem* à Demai decimatione rerum dubiarum. *Hieros.*Demai fol.22.3. Permissio illa partim propter R. Meir facta fuit qui comederat folia olerum non decimatorum in Bethschean, *Cholin* fol. 6. 2. partim verò quia existimabatur esse extra terram Israeliticam. *Iarchi in loc.* huius rei ratio verò fuit, *quia ascendentes è Babylone illam non subiugarunt. Iarchi in Demai*.c.1.v.3.habitabatur itaq; adhuc ab Ethnicis,quibus Iudæi mixti erant,ab accurata traditionum observatione liberi. Hos etiam invisere voluit Christus, Marc.VII.31.

בית נמר *Beth Nemar* vid. in N.

ביעור *Biour* describitur in *Maaser Scheni* c.5.6. In vespera primi diei festi paschatis, anni quarti & anni septimi est ביעור. Quomodo autem illam fecerunt? נותנין תרומה ותרומה מעשר לבעליה ומעשר ראשון לבעליו ומעשר עני לבעליו ומעשר שני והבכורים מתבערים בכל מקום: *Præbent decimas, & decimarum decimas, decimas primas, decimas pauperum illis quibus debentur, primitias autem & decimas secundas planè abolent.*

§. Quid ביעור sit disces à glossatoribus in *Sche-*

Scheuiit c.9.2. In compendio rem ſic habeto; Anno ſeptimo fructus in apothecas repoſitos comedere licuit, quamdiu penderent iſtius generis fructus in arbore, in iſta regione: cùm verò ulteriùs in arboribus eos invenire non dabatur iſtos quos collegerant, aut quos domi repoſuerant, ejicere oportuit, & non de iis comedere ita ut anteà. De hac ביעור in anno ſeptimo accuratè ut omnia tractat *Maymonides* noſter in *Hal. Schemita.* c. 7. de abolitione fermentati in Paſcha vid. ſ. l.

ביכורים *Bicchourim*, de Primitiis vid. ſuo loco.

ביתור *Bithur* in *Callah* cap. 4. 10. non eſt Bethar; ſed ſecundùm gloſſam urbs quædam extra terram.

Blasphemus non reus ſit lapidationis, niſi expreſſerit, nomen (proprium Dei,) dicit R. I. F. Corchæ, toto die examinantur בכינוי adhibito *tecto nomine* v.g *percutiat Ioſe Ioſen.* Conſummatio Iudicio morte non afficiunt ob ſolum כינוי *tectum nomen*, ſed omnibus foras exactis, teſtium natu maximum interrogant, dicendo, ediſſere, quodcunq; nomen audiviſti expreſsè. Tum ille hoc refert. Iudices autem ſtant erecti, veſteſque diſcerpunt, non reſarciendas: (concinnâ nempe futurâ, ſed craſsâ licet, quam conſuendi rationem vocant שלל & מכלב) *Sanhed.* cap. 7.5. Vide Gemaram Babylonicam, quæ copiosè ad hunc locum ediſſerit, quare iudices in pedes exſurgant, quare veſtimenta ſcindant, quare ea non liceat reſuere.

§. Qui Deum blaſphemaverit בשם עבודה זרה

nomine aliquo Idololatriæ, Zelotypi הקנאים in ipſum incurrunt & ipſum interficiunt. Si verò ad Synedrium adducitur, non lapidatur, niſi blaſphemaverit nomine aliquo proprio Dei.

§. In genere omnes qui audiunt blaſphemiam veſtimenta dilacerare debent, etiam ſi blaſphemia ſolummodò eſſet בכינוי, ſi ſcilicet blaſphemans Iſraelita fuerit, aliàs non lacerant propter blaſphemiam gentilis. Vnum idemque eſt ſi quis blaſphemiam ex alterius qui audivit ore percipit, ſive ex ipſo blaſphemantis ore.

§. כל העדים והדיינים סומכין את ידיהן אחד ואחר על ראש המגדף וכו׳ *Teſtes & Iudices, manus ſuas unus poſt alteram capiti blaſphemantis imponunt* & dicunt דמך בראשך *Sanguis ſit ſuper caput tuum* &c. hoc in nullo qui à Synedrio capitali ſupplicio afficitur, obſervatur, excepto in blaſphemo. &c. *Maymon Avoda Sarah* c. 2. ſub fin. In iudicio Chriſti obſervarunt lacerationem veſtium, cùm ſecundùm hypotheſin ipſorum protuliſſet blaſphemiam os ſanctiſſimum. De impoſitione manuum in caput eius nihil legimus, niſi fortè conſpuendo & verberando faciem eius ad hunc ritum alludere voluerint.

C. I. ח.

CABI *loquacitatis* 10. deſcenderunt in mundum, novem abſtulerunt mulieres. 10. *Sapientiæ*, 9. abſtulit terra ſancta. Decem *divitiarum*, 9. abſtulit Roma. Decem *pulchitudinis*,

nis, 9. abstulit Ierusalem. Decem *paupertatis*, 9. abstulit Babel. Decem *superbia*, 9. Elam. Decem *fortitudinis*, 9. abstulerunt Persæ. Decem *pediculorum*, 9. abstulit Media. Decem *incantationum*, 9. sumpserunt Ægyptii. Decem *plagarum*, 9. abstulerunt porci. Decem *scortationis*, 9. Arabia. Decem *impudentia*, 9. Mischan. 10. *Nigredinis*, novem Æthiopes. Decem *somni*, 9. Servi sibi attribuerunt. *Kidduschin* fol.49.2.

כבול *Chabhul* 1. Reg. IX. 12. 13. LXX. interpretati sunt ὅριον, ex qua ratione, non ita apparet. Hierosolymitani Chabhul sic definiūt in *Schabbat* fol. 7. כבול ארץ שאינה עושה פירות *Chabul terram significat quæ non fert fructus.* In *Bab. Schabb.* fol. 54. aliter Etymologiam rimantur. *Quid sibi vult terra Chabul? Rabh Houna dicit, quia incolæ eius* מכובלין בכסף ובזהב *erant involuti argento & auro.* Objicit Abba, si res ita se haberent, quare ergo illæ civitates terræ Chabul Hiramo displicuerunt, si tam divites fuerunt? ℞. idcircò displicuerunt, quia propter affluentiam opum delicati & teneri erant, proindeque inepti ad opera Regis.

§. Aliam nomenclationem reperiit R.Nachman Bar Isaak loc.cit. *terra Chabul* חובשון היתה *erat salsa & fissuris hians, & vocata est Chabul* דמשתגרא בה כרעא עד כבלא *quia mergitur in ea crus usque ad periscelides.*

§. Glossator ad locum *Bab. Schab.* 54. dicit urbes illas quas Salomo dedit Hiramo & quas ille כבול vocavit, fuisse numero 22. cùm in fonte sacro solùm 20. fuisse dicatur.

CADESCH Barnea & קדש simpliciter ab omnibus Orientalium Interpretibus redditur רקם. Cadesch Barnea est Onkeloso רקם גיאה Ionathani רקם גיעה Targum. Hierosolym. רקם רגיעה. Gemaristis רקם גועה.

§. Rekam erat terræ Israeliticæ limes, ita tamen ut quasi extra terram esse æstimaretur. Hinc ista. *Omnes maculæ quæ veniunt à* רקם *sunt mundæ.* (Gloss. non enim determinarunt de maculis alienigenarum.) *Gittin* c. 1. 1. *Ievamot.* fol. 16. 1.

§. Duo loca nomine רקם insignita erant; in terræ limitibus, unum erat Cadesch à parte Australi, alterum verò Cadesch à parte Orientali, de qua loquitur *R. Nissim* in Gittin. cap. 1. ad ea verba מרקם למזרח ורקם כמזרח Quando dicit, *Rekam ipsa pro oriente mundi* (pro terra Ethnica) *reputatur, non pro terra Israelitica.*

CÆREMONIALES leges ad quinque categorias referri possunt. 1. ad personas Sacras vid. *Sacerdos summus. Sacerdotes vulgares. Levitæ.* 2. ad Actiones Sacras. vid. *Sacrificia, Circuncisio, Pascha.* 3. ad Res Sacras. vid. *primitiæ decimæ.* 4. ad loca Sacra vid. *Templum.* 5. ad tempora Sacra, vid. *Novilunia, Pascha, Pentecoste, festum Tabernaculorum, annus Sabbaticus, Iubilæum.*

CÆSAREA, Iosuæ XI. 1. Arabs Interpres, dicit fuisse *Hatzor*; fieri tamen potest ut ille non Cæsaream Stratonis de qua nunc loquimur, sed Cæsaream Philippi intellexerit. Iudæi vocant *Ekron Bab. Megillah* fol. 6. 1.

§. Ab Asmonæis vocata est אחירת מגדל צור *Iucha-*

Iuchasin folio 74. 1.

§. Habitabatur Cæsarea à Iudæis, Samaritanis, & Ethnicis; hinc quædam loca Iudæis immunda erant, & specialiter locus in quem per arcum ingrediendum. *Hieros. Nazir* fol. 56. 1.

§. Portus Cæsareæ in tribunali Hierosolymitano non æstimatus fuit eiusdem puritatis ut civitas, (sine dubio enim propter colluviem populi, in portu maior immundities & plures profani erant.) vid. historiam de libello repudii allato à portu Cæsareæ in *Hieros. Gittin* fol. 43. 2.

§. Præclara Cæsareæ fuit Academia, in qua floruerunt *R. Hoschaja Ruba Hieros. Terumot* folio 47.1. item R. Abhu, *Iuchasin* fol. 74. 1. R. Zerikan, *Hieros. Pesachin* fol.28.1.

§. Celebratur *Hieros. Nazir*, & *Hieros. Beracot* כנישתא מרדתה דקיסרי *Synagoga Maradta Cæsarea.*

§. Cæsarea Philippi est apud Talmudicos eiusdem classis cum Bethscheane, ut inter Decapolitanas numeretur, argumentum afferri potest ex Ptolomæo, qui eam numerat inter urbes *Phœnicia mediterranea*, & ex *Iosepho* qui in vita sua innuit Syros eius incolas fuisse.

In CÆNACULUM ascendere usitatum erat apud Iudæos quando de lege aut religione disceptabatur. *Schabb.* cap. 1. 7. *Hæ sunt traditiones quas docuerunt* בעליית *in cænaculo Chanania Ben Chezekia* &c. *Hieros. Sanhed.* folio 24. 3. ascenderunt Seniores לעליית *in cænaculum in Hierichunte. Ascen-*

derunt etiam in cænaculum in Iabhne. Iuchasin fol.23.2. *Rabh Iochanan & discipuli eius ascenderunt εἰς ὑπερῷον, & legerunt & exposuerunt.*

§. De talibus עליות *cænaculis* intelligendá sunt loca Marci XIV.15. Act.1.13. Ex hoc etiam dilucidari potest, locus Marci II.4. *ἀπεστέγασαν τὴν στέγην.* Christus enim cum Pharisæis & legum doctoribus non fuit in inferioribus domus partibus, sed sedit, in cænaculo ad disserendum ordinato, in conclavi altiori vel supremo, ad quod perfosso tecto statim venire licuit. Si autem ponatur Christum in inferiori aliqua Camera fuisse, quæ non parietum & contignationum strata perrumpenda fuissent?

De חגיגה *Chagiga*, vid. Pascha.

CAINUM & Abel unico partu ab Eva in lucem editos fuisse sentit R.Iose apud R.Eliesérem in *Pirke* cap. 21. deceptus verbis ותוסף ללדת *& perrexit parere*: quasi illa denotarent continuum pariendi actum, cùm sola mens Mosis fuerit compendiosè loqui.

Alii fingunt cum Caino & Habele, genitas esse Gemellas, ut Saidus Patricides Patriarcha Alexandrinus *Annal.* p.15. *Congressus est ergo,* inquit, *Adam cum Eva, quæ cùm concepisset, peperit puerum & puellam, puerum appellavit Cain, puellam* אצרון; *Rursus concepit & puerum itidem ac puellam peperit, quorum hanc* אוין *Avvina, illum Habel nominavit.* Item *R.Sal.Iarchi* שלש אתים רבוי' הם מלמד שתאומה נולדה עם קין ועם הבל: *Tres* את *Eth multiplicati docent, gemellam fuisse natam cum Caino & Habele.* Sed hac ratione concludere licêret non duas sed tres gemellas

mellas fuisse, cùm quinquies particula את in duobus versibus legatur.

Circa Sacrificium Caini notandum, illum & fratrem eius ritum significandi didicisse ab Adamo, cui Deus illum monstravit tempore illo quo post promissionem pelliceas vestes protoplastis parabat, ut enim pellis haberi posset, animal occidi debuit, mactatum & excoriatum confirmandæ promissionis ergo, statim Deus in victimam comburi curavit. Hanc coniecturam amplexus est *Iarchius* ad verba *Psalm*. LXIX. 32. *Quæ melior videbitur Iehovæ bove* &c. הוא שור שהקריב אדם ראשון *Bos hic est, quem obtulit Adam primus, quique creatus fuit integra statura* &c. Idem *Onkelos*.

Cain Sacrificium suum adduxit ad certum & pro Sacrificiis destinatum locum, sed non placet sententia illorum qui dicunt כי המנחה הבאה אל אביו *Quod adduxerit Sacrificium ad patrem suum*. Aben Esra.

Quod materiam oblationis attinet, negat Aben Esra illam fuisse primitias frugum. In *Tanchuma* fol. 3. statuitur tanquam ex communi Sententia Magistrorum, oblationem Caini sumptam fuisse מזרע פשתן *Ex Semine lini*.

Quid Cain loquutus sit cum Habele secundùm *Genes*. 4. 8. exprestit Targum Hierosolymitanum. *Et dixit Cain ad Habel fratrem: veni & egrediamur foras. Et accidit, cùm egressi essent ambo in agrum, respondit Cain: Non est Iudicium, nec index, nec seculum aliud, nec merces bona pro iustis, nec pœna pro impiis. Nec Dei*

misericordiâ creatus est mundus, nec Dei misericordiâ regitur, eo quòd suscepta est oblatio tua cum beneplacito. Respondit Habel: est Iudicium; est Iudex: est Seculum aliud &c. *Sed quia opera mea sunt meliora tuis, suscepta est oblatio mea cum beneplacito: tua autem non est suscepta.* Ex hac altercatione, deinde credunt cædem insequutam. Aben Esra existimat etiam, Cainum hoc in loco Habeli recitasse כל התוכחת *Omnem illam disputationem, qua Deo cum ipso intercesserat.* Veteres autem Cabbalistæ sentiunt æmulationem fratrum ortam esse ex eo, quòd Adamus Habeli desponderit coniugem formosiorem, Hinc apud *R. Eliesferum* cap. 21. R. Zadok illud בשדה *in agro* qui erat locus in quo Cain cædis occasionem captavit, explicat, *Cum uxore quæ similis est agro, sicut dicitur: Homo enim arbor agri.* Hanc traditionem retinuerunt Orientales ut videtur ex Eutychio Alexandrino Apud Cl. *Heidegg.* de *Vit. Pat. Exerc.* V. p. 192.

Circa Signum quod Deus Caino impressit, variè ab Hebreis luditur. R. Salomoh Iarchi חקק לו אות משמו במצחו *Impressit fronti eius literam ex nomine suo. Tanchuma* fol. 4. vult signum illud fuisse שבת, & Deum illud primitus dedisse Adamo in remissionis signum, & deinde etiam Caino. R. Elieser contendit in *Pirke* cap. 21. fuisse signum istud literam unam ex Alphabeto Hebraico, brachio Caini impressam. Alii putant ubicunque locorum fuerit Cain, partem aliquam circunstantis terræ tremuisse.

De

De Coniugio Caini, vid. *Vxor*.

CALCEI extractio ita fit. Glos se confert ad illum locum ubi Levir habitat, iudicesque convenit. Qui ante omnia illi & Leviro illud consulunt, quod ipsos maximè decet, si juvencula est & ille iuvenis, ut eam ducat. Si verò illa Iuvencula & ille senex, aut vice versa, ut calceum extrahat. Deinde Iudices locum definire debent, ut ibi coràm illis sedentibus extractio fieri possit, ipsamque expeditè legere docent לא אבה *Non vult* &c. (textum sc. illum qui ita incipit.) ita ut illa verba uno anhelitu dicere possit.

§. Noctu nemini calceus extrahitur; nec extrahitur aliis, nisi qui patrem & matrem Israelitas habuerunt.

§. Fratria calceum allatum, qui soleam habet sed lino non consutus est, pedi dextro Leviri induit, ligat, & deinde cum ipso coràm iudicibus assurgit.

§. Quo facto glos legit in lingua Sancta illa verba, *Renuit Leviri jus mihi præstare* &c. Levir verò illa verba, *Nolo ducere ipsam*: simulque pedem suum in terram figit; Glos autem sedens calcei ligamenta solvit, calceumque exuit, illum in terram dejicit, & tunc statim ac calceus proiectus est, aliis nubendi facultatem acquirit.

§. Posteà surgit & coram Leviro sputum eiaculat, & legit, *Ita fiet viro qui non ædificabit*. &c. Iudices accuratè observant quomodo expuerit, & deinde cum omnibus præsentibus ter clamant, ad finem lectionis fratriæ חלוץ

הנעל *Extractus est Calceus.*

§. Si Levir cæcus est, aut pes eius dexter abscissus sit, ipsi calceus extrahi nequit, debet enim sputum videre, & pedi eius dextro calceus indui.

§. Si calceus nimis magnus fuerit aut nimis parvus, ita ut eo incedere non possit, aut consutus ex lino, aut contextus simpliciter ex crinibus, aut factus ex ligno, subere, musco, extractio huius calcei illegitima est.

§. Si per artificium multum sputi collegerit aut ex ore eius profluat sanguis, aut si ventus sputum dissipaverit, antequàm e regione faciei eius veniret, extractio irrita est; debet enim sputum naturale esse, & omnia reliqua accuratè observari. Maymonides in *Hal. Iebbom Vachalitza.* c. 4.

§. De Calceis & Sandaliis vid. *Sandalia.*

§. Calcei solutione servus tanquam arrhabone emebatur. vid. *Servus Canan.*

CALCEUS Psal. 60. 10. legimus *super Ædomaeum projiciam calceum meum* &c. נעל ibi secundùm R. Imman. significat etiam Chirothecam. Quia mos erat regum urbem fortem obsidentium, ut Rex Chirothecam projiceret intra urbem; q. d. nunquam se ab urbe recessurum nisi urbe captâ. vid. *Chaldaeum* in *Ruth.* 4. 7. 8. *Succah* fol. 52. 2. *Elia* in *Thisbi* in קנה. & *Lex. Pagn.* in red. נעל.

CAMELORUM τρίχας vocant Talmudici צמר גמלים *Menachot* fol. 39. 2. *Vestis non est ei prater lanam* לרבות צמר גמלי׳ וצמר ארנבי׳ *Ad addendum lanam vel pilos Camelorum & lanam leporinam.*

§. Com-

§. Commiſcere lanam ovium cum pilis camelorum non fuit licitum, quia in veſtimentis omnia prohibentur heterogenea vid. *Orach Chajim* lib.2.309.

§. *In Bereſchit Rabba.* §. 20. exiſtimat R. Samuel Bar Nachman, veſtimentum quod fecit Deus Adamo, fuiſſe מצמר גמלים *de pilis Camelorum,& pilis leporum.*

Cana in qua Chriſtus nuptiis interfuit, forſan eſt illud כנה de quo legimus apud *Iuchaſin* fol. 57. *In fine capitis ſeptimi Bava Metzia eſt traditio. Abba Chalaphta de Cephar Chanania dicit nomine R. Meir* &c. ונל כי כפר חנניה היא כפר כנה *Et videtur mihi, quod Cephar Chanania ſit Cephar ſ. pagus Canna: ſicut probabile eſt ex capite nono tractatus Scheviit, nam ibi erat initium Galilea inferioris.*

§. קנה cum litera initiali *Koph* eſt civitas in tribu Aſer, Ioſ.xix. 28. ubi Græca quædam habent κανθὰν alia verò κανά.

§. Memoratur etiam apud Talmudicos קיני *Keni*, ut in *Ohalot* c.18. v.ult. רבי ובית דינו נמנו על קיני וטהרוהו *Rabbi & conſeſſus eius numeratis ſuffragiis de Keni eam puram pronuntiarunt.*

§. Bis occurrit mentio pagi Κανὰ apud Ioſephum *Antiq.* lib.13 23. Et *in vita eius.*

Cananææ populi. In catalogo excidendarum gentium etiam Perizæos habes; at Gen. x. inter filios Cananis Perizæus non numeratur; hinc etiam quidam ſupponunt illos populos *Perizæos* dictos eſſe, quaſi diceres *paganos*, eò quod in villis & pagis degerent non munitis.

Probabile est quasdam familias Cananiticæ stirpis, denominatas fuisse non ab ipsissimo immediato filio Cananis, à quo originem deduxerunt, sed à famoso ac memorabili aliquo homine istius stirpis. Vide Cl. Leigtfootum in Chorog. *Marci* p. 86. Huius classis etiam erant *Kenæi, Kennizæi, & Kadmonæi: Quas nationes nondum Iudæi subiugarunt, sed id fiet tempore Messiæ, & ex illarum civitatibus adhuc tres aliæ civitates refugii ordinabuntur. Maymon* in רוצח cap. 8. *Bereschit Rabba* fol. 28. 2. Quales illæ nationes sint, dissentiunt Magistri: Hierosolymitani in *Kidduschin* fol. 61. 4. dicunt esse *Salmæos, Sabæos, Nabathæos.* Vel Asiam, Carthagenam, & Turkiam. Babylonici verò in *Bab. Bathra* fol. 56. 1. Esse *Napthuchæos, Arabes,* & *Salmæos*; Secundùm R. Iehudam sunt illæ gentes, *Mons Seir, Amon & Moab.* Secundùm R. Simeonem ערדיסקים *Asiam & Hispaniam.*

§. Bellum quod contra septem gentes gesserunt Israelitæ erat מלחמת מצוה *bellum præcepti*, à quo nemo excipiebatur nec ipse sponsus in thalamo. *Maym. Hal. Melach.* c. 7. Quomodo Girgesæi præsente Alexandro magno cum Israelitis de repetundis expostularunt. vid. *Alexander.*

CAPERNAUM inter Tiberiada & Tarichæas sita fuit, & probabile est illam urbem nomen sumpsisse à πηγῇ ποτιμωτάτῃ Καπερναοὺμ *fonte dulcissimo*, Capernaum vocato, quia secundùm *Iosephum de bello* lib. 3. c. 35. regionem Gennesar irrigavit.

§. Guil.

§. Guil. Tyrius lib. 10. cap. 16. nobis aliquam Capernaum ad littus maris mediterranei describit, prout illa cuius mentionem facit facer codex, ad littus maris Gennesaretici fuit.

§. De כפר נחום *Capernaum* legitur in *Midrasch Cohelet* folio 85. 2. *Chanina filius, fratris R. Iosue profectus est* כפרנחום, *& fecerunt in eum* מינאי *heretici aliquid incantationis*, &c.

כפר צמח *Caphar tzemach* urbs vel pagus Decapolitanus. Rabbi solvit eam à decimatione rerum dubiarum vid. *Hieros. Demai* fol. 22. 3. R. Salomo hunc locum vocat כפר עמם per extraordinariam ח צ transmutationem.

§. De situ eius nihil licet pronuntiare nisi illam ab Hierosolymitanis numerari inter עיירות אסורות בתחום *Vrbes prohibitas in limite.*

כפר קרנים *Caphar Carnain.* De hoc pago sic loquuntur Hierosolymitani loco modo cit. *Caphar Carnaim est eiusdem conditionis cum Beth Scheane.* Id est, est Iuris Ethnici.

כפר עמ"קו *Caphar* sive *pagus* Imki, eius memoria fit in *Taanith* fol. 21. 1. *Civitas in qua sunt quingenti pedites ut Caphar Imki.*

§. In textu Talmudico scribitur עמיקו, sed Aruch & R. Salomo עמקי ponunt.

§. Sandalia quædam ab hoc loco famosa fuerunt, & סנדלי עמקי *calcei Imkienses* vocantur, *Kelim* c. 9.

כפר ביש *Oppidum malum* sonat, quod ita nominatu fuit דלא יהבי ביתא לאו שפיזא *quod*

non præberet, domum hospitalem.

§. כפר שחליי Oppidum à quadam herba sic dictum, quod ista herba nutrirentur. *Bab. Gittin* fol.57.1. Vbi etiam fit mentio כפר דכריא *Oppidi masculorum*, ideo dictum quòd uxores ipsorum primò parerent mares, & deinde fœmellas, & sic desinerent, vel sicuti dicitur *Hieros. Taanith* fol 69 1 quod nisi indè aliquo discederent fœminæ, non potuerunt non mares parere.

כפר חנניה *Chanania oppidum, Hieros. Avoda Zaarh* fol. 43. 2. etiam כפר חנן *Oppidum Cana* vocatur.

§. Caphar Chananiæ erat medium Galileæ; *Scheviit* cap.9. v. 2. distabat à כפר עותני *Oppido Vthni* 30.milliaria.Gloss.ad *Bab.Berac.*fol.43.2.

§. Familia Mamal, & familia Gorionis tempore famis ficus atque uvas aridas pauperibus ex כפר שיחין & כפר חנניה distribuerunt. *Bab. Erubhin* fol. 51. 1.

CARNIS Esum ante diluvium illicitum fuisse plurimi referunt Rabbini.

Aben Esra in *Genes.* l. 29. 30. הני נתתי לכם *Ecce dedi vobis: Permisit his verbis, inquit, filiis Adam & omni animam vivam habenti comedere. Omnis quidem herba & omnis fructus arboris concessus est Homini. At omnis herba viridis data est bestiis & omni reptili*, ועב כה לא התיר הבשר עד אחר המבול *Et hactenus non concessit Deus carnem nisi post diluvium.*

Iarchius in eund. locum. *Permissum non erat Adamo & mulieri eius occidere ullam creaturam,* ולאכול בשר *& carnem comedere; Postquam verò vene-*

venerunt filii Noë, דתיר להם בשר *Permisit eis Deus carnem. sicuti scriptum est*, Omne reptile quod vivit &c. Similia reperies in *Bereschit Rabba* sect. 34. apud Iosephum *Albo* lib. עקרים parte III. c. 14 15. *Menasse Ben Israel* in *Conciliat.* q. 10. in *Genes.* Quæ omnia originem trahunt à sententia R. Iochananis in *Gem Sanhed.* cap. 7.

Carmel. Mons ille non longè distat à mari mediterraneo; quod ex eo apparet, quod ille qui a vertice eius sub occasum solis descendit, & se in mari lavat, adhuc æstimetur טבול יום *interdiu lotus*, & quasi pleno die se lavasset, ex Hieros. Beracot fol. 2 2. col.

Si Casus nocturnus Sacerdoti excubias agenti in templo, contigisset, per cochleam descendebat in cryptam porticus & ibi se lavabat. *Middot* c. 1. v. ult.

Castigationes temporales, sunt quasi fax accensa in manu hominis, ut cognoscatur כה שיכו עם בוראו Qualis sit status eius cum creatore suo. *Baal Akeda.* Pulchra est Iudæorum castigatio, sicut lorum rubrum לסוסיא חיורא, *equo albo* Rc. Chagig. fol. 9. 2.

§. Castigationes ממרקין *abrodunt*, vel finiunt omnes iniquitates hominis: quasi sanguinem hominis exhauriunt, & vires consumunt, ut iniquè agere desinat. *Berac.* fol. 5 1. *Schabbat* fol. 33. 1. de duplici castig. vid. Buxt. Lex. Talm. p. 965.

Caupones. Veritas omnis hominis invenitur in mundo, præter cauponum. R. D. *Kimchi* L. R. סבא. Ita Horat Satyr. *Perfidus hic caupo.*

§. Cauponi non vendendum Demai aut

fructus qui non decimati sunt anteà, non sunt enim credendi. *Demai* c.3 5 6.

Causæ pecuniariæ à tribus diiudicantur, partium quæque unum deligit sibi, & pariter adsciscunt tertium. Pars quæque Iudicem ab adversario delectum repudiandi ius habet, si illum ob propinquitatem aut aliam causam ad hoc ineptum esse demonstrare potest. Qui dixerit, Ego causam meam patri meo vel etiam tuo detulero fidens, imò etiam על שלושי רועי בקר *tribus bubulcis*, secundùm R. Meir retractare potest, sed non secundùm sapientes. Sanhed. cap.3.1.2. de causis capitalibus vid. *Iudicia.*

חברים *Chaverim*, Ita vocantur תלמידי חכמים *discipuli sapientum*, quia illorum societas quâ inter se invicem conglutinati sunt, est חברה נאמנת *societas vera, quæque ad* חברת שם שמים *Dei communionem ducit.* Qui autem pro חבר haberi vult, cum plebeis se miscere non debet, nec aridos nec humidos fructus ipsis divendere, aut ab illis emere. Non debet apud plebeios hospitari, non debet educare בהמה דקה *parvum pecus*, nec lascivire in votis vovendis, nec se ob mortuum immundum reddere. *Demai* cap.2. 3. §. Qui vult חבר esse debet suam חברות suscipere coram tribus aliis חברים *religiosis*, qui ipsum quoque per triginta dies probant, & deinde demum à discipulo sapientum fit נאמן ille de quo omnes debent persuasi esse, illum omnem munditiem sectari, & quærere. *Maymon.* ad loc. Ex his multis locis Talmùdicis elegantem lucem aspergere poteris, præci-

præcipuè iis quæ de נאמן occurrunt in *Demai.*

§. Num חברים ad statuendam Neomeniam ingrediantur quærunt in *Hieros. Sanhed.* fol.18. 3. dixit R.Hoschaia, cùm ego חבר essem, induxit me R. Samuel Ben Isaac ad statuendam Neomeniam, ego autem ignoravi num è numero essem nec ne.

§. *Cùm Rabban Gamaliel annum embolizare vellet, convocavit ad se septem seniores; ingressi autem sunt octo; dixit Rabban Gamaliel, quis huc ingressus est absq; venia? Ego respondit Samuel Parvus,* (qui ex numero חברים erat.) Hîc & aliis locis חבר simpliciter *studiosum* & hominem doctrinâ imbutum significat: Sed aliquando ut supra aliquo modo innuimus latiùs sumitur, pro omnibus illis qui vitam devotiorem quàm vulgus profitentur, sive docti sint sive indocti; hinc mentio fit חבר כותי *Religiosi Samaritani Bab. Beracot* fol. 44. 2. נחתום חבר *Pistoris religiosi Ioma* fol.8.2. חבריא זעירא וחבריא רברבי *Religiosorum maiorum & minorum B. Batra* fol. 17.1. חברי מדכן בגליליא *Religiosi Galilæi purificant* i.e. secund. Gloss. mundant vinum suum & oleum in libationem, si fortè in diebus ipsorum ædificetur templum.

גד ירן *Gad Iavan* est locus in templo, eius mentio fit in *tract.* זבין c.1.5. *Videt unam multiplicatam instar trium* כמן גד יון לשולות *quæ sunt à Gad Iavan ad Siloam.* Glossatores & Aruch quid Gad Iavan sic explicant. גד יון *est Phraseologia deducta à verbis istis* הערכים לגד שלחן Esai. LXV. 11. *Et est locus ubi reges Græci erexerunt idolum:*

Sicut dicitur in Cod. Avoda Zarah; in angulo ortum æstivum spectante Asmonai abdiderunt lapides altaris, quod profanaverant Græci idolis suis. De loco illo in quo lapides altaris profanati à familia Asmonæa positi fuerunt vid. *Middot* cap.1.6.

Christi discipuli quinque numerantur *Bab. Sanhed.*fol.43.1. *Tradunt Rabbini quinque fuerunt discipuli Iesu.* מתאי נקאי נצר ובוני ותודה *Mathai* (Mathæus) *Nakai, Nezer, Boni, & Thodah* (Iudas.) de Salvatore nostro vid.Cl.Butx. Lex. Talm. p.991.1184.

§. De Christi profectione in Ægyptum vid. *Ægyptus.*

§. An Iudæi per Ben Sadta Christum intelligant vide *Ben Sadta.*

§. De Messia plurima, Vide suo loco.

§. Quod toties nomini Christi in Novo Testamento, superaddatur nomen Iesu contra Iudæorum perfidiam fit, qui Messiam & Christum quidem profitentur, sed Iesum Nazarenum eum esse strenuò negant.

§. Evangelistæ, Christi genealogiam, non ad Mariam sed Iosephum maritum Mariæ, aut ad Eli Mariæ patrem deducunt, propter illam rationem quæ Iuchasin folio 55. 2. proponitur משפחת אם אין קרויה משפחה *Familia materna non vocanda est familia.*

§. Christus baptizatus fuit cùm vigesimum nonum annum iam compleverat,& tricesimum iam recens inchoarat: hoc sonant verba Lucæ, ὡσεὶ ἐτῶν τριάκοντα ἀρχόμενος ὤν, secundùm illud Iudæorum axioma in *Rosch Haschana* fol.

2.2.

2.2. יום אחד בשנה חשוב שנה *Dies primus anni reputatur pro isto anno.*

§. Christus in oppido Capernaum civis fuit, & ut civis didrachma solvit Matth. 17. 24. Non autem difficilè fuit ius civitatis acquirere nam in *Bava Bathra* c. 1. dicitur, sufficere *ut aliquis ibi per duodecim menses habitaverit.* Cur autem Nazaretham deseruerit post transactos illic 26. aut 27. annos patet ex Luc. IV. 28.

§. Christus loquutus est ὡς ἐξουσίαν ἔχων Matth. 7. 29. quia ille verborum suorum authoritatem non stabilivit solo aliquo תנו רבנן *tradiderunt Magistri* aut חכמי' אומרים *dixerunt sapientes*, sicuti fecerunt Scribæ & Pharisæi, nisi enim illi oraculum aliquod traditionale adduxissent לא קבלו ממנו *eorum doctrinam non recipiebant.* Sic filii Bethiræ noluernnt fidem adhibere Hilleli, nisi postquàm dixisset, *Sic audivi à Schemaja atque Abtalione. Hieros. Pesachin* folio 33. 1.

§. Christus duodecim elegit discipulos, pro numero tribuum Israeliticarum, hi vocantur Hebraicè שלוחי׳ *Apostoli*, quo titulo etiam insigniti sunt Moses & Aaron à Chaldæo Paraphraste *Hierem.* 11. 1. hæc vox שלוח hanc emphasin habet, ut non nudè nuntium sonet, sed nuntium vices mittentis gerentem. Nam שלוחו של אדם כמותו *Apostolus cuiusvis est sicut ipse à quo deputatur.* Bab Berac. fol. 34. 2.

§. Christus verè dici potest fuisse in sepulchro per tres עונות τρεῖς νυχθήμερον, quamvis defuerit maxima pars diei primi, atque nox omninò ac longè maxima pars diei tertii, nam

Hierof. Schabb. fol. 12. 1. dicitur יום ולילה עונה ומקצת עונה ככולה *dies & nox constituunt* עונה, *& pars* עונה *est sicut totum.* Si itaque pars τῆς עונה concludit totum, sequitur hoc idiomate etiam partem illam minutulam diei tertii quo Christus resurrexit, pro toto die & nocte eum sequente esse numerandam. Vide quæ computant de immunditie fœminæ in triduum *Gemarista* ad *Schabb.* c.9.3. De Christi condemnatione à Synedrio vid. *Iudicia.*

Christiani vid. gentes: In Christianorum laudem nihil dicere debes, v. g. quàm pulcher est iste גוי *Christianus. R. Salomoh* ad Deut. 7. 2. & Bechai ad illum locum fol. 196. 4. *Te non polluere debes rebus mulierum Christianarum.* Aben Esra. *Deut.* 7. 5. Quomodo Christianorum scholas vocent. vid. *Scholas.*

Chammat Gadaræ חמתא גדר urbecula sic dicta propter Thermas Tiberiadis: à qua tantillum distabat, ut quoad iter Sabbathicum Tiberienses & Chammatenses constituerent civitatem unam. Fit etiam mentio apud Talmudicos חמת דפחל *Chammat Pella* sive *Callirrhoe.* de Chammat vide *Megillah* fol. 6. 1. *Hierof. Erubhin* fol. 23. 4. *Hierof. Kiddufchin* fol. 46. 3. *Hierof. Scheviit* fol. 36. 3.

Cherubini ab utraque extremitate arcæ præsignarunt aliquo modo duos illos angulos in sepulchro Christi Ioh. xx. 12.

§. De Cherubinis hæc leguntur in *Bava Batra* fol. 99. 1. *Onkelos proselytus dicit* כרובים מעשה צעצועים *Cherubini erant instar puerorum recedentium à magistro.* Id est facie partim erga

erga magistrum versâ, partim erga viam quâ illi perrecturi. Nam ut Gemaristæ, *Cùm præstaret Israel voluntatem Dei, alter in alterius faciem respexerunt Cherubini, at verò cùm non, tum respexerunt parietes.*

§. *Chagiga* fol.13.2. quæritur, *quid est* כרוב? Respond. כרביא שכן בבבל קורין ליניקא *Idem quod* כרביא *sicut puer. Nam in Babylonia puerum vocant* רביא.

הכחשה *HaCchascha* est הכחשה בעדות contradictio illa quæ illi fit *circa ipsum testimonium*, ut si unum par testium dicat, rem factam alter neget. הזמה autem est בעדים עצמם *Circa testes*; cùm probatur ipsos nescire an res ita se habeat nec ne. Hæc nisi præsentibus prioribus testibus non fit; illa est absentibus &c. *Maymon. Hal. Eduth.* cap. 18.

החיצונים *Ha Chitsonim* οἱ ἔξω (quæ Phraseologia etiam occurrit Marc. IV. 11.) Iudæis erant Ethnici; nam quicquid regionis extra terram Israeliticam erat, illud solummodò vocarunt חוצה לארץ *Extra terram*, huius nominationis clarum exemplum habes in *Bava Batra* fol. 27.2. *Arbor cuius pars dimidia nascitur intra terram Israeliticam, & dimidia pars extra terram* &c.

§. ספרים חיצונים libri οἱ ἔξω extranei, sunt aliquando simpliciter libri Ethnicorum, aliquando verò של חכמת יונית *sapientiæ Græcorum.* Aruch in voce סרוס.

§. Vox חיצונים etiam aliquando nonnullos de gente Iudaica denotat. *Megillah* fol.24.2.

Qui dat phylacteria sua in fronte sua, aut in palma sua הרי זה דרך הקראי' *Ecce morem sequitur Karaitarum. Et qui unum ex iis auro obducit, datque super vestem quæ est ad manum* הרי זו דרך החיצוני' *Ecce is morem sequitur τῶν ἔξω.* Gloss. חיצונים *sunt homines qui proprium arbitrium sequuntur, & non sententiam sapientum.*

חיל *Chel* vid. *Atrium.*

Circuncisio. Præceptum est circuncidendi omnes masculos. Qui non circuncisus est, in pœnam כרת *excidii* incurrit.

§. Pater, Dominus servi, tum in familia nati, cùm pecuniâ acquisiti, filium & servos circuncidere debent, si id non faciunt peccant in præceptum affirmativum, & in tali negligentia Synedrium illos circuncidi curat, etiam invitis patribus aut dominis, non enim patitur ut incircuncisus sit in Israele. Si autem accideret ut talis infans aut servus à Synedrio circuncidi non posset, statim ac ætatem habet, ipse se circuncidere debet.

§. Eadem est ratio servi qui natus est inter Israelitas, & illius quem à gentibus acquisiverunt, nisi quòd illum qui in familia natus est circuncidant die octavo, pecuniâ verò acquisitum primo die emptionis. Si tamen accidit, ut quis servum senem ex gentilibus comparet, & ille se circumcidere renuat, expectare potest cum ipso duodecim menses, quibus effluxis non diutiùs retinendus est, sed gentilibus iterum divendi debet, nisi in pacto coram domino gentili ipsi promiserit, se ipsum non ad circuncisionem adacturum, & servus septem Noachi-

Noachidarum præcepta in se susceperit, aliàs tollendus & dimittendus est.

§. Si quis ex gentilibus desiderat proselytà fieri, ante omnia se circuncidere debet; si verò iam circuncisus fuerit, cùm adhuc gentilis erat, nihilominus die octava ad sanguinem fœderis ex loco circunciso stillandum tenetur. Ad idem obligatur qui circuncisus nascitur.

§. Androgynus, & ille qui duo præputia habet, item היוצא דופן *qui ex ventre matris exciditur*: debent etiam die octavâ circuncidi.

§. Circuncisio fit de die non autem de nocte, sive sit tempore ordinario, quod est dies octavus, sive extraordinariò, quod est à die nono & ultra. Illa quæ tempore ordinario fit pellit Sabbathum (i.e. in Sabbatho fieri potest:) Extraordinaria verò non pellit Sabbathum; neque ullum alium diem festum. Extraordinaria tamen & ordinaria fieri debet quamvis papula albicans lepræ in mentula appareat, quia præceptum affirmativum pellit negativum. Circuncisio Androgyni, illius qui ex ventre excisus, illius qui duo præputia habet, si incidit in Sabbathum, illud non pellit, sed debet fieri באחד בשבת ἐν μίᾳ σαββάτων die scilicet nono à generatione ipsorum.

§. Ægrotum non circuncidunt, sed expectant donec convaluerit. Similiter si infans die octavo viridis aut ruber appareat, expectant donec sanguis eius communem infantum colorem acquisiverit.

§. Si contigerit ut mulier primogenitum &

ſecundum ſuum filium die octava circunciderit, & ambo mortui ſint, tertium die octava circuncidere non debet, ſed expectabit uſquedum vires ſufficientes acquiſiverit, ad dolores perferendos. In ſumma, in his cautè agendum, & nihil eſt, à quo periculum mortis non diſpenſet. *Maymon. Hal. Milah.* cap. 1.

§. Vnuſquiſque circuncidere poteſt, præputiatus, ſervus, mulier, parvulus, mulier, in eo loco ubi virum commodè habere non poſſunt; excepto gentili; ſi tamen ille circunciſſet, circunciſionem non reiterant.

§. Inſtrumenta circunciſionis eſſe poſſunt cultri lapidei, vitrei, novacula, & alia ex ferro confecta, ſed non fruſtum Cannæ, quia admodùm periculoſum eſt.

§. Circunciſio ita fit, circunciſor imponit mentulæ bacillum, & præputium quantum poteſt ſuper illum extendit, deinde forcipe partem eius prehendit, & novacula præcidit. Deinde duobus pollicis unguibus præputium arripit & devolvit, donec glans tota denudatur; quo facto ſanguinem exſugit, donec advenerit ſanguis è remotioribus corporis partibus, vulnerique emplaſtrum imponit. Qui ſimpliciter præputium præcidit, ולא פרע *non verò etiam devolvit*, eſt quaſi non circunciſſet.

§. Iteranda eſt circunciſio ſecundùm ſapientes, ſi præputium alicuius ita concreverit, & magnum factum fuerit, ut non dignoſci poſſit, an circunciſus ſit nec ne.

§. Si

§. Si ea quæ ipsis opus sunt ad circumcisionem nondum præparaverint ante Sabbathum, ipsis quidem ea præparare non licet, sed gentili alicui mandare possunt, ut illa adferat. *Maymon.cit.tract.c.2.*

§. De benedictionibus quas circumcisor, sive sit pater sive alius dicere debet, vid. Maymon in cap.3. *Milah.* Cl. *Buxtorf. in Synagoga.*

§. Non benedicitur cùm stillare faciunt sanguinem proselyto iam ante circunciso, & puero qui circuncisus nascitur, nec cùm Androgynus circunciditur, quia ille perfectus masculus non est.

§. Si quis gentilis circuncidi peteret à Iudæo, ad id adactus propter ulcus aut vulnus aliquod quod in præputio eius est, ipsum circuncidere non debet, nisi verâ intentione circuncidendi accesserit. Maymon.l.m.c.

§. Circuncisio instituta est tùm ut hominum libido diminuatur, & membrum hoc quantum fieri potest ad illum actum debilitetur; cùm ut illi qui eiusdem fidei participes sunt, habeant aliquod signum, quod illos coniungat, & ab aliis discernat. Nam quoniam hoc est durissimum quid, non quivis illud suscipiet.

§. Circuncisio debet fieri in infantia ob tres rationes, 1. est, quia si exspectaretur donec infans adolesceret, tùm id fortè non amplius faceret. 2. quia non sentit tam magnum dolorem sicut adultus, tùm ob cutis suæ teneritatem, cùm propter imaginationis debilitatem,

3. quia parentes admodum exiguam rationem habent infantis recenter nati. Die octavo verò circuncisio fieri debuit, quia vix ante illum diem infantes propter nimiam debilitatem, & humiditatem illos dolores ferre possent. *Maymon More Nevoch.* III. 49.

§. Persequutione durante cum in בורני *Burni* & aliis locis non auderent circuncisionem infantum proclamare, statuerunt ut signum circuncisionis sonus molarum (quibus aromata præparabant) esset. Ita in ברור חיל *Beror Chel* lumine candelæ interdiu, aut plurium nocte signum exhibuerunt, ac si quis publico præconio edixisset, convivium circuncisionis (aut etiam nuptiarum, quod ipsis etiam prohibitum erat, vid. *Aruch* in אור) esse ibi. *Gloss. ad Bab. Sanhed.* fol. 32. 2. Quamvis deinde cessaret persequutio, non tamen cessavit ista consuetudo. *Chetubh.* fol. 25. 3.

§. Servus alicuius proselyti circuncidendus est etiam invitus, at filius alicuius non circuncidendus est invitus. *Hieros. Ievamot* folio 8. 4.

§. *Dicunt Rabbini nostri, quod omnis Israel reiecerat circuncisionem in Ægypto. At tandem sunt circuncisi* ונתערב דם הפסח בדם המילה *& commistus est sanguis paschatis, cum sanguine circuncisionis. Accepitque Deus unumquemque eorum, atque eum exosculatus est. Schemot Rabba* Sect. 19.

§. *Maymon. Issure Biah* c. 13. Per tria introducti sunt Israelitæ in fœdus; per circuncisionem, baptismum & oblationem sacrificii. His

tri-

tribus etiam opus habet Ethnicus, si vult in fœdus admitti.

CIVIS. *Qui duodecim menses in civitate aliqua commoratus est, civis fit,* קנה בה בית דירה הרי הוא כאנשי העיר מיד: *Si verò domum commorationis sibi comparaverit ille statim quoque ius civium sibi acquirit. Bava Batra* c.1.5. vid. etiam *Bab. Sanhed.* fol.112. 1. Hoc Gemara Hieros. sic explicat. Si quis commoretur in urbe triginta dies, fit sicut unus è civibus, quoad *cistam eleemosynariam*; si 6. menses, *quoad vestitum*; Si 12. menses *quoad tributa & vectigalia. Gem. Babyl.* addit, si 9. menses, *quoad sepulturam.*

כלה ערב Ita vocatur illud ferrum quod tecto templi impositum erat, ne aves considendo murum conspurcarent. Maymonides in *Hal. Beth Habech.* cap. 4. med. illud ita describit גובה המעקה שלש אמות וטס של ברזל כמו סייף גובהו אמה על גבי המעקה סביב כדי שלא ינוחו עליו העופות: *Altitudo Periboli erat trium cubitorum, & lamina ferrea acuta ut gladius altitudine cubiti erat extremitati & circumferentiæ eius imposita, ne aves ibi quiescerent.* Vid. L. Tal. Buxtorf. p. 1038.

CIVITATES, urbes oppidaq; triplici etiam nomine designant כרכים & כפרים & עיירות; quibus apud Evangelistas respondent πόλεις & κῶμαι & κωμοπόλεις. כרכים redduntur per πόλεις & עיירות per κωμοπόλεις ex sensu eorum quæ leguntur *Bab. Chetub.* fol. 110. *Vir non potest uxorem cogere, ut eum sequatur habitatum* לא מעיר לכרך ולא מכרך לעיר *non ex oppido in civitatem, nec ex civitate in urbem.* Cuius rei ratio est

respectu כרך *civitatis*, quia in civitate reperienda & habenda sunt quælibet, אלא בעיר Ast in oppido non habenda sunt quælibet, nam secundùm Gloss. כרך *maior est* עיר *oppido, & in* כרך *civitate locus est platearum quo conveniunt omnes circumhabitantes ad forum ibique habenda sunt qualibet.* Cur verò maritus non cogere potuerit uxorem relinquendi העיר *oppidum*, & ipsum sequendi in כרך *civitatem*, hanc rationem reddunt Gloss. *quia Habitatio in Kerachin est peior, quia omnes illic habitant, & domus sunt compressa, & contigua, ita ut non sit ibi aura libera. At verò* בעיר *in oppido sunt horti & paradisi iuxta domos & aura salubrior.*

§. Rem in Compendio sic habeto. Vrbes terræ Israeliticæ distinguuntur in כרכים *oppida mœnibus cincta à diebus Iosua &* עירות *urbes*, sive munitæ sint nec ne, sive vocentur גדולות *magna* vel קטנות *parva*, modò (ut notat Pirke Tosaphot art.2.) ibi sint decem homines otii orantes & legentes legem. At loca שאין בהן י׳בטלנין נדון ככפר *in quibus non sunt decem otiosi iudicantur esse villa. Megillah* c.1.1.

§. Respectu urbium hæ observabantur cautiones. 1. Intra quinquaginta cubitos ab urbe nullum columbarium ædificari debuit, (ne columbæ hortos & semina perderent. 2. non permiserunt arborem intra 25. cubitos ab urbe decoris causa. 3. non permiserunt cadavera aut sepulchra, aut officinam coriariam, nisi intra 50. cubitos ab urbe *Bava Batra* c.2.5.

CREATIO est actio להוציא יש מאין *producendi ens ex nihilo. Aben Esra* ad *Genes.*1.

Beth

Beth in *Bereschit* 1. denotare potest ברכה *Benedictionem, quasi Deus dixisset*, incipiam cum Benedictione. ברך significat *benedixit* & *maledixit*, quia Biblia & benedictionem & maledictionem annuntiant. 2. Denotare potest שני עולמי' *duplicem mundum*, hunc & futurum, de illis enim ubique sonat Sacra pagina. 3. forsan illâ literâ ב Deus alludit ad duplicem legem, *scriptam* & *oralem*, aut ad bina templa, templum *primum* & *secundum*. Sic ludit *Baal Haturim* Genes. 1.

בראשית notat, Deum dum mundum conderet, animo iam concepisse exstructionem templi. *Kimchi* & *Rabboth sect.* 1. Ex illa voce enim exsculpi potest בית ראש *Domus prima*.

Malè Christiani Iudæorum Cabbalam sequentes ex ברא elicere volunt Trinitatem, quasi א insigniret אב *Patrem*, ב בן *filium*, ר רוח *Spiritum S.* Dant enim hoc modo hæreticis & infidelibus ansam augustissimum hoc mysterium cavillandi, sicuti fecit *Enjedinus*, addito Sarcasmo, א denotare ארח, & ר designare ראשית, ב verò esse initium vocis בליעל.

Deus hominem Creaturus inquit נעשה אדם *Faciamus hominem*; circa quem locum & prisci & veteres Iudæi ex iusta Dei excæcatione variè errarunt.

1. Philo de *Opificio Mundi* pag. 15. Mysterii S.S. Trinitatis ignarus, quomodo intelligeret verba Dei ita ambiguus hæsit, ut in hæc verba erumperet, *Verissimam causam locutionis illius* (in numero plurali) *Necesse est Deum solum scire*.

2. Quidam faciunt נעשה præteritum passivum tertiæ personæ, non futurum activum primæ, ac insuper fingunt בצלמו esse verbum Mosis, hoc sensu: *Creatus est homo ad imaginem nostram*, nempe humanam. Quam detorsionem meritò Aben Esra פרוש חסר לב *Explicationem hominis fatui vocat*.

3. *Saadias* facit Deum loquentem על מנהג מלכים *Iuxta consuetudinem regum*. Cuius expositionem mendacii arguit Aben Esra.

4. *Ioseph Kimchi*, teste Abrabanele, verbum faciamus retulit tum ad Deum, qui infudit animam rationalem, tum ad terram à qua est corpus, & corporeæ eius facultates. Hæc Sententia etiam est acutissimi Maymonidis.

5. R. Iochanan in *Gemar. Sanhed.* cap.4.f.11. existimat Deum hic nihil fecisse אלא אם נמלך בפמיליא של מעלה *Nisi habito consilio cum familia superna*. Id est, interprete Maymonide, nisi *inspexerit mundum intelligentiarum*.

6. Aben Esræ sententia est, Deum hæc verba ad Angelos dixisse, & eos in societatem operis fuisse accitos. Quasi Deus dicere voluisset, *venite faciamus hominem, terra & aqua quæ occupata sunt ad germina producenda, non hominem facient, sed nos in eo producendo occupabimur.*

Fecit Deus hominem מן התחתוני' *ex Inferioribus*, ומן העליוני' *& Superioribus*, corpus ex inferioribus, animam ex superioribus. Iarchius, *Genes.* 11.7. Quoad *Imaginem*, secundùm quam Deus hominem creavit, *Iarchius* & *Lipmannus* in *Nizachon*, illam interpretantur Ideam, quam de

de homine expresserat Deus; verba Iarchii sunt בצלמו ברפוס שלו *Ad imaginem nostram*, id est, *ad typum qui est in nobis.* Sic autem Deus de homine non plus dixisset, quàm dici potuit de quolibet creatura: nihil enim Deus fecit quod non ad ideam in intellectu suo existentem expresserit. *Maym.in More Nev.*lib.1.c.1.censet hominem ad imaginem & similitudinem Dei conditum מפני השכל אלהי המכורק בו *Propter intellectum divinum qui ipsi inest.* Sed hac ratione etiam impii imaginem Dei gestarent, cùm etiam sint prædìti intelligendi facultate. Ex *Midrasch Tillim* & *Vaijkra Rabba* citat quosdam *Raymundus Martinus* in *pug.fid.* p.3. Dist.2.c.2. quorum sententia fuit animam hominis esse imaginem Dei, *Quia implet corpus ut Deus mundum, nec edit, quia unica est in corpore sicuti Deus in mundo* &c. *Videt & non videtur, non dormit, nec locum eius quisquam novit.*

CREDITUM omne dubium est: fortè venit, fortè non venit (eius solutio) & si venit solutio pecuniæ malæ sunt; (i.e. malis pecuniis solvitur) *Pesach* fol. 113. 1. Sunt qui non solvunt quod debent nisi Danista ipsis dentes confringat. Bemid.Rab. fol.228.1.

כרת *Karath* Exterminium. *Exscindetur anima eius*, in Sacra Scriptura designat secundum R. Salomonem, *morietur Solitarius sine liberis, ante sexagesimum vitæ annum.* Qui infra moritur, ex hac pœna est, ob specialia peccata; qui supra, ex benedictione id habet, proindè qui illum attigerunt annum, solebant convivium Eucharisticum instituere,

quod non sunt ante tempus excisi. *Schabbat* 57.1. *Tosapht. Moed Katon* 28.1. R.D. *Kimchi* Esai.38.10. Reus המיתה *mortem* simplicem solus patitur; הכרת *Exterminium* verò ipse & semen eius. Fagius Exod.12.n.15. *Amama Antibarb.*954. Cl.Peaukoky Porta Mosis.n.158. De כרת vid. *Aben Esram* ad *Exod.* XII.15. Ephodæus ad *More Nebhocim* p.3.c.41. *Abarbenel* ad *Num.*XV.22. *Maymon Hal.*תשובה c. 8 qui credit כרת totius hominis, secundùm corpus & animam, extinctionem denotare. §. Denotat itaque כרת non excisionem à cœtu publico per censuram Ecclesiasticam, sed excisionem per vindictam divinam; aliquando tamen quando reum ad excisionem adiudicant, ipsum iudicio Dei tradunt coniunctâ censurâ & pœnâ à Synedrio, aliquando non. De mera traditione ad iudicium Dei, absque ulla pœna à Synedrio inflicta, loquuntur illa in *Hierosl. Bava Kama* fol. 5.2. פטור מדיני אדם רחייב בדיני שמים *Absolutus est Iudicio hominum at reus Iudicio cœli* (Dei.) De Iudicio verò Dei & Synedrii coniunctis sonant hæc *ibid. Si tenetur ad restitutionem reus factus à Synedrio, non ignoscit ei cœlum* (Deus) *usquedum solverit.* At in *Bab.Megillah* fol.7.2. qui pœnam à Synedrio indictam passus est, exsolvitur ab excisione: quando dicunt; *Omnes excisionis rei, cum vapulaverint, absolvuntur ab excisione sua: sicut dicitur*, Et vilis sit frater tuus in conspectu tuo *Cùm vapulaverit, Ecce est frater tuus.*

Crucis signum vocant שתי וערב *tegmen & substamen.* Illo Christianos characterizant & distinguunt.

guunt. Vid *Bechai* in lib. כד הקמח fol. 30. 1. Ibi enim locum Ief. 66. 17. Chriftianos denotare dicit. ירמוז לשתי וערב של אדום שהם מתקדשי׳בו, *Indicat Crucem Chriftianorum quâ fanctificant fe* &c.

Combustionis fupplicium vid. de *Vrendis*. vid. etiam *fupplicia*.

Collybistæ vid. in *Templo erat Emporium*.

Coma. Permiferunt Abuteli radere Comam, quia vicinus erat regno; id eft, quia vivebat circa tempora regni Græcorum, qui crines capitis anterioris refcindunt ufque ad aures, è regione frontis totius, & finebant capillos fuperiores verfus cervicem fparfos & fluxos. *Cl. Caftell ex Aruch in* קומי.

§. Qui calvitiem in capite fuo facit, capitis fui Angulos tondet, fecat fe unâ cæfurâ ob defunctum, vapulat. Si fecuerit fe unâ cæfurâ ob quinos demortuos, aut quinis cæfuris ob unum, ob quamlibet tenetur. *Maccot*. c. 3. §. 5.

Comparere in fefto omnes debent, excepto furdo, ftulto, parvulo טומטום *genitalibus obturato*, Androgyno, mulieribus, fervis nondum manumiffis, claudo, cæco, ægroto, fene, & qui non poteft pedibus afcendere. Qui comparet fecundùm Schammæum debet afferre שתי כסף *duos nummos argenteos*, בחגיגה *in feftivitate* verò unum. Hilleliani contrarium fentiunt. *Chagiga* c. 1.

§. Hanc comparitionem in fefto vocant ראיה & ipfam fefti celebrationem חגיגה. Iudæi nullum habuerunt Calendarium fcriptum, fed novilunia & primus dies menfis vel ignibus fublevatis vel miffis nuntiis ex Synedrii ordi-

natione ipsis innotescebat; Postquam aut
familiis dies festi significatus erat, lege ob
gabantur omnes tempore statuto Hieroso
mas petere, ad festum celebrandum. Comp
ritio autem ipsorum facta est in atrio tem
die primo festi, & offerebant Sacrificium *co
paritionis*; afferebant etiam oblationes p
Chagiga & oblationes pro gaudio, quas 'שלמי
שמחה' vocarunt. Miraculo certè simile e
quòd omnia in laribus domesticis ita reli
quere, & quod Hierosolyma pro ta
ta multitudine & commeatum & comm
da hospitia suppeditare potuerit. Et tam
id factum esse refert *Abbot* R. *Nathan* cap. 3
*Decem miracula facta sunt patribus nostris
Sanctuario. Nulla unquam mulier abortum pa
est ex nidore carnium Sacrificiorum; Nullus u
quam impegit in Hierosolyma; Nullus unquam
lapsus est Hierosolyma; Nullus unquam erat ab
tus Hierosolymis; Nullus unquam dixit ad socit
suum non inveni ignem ad assandum meum P
scha; Aut quòd nullum lectum repereri
aut quòd ipsius hospitium ipsi nimis ang
stum sit.*

חומש הפקודים *Chumasch happekudim* c
currit in *Ioma* c. 7. & S
tah cap. 7. Quid propriè significaret diu a
xius hæsi; tandem reperii illud denotare
brum Numerorum, & in locis citatis sumi p
illa benedictione quam faciebat Summus S
cerdos Hebraicè in die expiationis; inc
pit autem illa lectio Numero. 29. 7. & Lev
tic. 16. Apud *Maymon.* in Tamid cap. 8. sum
t

tur etiam pro Levitico.

CONCLAVIA quatuor habebat atrium mulierum, in quatuor suis angulis posita. Ad ortum B. umalem erat atrium Naziræorum, in quo Naziræi Eucharistias suas coquebant, & se tondebant. Ad ortum æstivum erat לשכת עצים conclave lignorum, ubi Sacerdotes immundi ligna scrutabantur, an immunia essent à vermibus. Ad occasum æstivum erat conclave leprosorum; Ad occasum Brumalem Conclave vini atque olei. *Middot.* cap.2. §.5. *Maym.* B. *Habech.* c. 5.

§. Sex conclavia erant in atrio Israelis, à parte Australi *Conclave ligni*, (in quo ligna iam à vermibus perscrutata recondebantur) *Conclave Scaturiginis*, *Conclave Gazit*. In parte Aquilonari *Conclave Salis*, *Conclav.* חפרוה, Et *Conclave lavantium*. Middot c. 5. §. 3.

§. Conclave Gazit לשכת הגזית erat כמין בסיליקי גדולה *Instar Basilica magna*, dimidia pars eius erat in loco Sancto, & altera dimidia in prophano; duoque habuit ostia, quorum unum versus Sanctum, alterum versus profanum aperiebatur, unum nempe in atrio, alterum in antemurali. Sedit Synedrium non in atrii parte; (nam in atrio non nisi Regibus ex familia Davidis sedere licuit,) sed in ea parte conclavis Gazit, quæ in חיל antemurali erat. *Ioma* folio vigesimo quinto. 1. In hoc conclavi sedebat Synedrii præses à parte occidentali. *Ibid.* Abh Beth Din (vide Synedrium).

à dextra eius, atque utrinque in hemicyclo ſeniores. *Maymon.* in *Sanhed.* c.1. In hoc conclavi ſynedrium etiam de Sacerdotibus, qui propter aliquam labem accuſati erant, iudicabat. *Ioma* fol. 19. 1. Exiſtimavit olim V. C. *Conſt. l'Empereur* in notis ad *Middot* p. 119. Iudam Iſcarioten nummos proditionis; poſtquam ipſum ſceleris pœnituiſſet, & Patres Conſcripti illos reſumere renuerant in huius conclavis ſolum proieciſſe; Sed an Synedrium tunc temporis in Gazith ſederit, decidimus apud *Synedrium.*

§. Conclave הגולה *ſcaturiginis* proximum fuit τῷ Conclavi Gazit ab Oriente; in eo autem erat puteus & trochlæa, unde aquas ſuppeditabant toti atrio *Middot* c.5. Iom. fol.19.

§. In Conclavi lavantium lavabant victimarum inteſtina, in Conclavi הפרוה condiebant victimarum pelles. Huius nomenclationis rationem vid. *Bab. Ioma* fol 35.1. In tecto eius erat Balneum pro Sacerdote Magno in die expiationis. *Middot* c.5.2.

§. Conclave פרהדרין erat ſupra conclave lignorum in atrio Iſraelis, aliàs etiam vocatur לשכת בולווטי *Camera Conſiliariorum*; quia in ea Sacerdotes de negotiis Templi conſultabant. Summus Sacerdos etiam in illa degebat ſeptem diebus ante diem expiationis. *Ioma* c.1. *Middot* c.5. de hoc conclavi hæc legimus in *Bab. Ioma* fol.8.2. *Num fuit conclave* פרהדרין προέδρων? *Nonne conclave* בולווטי Βουλευτῶν? *Primò vocabatur* לשכת בולווטי *Conclave* Βουλευτῶν, *At cùm Pontificatus emeretur pecuniâ, annuatimque muta-*

mutaretur כפרהדרין הללו *Sicut annuatim mutantur* πρόεδροι *Regis*, *exinde vocabatur* לשכת פרהדרין *Conclave* προέδριον. Gloss. dicit בולווטי לשון שרים βουλευταὶ *denotat principes*. *Aruch* verò in ea sententia est, בולווטי esse לשון יון *vocem Græcam*, & consiliarium denotare. Et certè ibi collocamus בית דין של כוהני' *Consilium Sacerdotum*, cui præsidebat *Summus Sacerdos Chetubh*.cap.1. Nota hic εὐσχήμονα βουλευτὴν apud *Marcum* xv. 43. membrum forsan huius Senatus fuisse, nam cur aliàs ita vocatus fuisset, vix ulla apparet ratio.

§. Camera sive Conclave ניצוץ est locus ubi Levitæ excubias agunt Middot c. 1. §. 3. De Beth Mokad vid. suo l. in B. In Conclavi Beth Mokad erant quatuor conclavia. 1. *Conclave agnorum* לשכת טלאים ubi illi ad usum altaris reservabantur. 2. *Conclave panum propositionis*. 3. *Conclave ubi repositi sunt lapides altaris* ab Asmonæis, cùm Reges Græciæ altare prophanarant. 4. Conclave quô in Balneum descendebatur. *Maym.Bet.Habech*. c.5.

§. Conclavia erant infra atrium Israelitarum, quæ aperta erant versus atrium mulierum, in quæ Levitæ, citharas & nablia collocabant, cum reliquis instrumentis Musicis. *Middot* c. 2.6.

CONCUPISCENTIA יצר הרע similis est in principio, filo araneæ, in fine ubi assenseris, similis est denso funi plaustri. *Succah* fol. 52. 1. Alius dixit, à principio venit ut viator, deinde הוא נעשה בעל הבית *fit herus domesticus*. Vid. *Bereschi.Rabba* sect.22. vid. *peccatum orig*. Quis

est fortis? הכובש את יצרו *qui subigit concupiscentiam suam.* Avot. c.4. De יצר הרע vid. Cl. Buxt. L.Tal.p.973.

Concubinæ. פלגשים quas veteres Iudæi habuerunt, erant uxores servæ absque scripto dotali, aut sponsalibus ductæ, quarum liberi legatis tantùm non autem hæreditate fruebantur; *Sanhed* 21.1. פלגש dicitur; quasi פלג אשה; uxor divisa, dimidiata.

§. R. Moses Nachmanides in suo Cõmentario in leg. Gen.25.6. absolutè concubinis neque desponsationem, neque literas dotis permittit, & citata à nobis τῶ Sanhedrin verba aliter explicat, sed Abarbanel in cap.19. Iudicum Nachmanidem prolixè refellit, & tandem concludit hanc Talmudis veram esse lectionem. אשה בקדושין וכתובה *Vxor ducitur cum desponsatione, & instrumento dotali* פלגש בקדושין בלא כתובה *Concubina cum desponsatione absq; instrumento dotali.* Nam, inquit, quomodo potuissent Sapientes nostri credere, Davidem habuisse concubinas non desponsatas, & quæ nullam rationem uxorum habuerint? Si concubinæ non desponsatæ fuissent, Israelitis non solùm fuissent illicitæ, sed omnes liberi illarum fuissent spurii. Nota tamen hic quod Maymonides dicit cap. 4. *Halac. Melach. Licet Regi ducere uxores & concubinas absque instrumento dotali & sponsalibus,* אלא ביחוד בלבד קונה אותן וכותרת *nam coniunctione sola illas acquirit & sibi licitas facit,* אבל ההדיוט אסור בפילגש אלא באמה העבריה בלבד אחר ייעוד *Homo privatus autem primò non potest concubinam sumere nisi sit*

ancilla

ancilla Hebraa, & deinde semper desponsationem adhibere debet.

§. Licet etiam Regi omnes suas concubinas ad officia necessaria in Palatio suo cogere, & ex una facere coquam, ex altera aromatricem &c. *Maym.* l.m.c.

Confessio decimarum וידוי מעשר poterat fieri in omni lingua. Sotah c. 7. 1. *Hac dici possunt* בכל לשון *in omni lingua, Sectio Sota Confessio decima, lectio Schemaa* &c.

§. Exstat confessio decimarum *Deut.* xxvi. 13. *Tunc dices coram Iehova Deo tuo, sustuli quod sanctum est in domo mea.* Debebat Israelita, ut indigetat Glossa, confessionem illam edere, si duo anni effluxerant, à quibus decimas Hierosolymas non advexit. Talis decimatio deinde vocatur מעשר שני *Decima secunda*, quasi מעשר של שתי שנים *decima duorum annorum.* Quid autem propriè מעשר שני sit vid. *Decima.*

ne Confidas tibi usque ad diem mortis tuæ. *Pirke avot* c. 2. אל תאמן עצמך בשלוה גופך *Ne confidas in incolumitate corporis tui. Quot enim contulerunt se in lectum, qui non surrexerunt? quot cubitum iverunt sani, & surrexerunt ægri? Orchot chayim.*

Convivium in quo non est sal, non est convivium. *Beracot* fol. 44. 1. Ad convivia divites invitant pauperes, & viatores. *Ibid.* fol. 43. 1. Nullum convivium est sine molestia. *Schabbat* fol. 153. 1. Qui rectè servit tria epula in Sabbatho, liberatur à tribus pœnis; *à doloribus Messia, à judicio Gehenna, à bello Gog &*

Magog. Ibid. fol. 118. 1. *Machsos Hispan.* 11. 137. De Convivio multa habet *Maymon* in *Hal. Beracot* c. 7. Summa hæc est. Postquam locum convivii ingressi sunt, honoratior ex illis manus omnium primus lavat, & deinde etiam primo loco accumbit (de ritu hoc vide *Accumbendi ritus.*) Pater familias super cibum benedicit, ואח"כ בוצע *& deinde discindit.* Non debet scissionem (panis) incipere, nisi postquam sal allatum fuerit cum uniuscuiusq; edulio. Frusta non debet nimis parva facere, ne appareat כצר עין quasi *avarus* esset, nec nimis magna, מפני שנראה כרעבתן ne videatur ipsos *pro helluonibus* sumere.

Sabbatho verò licet magnum frustum abscindere : ואינו בוצע אלא ממקום שבשל יפה יפה *non autem abscindere debet nisi quod eleganter coctum est.* Qui scindit panem, extendit manum suam primus in patinam. (vid. *Gittin* fol. 59. 2. *Beracot* fol. 47. 1.) nec licet gustare accumbentibus, nisi post illum qui benedixit. Si scissor vult honoris causâ permittere ut alius ante se manum cibo admoveat, id facere poterit. שנים ממתינין זה לזה בקערה שלשה אין ממתינין *Duo se invicem in patina exspectant, sed non tres.* Non confabulantur inter edendum שלא יבואו לידי סכנת ne in periculum (obstructionis asperæ arteriæ) incidant : Quare etiam si vinum ipsis inter edendum propinatur, unusquisq; apud semetipsum benedicit, ne loquendo in periculum incidat. Edentem autem non aspiciunt intentè, quasi ipsius bolas supputarent, ne ipsum pudore afficiant.

ficiant. Qui accumbentibus inſervit, non debet cum ipſis comedere, ודרך רחמנות ליתן לתוך פיו מכל תבשיל ותבשיל כדי לישב דעתו *benevolentiæ tamen eſt ipſi ex omni edulio aliquid ingerere, ad ſedandum appetitum eius.* Licet bibere vinum per fiſtulas; moris etiam eſt in diebus æſtivis herbas, fructuſque convivis apponere, non autem in diebus pluvioſis, מפני שנמאסין *quia tunc hoc tædioſum eſſet.* Hoſpitibus non licet quicquam puerulis aut aliis de cibis appoſitis dare שמא יתב ייש בעל הסעוד' *ne Dominus convivii pudore afficiatur:* forſan enim non paravit, ut ſemper alia ſuppeditare poſſet. In ſumma, כל המביאין לידי בושה לבעל הסעודה אסורין *omnia illicita ſunt quæ Dominum convivii aliquo modo pudore afficere poſſent.* In conviviis uſu habuerunt, pſalmos & rythmos ſecundùm literas Alphabeti ſcriptos, ad exhilarandos hoſpites recitare & cantare. *Medraſch Ruth* cap. 1.13. Convivio peracto Deo gratias agunt, & removent menſam, manuſque lavant: nullis cæremoniis obſervatis, שאין מכברין בידי' מוהמו' *nam manibus inquinatis non cæremoniatur.* (venia verbo Barbaro.) Ita etiam nullas complimentorum ambages faciunt in pontibus, aut ſtratis, ſed solùm in introitu coram porta cui מוזה affigi poteſt. Lotione manuum peracta infertur המוגמר thuribulum, & qui ſuper cibos benedixit etiam ſuper thuribulum benedicit, Omnibus reſpondentibus Amen. Tandem repletur poculum, quartale continens, & quod vocant כוס הברכה *poculum benedictionis*, & afferuntur aromata, benedictioneque facta ſuper

unumquodque, poculum exhauritur, & ita convivium clauditur. Plura vid. *Massec. Berac.* c. 8. 1. & in toto hoc Maymon. tract.

CONSESSUS nobiliores fuerunt in Lydda sub R. Eleasare; sub Rabban Iochanan Ben Saccai in לברור חיל. In פקיעין sub R. Iosua. In Iabhne sub R. Gamaliele; in Bene Barak sub R. Akiba. Romæ, præside R. Mathia. In Sicni Rectore R. Chanania Ben Teradion. In Zipporin Rectore R. Iose. In Nisibin, Rectore Iudah Ben Bethira. In Pompeditha Rectore R. Iosua; in Beth Schaarim, Rectore Rabbi. *Bab. Sanhedrin* fol. 32. 2. Quæ omnia quidem בית דין vocantur, sed in quibusdam ex illis locis simplices Scholæ fuerunt, non autem tales Senatus qualis Majestuosus ille in conclavi Gazit, qui ut præstantissimus his appenditur coronidis loco. vid. *Synedria.*

CONTRACTUUM instrumentis inscribebatur à iudicibus ad eorum confirmationem, שטרא &c. Contractus prodiit in conspectum nostrum testificantibus N. & N. de subsignatione manuum suarum; undè confirmamus & stabilimus eum. *Metzia* 7. 2. vid. *Cl. Castellum* in נפק.

CORIARIUS. Talis fuit Iudas Iscariot; vid. f. l. Væ illi cuius opificium coriarium est. *Kiddu-schin* fol. 82. 2. Et proinde ex Coriariis nullus poterat Rex fieri; *Maymon. Hal. Melachim* c. 1. & *Kiddușchin* l. m. c. Cadavera, sepulchra, officinas coriariorum, quinquaginta cubitos ab urbe removent, neque illam collocant nisi versùs orientem urbis. *Bava*

Batra

Batra fol.23.1. in *Mischna.* Coriariorum officinam nemo ingredi debuit tempore precum. *Schabbat* cap.1. *in Mischna.*

de CORONA triplici sibi data gloriantur Rabbini; *Altaris*, *Mensa*, & *Arca*. Altaris id est Sacerdotii, quam obtinuit Aharon : Mensæ id est regni, quam consecutus est David; nam Reges solent in mensa divitias & maiestatem suam ostentare. Arcæ id est legis divinæ, quæ reposita fuit in arca, ut peterent eam omnes. Ex legis autem cognitione oritur sapientia, & corona sapientiæ maior est coronâ regni. Secundùm illud *Proverb.* 8.15. *Per me* (sapientiam) *reges regnant. Bab.Ioma* fol.72.2. *Maym. Hal.Talmud thorah* cap.3.

de CORREPTIONE fratris peccantis. Vid. *Offensio.*

מכזיב vel כזיב *Macsith* vel *Chesith* est ille locus, qui terræ Israeliticæ limen facit, & quem ultimò occuparunt Iudæi ex captivitate Babylonica redeuntes. Hoc nomine etiam exprimitur ille locus, quem ultimò occuparunt Israelitæ ex Ægypto ascendentes. *Maymon* dicit illa loca libera esse à Demai, quia quasi extra terram Israeliticam existere existimantur. In *Demai* c.1.3. vide *Scheviit* 6.1. *Hieros. Avoda Zarah* 40.1.

CUCURBITARUM varia genera habuerunt in terra Israelitica, ut videre est ex versu secundo *Kilaim* cap.1. Una species erat דלעת הרמוצה *cucurbita tessellata* : de cuius gustu Maymonides refert, illum ita amarum & ingratum fuisse, ut comedi non potuerit, nisi prius cucur-

bita obtecta fuerit cinere calenti, à quo ci
aliquæ eius partes urebantur, illa dein
רמוצה vocabatur. Ein gefleckelter Kürbiß.

CULTUS quotidianus templi. Sacerdotes q
excubias egerant in Beth Mokad (vid. f.
cum אנשי בית אב (v. f.l.) Summo mane fe
vabant & vestimenta ad cultum requisita
duebant; nam quod lotionem attine
hunc habuerunt Canonem ין אדם נכנם
לעזרה לעבודה אפילו טהור עד שיטבול *Ne u
atrium ad cultum peragendum, quamvis pu
ingrediatur, nisi postquam se laverit. Ioma*
Postquam autem semel lotionem peregeru
iteratione lotionis per totum diem non o
habent, nisi postquam naturæ satisfecerint, tu
enim pedes & manus lavant. (Confer loc. J
13.10.) Omnibus ita paratis exspectarunt P
fidem cultus הממונה, qui pulsans ad fores i
mittebatur: nullum tempus fixum Præses
bebat, aliquando accedebat מקריאת הגבר
cantum galli, aut circiter hoc tempus, aliqu
do citius aut tardius. Tamid. c. 1.

§. Deinde sumptis clavibus aperieb
הפשפש *valvulam* & è Beth Mokad ingred
bantur in Atrium, manibus tenentes
אבוקות של אור *duas faces aureas*, seque
duas catervas dividebant, una petiit po
cum atrii orientalem, altera occidentale
inter eundum in omnia inquirebant, & fe
per ulterius pergebant, donec sibi invic
occurrerent apud בית עושי חביתי' *Conclave
lorum qui placentas coquebant*, in quo occu
se invicem interrogarunt, *an omnia bene se
bea*

beant? Eadem opera etiam excitarunt *Placentarios*, ut sartagines præpararent ad Summi Sacerdotis oblationem. *Talmid* c.1.

§. Postquam ita hæc visitatio peracta est, Præses eos convocat ad sortem faciendam. De quo ritu v. *Sors.*

§. Cui sors contigit purgandi altare holocaustorum, (quod officium sorte omnium primum dist ibuebatur.) Socios suos relinquit in conclavi Gazit, & lotis pedibus manibusque opus suum aggreditur. *Maymon. Tamid* c.1. Super altare semper triplicem ignem nutriebant, (*Maym.*Tamid. c.2.) unus & quidem maior destinatus erat ad sacrificia consumenda; ex altero desumebant prunas ad thymiama in loco sancto adolendum; Tertius nullum alium usum habuit, nisi ut ignis in altari continuò conservaretur. Altare itaque purgaturus sumit מחתת הכסף *patinam argenteam*, & ad summitatem altaris ascendit, carbones huc atque illuc congregat; & patinam suam replet illis qui consumpti sunt, quam deinde descendendo ad pavimentum defert, & in parte orientali altaris evacuat. *Tamid* c.1. 4.

§. Statim ac Sacerdotes socii eius vident, ipsum descendisse רצו *currunt*, ובאו *& abeunt*, ומהרו *& festinant* sanctificare & lavare manus suas מן הכיור ex *labro*; (v.s.l.) deinde arripiunt המגריפות והצינורי *forcipes & furcas suas*, & altare ascendentes removent ad latus altaris, si aliqua frusta de sacrificio præcedentis diei remansissent; omnes cineres aggregant ad unum cumulum in medio altaris, & ex illis

tantum desumunt quantum requiritur ad vas סכתר nominatum (& quod continebat dimidiam partem Chomer) replendum, secumque deferunt. Semper tamen supra altare mediocrem cumulum cinerum, quem תפוח nominant relinquentes. Delatos hos cineres alii Sacerdotes extra civitatem deferunt, illosque in locum aliquem à procellis venti tutum seponunt, ut ibi, nullos ad usus adhibendi, conquiescant. Vid. *Tamid*. c. 2.

§. Hanc Altaris purgationem ut plurimum incipiebant cum diluculo, sed in 3. magnis festis citius, & in die expiationis, illam iam media nocte peragebant. (v. f. l.) Remotis autem modo quo diximus cineribus, ignem adaptant; & ante omnia excitant ignem magnum מערכה גדולה *struis magnæ* ad partem orientalem altaris; ad hunc ignem omnis generis ligna adhiberi poterant exceptis lignis olivarum & vitium. (quomodo autem ligna antea purgarint vid. *Conclave ligni.*) Deinde instruunt struem secundam ad cornu altaris meridionale, ut in loco descensui aptissimo, & ad prunas deferendas commodissimo: ad hunc ignem præcipuè ligna ficuum adhibebant. Indifferens erat quocunque in loco tertius ignis excitabatur. Præter hæc ligna duas taleolas singulares igni imponebant, & deinde frusta sacrificii diei præcedentis nondum consumpta lignis & strui superaddebant. His peractis contulerunt se Sacerdotes iterum in conclave Gazith ad aliam sortem proiiciendam.

§. Sorte secunda decernebatur 1. quis sacrifi-

crificium iuge mactare deberet. 2. Quis sanguinem spargeret. 3. Quis mundaret Altare incensus sive suffitus. 4. Quis adaptaret Candelabra & lampades. 5. Quis caput & crura ad gradus altaris deferret. 6. Quis humeros eius portaret. 7. Quis caudam & pedes. 8. Quis pectus & gulam. 9. Quis lumbos. 10. Quis intestina. 11. Quis הסולת *Similam*. 12. Quis Placentas summi Sacerdotis. 13. Quis vinum libaret. In quibus nota, solummodo primum sorte iacta fuisse electum, reliqua munia verò Sacerdotes obiisse pro ratione ordinis quo ipsum sequebantur, ita ut secundus ab ipso officium secundum, tertius tertium, & consequenter obtinuerit. vid. *Comment.* ad *Tamid. c.3. v.1.*

§. Duæ aliæ sortes adhuc in usu erant, scilicet quis frusta illa sacrificii ab ascensu altaris in eius summitatem ferre deberet; Quis suffitum in altari thymiamatis adoleret. Sed illæ sortes paulò tardius iactæ fuerunt, quam hæ de quibus hactenus loquuti sumus.

§. Sacerdotes illi qui neque sorte neq; alio modo ad officia electi fuerunt, exuerunt vestimenta sua Sacerdotalia, & se applicabant ad minora officia templi, qualia fuerunt afferre vasa, auferre cineres altaris &c.

§. His omnibus summo mane peractis, *Præfectus cultûs* iubet, ut observent, an tempus offerendi sacrificium iuge adsit. Statim unus aut alter in summitatem templi ascendit, (vid. rubricam diei expiationis,) & si videt iam diem illuxisse clamat ברקאי *(Clarus iam dies est.* Præfectus tunc ut plurimùm ab ipso petit האיר

פני כל המזרח עד שהוא בחברון *An totum cœlum usque ad Hebron lucidum est*; Si respondet *ita*, iubet præfectus afferri agnum ex *conclavi agnorum*. Qui etiam statim affertur, & etiamsi agni iam antequam illuc deducerentur visitati fuerint an omni maculâ carerent, nihilominus inquisitio ope candelæ repetitur.

§. Ille qui forte electus fuit ad agnum mactandum, illum adducit לבית המטבחי ad illum locum in quo solebat mactari; omnes illi qui destinati sunt ad sanguinem spargendum & membra ferenda ipsum sequuntur; alii verò petunt לשכת הכלים *conclave vasium*, & ex illo afferunt 93. vasa quæ omnia ad cultum illo die adhibere solent; in uno ex illis vasibus agno potum præbent, ut eò facilius excoriari possit.

§. Seniores quibus commissæ erant claves atrii (vid. אנשי מעמד & *Amarcalin.*) ordinario tempore curabant aperiri portas atrii. Cùm portæ ultimæ duorum atriorum aperiebantur tubis clangebant, & ita Levitis omnibusque qui illo die cultui adesse debebant, signum dabant sua munia obeundi. Vltimo etiam aperiebatur שער הגדול *porta templi maxima*, ad intromittendos illos duos qui debebant præparare altare aureum, & adornare lampades: Qui etiam in hunc finem quatuor instrumenta vel vasa secum tulerunt, duo erant aurea & vocabantur טני & כוז; (vid. Tamid. c. 3. 6.) duo reliqua erant מפתחות.

§. Statim ac ille qui mactaturus erat agnum audiebat strepitum portæ magnæ, agnum iugula-

gulabat; ille qui purgare debebat altare suffitus, ipsum mundabat cùm agnus mactabatur. Ille qui lampades mundare & adornare debebat aliquas ex illis mundabat cùm sanguis spargebatur. Altare incensus ita purgabatur; Sacerdos purgaturus sumpsit patinam vel vas טני illudque coram altari ponebat, deinde volâ manus capiebat carbones & cineres, & illos in Teni immittebat, reliqua verò in illud verrebat; vasque ibi relinquens egrediebatur. Lampades verò hunc in modum adornabant. אבן היה לפני המנורה *Lapis erat coram Candelabro*, cui tres gradus incisi erant; illis insistebat Sacerdos, & illas lampades quæ extinctæ erant novo oleo & lychnucho instruebat, & iterum incendebat illis lampadibus, quæ vigorem suum retinuerant. Hoc tamen non observarunt בנר מערבי in lampade occidentali, (quæ non illa erat quæ maximè occidentem versùs posita, sed quæ in mèdio omnium posita erat.) nam si illa extincta erat, non poterat nisi igne altaris refici. Lampades verò illas quas adhuc incensas reperiebat, purgabat, illisque novum oleum suppeditabat. Hoc tempore Sacerdos ille solùm 5. lampades, non autem omnes 7. adornat. Quibus omnibus paratis egreditur; Idem faciunt reliqui qui spargebant sanguinem, excoriabant sacrificium iuge, & illud in partes dividebant; nam postquam frusta eius ad gradus altaris fuerunt allata, & sale consperfa, omnes iterum petunt conclave *Gazit*, & se ad preces componunt. vid. *Tamid* c.3. *Ioma* c.3. *Maym. Tamid*.c.6.

§. Preces quas omnium primò dicunt ita ſonant; *Amaſti nos ô Deus Domine noſter amore æterno; tu magna miſericordiâ nos proſequutus es ô Pater & Rex noſter! Propter patres noſtros, qui confidentiam ſuam in te poſuerunt, & quibus dediſti ſtatuta vitæ. Etiam nobis ſis gratioſus, ô Pater, miſerere noſtri Pater ſummè miſericors. Et cordibus noſtris inſtilla, ut poſſimus intelligere, cognoſcere, docere, obſervare omnia verba ſtatutorum tuorum in charitate; illumina oculos noſtros lege tua, da cordibus noſtris retinere præcepta tua, & timere nomen tuum* &c. vid. *Maymon Tamid.* cap.*6.* & *Sepher tephilot.*

Deinde ſequitur recitatio decem præceptorum Dei, & Phylacteriorum, (de quibus vid. ſ.l.)

§. Quod tempus adolendi ſuffitum attinet, de eo hunc habent Canonem in *Ioma* c.3. קטורת של שחר היתה קריבה בין דם לאיברים של בין הערביים בין איברים לנסכים *Suffitus matutinus offertur inter aſperſionem ſanguinis & collocationem membrorum ad gradus altaris, & ſuffitus veſpertinus inter collocationē membrorum, & oblationē libaminis vini.* Quis debeat hoc officio fungi iterum ſorte decretum, & ſimul, quis ad ſuperficiem altaris fruſta ſacrificii deferret. Ille qui ſorte ad adolendum electus fuit, ſumebat patinam argenteam, in qua erat thuribulum ſuffitu plenum; & comitatus aliquo Sacerdote qui gerit prunas ab igne altaris deſumptas templum ingreditur. Cùm ita procedunt, ſonant inſtrumentum מגריפה quod admodum

dum sonorum erat, triplicem in finem, (*Tamid* cap. 5.)

1. *Ut unusquisque Sacerdos sciret Sacerdotes fratres suos iam ad cultum paratos esse, & ita se etiam ad officium accingeret.*

2. *Vt quivis Levita signum hoc audiens se ad canendum prapararet.*

3. Vt ראש המעמד *Præses stationis illos sacerdotes qui nondum tunc mundi & parati, ad portam Orientalem* (Nicanoris) *deduceret, ad eos ibi reprehendendos.* Illi duo qui altare suffitus & lampades purgaverant, hos duos præcedunt, unus sumit suum טין quod posuisse coram altari diximus, & incurvando se egreditur; alter etiam suum vas כוז (quod apud lapidem Candelabri reliquerat) sumendo egreditur. Ille qui prunas attulit, illas super altare disponit, & alterum solum relinquendo reverentia facta egreditur. Cæterum לא היה המקטיר מקטיר עד שהממונה אומר לו הקטר *ille qui adolere debet non adolet* donec præfectus ipsi dicat (elatâ voce) *suffumiga:* Imò ipse summus Sacerdos non adolet, nisi postquam Præfectus ipsi dixit אישי כ"ג הקטר *Domine summe Sacerdos, fumiga.* Signo autem adolendi dato omnes qui in atrio sunt se ad reliquas preces accingunt. Vid. Maym. l.c. & Tamid c. 6.

§. Illæ preces præcipuè sequentes fuerunt. 1. Oratio vocatur אמת ויציב quia illa his verbis incipiebat; & quoniam illæ orationes in *Tamid* cap. 5. non plenè adducuntur, hic integras eas referre lubet. Oratio itaque prima ita sonat. *Verum & stabile,*

firmum & certum, integrum & fidele, amabile & delectabile, pulchrum, terribile, & gloriosum, ordinatum acceptabile, bonum & elegans est hoc verbum pro nobis perpetuò. Verum æterni Dei Regis nostri, rupis Iacobi, scutum salutis nostræ in perpetuum; Ille est certus, & nomen eius est certum, thronus eius firmus, Regnum & veritas stabilita in æternum, &c. 2. Oratio vocatur in *Tamid* c. 5. עבודה & apud *Maymon.* in *Temid.* c. 6. רצה. Tenor eius hic est. *Gratus sit tibi, ô Deus, populus Israel, precesque eius. Restaura cultum domus tuæ, & aspice holocaustum Israelis eiusque preces in favore, in complacentia, sitque tibi semper acceptus cultus Israelis. Laudamus te qui es Deus Dominus noster, & Deus patrum nostrorum, Deus omnium Creaturarum, gloria & laus sit tibi, quòd nos conservasti* &c. 3. Oratio sic incipiebat שים שלום *Da pacem, bonitatem, felicitatem, gratiam, misericordiam, pro omni tuo populo Israel*, &c. 4. Oratio sive benedictio erat solùm in usu in Sabbatho, cùm illi qui præcedenti septimana inservierant, domum petunt; illa ita sonat. *Qui habitare fecit nomen suum in hac domo, faciat ut apud vos habitet, charitas, fraternitas, pax, & amicitia.* Ita etiam clausit Epist. 2. ad Corinthios Paulus, ὁ θεὸς τῆς ἀγάπης καὶ εἰρήνης ἔςαι μετ' ὑμῶν. Plura de precibus vid. §. l. vid. Comment. ad Tamid. l. c.

§. Peractis & ad finem perductis precibus, ille, cui sorte contigit ponere frusta agni in ignem, se ad hoc agendum accingit, & primò illa inconditè in ignem conjicit, deinde

de verò in ordinem disponit.

§. Deinde Sacerdotes, præcipuè autem illi qui cultui in loco sancto interfuerunt, stantes super gradus qui in propylæum ducebant, elevabant manus suas & benedicebant populo. Manus elevabant supra capita, sparsis digitis, & unus ex ipsis recitabat Numer. 6. 24. 25. 26. quos versus reliqui repetebant, benedictione una, in Synagogis verò faciebant ex his verbis tres benedictiones. Populus autem respondebat. *Benedictus sit Deus Israelis* מן עולם עד עולם *à seculo in seculum.* De hac benedictione Sacerdotum vide *Taanith* c. 4. *Maymon.* in Tephill. & *Bircat HaCohan.* c. 14. & 15.

§. Deinde offerebatur הסולת & postea החביתין *placenta Summi Sacerdotis*; libamenque vini. Hæc excipiebat Musica, tandemque populus incurvatione facta dimittebatur.

§. Cultus Vespertinus à matutino quem nunc descripsimus non differt, nisi in accidentariis quibusdam. Sortes non projiciebantur vesperi nisi pro illo qui debebat adolere, reliqua munia peragebantur ab illis qui mane in officiis fuerunt. Suffitus vesperi paululùm tardius offerebatur, quàm mane. Sacerdotes etiam non semper benedicebant vesperi, quamvis tamen ut plurimum id fiebat vid. c. 4. *Taanit.*

§. Iam referemus quædam quæ in personis requirebantur, si cultum suum in templo ritè peragere voluerunt. 1. לא יכנס אדם להר הבית במקלו: *Nemo debuit montem templi baculo ascendere. Beracot.* c. 9. *Zavim.* c. 1. *Gemara. Maymon*

in Beth Habech. c. 7. Non enim in locum pacis arma percussoria afferenda; aut templum quasi fatigare existimandum. Exc pe tamen ab hac regula præfectum custodiarum, qui baculo instructus erat, ad percutiendos dormientes Levitas. Christus non baculo idcirco usus est sed flagellis, cùm mercatores ex templo expelleret. II. Nemo debuit ad templum accedere במנעל שברבליו *calceis in pedibus suis.* Poterant tamen sandalia pedibus induere, at Levitæ & Sacerdotes quando munia sua obibant, debebant nec calceis nec sandaliis instructi sed nudipedes esse, *Erach.* c. 2. in *Gemara.* III. Nemo debet ad templum accedere באפונדתו *cum pera sua*, או באבק שעלרגליו *aut pedibus pulvere conspurcatis.* IV. Nemo debet accedere כמעות הצרורין לו בסדונו *pecuniis ligatis in crumena sua.* Nam aliàs cùm de Deo cogitandum ad nummos nostros animam deflectimus. Licuit tamen in manu afferre, quod vel pro sacrificiis vel eleemosynis destinatum.

§. Postquam ad montem templi perventum, unusquisque hæc quatuor observare debet. I. אסור לרוק בכל הר הבית *Prohibitum est in monte templi sputum eiaculari*, si verò exspuere cogitur, sputum debet ejicere in aliquam partem vestimenti sui. *Maymon. Beth Habech.* c. 7. 2. ראשו כנגד שער מזרחי *Debet ab omni indecoro gestu abstinere, præcipuè è regione portæ Nikanoris:* Id est nemo ridere aut cachinnari, alium irridere, multò minùs inhonestius quid committere debuit. 3. לא יעשה הר הבית קפנדריא *Nemo debuit templum compendium viæ facere.*

Id

id est, per illud ire si fortè loco quo tendis propior esses: nam ad templum nemo venire debet nisi religionis causâ. Vid. *Maymon* in *Tephillah* cap. 1. 4. Qui ingressus est atrium יהלך בנחת *debet cum gravitate & modestia procedere* usque ad locum in quem tendit.

§. אין מתפלל אלא מעומד *Ad preces se stando componere debent, Maym. Hal. Tephil.* c. 5. de hoc gestu vid. *preces.*

§. אין ישיבה בעזרה אלא למלכים בית דוד בלבד *Nemo in Atrio Israelis sedere poterat, nisi Rex ex familia Davidis. Maym. Beth Habech.* c. 7. Vid. *Kimchi* in 1. Sam 1. & *Lev Gersom,* qui credunt id aliquando etiam summo Pontifici licere.

§. לא יעמוד בראש מגולה *Nemo preces suas fundere aut stare debet detecto capite, imò sapientes nunquam nisi velati orarunt.* Maymon. *Tephillah* c. 5. Sic apud R. *Nathan* in *Abbot* c. 6. Nicodemus ad orationem se componit מתעטף *velatus.*

§. Gestus corporis, quô in cultu suo usi sunt, triplex erat; 1. erat כריעה *genuflexio.* 2. קדה *Capitis incurvatio.* 3. השתחויה *Corporis prostratio*, quæ non debebat adhiberi nisi ab illis, qui se ipsos integros & iustos sciebant ut Iosua. *Maymon. Hal. Tephilla* cap. 5. vid. de his *preces.*

Cultu peracto, dum domum redire intendunt, non debebant terga altari vertere, (Maymon. *Hal. Beth Habech* c. 7.) quare etiam retrorsum eundo ex atrio egrediebantur; Vltimum verò quod observandum, erat, ne egre-

derentur per illam portam quâ ingressi sunt. *Mass. Middot.* cap. 2.

CURSORES habuerunt Reges Orientales; eximii cursoris exemplum habes in *Hieros. Taanit* fol. 68. col. 3. ibi enim recensetur, quòd בלדרה *Cursor* egressus sit Hierosolyma, primo die Augusti, & spatio unius diei & noctis pervenerit Tyrum. De Tabellariis vel cursoribus Ahasveri vid. *Medrasch Esther* cap. 1. 8. De memorabilibus aliarum gentium cursoribus vid. Lipsii Cent. 3. Epist. 59. ad Nicolaum Micaultium.

de CUSTODIA templi vid. *excubias.* vid. *Levitas.*

D. ד.

DÆMONES meridiani sunt periculosissimi. R. *Saadia* & *Aben Esra* Iob. 3. 5. Eò maior esse debet cura de oratione meridiana *Alcoran. Sura* 11. 237.

§. In novo testamento multa legimus de Dæmoniacis & lunaticis; ad ipsorum dilucidationem considera quæ Talmudici de שוטה dicunt. In *Hieros. Trumot* fol. 40. 2. hæc legimus. *Hæc sunt signa* רש *שוטה, Exit nocte & pernoctat inter sepulchra, & vestes suas lacerat, & quodcunque ei datur perdundat,* (confer Math. 8. 28.) *Dicit Rabh Houna, At num ille solùm, in quibus hæc omnia? Ego dico quod non. Qui exit nocte* קניטריכוס *Chondriacus est. Qui pernoctat inter sepulchreta* מקטר לשדים *fumigat Diabolis. Qui vestes suas lacerat est* כוליקוס *Melancholicus.*

cus. Et qui pessundat quodcunque ei datur פעמים קורדיקוס *Cardiacus.* Et paulò inferius שוטה פעמים חלום *Aliquando furit, aliquando est sanus; dum furit habendus est pro furente ad omnia; dum sanus est, quoque pro sano habendus est ad omnia.*

§. De חרש ושוטה *Surdo muto & Lunatico* plurima in Misna habemus loca; *Terumah* c.1. 1. ad Trumam non admittuntur. *Cholin* c.1.1. Excluduntur à mactatione bestiarum.

§. Iudæis usitatum erat morbos graviores, eos præsertim quibus vel distortum est corpus, vel mens turbata, malis spiritibus attribuere. *Maymon in Giruschin* c.2. מי שהיה רוח רעה מבעתת אותו ואמר כשהתחיל בו החולי *Si quis vexatus spiritu malo dixerit, cùm illum primo invaserit iste morbus, conscribite libellum repudii uxori meæ* &c. Mass. Gittin cap.7.1. מי שאחזו קורדיקוס ואמר כתבו גט לאשתי לא אמר כלום *Si quis quem invaserit Cordicus, dicat, conscribitò libellum repudii uxori meæ, nihil planè dixit;* (ipsi non est obediendum.) Glossatores dicunt *Cordiacum esse Dæmonem qui dominatur in nimium vini novi bibentibus.* Maymonides verò in loc.cit. dicit, קורדקוס *est morbus generatus à repletione vasorum cerebri, à quo confunditur intellectus: Estque morbus è genere morborum comitialium.* Ecce hic habes eundem Dæmona & morbum.

§. Aruch in rad. שכתא refert dari quendam Dæmonem nomine *Schibta* qui præhendens cervices infantum nervos eorum exsiccet & contrahat.

§. *Bab. Berac.* fol.51. 2. dicitur; *qui pocula duplicata ebibit* ניזק על ידי שדים *plectitur per Diabolum.*

§. Sæpius etiam in Talmudicis mentio fit רוחות טומאה *spirituum impurorum τῶν πνευμάτων ἀκαθάρτων*, Exemplum afferemus ex *Sanhed.* fol.65.2. דורש אל המתים *Necromantes ille est, qui inediâ se macerat, atque it & pernoctat inter sepulchreta, eo fine ut habitet super eum* רוח טומאה *Spiritus immundus.* (Gloss. ut dæmon sepulchreti eum amet, atque adiuvet in incantationibus suis.) Cùm versiculum istum R.Akibha legeret, flevit, & dixit; si ieiunanti eum in finem ut super ipsum veniat spiritus immundus, spiritus etiam superveniat; multò magis ieiunanti ut Spiritus Sanctus superveniat, ille superveniret. At quid ego faciam, cùm peccata nostra nos separaverint à Deo &c. De Principe Dæmoniorum vide *Belzebul* &c. in B. Quidam Iudæus Ramæ Dæmonem eiecit. *Gloss.Bab.Ioma* fol.57.1.

DACTYLUS stomacho ieiuno est acerbus. *Metzia* fol. 113. 2. Dactyli דטובינאי *Tufianai* i.e. qui Tubhianæ crescunt admodum parvi æstimabantur, quia in illo loco vix ad maturitatem perveniebant. *Cholin* fol. 46. 2. de Palmorum usu in Festo Tabernaculorum vid. in F. *festum tabern*. Ab ipsis Iericho עיר תמרים vocata Deut. 34. Dactyli laxant, calefaciunt, satiant, sed non oblectant, i.e. dulcedine nocent. *Gittin.* folio 70. 1.

DAVID. Nisi fuisset David, non fecisset Ioab bellum, & nisi fuisset Ioab, non dedisset David ope-

operam legi *Sanhed.* fol. 49. de Corona Davidis, quomodo eam gestarit cùm pondus eius fuerit talentum auri v.L.T.Cl.Buxt. p.*6*.18.

DALMANUTHA Marci VIII. 10. potest derivari quasi diceres בית דאלמנות *Domum viduitatis*; habebant enim in usu, viduis domunculas iuxta domus patrum suorum ædificare, sicuti patet ex *Bava* Batra fol.98.2. Quàm facilè autem ab aliqua splendidiore viduitatis domo hic locus denominari potuit.

§. Potest etiam hoc nomen deductum esse à voce צלמון *Zalmon* de quo fit mentio *Iudic.*IX. 48. צ in ד mutato secundùm consuetum. Syris & Arabibus Idioma. Apud Talmudicos mentio fit דצ Zalmon *Ievamot* fol. 122 1. *Historia est de homine quodam in Zalmon* &c. Item *Kilaim* c. 4. v. 9. *Bava Bathra* fol.82.2. Sed in illis locis non videtur intelligi illud Zalmon Sichemiticum de quo *Iud.* IX. mentio fit, præcipuè in *Kilaim*, nam ibi dicitur באו מעשה לפני חכמים *illud quod* in Zalmon *contigerat, adductum fuisse & diiudicandum traditum Sapientibus.* Quid enim Samaritæ cum Sapientibus Iudæorum? nihil autem incommodi erit, si intelligamus hunc locum propinquum fuisse Tiberiadi, & causam huius incolæ Zalmon ad ipsos adductam fuisse Sapientes Tiberiade Academiam constituentes.

DILUCULI distinctio apud Rabbinos hæc est 1. erat איילת דשחרא *Cerva aurora.* Prima lucis apparitio: *Hieros. Berac.* fol.2.3. *R. Chaia & R. Simeon itinerantes simul mane quodam in valle Arbel, viderunt Cervam auroræ, quòd lux eius*

diffunderet athera. Dixit R. Chaia, Talis futura est redemptio Israelis. Primò gradatim & minutim procedit, at quò magis procedet eò magis augebitur. II. משיכיר בין תכלת ללבן (*Cùm distinguere quis potest inter colorem Hyacinthinum & album.* III. *Cùm lucescit oriens* משיאור המזרח. IV. בנץ החמה *Oriente sole.* Ita enim disting. Hieros. Berac. fol. 13. *A quo tempore recitant Phylacteria manè? Ab eo tempore quo distinguere quis potest inter colorem hyacinthinum & album* &c. Item fol. 2. 3. *A prodeunte (erva auroræ usquedum lucescat oriens, Et à quo lucescit oriens, usquedum oriatur Sol.* &c. Ad hos quatuor temporis articulos non inconcinnè adoptat Phraseologias Evangelistarum V. Cl. D. Leigtfootus. Ad primum refert τῇ ἐπιφωσκούσῃ *Math.* c. 28. 1. Ad secundum πρωῒ σκοτίας ἔτι οὔσης *Iohannis* 20. 1. Ad tertium ὄρθρου βαθέως *Lucæ* 24. 1. Ad quartum λίαν πρωῒ & tamen ἀνατείλαντος τοῦ ἡλίου *Marci* 16. 2. Quâ re animadversâ facillima eorum est reconciliatio.

cùm DEBITOR apud Iudæos solvendo non erat, dabat Iudex creditori litteras, quibus persequi poterat debitoris bona, quocunque tempore & loco ea reperiret, eaque post 90. dies liberè occupare, idque proclamari curabat iudex per præconem. *Metzia* f. 35. 2. & 108. 2.

cùm DECEM præcepta promulgabantur, populus quidem sonum audivit, sed distinctè verba non percepit, sicuti Moses. *More Nevoch.* II. 32.

§. Decem in Synagoga esse debent, aliàs plurimas actiones omittunt. vid. *Synagog.* & *Megillah* c. 4. v. 3.

DECI-

DECIMÆ. De illis varia in Massectot *Maasser. Peah*, & alibi curiosus lector reperiet; Nos hic de magno cumulo paucula libabimus.

§. De decimis hæc est generalis regula כל שהוא אוכל ונשמר וגדוליו מן הארץ חייב במעשרות *Quodcunque cedit in cibum, quodque custoditur* (i.e. quod non est communis iuris) *quodque è terra nascitur, decimari debet. Maaserot* cap.1. v.1.

§. Ex lege, decimatio erat pecorum, frugum & fructuum : cuius modus & mensura secundùm Scribas hæc erat. *E frugibus trituratis & ventilabro purgatis.* 1. *Excipitur quinta pars pro Sacerdote : hæc vocatur* תרומה גדולה *oblatio magna.* 2. *Decima pars residui Levitæ cedit : vocabatur hæc* מעשר ראשון *decima prima.* 3. *Decima pars iterum è residuo tollenda, & comedenda Hierosolymis, aut redimenda : vocabatur hæc* מעשר שני *Decima secunda.* 4. *Levita Decimas dat è suo Sacerdoti, vocantur hæ* מעשר המעשר *Decima Decimarum.* Hæc ex Peah & Demai paululum diducemus inferiùs.

§. *Olerum decimatio est à Rabbinis* מעשר ירק דרבנן *Bab. Ioma* fol 83 2. Non erat illa institutionis divinæ, sed humanæ; inter illa olera etiam numerantur הדנדנה τὸ ἡδύοσμον quæ herba secundùm *Scheviit*, c. 1. 1. etiam legibus anni septimi obnoxia est: ab Aruch illa vocatur מינטא & definitur *esse herbam suavis odoris, quam in Synagogis spargunt.* Item שבת τὸ ἄνηθον de quo sic loquitur Gloss. in *Bab. Avoda Zarah* fol.7.2. שבת *lingua Romana est Anethum & decimatur sive colligatur viride, sive maturum.*

K 4

Item τὸ κύμινον כמון qui fructus etiam inter decimanda numeratur *Demai* c. 2. 1. Confer Matth. 23. 23.

§. Decimæ quæ dantur pauperibus, vocantur מעשר עני. Extra terram Israeliticam decimas non solvunt. *Bava Batra* fol. 27. 2.

§. Decimæ Sacerdotibus & Levitis, (de quorum decimis etiam locus modò citatus loquitur.) dabantur, ut tota Levitica trib⁹ Deo consecrata, semper cultu ei⁹ vacare posset, nec aratione aut satione detineretur. Decimas secundas præcepit lex tantùm in victualibus Hierosolymam asportare, eò quòd hoc necessario cogat eleemosynas inde facere, cùm non nisi in cibo & potu erogari potuerint. *Maymon. More Nevoch* III. 39.

§. Motanum Iudææ quidam à decimatione eximere studuerunt *Hierosf. Demai* fol. 24. 4. cuius conaminis alia vix est ratio, quàm quòd regio ista iam nimis Ethnicissaret, & non exigerentur Decimæ ab Ethnicis. Idumæi enim qui ibi habitabant, Iudaicos quidem ritus amplexi erant, at cæterùm nec amici Iudæorum nec religionis.

§. A Decimis liber est, qui agrum communem factum מופקר occupavit, donec ventilaverit. Qui rem ad sacros usus devotam redimit, ad decimas tenetur donec quæstor templi ventilaverit. *Peah*. c. 1. 5. A decimis liber est, qui fructus suos cum spicilegio pauperis commutaverit, accepti scilicet spicilegii respectu; si verò cum paupere commutat, quod aliàs pauperi debebatur decimas dare debet. *Peah* c. 5. 5.

מעשר §

§. מעשר שבולת *decimæ spicæ* sunt quando p ter familias ex acervo, cui quædam spicilegii spicæ immixtæ fuerunt, profert duas spicas, & unâ acceptâ dicit אם תהיה זאת שבולת לקט טוב ואם אינה שבולת הלקט יהיו המעשרית המחויבות לה בזאת השבולת האחרת *Si hæc spica pertinet ad spicilegium, bene est; si verò non, sint ipsi debitæ decimæ in hac altera spica*; tradit deinde primam spicam pauperi, alteram verò Sacerdoti: *Maymonides ad Peah* cap. 5. 2.

§. Qui vult avellere folia oleris sive herbarum, ad sublevandum onus, non debet avulsa seponere nisi postquam decimas ab iis sumpserit. Si quis olera emerit, & ea venditori reddere vult, ea reddere non potest, nisi antea decimas ex illis separaverit, & earum pecuniam venditori dederit: Si verò olera nondum suis manibus acceperit, à decimis liber est. Sic qui in via fructus reperit, & eos edere aut abscondere vult, debet decimas separare; at ab illis liber est, si illos vult abscondere aut seponere ne ab Ethnicis aut aliis diripiantur. *Demai.* cap. 2. 3. Qui cauponæ farinam aut fructus dat, debet illos decimare, quia tales existimantur non omnia accuratè observare, sed facilè cum aliis rebus miscere. Idem observare debet qui aliquid dat socrui suæ (solent enim illæ mulierculæ avaritiæ deditæ esse.) *Demai.* 3. 5. 6.

§. Qui promisit socio suo, se cum ipso cibum sumpturum, sed deinde ipsi ob decimas suspe-

ctus ſit, cum illo edere poteſt primo die ſeptimanæ, aut primo nuptiarum die, ſed non ultra. Ingreſſus in urbem ſi quis aliquem interrogat, quis eſt hic נאמן in decimis (i. e. quis eſt cui fidere poſſim in frugibus, illas eſſe decimatas.) & ille ipſi monſtret N. Ille quem monſtravit æſtimatur pro נאמן. *Demai* c.4. in Maym. נאמן idem eſt ac ἀληθινὸς & ut plurimùm denotat eum cuius verbum & teſtimonium in re quavis acceptandum: Et quid propriè נאמן reſpectu frugum ſit, percipies ex *Chagigah* fol.24.2.

Hominibus Iudææ נאמנין *fides habenda de puritate vini & olei.* Id eſt, hominibus nomine & facie non notis Sacerdotibus, tamen cùm offerrent vinum & oleum, fides habebatur de eius puritate, ob ipſum locum habitationis.

§. Qui panem à piſtore aut à פלטר *proxeneta panis* ſumit, debet ab illo ſeparare תרומת מעשר *oblationem decimarum*, dicendo unum ex centum, quod eſt in hoc latere, ſit oblatio decimarum. Demai. c.5.1.4.

§. A decimis liber eſt, qui agrum ſuum pauperibus communem fecerit. *Peah 6.*1.in*Maym.* Cùm decimas pauperum porrigunt, unicuique non minùs quàm dimidium Cabum dant. Pauperi verò qui de loco in locum Eleemoſynas exigit, non minus dant מככר בפונדיון *pane qui dimidiatum* זוז *Suſaum* valet. *Peah.*8.5.7.

§. Ex frugibus Iſraelitarum decimæ ſolvi poſſunt pro gentili, & ex frugibus gentilis pro Iſraelita &c. *Demai.* c.5.9. Trumam debebant omnia illa quæ in עציץ נקוב *vaſe concavo* & terra repleto creſcebant, non autem illa quæ in vaſe

vaſe plano proveniebant *ibid.* Qui ab alienigena conduxit agrum certâ ſummâ pecuniæ, debet, antequam Domino agri ſatisfaciat, decimas perſolvere; ſi agrum conduxit à Sacerdote aut Levita, decimæ ſunt Domini agri. *Demai* cap.6. Prohibitum eſt ſolvere decimas in Sabbathò aut die feſto. Maymon ad v.1.c.7. *Demai.*

§. Decimas pecoris qui ſeparat, colligit omnes agnos in ſtabulum, cui facit oſtium parvum, ut non poſſint egredi duo ſimul; conſtituuntur matres illorum foris, quæ balant, audientes autem vocem ipſarum agni egrediuntur unus poſt alterum. Tum incipit numerare virgâ, unus, duo, tres: & decimum egredientem percutit virgâ rubricatâ, dicens iſta eſt decima. *Maymon. Hal. Becorot.* c.7.1. de decimis vid. plura apud *Demai.*

§. De Decimarum confeſſione vid. *Confeſſio.*

Defraudatio. ſemper ſit homo cautus de fraude uxoris ſuæ, quando enim lachrymæ eius prodeunt, tunc fraus eius proxima eſt.

§. Tria ſunt ante quæ non clauditur cortina i.e. non celari poſſunt coram Deo; Defraudatio, Rapina & Idololatria; Ad ea nunquam connivet Deus, ſed perpetuus ipſorum ultor exiſtit. Rabh Chaſda dixit; Omnes portæ claudi poſſunt coram Deo חוץ משער אונאה excepta porta defraudationis. *Bab. Beva Metzia* f.59.1.

דמאי *Demai*, definitur הספק שלא נודע אם הוציאו ממנו מתנות הק"בה *illud de quo dubitatur, an decimæ & dona quæ Deo debentur ex illo data fuerint.* Hi autem ſunt הקלין illa quæ

ctus fit, cum illo edere poteſt primo die ſeptimanæ, aut primo nuptiarum die, ſed non ultra. Ingreſſus in urbem ſi quis aliquem interrogat, quis eſt hic נאמן in decimis (i. e. quis eſt cui fidere poſſim in frugibus, illas eſſe decimatas.) & ille ipſi monſtret N. Ille quem monſtravit æſtimatur pro נאמן. *Demai* c.4. in Maym. נאמן idem eſt ac ἀληθινὸς & ut plurimùm denotat eum cuius verbum & teſtimonium in re quavis acceptandum: Et quid propriè נאמן reſpectu frugum ſit, percipies ex *Chagigah* fol.24.2.

Hominibus Iudææ נאמנין *fides habenda de puritate vini & olei.* Id eſt, hominibus nomine & facie non notis Sacerdotibus, tamen cùm offerrent vinum & oleum, fides habebatur de eius puritate, ob ipſum locum habitationis.

§. Qui panem à piſtore aut à פלטר *proxeneta panis* ſumit, debet ab illo ſeparare תרומת מעשר *oblationem decimarum*, dicendo unum ex centum, quod eſt in hoc latere, ſit oblatio decimarum. Demai. c.5.1.4.

§. A decimis liber eſt, qui agrum ſuum pauperibus communem fecerit. *Peah* 6.1.in *Maym.* Cùm decimas pauperum porrigunt, unicuique non minùs quàm dimidium Cabum dant. Pauperi verò qui de loco in locum Eleemoſynas exigit, non minus dant מככר בפונדיון *pane qui dimidiatum* זוז *Suſaum* valet. *Peah*.8.5.7.

§. Ex frugibus Iſraelitarum decimæ ſolvi poſſunt pro gentili, & ex frugibus gentilis pro Iſraelita &c. *Demai.* c.5.9. Trumam debebant omnia illa quæ in עציץ נקוב *vaſe concavo* & terra repleto creſcebant, non autem illa quæ in vaſe

vaſe plano proveniebant *ibid.* Qui ab alienigena conduxit agrum certâ ſummâ pecuniæ, debet, antequam Domino agri ſatisfaciat, decimas perſolvere; ſi agrum conduxit à Sacerdote aut Levita, decimæ ſunt Domini agri. *Demai* cap.6. Prohibitum eſt ſolvere decimas in Sabbathò aut die feſto. Maymon ad v.1.c.7. *Demai*.

§. Decimas pecoris qui ſeparat, colligit omnes agnos in ſtabulum, cui facit oſtium parvum, ut non poſſint egredi duo ſimul; conſtituuntur matres illorum foris, quæ balant, audientes autem vocem ipſarum agni egrediuntur unus poſt alterum. Tum incipit numerare virgâ, unus, duo, tres: & decimum egredientem percutit virgâ rubricatâ, dicens iſta eſt decima. *Maymon. Hal. Becorot.* c.7.1. de decimis vid. plura apud *Demai.*

§. De Decimarum confeſſione vid. *Confeſſio.*

Defraudatio. ſemper ſit homo cautus de fraude uxoris ſuæ, quando enim lachrymæ eius prodeunt, tunc fraus eius proxima eſt.

§. Tria ſunt ante quæ non clauditur cortina i.e. non celari poſſunt coram Deo; Defraudatio, Rapina & Idololatria; Ad ea nunquam connivet Deus, ſed perpetuus ipſorum ultor exiſtit. Rabh Chaſda dixit; Omnes portæ claudi poſſunt coram Deo חוץ משער אונאה excepta porta defraudationis. *Bab. Beva Metzia* f.59.1.

דמאי *Demai*, definitur הספק שלא נודע אם הוציאו ממנו מתנות הק"בה *illud de quo dubitatur, an decimæ & dona quæ Deo debentur ex illo data fuerint.* Hi autem ſunt הקלין illa quæ

non ad Demai tenentur השיתין *ficuum sylvestrium genus*, רמין quod Arucho est פולצארקי forsan malogranata. עוזרדין *Sorbus arbor.* בנות שוח (vid. ficus) בנות שקמה (vid. Lex. Buxt.) *Dactyli* à palma decidui. גופנין *Species oleris* sive herbæ anetho similis. חנצפה *Capparis* (quod est ex Arabico קאפר) אוג *Arbusti cuiusdam fructus* specialis terræ Israeliticæ. *Acetum* terræ Israeliticæ quod non fiebat ex vino sed Dactylis : Et *Coriandrum Demai* c.1.1.

§. Demai hoc privilegium habet, ut liberum sit à ביעור excussione in fine anni 3. & 7. possit comedi à lugente, afferri Hierosolymas & iterum efferri, plebeiis ad esum dari; quæ aliàs circa decimas secundas fieri non poterant. Demai. c.1.2.

§. A Demai liber est, qui fructus emit ad ferendum, aut ad cibanda pecora, mucorem vini ad coria præparanda, oleum pro lucerna, aut ad ungenda vasa. Item locus מכזיב (v. s. l.) *ibid.* v.3.

§. Illa quæ in omni loco ob Demai decimanda veniunt hæc sunt: Palathæ ficuum, Dactyli, ryza, Cuminum. Tabernariis τὸ Demai vendere non licet, nisi יהיו משפיעין במדה גסה magnâ utantur mensurâ, ut faciunt הסיטונות magni mercatores frumenti; Mensura autem גסה definitur, esse in aridis tres cabos, in liquoribus verò quantum pro denario divenditur. *Demai* cap.2. τὸ Demai dari potest pauperibus in cibum, ut & hospitibus, quales sunt milites regis transeuntes. Triticum illud quod molitori peregrino, Cutheo aut uni ex עם הארץ

ple-

plebeio molendum traditur, Demai est, præsumitur enim illos decimas non bene observare. A τῷ Demai non separantur pauperum decimę anno secundo, neque locum ubi esse debet designant. Demai c.3.4. Qui plura desiderat ipsum *tract. Demai* consulat.

DENARIUS דינר & זוז Zuz Rabbinis idem valent. *Aruch* in זוז. *Quarta ars sicli argentei est* זוזא חד דכספא *Zuz unus argenti* Gloss. in *Bav. Batra* fol. 166. 1. *Denarios vocant lingua Gemaristica Susim.*

§. In Talmudicis Ducenti Susæi vel Denarii erant summa admodum celebris, & frequentissimæ mentionis. *Chetubh.* c.1.3. *Si quis grandavior coeat cum minorenni, aut quis minorennis cum grandæviori, aut sauciata, Dos earum est* מאתים *Ducentorum susæorum.* Ita v. 2. בתולה כתובת' מאתי' *Virginis dos est ducentorum susæorum.*

§. *Bava Kama* c.8.6. Si quis impingat alteri colaphum in maxillam נותן לו מאתי זוז *Det ei ducentos susæos. Chetubh.* fol. 17. 1. Fœmina iam vidua facta, aut divortio dimissa, quæ virgo nupta erat, *habeat pro dote ducentos susæos.*

Hæc celebratissima summa etiam est in ore discipulorum Marci. VI. 37.

§. Denarius ille qui Christo allatus fuit Marci. XII. 16. fuit *Denarius Cæsareanus* דינרא קיסרנא id est fuit alius formæ & inscriptionis, quàm communes זוזים *Susæi* erant. De tali Denario mentio fit *Bab. Avoda Zarah* folio 6. 2. ההוא מינאה דשדר ליה דינרא

קיסרנא *Ethnicus quidam misit R. Iehuda principi Denarium Cæsareanum* &c. Probabile etiam est, Denarium illum fuisse argenteum, secundùm illum Canonem, qui legitur in *Bava Bathra* fol. 166. 1. דינרין סתם משם של כסף *Denarii absolutè positi, intelligendi sunt denarii argentei.*

§. Denarius aureus valebat viginti quinque denarios argenteos. Gloss. ad *Cheritut.* c. 1. v. 7. vid. *Moneta.*

Desponsatio. In illa uxor sibi quasdam facultates reservabat in proprium usum, extra dotem in contractu matrimoniali descriptam, illæ deinde vocabantur נכסי מלוג facultates usuariæ. *B. Kama* p. 90. 1.

§. Triplici modo desponsatur fœmina, pecuniâ scilicet, aut scripto aut coitu; & sic desponsata, tametsi adhuc non maritata, nec in domum viri introducta, illius tamen est uxor; si quis cum ea rem habuerit, à Synedrio morte plectendus est. *Maym. Hal.* אישות cap. 1. vid. *Nuptias.*

Deus tria singulis diebus מכרז *promulgando* quasi admiratur, cœlibem qui habitat in urbe & non peccat; pauperem, rem amissam restituentem; divitem fructus suos verecundè decimantem. *Pesachim* f. 113 1.

§. In Dei operibus si quid pravi videatur esse, ignorantiæ animæ tribuendum; hæc ignorantia apertè fatenda. *Cosri* 376 380.

§. Actiones Dei omnes bonæ sunt, quia Deus nihil facit præter existentiam; existentia autem omnis bona est; mala verò sunt privationes, à quibus actio non dependet. *More Nevoch.* III. 10.

§. An

§. An Deus *voluntate absolutâ* בחפץ פשוט quempiam puniat, sine iusta & nota causa, vid. *Abarbanel* in *Iesai*. XXXVIII.

§. Multa loquutur Iudæi de *Dei sigillo* חותמו של ה"קבה *Hieros. Sanhed* fol. 18. מה חותמו שלה"קבה *Quodnam est sigillum Sancti benedicti. R. Bibai dicit* אמת *veritas.* מהו אמת *At quid est veritas? R. Bon dicit* אלהים חיים ומלך עולם *Deus vivens & Rex æternus. Resh Lakisch dicit* א *est prima litera Alphabeti*, מ *media, &* ת *ultima; quasi diceret ego Iehova sum primus, nec quicquam accepi à quopiam, & præter me non est Deus* &c. Bab. Sanhedrin fol. 64.1. & Ioma fol. 69.2. historia est de Synagoga magna eiulante נפל להו פיתקא מרקיעא דהוא כתוב בה אמת *Cecidit tandem iis schedula de firmamento, in qua scriptum erat* אמת *veritas. R Chanina dicit. Inde disce, quòd sigillum Dei est veritas.* Christus est Character Patris, Veritas Patris, τοῦτον ὁ πατὴρ ἐσφράγισεν Ioh. VI. 27. & Ioh. XIV. 6. vid. infra *Veritas*.

Deus Benedictus non facit ut homines carnales, qui primò ponunt suum nomen, deinde honoris titulum, veluti *N. Augustus. N. Imperator Beresch. Rabba* sect. 1. Dei nomina vid. in N.

Deus Benedictus non sumit ultionem ab aliquo populo, nisi donec legerit אורגלונין שלה *obligationem eius, quantum debeat.* Beresch. R. S. 28.

Deus inter homines excelsus respicit excelsum, neque excellens respicit humilem; sed Deus longè aliter, ipse est excelsus & respicit humiles. *Sotah.* fol. 5. 1. Quando Deus recordatur filiorum suorum cum dolore habitantium inter

gentes, duas ingentes emittit lachrymas in mare magnum, quarum ſonus auditur ab una extremitate Mundi ad alteram, & ille eſt terræ tremor. *Beracot* fol.59.1.

§. Quando Deus Miſericors venit ad liberandum Iſraelem ex Ægypto, non miſit legatum vel angelum, ſed Deus Bened. ipſemet venit. *Hieroſ. Horaiot* cap.3. ab init. לא חלי ולא מרגיש גברא דמריא סייעיה *Nullâ ægritudine afficitur, nec quicquam curat is, quem Dominus adiuvat. Bab.Ioma* fol.22.2.

§. Decem nomina Rabbini Deo attribuerunt. vid. Leuſdenium in notis ad *Pirke Avoth. Buxtorf. in Lex. Talm.* pag.90. & in radicibus יתברך, גבורה, שכינה, שמים, מקום. Vocant ipſum in libro Coſri ſemper אלקים vel אלדים, ne promiſcuo uſu prophanent nomen אלוהים.

DICERE אמר in hiſtoria Creationis intelligitur de voluntate Dei. *More Nevoch.*1.68.

DIES. Quomodo Iudæi diem ſupputent vid. *Chriſtus.*

§. Totus dies idoneus eſt ad lectionem Megillæ, item hymni quem vocant הלל, ad clangorem tubæ, ad geſtationem palmarum לתפלת המוספין *ad orationem ſupererogatoriam*, ad confeſſionem ſuper iuvencos, confeſſionem decimarum, confeſſionem diei expiationum, ad manus impoſitionem, mactationem, תנופה *agitationem*, הגשה &c. ad potandam Sotah, ad decollandum vitulum, ad leproſi purificationem. Tota nox idonea eſt ad manipuli demeſſionem, ſuffumigationem adipum & membrorum. *Megillah* c.2. v.5.6. Noctu iudican-

dicandum non eſt, ſed interdiu, ſi tractantur iudicia capitalia; ſi verò tractatur Iudi ium Pecuniarium, potuit illud interdiu inceptum noctu terminari. *Sanhed.* c.4.v 1. Peſſimi homines in iudicio Chriſti facientes opus tenebrarum, hunc Canonem non obſervarunt.

§. De diluculi diſtinctionibus vid. *ſuo loco.* de Hebdomadis ſupputatione v. ſ.l. in H.

DIGITIS micando & ſortem projiciendo in templo munia dividebant *Ioma* c. 2. 1. *Ab initio omnis ille, qui voluit purgare altare a cineribus, illud peragere poterat; Si plurimi erant qui hoc facere intendebant, curſu certarunt, & ille qui alios quatuor cubitos in gradibus altaris antevertèrat,* זכה *illud opus perficere potuit Si duo erant æquales, præfectus cultûs dicebat* הצביעו *Micate digitis; cùm autem aliquando accidiſſet, ut unus alterum de gradibus deturbaſſet, & ille crus fregiſſet, Synedrium ordinavit, ut in poſterum ſorte rem deciderent.* In micatione digitorum מוצאין אחד או שתים ואין מוצאין הגודל במקדש *In micatione digitorum produxerunt vel elevarunt digitum unum, aut duos, ſed non elevarunt pollicem in Sanctuario.* id eſt, ad micationem non licuit pollice uti. Vide Commentarium Maymon. ad locum *Ioma* c.2.1.

§. Quare acuti ſunt digiti? quia ſi audiat homo verbum inhoneſtum, infigat digitos in aures ne audiat. *Ketubbot. f.5.2.*

DIOCLETIANUS Imperator: eius ſæpius mentio fit in *Talmude Hieroſ* ut in *Beracot* fol. 61. *Cùm Tiberiada accederet* דוקליטינוס מלכא *Rex Docletinus, viderunt R. Chajam, ſeandentem ſepulchrum*

ut ipsum videret. Vid. *Hierof. Nasir* fol. 56. 1.

§. דיקליטינוס *Dicletinus congregavit fluvios & confecit mare Apamiæ.* Idem recitatur in *Chetubbot* fol.35. 2. atque ibi vocatur *Docletianus* דוקליטינוס.

§. Pueri R. Iehudæ ictibus contuderunt דיקלוט *Diclot porcarium*; Evafit ille tandem Rex, & propter hoc factum expoftulavit cum Rabbinis; refponderunt illi: Diclot חזירא porcarium contempfimus דיקליטיאנוס מלכא *Diocletianum regem* non contemnimus. *Hierof. Trumot* fol. 46.2.3.

§. Curavit Diocletianus infcriptionem poni in foro Zur five Tyri, in æternum amoris & beneficii erga cives monumentum. Exftat illa *Hier. Avod. Zarah.* fol. 39.4. אנא דיקלטיאנוס מלכא שבנית אהן ידידה דצור לגדידה דארקליס אחי תמניא יומין *Ego Diocletianus Rex hoc forum Tyri condidi fortunæ fratris mei (Maximiani) Herculii, fpatio octoginta dierum.* De Diocletiano etiam vide loca Hierof. *Ioma* fol.41.4. *Schevuot* fol.34.4. *Scheviit* fol.38.4.

Discipuli Sapientum תלמידי חכמים non folùm dicuntur illi, qui fapientiæ ftudiofi, fed qui & ipfi fapientes erant, & tamen modeftiæ causâ libentiùs fapientum difcipuli, quàm σοφοὶ *Sapientes* audire malebant;

§. *In urbe, in qua capita funt* תלמידי חכמים *Difcipuli fapientum, ne habites, quia non eft ibi metus Domini. Pefachim* fol.113. 1. *Schabbat* folio 11. 1.

§. Difcipuli fapientum erant in Synedrio magno in tribus ordinibus collocati, in quolibet

libet ordine 23. ex illis cooptabantur Iudices in *Sanhedrin*, & si quid haberent quod dicerent in defensionem accusati, admittebantur in loco iudicii. *Maymon.* Hal. *Sanhedrin* c.1. 7. & c.10.8.

§. De honore & immunitatibus discipulorum sapientum vid. יורה דיעה H. ת״ת. vid. etiam חברים in C. & *promotionem*. Discipulos ad pedes præceptorum sedisse apparet ex *Pirke Avot.* c.1. מתאבק *Pulverisa te in pulvere pedum sapientum*, &c. vid. Lex Talm. Buxt. p.1146.

Δῶρον est vox etiam nota & usitata Talmudicis. *Zevachin* fol.7.2. אמר רבא עולה דורון היא *Dicit Rabba Holocaustum est δῶρον.* Vbi glossa. *Holocaustum non offertur ad expiandum pro facto aliquo: Sed postquam pœnitentia expiavit factum, venit holocaustum* להקביל פנים *ut cum favore homo recipiatur* &c.

§. *Pesachin* fol.118.2. Ægyptus afferet דורון δῶρον τῷ למשיח Messiæ.

דרך ארץ *Derech ereths*, Propriè sonat *via terræ*, sed hic modus loquendi varia apud Rabbinos denotat. 1. mortem. 2. civilitatem sive urbanitatem. 3. actum Venereum; 4. studium & laborem quærendi victum. Hac significatione dicitur in *Abhot* c.2. יפה תלמוד תורה עם דרך ארץ שיגיעת שניהם משכחת עון: *Pulchra est doctrina legis cum artificio aliquo adiuncto, nam labor utriusque oblivisci facit peccati.*

E.

ELEEMOSYNÆ sunt מלח ממון *sal divitiarum*, cuius denegatio Idololatria dicitur, *Adag.*

§. Eleemosynam nomine צדקה insignive-runt Rabbini, quia plurimum ad iustificatio-nem conferre putabant. Hinc dicitur, *Si quis quadrantem unum pauperi dederit in Eleemosy-nam, particeps fit beatifica visionis. Bab. Batra* fol.10.1. Midrasch Tillin in Psal. XVII.15.

§. Cùm quidam Eleemosynam daret di-xit. *Hunc tibi nummum do, ea propter, ut vivant filii mei, atque ut ipse acquiram mundum futu-rum. Bab. Kosch Haschana* fol.4.1.

§. *Si Eleemosynas praestiteris è crumena tua, custodiet te Deus ab omni damno & nocumento. Hierosf. Peah* fol.15.2. vid. etiam Bab.Beracot fol.55.1.

§. Rex Monobazes cùm à Cognatis propter magnas eleemosynas in pauperes erogatas au-diret, se sua & maiorum bona atterere, cùm illi ea auxissent, respondit: *Opes suas reposue-runt patres mei in terra, ego meas in cœlo.* Histo-ria extat in *Hierosf. Peah.* fol. 15. 2. *Bab. Bava Batra* fol.11.1.

§. Rex Iaunai vidit quendam, nummum pauperi dantem palàm, cui dixit, *praestat non dedisse, quàm sic dedisse.* Chagiga fol.5.1.

§. Eleemosynam ordinariam tripartiuntur Magistri. *Prima* erat לתמחוי *Sportula vel cani-stro publico.* תמחוי enim secundùm Aruch, erat vas quoddam, in quo colligebantur panis & esculenta לעניי עולם *pro pauperibus mundi*, i.e. pro mendicis quibusvis ostiatim petentibus, etiam Ethnicis: secundùm illud *Hierosf.Peah* fol.21.1. תמחוי לכל אדם *Scutella Eleemosynaria fuit pro quolibet homine.* Hæc Eleemosyna se-cun-

cundùm Aruch גבית בכל יום ב"ג ומתחלקת בשלשה *exigebatur quotidie per tres viros, & distribuebatur per tres.* Exigebatur ab oppidanis per collectores intra fores eorũ,quod patet per cautionem istam *Bava Batra* fol.8.2. גבאי צדקה אין רשאין לפרוש זה כזה אבל פורש זה לשער וזה חנירת *Non licet collectoribus Eleemosynæ ab invicem se separare, nisi quod hic secedere posset ad portam, ille ad tabernam.* Id est semper se debebant in conspectu habere, nec ipsis licuit, divisim & separatim Eleemosynas colligere, ne oriretur suspicio, ipsos data in proprium usum contulisse.

Secunda Eleemosyna dabatur לקופה *in arcam pauperum publicam*, distribuenda solùm pauperibus illius urbis. Colligebatur illa per שני גבאי צדק *duos Collectores*, & distribuebatur per tres, qui in genere פרנסין vocantur: Rationem numeri reddunt in Peah c.8.7. & in *Gem. Cista eleemosynaria exigitur per duos, & distribuitur per tres. Exigitur per duos* שאין עושים שררות על ציבור פחות משנים *Nam non faciunt* ἐξουσίαν *in Synagoga minorem quàm duorum; & distribuitur per tres, sicuti iudicia pecuniaria transiguntur per tres.* vid. *Maymon. Sanhed.*c.1. Colligebatur hæc Eleemosyna in Synagoga Sabbatho,& distribuebatur pauperibus vespere Sabbathi, hinc illud קופה מערב שבת לערב שבת *Cista Eleemosynaria à vespere Sabbathi ad vesperum Sabbathi; scutella Eleemosynaria unoquoque die.* vid. *Bartenoram* ad *Peah* l. 2.

Tertiam Eleemosynam dederunt ex agro, eamque præcipuè quadruplicem. 1. Angulum

agri non demessum. (v.s.l.) 2. manipulos in agro relictos, vel ex oblivione vel voluntarie. (v. שכחה) 3. Reliquias vindemiationis (vid. לקט.) 4. Decimas pauperum מעשר עני quæ ter in die distribuebantur. (vid. *angulus agri.*) In his omnibus Eleemosynis non legitur ipsos tubas adhibuisse, ita ut locus *Matth.* VI. 2. de extraordinariis quibusdam Eleemosynis intelligendus sit.

§. Iam supra notavimus quòd plurimi inter Iudæos ostentando Eleemosynas dederint, & quod mercedem ex illis, quasi ex opere operato, exspectarint; exemplum adhuc adducamus ex *Hieros.* fol. 21. 2. *R. Lazar fuit Eleemosynarius Synagogæ. Ingressus aliquando domum suam, dixit, Quid novi? Responderunt: Venerunt huc quidam, & comederunt ac biberunt, & pro te preces fuderunt. Tunc (inquit ille,) non est merces bona. Cùm verò aliquando alii accessissent, & post concessum ipsis cibum & potum ipsi convitiati essent, dixit: Iam erit merces bona.* Quicquid autem de ostentatione ipsorum in Eleemosynis referatur, certum tamen est, quòd plurimi summè approbarint Eleemosynas secretò erogatas; hinc etiam in templo instituerunt לשכת חשאי *conclave silentium*, quod erat Gazophylacium aliquod, in quod Eleemosynas suas contulerunt. Viri religiosissimi silenter & clanculum, ut indè nutrirentur pueri pauperes virorum bonorum. Vid. *Aruch* in חש & *Mass. Schekalim* c. 5. 6. Hoc etiam apud ipsos fuit adagium גדול העושה צדקה בסתר יותר ממשה ὁ ποιῶν ἐλεημοσύνην ἐν κρυπτῷ (ut hunc loc. vertit

tit Cl.Leigtf.)maior est ipso Mose Mag. nostro. *Bab.Bava Batra* fol.9.2.

Elias. De exspectato adventu Eliæ in Talmudicis quam plurima repcriuntur. Kimchi in *Malach* IV. 23. *Restituit Deus* (inquit) *animam Eliæ , quæ ascendit olim in cœlum, in corpus creatum instar corporis eius prioris* כי גופו הראשון שב אל הארץ בעלותו כל יסוד אל יסודו *Nam corpus eius primum ad terram rediit cùm ille ascenderet in cœlum, unumquodque elementum in elementum suum. Cùm autem eum vivificaverit Deus in corpore, mittet eum ad Israelem ante diem iudicii, & admonebit singulos, ut ad Deum convertantur* &c.

§. *Aben Esra*, in eundem locum sic cõmentatur. *Comperimus Eliam vixisse in diebus Ahaziæ filii Achab ; Et etiam reperimus, ipsum post mortem Iehoschaphati ad filium eius Ahaziam scripsisse epistolam, sicuti dicitur* : Et venit epistola ad eum ab Elia Propheta. ואין ספק כי בימי חכמינו הקדושים נראה *Et absque controversia est, eum visum fuisse in diebus Sapientum Sanctorum nostrorum. Acceleret Deus ex misericordia sua prophetiam suam , atque terminum adventus eius.* Vides hic Aben Esram apparitionum Eliæ mentionem facere , & certè in pluribus aliis locis mentio fit, quòd Elias apparuerit; quòd sine dubio præstigiis Diaboli, ut Bath kol effectum fuit.

§. Eliam Sabbatizantem in monte Carmel supponunt Talmudici in *Hierosf. Pesachin* fol. 30.2. *Ne comburatur Trumah, de qua dubitatur, an munda sit , an immunda , ne Elias sabbatizans in monte Carmelo adveniat , & testetur*

de ea Sabbatho, quòd sit munda.

§ Elias scrupulos & difficilia omnia enucleaturus est. *Invenit quis apud se schedulam contractuum, & non novit quia sibi velit,* יהא מונח עד שיבא אליהו *seponat eam usquedum advenerit Elias Bava Metzia* c.1.v.ult. Si quis aliquid perditum repererit, & publico præconio facto possessores eius non cognoverit, apud se reponat usquedum advenerit Elias. *Maymon* in *Gezelah* cap 13. *Periochen* Ezech.XLV.18.19. עתיד אליהו לפרשה *Elias explicaturus est. Menachot* fol. 45.1.

§. *Bab. rubbin*, fol. 43, 2. disputatur quonam die Hebdomadæ venturus Messias, & quonam Elias: inter alia hæc occurrunt לא אתא אליהו מאתמול *Elias non venit heri:* id est, eodem die quo venit, prodibit in publicum, & non latebit veniens heri in hodiernum. *Certi sunt Israelitæ Eliam nec vespere dierum festorum,* מפני טורח *propter laborem.* Item לא אתי אליהו בשבת *Elias non veniet in Sabbatho.* (vid. *Hieros. Pesach.* fol.30.2.) Gloss. *propter laborem*; id est propter præparationem in Sabbathum, ne scilicet necessaria Sabbatho non peracta relinquant, ut obviam ei eant; aut propter laborem in conviviis, ne scilicet omittant comestiones Sabbathicas. Ex glossatoribus in paginam citatam hæc tria observare poteris. 1. לפני ביאת בן דוד יבא אליהו לבשר *Ante adventum filii Davidis adveniet Elias, ad Evangelizandum de eo.* 2. לא אתי משיח בחד בשבא *Non veniet Messias primo die Sabbathum insequente*, quia Elias, qui ipsum præcedere debet, non veniet

in

in Sabbatho. 3. הלא משיח בן יוסף יש לו *An non Messias Ben Ioseph primò veniet?* לבוא תחי ה.

§. Plurima fingunt Iudæi, quæ restauraturus sit Elias *B. b. Kiduschin*. fol. 71. 1. יטהר הממזרים *purificabit nothos, eosque restituet congregationi.* vid etiam *Kimchi* Zach. IX. 6. Israeli reddet urnam Mannæ, phialam sacri olei, phialam aquæ, & sunt qui dicunt, virgam Aaronis. *Tanchum* in *Exod.* 1.

§. Scrupulum movent Iudæi, an corvi panem & carnem attulerint Eliæ, an homines qui vocantur עורבים, sic *Kimchi* in locum. In eundem sensum hoc legimus in *Beresch. Rabba* sect 33 *R. Iehuda dicit* עורבים *attulerunt panem & carnem mane & vespere ad Eliam*, עיר היא בתחום בית שאן ושמה ערבו *Urbs ista erat in limitibus Bethsheanis, & vocabatur Orbo.*

ELIESER. Inter illos qui hoc nomine occurrunt, duo præcipuè famosi fuerunt. *Eliéser Ben Harsum*, & *Eliéser fil. Hircani.* Eliéser Ben Harsum fuit coætaneus Antigoni, & talibus divitiis affluens, *ut possederit mille urbes in arida, & mille urbes in mari:* id est ditissimus & magnus Dominus in Palæstina fuit. Hoc enim vult hyperbole. Et quamvis opulentissimus fuerit, magnâ fortunâ tamen abusus non est, sed perpetuò studiis incubuit. *Iuchas.* p. 15. 2. Semel cùm studiorum gratiâ, utrem farinæ in dorso ferens, esset in via ad aliquam scholam, incurrerunt in ipsum servi eius & voluerunt ipsum facere אנגריא (v. s. l.) Hi enim servi Dominum suum studiis incumbentem, & qui splendidam

hæreditatem per alios adminiſtrabat, nunquam viderant.

§. R. Elieſer, fil. Hyrcani magni, æſtimatur, ita ut ipſum aliquando הגדול *magnum* nominent; In Miſchna intelligitur, quoties סתם *abſolutè* R. Elieſer ponitur. *Halic. Olam* p. 1. c. 3. Compoſuit ille quædam capitula, quæ V. C. *Guil. Vorſtius* latinitate donavit. Ad præſidiatum pervenire non potuit, quamvis doctrinâ & canitie venerabilis erat: cauſas vide in *Iuchaſin*. Cùm pro præſidiatu diſputaret, argumenta ſua præter rationum pondera, etiam ſignis ſtabilire conatus eſt. *Bava Metzia* fol. 59. 2. Akiba ipſum ingenti amore proſequutus eſt, & mortem eius acerbè deploravit. vid. *Bab. Sanhed.* f. 68. De aliis Elieſeris poteris conſulere *Iuchaſin* in אליעזר.

EMAUS. Mishna illum locum deſignat per עימאוס *Hieroſ.* verò in *Scheviit* fol. 38. 4. per אמאוס denotantes locum חמת *thermas* Tiberienſes, ſive propè Tiberiadem.

§. *A Bethhorone ad Emmaunta erat montanum. Hieroſ. Scheviit* l. c. Diſtabat illa Hieroſolymis ſtadiis ſexaginta Luc. XXIV. 13.

§. In *Erachin* c. 2. 4. fit mentio משפחות בית הפגרי' ובית צפריא ומאמאוס היו *Familiarum Beth Pegarim & Beth Zeparia ex Emaunte*: Gloſſaque dicit *Incolas Emmauntis fuiſſe Iſraelitas generoſos, ſacerdoteſque filias ipſorum duxiſſe in uxores.*

EMMAUS. *Midraſch Cohelet* c. 7. 6. R. Iochanan Ben Saccai 50. habuit Diſcipulos, quamdiu vivebat, ſemper ſedebant coram eo, cùm verò more-

moreretur, profecti sunt Iabhnen; R. Elieser autem, filius Erech, ivit ad uxorem eius לאמאוס *Emmauntem* מקום מים יפים *locum aquarum amœnarum*, *& habitationis jucundæ*.

Ester de illa vide Cl. Buxt. L. T. 178.

Enoch Hæb. חנוך quod *μεμυημένον consecratum* denotat, à Talmudicis vocatur מטטרון ut à *Paraph. Ionath.* ad *Genes* v. 24. Idem citatur ex Medrascn Ruth in *Zohar* fol. 81. vid. Buxt. in *Lex. Talm.* In *Iuchasin* fol. 134. vocatur אדריס *Adris*.

De Enochi pietate non bene sentiunt Iudæi; Iarchius verba Genes. v. 24. Et ambulavit Enoch cum Deo ita παραχαράττει; Ambulavit cum Deo, *id est iustus fuit, sed levis tamen & inconstans, solitus citò ad malum deflectere*, לפיכך מהר הק' בה וסילקו והמיתו קודם זמנו *Ideo festinavit Deus benedictus, & transtulit eum, & ante tempus mori fecit. Et hoc est, quòd annus eius quo mortuus est, descriptus est scribendo: & non erat nempe in hoc seculo, ad implendos annos suos.* Ita in Bereschit Rabba dicunt *in loc.* fuisse Enochum חנף *Hypocritam*, nunc iustum nunc improbum. Ideo Deum tempore iustitiæ ipsius, quo cùm Deo ambulabat, eum sustulisse subitò, ne rursum deficeret.

Quoad Raptum Enochi, Aben Esra patat, mortuum esse, & deinde post mortem à Deo assumptum: idem sentiunt Abarbenel & R. Salomoh; at contrarium habent Targum Onkelosi & Ionathanis.

Locus in quem raptus Enochus secundùm *Kimchium* in lib. II. Reg. II. I. est Paradisus ter-

restris; & statum, in quo erant nostri Protoplasti, etiam conditionem Enochi fuisse, ipsius est sententia.

Ephraim de quo II. Paralypom. 13. 19. est oppidum in terra Israelis frugibus fertilissimum. Præstantissima quoque simila ex illo proferebatur; indè factum est proverbium : Num tu stramen inducis in Ephraim. *Bab. Menachot* folio 55. 1. & usurpatur ut illud Græcorum ἡ φῶς ἡλίῳ δανείζεις. Vide Aruch in יחני.

Epicureum triplicem facit *Maymon* in *Hal. Teschubha* cap. 3. 14. *Qui ait nullam prorsus prophetiam esse : Nec scientiam quæ pertingat* מהבורא ללב אדם *à Creatore ad cor hominis ; & qui abnegat prophetiam Mosis magistri nostri ; quique ait, Creatorem nescire actiones hominum.* Item in Hal. ע"ז cap. 2. 8. *Epicurei sunt, qui consolunt cognitiones animi sui, ignari earum, quas diximus verum, donec transgressi potissima legis capita offendant per contumaciam.* De Epicureo vid. L.T.B. pag. 194 195.

In **Eremo** esse vel degere fermè semper significat vitam ruri non in urbe transigere, opponitur enim Eremus urbi. *Menachot* c. 7 1. *Quinque Seah* ירושלמיות *Hierosolymitanæ, valent sex seahs* מדבריות *Eremiticas.* i. e. Rusticas. *Bab. Erubhin* fol 83 1. *Seah Hierosolymitana excedit Seam Eremi sextâ parte.*

§. אילנות מדבריות sunt (Maymon. ad cap. 1. Demai) arbores quæ sunt communis iuris, & non unius Domini in communibus saltibus scilicet & pascuis. Ita etiam pecora מדבריות *Eremi*

mi vocantur illa, quæ foris & in agris nutriuntur, aut in montibus, ut in montosis regionibus in usu est, opposité ad illa quæ in urbe aluntur. Hanc differentiam facit Canon *Hierof. Schabbat* fol.45.2. & *Beza* fol.40.1. אין משקין ושוחטין את המדבריות *Non potant & mactant pecora Eremi, sed potant* הביתות *domestica:* (ut scilicet meliùs excoriari possint.)

§. Hinc apparet, quàm malè argumententur pro vita Monastica ex Matth.III.1. Secundùm communem & vulgarem sententiam educatus erat Iohannes in monte regali; at secundùm *Hierof. Tanith* fol.69.1. *Mons regalis myriadem urbiũ habuit*, Quomodo ergò ibi desertũ?

ESAIAS. Gemaristæ in *Iebbamot* fol. 49 2. referunt hunc Prophetam interfectum fuisse à Rege Manasse, præcipuè ideo, quòd accusaverat Israelem ob impuritatem labiorum. Verba historiæ hæc sunt. Dixit Esaias; *Novi quòd* (Rex Manasses) *non auscultaturus sit, quicquid ipsi dixero; si quid protulero ad conciliationem Scripturæ,* (cuius quasdam apparentes contradictiones rex ipsi obiecerat, ut ex antecedentibus patet:) *ille fastuosè aget. Dixit ergò,* איבלע בארזא *Concludam me intra hanc cedrum. Adduxerunt cedrum, & serrâ dissecuerunt eam.* כימטת להדי פומה נח נפשיה *(umque serra os eius attingeret, expiravit. Idque ideo quòd dixerat, Ego habito inter populum impurum.*

ESAVUS noluit permittere Iosepho, ut patrem sepeliret. Cl Buxt.L.T.p.41.

ESRAS floruit anno Mundi 3413. Erat præses כנסת הגדולה *Synagogæ magnæ,* & omnium

Doctorum Misnicorum Pater. Religione & mansuetudine ipsum Mosen æquabat. *Iuchasin* pag.13. Elias in *præfat. Masor.* & Zacuthus Esram cum Zerubabele & Malachia confundunt. Pater Esræ fuit Saarias fil. Asariæ, vid. *Zemach David.*

§. Cùm Esras è Babel Hierosolymas ascenderet, secum abduxit omnes illegitimè natos, & quorum genealogia ignota erat, ut populus, quem in Babel relinquebat, esset נקי כסולת *Purus instar farinæ.* Quod prolixè videre potes in *Kidduschin* c.4.1. *Gem.* Esra cum reliquis senatoribus (quorum aliquos recenset *Abarban.* in *præf.* ad *Nachalat Avot.*) fecit Masoram, punctationem & accentus super tota Biblia. *Elias præf.* 3. *Masor.*

§. Vt Ecclesia ab Esra recenter purgata & instituta, iusto & decenti regimine dirigeretur, Esras plurimas sancivit constitutiones, principaliores sunt decem illæ, quæ in *Baba Kama* fol.75.1. recensentur. 1. ut institueretur publica legis lectio diebus septimanæ secundò & quinto. 2. ut in Sabbatho ad *Mincham* legeretur. 3. sancivit ablutionem gonorrhaicis. 4. sessionem iudicum in civitatibus diebus hebdomadæ secundo & quinto. 5. Permisit Aromatariis ut circumire possent per urbes, ad Israelitarum decus. 6. Præcepit ut lavarent (vestimenta) die quinto septimanæ, propter gloriam Sabbathi. 7. ut pinserent & coquerent panem vesperi, qui Sabbathum antecedit, ut הפרוסה frustum dari posset pauperibus in Sabbatho. 8. Indulsit allii esum nocte Sabbathum præcedente,

dente, quia gignit amorem & tollit cupiditates. 9. ut mulier accincta esset בסינר *Succinctorio posteriori & anteriori*; (ad scandalum evitandum.) 10. Constitutum est, unamquamque mulierem tribus diebus ante suam purificationem se pectere & mundare debere, &c.

§. Esras magnoperè restitit Sadducæorum hæresi in diebus suis pullulascenti, & ut aliquod symbolum poneretur, quo Orthodoxi à pravè sentientibus distinguerentur, visum est ipsi decernere, ut ad coronidem omnium orationum, quæ in templo fundebantur diceretur מן העולם עד עולם *A seculo in seculum. Bab. Beracot.* fol. 54. Assueverat populus in captivitate Babylonica Chaldeæ linguæ, ita ut Hæbraicam non nisi cum difficultate intelligeret: huic incommodo ut consuleretur, instituit Esra התורגמן *Synagogæ interpretem*, qui adstans legenti in lege, versiculatim ea vernaculè redderet, quæ lecta fuerant è fonte Hebræo, ut ex *Hierosf. Megillah* fol. 7. 4. elicere est.

§. Præcepit Esras, ut Iubilæum post captivitatem iterum inciperent ab anno septimo restaurationis templi. *Maymon. Hal. Iobel* cap. 10. Cæterùm dignus erat Esra, ut data fuisset lex per manus eius Israeli, si non præcessisset ipsum Moses. *Bab. Sanhed.* c. 2. f. 21.

§. Vixit Esras, secundùm Chronica Iudæorum, usque ad annum, quo Alexander Magnus Hierosolymas venit, & deinde die decimo mensis Tebhet sive Decembris suo fato functus est; quo anno ut memorant, etiam sublati fuerunt *Haggeus, Zacharias, Malachias*, unâ cum Prophetia,

EVANGELIUM quomodo Iudæi vocitent vid. Cl.Buxt.L.T.p.8.& 42.

EVA post auditam promissionem, quæ protophlastos erexit ad spem salutis, vocata est חוה non tam quia facta erat *mater omnis viventis* corporaliter *Genes.* III.12. quàm quòd crediderit promissioni divinæ, & ita prima spiritualiter revixerit.

Rupertus Tuitiensis, Adamo admodum absurdam sententiam attribuit, cùm refert, Adamum ex animi superbia divinam mortis sententiam adversùs se prolatam contemnentem, appellasse uxorem suam חוה matrem viventium, ut qui mortem non extimesceret, & æquè se vitæ compotem crediderct, ac si nunquam peccasset. Non minùs est absurdus *Baal Haturim*, qui חוה derivat à חוה *garrire, loqui*, è cœlo enim fingunt decem cabos garritus vel colloquiorum descendisse, & novem ex illis cessisse mulieribus. vid. *Cabi.*

Apud vocem *Adam* retulimus, Hebræorum sententiam esse, ipsius corpus non fuisse יצירה אחת *uniforme*, sed *biforme*, qua ratione Adamus fuit à fronte, & Eva à tergo, & utrumque corpus ad scapulas quasi pice agglutinatum. Hæc est mens in *Bereschit Rabba* R. Samuelis Bar Nachman, Menasse Ben Israel *Conciliat.* in *Genes.* VIII. ubi etiam inter suffragia numerat *Iarchium, Aben Esram, Rabbenu Babye, R. Eliezer, & Isaacum Karus*. His adde *Maym. More. Nevoch.* p.2. c.30.

Circa lapsum Evæ sequentia observamus.

Diabolum tentasse fatentur *Rabb. Elie-*

ser.

ser Pirke. cap.13. & *Maymon* in *More Nebhoch.* lib.II.c.30. Cuius verba sunt. *Oportet te scire, quomodo illud explicent in Midrasch, videlicet Serpentem fuisse equitatum, qui magnitudine camelum superaret; Sessorem autem eum fuisse, qui deceperat Evam, Samaëlem nempe, quam nomenclaturam absolutè Sathanæ tribuunt.*

Occasionem tentationis sumpsisse Diabolum refert *Iarchius*, quia eos viderat *nudos*, & occupatos בתשמיש, quam felicitatem ipsis invidebat.

Serpens, quando dixit *Novit Deus*, cavillabatur invidiâ Dei, reformidantis societatem & similitudinem aliorum. Hoc exprimit *Iarchius*, כל אומן שונא את בני אומנותו *Quilibet nutritius odit filios quos nutrit*, vel magis secundùm sensum Iarchii, *omnis opifex odit alios & similes opifices*. Si enim de arbore comederitis, (inquit Diabolus) scit Deus, vos ipsi similes futuros, vos fore יוצרי העולם *Creatores mundi*, ut ipse est; quare ex invidia vobis esum illius fructus prohibuit.

Abarbenelis sententia est, neque serpentem alloquutum Evam, neque deinde Deum serpentem, cùm ipsi suam annuntiavit pœnam, sed serpentem arborem scandisse, fructum decerpsisse, atque sic exemplo Evam fefellisse; Dei verò verba intelligit de decreto, quod de ipso decrevit.

Ad Quæstionem, an Serpens pedibus instructus fuerit antequam puniretur, Respond. affirmando *Chaldæus Paraphrastes*, *R. Eliezer*, *Moses Bar Cepha*, *Salom. Iarchi* cuius hæc sunt

verba, היו לו רגלים ונקצצו *Habebat* Serpens *pedes, ſed ipſi præciſi ſunt.*

Referunt *Iarchius* ad *Geneſ.* IV. 1. & Moſes Haddarſchan in *Bereſchit Rabba*, Adamum operam liberis dediſſe, & uxorem ſuam cognoviſſe iam in Paradiſo: cùm tamen contextus narrationis Moſaicæ manifeſtè oſtendat, id demum poſt eius expulſionem factum.

EUNUCHUS duplex eſt, vel מבטן האדם *à nativitate talis*, & qui ab utero illam imperfectionem habet, vel סריס האדם *Eunuchus ab homine talis factus*, cùm vi vel voluntariè caſtratus fuit. *Zabbin* c.2.1. *Ievamot* 79.2. *Maymon.* Hal. אישות c.2. Hic Hebræis inviſus fuit, *Deut.* XXIII. 1. Romanis maximè: ad Sacerdotium & Synedrii conſiliariatum pertingere non potuit, (quia illi, ut carentes liberis, ut plurimùm crudeles eſſe ſolent.) *Sanhed.* fol.30.2.

§. Fit etiam mentio apud Maymon. l. c. סריס חמה *Eunuchi Solis*, qui fermè cum *Eunucho* אדם coincidit, & definitur, ille qui mox vigeſimum annum implevit ולא הביא שתי שערות למטה ולא בזקן *Nec tamen infra, nec in barba duos pilos produxit*, inſuperque omnia Eunuchi ſigna habet, quæ ſunt: שאין לו זקן ושערו לקוי ובשרו מחליק ואין מימי רגליו מעלין רתיחה וכשמטילי מים אינו עושה כיפה ושכבת זרעו דיהה ואין מימי רגליו מחמיצין ורוחץ בימות הגשמים ואינו מעלה בשרו הבל וקולו לקוי ואין ניכר בין איש לאשה: Quæ ſicuti curioſis adduxi, ita ipſimet exponant, ſi lubuerit.

EXCINDETUR anima eius vid. כרת.

de EXCOMMUNICATIONE uſitata apud Hebræos vid.

vid. *Seldenum* de *Synedrio*. Cl. Buxtorf. in נדוי & חרם Levissima species erat נדוי *Separatio à cœtu Ecclesiæ*, & erat solummodo amolitio vel amandatio, quando Sacerdotes aliquem immundum & detestandum aversabantur; erat autem illa separatio ad quatuor cubitos, durans triginta dies, si resipiscat: sin minùs duplicatur ad sexaginta, aut triplicatur ad 90. dies. Si nec tum resipuerit secundâ specie punitur, quæ vocatur חרם: Primâ Excommunicationis specie punitus vocatur מנודה, Secundâ מוחרם. הנדוי fit propter 24. causas, quas recenset *Maymon* in *Hal.Talmud thora* c.6. & Cl. Buxtorf. in *Lex. Talm.* p.1304.

§. המנודה *Excommunicatus primâ specie* non debet se tondere aut lavare instar lugentis, quamdiu excommunicatus est. Si triginta dies in festo aliquo finiantur, & excommunicatus absolvatur, potest in festo se tondere. *Maymon.* ubi supra c.7. & *Megillah* c.3. Non admittitur in consessum ordinarium decem personarum, non sedent iuxta eum ad quatuor ulnas. Docere tamen potest & discere cum aliis separatim. Conducit & conducitur. Propter debita pecuniaria neminem excommunicant, nisi iudicii nomine priùs ter moneatur. Si quis moriatur in excommunicatione ista, iudices feretro eius lapidem imponi curant, indicantes quòd fuerit dign⁹, ut lapidar⁹ fuisset, quòd pœnitentiam non egerit, & separatus fuerit à cœtu Ecclesiæ. *Maymon. Hal. Talm. thora* cap.7. Exemplum in excommunicatione mortui habes *Berach.* f.19.1. ubi Eliescris cuiusdam mortui feretrum lapi-

datum fuiſſe dicitur.

§. Excommunicatio נידוי faciebat vel בפניו *in facie* excommunicati, coràm, vel לא בפניו *non coràm.* Si coram excommunicatio ſit alicui denuntiata, etiam coram ſolvenda eſt. Si non coram, poteſt vel coràm vel non coram ſolvi. Si quis abſens excommunicandus erat, ipſi excommunicatio ſignificabatur per alium aliquem, (talis annuntiationis exemplum exſtat *Hieroſ. Moed Katon* cap.3.) vel per ſchedam à Scriba publico ſcriptam, quæ dicebatur כתב של נידוי vid. *Maymon.* l.m.c. &*Schulchan Aruch in Choſen hamiſpat num.*11.ſect.4.

§. Viros doctos & præſtantes propter nulla delicta excommunicant בפרהסיא *publicè*, niſi propter delictum Ieroboami & Sociorum eius: In reliquis verò culpis ipſos plagis cædunt בצנעה *in ſecreto*, & extra publicum conſpectum. Maymon. ibid.

§. Excommunicabant olim Cuthæos per שם המפורש Nomen Iehova. *Capit. R.Elieſeris* c.38. *Tanchuma* ſect. וישב.

§. De ſeptem illis qui ſunt מנודין לשמים *Cœlitus excommunicati*, vid. *Peſachin* fol.113.2.

§. המוחרם אינו שונה לאחרים ואין שונין לו *Excommunicatione* חרם *percuſſus, neque docet nec diſcit cum aliis*, ſolus autem poteſt ſtudere, ne doctrinæ ſuæ obliviſcatur. Non conducit neque conducitur: nullum commercium, nulla conſuetudo cum ipſo habenda, duntaxat ipſi licet victualia emere. *Maymon. Hal.Talm. torah.*cap.7.

§. Cum tali excommunicato non licet edere nec

nec bibere. *Iore Dea num.334. parag.5.* (*Confer 1. Cor.5.11.*

§. חרם non poteſt fieri niſi in cœtu & à cœtu decem virorum *Pirke R.Elieſer* cap. 38. Poteſt autem ſolvi à tribus etiam הדיוטות *vulgaribus*, vel ab uno *gravi viro* המופחה. *Maymon* ubi ſupra.

§. Formam Anathematis Iudaici refert Cl. Buxtorf. in חרם.

§. Tertia excommunicationis ſpecies & omnium graviſſima vocatur שמתא, per quam homo poſt omnia humana media totaliter & finaliter ſoli divino iudicio deſtinabatur: Probabile eſt, illud nomen eſſe compoſitum ex שם Deus & אתא venit, ut ita idem ſit quod Apoſtoli מרן אתא Maranatha *Dominus veniet*. Alii vero uti in *Moed Katon* fol.17.1. dicunt שמתא idem eſſe ac שם מיתה *ibi eſt mors*, vel שממה *deſolatio*: quia ut notat Gloſſ. eſt conſumptus & perditus.

§. Schammata gravius eſſe excommunicationis genus, patet ex Gloſſa *R.Salomonis in Peſach* fol.52.1. Ibi enim rationem dat, quare Sapiens non excommunicetur, משום דשמתא חמורה *Quia Schammata res graviſſima eſt, habebant autem rationem legis divinæ.* In hunc ſenſum etiam ſcribit R. Aſcher in *Toſapht. Peſach.* fol.130.col.2. אין משמתינן אלא על דבר חמור *Excommunicatione* שמתא *non utimur niſi propter rem graviſſimam.*

§. Aliquando נדוי & שמתא confunduntur, ut ex *Lex. Talm.* p.2467. videre eſt: ubi etiam aliis exemplis probat שמתא non ſemper ſenſu

illo rigido ſumi, ut planè omnem ſolutionem excludat. Ibi etiam plura de Schammata reperies.

§. Salomo in templo duas conſtituit portas, per unam ſponſi, per alteram verò excommunicati ſoli ingrediebantur; lugentes obvelabant ora, ſed non excommunicati; quando ita templum ingrediebantur per illas portas, ab omnibus egredientibus ſalutabantur; lugenti dicebant השוכן בבית *Ille qui hanc domum inhabitat, conſoletur te* הזה ינחמך. Excommunicato verò, *Qui inhabitat hanc domum* יתן בלבך ותשמע לדברי חבריך *indat animo tuo, ut obtemperes verbis ſociorum tuorum, & reſtituant te.* Nota hic, communem ingrediendi viam in templum fuiſſe ad dextram, egrediendi verò ad ſiniſtram; At excommunicati, lugentes, ſoli illi erant, qui ſiniſtrâ viâ & extraordinario ut ita dicam, itinere uſi ſunt. Ex his portis poterant ita omnes egredi, ſed præter hos nemo ingredi. vid. *Middot.* c.2. *Pirke Elieſer* c.17.

§. In ſolenni excommunicatione tubis ad clangendum uſi ſunt. *Bab. Sanhed.* fol.107.2. *Produxit Ioſua fil. Perachiæ quadringentas tubas, &* (Ieſum) *Anathematizavit.* vid. eiuſdem Tract. fol.7.2. ubi Gloſſ. cùm agitur de כלי דיינין expreſsè dicit, *tubis indices uſos fuiſſe ad excommunicationem.* De præconio publico contra obſtinatos in vitiis edito vid. *offenſio.*

Expiationis feſtum celebrabatur die decimo menſis *Tiſri*: Septem dies ante feſtum Sacerdos ſummus è domo ſua ſeſe confert ad conclave פלהדרין προέδρων, ut ſe exerceat circa ritus

ritus diei expiationis adventantis, & ad officium illius diei se promptum paratumq; reddat. Postquam eò se contulit, ei alium Sacerdotem substituunt, si quod vitium fortè ipsi contingeret: Secundùm R. Iehudam ipsi etiam alia uxor substituitur, si fortè uxor eius moreretur; nam in illo die uxorem habere debet, quia preces ipsi pro integra domo familiaque eius fundendæ sunt. *Ioma* c.1.

§. Cùm ibi erat Summus Sacerdos, quinquies in die se lavabat, & decies manus & pedes sanctificabat; atque hæc omnia in loco sancto peragebat, eâ solâ lotione exceptâ, quæ fiebat in loco prophano, supra portas aquarum. *Gemara* ad *Ioma*. Omnibus istis septem diebus ipse sanguinem spargebat, suffitum a olebat, lucernas aptabat, pedem & caput sacrificii iugis offerebat; Synedrium etiam ad ipsum mittebat aliquos ex senioribus, qui coram ipso legebant ritus peragendos in die expiationis, & ipsi dicebant, *Domine Sacerdos magne, lege ipsemet, forsan oblitus es, aut forsan non didicisti.* (sub templo secundo enim sæpius ad Sacerdotium pervenerunt homines indocti, solâ Regum gratiâ, aut suis artibus ad hoc munus erecti: *Maymon.*)

§. Vespera diem expiationis præcedente adducebant summo Sacerdoti iuvencos, arietes, ut eos mactando expeditus fieret ad ministerium: vesperâ quoque hac non permittebant ei multùm edere, quia cibus somnum inducit. Deinde Seniores Synedrii cùm Senioribus Sacerdotum, eum in conclave Abtines du-

cebant, & diſcedentes ipſum ſic adiurabant אישי כהן גדול אנו שלוחי בית דין ואתה שלוחינו ושליח בית דין משביעין אנו עליך במי ששיכן את שמו בבית הזה שלא תשנה דבר מכל מה שאמרנו לך: *Domine Sacerdos magne, nos legati ſumus Synedrii magni, & tu legatus noſter & Synedrii, adiuramus te per eum cuius nomen habitat in hoc templo, ne mutes quicquam ex omnibus iſtis, quæ tibi diximus.* Deinde hic & illi flentes diſceſſerunt; Iuramentum autem hoc introductum fuit, quia Sacerdotes quidam, extra velum adolere, & alia mutare conati ſunt.

§. Dimiſſis Synedrii legatis, ſummus Sacerdos, ſi doctus erat, legebat & exponebat; ſin minus, diſcipuli ſapientum legebant & exponebant; lectionem verò ſumebant ex Eſra, Zacharia, Chron. Daniele, &c.

Si dormire geſtiebat, iuniores Sacerdotes percutiebant coram eo digito indice (i. e. ſonum ipſorum illiſione fecerunt, vel tibiis luſerunt, quod magis arridet,) & ipſi dicebant, Domine Sacerdos, remitte ſemel ſuper pavimentum, (i. e. pedibus conſiſte aliquantulum) ipſumque ita occupatum tenebant, donec mactationis tempus inſtaret.

§. Singulis diebus expurgabant altare ſub gallicinium, in die expiationis verò à media nocte, & in tribus feſtis magnis à vigilia prima, quia in illis feſtis ad gallicinium atrium Iſraelitis iam repletum erat.

Si inſtabat tempus mactationis, clamabat ſpeculator ברקאי *Coruſcationes*, vel *illuminatum*

tum est cœlum usque ad Hebron. Quo audito, deducebatur summus Sacerdos ad lavatorium, (in cultu enim omnis ille qui naturæ satisfecerat, manus & pedes lavare debebat.) extendebant autem inter ipsum & populum velum byssinum, ne, dum lavabat, in eius conspectu esset.

§. Hoc facto induebatur vestibus aureis, & mactabat iuge sacrificium, sanguinem accipiebat, spargebat, intrabat ad adolendum, aptabat lucernas, caput membra, frixa, & vina offerebat.

Manè Summus Sacerdos induebatur vestibus quæ octodecim, vesperi verò vestibus quæ duodecim minas valebant, quæ pecunia ex Ecclesiæ nummis erogabatur.

§. Quando Iuvencum pro se & domo sua mactabat Summus Sacerdos, stabat in Oriente, facie in Occidentem versa, manibusque impositis confitebatur, dicens; Obsecro, Domine, deliqui ego & domus mea, remitte nunc delicta, iuxta quod scriptum est in lege, *Quoniam in die hac expiabit* &c.

Deinde ibat ad orientem altaris, Vicarius eius erat ipsi à dexteris, præfectus custodiæ à sinistris.

Ibi erant duo hirci, cum sorte in urna. Sorte proiectâ quis debeat offerri & quis emitti, sortes hircis imponebat dicendo לה' חטאת.

Deinde ad caput hirci emissarii alligabat linguam coccineam, & sistebat eum ad locũ, unde erat emittendꝰ, alteram verò linguam alligabat

ad cervicem hirci mactandi; postea secundâ vice ibat ad iuvencum, quem pro se & familia sua offerebat, repetens eadem verba, quæ antea. Precibus peractis mactabat ipsum, sanguinem in patera excipiebat, dabat miscenti, & cum prunis in thuribulo ab altari desumptis progrediebatur versus Sanctum Sanctorum; inter procedendum pugillabat suffitum, & vela transeundo pergebat; donec perveniret ad arcam, inter cuius duos vectes deinde collocabat thuribulum, suffimentum super prunas congerebat, ita ut tota domus repleretur fumo; exibat retrorsum, brevem orationem in domo exteriore recitabat, nec diu orationi insistebat, ne Israeli metum incuteret; (si enim diu moratus fuisset, populus facilè suspicari potuisset, illum mortuum esse, nam Maymon. dicit plurimos qui non debito modo adoleverant, morte punitos fuisse.)

§. A quo tempore sublata fuit arca, thuribulum collocabat super lapidem illum cui arca imposita erat; thuribulo disposito sanguinem à miscente sumebat, intrabat iterum in Sanctuarium, & stabat inter vectes arcæ, & ex illo spargebat semel sursum, & septies deorsum, non intuebatur ad spargendum sursum aut deorsum, (i. e. non intuebatur propitiatorium, multò minùs illud sanguine aspergebat ex intentione, quod observ.) Postquam autem Sanctum Sanctorum debito ritu expiavit, sanguinem Iuvenci & hirci denuò sumpsit, ad tabernaculum conventus expiandum. Post factam expiationem quicquid sanguinis supererat, effunde-

fundebatur ad basin altaris exterioris, ex quo loco per fistulam in torrentem Kedron manabat, vendebaturque olitoribus ad stercorandos hortos. Si accideret, ut Summus Sacerdos aliquod ministerium, ex illis quæ hoc die peragenda sunt anteverteret, ita ut non legitimum ordinem observaret, omnia frustra sunt.

§. Hirci diei expiationis debent esse pares aspectu, staturâ & pretio, simul etiam à grege sumpti. Si unus ex illis forte iactâ moritur, alius in eius locum adduci debet, & si compar non reperitur, par novum hircorum adduci debet. Ibat Sum. Sacerd. ad hircum emissarium, duasque manus ei imponebat, & confitebatur, *Obsecro Domine, deliqui & rebellis fuit Domus Israel, remitte nunc delicta, sicuti scriptum est, quia in die hoc expiabit super vos, ad mundandum vos coram Iehova* &c. Sacerdotes verò & populus, qui in atrio stabat, cùm nomen Iehova ex ore eius egrediebatur, se incurvabant, & in facies procumbentes dicebant, *sit nomen gloriosum regni eius in secula seculorum.*

§. Deinde hircus tradebatur ei, qui eum in desertum ducturus erat; Quivis ad ducendum legitimus erat, non tamen permittebant, ut Israelita eum duceret, quamvis nec hoc semper observatum fuerit. Egrediebatur hircus super tabulatum (*Gall. Eschaffaut*,) propter Babylonios, qui crines ei vellicabant, & ad egrediendum urgebant. (v.Babyl.) Tribus milliaribus, (alii dicunt duodecim) distabat Hierosolyma & locus צוק quo deportandus erat hircus, & nonaginta nobiles Hieroso-

lymitani comitabantur hirci ductorem usque ad Tabernaculum primum, quorum erant decem (ulterius non poterant, propter terminum Sabbathi,) alii deinde ipsum ad secundum Tabernaculum comitabantur, & sic deinceps, excepto ultimo, ex quo non progrediebantur ad locum Zuk, sed stabant è longinquo, & observabant, quid ductor acturus esset. Ille verò cùm ibi appulit, dividebat linguam coccineam, unam partem alligabat rupi, alteram inter cornua hirci, postea hircum depellebat deorsum, qui vix ad medium precipitii perveniens iam in frusta diminutus erat. Ductor verò hirci ibat ad ultimum Tabernaculum, & in illo sedebat, donec advesperasceret.

§. Hirco Asasel dimisso summus Sacerdos iuvencum & hircum, qui comburi debebant, findebat, & eorum viscera educebat, deinde extra urbem in illum locum ubi cineres altaris deferri solebant, portari & comburi curabat. Hircum emissarium in desertum venisse Sacerdoti summo significabatur ex speculis, in quibus agitatione sudarii signum dabant.

§. Quo tempore Iuvencus & hircus cremabantur, S. Sacerdos publicè legebat; vid. *Sotah.* etiam benedicebat, v. S. *Sacerdos.* vesperi huius diei suffitum adolebat, & amicis, cùm salvus evasit, convivium instruxit. In die expiationis exceptis puerulis omnes ieiunare, & à lotione & unctione abstinere debuerunt. Vid. hæc omnia prolixiùs in *tract. Ioma Mischna & Maymon.*

§. In

§. In Expiationis die egressus est Ismael Ben Camithi summus Sacerdos, ut cum Duce quodam Ethnico colloqueretur; inter confabulandum sparsa est saliva ab istius Ducis ore in eius vestes, unde pollutus non potuit illo die ministerium obire, sed fratri suo hanc Spartam committere debuit. *Avot R. Nathan* fol.9.1. Etiam aliâ vice contigit, ut cùm in die expiationis summus Sacerdos ob contractam immunditiem ministerio fungi non posset, ingressus sit Ben Elam מציפורין è Zippori, & cultu functus sit. *Hieros. Ioma* folio 38. 4. *Hieros. Megillah* folio 72. 1.

§. Quamdiu Simeon iustus vixerat, caper qui die expiationis emittebatur, deiectus de præcipitio semper comminuebatur, sed post obitum eius, aufugit vivus in desertum, & fuit à Saracenis comestus; sors etiam quæ illo die projici solebat, non semper ad dexteram ut solebat, sed etiam ad sinistram prodiit: *Hieros. Ioma* fol.43.3. Quæ manifesta erant signa deficientis cultus Ceremonialis appropinquante Christo.

F.

FABIS vescebantur iuvenes formosi, *Daniel.* 1. 12. ut per eructationes crepitusque (earum effectus) à concubitu eorum masculo arcerentur Chaldæi. *R. Saadias* in loc. גריס של פול *faba fressa somnum inducit*, idcircò eius usus

S. Socerdoti prohibita in die Expiationis v. L.T.B. pag.480.

FACULTATES הגוים *Christianorum* sunt instar solitudinis, (communes & expositæ omnibus) primus qui eas occupat, earum Dominus est. *Bab. Batra* fol.54.

§. Ob quatuor res facultates Patrumfamilias traduntur fisco regni. 1. Quòd detineant obligationes iam solutas; 2. Quòd mutuò dent in usuram. 3. Quòd peccantes non castigent; 4. Quòd decernentes, ut Eleemosynæ publicè dentur, ipsimet nullas dent. *Succah* fol. 29.1. de bonis immobilibus & mobilibus vid. Buxt. L.T. in קרקע.

FOEMINÆ immunitatem à pluribus ritibus habent; hinc illæ indulsiones. Fœminæ, servi & parvuli ad hæc non tenentur. *Beracot* cap.3.3. Fœminæ, servi & parvuli non tenentur ad recitanda phylacteria nec ad gestanda. *H. Kidduschin* f.61.3. Omnes debebant in festo magno comparêre, excepto Androgyno, surdo, parvulo, mulieribus, &c. *Chagiga* c.1.1. Ad Siclum solvendum non tenentur mulieres, servi, parvuli, *Schekalim* c.1. פסחים של נשי' רשו' *Paschata fœminarum sunt ex Arbitrio*, i.e. ea etiam absque reatu omittere possunt.

§. Matronæ cuidam, de peccato quod Israelitæ in confectione vituli cõmiserunt, quærenti, Respondit R. Eleasar, *Ne docta sit mulier nisi quoad colum.* Dixit ei Hyrcanus filius eius, Eò quòd ei non respondetur verbo uno è lege, detrahet ea à nobis trecentos coros decimales annuatim. Cui ille, in ignem eant potiùs,

quàm

quàm tradantur verba legis fœminæ. *Bab.Sotah* f.21.2. in Gloff. v. etiam *Bammidbar* R.f.135.

§. De Mulierum loquacitate vid. *Cabi.*

§. Mulierum quatuor funt fpecies, *gulofa, aufcultatrices, pigra, Zelotypa.* Berefchit Rab. Sect.45. Qui mulieres multiplicat, multiplicat veneficas. *Avot.* c.2.7. Earum non valet teftimonium q. d. *& mentita eft Sara* &c. Gen. 18.15. Opifices omnes, qui pro eis laborant, apoftatæ funt. *Kiddufchin* 82.1. Ex iis Rex eligi non debet. *Maymon.Hal.Melachim* c.1.

§. Qui mulierem afpicit cum intentione, perinde eft ac fi rem habuiffet cum ea. *Tract.* כלה poft init. *Nedar.*20.1. *Sanhed.* f.97.2. Confer *Matth.*5.28.

§. Vxori hæc officia debet maritus: curare ægrotam, redimere captivam, fepelire mortuam, fuftentare ipfam filiafque eius ex bonis fuis, & filios ad dotis eius hæreditatem admittere. *Maym. Hal.* אישות c.12.1. Qui tractatus tibi etiam plura alia circa mulieres fuppeditare poterit.

§. Ioh.iv.27. difcipuli mirantur, quòd cum fœmina colloquium Chriftus haberet, præcipuè verò quòd cum Samaritana: Exprefsè enim Sapientes ftatuunt in *Erubhin* fol. 53.2. אל תרבה שיחה עם אישה *Ne multiplices colloquium cum fœmina*: Rigidiores adhuc funt in *Kiddufchin* fol.70.1. *Samuel dicit, non falutant fœminam omnino.* Et in *Ioma* fol.240 2. *Ne colloquatur quis cum fœmina in platea, imò ne quidem cum propria uxore.*

§. De Mulierum ob adulterium fufpecta-

rum potatione vid. *Aqua amara*. Illum ritum Deus instituit, ut mulier viro iuncta exactè sibi caveret, ne cor mariti ægritudine afficeret: nam etiam innocentes mulieres pleræq; omnibus suis facultatibus actionem illam ignominiosam redimerent. Hac ratione etiam magni & exitiales morbi ordinem domesticum destruentes impediti fuerunt. *More Nevoch.* III. 49.

FAMILIA materna אין קרויה משפחה non vocanda est familia. *Iuch.* f.55.2. hinc etiam genealogia Christi à marito Mariæ derivatur.

§. De familiis, quæ officia templi obtinebant vid. *Schekalim* c.5.1. de illis verò quarum officium erat templo circa lignum prospicere vid. *Taanith* cap.3.5.

§. De familiis illis, quæ à tempore Esræ usque ad devastationem templi & urbis floruerunt, vide *Historiam* nostram *Doct. Misnicorum*.

§. *Bab. Erubhin* fol.51.1. Laudantur familiæ *Mamal*, & *Gorionis* Arumæ in Galilæa, ob singularem suam liberalitatem. Ad familiarum conservationem apud Synedrium depositi fuerunt libri genealogici; de quibus vid. f.1.

FANA celebriora olim hæc quinque fuerunt; fanum scilicet Bel Babylone; Fanum Nebo in Cursi; Tirathæ in Mapheg; Zeriphæ in Alcalone; & Nisræ in Arabia. *Bab. Avoda Zarah* f.11.2.

FEBRIS ardens curatur calculo, qui prodit è vesica, *Gittin* 69.2. Febris internæ & externæ medicamenta *ibidem* narrantur. Pro calculo recipe tres guttas olei Cypri. Ibid. Febris hyemalis gravior est febri æstiva. Ioma fol.29.1.

FERMENTUM. De fermenti & fermentati eiectione vid. ביעור. Exeunte die decimo tertio ante Pascha בודקין את חמץ לאור הנר *Investigant fermentum per lucem candelæ. Pesachin* c.1.1. E verbis Scribarum. Investigant atque amovent fermentum initio noctis diei decimi quarti, idque per lucem candelæ &c. *Maymon.* in חמץ ומצה cap.2. *Idem ibid.* cap.1. Prohibitum est comedere fermentatum die decimo quarto à meridie, & porrò viz. ab initio horæ septimæ. Prohibuerunt etiam Sapientes nostri comestionem eius ab initio horæ sextæ. Nec hora quinta comedunt fermentum, ne fortè nubilus sit dies, & sic circa tempus error committatur. Ecce discis, quòd licitum sit fermentum comedere die decimo quarto, ad finem usque horæ quartæ, at quintâ non edendum. Vid. plura apud *Pascha.*

§. Matth. 16. 6. dicit Christus προσέχετε ἀπὸ τῆς ζύμης τῶν φαρισαίων, quæ verba Discipuli propriè, non Metaphoricè de fermento doctrinæ, intellexerunt: Fuit quidem frequens usus Metaphoricus huius vocis in malam partem, de affectibus scilicet malis, & cordis pravitate, at rarior aut nullus de prava doctrina. De pravis affectibus sonat locus *Bab. Berac.* fol.17.1. *Domine Seculorum, libenter voluntatem tuam perficeremus; ast illud quod impedit tu subde* שאור שבעיסה ושעבור מלכיו' *Fermentum scilicet, quod est in massa, & tyrannidem regnorum* (Ethnicorum) Gloss. *Fermentum quod in massa, sunt pravi affectus, qui in cordibus nostris nos fermentant.* Idem sensus est loci *Bab. Rosch Haschana* f.3.2.

כורש החמיץ *Cyrus fermentatus est*, id est, deterior & peior evasit. De deliberatione in iudicio, non autem de doctrina intelligendus locus *Kimchi* in *Esai.*1.17. *Dicunt Rabbini; beatus est ille Iudex, qui fermentat iudicium suum.*

§. Quo fermento utendum, quo non, anxiè definitur *Hierof.Schabbat* fol.3.3.

de Festis generalia quædam. In festo fossam novam האמה non faciunt, corruptam verò instaurant; reparant etiam vias & plateas & aquæductus, quæque deinde publicam utilitatem spectant. Sepulchra etiam consignant, & exeunt ad eradicanda mixta. *Moed Katon* c. 1.2. Agrum siticulosum in festo irrigare licet, v.s.l. licet fornacem, foculos, & molas erigere, *Moed. Katon* c. 1.9. vid. *sepulchra fodere*, *Qui olivas suas* &c. Hos *Radunt* &c. Hæc *scribi in festo* &c. *Luctum* &c. Cardinem, Canalem, vectem, serram vel clavem, si fortè fortunâ frangantur, redintegrant in festo, hac tamen conditione, ne quis talium reparationem ex intentione differat ad festum. Condire etiam licet ea condimenta quæ in festo edi possunt. Licet unicuique fructus suos in festo in domum introducere, ne illos subducant fures; extrahere etiam linum ex areolis in quibus iacet, ne corrumpatur, modò id datâ operâ in festum non distulerit. Servos, iumenta in festo non nisi ad usum festi comparare & conducere licet. Illicitum est in festo removere vasa ex domo in domum, sed in atrium licet. Abscissas ficos, in festo stramine obtegere licet. Qui fructus

fructus tegmina & vasa vendunt, id secretò ad necessitatem festi facere possunt. Moed Katon c.1.10. & c.3.1. Ex quo devastatum est Sanctuarium, עצרת *feria* eodem modo se habent ac Sabbathum. Et nunc Sapientes feriam festis solennibus, initium anni autem & diem expiationis Sabbatho assimilant. Simeon Cyrenæus ἀπ' ἀγρῦ in festo ligna attulit, quod illicitum non fuit. *Betsah* fol.31.1. *die festo* מביאים עצים מן השדה *Importans ligna ex agro vel collecta in unum, vel* מן הקרקף *à loco aliquo circumsepto, vel sparsa*: Si scilicet, ut Gloss. notant, locus ille ultra limites Sabbathicos non distet.

§. Ob infinitam multitudinem populi ad festa confluentis, (vide *Comparere in festo* &c.) tentoria circa urbem Hierosolymitanam fixerunt, ast intra terminos Sabbathicos, ne nimis coarctarentur ex angustia urbis. *Gloss.* in *Pesachin* fol. 95. 2. Manéque convertens te redibis ad tentoria tua. Deut. XVI.7. *Nocte festi prima pernoctandum erat intra Hierosolymam. Exinde licitum erat commorari extra mœnia, ast intra terminos Sabbathicos. Illud ergo quod dicitur, Ibis ad tentoria tua, hoc vult, Ibis ad tentoria tua, quæ extra mœnia Hierosolymæ, at nequaquam in domum tuam.* Vid. *Aben Esram* in *Deut.* XVI. Hæc lucem afferunt profectionibus illis, quas Christum in festis ad montem olivetum fecisse legimus. De annuntiatione festorum per nuntios vid. *Rosch Haschana* cap. 1. vers. 3.

de Festo Expiationis. vid. *Expiationis* &c.
de Festo Paschatis vid. *Pascha.*

de Festo Tabernaculorum vid. *More Nevoch.* III.21. *Buxtorf.* Synag. c.21. *Schindler ad* סכות. *Ioseph Antiq.* III. c.II. Machsor Hispanorum Iudæorum & Germanorum fermè clauditur hoc festo, propter Hosannas sive Eucharistias; nec non Ecclesiarum Orientalium. *Offic. Maron.* 555.

§. Festum Tabernaculorum insequebatur festum Expiatorium, sed in illo tanta solicitudine Sūmo Sacerdoti munia non erant obeunda, maiori etiam lætitiâ erat celebrandum. Die XI. mensis Tisri turbæ, quę Hierosolymā confluxerunt, se ante festum purificabant, & parabant ad festum necessaria, qualia erant tentoriola, poma citrea, fasciculi palmarum & salicum. Die XIV. vulgo tondebantur in honorem festi. Dies XV. Mensis Tisri erat primus Scenopegiæ. Summa cultus omnium dierum Scenopegiæ recensetur in *Hieros. Succah* c.5. *Summo manè offerebatur sacrificium iuge, deinde sacrificia additionalia, deinde oblationes votivæ. Post hæc ad prandium se conferebant; Prandio peracto ad studium legis. Hoc insequebatur sacrificium vespertinum. Tandem dies claudebatur libatione & effusione aquæ.* In additionalibus illis sacrificiis notandum 1. maximum ipsorum numerum fuisse, ita ut cum sacrificiis iugibus 215. pro ratione annorum, quibus Israelitæ in Ægypto degerunt, fuerint. 2. oblationes illas semper inæquali numero factas fuisse; nam die primâ festi oblati fuerunt tredecim iuvenci, die secundâ verò solummodò duodecim, & sic semper decrescendo: Cuius diminutionis ratio non ita facilè reperiri potest. R. *Sal. in Num.* 29. dicit id fa-

ctum esse, ad significandum 70.*nationes, quæ per 70. Iuvencos denotantur, semper diminui & in peius ire debere.* Abarb. verò in eund. l. 70. *illos Iuvencos denotare ætatem hominis, quæ singulis annis aliquid de suo vigore amittit.* In his sacrificiis offerendis ita versati sunt ut omnes 24. stationes singulis diebus aliquid haberent, quod offerrent, vid. *Succah.* c.5. Maym. in Tamid. c.5.

§. Lev. 23. 40. Præcipit Deus, ut ad hoc festum celebrandum sumant *termites arborum speciosarum, palmas & salices torrentis*; Sadducæi (inquit Aben Esra in h. loc.) existimarunt ramos & palmarum spathas ad tentoria applicandas esse; sed Pharisæi constituerunt, ut manibus ferrentur. Postquàm itaque primus dies festi illuxit, ramos palmarum, myrti, salicumque parabant, & illos colligabant aureo vel argenteo aut etiam alius generis filo, semperque eos in manu gestabant. Si quis petit Synagogam, aut visitat ægrotantem, aut alia charitatis officia obit, hunc לולב *fasciculum* in manu habere debet. Templum absque illo non adeunt, imò singulis diebus expressè illum in templum portant. *Maym.* in Succah c.7.

§. Erat quidã locus non multũ distans Hierosolymâ, qui vocabatur מוצא, eò descenderunt in festo tabernaculorum, & decerpserunt ramos salicum perlongos, atque abeuntes locarunt eos iuxta latera altaris, incurvatos, ita ut capita eorum in verticem altaris declinarent. *Succah* c.4.5. *Salix* dicit *Hierosl. Succah* f. 55.1. יסוד הנבואה *est fundamentum prophetiæ*: Quod ita intelligendum, Salices illæ maximo cum gau-

dio & cædebantur, & geſtabantur, at (uti alibi dicunt) Spiritus Sanctus non deſcendit, niſi ſupra gaudentes.

§. Poſtquàm proſpexerant ſibi de faſciculo, quem manu geſtarent, & alio, quem ad altare collocarent, ſemel ſingulis diebus atrium ingrediebantur, & faſciculos manibus tenentes altare circumibant hoc occinentes אנא יהוה הושיעה נא ה' הצליחה נא *Salva, obſecro, nunc Domine, proſpera, obſecro, Domine.* At die feſti ſepties circuiverunt. *Maymon.* in *Succah* c. 6.

§. In feſto Scenopegiæ cani ſolitum eſt *Hallel magnum*, id eſt Pſalmi 113. 114. 115. 116. 117. 118. Dumque ab uno occinerentur verba Pſalmorum, à toto cœtu aliquando reſponſum eſt ad quaſdam clauſulas *Halleluiah*, aliquando agitati & quaſſati ſunt faſciculi, ad clauſulas iſtas הודו לה' *Gratias* agite Domino, in initio Pſal. 118. & fine. Item ad clauſulam *ſalva obſecro*. *Succah* cap. 3. 9. Agitatio faſciculorum fuit dextrorſum, ſiniſtrorſum, ſurſum, deorſum. *Bab. Succah* fol. 27. 2. Ratio horum faſciculorum fuit myſtica; *in initio anni in iudicium prodeunt Iſrael & nationes mundi, cumque ignorent quinam iuſtificandi, quinam rei, præcepit Deus ut lætarentur cum faſciculis hiſce, ſicut homo exiens è conſpectu iudicis iuſtificatus lætatur.* Rab. Aſcher in Succah fol. 66. 2. 3.

§. Vidimus ipſos in feſto hoc unâ manu geſtare faſciculum; ſed traditione receperunt alterâ manu האתרוג *malum citreum* ferendum eſſe. In lege nullum expreſſum de hoc ritu extat præceptum, ſed credunt citreum intelligi per

per פרי עץ הדר *fructus arborum speciosarum.* Lev. 23.40. Ita *Talm. Hierosl.* in *Succah* fol. 53. 2. rem ita proponunt; *per* עץ הדר *intelligitur & fructus elegans & lignum speciosum, at ambo habet Citrus.* R. Levi inquit *Citrus ibi vocatur* עץ הדר *quia* דר *stat & permanet ramis appensa ab uno anno ad alterum.* vid. *Aruch* in הדר *Bab. Succah* fol. 35. *R. Salomoh* & *Baal Turim* in Lev. 23. Et certè Paraphrasis Chaldaica per עץ הדר l. c. etiam citrum intellexit. Quales qualitates mala hæc citrea habere debuerint, longum hic esset referre, omnes illas curiositates apud Maymon. in *Succah velulabh* c. 8. reperies. Memorabilis est historia illius Sadducæi in *Bab. Succah* fol. 35. & *Tosapht. ibid.* c. 3. qui cùm in festo tabernaculorum aliquam partem cultus non observasset, astantium malis citreis obrutus (vel ut Talmudici se exprimunt) lapidatus fuit. Cuius facti tamen deinde quidam Regi Iannæo Sadducæis addicto pœnas dederunt. *Iuchasin* fol. 15.

§. Singulis diebus cùm sacrificium matutinum offerebatur, Sacerdos aliquis vase aureo ex fonte Siloah aquam petiit, & vino mixtam, post dispoſita membra sacrificii, libavit; populus adstans ipsi solebat acclamare effundenti, *tolle manus*; ne fortè aquam ad pedes suos ejiceret, sicuti fecerat Sadducæus ille malis citreis trucidatus, cuius modò mentionem fecimus. vid. *Tosapht.* in *Succah* c. 3. Mischnam c. 4. ad hanc libationem ordinariè canebatur *Hallel magnum*, de quo etiam iam diximus.

§. Postquam ita dies transactus erat ordi-

nariis & additionalibus ſacrificiis, nocte appropinquante ſeſe accinxerunt ad lætitiam ניסוך המים *effuſionis aquæ*; quæ ceremonia tanto gaudiô fiebat, ut dicant in *Succah* c.5. מי שלא ראה שמחת בית השואבה לא ראה שמחה מימיו: *Qui nunquam vidit lætitiam effuſionis aquæ, non vidit unquam ullam lætitiam.* Manè quidem cùm aqua effundebatur, cultûs reverentia non permiſit, ut talem lætitiam oſtenderent, quali erant delibuti ſub veſperam, omni cultu peracto. Fiebat autem ille ritus hunc in modum, ſicuti ex *Succah* cap.5. & *Maym.Succah* c.8. apparet. In exitu diei primi feſti, deſcenderunt in atrium mulierum, & ſcenam magnam ibi ordinarunt, in cuius tabulatis fœminæ ſupra & viri infra ſtare poterant. Candelabra aurea erant ibi parietibus affixa, & ſuper ea ſimpula aurea: erantque quatuor ſcalæ, quibus aſcendebant ad ea: quatuorque Iuvenes ſacerdotum in manibus habentes ampullas continentes centum & viginti logos, infundunt in unumquodque ſimpulum. Ex lacernis veſtimentorum cingulorumque Sacerdotum, ellychnia fecerunt, quibus accenderunt iſtas lampades, & non erat totis Hieroſolymis platea ulla, quæ non coruſcaret ex iſta irradiatione. Viri magnates, religioſi & devoti ſaltarunt coram iis, in manibus habentes ardentes faces, decantaruntque cantica & doxologias. Levitæ cum cytharis, nabliis, cymbalis aliiſque inſtrumentis Muſicis abſque numero ſteterunt in xv. gradibus, quibus deſcenditur ab atrio Iſraelis in atrium mulierum, atque ediderunt canticum. Steterunt etiam

duo

duo Sacerdotes in porta ſuperiore,quâ deſcenditur ab atrio Iſraelis in atrium mulierum,cum duabus tubis in manibus. Signo dato cecinerunt tubâ & clanxerunt, & clangendo perrexerunt, donec pervenirent ad portam atrii Orientalem. Cùm illuc perventum, facies ſuas converterunt ab Oriente in Occidentem, & dixerunt, *Patres noſtri hoc in loco, verſis ad templum dorſis & faciebus ad orientem, adorarunt ſolem: Nos autem facies & oculos noſtros ad Deum convertimus.* Hæc omnia in ſeram noctem protrahebantur, donec tandem ſopor & lætitiæ ſatietas unumquemque domum traherent.

§. Huius lætitiæ cauſam affert *Maymon* Hal. *Succah Velulabh* cap. 8. שהשמחה שישמח אדם בעשיית המצות ובאהבת האל שצוה בהן עבודה גדולה היא *Quia magnus Dei cultus erat cum lætitia præceptum legis implere.* Quare etiam non quivis מן עם הארץ *ex plebeiis* coram Deo actor illius lætitiæ eſſe poterat, ſed ſolùm Magnates, Synedrii & Academiarum præſides; viri denique inſigni pietate celebres. Reliqui verò ſpectatorum ſolummodò partes explebant. Tradit porrò *Maymon* in *Succah* fol. 51. 1. Libationem illam aquæ eſſe traditionem à monte Sinai; & Ionam Prophetam Spiritu Sancto fuiſſe afflatum ex lætitia ob libationem hanc aquæ. vid. reliq. Gloſſ. in loc. At ſi quæras, quonam fundamento nitatur hic ritus, in anteceſſum reſpondet *Maymon. quòd ſint abſtruſa quædam ſigna eius in lege: Verùm illi qui non credunt legi traditionali, non credent hunc articulũ de libatione aquæ.* In ſpecie autem I. producunt autho-

ritatem Prophetæ Esaiæ. *Succah* fol.50.2. *Vocatur hac actio* בית שואבה *locus haustionis, quia sic scribitur; Et haurietis aquas cum lætitia* &c. Esai.XII.3. hinc lætitia illa vocatur שמחת תורה *lætitia legis:* vel propter legem, Esai. enim LV.1. aquas interpretantur de lege.

II. Addunt, quòd haustio & libatio denotarit effusionem Spiritus Sancti. *Bereschit Rabb.* folio 70. 1. *Quare vocant eam* בית השואבה *locum haustionis? Quia inde hauriunt Spiritum Sanctum.* Gloss. in Succah fol.50. 2. *In Talmude Hierosolymitano* (*succah* fol.55.) *exponitur, quòd inde hauriant Spiritum Sanctum. Nam insidet homini divinus afflatus per lætitiam.* Haustio ergo aquæ erat propter verba Esaiæ: lætitia pro aquis, ut symbolo legis, exspectatio Spiritus Sancti ex hac lætitia.

III. Adjiciunt tamen porrò in *Rosch Haschana* fol.16.1. *Quare dicit lex, libate aquam in festo Tabernaculorum? Dicit Sanctus Benedictus, Libate coram me aquas in festo Tabernaculorum* כדי שיתברכו להם גשמי שנה *Ut benedicantur vobis pluvia anni.* Nam autumarunt, (notat Cl. Leigtfoot.) Deum in isto festo decrevisse & determinasse de pluviis futuris anno sequenti. Hinc illud loco iam allegato, & *Taanith* fol.2.1. בחג נידונין על המים *In festo Tabernaculorum iudicantur circa aquas.*

§. Ioh. VII. 37. Cùm ultimam diem festi *μεγάλην* vocat Evangelista, loquitur secundùm opinionem gentis: nam ex institutione Dei, non apparet aliqua dignitas huius diei supra primam; imò si consideretur multitudo sacrificio-

ciorum, vltima festi dies omnibus inferior dici debet, utpote in qua agni solùm septem & iuvencus unus oblatus fuerit, die primâ verò tredecim iuvenci & quatuordecim agni. Loquitur, inquam, Iohannes ex mente gentis: quia cæteris diebus supplicationes & sacrificia fieri arbitrabantur, non tam pro se ipsis, quàm pro reliquis gentibus, at die festi octavâ solùm pro se ipsis. Hoc est quod dicunt in *Succah* fol. 55.2. ע' פרים כנגד ע' אומות *Erant septuaginta Iuvenci*, (qui in hoc festo offerebantur) *secundùm septuaginta nationes mundi* פר יחידי למה כנגד אומה יחידי *At ad quid Iuvencus singularis? Pro gente singulari. (Iudaica sc.)* Secundùm Gloss. Deus non delectabatur à sacrificiis illis & oblationibus pro gentibus factis, sed tantùm oblatione pro Israele. Hinc æstimarunt diem octavam non includi intra festum, sed consideraruat ipsam ut diem festum per se separatim. *Succah* fol 48.1. שמיני רגל בפני עצמו *Dies octavus est festum per se ipsum.* In quo tamen homo tenetur *ad decantandum Hallell, ad offerendum sacrificia Eucharistica in lætitiam festi, ad honorandum ipsum sicuti reliquos dies festi.* In eo tamen non adhibuerunt סוכה *tentoriolum*, nec לולב *Ramos palmarum*, nec אתרוג *mala Citrina:* ast adhibuerunt ניסוך *libationem aquæ* sicuti in reliquis diebus festi. §. In Exitu festi Tabernaculorum observabant tempestatem, omen ex illa pro toto anno desumentes. Vid. *Tempestates* &c.

de Festo Pentecostes. Inceperunt Iudæi à secundo die festi Paschatis septem numerare septimas, quibus elapsis Festum erat Penteco-

ftes, quod à Scriptura *Exod.23.16.* vocatur *festum messis*; item *festum septimanarum Deut.16.10.* à Iudæis verò יום חמש' *Pentecostes. Maym.* in *Tamid* cap. 8. Rabb. Salom. in *Lev.23.* ut plurimùm etiam עצרת *Paraph. Chald.* Num. 28.26. *Abarbenel* Lev.23. Cuius nomenclationis probabilissima ratio est, quòd omnes oblationes primitiarum fructuum retentæ fuerint usque ad hoc festum. vid. *Maymon.* in *Biccurim* cap.2.

§. Huius diei solemnitas hæc erat. 1. omnes masculi in eo comparere debebant, eadem ratione ac in Paschate & festo Tabernaculorum. *Exod.*23.16. 2. Offerebant duas placentas fermentatas de novo illius anni tritico. Causam, cur in hoc festo fermentatos offerre debuerint panes, in Paschate autem azymos, hanc reddit Abarbenel, uti supra; Quia illi panes oblati in hoc festo repræsentabant ordinarium ipsorum panem ad quotidianum usum destinatum, panes Paschales verò memorativi erant celerrimæ & improvisæ ipsorum profectionis, quæ non permittebat, ut panes fermentarent. Panes Paschales erant loco signi & memorialis, sed non ita panes Pentecostes. In Paschate solùm dicere poterant הילך מצה *Hic est panis azymus*, at in Pentecoste dicere poterant הילך מצה וחמץ *Hic est panis azymus*, (talis enim ad oblationem מנחה adhibebatur,) *& simul fermentatus.* vid. *Talm. Ierus. Succah*.cap.5. Placentæ autem illæ quadratæ erant, septem palmos in longitudine, & quatuor in latitudine & altitudine habentes.

3. Cum

3. Cum illis placentis etiam offerebantur septem agni, juvencus unus, arietes duo pro holocausto, hædus unus pro oblatione pro peccato, & duo agni pro sacrificio pacifico. Hi duo agni debebant à Sacerdote cum placentis agitari, quod secundùm Maymon. in Tamid cap. 8. ita fiebat: Sacerdos agnos adhuc vivos sursum & deorsum agitabat, deinde illos mactabat, excoriabat, & unius aut alterius armum aut pectus sumens propè panes collocabat, omniaque ita unà sursum deorsum, hinc illinc, & Orientem versùs agitabat: Intestina comburebat, & reliquum carnis comedebat. Summus Sacerdos autem unam ex placentis pro se desumebat, altera verò inter משמרות *Ordinem Sacerdotum* tunc cultui vacantem dividebatur.

§. Huius festi celebritatem non sacrificiorum multitudo, sicuti in aliis festis, præcipuè autem tabernaculorum, faciebat, sed memoria promulgationis Legis in Sinai.

FESTUM חנוכה Encæniorum originem suam habuit ab historia quam 1. *Macchab.* IV. 52. legimus. Super quam sic Iosephus Ἀρχαιολογ. lib. 12. cap. 11. *Tantâ voluptate capti sunt in restauratione rituum sacrorum, post tantum temporis, ut lege sancirent posteris, festo celebrandam esse restitutionem rituum templi, per dies octo. Exindè ergo usque nunc, festum celebramus, illud vocantes lumina. Nomen tale indentes festo, ut opinor, quia præter spem talem libertatem sumus adepti.* Talmudici in *Schabbat* fol. 21. 2. aliam rationem huius nominis repererunt, dicendo:

Asmonæos devictis Regibus Græcis quæsivisse oleum, sed non nisi unam phialam, quæ reposita erat sub sigillo summi Pontificis, reperisse, nec in ea satis fuisse, nisi in accensionem pro die una. Factum autem esse miraculum: nam accenderunt de ea in dies octo; Anno verò postero instituerunt & fecerunt dies istos dies festos.

§. Incipiebat hoc festum à 25. mensis Chislev, qui nostro Decembri & Novembri aliquomodo respondet; in diebus eius octo decantandum erat Hallel, de quo plurima apud *Maymon.* Prohibitum erat in illis lugêre aut ieiunare. Vespere ad ostia domuum unaquaque nocte istarum octo, lucernas accendere debent; Præceptum est ut unaquæque domus accendat lucernam unam. At ille qui magis honorat præceptum, accendit lucernas secundùm numerum personarum, quæ sunt in domo. Ille verò qui & ulteriùs honorat præceptum, accendit lucernam pro unoquoque qui in domo nocte primâ, & duplicat nocte secundâ. Si sint decem personæ in domo, accenduntur nocte primâ decem lucernæ, nocte secundâ viginti, tertiâ triginta, ita ut nocte octavâ sint lucernæ octoginta. *Maymon* Hal. (*hanniha* c. 3. & c. 4. Mortuus erat filius uxoris תרבינוס *Tarquinii* in festo dedicationis; accenderunt Iudæi tamen lucernas, quod ipsis malè cessit, quia imputatum ipsis est, quasi ob mortem filii lætarentur. *Echa Rabbori* fol 80. 1. Hinc iudicat Maymon. tempore periculi & persequutionis li•ère lucernas intra domum collocare.

§. Pascha, Pentecoste, Scenopegia, non pote-

poterant nisi Hierosolymis celebrari: verùm Encænia celebrabantur ubivis per totam regionem: Hinc illud in *Rosch Haschana* fol.18. 2. גזרו תענית בחנוכ' בלוד *Indixerunt aliquando ieiunium intra Festum Encæniorum, in Lydda.* Et Maymon. l. m.c. *Itinerans, pro quo accendunt lucernam domi sua, non opus habet ut pro se accendat ibi, ubi itineratur.*

de Festo Purim vid. Buxtorfi Synag. c.29. dicitur Heb. פורי' *Sortium*; celebratur 14. & 15. Februarii; Hodiernis Iudæis non tam festum est quàm Bacchanalia; nec à festivitatibus abhorruerunt Prisci, hinc illud *Megilla* fol.7.2. *tenetur homo in festo Purim eò usque inebriari, ut nullum discrimen norit, inter hac: Maledictus Haman, & Benedictus Mardochai.*

§. In festo Purim priscorum iuvenes & pueri fecerunt effigiem Hamanis, eamque primò posuerunt in tectis ædium, (in memoriam patibuli in quo fuit suspensus) deinde faciunt rogum, & effigiem projiciunt in ignem, lætique circumstantes vociferantur, canunt & hilariter instrumentis Musicis ludunt; Habuerunt etiam latum annulum, qui in igne suspensus est, per quem saliunt, ab una parte ignis ad aliam. vid. *Ialkut* in leg.171.

de Festis minoribus, qualia sunt initium anni novi, & noviluniorum, vid. ex Rosch Haschana apud *Novilunia.*

Ficus. Fuerunt ficus in Iudæa, quas vocarunt שיתין דופרא Quia bis in anno fructus suos proferebant; דופרא autem dixerunt quasi duplices fructus, ex דו quod pro *duo* sumunt & פרי *fru-*

ctus. Demai cap. I. §. I. *in Maymon. (om.*

§. Varia memorantur genera ficuum à Talmudicis, præter vulgares illas, quæ in hortis crescebant & paradisis. 1. שיתין de quibus modò ex Demai. Glossa dicit, fuisse 'תאני מדבריו *ficus silvestres.* 2. fit loco citato mentio ficuum, quæ בנות שקמה ab ipsis nominabantur, & quæ secundùm aliquos fuerunt fici Platano insitæ. 3. Aliud genus ficuum erat, quod פרסאות, & aliud quod בנות שוח appellabatur, quæ species posterior erat fructificationis admodùm inusitatæ. Nam de illis sic infit Glossa ad *Scheviit* c. 5. v. I. בנות שוח *protrudunt fructus unoquoque anno; at non ad maturitatem perducunt nisi anno tertio. Ita ut in arbore ista conspici possit unoquoque anno triplex fructus, anni scilicet præsentis & præteriti, atque anni istum præcedentis. Sic ficus* פרסאות *fructum perducunt ad maturitatem duorū annorū spatio* &c. Addit *Gemara Hier.* uniuscuiusque anni fructus dignosci potuisse per appensa licia & affixa appendicula. Nisi dicamus Matth. XXI. 19. & Marci XI. 13. arborem illam, cui Christus maledixit, ex hoc genere ficuum τῶν בנות שוח scilicet fuisse, nulla ratio illum locum explicandi nobis remanet. Nam si communis fuit ficus, & secundùm Marcum *tempus ficuum nondum aderat*, cur quæso Christus arbori maledixisset pro sua natura agenti? Christus reperit τὸ φύμα, at in ordinariis arboribus mense Nisan, cuius die undecimo, Christus hanc maledictionem fecit, nulla adhuc folia erant, sed solùm prorepere incipiebant, vid. Gloss. in *Bab. Pesachin* fol. 52. 2. ad

hæc

hæc verba משיציאו כל האילנות. Verùm si dicamus hanc ficum ex genere בנות שוח fuisse, omnia clara fiunt; Per clementiam aëris huic ficui adhæserunt, ut diximus, trium annorum fructus, simul cum foliis; Christus ambulans ἐπὶ τῆς ὁδοῦ in loco publico (quem Talmud. מופקר nominant contradistincte ad שמור quod locum ad peculiarem aliquem Dominum pertinentem denotabat.) vidit arborem ἔχουσαν φύλλα *folia habentem*, (quod præsupponit, reliquas ficus istius loci foliis caruisse;) folia præferebant spem ficuum ab annis præcedentibus iam existentium, nam præsentis anni ficus Christus nec exspectavit, nec exspectare potuit, cùm tam parùm adesset καιρὸς σύκων, ut abesset ferè per spatium quinquemestre. Si itaque hæc ficus secundùm suam naturam egisset, debuisset duorum saltem annorum præcedentium fructus exhibere Christo; at ut discipulis esset Emblema pœnæ infligendæ Iudæis ob eorum spiritualem sterilitatem ac hypocrisin, divina ordinatio voluit, ut quidem folia signa fructus præ se ferrent, fructu tamen arbor careret omninò. Quare quoque iustam passa est vindictam, postquam (si ita loqui liceat) Domini spem fefellerat. Marcus ergo in clausula ista, quæ maximè interpretes torquet, οὐ γὰρ ἦν καιρὸς σύκων non strictè & solùm rationem reddit, cur ficus non invenerit Christus: Sed rationem reddit totius actionis, cur scilicet in monte isto ficubus abundanti, unam tantùm viderit, cui folia talia, eamque conspectam è longinquo adierit. Ratio inquit hæc erat; *Quia*

non erat tempus ordinarium ficuum : quod si fuisset, à ficubus undique circunstantibus decerpere potuisset; at cùm non esset, ab hac sola erat exspectatio, quæ de genere פרסאות aut בנות שוח videbatur; quæ nunquam foliis ac ficubus caruerunt. Hanc huius loci explicationem à Cl. D. Leigtfooto didicimus.

Filius immoriger⁹ Heb. בן סורר Reus est lapidationis; ætas autem eius quâ immorigerus fieri capax est, ita definitur. Filius immorigerus talis declaratur quando duos pilos produxerit, quando vestitus est barbâ התחתון; si comedere potest carnis dimidiatam minam, & bibere potest vini Italici sextarium dimidiatum. Non declaratur immorigerus nisi furatus patri apud exteros voret. Alterutro parentum nolente non declaratur filius immorigerus, usquedum ambo id petant. Si mater eius patri non conveniat, aut si alteruter parentum sit mancus, aut claudus, aut cæcus aut surdus, non declaratur talis. Si admonitus aut virgis cæsus coram triumviris ad ingenium redit, iudicio XXIII. iudicandus sistitur. Filius immoriger⁹ iudicatur propter שם סופו *Id quod tandem deveniet*, si nullâ censurâ corriperetur. *Sanhed.* cap. 8.

Flagellatio. Hi flagro percutiuntur. Qui concumbit cum sorore sua, vel amita, vel matertera, vel sorore uxoris, vel glore, vel uxore patrui, vel cum menstruata, vel cum vidua, si sit Sacerdos Summus; vel cum repudiata & cui calceus traditus est, si sit Sacerdos gregarius; vel cum spuria & Nethinæa, si sit Israelita, vel cum Israelitide, si sit spurius vel Nethinæus.

Ob

Ob viduam & eandem repudiatam tenentur duplici nomine. Pollutus qui sacrum comederit, qui in Sacrarium se immundum intulerit, qui adipem, sanguinem, immundumque comederit. Plura alia quibus supersedemus, reperies in *Maccoth* c. 3.

§. Sontem quadraginta, uno minùs, verberibus afficiunt, nam illud Deut. xxv. 2. 3. exponendum est numero, qui proximus est quadragenario. Hinc patet quid velit Paulus, dum 2. Cor. 11. 24. se à Iudæis quinquies accepisse quadragenas plagas, unâ minùs, asserit. Non adiudicatur plagis, nisi quæ trifariam dividi possint. Si XL. ferre posse æstimatus fuerit, & parte toleratâ, videatur reliquum sustinere non posse, dimittitur.

§. Flagellatio ita fit. Astringuntur manus rei ambæ ad columnam; Tum minister publicus vestem eius arreptam detrahit, sive rumpatur, sive dissuatur, usquedum denudet pectus. Lapis ponè illum collocatus est, in quo stat lictor, manu tenens lorum bubulum complicatum, primò ut ex simplici sit duplex; iterum ut ex duplici fiat quadruplex. In illo duo lora sunt quæ ascendunt & descendunt. Manubrium palmi longitudinem habet, latum est palmum; extremitas eius ad os ventris pertingit. Hoc cum ferit trifariam, ita ut trientem cituum adverso, bessem averso infligat. *Maccot* c. 3. v. 12. 13. 14. 15. Vid. *Maymon. Hal. Sanhed.* cap. 17. *Buxtorf. Epist. Ded. Abbreviat.* Si quis flagellatus fuerit, & deinde reciderit, iussu iudicum arcæ inditur, & hordeo cibatur, donec rumpatur

venter eius. *Sanhed.* cap. 9.5.

§. Qui flagellabatur ad numerum 39. plagarum vocatur flagellatio eius מלקות; sed si quis rebellis esset in verba legis & scribarum, nullâ denique admonitione à mala sua via deterreri posset, ille percutitur במכת מרדות *percussione contumaciæ*, sine mensura aut æstimatione, sine numero tripertito, donec animam exhalet. *Malkut* infligitur propter transgressionem præceptorum negativorum, & מכת מרדות propter transgressionem præceptorum affirmativorum. vid. *Aruch* in לקה & *Maymon.* in *Sanhed.* c.16.§.3. & c.18.5.

FOENORARIA negotiatio apud Iudæos à duplici genere hominum peracta est, 1. à שולחנים *Mensariis* τραπεζίταις (*Matth.* 25 27.) qui מכרו מטבעות *vendebant nummos*; & Mensarii nominabantur, *quia coram ipsis semper erat mensa, super quam emebant & vendebant. Aruch.* 2. à חנוניים *Tabernariis*, qui suum fœnus præcipuè exercuerunt in fructibus vendendis & emendis; horum sæpiùs mentio fit, dum Talmudici de *decimis* tractant, magnum numerum tabernarum suarum habebant in atrio exteriori templi. vid. *Tabernas.*

FORMULÆ loquendi variæ ad quas sæpius in novo testamento alluditur. §. *Ev. Marci* c.IV.1. ἤρξατο διδάσκειν est phraseologia, quæ usitatissima genti Iudaicæ. *Hierof. Sanhed.* fol.18.3. שרי רב כהנא מאריך בצלותיה *Incepit R. Chana prolixus esse in oratione sua*: i. e. prolixus fuit. Ibid. fol.23.3. שרי ההוא תלמידא בכי *Incepit scholaris iste flere.* i. e. flevit. *Bereschit Rab.* Sect. 33. שרי געי *Ince-*

Incepit bos mugire. i. e. mugiit.

§. In eodem capite v. 11. extat Phraſeologia τῶν ἔξω pro *Ethnicis*, omnes enim regiones & terras præter ſuam Iudæi vocarunt חוצה לארץ *Extra terram.* Iſtius nomenclationis exempla occurrunt ubique. vid. *Sanhed. Maymon.* cap. 1. *Bava Bathra* fol. 27. 2. Ad illa verba: *Arbor cuius pars dimidia naſcitur intra terram Iſraeliticam, & dimidia pars extra terram* &c. vid. apud חיצונים in C.

§. πάσῃ τῇ κτίσει Marci 16. 15. eſt phraſeologia uſitatiſſima, quâ 1. omnes homines denotantur. *Bab. Chetubh* fol. 17. 1. *dicunt ſapientes: ſit ſemper animus hominis* מעורבת עם הבריות *complacens creaturis.* Gloſſ. *ut faciat cum unoquoque homine ad complacentiam.* Maymon in Sanhed. cap. 2. *requiritur in unoquoque iudice, prudentia, clementia, religio, odium pecuniæ, amor veritatis,* ואהבת הבריו' *& amor Creaturarum.* i.e. φιλανθρωπία. 2. præcipuè verò intelliguntur gentiles. *Bab. Chagiga* fol. 12. 2. אוי להם לבריות *Væ creaturis quæ vident, & non norunt quid videant: quæ ſtant & non norunt ſuper quid ſtent* &c. *Bereſchit Rabba* ſect. *Sermo & preces* של בריות *Creaturarum ſunt tantùm pro rebus terrenis, preces verò Iſraelitarum pro loco Sancto* &c. Hunc ſenſum etiam habent verba citata Marci, ut ex parallelis Matth. XXVIII. Μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη, apparet.

§. Matth. III. 2. *regnum cœlorum* eſt מלכות שמים Iudæorum; quæ formula loquendi occurrit in *Beracot* cap. 2. v. 2. 5. & *Gemara Babyl.* illius tractatus fol. 13. 2. fol. 15 1. *Zohar* in Le-

vit. fol.53. *Servire Domino in timore, est iugum regni cælorum. Hieros. Kidduschin* fol.59.4. *Quare servus per aurem terebrandus potiùs, quàm per aliquam aliam partem corporis? Respondit ille. Cum aure audiret hæc in monte Sinai, Non erit tibi Dominus alius coram facie mea, rupit ille à se iugum regni cælorum, & suscepit in se iugum carnis & sanguinis.* In quibus locis *suscipere iugum regni cælorum,* aliquando significat externos ritus legis diligenter observare; utplurimùm verò secundùm sensum Evangelii, *se ad internum Dei amorem ac timorem applicare.*

§. τῷ *Amen Amen* in Evang, respondent frequentissimæ formulæ τῷ היםנותא quæ est Phraseologia iuramenti, secund. Gl. *Bab. Berac.* f.55.1. ad hæc verba, *Dicit R. Iuda Bar Allai* הימנותא לדידי תרויהי אסורין *In veritate utrumque est mihi prohibitum.* vid. plura apud *Amen* in l. A.

§. Ioh. 1. 9. πᾶς ἄνθρωπος ἐρχόμενος εἰς τὸν κόσμον planè respondet phrasi כל באי עולם quâ omnes homines qui sunt in mundo, denotant. *Hieros. Sanhed.* fol. 26. 3. *Nonne Sol oritur* על כל באי עולם *Super omnes venientes in mundum?* Ibid. fol.25.4. כל באי עולם *Omnes venientes in mundum non possunt creare unam muscam.* Rosch Haschana cap. 1.1. *In initio anni* כל באי עולם *omnes venientes in mundum transeunt coram facie Dei.* Quæ Phraseologiæ non de nascentibus sed in mundo iam existentibus intelligi debent.

§. Ioh 1. 47. occurrit Phrasis Ἔρχου καὶ ἴδε, quæ ipsissimum Talmudicorum est תא חזי & תא חמי; aliquando איתא חמי, & בוא וראה.

§. Per τὸν κόσμον Mundum, de cuius vocabuli

buli restrictione & extensione disputatur in controversia de gratia universali, Iudæi 1. magnam multitudinem & magnum numerum denotant. *Bava Metzia* fol.33.2. שבקו כולי עלמא מתניתין ואזלו בתר גמרא *Reliquit totus mundus Mischnas, & secutus est Gemaram.* Innumeris vicibus occurrit כולי עלמא מודי *Totus mundus fatetur*, & כולי עלמא לא פליגי *Totus mundus non dissentit.*

2. Per hominem mundi intelligunt quemvis cuiusvis ordinis. *Rosch Haschana* fol. 22. *Non requirit R. Vlla, ut vir magnus solùm sit fide dignus, sed ut homo mundi* איניש עלמא *sit etiam credibilis.* Sic cùm de Eleemosynis loquuntur, semper distinguunt inter עניי אותו העיר *Pauperes propriæ civitatis*, & עניי העולם, *Pauperes mundi*, id est undecunque aliundè adventantes.

§. Ioh. VIII. 25. τὴν ἀρχὴν ὅτι καὶ λαλῶ ὑμῖν Optimè vertitur, *Illud quod à principio dico vobis*; vel ita, *illud quod præcipuè vobis advertendum*; ut ἀρχὴ respondeat τῷ רישא Iudæorum; quo denotant rem primariam & præcipuam, sicuti è contra per סיפא rem secundariam aut minorem intelligunt. vid. *Tamid* fol. 61. *Beracot* fol.53.1.

§. Ioh. XIX. 22. ὃ γέγραφα γέγραφα; repetitio talis admodum usitata fuit. *Chetubbot* fol.96.1. *Vidua si prehendat vel occupet bona mobilia mariti sui defuncti in alimoniam suam* מה שתפסה תפסה *Illud quod prehendit, prehendit*, quod fecit, stat & obtinet. *Menachot* fol.3.1. Si quis se obligat ad offerendum oblationem de sartagine, offert autem de craticula מה שהביא הביא

Illud quod obtulit, obtulit. Ita etiam sæpissimè dicunt מה שעשוי עשוי *Quod factum, factum est.* V.d. *Iebhamot* f.106.2.

§. Matth. VI. 22 23. *Oculus malus & oculus bonus* animum avarum & non avarum denotant, ex usitata formula loquendi. *Terumot* cap. 4 3. *Hæc est mensura oblationis Sacerdotibus concessa* עין יפה א' מארבעים *Oculus bonus concedit partem quadragesimam. Oculus medius unam ex quinquaginta.* והרעה א' מששים *Et oculus malus unam ex sexaginta.* Hierosl.Bava Bathra fol.14.4. נותן מתנה נותן בעין יפה *Qui dat donum det oculo bono* &c.

§. In eodem cap.Matth.v.34. legimus ἀρκετὸν τῇ ἡμέρᾳ ἡ κακία αὐτῆς, cui respondet illud in *Bab,Beracot* fol.9.2. דיה לצרה בשעתיה:

§. Matth.c.v.1.2 ἐν ᾧ μέτρῳ μετρεῖτε est vulgatissimum apud Iudæos adagium במדה שאדם מודד בה מודדין לו: *Quâ mensurâ quis mensurabit, eâ quoque mensurabitur ipsi. Bab.Sanhed.* fol. 100 1. *Sotah* c.1 v.7.8.9.

§ 'Ἔκβαλε τὸ κάρφος &c. in eodem cap.v.4. etiam notum est adagium. Bab. Bava Batra fol 15 2. *In generatione quæ iudicavit iudices suos* אומר לו טול קיסם מבין עיניך *Cum diceret quis* (Iudex) alicui, Ejice festucam ex oculo tuo. אומר לו טול קורה מבין עיניך *Respondit ille, Ejice & tu trabem ex oculo tuo* &c. Vide etiam *Erachin* fol 16.2. & *Aruch* in voce קסם.

§. Ibid.v.12. *Quod tibi fieri non vis alteri ne feceris, Bab.Schabbat* fol. 31. 1. eadem ratione gentilem proselytum alloquitur Hillel דעלך סני לחברך לא תעביד: *Quod tibi ipsi odiosum*

est,

eſt, proximo ne feceris.

§. In cõmunem uſum etiam receptæ fuerunt quædam Phraſeologiæ, ut in vulgari ſermone obviam itetur hæreſi Sadducæorum immortalitatem negantium. Eius farinæ fuerunt עולם הבא Αἰὼν ὁ μέλλων (Confer Matth.12.32.) גן עדן παράδεισος. גהנום γέεννα. מן העולם ועד עולם à *Seculo* in *Seculum. Bab. Berecot* fol.54.1. עולם הבא duo præcipuè innuit I. *Tempora Meſſiæ.* Beracot c.1.v.ult. *Dicunt Sapientes, Diebus vitæ tuæ, innuitur Hic Mundus; Omnibus diebus vitæ, ſuperinducuntur dies Meſſiæ.* 2. *Statum poſt mortem,* Tanchum. fol.52. עה"ב לאחר שיצא האדם מ"עה *Mundus futurus, eſt, cùm iam exiit homo ex hoc mundo.* vid.infra ap.*Mundum.*

§. Matth. XVI. 17. σάρξ καὶ αἷμα. illam formam ſæpiſſimè adhibent, cùm homines Deo opponunt. *Bab. Beracot* fol.28.2. *Si me adducturi eſſent* לפני מלך בשר ודם *Coram Rege carnis & ſanguinis, &c. At me adducturi ſunt coram Rege Regum.* vid. *Tanchum* fol.12.4. in qua columna iſta Phraſeologia quinquies occurrit. Item fol. 18. 3. eiuſdem tractatus hæc leguntur : לא כמדת הק"בה מדת בשר ודם *Deus Sanctus Benedictus non agit, prout agit caro & ſanguis.*

§. Matth. XIX. 24. legimus Phraſeologiam quæ apud Iudæos uſitatiſſima eſt, ad rem difficillimam ac inuſitatiſſimam innuendam. *Bab. Beracot* f. 55. 2. לא מחוו לאינש לא דקלא דדהבא ולא פילא דעייל בקופא דמחטא *Non oſtendunt homini Palmam ex auro, nec elephantem incedentem per foramen acus.* Gloſſ. *Rem quam non ſolitus eſt videre, nec de qua unquam cogitavit.* In

Bava Metzia fol.38.2. R. Schefchet ad R. Amram incongruum quid afferenti, fic refpondit דילמא מפומבדיתא את דמעיילין פילא בקופא דמחטא *Fortè tu è Pombedithanis es, qui introducere posſunt elephantem per foramen acus.* Id eſt interprete *Aruch. Qui dicunt impoſſibilia.* Plura alia paſſim in hoc opere annotavimus. Frater quo ſenſu ſumatur vid. *Proximus.*

Fornicatio. Ante datam legem non fuit flagitium adoleſcentulum ſcortari, ut loquitur *Terent. Adelph.* Act.1.Sc.2. Sic enim diſertè *Maymon* in *Hal.* 'אישו cap.1. *Ante legem datam, occurrente viro fœminæ in publico, ſi ita ex pacto convenirent, mercede data concubuit is cum ea atque abiit, hæc autem dicta eſt* קדשה *ſeu meretrix.* Hoc alii probant exemplo Iudæ & Tamaris; *Geneſ.* 38 14. Quod hic Maymon de ſimplici fornicatione dixit, *Sixtus Senenſis Biblioth. Sacra* lib.v. *Annot.* 94. imperitè ita intellexit, quaſi Maymonidis Sententia fuiſſet, ante datam legem *ipſa adulteria* licita fuiſſe; cùm ipſe tamen contrarium non ſemel claris verbis doceat; vid. *Halach. Melachim* cap.9. ubi inter illicita genera concubitus etiam refert concubitum באשת איש *Cum uxore viri*, ſeu aliena.

De fornicatione vid. etiam quædam apud *Adulterium.*

Quidam ad dictum *Deut.*xxiii.17. *Non erit* קדשה *Meretrix de filiabus Iſrael* &c. notant, non neceſſarium eſſe ut קדשה de quavis meretrice exponatur, ſed Deum illa voce etiam innuere *meretricem ſacram*, quales olim fuerunt apud Phœnices, Babylonios aliosque gentiles,

tiles, quas ἱερόδουλους *Ministras sacras* vocat *Strabo* lib.8. & quales fuiſſe in templo Veneris Corinthi refert *Athenæus* lib.13.6. Quod acuminis aliquid, fundamenti parum habet, verba enim in eodem verſu ſequentia & *Comment.* Iudæorum clarè contrarium probant. Nec Veneris numen inter Iudæos ante tempora Gamalielis notum fuit. vid. *Venus*.

de FUNERALI Iudæorum cæremonia vid. *Luctum*.

FUR. *Maymon* in *Genebha* cap.1. אי זהו גנב *Quiſnam eſt fur? ille qui clam ſurripit opes cuiuſquam, poſſeſſore ignorante. Veluti ſi manum extendat in loculum vicini ſui, & nummum auferat eo non vidente. At verò ſi palàm auferat & apertè* אין זה גנב אלא גזלן *Hic non eſt fur ſed latro.* Non κλέπτης ſed λῃστής.

§. Qui oblationem offert, non reſtituto quod iniuſtè rapuerat, non quod officii eſt facit. *Bava Kama* cap.9.v.12. Et rurſus v.5. Qui ſurripit quicquam proximo, etiam vel quadrantem, & falsò iurat, tenetur ad reſtituendum &c. Ita & *Maym.* in Gezelah cap.8. *Non offertur oblatio pro reatu, niſi priùs reſtituatur ablatum, vel poſſeſſori vel Sacerdoti.*

§. Fur vocatur quis, ſive facultatem Iſraelitæ ſive gentilis furatus ſit, modò quis ſurripuerit משוה פרוטה *ad valorem Perutæ* (minuti.) Qui furtum ſpontè confitetur ad retributionem dupli non tenetur, ſicuti ille qui factum non ſpontè confeſſus eſt. Retributio dupli in omnibus facultatibus in uſu eſt exceptis ove & bove, reſpectu illorum verò ſi quis ovem furatus

sit & illam mactaverit, pro illa quadruplum, si bovem quintuplum retribuere debet.

§. Dominus ad retributionem ob furtum servi sui non tenetur, מפני שיש בהן דעת *quia quoque mente valent* nec servi semper custodiri possunt: deinde Domino infensi maximum damnum ipsi inferre possent. Si quis puerulus furetur, retributionem dupli quidem non facit, interim tamen à Senatu verberibus excipitur, ne furto assuescat. *Maym. Hal. Genebha* c. 1

§. בתר גנבא גנוב וטעמא טעים *Qui post furem furatur*, (vel qui à fure furtum accipit,) *& ipse gustum furti accipit*, (i.e. ipse fur est.) *Berach.* fol. 5. 2. fur etiam in ipsa effossione Deum invocet; Berac. cap. 1. Propter duo triave furta fur non occiditur. *Sanhed.* fol. 7. col. 1.

§. De restitutione in furto sic loquitur *Taanith* fol. 61 1. *Si quis surripuerit tignum, & adificando illud etiam in maximo palatio adhibuerit, diruere tenetur palatium, ut tignum restituat Domino.*

§ In *Bab. Bava Metzia* fol. 83. 2. præscribitur regula detegendi fures. *Adi tabernas horâ quartâ* (quæ erat hora comestionis, & quâ omnes tabernas adibant ut comederent,) *sique ibi hominem videris bibentem vinum, & manu tenentem poculum, dormientemque &c. fur iste est, eum prehendito.*

G.

GADARA etiam erat una ex urbibus decapolitanis, & proindè Ethnici iuris, ut patet ex

ex *Josepho in vita sua* pag. 654. ubi dicitur, *Magnates Decapoleos Syriæ Vespasiano hanc querelam deposuisse, quòd Iustus Tiberiensis oppida ipsorum incenderit*; quænam autem illa oppida fuerint, recensetur ibidem p. 628. *Cogit Iustus concives suos arma capere, & cum illis egressus* ἐπιμπρᾶσι τὰς τε Γαδαρηνῶν καὶ Ἱππηνῶν κώμας. Illud porrò adstruere licet ex eo quòd porci illic tanto numero alerentur *Matth.* VIII. Quorum nutritio Iudæis per Canones Talmudicos æquè prohibita erat, ac comestio per Mosen. Regio Gadarena in regione Girgesenorum quasi fuit inclusa: Erat enim illa latioris spatii. Hinc concludi potest *Marci* v. Gadarenum illum fuisse Ethnicum, & à Marco & Luca præcipuè memorari, quia quid extraordinarium erat, quòd Christus circa hominem Ethnicum miraculum facere voluerit.

GALILÆA est vel inferior, vel superior, vel convallis; à Caphar Chanania & supra, quæcunque non producit Sycaminos, est Galilæa superior. Ast à Caphar Chanania & infrà, quæcunque producit Sycaminos, est Galilæa inferior. *Scheviit* c. 9. v. 2. Betschean est principium Galilææ. *Ioseph.* de bello lib. 3. c. 4. nam Scythopolis ibi est Betschean. *Antiq.* lib. 12. c. 12. Caphar Chanania (v. כפר חנן) est medium, ut etiam ex loco cit. videtur.

§. Galilæi fuerunt generosiores ipsis Iudææ incolis, hinc in *Pesachin* c. 4. §. 5. *In Iudæa opera servilia fecerunt vesperis Paschatis usque ad meridiem.* In modo dotalem denotationem scribendi convenerunt Hierosolymitani & Gali-

læi; at incolæ Iudææ aliquid variarunt. Galilæis cura fuit de fama non de nummis; Incolis Iudææ cura fuit de nummis non de fama, *Hieros. Chetubbot* fol.29. 2.

§. Galilæi non obligabantur ad Trumam הלשכה *Thesauri sacri*.vid.*votum*. De ritu ipsorum circa sponsum vid. *de Sponso*.

§. Galilæi corruptè loquebantur, & planè aliam, quam reliqui Iudæi dialectum habebant. *Erubhin* fol.53. *Hominibus Iudaa qui accurati fuerunt in lingua sua, confirmata est lex in manibus ipsorum, hominibus Galilaa, qui non accurati fuerunt, in lingua sua, non confirmata est lex eorum.* Gloss. *Accurati fuerunt homines Iudaa in lingua sua, ut loquerentur sermone puro, non sordido.* Hinc cùm quidam Galilæus dixisset אמר למאן *Quis est qui dixit?* Exclamarunt *ò Galilae fatue:* quia litteram א in אמר tam vagè pronuntiaverat, ut auditores nescirent, an vellet dicere חמר למאן, vel עמר למאן vel אימר למאן. Anicula quædam volebat alium invitare ad potum lactis, cùm deberet dicere, תאי דאוכליך חלבא *Veni & cibabo te lacte*, dixit תוכליך לבא *devoret te Leo.* Alia coram iudice dicere voluit, *Domine here, tabula mihi fuit; quam furati sunt. Eaque tanta fuit, ut si te in eam collocarent, non attingerent pedes tui terram.* Sed hæc sua verba permutando gutturales, & alias confundendo ita fœdavit, ut astantes hunc sermonis eius sensum collegerint. *Domine Serve, tignum mihi fuit, te furati sunt, fuitque illud tam magnum, ut si te in illo suspenderent, non attingerent pedes tui terram.* Quam dialecti Galilææ à Iudaica discre-

discrepantiam qui considerabit, videbit, Petrum ex Galilæa esse, non difficilè à famulis Summi Sacerdotis agnosci potuisse.

§. In adventu Messiæ Galilæa devastanda est. Messec. דרך ארץ cap. 6. *In ista generatione, in qua veniet filius Davidis, Galilæa devastabitur, & Galilæi vagabuntur de civitate in civitatem, & misericordiam non consequentur.*

§. Erat regio Galilææ fertilissima. *Bereschit. Rabba* sect. 20. *Rab. Eliezer Ben Simeon dicit* נוח לו לאדם לגדל לגיון אחד של זיתים בגליל *Facilius est homini legionem olivarum enutrire in Galilæa, quàm puerulum unum educere in terra Israelis.* De Galilæa vid. Lex. Talm. Buxtorf. p. 434.

GALLICINIUM. De eo sic Magistri *Bab. Ioma* fol. 21. 1. *Dicit R. Schillah, Quicunque iter aggreditur ante galli cantum, sanguis eius sit in caput eius. R. Iosia dicit si ante cantum secundum: at sunt qui dicunt, si ante tertium.* Ex quibus apparet, istos gallicinium distinguere in cantum primum, secundum, & tertium. Primum vocant simpliciter קריאת הגבר *Cantum galli*: secundum כשישנה *Cum iterat*: Tertium כשישלש *cùm tertiat.*

§. תרנגול בינוני *Gallus Medianus* est qui suum cantum nec nimis accelerat, nec nimis differt. Gloss. in *Bab. Ioma* fol. 21. Cineres ab altari unoquoque die removerunt circa galli cantum, at die expiationis à media nocte. Ibid.

§. Mirum est quomodo factum sit, ut gallinacei reperirentur Hierosolymis, cùm expressis canonibus prohibitum fuerit gallos ibi ale-

re. *Maymon. Beth Habech.* cap. 7. *Bava Kama* cap. 7. v. ult. אין מגדלין תרנגולין בירושלם מפני קדושים ולא כהנים בארץ ישראל מפני הטהרות: *Non alunt gallos Hierosolymis propter sacra, nec sacerdotes eos alunt per totam terram Israeliticam propter puritatem.* Glossa. *Etiam Israelitis prohibitum est gallos alere Hierosolymis propter sacra; nam Israelitæ comederunt illic carnem sacrificiorum pacificorum, atque Eucharisticorum; at galli gallinacei in usu habent vertere stercoraria, & ex illis educere reptilia, à quibus pollui possent sacra ista comedenda.*

§. Memorabilis est Historia de gallo, ex sententia Synedrii lapidato ob interfectum ab eo puerulum. *Hieros. Erubbin.* fol. 26. 1.

R. Gamaliel. Huius nominis duo præcipuè inter Iudæos claruerunt; R. Gamaliel הזקן *Senex*, & R. Gamaliel דיבנה *Iabhnensis*. Prior principatum Synedrii obtinuit, cùm Dominus noster summo senatui Hierosolymitano sisteretur: & post Christi in cœlos ascensionem adhuc 22. annos vixit, fuitque secundùm communem sententiam Divi Pauli præceptor. Sub finem vitæ eius confecta est à Samuele Parvo (de quo in *Iuchas.* fol. 21. 1. *Avoda Sarah* fol. 42. 3.) illa orationis formula, quâ Christianos, & alios secum non sentientes, execrationi devovere solent, & quam ברכת המינים *Orationem contra Hæreticos appellant.* vid. *Maymon. Hal. Tephillah* cap. 7. Hic Gamaliel Aconc lavans aliquando cum Proculo Philosophi filio disputavit. *Avoda Sarah* c. 3. 4. Postquam mortuus est R. Gamaliel, ablata fuit puritas & Pharisaismi

recti-

rectitudo, cessavit etiam 'כבוד התור *gloria legis. Sotah* c. 9. Onkelos proselytus in huius Gamalielis funere celebrando magnos adhibuit sumptus. *Avoda Zarah* pag. 11. *Tosipht. Schabbat* cap. 7.

§. Gamaliel Iabhnensis fuit huius ex filio Simeone nepos: & post Iochanan Ben Saccai principatum in Iabhne obtinuit. Cùm Titus urbe Hierosolymitanâ potitus esset, etiam hunc Gamalielem ad necem quæsivit: sed R. Iochanan pro eius salute supplicavit. *Iuchasin* f. 52. 2. In maximo quoque periculo erat, cùm Turnus (vel Terentius) Ruffus arcam templi aratro devastaret. *Iuch.* l. c. & Bab. Taanit fol. 29. 1. Akibham sua præfectura Lyddensi amovêre curavit. *Rosch Haschana* cap. 1. Ipse tamen quoque tandem suâ privatus fuit. *Hierosf. Taanit* fol. 67. 4. Si non fallimur habuit R. Gamaliel servum illum famosissimum apud Talmudicos, quem טבי vocant, & טביתא *Tabitam* ancillam huius nominis, qui tam benè se gesserunt in famulitio, ut illud nomen omnibus domesticis eius, & etiam aliis impositum fuerit. *Beracot* cap. 2. *Hierosf. Nidda* fol. 49 4.

GAZA. De ea vide *Iosephum Antiq.* lib. 11. cap. 18. Strabonem lib. 16. *Diodorum Siculum* lib. 19. עטלוזא של עזה in *Bab. Avoda Zarah* fol. 11. 2. erat quædam platea extra urbem Gazam, ubi erat macellum & idoleum. Gazæ forum erat unum è tribus foris celebrioribus. *Hierosf. Avoda Zarah* fol. 39. 4. Erat & extrà urbem locus, qui vocabatur חורבתא סגירתא *Solitudo leprosorum. Bab. Sanhed.* fol. 71. 1.

Γαζοφυλάκιον templi. Variæ erant in eo *Corbonæ* קורבנות i.e. *oblationum loca.* 1. Erat Corbona לבדק הבית *ad restaurationem ipsius ædificii templi*, & Corbona לעבודת המקדש ad parandum ea quæ necessaria erant ad cultum divinum in templo. Vtraque etiam duplex erat. Duplicitatem prioris habes in hac traditione. Duo conclavia erant in templo, *Unum* vocabatur לשכת חשאים (*onclave clandestinorum*, ubi viri pii obtulerunt clanculùm, unde enutrirentur filii piorum parentum etiam clanculùm. *Alterum* vocabatur לשכת הכלים (*Conclave vasorum*, ubi quicunque vas aliquod obtulit, illud proiecit. Et post triginta dies thesaurarii conclave aperuerunt, & quodcunque vas in eo repertum est, quod ad templi reparationem conducebat, illud seponebatur, reliqua verò vendebantur, & pretium eorum cessit in Conclave reparationis templi: Ex quo vela templi etiam suppeditabantur. *Schekalim* cap.5. *Maymon.* in *Schekalim* c. 4.

§. Duplex etiam erat Corbona unde suppetiit sumptus pro rebus ad cultum divinum necessariis. Prima erat שופרות *Cistulæ quadam*, de quibus sic Magistri in *Schekalim* cap.6.5. י"ג שופרות היו במקדש וכתוב עליהן תיקלין חדתין ותיקלין עתיקין קינין וגוזלי עולה *Tredecim arculæ erant in templo, quibus inscriptum erat* תיקלין חדתין *Sicli novi* (i.e. anni præsentis, תיקלין עתיקין *Sicli veteres*,) vel anni præteriti, קינין *turtures*, גוזלי עולה *pulli columbarum pro oblatione* &c. Hæc paulò clariùs proponit. *Maymon* in *Schekalim* cap. 2. In Sanctuario tredecim

cim fuerunt cistulæ, quævis figuram tubæ habebat, (id est superiùs angustiores, inferiùs verò dilatatæ erant.) prima erat לשקלי שנה זו *pro Siclis anni præsentis*. *Secunda* pro Siclis שנה שעברה *anni præteriti*. *Tertia* injici debebat illa pecunia quam debuit, cui incubuit oblationem adducere duorum turturum, aut columbarum. *Quarta* recipiebat pretium oblationis ex avibus. *Quinta* adeunda erat ei, qui voluntariè nummum obtulit, ad emenda ligna pro altari; *Sexta* ei qui nummum obtulit ad emendum thus. *Septima* ei שהתנדב זהב לכפורת *qui aurum obtulit pro propitiatorio*. *Octava* למותר חטאת *pro quod supererat de Sacrificio pro peccato*. Si scilicet empto Sacrificio ex dicta pecunia ipsi aliquid residuum erit, illud in hanc cistam projicere debet. *Nona* למותר אשם *pro quod supererat de sacrificio pro transgressione*. *Decima* למותר קיני זבי' *Pro quod supererat de columbis pro profluviosis & puerperis*. *Undecima* pro quod supererat *de oblationibus Nasiræi*. *Duodecima* pro quod supererat de *Sacrificio leprosi*. *Decima tertia* למי שהתנדב מעות לעולה בהמה *Et qui nummos dicaverat pro holocausto è iumentis*. ושם כל דבר שיהיו מעותיו בתוך התיבה כתוב על התיבה מבחוץ *Et unicuique cistæ ab extra inscriptum erat, quid in ea recondendum*. In unam harum arcularum projecit suas prutas פרוטות vidua laudata à Salvatore.

§. Erat & Conclave, in quo in tres cistas evacuabatur quidquid nummi colligebatur in his Corbonis de quibus diximus illudque κατ' ἐξοχὴν לשכה *Conclave* vocabatur. *Ioma* fol. 46. 1.

Schekalim c. 3. Modus huius evacuationis cistarum recensetur à Gl. in loc. alleg. cuius verba Cl. Leigtfootus hunc in modum transtulit. *Cistæ istæ in quibus repositus erat nummus, continebant seas viginti septem* (unaquæque novem) *& cooperta erant linteo. Ingressus est ille qui evacuaturus erat, cum cistulis tribus continentibus novem seas,* (& literis א. ב. ג. notatis;) *Replevit primò cistulam illam cui inscribebatur* א. *è prima inter tres cistas magnas, & deinde cooperuit eam linteo suo. Deinde detexit seu aperuit cistam secundam inter magnas; atque ex ea replevit cistulam secundam cui inscriptum erat* ב; *& rursus cooperuit eam. Deinde detexit cistam tertiam, & cistulam replevit, cui inscriptum erat* ג. *Sed alteram non iterum cooperuit.* Hæc cistarum evacuatio, verbo תרם denotatur & ordinariè fiebat à spatio semestri ante Pascha, ante Pentecosten, & ante Scenopegiam. *Schekalim* cap. 3. Notatur ibi etiam, quòd ille qui ad evacuandum ingrediebatur Conclave, ut amoveretur opportunitas & suspicio aliquid subtrahendi, ingressus sit neque cum veste complicata, nec cum calceis, nec cum Sandaliis, nec cum Phylacteriis, nec cum amuletis.

§. Ex hac לשכה *conclavis*, pecunia suppeditabatur, quicquid necesse erat ad cultum & ministerium templi. גוזרי גזירות *Iudices* etiam *de rebus raptis* (vel ut mihi videtur) viri mandata & decreta publica constituentes, nisi fortè legendum sit גזילות qui erant Hierosolymæ, stipendium suum 99. minas ex reditu conclavis habuerunt. (*hetubh.* fol. 105. 1. Suppeda-

pedanea illa quæ ſingulis annis magno ſumptu ad educendam vaccam rufam & hircum emiſſarium extruebantur, etiam pecuniâ Conclavis parabantur.

§. Gazophylacium fuit in atrio mulierum *Ioſeph. de bello.* lib.5. cap.14. Hinc illud atrium ſæpius ſimpliciter Gazophylacium dicitur Ioh. VIII.20. *Hæc dixit Ieſus in Gazophylacio*; non certè quod Chriſtus in Gazophylacium ingreſſus fuerit, nam nunquam hoc ipſi licuiſſet; ſed quòd in loco aliquo atrii in quo Gazophylacium erat, hæc dixerit. Sic cùm Marcus dicit, *Sedit Ieſus* κατέναντι τοῦ Γαζοφυλακίου ſolùm hoc vult, Chriſtum ſediſſe ſub porticu, ante quam poſitæ erant iſtæ arculæ τῶν שופרות. Certè ſi Gazophylacium fuiſſet in atrio Iſraelis, Chriſtus ibi ſedêre abſque ſcandalo non potuiſſet; Quoniam ſeſſio in illo atrio nemini licuit niſi Regi ex familia Davidis nato, & aliquando etiam Summo Sacerdoti: Sicuti iam ſupra apud *Atrium* innuimus.

גבורת הגשמים *Gebhurat haggeſchamim*, ſeu *Robur pluviarum*, ſignificat neceſſarias illas pluvias, quas ineunte Octobri petunt, ſic ſumitur in *Taanit*, & *Beracot.* cap.5.2. ubi dicitur מזכירין גבורת גשמים בתחיית המתים *Ipſos commemorare imbrium vim, unà cum vivificatione mortuorum.* Putabam primitus גבורת גשמי' ſumi pro *corporum reſtauratione*, quæ in reſurrectione fieri debet; ſed aliud me Commentatores docuerunt.

GEHINNOM. Vid. *Hinnom.* de Gehenna vid.Cl. Buxt.L.T.231.395.

GENEALOGIAM incorruptam conservatam fuisse, postquàm è Babel venerant, in tanta Iudaici populi colluvie, non ita facilè sciri potuit; Vide quæ diximus apud *Babylonios*. Hinc querela R. Iochananis; *Per templum? in manu nostra est eos detegere, qui non puri sanguinis sunt in Israel: at quid faciam? cùm viri primarii huius seculi lateant.* i. e. cùm non puri sanguinis sint; palam tamen de iis non prædicetur. *Hieros. Kidduschin* fol. 65. 3. *Bab. Kidduschin* fol. 71. Plurimæ familiæ tamen suum splendorem conservarunt, ex libellis genealogicis apud Synedrium, cui hæc cura demandata erat, depositis. Vnum vidit Simeon Ben Azai *Bab. Ievamot* fol. 49. 2. In codice quodam Hierosolymis invento scriptum erat; *Hillel ortus est à Davide. Ben Iatsaph ab Asapho. Ben Zizit est ab Abner* &c. *Hieros. Taanit.* fol. 68. 1 V. Buxt. L. T. 202.

GENNESARETICUM mare Heb. vocatur ים כנרת Num. 34. 1. Item ים דטיבריא *Mare Tiberiadis*; aliquando כנרות in plurali dicitur: ut Ios. XII. 3. Cuius rei rationem reddunt *Hieros. Megillah* fol. 70. 1. Quia fuerunt ב׳ אכשוניות *duæ arces* Chinnerethis, vel Eparchiæ; (vid. Aruch in אכשוליות) Buxt. L. T. p. 461.

§. Mare Gennesaret accensetur aquis fluentibus; (i. e. non stagnantibus aquis sed labentibus accensetur.) *Hieros. Avoda Zarah* fol. 42. 1. Septem maria creavit Deus; ex omnibus autem non elegit nisi mare Gennesarethicum. *Midrasch Tillim* fol 4. 1. Certè Christus apud nullum mare ac apud hoc versatus est. Mare Tibe-

Tiberiadis eſt portionis Naphtalicæ. *Bava Kama* fol.15 1. Ergo lapſum committunt mappæ noſtræ, qui eum extra ponunt.

§. Regio Genneſaretica ita vocatur, quaſi גני סריס *hortos* principum diceres, quia Magnates ibi plurimos hortos & bona habuerunt. *Aruch* in גנסר. Ad id eos commoverunt elegantes fructus, qui ibi creverunt. Hinc *Bab. Peſachim* fol.8.2. *Quare non ſunt è fructibus Genneſariticis Hieroſolymis? Ne dicant accedentes ad feſta, non veniſſemus niſi ad comedendos fructus Genneſariticos.* &c. Hac ratione elegantiſſimam Lacus Lemanni ripam & tractum quem *La Coſte* nominant, non inconcinnè גניסר appellare poſſemus. Nihil enim vinetis, Paradiſis, fructibus eius cultius & fertilius, proſpectu viciniæ gratius, aëre ſalubrius.

GENTES Iudæi vocant החיצונים *οἱ ἔξω*, vid. in C. apud חיצונים. Plurimi ſunt admodum venenati canones quibus in æternum odium gentilium inſtruuntur, ut & eorum Iudæorum qui in iiſdem traditionibus cum ipſis non conſentiunt. *Maymon.* in Hal. רוצח cap. 4. *Hæretici Iſraelitici, id eſt, qui idola colunt ex Iſraele, aut qui tranſgrediuntur ut irritent, itemque Iſraelitæ qui negant legem & prophetas, ex præcepto ſunt occidendi, ſi poteſt quis eos occidere, idque palam; ſi autem non apertè, clàm & aſtutè machinari eis mortem licet.* Et paulo poſt. *Gentilibus verò quibus nobiſcum non eſt bellum, itemque paſtoribus* בהמה דקה *pecorum minutiorum, aliiſque iſtiuſmodi non mortem quidem ita machinantur, ut prohibitum tamen eſt eos à morte liberare, ſi de morte pe-*

viclitantur. Vt si quis Iudæus Ethnicum videret in mare delapsum, eum nullo modo inde tollere debet.

§. Ethnicos non reputarunt pro fratribus aut proximis. *Aruch* in בן בריח *Si cornu percusserit bos cuiusvis bovem proximi. Proximi non Ethnici: cùm dicit Proximi, excludit Ethnicos.*

§. Officia etiam fraterna negarunt Ethnicis. *Prohibitum est reducere deperditum quid Ethnici: Maymon. Gezelah.* c.11. *Prohibitum est Iudæo solum esse cum Ethnico, itinerari cum Ethnico.*&c. Maym. Rozeach c.12.

§. Qui admonitus noluit resipiscere reputatur pro Ethnico. *Maym.* in *Giruschin* cap. 3. *Iudæus Apostatam agens, aut violans ex præsumptione Sabbathum, est omninò sicut Ethnicus.*

§. Docent Iudæi nationes & gentes Mundi, à Messia non solùm non redimendas, sed vastandas & destruendas esse. *Ramban* in Gen. XLIX. *Videtur mihi hic sensus. Non recedet virga exactoris à Iudah, donec veniat filius eius, cuius erit debellatio populorum, atque eorum confractio, nam ille debellabit eos omnes ore gladii. Hierosl. Taanith* fol.64.1. *Israeli erit aurora* (cum advenerit Messias,) *at nox nationibus Mundi.* Midrasch Tillim in Psal.11. *Nationes mundi erunt conflagratio furni, Ad Israel servabitur solus.*

GENUFLEXIO fiebat etiam in cultu quotidiano templi. vid. *Cultum.* γονυπετεῖν varia significare potest; *Procidere ad pedes genu flexo, genu petere, ad genua procidere.* Nam primò in more fuit sic adorantibus *genua aut crura prehendere.*

2. Reg.

2.Reg.IV.27. *Matth.* XXVIII.9. *Secundò Genua aut pedes exosculari. Hierof.Kiddufchin* fol.61.3. R. *Iannai & R.Ionathan confidebant, acceffit homo quidam atque exofculatus eft pedes R. Ionathanis. Bab.Chetubhot* f.63.1. Aberat R.Akiba duodecim annis ab uxore, redeunti prodiit ea in occurfum, *& procidens in faciem* קא מנשקה ליה לכרעיה *exofculata eft eius genua. Bab.Bava Bathra* de Iobo loquens fic infit, *Venit Sathan* ונשק ה לכרעיה *atque is exofculatus eft eius genua. Sanhed.* fol. 28.2. Cùm quidam Rabbinus de variis rebus differuiffet קם בר חמא ונשקיה אכרעיה *Surrexit Bar Chama, atque exofculatus eft eius genua.*

Gerizim mons diftans fexaginta milliaria à Iordane *Bab. Sanhed.* fol. 44. 1. in Gl. *Bab. Sotah* fol.36. 1. habebat duo Cacumina quorum unum vocabatur גריזים, quod erat fontibus & hortis admodum amœnum: alterum vocabatur עיבל locus faxofus, & lapidibus deformatus. Prioris cacuminis natura apta & digna erat, ut in illo benedictiones promulgarentur, ob quam rationem Samaritani etiam templum in illo erexerunt, *Iuchaf.* p.14.2. Ex altero autem quid aliud quàm maledictiones exfpectandæ erant.

§. In Gerizim Ifraëlitæ pro fe invicem *fpofponderunt* ערבו, inde quoque unus ob alterius culpam plectitur. *Rafchi* Deut.28.29. *Sanhed.* fol. 27. 2. Exiftimarunt aquas diluvii ipfum non inundaffe; hinc in *Berefchit Rabba* Sect.23. quidam Samaritanus eius fanctitatem exinde arceffit. Samaritani templo fuo ultra 200. an-

nos fruiti non sunt, devastavit enim ipsum Iohannes Hyrcanus. vid. Cl.*Castelli Lex.* in גריזי. Vid. & Historiam nostram Doct. Misn. p.18.

עיבור *Gnibbur, Intercalatio.* Vide si lubet in I.

Gihon fons. vid.*Siloah.*

Gladii supplicium. vid. *Supplicia.*

Græciæ Regnum in tribus præcedit regnum impium (Romanum) in legibus, libris, & lingua. *Bereschit* R. Sect. 16.

§. Permiserunt Sapientes ut libri Sacri scriberentur Græcâ linguâ; quia secundùm prædictionem Dei ipsius, verba Iapheti erunt in tentoriis Semi, at (ut dicit Glossa) decor Iapheti est lingua Græca, pulcherrima ex iis linguis quæ sunt filiorum Iapheti. *Bab. Megillah* fol.9. 2. *Hierosf. Megillah* fol.71.3. vid. etiam *Massecet Sopherim* c.1. v.7.

§. Quatuor sunt linguæ nobiles, quibus utitur mundus; vernacula ad Cantum; (intelligitur græca quæ ita vocatur in *Bab. Megillah.* fol.18. 1.) Romana ad bellum, Syriaca ad luctum, Hebræa ad elocutionem. His quidam addunt Assyriacam ad scripturam. *Hierosf. Megillah* fol. 71. cap.2.

Græce sacra legere in Synagogis fuit permissum *B.Sotah* c.7. *& Hierosf.* R. Levi ivit Cæsaream audiensque eos legentes, lectionem *Audi Israel* אלינסתין Hellenesticè, voluit impedire ipsos. R. Iose id animadvertens irascebatur, dicens: Qui non potest legere Hebraicè, num omnino non leget? imo leget quacunque linguâ, quam intelligit ac novit, & sic officio suo satisfaciet.

עם

עם הארץ *Gnam haarets*; Eſt ille qui legit Scripturam, & recitat Miſchnam, & tamen non famulatur diſcipulis ſapientum; item ille qui Phylacteria non recitat manè & veſperi cum orationibus; item ille cui non eſt fimbria in veſte ſua, item ille qui non erudit filios ſuos in doctrina legis. *Gemara* in *Sotah* fol.22.1. עם הארץ is eſt qui ſuſpectus eſt, ne ritè decimet, & ritè curet mundationes; עם הארץ *plebeio* vel *populo terræ* adhuc vilior eſt בור *Rudis*. Gloſſ.in l.

עובר לפני התיבה *Gnobher liphné hattebha Tranſiens ante arcam*, eſt Phraſis admodum obſcura. Vocatur autem ita, ſi non fallor, שליח הציבור *Miniſter Eccleſiæ*, qui è regione Sacerdotum in publico conſpectu ſtat, & tum illis cùm populo *Amen* ſuccinentibus, benedicendo aut orando præcedit. vid. *Megillah* c.4.3.5.8. Vt etiam *Beracot* cap.5.3.1. *Tranſiens ante arcam ſi erraverit, tranſeat alius loco eius, nec contumax ſit in illa hora. Poſt Sacerdotes non reſpondebit Amen, confuſionis vitandæ cauſâ*.&c. Vid.Lex.Buxtorf.Talm. pag. 419.

עונה *Gnona* Quid? חעונה אחד מעשרים וארבעה בשעה *Eſt una ex* 24. *hora partibus*: עת tempus verò quid? *Vna ex* 24.*partibus* ת׳ עונה. Viceſima quarta pars verò ת״ עת vocatur רגע *Momentum*. Hieroſ. Berac. fol. 2. col.4.

Gonorrhæus. Non intereſt inter Gonorrhæum duas viſiones videntem (i. e. duplicem impuritatem ſentientem,) & illum qui tres, præter

קרבן oblationem. *Megillah* c. 1. v. 7. Vir gonorrhaicus lavandus est in fonte, fœmina verò profluvio laborans in מקוה collectione aquarum ad 40. seas aquæ continente. Maymon. Hal מקואות cap. 1. & 4. Esra sancivit Gonorrhaicis ablutionem. *Hieros. Megillah.* fol. 75. 1.

ערבו vid. *Elias.*

גוש חלב *Gusch chalabh*, Erat in Aseritide, *Menachot* fol. 85. 2. ibi enim exstat historia pretiosissimi olei empti in *Gusch Chalabh.* vid. *Loca terræ Israelis.*

H.

HÆRETICUS Heb. מין est ille, qui vel sine lege Dei vivit, vel specialiter errores amplectitur & docet. V. L. Talm. Buxt. p. 1200. Principes Hæreticorum fuerunt Zadok & Baithos. *Rosch Haschana* fol. 17. 1. *Iuchasin* fol. 59. 1. Hæreticos vocant Mannichæos quòd duo statuant rerum principia; Christianos quòd Trinitatem agnoscant personarum, Karraitas, quòd traditiones orales rejiciant. *Rabbi Salomoh Psal.* 21. 2. Deut. 32. 22. Oratio quibus à Lege Iudaica ad Christianos aut Turcas deficientibus exitium imprecantur, facta est A. M. 4385. *Zemach David* p. 1. f. 36. 2. *Kad. Hakkemach* 80. 1. de Hæreticis vid. plura apud *Epicureum.*

HALLEL Iudæorum. De eo iam quædam diximus apud *Festum Tabern.* Cantabatur etiam in principio mensis, in festo dedicationis, in festo septimanarum, & festo Paschatis: Sicuti respectu Paschatis in Christi exemplo vidêre est, cui cum

cum aliis Paſchatis ritibus, & hunc in inſtitutione ſacræ Cœnæ retinêre placuit. Obſervandum tamen in Paſchate Iudæos ſuos hymnos diſtinxiſſe in *Hallel ſimplex*, & *Hallel magnum*: prius dixerunt ad quartum poculum, poſterius verò ad quintum poculum, ſi aliquem adhibebat, quoniam hoc ex ipſorum arbitrio pendebat. *Peſachim* fol. 118. *In Paſchate primi Menſis* (vid. Num. 9.) *unuſquiſque tenetur ad hymnum cùm comedit Paſcha, at in Paſchate ſecundi menſis, non tenetur ad hymnum cùm comedit; In utroque tenetur ad hymnum dum mactat.* Peſachin c. 9. v. 3.

§. Iam diximus hymnum Hallel fuiſſe ab initio Pſalmi CXIII. ad finem Pſal. CXVIII. In Paſchate illum interſecuerunt, partemque eius recitarunt in ipſo medio convivii, & partem rejecerunt ad finem. De extenſione prioris portionis diſceptatum eſt inter Hillelis & Schammæi ſectatores; Schammæani volunt, uſque ad finem *Pſal.* CXIII. Hilleliani verò ad finem *Pſal.* CXIV. Hymnus quem cecinit Chriſtus cum diſcipulis ſuis, poſt ſacram Euchariſtiam erat pars poſterior. In qua memorabantur hæc quinque; *Exitus in Ægypto. Sciſſio maris rubri. Traditio legis. Reſurrectio mortuorum, & dolores Meſſiæ.* Peſachin fol. 118. 1. vid. Cl. Buxtorf. Lex. Talm. 614.

הפטרות *Haphtarot*, ſunt ſectiones Biblicæ, quas in Synagogis legere conſueverunt. Illas in quinque Sabbathis menſis Adar ceſſare faciunt, ut & etiam in omnibus noviluniis, in feſto dedicationis, in Purim, in Ieiu-

niis, in מעמדות *stationibus*, & in die expiationum, nam ut observat Maym. neglecta observatione ordinis leguntur Haphtarot, pro ratione temporis. In Paschate legunt sectionem מעמדות *Conventum* ex Levitico. In feria ultima septem septimanarum, in novi anni initio, in mense septimo, in Novilunio, & die expiationum legunt sectionem אחרי מות. In Festi Tabernaculorum feriâ primâ, legunt sect. מעמדות ex Lev. in cæteris omnibus diebus verò de oblationibus quæ in festo fieri debent. In festo dedicationis legunt de נשיאים *principibus*; in festo Purim sect. ויבא עמלק *Exod.*17.8. In Noviluniis ובראשי חדשיכם Exod.10.10. & 28.11. In *stationibus* legunt Historiam creationis. In ieiuniis benedictiones & maledictiones; nullas intermissiones faciunt in maledictionibus legendis, sed unus omnia legit.

§. Die Hebdomadis secundo & quinto, tempore sacrificii vespertini legunt sectiones secundùm ordinem suum, nec constituunt earum lectionem, pro ratione supputationis. *Megillah* cap.3.4.5.6.

§. In Noviluniis & diebus profestis solennitatis (בחולו מועד) legunt quatuor, nec fas est vel diminuere vel adjicere: nec Haphtaram ex Propheta desumunt. Generalis regula hæc est. Omni die cui preces sunt additionales, nec tamen sit יום טוב *dies feriatus*, legunt quatuor; die festo quinque; die expiationum sex; Sabbatho septem, non pauciora. Addere tamen licet, ut & sectionem ex Propheta aliquo legere. *Megillah* cap.4.

§. Hæ

§. Hæ sectiones legi possunt in omni lingua, *Sectio Mulieris ob adulterium suspectæ*, vid. *Aquas amaras. Confessio decimarum*; *lectio Schema, preces & benedictiones ciborum, iuramentum testimonii & iuramentum depositi.* Hæ autem solùm in lingua sancta legi possunt. *Lectio primogenitorum, extractionis calcei*; *Maledictiones & benedictiones* (quæ factæ sunt in Gerizim.) *Benedictiones Sacerdotum, Benedictiones Sacerdotis magni*; *sectio quam Rex legere debuit*; *sectio Iuvencæ decollatæ, & Sacerdotis uncti ad bellum. Sotah* c.7. f.2. V.Leusden Philol.Hebr.p.26.

HEBDOMADIS sic numerant dies Iudæi, *diem primum* septimanæ vocant אחד בשבת, *diem secundum* verò תרי בשבת. Exemplum habes in *Bab. Maccot* fol.5.1. *Adveniunt duo testes, dicuntque* בחד בשבא *Primâ Sabbathi furatus est iste*,&c. ובתרי בשבא *& secundâ Sabbathi consummatum est iudicium eius.* Dies tertius appellatur שלישי בשבת. Exemplum legimus in *Bab. Chetubbot*. fol.2.1. *Virgo ducitur in uxorem die hebdomadis quarto, nam curatur de Convivio* אחד בשבת *die primo hebdomadis* שני בשבת *die secundo* ושלישי בשבת *& die tertio.* Dies quartus est רביעי בשבת illo die separabant illum qui vaccam rufam combusturus erat. *Glossa in Parah* c.2. Dies quartus septimanæ infaustus est infantibus ob Synanchen, (vid. Morbos.) hinc etiam vox מארת *Genes.*1.14. caret ו vau; *R. Salomoh* in loc. Dies quintus erat חמישי בשבת. Illo die voluit Esra ut legem publicè legerent. *Hieros. Megillah* fol.75.1. Sextum diem vulgò vocarunt ערב השבת *Vesperam Sabbathi*; in

illo die ex ordinatione Efræ cepas comedere debebant. *Bab. Bava Kama* fol.82.1.

§. Dies primus Hebdomadis, qui Dominico refpondet, & in illum tranfiit, à Iudæis vocatur יום נוצרי *Dies Chriftianorum. Bab. Avoda Sarah* fol.6.1. & 7.2. יום נוצרי לעולם אסור *Die Chriftianorum femper prohibitum eft.* (Iudæo cum Chriftiano negotiari.) De Die vid. f. l. in D.

Hebron. Non eft locus in tota terra Ifraelitica magis faxofus quàm Hebron, inde illic fepultura mortuorum. *Bab. Sotah* fol.34.1. Non eft terra aliqua excellentior quam Ægyptus; nec eft in Ægypto locus excellentior Zoane, & tamen feptem vicibus nobilior erat Hebron quàm Zoan, utcunque faxofa. *R. Salomoh Num.* XIII.22. *Chetubhot* 112.1.

§. Tenuis gleba erat Hebrone, gramen ovibus gratum proferens, & proinde illinc agnos pro facrificiis, tanquam optimos petebant, hinc hæc traditio אילים ממואב כבשים מחברון *Arietes à Moab agni ab Hebron.*

§. Ex tecto templi potuerunt confpicere Hebronem. *Gloffa* in *Tamid* c.3.v.2. Et quando oriens ברקאי עד חברון *Lucefcebat ufque ad Hebronem,* fciebant auroram ingruiffe, & tempus mactationis facrificii iugis adeffe. *Ioma* cap.3. v.2. & *Tamid* l. c. Erat Hebron refpectu Ierofolymæ orientem verfus, & eius in fpeculatione auroræ mentionem fecerunt, ut occurreret memoria meriti fepultorum Hebrone ad facrificium iuge. Iuchafin fol.63 1.

Herbam Heliotropicam quam ארני vocant, habue-

buerunt in Iudæa *Schabb.* fol.35.2. vid. *R. Salom.* in l.

HERODIANI, quinam fuerint apud doctos disceptatur. Probabilissima sententia est, illos ita vocari, qui partibus Herodis adhæserant, & eius conatui suffragabantur, cùm Asmonæis depulsis regnum invaderet, oraculo quodam ad id facinus commotus, sicuti legere est in *Bava Batra* fol.3.2. Fieri etiam potest, ut ita nominarentur viri illi docti qui Hillele præside cum Menachemo se in aulam Herodis contulerunt, ut eò liberius Sadducæam doctrinam (quæ Marco est fermentum Herodis, Marci VIII. 15.) fovêre possent; historiam refert *Iuchasin* fol.19.1. de Hillele loquens & Schammæo. *Anteà*, inquit, *fuerant Hillel & Menachemus* præsides Synedrii; *at recesserat Menachemus ad famulitium Herodis Regis, unà cum octoginta viris splendidè vestitis.* De columbis Herodis. V.Cl.Buxt. L.T.p.630.

HETEROGENEA. De iis multa & Mischna & Maym. in כלאים retulerunt, pauca hic attulisse sufficiet. Hæc non sunt Heterogenea. החטים *Tritica*, הכוסמים *Spelta* השיפון *Secale* Rogken. שיעורים Hordea, שבולת שועל *Avena* הזונין *Species tritici degeneris*, הפורקרים *fructus pretiosi*, הטופח והפול *Pisi & lentes. Lupus verò & Canis; Canis* הכופרי *Cypricus* (ita Cl. Castellus reddit, sed secundùm Maymonidem simpliciter Canem venaticum significat, quasi diceres כפרי *agrestem.*) *& vulpes, hircus & rupicapra, equus & mulus; mulus & asinus, asinus & onager, sunt heterogenea, etiamsi aliquam similitudinem habeant.*

§. Non inferunt arborem in arborem diversæ speciei, non olus in olus, non arborem in olus, nec olus in arborem. Si quis seminaverit agrum suum tritico, & vellet illum de novo hordeis sem nare, ne transgrediatur præceptum de heterogeneis, debet agrum invertere, occare, ut semen tritici eruatur & arescat, & deinde illum potest arare & seminare hordeo. Si ager seminatus est, & ille consilium sumit in illo aliquid plantandi, non debet 1. plantare & deinde semen eruere, sed semen debet primò evellere, & deinde plantare.

§. Qui intendit agrum suum diversis speciebus seminare, debet facere שדו *areolas*, & illas distinguere à se invicem spatio trium porcarum (sive ut est in Hierof. spatio duarum ulnarum) vel tantum quantum spatii aratrum Saaroniticum in una porca facit. *Kilaim* cap. 1. & 2.

HIEROSOLYMA vid. *Ierosolyma*.

HIERICHO vid. *Ieric*ho.

HILLEL fuit ex familia Davidis *Hierof. Taanith* f. 68. 1. Hillel & filii eius Simeon, Gamaliel & Simeon gesserunt Synedrii principatum à centum illis annis, qui devastationem templi præcesserunt. *Bab. Schabbat* fol. 15. Hillel fuit homo mansuetissimus. *Cl. Hotting*. Thes. Phil. p. 42. A filiis Bethiræ è Babylonia veniens ad præfecturam promotus fuit, quia illos docuerat Pascha pellere Sabbatum, in cuius rei decisione laborabant. *Hierof. Pesachim* fol. 33. 1. Octoginta habuit Hillel discipulos, quorum minimus fuit maximus ille vir *Iochanan Ben Saccai*. Iuchasin

chaſin in *Hillel.* vid. etiam Cl. Buxtorf. Lex.T. in rad. הלל.

§. Inter Hillelem & Schammæum ſemper maxima fuerunt diſſidia in doctrina & traditionibus; Exempla odii & inſidiarum harum duarum partium habes in *Hieroſ.Schabbat* fol. 33. & *Hieroſ. Scheviit* fol.35.2. Ibi enim recenſetur quomodo Schammæani quoſdam Hillelianos in Camera Ben Goronis interfecerint,& quòd R.Tarphon in maximo vitæ periculo fuerit,quia ficus comederat, ſecundùm traditiones Scholæ Schammæanæ. Poſt multas altercationes Bath Kol in Iafne pro Hillele ſententiam pronuntiavit, omnibus notum faciens ipſius ſententiam in determinationibus ſequendam eſſe. *Hieroſ. Beracot* fol.3.2.

§. Hilleliani noluerunt fidem adhibêre diſputanti Eleazaro quamvis ſuas opiniones miraculis probare conatus eſſet. *Bava Metzia* fol.59.2. quia ille Elieſer erat שמוּתי *Schammaeanus Hieroſ.Trumah* f.43.3. *Iom. tobh* f.60.3.&c.

§. De his duabus Sectis in commune tranſiit adagium. *Controverſias inter diſcipulos Hillelis & diſcipulos Schammai nec ipſum Eliam Thisbiten dirimere poſſe.*

HINNOM vallis. Magna pars vallis Kedron vocata eſt vallis Hinnom גיא הנֹּם quaſi vallis filiorum Hinnom. In ea erat Tophet, (alii tophel, ſed non ita benè,) locus excelſus in quo hominum liberi Molecho immolabantur, quaſi præceptum Dei ad Abrahamum Gen.22.2. de eo ſonaret; eum locum Rex Ioſias cadaverum proiectione polluit, *R. D. Kimchi* in Pſal.27.13.

Erat Hinnom communis totius urbis sentina, & ut probabile est urbis sepulchretum. Vid. Ierem. VII. 32. de perpetuo igne qui ibi erat, ad ossa & reliquam spurcitiem consumendam sonat illud *Bab. Erubbin* fol. 19. 1. *Tria sunt ostia Gehennæ, unum in Eremo secundùm Num.* XVI 33. *Alterum in mari sicut scriptum* Ion. II. 2. *tertium apud Hierosolymas, secundùm illud* Esai. XXXI. 9. *Cuius ignis est in Sione &c.* Item. *Traditio est secundùm Scholam R. Iochanan Ben Saccai; duæ palmæ sunt* בגיא בן הנום *in valle Hinnom, inter quas ascendit fumus &c. & hoc est ostium Gehennæ.* Hinc Iudæi locum damnatorum usitatissimè per vocem גהנום designant: exempla ubique scatent. Chaldæus Paraph. in Esta. XXXIII. 14. גהינום יקידו עלם *Gehenna ignis æternus.*

de Hircis in die Expiationis vid. ad *Festum diei expiationis.* Ille qui hircum emissarium eduxit immundus fuit *Bab. Ioma* fol. 66. 2. Iudæi Alexandrini vellicare consueverant hircum, & ipsum ad egrediendum urgere & incitare, dicendo מה שהי צפירא דין וחובי דרא סגיאין *Quare moratur hic hircus, cùm huius generationis peccata sint tam multa? Bab. Ioma* fol. 66,

Holocausta vid. Sacrificia.

Homicida est qui proximum suum percussit lapide aut ferro, aut in aquam aut ignem intruserit, unde exire nequeat, ac moriatur. Quòd si quem impulerit in aquam aut ignem, si inde exire aliquis potuisset, ille autem moriatur liber est. Si canem aut serpentem in quem incitaverit, non tenetur. Si quispiam proximum per-

percusserit lapide pugnóve, & ista plaga lethalis æstimata sit; si meliùs habere cœperit, malum verò postmodum iterum ingravescat, ita ut moriatur, reus est.

§. Si quis in animo habuerit ferire bestiam, atque interemerit hominem, aut intenderit ferire peregrinum, & interfecerit Israelitam, liber est. Si intenderit femur cuiuspiam percutere, ubi ictus lethalis non fuisset; & telum in pectus inciderit, lethalemq; plagam fecerit, & moriatur, liber est. Si intenderit pectus lethali plaga ferire, ictusque in femur delatus lethalis non sit, etiamsi moriatur alter, liber est. Verùm si intenderit quempiam ferire in lumbis, tam fortiter ut illo ictu interfici potuisset, isque deferatur in pectus, vitamque ei eripiat, tenetur. Homicida si admisceretur aliis reis, omnes liberi sunt. R. Iehuda ait carcere includuntur cuncti. *Sanhed.* c.1.

§. Hos licet occidere, ut alios liberemus; qui alterum prosequitur animo occidendi, qui insectatur masculum, aut puellam desponsatam. Sed qui sectatur bestiam, Sabbathum violat, idolo divinos honores defert, haud sunt occidendi ne peccent. *Sanhed.* cap.8.7. *Maymon. Hal. Rotzeach.* c. 1.

§. Si quis occiderit absque testibus inditur לכיפה *arca*, & cibatur pane ærumnæ & aqua angustiæ. *Sanhed.* c.9.5.

§. Quod de duplici homicida, & duplici eius iudicio modò innuimus clariùs à *Maymon.* proponitur in *Rotzeach* cap.2. Quicunque proximum occiderit manu sua, gladio scilicet

percutiens aut lapide, ita ut ipsum interficiat: aut strangulaverit aut combusserit, ita ut moriatur, quocunque modo in propria persona interficiens, Ecce talis morte mulctandus a Synedrio: at ille qui mercede conducit alium, ut occidat proximum, aut qui servos suos mittit, & illi occidunt, aut violenter in aliquam bestiam protrudit, aut qui se ipsum interimit כל אחד מאלו שופך דמים Vnuiquisque horum est effusor sanguinis, & damnas est Mortis לשמים per manum Dei, at non plectendus est à Synedrio. Christus Matth. v.22. Iudæis ostendit ipsos malè homicidas ita distinguere, & solùm ad hos duos casus restringere, cùm & ille homicida sit, qui temerè fratri suo irascitur.

HONORUM in gente Israelitica hi erant gradus & subsellia. *Hierosl. Horaioth* fol.84.2. Sapiens præferendus Regi: Rex summo Pontifici: Summus Pontifex Prophetæ: Propheta Sacerdoti uncto in bellum: Sacerdos unctus in bellum Præfecto Ephemeriæ: Præfectus Ephemeriæ capiti familiæ: caput familiæ Consiliario: Consiliarius Thesaurario: Thesaurarius Sacerdoti privato: Sacerdos privatus Levitæ: Levita Israelitæ: Israelita Notho: Nothus Nethinæo: Nethinæus Proselyto: Proselytus servo manumisso. At quando hoc? Nempe cùm cætera sunt paria: At verò si nothus sit discipulus sapientis, & Sacerdos Summus sit indoctus, Nothus ei præferendus. Sapiens est præferendus Regi: nam si moriatur sapiens, non est ei par; At si moriatur Rex, quivis Israelita

lita Rex esse potest.

HORAS cognoscendi modum apud gentes sui ævi describit *Aruch* in צרור שעה. Sapientes gentilium conficiunt coram Regibus imagines, quibus dant in manus 24. lapides; iisque supponunt pelvim magnam æream; finitâ horâ quâlibet, projicit imago lapidem unum in pelvim istam, cuius sonus per totam civitatem exauditur, & indè cognoscunt horas. De hoc צרור שעה Vid. *Kelim* 26. 4.

HOSPITIBUS peregrinantibus tria debentur officia, quæ Abraham instituisse dicitur, אכילה *Cibus*, שתיה *potus*, לויה *Comitatus*. *Sotah* 46.2.

§. Qui Hospites peregrinantes sæpius excipiunt, suis conclavibus communiter hæc inscripta habent. ביום ראשון אורח *Primò die hospes*, ביום שני טורח *D.e secundo molestia*, ביום שלישי סרח *Die tertio superfluus*, ביום רביעי הוא בורח *Quarto debet esse fugitivus*. *Quinto die* עלה קרח *Abi calvaster*, ביום ששי מר צרח *Sexto die hospes amarè clamat*. Vid. in hunc sensum quæ sunt in *Midrasch Tehillim Psal.*23.

§.Quamvis aliquis hospes viator aliquid apud se habeat quod comedat, tamen debet à tabernario sive hospite suo aliquid emere, ut fructus aliquis inferatur hospitio. *R.Salomoh.Num.* 20.17. Quivis debet hospiti suo urceum testaceum suum relinquere. *Ioma* fol.12.1. Vid.*Hierosolyma*.

HYPERBOLE libenter utuntur Iudæi, ut in pluribus exemplis observavimus. v. g. Quando dicunt ערים גדולו' ובצורות בשמים *Vrbes magnæ & munitæ ad cœlum usque*. Simile est quod in

Bab. Ioma fol. 35. 2. legitur, *Fuerunt Eleasari Ben Harsum mille urbes in arida & mille naves in mari.* Id est, fuit Eleasar Palestinæ potentissimus magnas. Eiusdem farinæ sermo est in *Middot* c. 3. *Trecenti Sacerdotes occupabantur ad vi em porticus removendam.* Et Tamid. c. 3. 3. *Hierichunte audire poterant strepitum portæ templi, cum recludebatur, item sonum tintinabuli* &c. Quæ cùm plurimi legunt, statim exclamant, fabulæ! non animadvertentes גוזמא sive לשון הבאי *hyperbolen* inesse: Et nos Europæos etiam talibus hyperbolismis uti, cùm rei magnam vim aut excellentiam denotare volumus. Iudæi in suis introductionibus Talmudicis præcipuè in *Halicot Olam* nos admonent, se hyperbolicè loqui, & nos ipsos vel fabulosos vel mendaces esse volumus.

HYPOCRITÆ à Iudæis vocantur צבועין *Tincti* vel *Colorati, Bab. Sotah* fol. 22. 2. Rex Iannai moriens uxorem monuit *ut caveat sibi* מן הצבועין *ab hominibus pictis, Pharisæos similántibus, quorum opera sunt sicut opera Zimri, at tamen exspectant mercedem Pinchasi.* Gloss. *Homines picti ij sunt quorum forma externa non respondet naturæ ipsorum, quorumq; opera mala sunt ut opera* Zimri, *& tamen ab hominibus honorem Pinchasi efflagitant.* De Hypocritis sanum exstat axioma in *Bab. Ioma* f. 72. 2. *Discipulus Sapientum* שאין תוכו כברו *Qui idem non est ad intra quod est ad extra, non est discipulus sapiens.*

HYSSOPUS ὕσσωπος; ipsi respondet in Hebræo אזוב; Cuius fuerunt variæ species. אזוב יון. *Hyssopus Græca*, אזוב כוחלי Hyssopus fucata for-

forſan coloris ſtibii אזוב רומי *Hyſſopus Romana*, אזוב מדברי *Hyſſopus agreſtis. Parah* c.11.7. De Hyſſopo hunc Canonem habemus loc. m. c. כל אזוב שיש לו שם לווי פסול: *Quæcunque hyſſopus habet Epitheton non eſt idonea* ad aſperſionem immundi.

§. Legimus in hiſtoria Evangelica ſpongiam aceto plenam, quâ Chriſti ſitim adſtantes extinguere voluerunt, impoſitam fuiſſe Hyſſopo, quæ Matth. & Marco fuit Calamus: quæri poteſt, an talis Hyſſopus in Palæſtina fuerit, quæ in Calamos creverit? ℞. talem aliquam Hyſſopi ſpeciem fuiſſe elici poteſt ex *Succah* fol. 13. 1. ibi enim inter mentionem Cannarum Calamorum, quibus ſua tuguriola obtegere debebant in feſto Tabernaculorum, etiam memoratur אזוב *hyſſopus*, quæ certè in hunc finem ipſis parum profuiſſet, niſi cannarum in modum extenſos Culmos habuiſſet. His adde Magiſtros expreſsè diſtinguere in *Parah* c.11.8. inter illum qui hyſſopum colligit לאוכלין *pro cibo*, & illum שלקטו לעצים qui ipſam colligit *pro ligno*: Quæ præſupponunt aliquam ſaltem hyſſopi ſpeciem ſatis craſſos culmos habuiſſe.

§. Hyſſopi faſciculus fiebat ex tribus ſtipitibus ſive caulibus, quorum quiſque habebat alios ramuſculos, minimùm tres. *Parah* cap. 11. Hyſſopus brevior ligabitur filo ad bacillum. *Parah* cap. 12. Non comedunt Hyſſopum in Sabbatho, quia non eſt cibus hominum ſanorum, id eſt cibus communis, ſed Medicinalis. *Schabbat* folio 109. 2. in Miſna de

Hyſſopi ſpeciebus vide *Cholin* fol. 62. 2. *Negaim* cap. ult.

I.

IABHNE יבנה locus cuius mentio fit II. Paral. XXVI. 6. & qui celeberrimus eſt ob ſedem Synedrii, quæ ante & poſt vaſtatas Hieroſolymas ibi fuit. Præſedit illic primus Rabban Gamaliel, (de quo V. ſ.l.) & octodecim annis ante excidium urbis excepit cum filius eius Rabban Simeon. Excisis Hieroſolymis præſedit ibi Iochanan Ben Saccai, (de quo v. ſ.l.) & poſt eum R. Gamaliel Secundus. Poſt hunc verò R. Akiba. Vid *Iuchaſin* fol. 21. & fol. 57. 1. & 53. *Avot.* R. *Nathan* c. 4. *Roſch Haſchana* c. 1. 7.

§. Claruit hic locus præ omnibus Academiæ ſedibus, exceptâ Tiberiade, ita ut illinc ortum Adagium כרם ביבנה *Vinea Iaſnenſis.* Extiterunt Iabhne trecentæ ſtudioſorum claſſes. *Hieroſ. Taanit* fol. 67. 4. Diſtabat Iaſne Azoto duabus Parſis (i. e. VIII. M. paſſuum.) Vocataque eſt tandem איבלין *Ievelin. Beniam. in itin.* Cur Iabhne vocata fuerit vinea rationem reddit R. Salomoh in *Iebbamot* cap. 8. שהיו יושבין שורות שורות *Quoniam Studioſi illic conſederunt ſeriatim, inſtar vineæ quæ plantatur* שורות שורות *lineatim.* (Marcus diceret πρασιαὶ πρασιαί.)

de IACOBI Patriarchæ ſepultura multa loquuntur Gemariſtæ ad c. 2. *Sotah* ad ea verba, *Ioſeph meruit patrem ſuum ſepelire* &c. R. Abhu inter alia ibi recenſet, Ioſephum ſuam coronam ſuſpendiſſe feretro poſtquàm ad locum

אטד

אשר perventum erat; Iſmaelitas etiam & filios Eſau pariter aliquas coronas appoſuiſſe, ita ut triginta ſex coronæ numeratæ fuerint.

Idololatria. Idololatra reus ſit lapidationis, ſive עובד *idolo cultum ſuum exhibuerit*, ſive ſacrificium obtulerit, ſive ſuffitum fecerit, ſive libaverit, ſive adoraverit, ſive illud ſibi Deum fecerit, atque ipſum his verbis ſalutaverit אלי אתה *Tu es Deus meus.* At qui amplexatur, oſculatur, converrit, collocat, lavat, ungit, veſtit, violat interdictum (עובר בלא תעש׳.) Qui votum concipit in nomine eius, & qui id exſolvit in nomine eius violat interdictum. Qui ſe nudat coram בעל פעור *Baal Peor* is ordinarium illi cultum defert. Eadem ratio eſt ſi quis projicit אבן למרקולים *Lapidem Mercoli*, nam is eſt cultus eius. *Sanhed.* c.7. §.6. Quomodo explicent dictum *Exod.*20.23. *Non facietis Deos alienos* &c. Vid. L.T.Buxt.p.187.

§. Idololatriæ initium fuit tempore Enoſi; vid. *ſtellas col.* &c. In Ægypto Iſraelitæ ad idololatriam deflexerunt, excepta tribu Levi. Fundamentum Mandati de idololatria eſt, ne quis ſerviat ulli rerum creatarum; non Angelo, non ſphæræ, non ſtellæ, non uni ex quatuor elementis. Multos libros compoſuerunt idololatræ de cultu ſuo, ſed in illis ſecundum præceptum Dei legere non debemus, quia omnia ea quæ hominem ad idololatriam impellunt prohibita ſunt.

§. Præceptum de idololatria tanti ponderis eſt, ac reliqua omnia mandata: hinc qui idololatriam ſuſcipit negat totam legem omneſ-

que Prophetas. Iſraelita qui idololatra eſt, aut Epicureus nequaquam pro Iſraelita habendus eſt. Vt quis idololatriæ reus fiat, ſufficit confiteri idolorum cultum verum eſſe, etiamſi ipſe idolis non ſerviat.

§. Idololatra lapidatur & ſuſpenditur, ſi ſciens volenſque idola coluerit, aliàs ſi errore id fecerit, ſacrificium expiationis determinatum offert. Senatus,omnes idololatrici cultus modos, ſcire debuit, ne lapidibus aliquem obruant idololatriæ causâ, antequàm iis conſtiterit hunc eſſe eius cultum. Simul ac aliquis diverſi quid à vero numine dixerit Deum ſuum eſſe, etſi laterculus eſſet, capitis reus fit. Si quis habeat ſpinam infixam pedi ſuo, aut videat diſperſos nummos ante idolum, ne ſe incurvet ad eam evellendam, aut eos tollendos ne videatur ſe idolo incurvare. Prohibitum eſt, imagines facere לנוי ad *ornatum*, etiamſi non fiant ad *cultum*, ne per eas ſeducantur *ſimplices* המועים : reſtringitur autem hoc ſolùm ad figuras & imagines בולטות protuberantes, in palatiis aut tricliniis, nam imagines משוקעות *depreſſas* & coloribus expreſſas facere licet. *Maymon* Hal *Avoda Zarah*. c. 1. & 2. & 3.

§. De variis Idolis, qualia ſunt Moloch, Aſima, Adrămelech, Nergal Niſroch, Succot Benot, Kephan, Thammus, Theraphin, Baal Zephon, Baal Peor (cuius cultus erat, ut ſe coram ipſo detegerent) Cammoſch vel Cemos, Aſtarot, Baalzebub, Dagon, & Gad; Vide Seldenum de *Dis Syris*, & Leuſdenii *Philolog. Mixtum*.

§. Apud

§. Apud Iudæos pro religione & præclaro facto ferè habitum fuit, Idolis atque Idololatriæ convitiari. *Hierosl. Avoda Zarah* fol.43.3. Polluit Idololatria, ſicut polluit fœmina menſtruoſa: ſicut dicitur, *Abjicies* (ido um) *ſicut quid menſtruatum, diceſque ei apage.* Eſai.xxx.22. R. Lazar dicit, Dices ei, apage; illud quod vocant faciem Dei, vocent faciem canis. Illud quod vocant עין כוס *fontem calicis*, vocent עין קוץ *Fontem tædii.* Illud quod vocant גדייה *fortunam*, vocent גלייא *fætorem.* Illud oppidum quod aliquando dictum eſt Bethel, poſteà dictum eſt Beth-Aven. *Bab. Sanhed.* fol. 93.2. כל ליצנותא אסירא חוץ מליצנותא דע"ז *Omnis irriſio prohibetur, præter irriſionem idololatriæ*, Repetitur hoc etiam in *Megillah* fol.25.2. Vbi hoc additur. Licet Iudæo dicere Cuthæo שקליה לע"ז אנחיה בשי"ן ת"יו *Accipe idolum tuum, & repone ſub clunibus.*

§. Inter nomina probroſa Idolis indita commune fuit זבול *ſtercus Hieroſ. Beracot* fol.12.2. אפילו אותם שפשטו ידיהם בזבול יש להם בטחון *Etiam illis qui manus ſuas expanderunt in ſtercorario* (idoleo) *eſt ſpes, ut iterum in Eccleſiam reducantur.* Et paulò poſt, qui videt eos מזבלין *ſtercorantes* (id eſt *ſacrificantes*) *idolo* &c.

§. Hæc ſunt tempora Idololatrarum, (i.e. his temporibus cultum idolis præcipuè præſtare geſtiunt idololatræ) קלנדא *Calendæ* סטורנורא *Saturnalia*, קרטיסים *κρατήσεις* cùm primum imperium capeſcerent. וגנוסא של מלכי' *Regum γενέσια* ויום הלידה *& dies nativitatis.* Id eſt, cùm celebrant memoriam illius diei; quo ad reg-

num pervenerunt, & quo hanc lucem aſpexerunt. *Avoda Zarah* c.1.v.3.

§. Idololatriam fovebant tempore regni Græcorum כליל״אי *Calilai*, qui ſolebant adferre coronas roſaceas, & eas ſuſpendere ad fores fanorum, & ad ianuas tabernarum, cantare cantica idolis ſuis, inſcribere fronti bovis & fronti Aſini, nullam Dominis ipſorum eſſe partem in Deo Iſraelis; ſed tandem illi ab Haſmonæis eiecti fuerunt, die 27. Menſis איר, qui dies quoque deinde feſtivè celebratus fuit. *Megillah Taanit* cap. 2.

§. In univerſam apoſtaſiam alicuius urbis ad idola, nemo animadvertere potuit præter Senatum LXXI. virorum. Si urbs illa in limitibus ſita ſit ob apoſtaſiam non plectitur, (ne ſcilicet ablato munimento in finibus, hoſtes commodiùs terram invadere poſſint.) Si plures urbes in hoc malum inciderunt, nunquam ternæ eodem tempore, ſed una, vel ad ſummum binæ plectuntur. *Sanhed.* c.1.5. De Seductore ad Idololatriam vid. *Seductor.*

IEHOVA: nomen ſanctum יהוה nullibi niſi in Sanctuario, pronuntiabant ſicuti ſcribitur, alibi verò ſemper per אדוני aut aliud cognomen efferebant, ne ſi ubique abſque locorum diſcrimine protuliſſent, promiſcuo tali uſu, obſoleſceret eius ſanctitas, in qua religiosè obſervanda, omni tempore ad nauſeam uſque ſuperſtitioſi fuêre. Interim tamen nobis cavendum ne in defectu peccemus, eſt enim illud nomen auguſtiſſimum; audiatur antiquum *Targum Hieroſ.* Deut. 32. *Ait Moſes, va iis qui*

qui in execrationibus proferunt nomen sanctum, si quidem nullis Angelis qui supernè sunt id licet enuntiare, nisi τῷ πρισαγίῳ præmisso; Ab illis didicit Moses, ut non usurparet nomen Dei expressum עד זמן מחניך פומיה בעשרה וחדה מילין *antequam* XXI.*vocibus & 95.literis os suum consecrasset.* Quæ deinde de hoc nomine communiter ventilantur, hodie omnibus ita trita sunt, ut nemo non nasum Rhinocerotis sibi in illis habere videatur. Quare nos iis hic supersedemus.

IEHUDA Sanctus ר׳ יהודה הקדוש Natus est eô die quô Akiba occubuit, inde orta illa Iudæorum sententia, *Eô die occidit lux Israelis & iterum orta est.* Postquam rebus administrandis admotus fuit, prima eius cura erat, Synedrium & Academiam in Tiberiada transferre. Quod etiam feliciter ipsi successit. Deinde operam contulit, ut omnia *Mischnaiot* in unum volumen compingeret; videbat enim (inquit *Zemach David*) prolongationem captivitatis, & discipulos pusillanimos redditos esse. Vim sapientiæ verò & legem oralem attenuatam. Corrasit itaque omnia decreta, statuta, & dicta virorum doctorum, qui ante ipsum floruerunt, atque ea in hunc ordinem disposuit, quo illa hodierno die conspiciuntur.

§. Hic Doctor κατ' ἐξοχὴν vocatur Rabbi; aliquas de eo historiolas habes in *Hieros. Sanhed.* fol.18.3. ubi intercalatio malè cessit suis discipulis. *Hieros.Erubhin* fol.23.4. Vbi Magdalenses non exiguum beneficium ab ipso recipiunt. *Hieros.Horaiot* fol.47.1. Vbi Simeon Ben Lachisch ipsum quoque censuræ subiectum

esse voluit. *Hieros. Terumot* fol.46.2. Vbi familiares eius דיקליט *Diocletianum* porcarium malè excipiunt.

§. Mortuus est Rabbi *Zippore* quò se ante obitum 17. annis contulerat, at sepultus fuit in *Beth Schaarim*, moriens præcepit ne ploraretur in civitatibus parvis, sed in magnis. Gl. *Bab. Sanhed.* fol.47.1. Miracula facta sunt illo die quo civitates congregatæ erant ad ipsum plangendum. *Hieros. Kilaim* fol.32.2. Filium reliquit R. Gamalielem ultimum Synedrii Præsidem, cum illo enim Synedrialis potestas expiravit. Vid. *Iuchasin.*

Ieiunia varia habuerunt Iudæi 1 Ieiunabat totus cætus & privati propter pluvias sementi necessarias. *Taanit* c.1. Præsente die octobris decimo septimo si adhuc nullæ pluviæ descenderint, incipiunt privati ieiunare tria ieiunia; si iam adsit initium Novembris, nec ullæ pluviæ segetes irrigaverint, Synedrium tria ieiunia Ecclesiæ decernit; Si illa ieiunia præterierint, nec tamen Deus ipsos exaudiverit, Synedrium tria alia ieiunia prioribus rigidiora decernit: Si nec tunc pluviam habuerint, à Synedrio septem alia ieiunia indicantur; privati verò ieiunare pergunt usque ad finem Martii: qui si ad exitum pervenerit absque pluvia, signum est maledictionis.

§. 2. Indixerunt sibi ipsis non raro ieiunia eo fine ut felicia adipiscerentur insomnia, vel ut insomnii malum omen averterent. Hinc Phraseologia usitatissima תענית חלום *Ieiunium pro insomnio*, cuius causâ licet ieiunare in Sabbatho.

batho. *Bab.Schabbat* fol.11.1. cùm propter alia ieiunia id fuerit prohibitum.

§. 3. Ieiunarunt sæpè eo fine, ut desideria sua assequerentur *Hierof. Kilaim* fol.32. 2. *R. Iose ieiunavit octoginta ieiunia, & R. Simeon Ben Lachisch trecenta, eo fine ut viderent R. Chaia Rubba.*

§. 4. Ieiunarunt etiam, ut mala imminentia propellerent; sic ieiunavit R. Zadok per quadraginta annos, à tempore quo sponte templi portæ apertæ fuerunt, ut excidium urbis & templi avertere posset; Sic Seniores Hierosolymitani descenderunt in urbes suas, & indixerunt universale ieiunium, *Quia Ascalone visa fuerat uredo instar magnitudinis orifi ii furni.* Ita cùm cis Iordanem lupi duos pueros devoraverant, exequias illorum infantum inter fletum & ieiunium fecerunt. Licet viro religioso ob spiritum malum se ipsum ieiuniis affligere *Bab. Taanit* fol.22. 2. Confer *Matth.* 17. 21. Vide *Taanit.*

§. 5. Si urbem aliquam Cuthæi obsederunt, aut si navis quædam in mari conquassata fuerit, imò etiam si unicus persecutionem patiatur à latronibus Cuthæis aut à spiritu malo, propter hæc ieiunarunt atque Divinam implorarunt misericordiam *Maymon.* de Ieiuniis cap. 1.

§. Pharisæi ut ex *Luca* XVIII. 12. patet, soliti sunt ieiunare bis in unaquaque septimana, die scilicet secundo & quinto septimanæ, *Qu a* (ut Glossa notat ad *Bab. Rava Kama* fol.82.1) *Moses die 5. ad Deum ascendit, & pa ato iam*

Deo die hebdomadis secundo iterum descendit. De his diebus vide etiam *Hierosf. Megillah* fol. 75. 1.

§. Non ieiunant Iudæi nisi antea in se susceperint ieiunium cùm dies est adhuc, alioqui non est ieiunium, Quomodo verò illud suscipiunt? Cùm vespertinas preces ad Deum quis fundit, finitis precibus dicit, cras ero in ieiunio, atque sibi firmiter in corde suo proponit ieiunare die crastino. Maym. Taanit c. 1.

§. In ieiuniis oblinunt facies suas cineribus. *Taanith* cap. 2. *In publicis ieiuniis, accipit unusquisque cineres, & imponit capiti suo. Iuchasin* fol. 59. *de R. Iosua Ben Anania dicunt, quòd omnibus diebus vitæ suæ* הושחרו פניו מפני תעניות *Nigra fuit facies eius præ ieiuniis* &c. Ita Rabbinus quidem vocatus fuit *Aschur*, quia ieiunando השחור *niger* factus fuit. *Bab. Sotah* folio 12. 1.

§. Ieiunantes nec se unxerunt nec lavarunt, ita in magno illo die Expiationum non solùm omnis cibus prohibitus erat, sed insuper nemini licuit aut se ungere, aut lavare, aut sandalia induere, aut coire cum uxore. *Ioma* cap. 8. 1. Gemara in *Ioma* fol. 77. 2. *Bab. Taanit* fol. 12. 2. 13. 2.

§. Ordo ieiunii publici hic est; Educunt arcam in plateam urbis, omnique populo convocato, saccis ciliciisve induti arcæ & libro legis inspergunt cinerem, eo fine ut uberiores populi lacrymas excitent & ad humilitatem illius animum inflectant. Postea senem sapientia clarum assurgere iubent, circa quem consident, si

haud

haud præstò fuerit senex, viro tantùm sapienti id officii demandant; at si nec Senex, nec Sapiens illic præsens sit, constituunt virum morum vitæq; integrum, ut orationem argutam & quæ relinquat in animis populi aculeos (דברי כיבושין) habeat. Hic, Nec saccus, inquit, ciliciumve, nec ieiunium quid efficit, ô fratres; sed pœnitentia ac bona opera. Exemplo nobis esto Ninive, de cuius civibus profectò non dicitur, respexisse Deum eorum cilicia & ieiunia; sed tantùm legitur; *Et vidit Deus opera eorum* Ion.3.10. Sic ipse Deus in Prophetarum scriptis monet (Ioel.2.13.) *Lacerate cor vestrum, & non vestimenta vestra.* Atque huius argumenti plura alia, quantum ipse quidem potest, producit, usquedum humiliaverit tandem eorum animos, & resipiscant ac veram agant pœnitentiam. Postquàm ille orationem suam absolvit surgunt ad preces, & Ministrum Synagogæ, vel illum ipsum qui orationem fudit, vel alium qui dignus habetur, ad precandum ordinant. De qualitatibus illi ad orandum requisitis. Vide *Maymon. de Ieiuniis.* Ille portò coràm ipsis XXIV. preces fundit, octodecim quidem quæ singulis diebus dicuntur, & sex quas hic superaddit, de quibus Vide *Taanit.* c.2. Denique sub finem deprecationum ait. Is qui Abrahamo Patri nostro in monte Morija respondit, respondeat vobis & vocem hodie exaudiat clamoris vestri: Benedictus esto, ô Domine Redemptor Israelis. His ita prolatis denuò sex benedictiones post invicem huic addit, in quarum unaquâq; verbis deprecatoriis & Scriptu-

ræ dictis ex libris Propheticis & Hagiographis depromptis, misericordiam Dei sollicitat, & quamlibet tandem his benedictionum clausulis obsignat. In 1. hanc ponit clausulam: Is qui Mosi & Patribus vestris ad mare rubrum respondit, idem vobis respondeat,& vocem clamoris vestri exaudiat hodie: Benedictus esto, ô Domine qui recordaris eorum quæ oblivione dudum sepulta. In 2. hanc: Is qui in Gilgal respondit Iosuæ, respondeat vobis & exaudiat hodie vocem clamoris vestri: Benedictus esto, ô Domine, qui clangorem audis. In 3. hanc: Is qui in Mitspa Samueli respondit, respondeat & vobis &c. Benedictus esto ô Domine qui clamorem exaudis. In 4. istam: Is qui Eliæ in monte Carmel respondit, respondeat &c. Benedictus esto ô Domine qui orationem exaudis. In 5. hanc: Is qui Ionæ in ventre piscis respondit, respondeat &c. Benedictus esto, ô Domine, qui tempore angustiæ respondes. In 6. hanc: Is qui Davidi eiusque filio Salomoni Hierosolymis respondit, respondeat &c. Benedictus êsto, ô Domine, qui terræ misereris. Cæterùm unicuique harum benedictionum universus populus reponit, AMEN. *Maymon. de Ieiunio*, ubi plura Vide. De Ieiuniis vid. Schindleri & Cl. Buxt. Lex. in צום. Cosri 162. Synog. c. 30.

IEPHTA quorsum fugerit vide *Hieros. Schevììt* fol. 36. 1.

IANNES & IAMBRES vid. Cl. Buxtorf. L. Talm. p. 945.

IERE-

IEREMIAS. Magna eſt inter Commentatores in *Matth.27.9.* contentio, quomodò ſalvâ integritate textus, explicanda ſint verba Evangeliſtæ. τὸ ῥηθὲν διὰ Ἰερεμίου τοῦ προφήτου; cùm illa verba quæ citantur non extent apud ipſum Ieremiam ſed apud Zachariam. Clariſſ. *Leigtfootus* pro eo acumine quo valet, ex Talmudico monumento elegantem nos extricandi rationem reperiit; propria ipſius verba adſcribamus.

Bab. Bava Batra. fol.14.2. *Traditio Rabbinorum. Hic eſt ordo Prophetarum. Liber Ioſuæ, Iudicum, Samuelis, Regum, Ieremiæ, Ezechielis, Eſaiæ & duodecim.* Et paulò poſt. *Cùm autem tempore præceſſerit Eſaias Ieremiam, atque Ezechielem, præponendus ritè eſſet Eſaias;* כיון דמלכים סופיה חרבנא *Cùm verò liber Regum terminaret in excidio* וירמ הו כוליה חרבנה *Ieremiasque totus agat de excidio, cúmque initium Ezechielis ſit de excidio, finiaturque in conſolatione, cúmque totus Eſaias ſit de conſolatione* סמכינן חרבנא לחורבנא ונחמתא לנחמתא *Coniunxerunt excidium cum excidio, & conſolationem cum conſolatione.* Id eſt, libros qui egerunt de excidio coniunxerunt, & libros coniunxerunt qui egerunt de conſolatione.

Traditionem hanc citatam habes à *Davide Kimchio* in præfatione ad Ieremiam. Vnde patet apertè Ieremiam in volumine Prophetarum olim primum locum obtinuiſſe: atque hinc eius memoria præ omnibus aliis Prophetis *Matth.*XVI.14. Quia ille primus inceſſit in volumine Prophetarum, nominatur ille pri-

mus ; cùm ergò textum Zachariæ sub nomine Ieremiæ proferat Matthæus, verba è volumine Prophetarum citat tantùm, sub istius nomine, qui primum locum tenuit in volumine Prophetarum. Sic dicit Christus *Lucæ* XXIV. 44. *Complenda sunt omnia quæ de me scribuntur in Lege, Prophetis, & Psalmis.* In *Psalmis*, id est, in libro Hagiographorum, in quo primum locum obtinuit liber Psalmorum.

IERICHO, ab illa potuerunt audire portam templi cùm aperiebatur, vocem tintinabuli, strepitum Machinæ Ben Katin &c. *Tamid* cap.3.8. *Bab. Ioma* fol.20. 2. & 39.2. De his loquutionibus vid. *Hyperbole.* de eius ab Hierosolyma distantia, lege *Ioseph* de bell. l.4. c.27. Iericho est עיר התמרי *Deut.* XXXIV. 3. Iericho iterum ædificari non debuit, Iosua VI. 6. nec Iericho nominari *Hieros. Sanhed.* fol.24. 4.

§. Erat Ierichunte consessus Synedrii *Hieros. Avoda Zarah* fol.42.3. Memoratur maximè Camera Ben Gadiæ in Ierichunte. *ibidem.* Quamvis Iericho 24000 אנשי מעמד *Viros stationarios* producere potuisset, ut Hierosolyma, ut tamen illi aliquâ ratione cederet, solùm 12000 habuit. *Hieros. Taanit* fol.67.4.

§. Viri Ierichuntini ob sex ab iis extraordinariè & contra communes regulas peracta celebres sunt; tria ipsis indulsit Synedrium, quæ sunt, *ut possent omni die inoculare palmas & insitiones facere.* לכורך את שמע *Complicare* ת *Schema* (v.s.l.) *Metere & manipulos colligere ante oblatum manipulum.* In tribus autem non consensit cum ipsis Synedrium, quæ erant 1. Quòd

Quòd fructus, germina, quæ patres ipsorum sacro usui devoverant, in communem usum abalienarent. 2. Quòd comederent Sabbatho fructus deciduos, incerti an Sabbatho decidissent nec ne. 3. Angulus horti pro oleribus concederent, eo modo quo conceditur angulus agri pro segetibus. *Pesachim* c.4. v.8.

§. Regio Ierichuntina fertilis erat משחא דאפרסמא *Vnguenti* Balsami, & hinc quoque à grato odore vocata fuit יריחו Vid. Gloss. *Bab. Beracot* fol.43. 1.

IEROSOLYMA. Hunc locum Abraham vocavit *Iireh*, Semus verò *Schalem*, si Iudæi ipsum vocarent simpliciter *Iireh* displicêret illud Semo Iusto, si verò Schalem, displiceret Abrahamo iusto, Ergo ipsi nomen imposuerunt, quod ab utroque est compositum יראה שלם ירושלם *Bereschit Rabba* Sect.9. *Aruch* in ירושלם.

§. Sita est computante *Aben Esra* in *Num.* 13. in 33. gradu latitudinis. Non dividebatur Ierosolyma inter tribus, nec proindè mercede conducebantur domus Hierosolymitanæ, quia propriæ non erant, accedentes ad festum proinde gratis hospitia habebant, relinquebant tamen suis hospitibus coria sacrificiorum & cantharos suos testaceos. *Bab. Ioma* f.12.1. *Megillah* fol.26.1. Gloss. Divisa nihilominus est urbs, inter tribum Iudæ & Beniaminis, processitque linea disterminans per ipsum atrium templi. *Bab.* ubi supra.

§. Vrbs Hierosolymitana multa præclara habuit præ reliquis civitatibus. Erat sanctissima, in qua nullus mortuus poterat pernocta-

re in ea comedi debebant sacra leviora & decimæ secundæ. Præter sepulchra Domus Davidis & Prophetissæ Huldæ nulla in ea permittebantur. Nullum in ea debuit esse fimetum. In ea non faciebant Caminos, propter fumum. Nulli alebantur galli propter Sacra. *Maymon. Hal Beth Habech* c.7.

§ Nunquam serpens aut scorpio cuiquam nocuit intra Hierosolymam. Nec dixit unquam quispiam proximo suo, arctus nimis mihi est locus in quo Hierosolymis hospitor. *Avoth* cap 5. 5. Hierosolymæ non occurrit Anathema, nec titubavit quisquam. Nec evenit illic conflagratio nec ruina. Nullus unquam conquestus est, se non reperiisse clibanum pro Paschate, aut lectum pro quiete. Non plantant in ea arbores & hortos; Qui ibi fuerunt, iam à tempore priorum Prophetarum plantati fuerant. *Avot.* Rabb. *Nathan* fol.9. 1. Ratio autem cur hortos non plantare debuerint, extat *Bava Kama* c.7. v.ult. sc. *propter fœtorem ab herbis malis & stercore.*

§. ירושלם כולה כרמלית Hierosolyma tota erat Carmelith (vid. Lex. Talm. Buxt) quia erat sicut atrium commune. *Gloss. in Erubhin* fol.101.1.

§. ירושלמי & ק־תני opponebantur sicut Rusticus & Vrbanus. Vide *Demai* c.6. 2.

§. Hierosolyma *Herodoto in Thalia* cap.5. est Cadytis; *A Phœnice usque ad montes* Καδύτιος πόλιος, *qua est urbs eorum Syrorum qui Palæstini vocantur.* Viderat Herodotus illam in nummis קרושה & Syrorum Dialecto קרותא

קרותא vocari: undè forsan ipsius *Cadytis*.

§. שוקי ירושלם עשוין להתכבד בכל יום *Platea Hierosolymitana verrebantur in dies.* *Pesachim* fol.71. & *Metzia* fol.26.1. Celebris est illa platea quæ ducebat à templo ad montem olivetum: in illa æstivo tempore propter umbram templi quâ refrigerabatur, sedit R. Iochan. Ben Saccai, & docuit populum per totum diem. *Pesachin* fol.26.1. Per illam exiit Sacerdos vaccam rufam combusturus in Oliveto, & illâ introiit in die Palmarum Dominus noster Christus Iesus. De aliis Plateis vid. *Plateas.*

§. Muris Hierosolymitanis nihil adiungunt aut addunt, nisi ex Regis, Prophetæ, aut Synedrii iussu. Cùm amplianda urbs esset tali cæremonia utebantur; Primùm oraculum Vrim & Tummim consuluerunt. Mox postquàm Rex & Synedrium de interpretatione responsi divini consensissent, Senatores Synedrii carmina duo, in quibus erat gratiarum actio, recitarunt, panesque totidem fermentatos sumsêre, atque cum cymbalis egressi, ad cuiusque vici flexuras & cippos constiterunt, & illa verba proloquuti sunt ארוממך יהוה כי דליתני *Exaltabo te Domine, quoniam exaltasti me.* Tandem cùm ad locum illum venissent, quem idcircò consecrari oportuit, quòd pomæriorum finis esset futurus, substitêre omnes, atque illic ex duobus panibus, quos decantato gemino carmine acceperant, unum comederunt, alterum usserunt flammis. *Maymon Hal. Beth Habech.* cap. 6. sub med.

§. Hierosolymis nemo suam domum in tan-

tam altitudinem evehere debuit, ut ipsi illinc patuisset conspectus in Sanctum Sanctorum. Si verò alicui cœnaculum tale tam altum esset, fas quidem illi fuit semel in hebdomada illuc ascendere, uti sarta tecta omnia servaret, at sæpius aut ob aliam causam non licuit. *Maymon.* l.c. cap. 7.

§. Inter Hierosolymitanos hortos extra urbem plantatos præstantissimus erat גנת וורדים *hortus Rosarum*, in quo nascebantur ficus, quæ singulæ tribus aut quatuor assariis divendi poterant, & tamen de iis nunquam desumpta est vel תרומה vel decima. Cuius rei ratio est, quia propter rosas nemini ingredi permittebant. *Maaserot* c. 2. 5.

§. De differentia quæ est inter Hierosolymas & Schiloh sequentia habemus in *Megillah* c. 1. 11. *Gloss* Quod in Schilunte Sancta leviora & decimæ secundæ comedi potuerint, ubicunque Schiloh conspici potuit; Hierosolymis verò debeant comedi intra murum: Siloh devastato, adhuc altaria in excelsis habère & exstruere licuit; At Hierosolyma semel devastata, alibi sacrificia offerre non licet.

§. Mundus similis est oculo; cuius album est Oceanus, qui circumdat mundum; nigrum est ipse mundus; pupilla est Ierusalem, imago quæ est in ea Sanctuarium. דרך ארץ c. 5.

Iod. Quomodo littera Iod cum Deuteronomio coram Deo apparuerit & conquesta sit, quod eam ex nomine Saræ abstulerit. Vid. *Hierosf. Sanhed.* f. 20. 3. *Bab. Sanhed.* f. 107. 1.

§. דרוקרות Vrbecula huius nominis propter

pter parvitatem eius vocatur Iod in *Gloss.B.b. Taanith* fol. 21 2. Vide etiam de litera Iod. *Midrasch Tillim* in *Psal.* cxiv.

ISRAELITICA Regio. Vniversum terrarum orbem partiuntur scriptores Iudaici in ארץ ישראל *terram Israelis* & חוצה לארץ *Extra terram* id est Regiones Ethnicas. Vid. *Extranei.* In ישראל *Israelitas*, & אומות העולם *Nationes Mundi.* Vid. *Phraseologias* in l. F. Fit etiam aliquando distinctio in ארץ *terram* (subintellige Israeliticam) & מדינת הים *Regionem Maris*; (v.s.l.) Vid. R. *Salomoh in Gittin* c. I.

§. Terram Israeliticam duplici sub notione vulgò definiunt: eam scilicet שהחזיקו בה עולי מצרים *Quam possederunt isti qui exierunt ex Ægypto*; atque eam שהחזיקו בה עולי בבל *quam possederunt isti, qui exierunt è Babylone.* Vide loca illa in quibus de מכויב *limine terræ Israeliticæ* agitur, qualia sunt, *Maymon* in *Demai* c.1. §.2. *Scheviit* 6.§.1. *Hieros.* ש"ו fol.40.1. Terra Israelitica occupata ab ascendentibus è Babylone multò minores limites habuit, quàm illa quæ ascendentibus ex Ægypto cessit; Samaria enim exclusa erat, plurimæ aliæ reguncul æ ab Ethnicis occupatæ fuerunt.

§. In limitibus terræ suæ notandis accurati fuerunt, partim propter Oeconomiæ legalis ritus qui alibi fieri non poterant, partim verò propter plurimas alias actiones, quæ à Talmudicis intra limites restringebantur; verbi gratiâ; Manipulus primitiæ, duo panes ex nulla alia regione quàm Israelitica adduci potuerunt. *Kelim* c.1. v.6. *Hieros.Schekalim* fol.47.4.

2. Non obtinet lex de decollatione iuvencæ, nisi in terra Iſraelitica, atque ultrà Iordanem. *Maymon.* in *Rozeach* c.1. 3. Non ſtatuunt aut determinant de N. omeniis nec intercalant annum, niſi in terra Iſraelitica: Sicut dicitur *Prodibit Lex è Sione.* Maymon. in קדוש חודש cap. 1 *Hieroſ. Nedarim* fol.40.1. 4. Non promovent ad Presbyteratum, extra terram Iſraeliticam &c. *Maym.* in *Sanhed.* c.4. 5. Spiritus ſanctus ab ipſis ferè intra limites iſtius terræ circunſcribitur; שכינה *Schekina non habitat ſupra ullum extrà terram.* Rab. Salomoh in *Iona* cap.1.

§. Habet etiam Iſraelitica regio hoc peculiare, *ut qui in ea habitet Deum habeat*; *Bab. Chetubbot* fol. 110. 2. Vt omnibus illis qui habitant intrà illam remittantur peccata; Vt ille qui intra eum ſepultus ſit, eadem ratione ſe habeat, ac ſepultus eſſet ſub altari. Ibid.fol.111. 1. Imò ipſummet Clima ſapientes reddit. *Gl.* in *Bab. Sanhed.* fol.5 1. *Viri Iſraelitici ſunt admodum ſapientes, Nam ipſum Clima ſapientificat.* Vide etiam *Maymon Beth Habechina* cap. 7. Confer quæ ſuprà apud Ægyptios de terra Iſraelitica diximus.

§. Iſraeliticam terram quam poſſederunt aſcendentes è Babel dividunt in שלשה ארצות *tres regiones*; *Iudæam, Transjordanicam, & Galilæam*; *quarum unaquæque iterum in tres regiones dividi poteſt*; quæ recenſentur in *Scheviit* c. 9 2. Vid. *Galilæam.*

§. Limites terræ Iſraeliticæ deſcribuntur in *Hieroſ. Schevijt* fol.36.3. ſed admodum obſcurè;

rè; illis verbis tamen aliquam lucem attulit Cl. Leigtfootus in *Cent. Chorog.* p. 4. & seq. Nota tamen generales limites ibi poni מפרשת חומת מגדל שיר *à parte mœnium turris Sid,* usque ad רקם הגועה וגניא דאשקלון *Cadesch Barneam & Ascalon.* De his terræ limitibus etiam sic loquuntur Gemaristæ ad loc. cit. *Insulas vides in mari ac si linea ducta esset à Montibus Amanæ ad fluvium Ægypti: quodcunque est intrà lineam, est de terra Israelitica; quodcunque est extrà lineam, est extrà terram.* Item Targum Hierosolymitanum in Num. 34. 4. *Et limes vester Occidentalis erit Mare magnum atque Insulæ eius. Hieros. Scheviit* fol. 36. 4. *Quodcunque ascendit à monte Amana intus est terra Israelitica* &c.

§. De insigni fertilitate terræ Israeliticæ quamplurima habent Talmudici eaque satis hyperbolica, quam tamen in miseram sterilitatem olim immutatam fatentur. *Hieros. Peah* fol. 20. 1. 2. variæ adduntur historiæ, inter alias has legimus. *Dixit R. Iochanan, fructus vilissimus, quem comedimus in iuventute nostra, præstitit optimo, quem nunc comedimus in senectute: nam in diebus eius immutatus fuit mundus.* R. Chaia Bar Ba dixit סאה ארבלית *Modius Arbelitanus exhibuit olim modium similæ, modium farinæ, modium furfuris, & modium furfuris crassioris, & adhuc modium furfuris crassissimi: at nunc vix unus modius ex uno modio constat.*

§. Regio præcox terræ Israeliticæ vocabatur *Baal* שלישה qualis apud Ioh. III. 23. Σαλείν. *Sanhed.* fol. 12. 1. *Non erat in tota terra Israelitica*

Regio aliqua quæ citiùs maturavit, & decoxit fruges suas, quàm Baal Schalischa. Tales regiones verò in *Menachot* fol.85.1. *Agros Australes* appellant.

§. Israeliticæ terræ optima Simila erat מכמס & מזוניחה (forsan exponendum, illa quæ veniebat ex כמס & זוניחה Quoniam & sequentia à suis locis denominantur:) & deinde illa quæ veniebat è valle *Ephraim*. Optimum triticum erat ex כפר אחום & כרחיים Locis Hierosolymis proximis. Optimum oleum venit ex *Tekoah*; Secundum ex רגב ultra Iordanem, tertium ex גוש חלב. Præstantissimum vinum erat ex קרחו' ועתולין *Korchaim* & *Atolin*, secundum à *Beth Rimma*, & *Beth Laban* in montano, & pago *Sigana* in Convalle. *Menachot* cap.8. & in *Tosiphta*. Optimi ficus fuerunt in *Keila*, inde דבלת קעילית *Palatha Keilitica* in *Bab. Sanhed.* fol.70.2. *Bab. Ioma* fol.76.1. Terra Israel eo tempore quo inhabitabant eam, erat lata, cùm verò non inhabitant eam est angusta. *Bab. Gittin* f.57.1.

§. De Israelitica regione vid. plura apud *Iudæam*. De variis eius locis vid. in L. apud apud *Loca Israel*.

ISRAELITÆ unà die à Iordane ad montem Gerizim venerunt. Gloss.in *Sanhed* fol.44.1. Ibique pro se invicem spoponderunt, inde quoque unus ob alterius culpam plectitur. *Raschi Deut.*28.29. *Sanhed.* fol.27.2.

§. Israelis redemptio est auroræ similis בתחילה קימאה קימאה כל מה שהיא הולכת היא רבה *Quæ primùm tenui admodum lumine apparet, sed deinde*

deinde veniendo crescit. Hierosf. Beracot folio 1. cap.3.

§. Quando Israelitæ castrametabantur in longitudine & latitudine spatium 12. milliarum occuparunt. *Targum Ionath.* Num.11.2. Idem spatium exercitum tenuisse referunt, cùm Iordanem transiret. *Bab.Sotah* fol.54.1. in Gloss.

§. Tres sunt impudentes in Mundo, Israelita inter populos, Canis inter animantes, Gallus inter aves. Alii dicunt, Capra inter pecudes; צלף (arbor quæ triplices fructus profert, ad Venerem excitandam idoneos *Beracot* 36. 1.) inter arbores *Beza* 25.12.

§. Tres pastores boni erant Israeli, Moses, Aaron, & Mirjam, & tria bona exhibita sunt per eorum manus. Fons & Nubes & Manna. Fons propter meritum Miriamæ. Columna nubis propter meritum Aaronis; & Manna בזכות משה *per meritum Mosis.Taanit* fol.9.1.

§. De Israelitarum honoribus vid. *Honores.*

IMMARCALIN vid. אמרכלין in A.

IMPOSITIO manuum seniorum סמיכת ידים (quâ vel potestatem iudicandi causas mulctatitias vel illam de qua Lev.4. 13.15. mentio fit in aliquem contulerunt) non poterat nisi à tribus fieri. *Sanhed.*1.3. Neque poterat conferri nisi in terra Canaan, quamvis potestas per eam collata ultra eius fines se porrigebat. Ibid. *Gemara* fol.14. col. 2. *Maymon Sanhed* c. 4.

§. Romani in quadam persecutione contra Israelem sub pœna mortis prohibuerunt ne aliquis promoveret aut promotionem acciperet. Eo non considerato Baba Ben Butah

quinque fecit presbyteros, sed deinde etiam miserè à militibus interfectus periit. *Bab. Sanhed.* fol.14.1.

§. Promotio duplex est; illa quæ manuum impositione fiebat, sicut fecit Moses Iosuæ *Deut.*xxxiv 9. Et illa quæ conceptis verbis sive sermone. Hac ratione *Ego promoveo te Rabbinum*: *Esto promotus Magister. Iuchasin.* fol 60.

§. Promotus quamdiu vixit promotor eius nominabatur חבר addito præceptoris vel promotoris nomine. Vt R.Simeon Ben Eliefer חבר R. Iehuda Sancti. *Beracot* 27. 2. Vid. etiam חבר in C.

§. Olim omnes promoti promovêre poterant alios: Sed à temporibus Hillelis principis, nemo potest promovêre nisi facultate acceptâ à Principe Synedrii magni. *Hierof. Sanhed* c.1. fol.19.1. Princeps Synedrii non potest promovêre אלא אם כן היה אב בית דין עמו *Nisi præsente patre Domus Iudicii* (secundo à Principe.) Pater domus Iudicii quoque promovêre non potest nisi ipsi adsit Princeps Synedrii. Alii verò qui promoti fuerunt,potestate à Principe accepta præsentibus duobus testibus promovêre possunt. Si quis promovendus est, ambo promotor & promovendus in terra Israelitica esse debent; non autem necessariò requiritur ut uno in loco sint, & ad promovendum sufficere potest, si promovens scribit promovendo, illum esse סמוך *promotum* אפילו לסמוך יש לסמוכין מאה בפעם אחד *Promotores etiam centum unâ vice promovêre possunt.* David Rex 30000.unâ die promovit (id est potestatem iudicandi dedit.)

Potesta-

Poteſtates poſſunt reſtringere; verbi gratiâ, poſſunt alicui dare poteſtatem ſolùm iudicandi, non autem diſpenſandi באסור והמותר *in vetitis & licitis*: & vice versâ. Sic etiam poteſtas promovendorum ad certum tempus reſtringi poteſt; v.g. tibi licet diſpenſare de votis, & de דיני קנסות *Iudiciis mulctatiis* iudicare quandiu in illa provincia verſaberis; vel donec huc princeps Senatus venerit &c. *Maymon. Hal. Sanhed.* c.4. vid. etiam de promotionis forma & ritibus *Iuchaſin* fol. 60. *Abravanel* cap.1. *Avot.* De Impoſitione manuum in Sacrificiis vid. *Sacrificia.* & *Maym.* in *Corban.* c. 3.

IMMUNDITIEI cauſæ principaliores recenſentur à *R. Salomone* in *Kelim* cap. 1. Homo & vaſa non contrahunt immunditiem אלא מאב הטומאה *Niſi à patre immunditiei* (ſic vocant cauſas principales.) Quales ſunt: *Immunditia à reptili, à concubitu ſeminis, à polluto per mortuum, à leproſo, ab aqua purificationis, à coeunte cum menſtruoſa, à fluxu ſeminifluï, à ſputo eius, ab urina eius, à ſanguine menſtruoſæ, à profluvioſo* &c. Qui illis pollutus erat ad purificationem ſui totius corporis immerſione opus habebat; at ob immundities inferiores ſatis erat manus lavare.

§. Mortuus immunditiem affert במגע במשא ובאהל *Cùm tangitur, fertur, & in tentorio reponitur.* Ratione quidem ſecundi modi quamvis aliquis medium aliquod interponeret, ita ut mortuum non immediatè tangeret, tamen immundus redditur. v. g. ſumat aliquis decem vaſa & mortuum imponat vaſi ſuperiori; ille

immundus fiet; ex vasibus verò nullum erit immundum, nisi quod Cadaver immediatè tetigit. Ratione tertii modi omnia immunda fiunt quæ cum cadavere sub eodem tentorio reperiuntur, sive vasa sive homo sit; imò etiam ille qui tentorium ingressus fuerit, aut caput vel digitos immiserit. *Maymon.* Hal. טומאת מת cap.1. Apud quem etiam curiosâ diligentiâ plurimi casus immunditiei notantur; in *balacot* quæ citatam proximè insequuntur.

§. Lecti immunditiem contraxerunt, vel istam quam טומאת מדרס vocarunt, vel istam quam טומאת מגע מדרס. Lectus prioris generis erat, in quem vel sederat, vel steterat, vel se reclinaverat, vel innixus fuerat, vel pependerat profluviosus, aut profluviosa, aut menstruosa, aut puerpera, aut leprosus. Lectus posterioris generis erat, quem tetigerat aliquid quod hi tetigerant. Vid. *Maymon.* in Hal. משכב ומושב.

§. De Immundorum purificatione & Lotione. Vid. suo loco. in L. & P. de pollutis aliquid. V. f. I.

§. Si quis immundus Sanctuarium ingressus fuerit incurrit pœnam מיתה ביד שמי' & כרת *Excidii & mortis per manum Dei*; (vid. כרת in C.) Maymon. *Biath Hamikd.* c.4. Sacerdos qui cultui Dei vacat & non singulis horis matutinis manus & pedes laverit, in se arcessit pœnam מיתה ביד שמי' Idem. ibid. cap. 5. Nota tamen hic, illum immundum fuisse, & immundum atrium ingressum esse qui hircum emissarium in desertum educebat. *Bab. Ioma* fol. 66.2. Sed hæc regula generalis solùm respe-

ctu

ctu illius exceptionem admisit.

§. Quænam aquæ ad aspersionem immundorum idoneæ sint definitur in *Parah* cap. 8. 10. inter alia ibi notatur, Aquas fluvii קרמיון *Kirmion* (qui secundùm *Aruch* situs est in via, quæ tendit ad Damascum.) & fluvii פיגה non esse idoneas ad aspersionem immundorum. Nec aquas *Iordanis* aut ירמוך *Iarmochi* ad aspersionem idoneas & aptas esse, quia aquæ Kirmionis & Pigæ sunt admodum lutosæ, Iordanis verò & Iatmochi mixtæ cum aquis aliorum fluviorum: uti observat Glossa. Qui mundus fieri vult, à stercoribus se per quatuor cubitos removêre debet, nec se lavare in aquis corruptis, donec eas aliis infusis diluerit. *Beracot* cap. 3. 6.

INCANTATIONES vid. *Amuleta* & *Magicas Artes*.

INFANTES in utero matris irregulariter se gerere, & aliquid facere posse, quod non vacaret culpâ autumarunt Iudæi. In *Vaiikra Rabba* introducitur in Parabola fœmina filium seriò accusans coram Iudice כדהוא במעי הוה מבעט *Quod* inordinatè *calcitraret cum esset in utero*. In *Midrasch Ruth* in cap III. 13. Refertur historia de *Elischa Ben Abuiah* qui factus est Apostata, illius apostasiæ ratio inter alias hæc redditur. *Sunt qui dicunt, quòd mater eius cum gravida foret transiverit per fanum Ethnicum, & odorata sit nidorem, simulque de eo quod olfecerat comederit; A quo ille in utero calefactus est, & in bullas intumuit, ac si esset in utero serpentis.*

§. In *Bammidbar Rabba* fol. 230. 2. Absolvi-

S 2

tur Iacob quod prehenderit calcem Esavi, sed vix absolvitur Esau quod insurrexerit contra Iacobum.

§. Quæsivit Antoninus à R. Iehuda Sancto; *A quonam tempore incipiat malus affectus pravalêre in homine; An à tempore formationis eius in utero, an à tempore exitus eius ex utero?* Respondit Rabbi, משעת יצירתו *à tempore formationis eius.* Ex quibus patet primævam Iudæorum sententiam fuisse infantes à prima sua animatione esse peccaminosos, & in utero aliquando se irregulariter gerere posse. Quis autem illius inordinationis fons, quàm peccatum originale?

§. Vt quivis infantes suos nutriret, de novo decretum est à Synedrio in *Vscha*; *Hierosl. Chetubbot* fol. 28. 4. Si verò accideret ut aliquis sua bona filiis concederet, illi patrem & matrem ex illis sustentare debent. *Ibid.* de filio immorigero V. in F.

INSOMNIA magnoperè curârunt Iudæi; hinc 1. sibi indixerunt ieiunia, ut insomnia felicia adipiscerentur. Vid. *Ieiunia.* 2. plurimas regulas inde de tractandis insomniis habent: *Beracot* fol. 14. 1. יצפה אדם לחלום טוב עד כ"ב שנה *Observet homo insomnium bonum usque ad annos viginti duos, exemplo Iosephi.* Item in *Schabbat* fol. 30. 2. in Gl. *Si cubitum eas latabundus, fruêris insomniis bonis* &c. 3. Hinc quoque inter Iudæos non ignobilis professio & ars fuit, insomnia interpretari. *Bab. Beracot* fol. 55. 2. introducitur quidam senex hunc in modum verba faciens. *Viginti quatuor insomniorum interpre-*

terpretes erant Hierosolymis: atque ego cum aliquando somniarem somnium omnes de eius interpretatione consului; quod interpretatus est hic non interpretatus est ille; & tamen evenerunt omnia, quæ interpretati sunt omnes, &c. Vide etiam *Hieros. Maaser Scheni* fol.52.2 3. ibi enim plurimæ de insomniis referuntur historiæ: *R. Iose Ben Chelpetha, R. Ismael, R. Lazar & Akibba* tanquam insomniorum interpretes adducuntur.

INTERCALATIO. Qui annus sit uno mense longior is intercalaris appellatur: sed nullus additur unquam anno mensis alius quàm Februarius: Itaque anno intercalari Februarii bini continuantur. Quid ita verò? Nimirum ut habeatur unà cum messe Pascha; secundùm dictum Deut. 16. 1. *Observa mensem novarum frugum.* i.e. tene temporis observandi rationem, quæ mensem hunc ad messem adducat; atqui nisi alterum Februarium anno adducas, tum Pascha hybernis, tum æstivis acciderit temporibus.

§. Tribus de causis intercalatur annus על אביב *ob spica virorem*, ob fructus arborum (quæ debebant primitias in Pentecoste.) על התקופה *ob solis conversionem*, (sive æquinoctium autumnale circa quod festum tabernaculorum peragi debebat.) Si duo illorum concurrant intercalant, ob unum verò non item.

§. Non intercalatur annus, nisi necesse sit propter itinera, (ab imbribus corrupta,) pontes (fractos,) furnos agnorum Paschalium (nam reparandi sunt,) aut Israelitas qui extrà terram

Israeliticam habitant ex sedibus suis ob aliquod festum egressos, si nondum ad urbē pervenerint.

§. Annus non intercalatur ob nivis copiam aut fr g.bus, nec ob hædos aut agnos (macros,) nec propter pullos avium involucres (quales non poterant à puerperis offerri;) Sed si aliqua alia intercalandi causa esset, talia facerent, ut eò magis ad intercalationem impellerentur.

§. Non intercalatur nisi per eos qui sunt ad id officii electi. Itaque Synedrii Princeps deligit nonnullos, quibus ita dicit. Curate parati sitis in loco illo uti deliberemus ac consultemus, utrum annus intercalaris oporteat constitui nec ne. Atqui ab his solis qui sunt ad id invitati intercalatur. Ad hanc deliberationem, neque Rex admittitur unquam, nec Summus Sacerdos. Ille, ne fortè propter delectum habendum, aut belli administrationem ad alterutram partem vel intercalandi vel non intercalandi convocatos impellat: hic, ne ab intercalandi consilio deterreat ideò, quòd si intercalaretur, mensis septembris in dies iam frigidos magno ipsius incommodo incurreret; quippe qui obligatur in die expiationis (qui est dies eius mensis decimus) quinquies se abluere. Si Præses Synedrii abest, annus intercalatur eâ conditione si Principi placuerit.

§. Cùm venerit Februarii dies tricesimus, necdum sit intercalatum, omninò intercalandum non est: quippe cùm possint illo die Calendę Nisan haberi. Mensis verò Nisan cum venit necdum intercalatum est, intercalari porrò non est integrum. Verumtamen ipso die Februarii

bruarii si intercalatur ratum,habetur. Ergo si postquàm est intercalatum, lunæ novæ nuntius afferatur, Calendæ celebrantur non Martiæ; sed denuò Februariæ.

§. Cùm est intercalatum à Senatu literæ mittuntur in omnes Provincias, ut longinqui annum intercalarem factum esse cognoscant; Atque literæ scriptæ sunt verbis Principis Senatus in hunc modum. *Notum vobis facio decrevisse me unà cum meis sociis, ut hic annus augeretur triginta, vel 29. diebus.* Licet enim Senatui mensem vel cavum vel plenum constituere. *Maymon Hal. Kid. Chodesch* c.4.

§. Quandiu Synedrium fuit in terra Israelis, ab eo ut iam diximus aliquando pro necessitate, aliquando iuxta apparitionem Lunæ, capita mensium & annorum fixa & constituta fuerunt, at ex quo tempore illud abolitum est, Iudæi certam quandam rationem accommodatam luminarium motui medio (מהלך אמצעי) certisque regulis astrictam sequuntur. *Maymon* t. c. c.8.

§. De intercalatione has habeto historiolas. Cùm annum non licêret intercalare nisi in Iudæa, (Maymon *Kidd. Chod.* c.2.) Plurimi Lyddam adierunt è Schola Rabbi Iehudæ sancti (è Galilæa scilicet) ut intercalarent, at occurrit ipsis oculus aliquis malus (infortunium) atque omnes simul sunt mortui. Exinde anni intercalationem transtulerunt è Iudæa in Galilæam &c. *Hierof. Sanhed.* fol.18.3.

§. Septem Seniores congressi sunt ad intercalandum annum בבקעת רמון *in valle Rim-*

mon; videlicet R. Meir. R. Iuda, R. Iofi, R. Simeon, & Nehemia, R. Lazar Ben Iacob, Et R. Iochanan Sandelar; Eratque illic rupes marmorea, cui unuſquiſque infixit clavum: hinc quoque hucuſque rupes clavorum vocatur. *Hieroſ. Chagigah* fol. 78. 4. Vid. etiam *Novilunia.*

INTERPRETES Orientales cõmutant ſæpè nomina propria per tranſpoſitionem literarum & vocalium. Sic Arabs Eſai. XXVII. 12. Ῥινοκορούρων tranſtulit כורון pro כורור mutando ר. in נ. Interpreti Syro *Schur* Exod. 15. 20. eſt שור *Sud*, Puncto notificativo in litera ultima male diſpoſito. Sic eodem errore Gen. XVI. 7. & 14. *Schur & Bared* vertit *Gedar*, pro *Gerar. Bared* Arabi ibi eſt *Iared* duobus punctulis ſub litera prima, pro uno tantùm ſubiectis.

§. Soliti ſunt interpretes Græci nomina locorum non rarò eo nomine reddere, non quo vocantur in textu Hæbreo, ſed quo nuncupabantur temporibus poſterioribus ſub templo ſecundo, quod & à Chaldæis Targumiſtis ſæpius etiam factum. Huius farinæ Καππαδόκας pro *Caphtarim* Ῥινοκορούρα pro נחל מצרים *fluvio Ægypti*. ſed clarum Exemplum habes ex collatione Loci *Hieroſ. Megillah* fol. 70. 1. in quo Talmudiſtæ urbes quaſdam quarum mentio in Ioſua XIX. & vetuſtis & præſentibus nominibus appellant. קטת קטונית Kattat eſt Katinot שמרון סימוניה *Schimron eſt Simonia* ויראלה חירייה *Irala eſt Chiriah*. LXX interpretes retinuerunt non nomina vetuſta ſed recentiora dum loc. illum Ioſuæ expoſuerunt Καταθ, Συμοών, Ιεχώ,

περιχώ. Sic quoque 1.Reg. IX. 11. 12. Regionem illam Galileæ quæ olim כבול vocabatur (V.s.l. in C.) ὅριον nomine recentiore transtulerunt: nam ex *Hierof. Demai* fol. 22.4. *Istæ urbes prohibitæ sunt* בתחום *in termino* &c. suspicari licet תחום regionem כבול designare, optimè autem תחום Græcè ὅριον redditur. Ex quibus versionem istam non redolere vetustatem temporum *Ptolomæi Philadelphi* videtur.

§. Sed insuper probabile est septuaginta Interpretes non nisi legem in sermonem Græcum transtulisse, 1. enim sic loquuntur Magistri in *Massecet Sopherim* cap. I. v.8. שוב מעשה בתלמי המלך שכנס שבעים ושנים זקנים והוש בם בשבעים ושנים בתים ולא גלה להם על מה כנסם נכנס לכל אחד ואחד מהם אמר אמר להם כתבו לי תורת משה רבכם נתן המקום עצה בלב כל אחד ואחד והסכימו דעתן לדעת אחד וכתבו לו תורה בפני עצמם: *Historia est de Ptolomæo Rege, quòd* LXXII. *duos senes convocaverit, & eos in 72. domos collocaverit, causam verò cur eos convocaverat ipsis non indigitaverit; sed ad unumquemque ingressus ipsi dixerit, verte mihi legem Mosis Magistri vestri. Dedit Deus unicuique robur & consilium ut omnes in versione consenserint, & à se ipsis legem Mosis verterint*. Observa hic in eodem cap. v.7. numerum LXXII. sanum ad quinque restringi & diminui; & proinde hanc contradictionem satis arguere, numerum LXXII. etiam fictitium esse. 2. Ipsa temporis ratio non videtur plura pati posse, Nam ab αὐτόπτῃ Aristæa 72 diebus, ad personarum numerum hoc pensum absolvisse memorantur, quo an-

gusto dierum spatio vix describi, multò minus verti in alium sermonem vetus testamentum potuisset. 3. Incredulos constringet Iosephi authoritas in præf. *Antiq. Iudaic. Ptolomaus II. Rex Ægypti magnoperè contendit legem nostram in Gracum elogium transferri* &c. *Eleazar Pontifex Summus Regi hanc util tatem non invidit, reclamaturus omninò nisi consuetudinem haberemus iam à maioribus acceptam, res bonas celare neminem &c. Neque verò totam Scripturam occupavit, sed legem solùm ei tradiderunt interpretes, qui ideò, Alexandriam missi fuerant.*

§. Sed nec hodierna expositio Græca LXX. senum est, nam in *Massicla Sopherim* loco m. c. dicitur ipsos tredecim loca mutasse, (quæ recenset *Iosippus* in historiæ suæ exordio, & ex eo *Schikkardus* in *Bechinat Happer.*) at illa loca non mutata reperiuntur in hodierna editione. De hac versione etiam aliquid diximus ap. *Legem.* De Interprete Synagogæ. Vid. *Synagogam.*

IOBUS, de eo ferme integrum conscripsit caput Maymon in *Moro Nevoch.* III. 22. 1. dicit Mirabilem esse historiam Iobi ומשל לבאר דיעית בני אדם בהשגחה *Et exemplum ad explicandum opiniones hominum de providentia.* 2. Quorundam esse sententiam כי איוב לא היה ולא נברא אלא משל היה *Iobum nunquam exstitisse, sed omnia parabolica esse.* 3. Illos qui credunt Iobum reverà fuisse, nescire neque locum neque tempus quo historia illa acciderit: Quosdam esse qui dicunt illũ vixisse tempore Patriarcharum, alios ipsum in diebus Mosis exstitisse, aut Da-

Davidis; alios cenſêre illum fuiſſe מעולים מכבל *ex aſcendentibus è Babylone* : illamque ſententiarum diverſitatem facere, ut plurimi confirmentur in ſua opinione ipſum nunquam extitiſſe. 4. Quamvis fuerit vel non fuerit Iobus, tamen certum eſſe apparitionem illam Satanæ & eius cum Deo colloquium parabolicum eſſe: ſed obſcuriori & mirabiliori modo quàm vulgò parabolæ ſint. 5. Nomen *Huts* eſſe 1. nomen proprium ut Gen. 22. 21. 2. eſſe imperativum verbi עוץ ut *Ieſai.* 8. 10. Quaſi Spiritus Sanctus indigitaſſet הסתכל בזאת העצה והתבונן בו והעלה בידך עניינו והבינם וראה הדעות האמתיות מהן (*Conſidera hoc conſilium* (Dei) *& illud perpende, uſum eius tibi applica, erue ex eo ſcientiam veram.* 6. In hiſtoria filiorum Dei non dicitur, *& venerunt filii Dei & Satan ut adſtarent coram Deo* שאז היה נראה שמציאות הכל על יחס אחד *Ita enim videri potuiſſet ac ſi omnium una eademque fuiſſet ratio.* Sed dicitur, *Et venerunt filii Dei, ut adſtarent coram Domino & venit etiam Satan in medio eorum.* Hæc enim loquendi ratio dicitur tantùm de eo שבא בלתי מכוון ולא מבוקש *Qui non petitus & non rogatus venit, ſed qui venientibus illis qui rogati ſunt ſe ingerit* &c. Reliqua quæ ex Orientalium ſcriptis de Iobo referri poſſent recenſuit Clariſſ. *Spanhemius* in *Hiſt. Iobi.*

IOHANNES Baptiſta natus eſt Hebrone, civitate Aaronitica, in montano Iudææ Ioſuæ XXI. 2. Luc. 1. Vtroque parente *Aaronita.* In Eremo, id eſt in montano Iudææ iuventutem tranſegit ut vir privatus, non ut eremita ſed in opifi-

cio aliquo aut ſtudio verſatus, nec quidquam auſteritatis ſibi aſſumens, præter Naſiræatum ante annum ætatis triceſimum. Vid. *Eremum.*

§. Iohannes Baptiſta non habuit votum de carne non comedenda, aliàs nec locuſtas comedere potuiſſet, ſecundùm Canonem in *Hieroſ. Nedarim* fol. 40 2. הנודר מן הבשר יתא אסור בבשר דגים וחגבים : *Qui voto ſe obligat de carne* (non comedenda) *interdicatur carne piſcium & locuſtarum.* Illi boni homines nondum tantùm in natura profecerant, ut potuiſſent ſcire piſcium venis ineſſe ſanguinem frigidum, & proinde inter carnis ſpecies non numerandos, ut nudipedes & cucullati hodierni fratres!

IOHANNES Ben Saccai fuit R. Simeonis, Hillelis filii coætaneus & cum ipſo Cabbalam accepit *Abhot* c. 2. Vixit 120. annos ſicuti Moſes, per 40. annos ſe exercuit in Pragmatica, Quadraginta annos alios ſingulari diligentia ad ſtudia adhibuit, & per quadraginta annos docuit: nec ad principatum venit niſi ſub finem vitæ eius; *Roſch Haſchana* folio 20. 2. *Iuchaſin* folio 20. 2.

§. Principatum geſſit in Iabhnē, quo exciſis laribus Synedrium ſe contulit, ſed non niſi veniâ primò à Tito Imperatore impetratâ. *Avot R. Nathan* cap. 4. *Iuchaſin* ipſius præſidiatui tribuit annos duos, *Zemach David* verò quinq;. Quadraginta ante vaſtatum templum annis, cùm eius portæ ſponte ſe aperuiſſent, deſolationem eius prædixit. *Hieroſ. Ioma* f. 43. 3. Quomodo populum in magna æſtate ſub umbra templi docuerit, reperies in *Peſachin* f. 26. 1.

§. Cùm

§. Cùm Vespasianus Hierosolymas obsidione cingeret, prædixit ipsi R. Iochanan in feretro tanquam mortuus extra Hierosolymas delatus, quod Imperator futurus esset. Historiam reperies in *Gittin* fol. 56. 1. & *Echa Rabbeti* fol. 64. 2. Fuit deinde etiam in castris Titi, & ab ipso multo favore & benignitate accumulatus; sed cùm tandem lethali morbo decumberet, admodum animi eius fortitudo elanguit, ita ut tremebundus de salute sua expiraverit. *Bab. Beracot.* fol. 28. 2. Et certè quæ spes supererat homini Pharisaico operibus suis confidenti, postquàm templum devastatum erat, lares excisi, Christus quidem ab ipso visus, sed non fide receptus!

Iohanna filia Retibi fuit vidua quædam præstigiatrix, quæ cùm mulierum appropinquaret pariendi tempus, magicis artibus parturientis uterum occludebat, ut parere non posset. Cumque diu puerpera cruciatibus laborasset, dicebat illa, ibo ego & pro te supplicabo; profectà verò solvebat præstigias, & illicò nascebatur infans, tandem artes eius patefactæ fuerunt. *Sotah* c. 3. 4. in *Gloss.* ad *Gemaram.*

יום הכניסה *Iom haccenisa* In cap. 1. *Megillah* & alibi est dies secundus & quintus septimanæ in quibus legere possunt, nam in Sabbatho מגילות legere non licet.

Ionam R. Salomoh in *Ion.* 2. *in ventre Ceti è mari Phœnicao ducit in mare rubrum*, quâ arte difficile videre est, nisi fortè eadem ratione quâ Hierosolymitani in *Taanith* fol. 69 2. *Septingenta genera piscium mundorum migrasse dicunt cum*

Israele in Babylonem. Et quando ab ipsis illius migrationis modus petitur, respondent דרך תהום גלו *Per viam profundi migrarunt, & per viam profundi redierunt.*

5. Ionas patriam habuit גת החופר *Gath Hachopher.* Non probabile est illum aliam præter quàm in Ninivitas habuisse prophetiam: Nam quamvis videatur ex libro Regum concludi posse ipsum etiam in Ieroboamum prophetasse, tamen secundùm Kimchium verba illa, *sicuti Dixit Iehova per servum suum Ionam* &c. Sic explicari possunt; *Sicuti Prophetia cessit in in bonum ex malo Ninevitis, ita tempore Ieroboam prophetia quoque cessit* מרע לטובה *ex malo in bonum.* Ionas noluit primitus Ninivitis prædicare, שתבע כבוד הבן ולא תבע כבוד האב *quia prætulit & quæsivit gloriam filii* [populi Israelis,] *non autem gloriam patris*, [Dei.] Sic enim cogitabat, Ninivitæ qui gentiles, sunt conversioni proximi, Israel verò cui singulis diebus concionantur Prophetæ non resipiscit; si itaque illuc irem maximum contraheret probrum. *Kimchi* & *Aben Esra*, in *Ionam* c.1. Ratio cur fugerit Ionas מלפני יי׳ *à coràm Domino* [è terra Israelitica, quæ illo termino designantur,] est, quia secundùm communem traditionem credidit השכינה *gratiosam Dei præsentiam* & prophetiam extra terram Israeliticam non habitare, & proinde Deum ipsum ibi non alloquuturum. *Sic commentantur omnes.* Notat insuper *Kimchi* ipsum omnem dedisse navis mercedem, ut eò expeditiùs fugere posset, ne exspectatione mercatorum fuga eius retardaretur: & hoc

& hoc mirandum non esse, quia receptus est Canon traditionis; *Prophetiam* שאין נבואה שורה אלא על אדם עשיר *non habitare nisi in viris divitibus.*

Lubet hic quoque aliquas in Ionæ prophetiam commentationes annotare.

Cap.1.v.5. *R. Sal.* textus dicit, *inclamarunt unusquisque Deum suum.* Quia ibi è septuaginta populis nautæ & vectores erant.

אל ירכתי *ad latera*; idem est ac si *diceret ad unum ex lateribus*, sic aliquis dicitur sepultus בערי גלעד *in Urbibus Gilead*, cùm tamen solùm in una sepeliri potuit. *D. Kimchi.*

V. 7. Ratio cur ad sortem projiciendam se accinxerint, est, quia reliquas naves videbant in salvo esse, & pacatè suum cursum prosequi, & proindè cogitarunt, aliquem inter ipsos esse, propter cuius peccatum soli periclitarentur. R. S. *Iarchi.*

V. 8. *Quæ est ars tua?* i. e. cuius iniquitatis reus es, forsan Ars tua est מלאכת רמאות *est ars fraudum & rapinæ.* Propter quam tu reus factus es. *Vnde venis?* i. e. forsan tu fugisti inde propter scelus quod commisisti: Forsan populus ex quo es, sunt impii, & quos Deus exscindere vult. R.D.K.

V. 9. R. D. K. Quando dicit *Hebræus sum*, respondet ipsis ad duo, scil. ex qua regione & populo sit; verbis autem *se timere Deum* respondet ad quæstionem *quam habeat artem.* Insuper expresè meminit *Deum aridam & mare fuisse*, ut nautas aliquâ ratione erigeret,

cogitatione, quòd Deus mare fecerit, & proinde quòd eius fluctus quoque facilè compescere possit.

V. 16. R.D.K. dicitur ipsos sacrificasse, non quasi in ipsa navi sacrificaverint, sed quod sacrificia promiserint, ea soluturi postquàm ad portum pervenissent. Per *vota* intelligitur reliquum quod à Sacrificantibus fieri debuit; ut Eleemosyna pro pauperibus.

Cap. II. דגה Est nomen quod fœmellæ & masculo tribuitur. *Kimchi. R.Salom.* dicitur in v.1.7. & in v. 2. דגה, quia Deus primitus præparaverat piscem masculum ut ipsum è navi proiectum devoraret; sed cum Ionas in illo esset ברוח in *lato & libero spatio* de oratione & precibus nihil cogitavit. Fecit Deus ut piscis masculus Ionam emoveret in os piscis fœmellæ, in cuius intestinis in spatio admodum iniquo & ob fœmellæ graviditatem angusto, coactus fuit animum ad preces applicare: & idcircò textus dicit, *è visceribus* הדגה *illius piscis.* *Kimchi* notat magnum miraculum fuisse quòd Ionas per tres dies & noctes fuerit in ventre ceti, sed adhuc maius quòd non obstupuerit, & quòd ad Deum adhuc mentem suam componere potuerit.

V. 3. *Et exandivisti vocem meam. D.Kimchi.* Postquam Ionas vidit se in illo ventre & angustiis tamdiu in vita mansisse, de salute sua bene sperare incepit, & quod illinc mox liberandus esset.

V. 4. נהר יסובבני *Fluvius circumdedit me* &c. *Aben Esra* notat Ionam in mare proiectum fuisse.

fuiſſe. בתחברו' הים עם הנהר in Oſtio Euphratis, (quem Hebræi *κατ' ἐξοχὴν* נהר nominant) & ita in coniunctione eius cum mari: & proinde Ionam per mare, *fluvium* Euphratem intellexiſſe.

V. 6. סוף חבוש לראשי *Alga alligata eſt ca iti meo.* Hic *R. Sal.* ut ſupra diximus, vult, mare illud fuiſſe Mare rubrum, quia mentio fit algæ, & Deum Ionæ oſtendiſſe viam illam quam Iſraelitæ tenuerunt dum illuc tranſibant, oculos ceti Ionæ fuiſſe tanquam חלונות *feneſtras,* per quas ubi eſſet ſpeculari potuit; quod ille parùm Phycè. *Kimchi* dicit, algam etiam in fluminibus & alio mari reperiri, nec proinde neceſſariò mare algoſum hic intelligendum: illos verò qui in illa ſunt ſententia ad tollendam difficultatem ponere: כי ים סוף נכנס בים יפו *Quod mare rubrum aliquam cum mari Iapho communicationem habeat.*

V. 9. *Kimchi* ex *Capit. Rab. Elieſeris* planè aliam expoſitionem habet, quàm noſtra Lat. verſio. *Poſtquàm, inquit, nautæ Niniven appulſi viderunt omnia miracula quæ Deus fecit cum Iona, unuſquiſque Deum ſuum proiecit in mare, ſicuti ſcriptum eſt* משמרי' הבלי שוא חסדם יעזובו *Qui obſervabant vanitates mendaces, opprobrium ſuum reliquerunt. Et Iapho reverſi aſcenderunt Hieroſolymam, & ſe circumciderunt, ſicuti dicitur,* & timuerunt viri illi timore magno, & ſacrificarunt ſacrificia, *quæ erant ſanguis ſuæ circumciſionis.* Et voverunt *ſe & liberos & uxores ad converſionem ducturos.*

V. 10. *Et dixit Iehoua* &c. *Kimchi*, non quaſi Deus externo ſermone piſcem alloqu-

tus sit, sed, sed העיר את רצונו *excitavit* solùm *voluntatem* eius ad Ionam eiaculandum.

Cap. III. v. 3. Ninive autem erat עיר גדולה לאלהים *Vrbs magna Deo* &c. Si Sacer textus alicuius rei vult indicare magnitudinem in usu habet adiungere אל *Deum*, ut הררי אל *Montes Dei*, pro montibus altissimis. *Kimchi.*

V. 4. *Ninive subvertetur* &c. instar Sodomæ & Gomorrhæ, quarum incolis, suis peccatis similes facti erant. K.

V. 5. *Crediderunt* &c. Erant enim Ninive nautæ qui Ionam præcipitaverant in mare, & qui ipsis totam recensebant historiam : quod fecit ut Prophetiæ eius citiùs fides adhibita. K.

V. 10. *Et pœnituit Deum* &c. Decreta Dei in hoc casu sunt conditionata, si homines non resipiscant, quare factâ resipiscentiâ etiam mutantur. K.

Cap. IV. v. 1. quæritur quomodo Ionas sciverit Deum nolle Ninivitas exscindere, cùm tamen 40. dies nondum præteriissent ? R. *Kimchi*, Deum hoc ipsi per spiritum Prophetiæ significasse. Accensa autem est Ira eius propter Israelem cui semper Prophetæ concionabantur absq; ullo fructu. *Idem.* Vel ut *R. Sal.* gentes porrò dicent me esse Prophetam Mendacem.

V. 6. קיקיון est planta cuius folia sunt magna, & quæ Vmbram præbent : illius etiam fit mentio in Mischna vid. *Oleum*, nam ex fructu & granis eius conficiebant Oleum. Arabicè illam vocant אלכרוע. *Kimchi.*

IOSUA fil. Perachiæ cum Rex Alexander (vel Iannai)

nai) ſapientes interficeret Alexandriam Ægypti commune Iudæorum receptaculum aufugit. Sed hoc turbine ſedato, iterum in gratiam Regis rediit, & à Simeone Ben Schetah tali epiſtola domum revocatus fuit מני ירושלם עיר הקדושה ליכי אליכסנדריא של מצרים בעלי שרוי בתוכך ואני יושבת שוממה *A me Ieruſalem civitate Sancta tibi Alexandria in Ægypto* (ſalutem) *Maritus meus apud te habitat, dùm ego interea ſedeo ſola. Iuchaſin* f.18.2.

§. Iudæi hunc Ioſuam fil. Perachiæ D. N. I. Chriſti præceptorem faciunt, & volunt Chriſtum ſe illi comitem in Ægypto petenda præbuiſſe *Bab. Sanhed.* fol. 107. 2. Sed certè Parachroniſmum committunt, nec conſentiunt ipſi in ſua Chronologia, nam ſecundùm *Zemach David* Alexander potitus eſt imperio anno mundi 3660. R. Ioſua filius Perachiæ verò in Ægyptum fugit anno 3560. quâ ratione non ſolùm tempora turbant, ſed etiam Dominum noſtrum Centenarium facere debent. Taceo æræ noſtræ anticipationem, quæ nativitatem Chriſti fermè ad Pompeii tempora rejicit.

IOSES Ben Ioëſer & Ioſeph fil. Iohannis floruerunt anno 3500. & in illorum temporibus inceperunt הזוגות *paria* virorum illorum, quorum prior ſemper fuit princeps ſenatus, alter verò ſecundus à principe. *Iuchaſin* p. 18. 1. R. Ioſe fuit è צרדה de qua 1.Reg.11.26. & peſſimos filios habuit. Secundùm ipſum conſtituenda eſt הלכה ſi aliqua inter magiſtros eſt diſceptatio. *Hal.Olam* p.201. Cum ipſo etiam ceſſarunt *Botri* ſive איש כל בו *Viri illi præſtantes in quibus*

omnes tùm eruditionis cùm virtutis cumuli erant. Voluit R. Ioses Chepharæ Eleemosynarios constituere, sed nemo erat qui munus suscipere voluisset. *Hierос. Peah* fol. 21. 1. Amabat imò deperibat R. Iose. R. *Chaia Rubba*, & ut ipsum videre posset ieiunavit octoginta ieiunia. *Hieros. Kilaim* 32. 2. Perduxit suos dies R. Iose dies suos usque ad tempus Iannai Regis, & interfectus est à Græcis. *Zemach David.* pag. 70.

IORDANES è spelunca Panneadis oritur, & fluit in mare, ita lacum vocant Sibhchæum, *Bava Batra* fol. 74. 2. Non magnam habuit latitudinem, nam aliquando flamma incendii in hac Iordanis ripa accensa ad aliam transiit. Quousque autem fertur flamma? R. Eleazar dicit ut plurimum ad sedecim cubitos, at ferente vento ad triginta. R. Iehuda dicit ad cubitos triginta & spirante vento ad quinquaginta. R. Akibha ad 100. *Hieros. Baua Kama* fol. 5. 3. De Iordane vid. *Mapparum errores.*

§. In Iordane erexit Iosua lapides, super quos steterunt Abba Chalaphta, & Eleasar Ben Mathia, atque eos æstimarunt unumquemque ponderis quadraginta Satorum. *Bab. Sotah* 34. 1. *Tosaphr.* c. 8.

§. Iordanica Scapha immunda æstimatur, quia eam fructibus implent & deducunt à mari in aridam, & ab arida in mare. *Hieros. Schabbat* f. 7. 1.

§. *Beracot* fol 55. 1. Dicit Rabbah verbis R. Iochanan אין ירדן אלא מנית יריחו ולמטה *Non est Iordanes nisi intus ab Hierichunte & infra*; Glossator unus secundùm literam hoc effatum intel-

intelligit, & proinde inquit, *si quis voverit se non bibiturum ex aquis Iordanis, ex illis tamen bibere potest supra Ierichunta*, quia scilicet ibi Iordanes non ampliùs Iordanes æstimatur. Alius verò hæc intelligit de Iordane terræ Israeliticæ adiacente, & quidem infra Hierichunta solùm.

ISCARIOT. Illud nomen duplicem originem habere potest; 1. ut denotat *Iudam cum cinctorio*. Germ. Judas mit dem Fürfell. Nam סקורטיאה vel אסקורטיא secundùm Gloss. & Gem. in *Bab. Nedarim* fol. 55. 2. *indumentum est Coriaceum, vel Cinctorium coriaceum indutum à Coriariis suprà vestes suas.* Forsan enim antequàm discipulus factus esset, exercuit artem Coriarii; *Simonem* certè quendam legimus Coriarium *Act.* IX. 43. Atque hunc *Iudam* filium *Simonis Ioan.* XII. 14. Aut quamvis Coriarius non fuerit, tamen poterit *Iudas* אסקריוטא *cum Cinctorio vocari*, si observaverimus Iudam fuisse gestatorem glossocomi, Iudæos verò in eiusmodi cinctoriis consutas habuisse crumenas, & in illis suos nummos circumgestasse, sicuti docet *Aruch* in vocibus אפונדה & חרמיני. Ita ut hoc sensu Iudas Iscariotes idem sit ac Germ. Judas mit dem Geltsak. Et Gall. *Iudas le boursier.*

2. *Iscariot* potest derivari ab אסכרא *angina*, ita ut hoc tituli ipsi post mortem tanquam stigma inustum fuerit. אסכרא enim secundùm *Bab. Beracot* fol. 8. 1. *est asperrima mors inter omnia genera mortis*, & à Gloss. vernaculè redditur *strangulament.* Sive nunc Iudas proprio suspendio se strangulaverit, sive à Diabolo

ſtrangulatus diſruptus fuerit, (quod probabilius eſt, & magis correſpondet verbis Petri Act. 1. 18. πρηνὴς γενόμενος ἐλάκησε μέσος. non mirum eſt ſi nomini eius inureretur hæc mortis infamia, ut vulgò diceretur *Iudas Iſcariotes*, quaſi *Iudas ille, qui periit* מאסכרא *à ſtrangulatione*. Germ. Der von dem Teuffel erwurgte Judas.

§. De Iuda Iſcariot vid. *Oſculum*. vid. etiam *Proditor*.

Iubilæum היובל & annus ſeptimus inſtituta ſunt, *partim* propter Miſericordiam erga homines omnes in univerſum, illorùmque refocillationem & ut terra ita relicta eò uberiores fructus proferat: *partim* in ſpecie in gratiam ſervorum & pauperum, in remiſſione argenti & manumiſſione ſervorum; *partim* ad perpetuam familiarum conſervationem, facultates enim tunc ad hæredes & dominos ipſarum iterum redibant. *More Nevoch*. III. 29.

§. Qui in anno Iubilæo, arat, fodit, fundi maioris utilitatis causâ, item qui inſitionem facit arborum, aut eos plantat, percutitur מכת מרדות *percuſſione rebellionis* (V. *flagellationem*,) ut & ille qui arbores à verrucis, vermibus & ramis ſiccis purgat, aut aliud quid facit, quod ad maiorem ipſarum utilitatem conducit. Licet tamen agri partem ſiccitate laborantem irrigare, arbores in prædiis, & vineas factis foſſis aquâ refocillare, ne arbores & vineæ exareſcant & ita pereant.

§. Poſtquàm Reges extranei Iſraelitis præter alia onera etiam impoſuerunt exercitus ſuos nutri-

nutrire, licèt anno ſeptimo ſeminare quantum ad hoc requiritur. Extra eiuſmodi caſus ſi quis per errorem vel ex intentione in anno ſeptimo aut Iubilæo(quorum jura fermè æqualia ſunt) ſeminaverit, aut plantaverit, illud iterum evellere & eradicare debet.

§. Ab initio ſimpliciter conſtitutum erat, ut quivis ligna, herbas, ex agro ſuo legere poſſet, ſed ſolùm obiter, in aliùs agro verò etiam accuratè, ſed poſtquàm multiplicati fuerunt tranſgreſſores, conſtituerunt, ut nemo ampliùs ex proprio agro colligeret, ex proximi verò non niſi obiter, ne dicere poſſit ſe illius agrum purgaſſe. *Maymon. Hal. Schemita vejobel.* c.1.

§. In tribus diebus ultimis anni ſexti terram colere non licet, quia tunc ad annum ſeptimum iam præparata & deſtinata videtur. *Ibid.* c.2.

§. Omnia quæ creſcunt in anno ſeptimo, ſive creſcant ex ſemine iam anno ſexto ſparſo, ſive ex radicibus ſuccîſis vocantur ספיחין; Ea ad eſum ex lege licita ſunt, ſed non debent eo modo aut abſcindi aut colligi quo vulgò fit, ſed obiter & paulatim &c. Scribarum verò conſtitutionibus ea comedere non licet, ne aliquis occultè agrum ſeminet aut plantet, & deinde dicat, *Illa* ספיחין *ſunt*. Excipiuntur tamen הירבוזין הפיגם Et השושים *Aſparagorum hortenſium & campeſtrium genera*, & omnia talia quæ nec in omnium poteſtate ſunt, nec à multis poſſidentur, ut & alia quæ *Maymon.* tr. cit. c.4. recenſet. Syria ad annum ſeptimum tenetur. V. ſ.l. in S.

§. Vrbibus in limitibus ſitis imponunt præſidia,ne gentes irrumpant,& fructus anni ſeptimi devorent. *Idem ibid.* c.4. Fructus anni ſeptimi non extra terram Iſraeliticam, ne quidem in Synedrium ferendi ſunt; *ibid.* c. 5. Non ex illis facienda eſt mercatura. cap. 6. Tandiu ab initio anni de illis edere licet, quandiu illa ſpecies fructus in agro reperitur; ſed poſtquàm ceſſavit in agris,fructum illius ſpeciei debet לבער excutere è domo ſua, vel comburendo fructum, vel להשליך אותו לים המלח *ipſum in mare mortuum projiciendo:* (i.e. illo nullo modo ampliùs utendo. Vid. *mare mortuum.*) *ibid.* c. 5.

§. Prohibitum eſt vendere in anno ſeptimo illa inſtrumenta, quibus ea opera fieri poſſunt, quæ in anno ſeptimo prohibita ſunt; ne ad peccandum hominum manus corroborentur. Gentiles verbis corroborare licet, ut ſi quis arantem viderit, & dixerit תצליח *felix fauſtumque ſit!* non autem opere ipſos adiuvare, quia illis præceptum de anno ſeptimo non incumbit. *ibid.* c. 8.

§. In anno ſeptimo ex præcepto etiam eſſe debet שמיטת כספים *remiſſio debitorum*; Et illa etiam obtinet ſed tamen ab aliquibus ad illa ſolum tempora reſtringitur, in quibus Iubilæum obtinet, cùm tamen illa debeat & hoc tempore locum habere, quamvis Iubilæum non ampliùs in uſu ſit: ne ſcilicet beneficia Iubilæi ex hominum mente excidant.

§. Remiſſio debitorum obtinet ſolùm in fine anni ſeptimi, hinc qui proximo ſuo aliquid mutuò

mutuò dedit, illud per totum annum exigere poteſt, poſtquàm autem occidit ſol noƈte egreſſus anni ſeptimi perdidit debitum. Niſi fortè Syngrapham ſuam tradiderit Synedrio, & illud rogaverit, velit debitum exigere, aut habeat פרוזבול (de quo V. L.T. Buxt. p. 1806.) in quo ipſi aliquis fundus annotatus ſit. Ibid. c. 9.

§. Septendecim Iubilæa numerarunt Iſraelitæ, ab eo quo ingreſſi ſunt terram Canaan, uſque ad egreſſum ipſorum in excidio templi primi, quod accidit in exitu anni ſeptimi, anni Iubilæi verò 36. poſtquàm templum 410. annos ſteterat; (templum ſecundum verò ſtetit 420. annos.) Priora Iubilæa inceperunt numerare ab anno 14. ingreſſus eorum in terram Canaan. Iubilæa verò quæ ſub templo ſecundo, ab anno ſeptimo reſtaurationis templi inceperunt. אפ"עי שלא היתה שם יובל בבית שני מונין היו אותו כדי לקדש שמיטות *Et quamvis templo ſecundo anno quinquageſimo re ipſa nullum Iubilæum fuerit, 50. annum tamen numerarunt, ad obſervandas remiſſiones anni ſeptimi.*

§. Vna eademque eſt tuba novi anni & Iubilæi, niſi quòd tuba Iubilæi clangat tum in illo Synedrio cuius curâ intercalatio menſis facta eſt, cùm in aliis, & quòd unuſquiſque privatus clangere teneatur.

§. In tribus moras neƈtunt Iubilæi tempore, in clangendis tubis, dimiſſione ſervorum, & in agris priſtinis dominis reddendis. Ab initio novi anni, uſque ad diem expiationis non dimittebantur ſervi in domos ſuas, nec tamen Dominis ſuis inſerviebant, ſed comedebant,

bibebant, pergræcabantur, genio indulgebant, Capita ipsorum corona redimiebat. Adveniente verò die expiationis, Synedrium tubâ clangebat, & tunc demum servi suas petebant domos, & fundi ad Dominos suos revertebantur. Ibid. cap.10.

§. De anno septimo vid. plura in A. apud *Annum sept.*

IUDÆA quadripartiri potest: scilicet in regionem quæ olim Philistæorum fuit & versus partem Occidentalem se extendebat. In montanam Iudææ quæ erat orientem versus & vocabatur הר המלך *Mons regalis.* In שפלה שבהר *planitiem* Montanam ab oriente excipientem, & in *convallem* oram scilicet Maris Sodomitici & Iordanis. Vide *Hierosf. Scheviit* fol.38.4. de monte regali vid. f. l.

§. Privilegia Iudææ præ omnibus terræ Israeliticæ partibus fuerunt, quòd in ea sita Hierosolyma, Templum, Synedrium; Quòd annus extrà Iudæam intercalari non debuerit, dum licuit in ea. *Hierof. Nedarim* fol. 40. 1. Quòd manipulus hordei primitialis non nisi ex Iudæa afferri debuit. *Bab. Sanhed.* f.11.2.

§. Iudæa דרום *Austrum* vocatur respectu Galilææ; R. Iosua Ben Levi in *Hierof. Challah* fol.57.2. vocatur דרומיא *Australis*, & pro *Australibus* pluviam impetravit, *Hierof. Taanit* fol.66.3. & tamen in *Hierof. Trumot* fol. 46. 2. dicitur ipsum *Lyddensem* fuisse. Sic in *Hierof. Erubhin* fol. 23. 3. discipulus quidam devotus potuit intercalare pro *Galilæa*, sed non sufficiens fuit ut intercalaret pro *Austro*, i.e. *Iudæa*;

erant

erant enim ibi multò accuratiores. Hinc etiam intelliges quo ſenſu Rabbini quidam vocentur דרומאי *Auſtrales*. Vt R. Iacob *Auſtralis Hieroſ. Succah* f. 53. 4. R. Samlai *Auſtralis*; *Hieroſ. Berac.* fol. 11. 4

§. In Iudæa plurima ſe aliter habuerunt quàm in Galilæa; Vid. *Galilæa.*

§. Papus & Lulienus ſunt Iudæorum martyres; cùm enim filia Regis in Lydda cæſa reperta eſſet, & fama fuiſſet, Iudæos ipſam occidiſſe, & latum eſſet acre decretum in Iudæos, ſe prodiderunt hi duo, atque Iſraelem liberarunt; dixerant enim ſe cædis authores eſſe, & proinde à rege quoque ſoli occiſi fuerunt. Vide *Hieroſ. Taanith* fol. 66. 1. & *Megillah.* fol. 70. 3. *Bab. Taanith* fol. 18. 2. *Bab. Bathra* fol. 10. 2.

§. Splendidum eſt mendacium Manethonis hiſtoriographi, quo finxit ref. Ioſepho *Antiq.* lib. 3. Iudæos ex Ægypto expulſos eſſe, quia leproſi erant, ut reliqui ab illis non inficerentur. Vid. Fagium in *Peut.* Lev. 14.

§. Alexander Macedo in Iudæa exiſtens Iudæis admodum benignus fuit. Vid. *Alexander Mag.* Inter alia etiam ab ipſo impetrarunt, ne rex ſeptimi anni tributa exigeret.

§ Iudæi intra terræ ſuæ fines incluſi & iis contenti opibus, quas illic natura producebat, vitam procul commerciis agitarunt. Vide Ioſeph *Apolog.* contra *Apionem* 1.

§. Cum ſumma inſcitia coniunctum eſt quod Ariſtoteles apud Clearchum autumavit, Iudæos eſſe ab Indiæ ſapientibus propagatos,

ſed nomen mutaviſſe. Ratio eius eſt, quia Philoſophi illi, qui apud Iudæos Callani appellantur, in Cava Syria Iudæi dicuntur.

§. Iudæi à Romanis nubium & incerti numinis cultores habiti ſunt; ſic Tacitus inquit, ex illo tempore quo Cn. Pompeius, per Aſiam victrices circumagit copias, & Iudæis victis, in templi intimos receſſus penetravit, vulgatum eſſe, *vacuam eſſe ſedem & inania arcana.* Credebant enim mortales, fore intus numen aliquod. Sic Lucanus *Et dedita ſacris, incerti Iudæa Dei.* Petronius in Catalectis Iudæos ſic perſtringit.

Iudæus licet, & porcinum numen adoret
Et cœli ſummas advocet auriculas.

§. Vide de Iudæis in genere ap. *Iſraelitas.*

Iudicia capitalia דיני נפשות à tribus & 20. viris exercentur ut etiam iudicium de Homine qui cum beſtia ſe commiſcuit; Item de Bove lapidando; de Lupo, Leone, urſo, panthera, vipera, ſerpente, nón niſi Iudicium XXIII. habetur. *Sanhed.* c. I. de retractatione in Iudiciis vid. *Sanhed.* c.3.2.

§. Iudicia pecuniaria דיני ממונות diiudicari poſſunt à tribus, ut & etiam iudicia de rapinis, læſione, damno, reſtitutione dupli, & quadrupli, de אונס *vi* & ſeductione; ſed מוציא שם רע *aliena fama violator*, ſecundùm Sapientes à XXIII. diiudicari debet, quia eſt ſpecies capitalis Iudicii. *Sanhed.* c. I. In cauſis pecuniariis partium quæque unum arbitrum deligit, & pariter adſciſcunt tertium. Pars quæque iudicem ab adverſario delectum repudiandi ius habet,

habet, si ullum ob propinquitatem aut aliam causam ad hoc ineptum esse demonstrare potest. Qui dixerit, Ego causam meam patri meo vel etiam tuo detulero fidens, imò etiam על שלושה רועי בקר *tribus bubulcis*, secundùm Sapientes retractare non potest. *Sanhed*. c.3.

§. Si mutuò dans velit ut debitor compareat coram Synedrio magno ut ibi de eorum causa iudicetur, debitorem cogunt cum mutuò dante Hierosolymas ascendere. Atqui ita fit in omnibus istiusmodi naturæ. *Maym*.in *Sanh*. c.6. §. Ad iudicandum & testimonium dicendum hi censentur פסולין *Reiectanei*; *Aleator, fœnerator*, מפריחי יונים *Qui columbas volare docent* (qui quæstum volatu columbarum quærunt, sicuti faciunt illi qui tales columbas vendunt, quas ad pristina columbaria redituros esse sciunt.) Nundinatores fructuum anni septimi. (qui vix ad usum multò minus ad quæstum concessi.) Priorum respectu hoc obtinet semper nisi à vitæ instituto in melius redeant; Posteriorum verò si præter hanc non aliam artem exercent. *Sanhed*. cap.3.3. Mulier Iudicis personam sustinêre non potest. *Maymon. Hal. Melachim* c.9.

§. In Iudiciis hi ex propinquis censentur: frater, patruus, avunculus, maritus amitæ, & materteræ, vitricus, socer, uxoris sororis vir; Illi nempe cum filiis & generis suis: at privignus solus; Amicus & inimicus, qualis æstimatur, *si tribus diebus ad ipsum non verba fecerit odii causâ*. *Sanhed*. c.3.4.

§. Quid sit בדיקה & חקירה in Iudiciis vid.

Bedika. Qualis fiat processus in testibus examinandis. Vid. *Testes.*

§. In Iudiciis pecuniariis nihil refert, in quam partem suffragia colligi incipiant; in iudiciis capitalibus verò tantùm ab absolventibus incipiunt, non autem à condemnantibus. in iudiciis pecuniariis sententia decernitur vel ad absolutionem vel ad condemnationem, unico suffragio præponderante. In capitalibus verò absolutio fieri potest, modò unius suffragium præponderet, condemnatio verò non nisi duobus præponderantibus suffragiis. Illa, sive absolvendi sive condemnandi causâ, revocantur, hæc, non nisi absolvendi gratiâ. In illis quilibet ad indicium sive innocentiæ sive debiti admittitur. In his quivis ad indicium innocentiæ, non omnes ad indicium culpæ (qui in defensionem accusati aliquid profert, dicitur המלמד זכות, & qui in condemnationem המלמד חובה) Illa iudicia agitantur de die & etiam vel de nocte deciduntur; hæc de die agitantur & de die concluduntur. Iudicia de pecuniariis absolvunt eodem die, sive sint mulctatitia, sive absolutiva. Iudicia de capitalibus finiunt eodem die, si sint ad absolutionem; si verò sint ad damnationem finiuntur die sequente. *Sanhed.* cap. 4. Rationem diversitatis huius reddunt Gemaristæ, quando dicunt אשרי הדיין שמחמיץ את דינו *Beatus est Iudex qui fermentat iudicium suum.* i. e. secundùm Gloss. *Qui iudicium suum moratur, & pernoctare facit, ut ventilet veritatem.* In iudiciis pecuniariis ætate & prudentiâ maior primus sententiam dicit, in

capita-

capitalibus verò à latere fit exordium. Quilibet de pecunia iudicare poteſt; de capite non niſi Sacerdotes, Levitæ & Iſraelitæ, & ii qui filiam Sacerdoti elocare poſſunt (vid. *Kidduſchin* c.4.1.4.5.) *Sanhed.* ibid.

§. In lectione tractatus *Sanhedrin* diligenter obſervanda eſt illa diſtinctio quam ponunt inter דנין & גומרין. Sub voce דנין totum iudicii proceſſum innuunt; examen actoris, rei, teſtium, receptionem ſuffragiorum Synedrii, atque eorum conſcriptionem per ſcribas. גומרין verò nihil aliud deſignat quàm proceſſum ad ſententiam definitivam.

§. In Iudicio Domini N. I. C. Synedrium non obſervavit ordinarios ſuos de iudiciis canones. 1. Iudicia capitalia, ut diximus, non debebant nocte fieri; at ex Evangelio diſcimus Patres hos iudicium de Chriſto noctu incepiſſe, & per totam ferè noctem agitaſſe; Quid enim aliud agitabant, quàm opus tenebrarum! 2. Nox hæc erat veſpera diei feſti primi ſcilicet hebdomadis Paſchalis, quo tempore prohibitum erat iudicia exercere, ſecundùm *Moed Katon* c.5.2. *Non indicant die feſto.* At illi non ſolùm totâ feſti diei veſperâ & nocte conſilium habuerunt, ſed etiam πρωΐας γενομένης (Matt. 27.1.) in ipſo die feſto iudicium de capite Chriſti abſolverunt, contra ea quæ leguntur in *Bab. Sanhed.* fol. 35. 1. *Hieroſ. Chetubhot* fol. 24. 4. *Moed Katon* fol. 63. 1. *Ne iudicent veſperâ Sabbathi, nec veſperâ diei feſti*; ne ſcilicet iudicia inchoata veſpera finiantur vel concludantur die Sabbatho aut feſto. 3. Summo mane à pri-

ma aurora usque ad horam tertiam erat tempus recitandi Phylacteria. *Beracot*. cap.1.2. At omnes primarii Sacerdotes & seniores de precibus parum aut non cogitant, confluunt enim summo manè primâque aurorâ apparente ad Christum morti adiudicandum. 4. Cùm Christus crucifigebatur erat dies primus Paschatis, quo se debebant sistere in templo & munera sua offerre. (v.s.) At quando & quomodo hoc ab ipsis præstitum illo die? quem integrum ad Christum malè perdendum insumpserunt. 5. *Bab.Sanhed*. fol.63.1. hunc habemus Canonem; *Quod Synedriales Viri eo die, quo aliquem ad mortem diiudicarunt, nihil degustare debeant*. At illi clamant ad Pilatum se non posse in prætorium ingredi, ut possent comedere *Chagigam*. Supplicium Christi non impedivit, quominus affatim se implerent.

§. Sed pergimus de Iudiciis. Ad mortem condemnatorum propinqui, iudices ut & testes salutant, quasi dicerent. *Persuasum vobis sit, nos nullo modo vobis succensere, quippe rectè iudicastis*. Propinquos verò suos morte affectos non *plangunt* sed *lugent*. (Vid. *Luctum*) *Sanhed*. c.6.

§. Iudex qui dona sumit, non morietur ex senectute עד שעיניו כהות *Usquedum oculi eius lippiant*; dicuntur enim *munera exoculare sapientes*. *Peah* c.8.9. Non iudicandum est antequàm audiverimus aut rem perceperimus, ne in nos congruat illud in *Ketubbot* fol.112.1. *Populus* פזיא *praeceps estis, qui præmittitis os vestrum ante aures vestras*.

§. De Iudiciis capitalibus plura vid. apud *Suppli-*

Supplicia; de Synedriis vid. *suo loco*. de Iudicis qualitatibus V. Cl.Buxt. L.T. p.512. De Iudicio Seductoris vid. *Seductor*. de Processu Senioris refragantis. Vid. *Senior*.

IURAMENTA. Sic incipit Maymonides suum tractatum de iuramentis. ארבעה מיני שבועות הן שבועת ביטוי שבועת שוא שבועת הפקדון ושבועת העדו׳ *Quatuor sunt iuramentorum classes, est Iuramentum promissorium, Iuramentum vanum; Iuramentum de deposito; Iuramentum testimoniale*. De unoquoque genere pauca referemus.

§. *Iuramentum promissorium* est, quando aliquis dicebat & iurabat, se hoc vel illud facturum vel non facturum; להרע או להטיב *sive malum sive bonum* effectutus sit. Dividebatur in quatuor partes שתים להבא ושתים לשעבר *Duæ erant de futuro, & duæ de præterito*. v.g. si aliquis iurasset de re præterita; illam ita factam fuisse, vel non factam: Aut de re futura, se illam facturum vel non facturum. ואין שבועת ביטוי נוהגת אלא בדברים שאיפשר לו לעשות בין להבא בין לשעבר *Neque Iuramentum promissorium versatur nisi circa illa quæ homini vel respectu futuri possibilia sunt, aut respectu præteriti fuerunt*. Quicunque ergo aliquo horum quattuor modo iurat, & ita res se non habet prout iurat; (exempli gratia, se non iecisse lapidem in mare, cùm iecerit: se iecisse cùm non iecerit, se non comesturum & tamen comederit, se comesturum, & tamen non comederit;) הרי זה שבועת שקר *Ecce hoc est iuramentum falsum*; sive periurium. *Maymon Schebhuot* c. 1. Quicunque iurat se non comesturum, & tamen quædam co-

medit, quæ quidem esui non satis sunt idonea, hic reus non est. *Talmud* in *Schebhuot* cap.3. de his & similibus iuramentis loquitur Deus, *quando inquit ne iurate in nomine meo vanè.* Qui iuraverit vanè במזיד *petulanter*, vapulat. Qui ex errore debet afferre oblationem &c. *Maim.* l.c.

§. *Iuramentum vanum* est etiam quadripartitum (sed non eodem modo quo prius.) הנשבע על דבר ידוע שאין כן כגון על איש שהוא אישה *Cùm quis iuramento asserit quod notissimæ veritati est contrarium. Veluti si iuraret virum esse fœminam*; fœminam esse virum, Columnam lapideam esse columnam auream &c. Vel *cùm quis iuraret id esse vel fuisse, quod omnino impossibile*, ut se vidisse camelum in aëre volitantem. 2. Cùm *quis iureiurando id assereret* שאין בו ספק לאדם *de quo nemo dubitaret.* v. g. *Cœlum esse Cœlum, lapidem esse lapidem, duo esse duo.* In quibus homini, nullum est dubium, ut iuramentum ad eius confirmationem requireretur. 3. שנשבע לבטל את המצוה *Cùm quis iurat se velle abstinere ab eo quod præceptum est*; verbi gratiâ se nolle sua ציצית aut phylacteria gestare, se nolle in tuguriolo festum Tabernaculorum transigere, in Paschate azymum comedere; se velle ieiunare in Sabbathis & diebus festis. &c. 4. שנשבע על דבר שאין כוח בו לעשות *Cùm id se facturum iuraret, quod omninò ipsi impossibile*, v.g. se per triduum & trinoctium non dormiturum, per plenam septimanam se nihil gustaturum &c. Qui ex his quatuor speciebus falsò iurat peccat contra præceptum negativum, & si petulanter iuraverit vapulat.

§. *Iu-*

§. *Iuramentum de deposito est*, quando quis iurat socium suum nihil apud ipsum deposuisse, aut se quicquam habêre quod ad ipsum pertineat; aut quando asseverat iuramento se depositum non habere; sed illud surreptum, fractum, aut perditum esse. Propter hanc præcepti negativi transgressionem non vapulant. Qui verò de deposito falsò iuraverit, debet restituere substantiam quam se habêre iuramento negavit, cum additione quintupli & oblatione pro reatu.

§. *Iuramentum testimoniale est*, quando testes sciunt de deposita pecunia, & deinde cùm coram magistratu sunt, iurant se nescire an aliqua pecunia deposita sit nec ne. Qui ita iurant pro suo delicto oblationem afferre debent. *Maymon* & *Mischna* l.c.

§. In tribus ex his iuramenti generibus de veritate rei iuratæ solùmodò cautum est, non de vanitate iurandi; Cautionem quidem aliquam adhibêre videntur circa iuramentum vanum & temerarium, *primò* quatenus existimarunt illum qui sic iuraret execrabilem fieri, & flagellandum esse, & quamvis oblationem offerret, tamen solùm respectu hominum purgari, non statim etiam in conspectu Dei; *Maymon Hal. Schebhuot* c.12. Ita etiam talem flagellationi adiudicant *Gemaristæ Hier.* in *Schebhuot* fol.34.4. *qui iurat duo esse duo vapulat ob vanum iuramentum. Secundò* quatenus terrorem addiderunt ex feralibus exemplis, quale est illud l. m.c. *Viginti quatuor cœtus fuerunt in Austro, atqui omnes vastati sunt ob iuramentum vanum.* In-

cerim tamen ad periurium quod prohibetur Lev.xix.12. omne de iurando peccatum Iudæi reduxerunt, de iuramento vano parum curantes; imò illud in tam arctum circulum conclusêrunt, ut quis millies vanè iurare posset, & tamen intrà limites cautionis de vano iuramento non includi, sicuti ex innumeris illis restrictionibus quas Maymonides affert videre est. Quare non mirum, si Christus Matth.v. Iudæos circa hanc materiam perstringat.

§. *Iudæi in usu habuerunt iurare per creaturas.* Maymon ubi supra cap.12. מי שנשבע בשמים בארץ ובשמש וכיוצא בהן *Si quis iurat per cœlum, terram, solem & similia: sit licet animus iurantis sub his verbis per illum iurare qui hæc creavit, hoc tamen non est iuramentum. Aut si quis iuret per aliquem ex Prophetis, aut per aliquem librum è libris scripturæ, sit licet sensus iurantis per illum iurare, qui istum Prophetam misit, aut qui istum librum dedit, nihilominus hoc non est iuramentum.* (Notat tamen etiam author noster in seq. Populum edoceri debere ne illis formulis abutatur שלא ינהוג קלות ראש בשבועות *ne tandem usu veniat, ut desultoriè de quovis iuret.*) Sic quoque *Mischna* in *Schebhuot* c.4. *Si quis alium adiuret per cœlum aut terram reus non est.*

§. *Iurarunt per cœlum. Bab. Beracot.* folio 55. השמים כן הוא *Per cœlum res ita se habet.*

§. *Iurarunt per templum. Cheritut* cap.1. v. 7. Cùm venderentur aliquando *Hierosolymis turtures & pulli columbarum denario aureo, dixit Rabban Simeon Ben Gamaliel* המעון הזה לא אלין הלילה עד שיהוא בדינרין *Per habitationem hanc* (i.e.

(i. e. per templum hoc *V. templi nomina.*) *Hac nocte non quiescam nisi veneant denario argenteo.* *Ketubbot* cap.3. & *Tosapht.* ibid. *Dixit R. Zechariah Ben Ketsab* המעון הזה *Per templum hoc, non recessit manus mulieris è manu mea.* Bab. Kiddufchin fol.71.1. Dixit R. Iochanan היכלא *Per templum, est in manu nostra monstrare, quinam legitimæ stirpis sint* &c. Sed luculentissimum de hoc iuramento dictum habemus apud *Iuchasin* fol.56.col.1. *Bava Ben Butah iuravit, per templum in fine tractatus Cheritut, & Rabban Simeon Ben Gamaliel in initio* וזה מנהג בישראל *Et talis fuit mos in Israele.*

§. *Iurarunt per Hierosolymam.* Tosapht. ad Nedarim cap.1. Dicit R. Iudah, *Qui dicit per Hierosolymam, nihil dicit, nisi intento animo voverit Hierosolymam versus.* Vbi etiam post duas lineas interiectas adduntur hæ iurandi vel vovendi formulæ: ירושלם לירושלם בירושלם היכל להיכל בהיכל: *Hierosolyma, pro Hierosolyma, per Hierosolymam. Templum, pro Templo, per Templum. Altare, pro Altari, per Altare. Agnus, pro Agno, per Agnum; Pastophoria, pro Pastophoriis, per Pastophoria. Lignum, pro Ligno, per Lignum. Sacrificia ignita, pro ignitis, per ignita. Patina, pro patinis, per patinas: hac omnia quod ego hoc faxo tibi.*

§. *Iurarunt per capita sua.* Sanhed. cap.3.2. *Tenetur quis proximo iurare, & dicit ille* דור לי בחיי ראשך Vove (vel iura) *mihi per vitam capitis tui.*

§. Claudit Maymonides suas de hac materia velitationes hoc effato טובה גדולה היא

לאדם שלא ישבע כלל: *Magnum bonum homini est si ab omni iuramento possit abstinere*: Christus voluntario & arbitrario iuramento planè nullum locum permisit, interim tamen legitimum non exclusit; dehortantur Iudæi suos *ne nimii sint in iuramentis, quia impossibile est ne multùm iurando non aliquando profanent*, sicuti monent in *Demai* c. 2. 3. *in Gloss. R. Salom.* Salvator noster planè prohibet ullo modo aut per creaturas, aut per alias vanas rationes iurare. Quæ prohibitio intereà iuramentum legitimum præsupponit; Christi enim intentio est abusum corrigere.

§. Iuramentum administrationis, quo iurabant se fideliter administraturos, quod ipsis commissum erat, vocant שבועת אפיטרופסות *Pesach* fol. 68. 2. in *Com.* Cl. Buxtorf. Lex. T. 183. Qui est suspectus de pecunia, est etiam suspectus de iuramento. *Metzia* f. 6. 1. de Iuramento Iudicum & Rabbinorum vid. Cl. Buxt. L. T. p. 626. licet fallere publicanos Iuramento. *Nedarim* c. 3. v. 4.

de Iuvencæ decollatione hæc habet Codex *Sotah* in cap. 9. Sectio de עגלה ערופה *de decollatione iunicis* legitur (in Synagoga) in lingua Sancta. Ex *Deuteronom.* XXI. 1. Ad illum actum celebrandum tres vel secundùm R. Iehudam quinque Senatores Hierosolymitani se conferre debent. Si reperitur Cadaver (cuius cædis author ignotus est) sub aliquo acervo absconditum aut arbori suspensum, aut aquis innatans iuvencam non decollant, quia *Deut.* 21. 1. dicitur *in terra*. Si cadaver reperitur propè littus aut

aut propè aliquam urbem, in qua plurimi gentiles sunt, si illa nullum senatum habet non decollant. Cadavere reperto ad vicinas urbes mensurationem instituunt, ut sciant quænam propior sit, nam ex illa vitula afferri debet. Non metiuntur nisi ab illa urbe in qua Senatus aliquis est. Si cadaver æqualiter distans à duabus urbibus reperitur, tunc ambæ civitates iuvencam afferre debent. Mensura illa fiebat fune qui vocabatur אפסקימא *Aphaskima*, & qui debebat esse quinquaginta cubitorum *Bab. Erubhin* fol. 58. 1. tales funes ex palmæ foliis conficiebant. *Plin.* lib. 16. c. 24. Hierosolyma verò hoc fruebatur privilegio, ut ad vitulum afferendum non obligaretur.

§. Si caput hominis confossi reperitur in loco uno, corpus verò eius in loco altero, caput ad corpus devolvunt. Mensuratio incipitur secundùm R. Eliezer ab umbilico eius, secundùm Akibam à naso eius. Secundùm alium à collo eius.

§. Mensuratione factâ & dimissis Senatoribus Hierosolymitanis, qui mensurationi præesse debebant, adducitur Iuvenca bovis, quâ nullum officium aut labor adhuc factus est, carens omni vitio, & illam deducunt ad locum occisi (qui à S. Scriptura vocatur נחל איתן *vallis Æthan.*) Postea illam securi à posteriori parte decollant; locusque ille illicitus fit ad sementem & cultum; potest tamen ibi linum excuti & lapides effodi.

§. Vrbis illius (ex qua vitula adducta) Seniores debent manus suas lavare aquâ in loco

decollationis eius, & dicere ידינו לא שפכו את הדם הזה ועינינו לא ראו : *Manus nostra nonfuderunt hunc sanguinem, nec oculi nostri viderunt.* Et quia in mentem venire posset Seniores illius Senatus esse homicidas (saltem per accidens,) his addunt. Hic non venit in manus nostras, ut nos ipsum dimiserimus absque alimento, non ipsum vidimus, ut ipsum absque comitatu reliquerimus. Sacerdotes verò huic ceremoniæ præsentes dicunt. *Propitius esto populo tuo Israel, quem redemisti, Domine, & non reputes sanguinem innocentem, in medio populi tui Israel.*

§. Si homicida invenitur antequam Iuvenca decollata fuerit, illam iterum ad suæ gregis pascua dimittunt. Postquàm autem decollata est, in loco decollationis etiam inhumatur, utpote quæ ab initio propter dubium adducta fuit, postquàm autem dubium expiatum est, illa sibi permittitur. Si verò decollatâ iuvencâ homicida reperitur omninò occiditur.

§. משרבו הרצחנים בטלא עגלה ערופה *Postquam numerus homicidarum multiplicatus fuit, cessavit iunicis decollatio.* Nempe à quo venit Eliefer filius Dinai, quem antea Techinam filium Phariseæ vocaverant, deinde autem (ob sua latrocinia) בן רצחן filium homicidam nominarunt. (Postquàm enim tales scelerati ingruissent, non difficile erat cognoscere quinam illarum cædium Authores erant, ad quos aliàs in dubia cæde investigandos Iuvenca decollabatur.) Vide plura in *Gem.* ad *Sotah* c. 9.

§. Hæc vitulæ in solenni cæremonia decollatio à summo legislatore ob sapientissimas san-

ſanctiſſimaſque cauſas inſtituta eſt, ut omnia, quamvis nos homunciones illas adeò complecti non queamus; probabiliſſimæ tamen nobis videntur illæ, quas Doctiſſimus Maymonides ruſpatus eſt in *More Nevoch.* III 40. & quas iam aliquo modo innuimus; Affert autem ille præcipuè duas rationes; 1. eſt כי תמביא אותה היא העיר הקרובה אל החלל ועל הרוב ההורג הוא ממנה *Quoniam vitula adduci debuit ex civitate proxima, ex qua ut plurimum erat qui cædem commiſerat, & ita faciliùs dignoſci potuit.* 2. eſt. *Quia propter iſtam in factum inquiſitionem, ſeniorum ad id negotii egreſſionem, propter populi adſtantis coronam, vitulæ acceptionem & decollationem, plurimi neceſſariò inter homines feruntur ſermones; ac ita publicâ iſta actione, vel cadis author invenitur, vel ab alio qui vel rei conſcius eſt, vel famâ de eo audivit, proditur, vel ex ſignis cognoſcitur, quod N. ſit interfector.* His adde quòd in publicis actionibus & animadverſionibus homines multò vehementiùs à talibus facinoribus deterreantur, quàm ſi inquiſitio ſimpliciter inter parietes fiat. Hinc publicam indagationem etiam gentes retinuerunt, quam Noſtrates Ein Landtag nominant; & non exigui uſus in Politia eſſe iam ſæpius experientiâ comprobatum eſt.

§. Notatu inſuper dignum eſt, quod Deus prohibuerit vallem in qua vitula decollata fuit, aut ut propriam poſſidendi, aut denique ulla ratione colendi; Magiſtratus enim cuius intererat ſummâ curâ impedire, ne aliqua ſuæ ditionis pars profana & inutilis redderetur, ita

omnem operam ad homicidam detegendum collocare cogebatur, quod innuit *R. David Kimchi*, in lib. rad. ad vocem איתן. *Illud fit ut cauti sint in regionibus & terminus suis, ut non inveniatur ibi interfectus* כדי שלא יאבד מהם מבחר אחוזתם *Ut non pereat ab eis locus electus possessionis eorum.* Observa hic vallem איתן (sive ut Mischna exponit) קשה *asperam* dici, non quòd tunc talis erat, ut nonnulli existimarunt, sed quia talis futura erat, propter sublatum cultum, quo antea fertilis & pinguis florescebat. Nota etiam Iuvencam debuisse esse absque macula, quamq; nullus adhuc labor fatigaverat. Euripidi in Phœnissis etiam laudatur πετραιωλὸς μόσχος, ἀδάμαστον πῶμα. Et Senecæ.

------ Vacca quam non flexerat
Vomer, aut tardi iuga plaustri.

K.

קבים *Kabim* vide *Cabi.*

de KARRÆIS vid. Buxt. Lex. Talm. p. 2113.

KEDRON Vallis. De ea vide *Ioseph.* de bello lib. 5. c. 8. Singulis vicibus ac vacca rufa comburenda erat, ædificabant suppedaneum arcubus fulcitum à templo in montem Oliveti trans vallem Kedron. *Maymon* in *Schekalim* cap. 4. 8.

§. E valle ciheracea torrentis Kedron demessus fuit manipulus primitialis, tota cæremonia describitur in *Menachot* cap. 10. (vid. f. 1.) Sordes Hierosolymæ deducebantur Canali in vallem Kedron. *Hieros. Nasir* fol. 57. 4. Vt & for-

& sordes templi, quæ deinde hortulanis vendebantur, ad stercorandos hortos. *Bab. Ioma* fol. 58. 2.

קנים *Kinnim* Significat illas scutellas in quibus placentas & alia in templo exponebant, in mensa propositionis. *Maymon. Beth Habech.* cap. 2. Sub finem.

קרי וכתיב *Keri ucetif* Quomodo ortum sit variæ sunt sententiæ, sed probabilissima hæc est. *Hierosʃ. Taanit* fol. 68. 1. dicitur שלשה ספרים מצאו בעזרה *tres libros invenerunt in atrio, Librum* מעוני, *Librum* זעטוטי, *& Librum* היא. *In uno invenerunt scriptum* מעון אלהי *& in duobus* מעונה אלהי קדם קדם (Deut. 32. 27.) *Hæc duo posteriora approbarunt, alterum verò reiecerunt.* Rationi consentaneum est, hos tres libros triplici cœtui Iudæorum, in *Iudæa, Babylonia*, & *Ægypto* respondisse, præcipuè cum vox זעטוטי, idem fermè sonet quàm *septuaginta*: vel saltem illum interpretem oleat. Nam in *Massecet Sopherim* cap. 1. 8. expresè dicitur זעטוטי esse ex immutationibus istis, quas LXX. in legem invexerunt. Quid ni autem nobis *Keri* & *Cetib* ex hac exemplarium collatione ortum sit? præcipuè cùm ita conferre maximè in usu habuerint; ut ex exemplis quæ in loco citato proferuntur videre est.

קטון *Katon* Minorennis quis sit. Vide *Adolescentulam* & *Trumam.*

קרקע בית רובע *Karkang beth robhang* Est fundus in quo quarta pars Cabi seri potest. *Peah.* 3. 6.

קפוטקיא *Kapputkia* Quid? Vid. in Q.

L.

LABRUM הכיור erat inter propylæum ſive porticum & altare, ac protrahebatur verſus auſtrum, *Middot* cap.3.6. Vt plures Sacerdotes poſſent unâ manus & pedes abluere, pro duobus Epiſtomiis eius Ben Katin fecit duodecim. *Ioma* cap.3. *Aruch.* in דדים. Fecit hic Ben Katin inſuper Labro Machinam, ne aquæ eius noctе *pollucrentur*; (Cl. Buxtorf. vertit, ne aquæ *corrumpantur*; An rectè vid. apud *Scheringh mium Ioma* pag. 70.) De Labri loco accuratè *Maymon Hal. Beth Habbech* c. 1. & c. 2.

LACERATIO veſtium fieri poteſt, excepto סרבל *pallio exteriori*, & בגד הזיעה *Interula*, in omnibus reliquis veſtis partibus, etiamſi decem eſſent, ſed vix ultrà palmæ longitudinem lacerant. Laceratio quæ propter parentes fit, nunquam reſuitur; quæ autem propter alios poſt trigeſimum diem &c.

§. Laceratio veſtium fit 1. in *Luctu* ob mortem parentum, principis, prætoris ſummi &c. ſtatim ad egreſſum animæ ſi quis præſens ſit, aut in primis ſeptem diebus, ſi quis non peregrè eſt, vel triginta ſi procul abeſt, ad primam de mortuo famam. 2. in *Blaſphemiis* & conviтiis ad Deum, de hoc proceſſu iudicantium Blaſphemantem & veſtes lacerantium vid. *Blaſphemum* & *Gemaram Babyl.* ad *Sanhed.* c. 7. 10. 3. Si quis audiat videatve verba legis flammis abſumi, ſi audiat, urbes, templa, ſcholas vaſtari, aut comburi, populumque Iudaicum trucidari.

§. La-

§. Laceratio fit ſtando anteriùs tantùm non ad latus, neque ad fimbrias inferiores. *Maym. Hal.* אבל c.9. Vid. Cl. Buxt. L. T. p. 47.

Lamech : Vide de eo plura in ראשי אבות Cl. "*Heideggeri*. D. Leigtfootus locum Gen. IX. "ſic explicat; Introduxerat Lamechus Bigamiam; vaſtaverat ea etiam univerſum mundum *Gen.* VI. Ob ſcelus tam nefarium, & exemplo ſuo homines infinitos perdens, percutit & pungit eum iuſtitia & vindicta divina, horrore & aculeo conſcientiæ, ita ut gemens & eiulans coram bigamis ſuis, *Adah* & *Zillah* queratur & fateatur, ſe homicidam eſſe Caino longè cruentiorem. Is enim unum Abelem tantum occiderat, ille autem iuvenes ſeneſque exemplo ſuo ſcelerato infinitos.

Lampades; & earum adoratio Vid. *Cultus Templi.*

Lanionum pedes *præcidit plantatio, ut & eorum qui comprimunt menſtruatas.* Hoc dictum exſtat *Bab. Beza* fol. 25. 2. Quæritur quomodo intelligendum ſit? Mihi placet expoſitio Cl. Caſtelli. *Ille qui vineam plantavit ex illa fructus non ſumit, niſi præterierint tres anni præputii, & adveniat annus quartus, in quo fructus liciti ſunt: at Laniones non exſpectant, donec beſtiæ & pecora ad maturum tempus pervenerint & licita fiant, ut & nec Dominus menſtruata donec purificata ſit; illi deberent à plantatione ſuum officium petere & diſcere*, qui ſenſus eò plauſabilior eſt, quod ipſum etiam *Aruch* in נטיעה referat, de Laniis vid. *Kidduſchin* fol. 82. 1.

Lapidatio ita fiebat. Vnus officialium ſtabat

ad ostium curiæ, tenens manu sudarium: unus item equo insidens, tantum inter ipsum & se intervalli relinquebat, ut eum commodè videre posset. Tum si quis se offerat, qui damnatum insontem esse doceat; iste sudarium quatit, eques concitato cursu damnatum retrahit, quin etiam si ipse quid solidi ad suam innocentiam demonstrandam afferat, quatuor aut quinquies reducitur. Si hoc modo innocentia eius comprobetur, liberum dimittunt; sin minus prodit ad lapidandum, (nam locus supplicii debuit esse extra locum iudicii; ne senatus videretur cædibus delectari) antecedente præcone atque clamante *Vir iste N. N. prodit lapidandus, ob culpam hanc; testes facti sunt N. N. Quicunque demonstrare potest ipsum insontem esse, accedat.* Quando decem cubitis abest à loco lapidationis iubetur confiteri; si nescit confiteri sic iubetur dicere תהא מתתי כפרה על כל עונותי *Mors mea sit expiationi pro omnibus peccatis meis.* Si sciat, se testium mendacio gravatum dicit. *Sit mors mea expiationi pro omnibus peccatis meis, hoc uno excepto crimine.* Quando à loco lapidationis abest quatuor cubitis, vestes ei detrahuntur; Maris anteriora velantur: mulieris & posteriora; secundùm sapientes verò mas etiam nudus lapidibus obrui potest.

§. Locus lapidationis altus erat שתי קומות *geminam hominis longitudinem.* Testium alter inde reum detrudebat ut in lumbos caderet. Si conversus in pectus esset, in lumbos convertebatur; si hac ratione mortuus esset, satisfa-

ctum

ctum erat legi, sin; alter lapidem sublatum in pectus immittebat; Si hoc ictu moreretur satisfactum erat legi, sin minus à toto Israële lapidabatur. Et deinde suspendebatur. *Sanhed.* cap.6.1.2.3.

§. Hi lapidationis supplicio afficiuntur; Qui rem habet cum matre, uxore patris sui, nuru, mare, iumento; Blasphemus, idololatra; qui dedit ex semine suo Molecho, Pythomantis, hariolus, profanator Sabbâthi, qui maledicit Patri, itemque matri suæ, qui violat puellam desponsatam, seductor qui ad apostasiam impellit, Magus, filius contumax. *Sanhed.* cap.7.4.

§. Qui lapidatur illius bona evadunt, sed qui gladii supplicio afficitur, illius bona ad fiscum veniunt. *Sanhed.* c.11.4.

§. De Lapidatione vide etiam *Supplicia.*

LAPIDES varii memorantur apud Talmudicos. *Bava Metzia* fol.28.2. legitur de אבן טוען *lapide errantium*, qui erat lapis satis magnus, ad quem accurrebat qui aliquid perdiderat, & qui invenerat; prior ibi rem amissam signis describebat, posterior verò rem repertam publicabat. *Bab. Scheviit* cap.3. legitur de אבני כתף *lapidibus humeri*, i. e. qui aliter quàm humeris portari non poterant. De *Lapidibus* templi Kolis vid. *Markolis.* אבן שואבת *Magnes* Iudæis non ignotus fuit, dicunt enim in *Gem. Sanhed.* fol.107.2. Ieroboamum vi huius lapidis vitulum suum in aëre suspendisse. De אבן שעות *lapide horarum* vid. *Horæ.* In *Schabbat* folio 66. fit mentio

lapidis תקומה *Resurrectionis*, quem mulieres gravidæ collo gestabant ne abortirent. In Ioma fol.52.col.2. fit mentio *lapidis* שתיה *fundamenti* ex quo fundatum esse mundum & in quo Arcam constitisse putant. De eo V. Buxtorf. Dissert. de Petra & Lex.Tal.p.2541.

de Læsionibus vid. *Bava Kama* c. 8. & *Maym.* in *Halacot* חובל ומזיק. Generalis regula est, *Qui lædit socium suum, tenetur ei satisfacere pro quinq. rebus, pro Damno, Dolore, Neglectione, Cessatione & Ignominia.*

Lavare vid. Lotio.

Lazarus est nomen abbreviatum ab *Eleazar*, sæpius enim in dialecto Hierosolymitana, א in vocibus illâ literâ incipientibus eliditur, ut מאי אמר pro מאי מר, Item אר אבא pro בר בא. Lazarus sive לעזר sæpius memoratur. Vt in *Taanith* fol.68.2. R. לעזר בן ר' יוסי *Lazar Ben R.Iose.* *Chagigah* fol.78.4. ר' לעזר בן יעקב *R. Lazar Ben Iacob.* Qui deinde in *Sotah* fol. 23. & 20.2. vocantur nomine suo non abbreviato. *R. Eleazar.*

Lectiones Biblicæ. Iudæi annuatim quinque legunt מגילות *volumina* in suis Synagogis, & quidem integra; primum est *Canticum Canticorum*, quod legunt in 8. die Paschatis, propter exitum ex Ægypto, & commonefactionem liberationis futuræ per Messiam, & quia materia hæc læta huic festo apprimè convenit. Secundum est *Ruth*, die secundo Pentecostes, ob Genealogiam Davidis, & quia in hoc libro agitur de frugibus terræ, quarum primitias offerre tum temporis soliti fuerunt. Tertium

Threni

Threni Ieremiæ, quas die 9. mensis quinti ob captivitatem Babylonicam, & templi utriusque devastationem quæ hac die accedit, legunt. Quartum est *Ecclesiastes*, quem legunt 3. die festi Tabernaculorum, in memoriam nubium quæ operiebant tabernaculum. Adde quòd sicuti hoc festum memoriale est quòd Patres læti & contenti fuerint habitare in tabernaculis, ita hic liber docet omnia esse vana, ac unumquemque debere lætari & contentum esse iis quæ Deus ipsi largitur. Quintum est volumen *Esthera*, quod legi potest à die undecimo mensis Adar, usque ad diem 16. exclusivè in memoriam liberationis à crudeli voluntate Hamanis qui omnium Iudæorum exitium devoverat. In urbibus mœnibus cinctis communiter illam Megillam legebant die 15. mensis Adar, in pagis verò die 14.

§. Si legerunt Megillam in *Adar primo*, & Annus intercalatus sit, illam iterum legunt in *Adar secundo*. (vid. *Adar*.) *Megillah* non legenda est memoriter, aut præposterè &c. non legenda est in libro vel charta pergamena, quæ scripta est auripigmento, minio, gummi, calacantho, sed in libro qui Assyriacè atramento scriptus est. Suo officio satisfecit, qui in libro Esther incepit ab init. 2. aut 3. capitis.

§. Omnes idonei sunt ad legendam Megillam, excepto surdo, stulto & minorenni; Megillah non legitur, nec etiam circuncidunt, aut lavant, donec illucescat sol. Tota autem dies ad eius lectionem idonea est. Qui Megillam legit potest vel sedêre vel stare; ubi

benedicere soliti sunt benedicit. Diebus secundo & quinto septimanæ, (qui vocantur ימי הכניסה) Tres sunt qui legunt. Qui aperit & convolvit librum legis, benedicit ante apertionem & postquàm clausit. *Megillah* c. 1. & 2. 4.

§. De Lectionibus Biblicis plura vid. in הפטרות in H. In *Megillah* cap. 4. adhuc hi generales Canones exstant. Qui legit legem, ne minus legat quàm tres versus ne prælegat interpreti plusquàm unum, vel in Prophetis (si vult) tres. Si tres illi sunt in tribus diversis sectionibus, legunt eas sigillarim. Transiliunt in lectione Prophetica, non legali. Historia Rubenis legitur non autem licet interpretari; Historiam Tamaris legunt & interpretantur. Historiam vituli priorem legunt & interpretantur. Historiam verò vituli secundam, (quæ incipit v. 21. Cap. 32. Exod.) legunt, at non interpretantur. Benedictionem Sacerdotum, historiam Davidis & Amnonis nec legunt nec interpretantur. Non legunt *Haphtaram* c. 16. *Ezech.*

Lecti, de ipsorum immunditie Vid. f. l. in I. Antiquitus lectum splendidum singuli in ædibus suis stratum habebant, nec ulli serviebat, nisi לשר הבית *Principi vel Angelo* domus, sive laribus. Hic lectus vocatur ערסא דגדא *lectus bonæ fortunæ*, *Nedarim* fol 56. 1. *Sanhed.* fol. 20. 1. Inter diversas species lectorum celebrantur מטה גלליניתא *Lectus Galilæus*, qui per partes complicari, & ab uno loco in alterum deferri solebat. *Schabbat* fol. 47. 2.

Lepro-

LEPROSUS. Nulla est differentia inter מצורע מוסגר *Leprosum inclusum* & מצורע מוחלט *leprosum absolutum*, nisi פריעה ופרימה *denudatio capitis, & discessio futura vestis*. Nulla est differentia inter leprosum post inclusionem mundum pronuntiatum, & eum qui antea absolutè immundus pronuntiatus, iam mundus evadit, præter rasionem & oblationem avium. *Megillah* c.1.v.7.

§. Lepræ plagam in festo secundùm R. Meir (Sacerdos) potest להקל in meliorem partem diiudicare (ut dicat Tu mundus es,) sed non potest להחמיר *illam aggravare*, (ut dicat immundus es,) sed secundùm Sapientes, nec hoc nec illud licet. *Moed Katon* cap.1.5.

§. In Leprosi mundatione hæc peragenda erant; Afferre debuit Sacerdos pro Leproso tria pecora; sacrificium scilicet pro peccato (חטאת) & Sacrificium pro transgressione(אשם) & holocaustum. Pauper autem attulit sacrificium pro peccato è volucribus & holocaustum è volucribus. Deinde Sacerdos adstitit Sacrificio pro transgressione, atque ambas ei manus imposuit, atque mactavit. Duo autem Sacerdotes sanguinem excipiebant, unus in vasculo alter in manu; Hic posterior ad leprosum accedebat in conclave leprosorum (quod erat in angulo atrii mulierum occasum æstivum spectante *Middot* cap. 2.) eumque sistebat in porta orientali atrii Israelis quæ Nikanoris appellata, caputq; eius extendebat intra atrium, sanguinemque dabat super infimum auris eius; manum etiam intra atrium extendebat; &

sanguinem pollici eius inspergebat, Idem faciebat respectu pedis. Alius deinde iisdem membris oleum infundebat. Ratio autem cur Leprosus exerto collo caput & aures protruserit in atrium redditur à Glossatore.
Porta Nikanoris fuit inter atrium mulierum & atrium Israelis. Iam verò in atrium Israelis non licuit cuiquam ingredi, pro quo non perfecta esset expiatio; atque è contra non licuit extra istud atrium proferre sanguinem sacrificii pro transgressione. Vide omnia accuratiùs in *Negaim* c. 14. & *Maymon* in מחוסרי כפרה cap. 4. & eius Glossa ad *Sotah* c. 1.

§. Leprosi cultui divino interesse poterant in Synagogis civitatum mœnibus non cinctarum, ita tamen ut semper aliqua esset differentia, inter ipsorum locum & aliorum, sed non poterant ingredi urbes muro cinctas, multò minus templum. *Maymon* Hal. *Tephillah*. Hinc primò à Sacerdote aliquo in provinciis visitabantur & purgabantur, & deinde die septimo mundationis suæ iterum se monstrabant, aqua se abluebant, & tum demum Hierosolymas accedere poterant ad complementum purificationis suæ perficiendum. Vid. *Maymon* in טומא' צרעת c. 11. Ordinariè omnes impuri summo mane se ante atria conferebant, & deinde post auditum sonum campanæ מגריפה à Præside stationis ad portam *Nikanoris* deducebantur. *Tamid.* c. 5.

§. De variis Lepræ speciebus videatur *Maymon* in *Hal. Tummeat. Tzor.* Inter alia ibi hæc habemus. צרעת est Nomen quod ὁμονύμως dicitur

citur & complectitur species multas, quarum nulla similis est alteri. Nam 1. *Albedo cutis* vocatur צרעת. 2. *Casus pilorum* quorundam capitis aut barbæ vocatur צרעת. 3. Mutationem in vestibus & ædibus Lex etiam צרעת vocat; illa autem non fuit res ordinaria in mundo, sed miraculum & portentum in Israele.

§. Addamus hic illud quod in *Ialkut* in Iobum 28. 25. legitur. Homo constat ex dimidia aqua & dimidio sanguine. Quamdiu iustè vivit, non plus est aquæ in homine, quàm sanguinis; Quando peccat tunc vel aqua exuberat, & fit hydropicus, vel sanguis superat aquam, & fit leprosus.

LEVIATHAN Iudæis est Balæna portentæ magnitudinis. Vid. Cl. Buxtorf. Synag. Iud. c. 36. & Lex. Talm. p. 1128.

LEVITÆ 4000 deputati erant ut essent portarii & custodes templi, & 4000 qui cantarent in templo; hi ita dividebantur ut per hanc hebdomadam illi, per aliam verò alii ministrarent; postquàm autem à Sabbatho ad Sabbathum ministrassent, & ministerio hebdomadario vesperâ Sabbathum præcedente absoluto, domum redibant vocabantur יוצאי השבת, illi verò qui his succedebant באי השבת Vid. *Schindl.* in Lex.

§. Levitarum urbium suburbia erant 3000 cubitis ab unoquoque latere, à mœnibus scilicet urbis & extrà, *Num.* 35. 4. 5. Mille priores suburbia complectebantur, & bis mille posteriores erant pro agris & vineis; non licuit

illis civitatibus, mortuos intra hos terminos sepelire. *Maym. Hal.Schemita* vejobel Cap.13. Omnes civitates Levitarum erant civitates refugii; cum hac distinctione tamen à sex istis, propriè sic vocatis, quòd sex istæ refugium semper præberent & omnibus, suppeditabantque victum gratis; At Leviticæ non ita. *Maym. Hal. Rozeach* c.8.

§. Officium Portariorum erat aperire & claudere portas montis templi & atrii mulierum (reliquas portas enim per Sacerdotes aperiebantur) & per totum diem ibi curam adhibêre ne aliquid impuri templum ingrediatur, aut quid fieret quod sanctitatem illius loci non deceret. Noctu verò debebant in 24. locis excubias agere in honorem templi (*Maymon Beth Habech.* cap.8) 1. Custodia erat in omnibus portis montis templi, in porta orientali, in porta septentrionali *Tedi*, in duabus portis Meridionalibus *Hulda*. in porta occidentali *Copponius*: custodia etiam erat in angulis magni huius spatii quadrati Sancta loca cingentis. Portæ *Parbar* & *Asuppim* in plaga occidentali custodiâ opus non habebant. 2. Circa murum atria cingentem duæ erant Custodiæ in duobus angulis orientalibus, & duæ in duobus angulis occidentalibus. Erant deinde duæ portæ sed Levitæ in illis non excubabant, scil. *Porta aquæ* in cuius camera *Abbtines* custodiam curabant Sacerdotes, & *Porta* קרבן in cuius conclavi *Beth Mokad* etiam Sacerdotes excubias agebant. In loco Septentrionali *Corban* vocato, è regione Sancti Sanctorum etiam Levita-

vitarum custodia erat, Item in parte meridionali è regione veli, item à tergo Sancti Sanctorum. *Porta Nitsots* custodiam habebat partim ex Levitis partim verò ex Sacerdotibus constantem. Singulis noctibus Præfectus custodum visitabat omnes custodias. Vid. איש הר הבית in A.

§. De Levitis Cantoribus vid. *Musica.*

§. Recenset *Ialkut* in *Psalm.* 137. *Babylonios petiisse à Levitis ut carmen aliquod testudine psallerent, sed præmorderunt sibi pollicem manus dextera, dicentes* איך נשיר *Quomodo canemus?* Sapit historia fabulam. Causa cur Levitæ non etiam in divisione terræ recensiti fuerint, est, quia Deus est Hæreditas ipsorum, nec debent in bellum ire quia sunt חיל ה׳. *Maym. H. Schemita* c. ult.

LEVIRATUS. De hoc iure vid. *Calcei extractionem.*

Erat etiam in usu apud Patres qui ante datam legem vixerunt, ut patet exemplo filiorum Iudæ, Ere, Onane & Schela. *Genes.* XXXVIII. 7. 8. Probabile est ipsos hanc consuetudinem habuisse מבית דינו של שם *à Consistorio Semi*, non autem ex moribus Cananæorum, ut alii volunt.

Fratres uterini ex eadem matre non eodem patre prognati, ad hoc ius non obligantur. *Maym.* in *Hal. Iabom Vechaliza.* cap. I. *Fratres ex matre tantùm non censentur pro fratribus, aut in materia leviratus, nam illi sunt quasi non essent fratres, cùm non sit fraternitas quæ à patre non est.* Nec contrarium probat exemplum

Noemi *Ruth.* 1. 11. quæ nurus ſuas ita alloquitur, an in utero meo adhuc ſunt filii, Reſpondet enim Aben Eſra *illud ex ingenti amore erga nurus dici*; quaſi diceret, ſi ego unquam filios haberem, ego illos vobiş traderem.

Datâ lege accedit Leviratui circumſtantia de *Extractione Calcei*, quæ ſi fuiſſet ante legem Onan Thamarem non duxiſſet, cum illud invitus fecerit.

Lex diſtinguitur in תורה שבכתב *legem ſcriptam*, & תורה שבעל פה *oralem* vid. *Schaare Orah* in lit. ה. fol. 4. Quicunque remittit ſtudium legis, non erit in eo facultas conſiſtendi in die anguſtiæ *Beracot* fol. 36. *Non confirmantur verba legis niſi in eo* שמשים עצמו כמי שאינו *qui ſe ipſum ducit quaſi pro nihilo. Sotah* fol. 21. 2. Vid. Cl. *Buxtorf. Florileg.* & *Lex. Talm.* p. 983.

§. Legis lucem infinitis encomiis celebrant vid. *Bereſchit Rabba ſect.* 3. ubi dicitur, *In hiſtoria creationis quinquies ſcribitur lux; ſecundùm quinq; quintades legis.*

§. De legis ſtudio plura habemus in *Hieroſ. Beracot* p. 3. c. 2. Inter alia R. Simeon Ben Iochai dicit; *Si fuiſſemus in monte Sinai horâ illâ quâ lex data fuit, petiiſſemus à Deo, ut homini creaſſet* תרין פומין *duo ora, unum ad perpetuum ſtudium legis, alterum verò ad vita neceſſitates.* Et R. Iſmael loco citato non tantâ erga legem religione ducitur, ſic enim de illa loquitur; *In verbis legis eſt* איסור *prohibitio,* & היתר *perhibitio ſive permiſſio, item levia & gravia, ſed verba noſtrorum Doctorum* כולם חמורים *omnia gravia ſunt.*

§. Li-

§. Liber legis in quo sunt duo errata in unaquaque pagina, emendabitur : si tria reponetur, vel occultabitur. *Menachot* fol.29.2. Omnia corpora hominum vaginæ sunt : beatum illud corpus לדזכי דהוי דרופתקי דאוריתא *quod meretur ut sit vagina legis*. *Sanhed*. fol.39.2.

§. Legem Græce scripserunt quinque Seniores pro Rege Ptolomæo, fuitque iste dies acerbus Israeli sicuti dies quo factus est vitulus, eò quod lex non potuit verti, secundùm quòd ei est necessarium. *Mass.Sopherim* c.1. Hoc etiam labefactat quæ vulgo de LXX. Interpretibus dicuntur, de quibus vid. *Interpretes*.

§. Incolæ civitatis, si vendiderint plateam civitatis, pecuniis eius comparare tenentur Synagogam, si vendiderint Synagogam comparare arcam : si arcam, comparare מטפחות *ventralia* (ita vocant pretiosa illa lintea quibus librum legis involvere solebant, vid. *Sanhed.* 100.1. & *Kilaim* cap.9.) si vendiderint ventralia, debent comparare libros, si libros vendiderint debent comparare librum legis ; at si vendiderint legem, ne comparent libros, & ita de cæteris. *Megillah* c.2.1.

§. In *Bereschit Rabba* §.20. fit mentio תורת ר׳ מאיר *legis R. Meir*, & dicitur in illa quædam aliter se habuisse quàm in lege Mosis, (vid. Adam.) quæritur quid illa *lex R. Meir* fuerit? ℞. Nobis videtur per *legem R. Meir* solùm intelligi volumen aliquod legis, in cuius margine vel chartulis intersertis, criticas suas nugas & argutias Rabbinus ille scripserat. Vel ita vocari ipsius commentarium quem in legem scripsit.

§. De Promulgatione decem præceptorum vid. *Decem.*

§. Quo charactere Lex Dei digito tabulis lapideis insculpta, atque adeò tota sacra Biblia exarata fuerint, disceptatur inter doctos. Quidam literas Hebraicas hodiernas quibus sacer codex iam ubique descriptus est, esse genuinas ac primigenias illas quibus Deus Scriptoresque sacri usi fuêre, existimant; Atq; in hanc sententiam descendunt ferè omnes, aut saltem præcipui inter Hebræorum Magistros. Alii hanc prærogativam deferunt characteribus Samaritanis, quos Esdram abrogasse in reditu captivitatis Babylonicæ ac in eorum locum hodiernos ab Assyriis mutuatos substituisse asserunt; Atque huius sententiæ inter Hebræos pauciores sunt Patroni. Rationes pro & contrà Videsis apud Cl. Buxtorf. dissert. de literis Hebræorum & Ioh. Leusden. de literarum Hebraicarum antiquitate.

LIBAMEN vid. *Sacrificia.*

LYCHNI vid. *Lampades.*

LILITH Lamia nocturna. Vid. *Buxtorf. Synag. Iud.* 80. *Lex. Talm.* p. 1140. *Nidda* fol. 24. 2. *Erubhin* fol. 100 2. *Kircheri Oedip.* 1. 1321. *Selden.* de Diis Syris 249. *Gregorii Opus* p. 97.

LIGNA. Apud Talmudicos multa genera lignorum sunt quæ vocantur חמור vid. *L. Talm. Buxt.* p. 788. Memoratur etiam in *Schabbat* fol. 54. 2. in Misna quædam ligni vel radicis species חנון vocata, quam ovibus in nares ingerebant, ut sternutarent, & vermes quas in cerebro habent ejicerent. In Targum Ionathanis *Gen.* 50. 1. legitur

tur de pretiosissimo quodam lignorum genere, quod שנדפין vocatur, & ex quo vult factum fuisse lectum Iacobi.

§. Referemus hic quomodo versati sint circa ligna altaris. Præceptum expressum exstat Lev.6.13. ignem altaris nunquam extingui debêre. Videtur etiam divinam providentiam Iudæos in illo exequendo adiuvasse, notat enim *Talmud* in *Avoth* cap. 5. *pluviam ignem altaris nunquam extinxisse.* Certè secundùm *Maym.* in *Tamid. Umusaph* cap.2. ille vapulare debuit, qui præsumpsisset ignem illum ex intentione extinguere: quod satis ostendit ipsos non negligenter hoc præceptum de ignis perpetuitate observasse. De Festo ξυλοφορίας quô ligna de quibus loquimur afferebantur vid. *Ioseph.* de *bello libro* 2. cap. 31. *Massecet Taanit* cap.4. recenset novem dies speciales in anno, ad hoc destinatos ut novem familiæ in illis ligna afferrent. 1. die Nisan afferebant *Arahi* filii; die 2. Tammus filii *Davidis*, filii Iudæ; die 5. mensis Abh filii *Parosch*; die 7. eiusdem mensis filii *Ionadab* filii Rechab: & die 10. filii *Senaah*; die 15. filii *Zattu*; die 20. filii *Paleoth Moab.* Die 20. mensis Elul filii *Addin*; 1. Thebet iterum familia *Parosch.*

§. Ligna hac ratione allata primum seponebantur in לשכת דיר העצים (*onclave lignorum* quod erat in angulo septentrionali atrii mulierum, & deinde ab illis Sacerdotibus qui ob aliquod vitium ad sanctiorem cultum ineptiores erant perscrutabantur an nulli inessent vermes, (*Middot* c.2.) quæ ab illis immunia erant

deinde transportabantur in aliud conclave, quod in *Middot* cap. 5. etiam לשכת העץ vocatur, item conclave *Parhedrin*, ut deinde ligna ad continuum usum ad manus essent. Illa ligna verò quæ vermibus corrosa erant, poterant adhiberi ad assationes, coctiones & alias præparationes carnium sacrificiorum; item pro igne quo se refocillabant tempore brumæ Sacerdotes & Levitæ.

LINGUÆ an æternæ sint disputatur in *Cosri* p.25. Plurimarum peritiam maximè necessariam esse ostendit *Seld. Syned.* II.244.395. præcipuè autem Hebraicam utilem & necessariam esse probat *Cosri* 131 303. Cl. *Buxt.* VIII. *Dissert.* I. De Linguarum confusione varietate, numero, Idem. VII. *Dissert.* 52. Seniores Synedrii magni debebant plurimarum linguarum, 70. nempe, cognitionem habere, ne opus haberet Senatus audire quenquam ex ore interpretis. Vid. *Maym. Sanhed.* cap. I. §. LXX. linguas calluit Mardochai unus ex magnis Senatoribus, illud ignorarunt שני טרסיים *Duo Tarsii* (vel ærifices) & loquuti sunt in lingua Tursi. *Megillah.* fol. 13. 2.

§. De Linguis vid. *Græcia*.

לקט *Leket* Specilegium, eius definitio est הנותר בשער הקצירה illud quod decidit cùm seges demetitur, omne itaque illud quod ex manibus messorum violentia quadam excussum est לקט esse non potest, nisi forsan illud quod intra manus messoris est. Vid. *Bartenoram* ad *Peah.* 4. 10. Si pauperes post messores incedentes, reperiunt foramina formicarum in quæ congestum est frumentum, spicæ superiores sunt pauperum,

perum, quia præſumuntur ex hac meſſe deci-diſſe; inferiores verò & quæ iam nigreſcunt ſunt Domini agri. Ibid.v.11.

§. Omnia quæ in loco acervi frumenti, in quo pauperes nihil adhuc legerunt, in terra ia-centia reperiuntur, pauperibus cedunt. *Peah.* 5.1. ſi ventus quædam ex manipulis diſpergit, metiuntur illa an poſſint menſuram ſpicilegii conficere, ſi poſſunt, relinquunt pauperibus. Menſura autem illa eſt quatuor Cabi ex Coro, ſive 30. ſeæ. Culmus ſive ſpica quæ cum vicina non demetitur, ſed ſola relicta erecta ſtat, Do-mini agri eſt, ſi modò ad reliquarum ſpicarum magnitudinem creverit,ſin,pauperum eſt. *Ibid.*

§. Si commixtæ fuerint quædam ſpicæ cum acervo frumenti, pater familias profert duas ſpicas, (ſecundùm Ionathan Gen. 41. 47. talis ſpica facit duos pugillos) & ad unam dicit, *Si tu ad ſpicilegium pertines bene eſt, & hac altera erit decima eius.* Deinde primam tradit paupe-ri, alteram Sacerdoti. *Peah.5.2. Maym. Com.* Non demetendum eſt unà cum frumento le-guminis illud genus quod שובה vocatur, ne ſpicilegium illius pauperes impediat. Si quis Paterfamiliâs ipſemet opus habet angulo agri & ſpicilegio,in itinere conſtitutus, aut aliâ ne-ceſſitate adactus, domum reverſus illud ite-rum reſtituere debet. Secundùm Maymonidem verò dare poterit, quod libuerit. Peah.5.4.

§. Nemo debet operarios conducere, eâ conditione, ut filii ipſorum poſt ipſos ſpicile-gium colligant. Ille qui non permittit paupe-ribus colligere, aut permittit huic & non alte-

ri, aut unum ex illis adiuvat, æſtimatur defraudare pauperes. *ibid.*v.6.

A quo tempore חנמושות *Senes* incipiunt ad ſpicilegium ire, & poſtquàm deſcendit pluvia ſecunda (poſtquàm appropinquaverit dies 7. Octob.) cuivis ſpicilegium facere licet. Quia præſupponitur tunc pauperes ſufficienter collegiſſe,& deinde ne ea quæ ab ipſis relinquuntur corrumpantur. *Peah.*8.1.

Lotio. Erat Lavacrum in Bethania. Vid. *Bethania.* Sacerdotes ante cultûs templi inchoationem aquis ſe purificare debebant. Vid. *Labrum* & *Cultum Templi.* De Summi Sacerdotis quinque lotionibus in die Expiationis vid. *Expiationis feſtum*, & Ioma c.3.

§. In nuptiis adhibuerunt diverſa vaſa ad lavandum manus; erat משיכלא משי כולא *Vas maiuſculum ex quo ſe lavabant omnes* & משכילתא משיא כלתא *Vas minuſculum ex quo ſe lavabat Sponſa*, & ut Gloſſ. *etiam digniores convivæ:* *Schabb.*fol.77.2.

§. Quando totum corpus inter lavandum immergebatur, lotio vocatur טבילה (vid. Baptiſmus.) Si autem pedes & manus ſimpliciter abluuntur, tunc illa lotio vocatur קידוש, quæ fiebat ſecundùm *Iarchi* ad *Exod.* 30.19. *Imponendo manum dexteram, ſuper dexterum pedem, manum ſiniſtram ſuper ſiniſtrum pedem, & ita lavando.*

§. De manuum lotione eleganter diſſeruit *Cl. Pocok. in porta Moſis* 376. *Miſcel.* Item Cl. Buxt.VIII. *diſſert.*397. de illa quoque tractat codex *Iadaim.*c.2. *Scaliger* contra Serrarium c.7. *Druſius* Marci 7. §.Qui-

§. Quicunque comedit panem absque lotione manuum, perinde est כאלו בא על אישה זונה *ac si rem haberet cum muliere meretrice.* R. Eliefer dicit, quicunque vilipendit lotionem manuum extirpatur ex hoc mundo; In lotione manuum autem Raf obvervari vult, ut in aquis purioribus (h. e. ante cibum sumptum) eleventur manus sursum, ut aquæ usque ad brachia defluant, ne à coniunctura revertantur, & iterum manus polluant: Aquam autem secundam purificare aquam primam, & ut aqua ante prandium super manus effundatur duabus vicibus. *Sotah.* fol.4.2. Non lavabant manus super terram, i. e. ut aqua decidant in terram, sed in vas. *Schylchan Aruch* p. 1. fol. 3, col.3.

§. In festis manus tenentur lavare, ante profanorum esum, ut & decimarum & *Truma,* ante esum verò sancti & sacrificii pro peccato manus intingere; cuius manus immundæ sunt, immundum est & corpus. *Chagigah* cap.2. Qui lavavit cum intentione profana solùm comedendi, decimas edere non debet; qui cum intentione edendi decimas, Trumam edere non debet; Qui lavavit respectu ad gravius habito, levius eadem actione licitum sibi fecit. *Ibid.*

§. In *Babyl. Beracot.* fol. 46. 2. refertur vilipensionem lotionis manuum ex iis rebus esse, pro quibus Synedrium excommunicat, & re ipsa ab eo ideò excommunicatum fuisse R. Eleazar Ben Hazar, שפיקפק בנטילת ידים *Quod vilifaceret lotionem manuum.* Lotio Manuum & earum immersio est institutio Scribarum *May-*

mon. in *Mikvaoth* cap.11. Et secundùm *Hierof. Schabbat* fol.3.4. ab Hillele & Schammæo. De origine huius consuetudinis loquitur *Maym.* in טומאת אוכלין cap.16. *Quamvis permissum sit edere edulia immunda, & poculenta immunda bibere, religiosi tamen antiqui comederunt communem victum suum in munditia; Atque illi vocabantur Pharisæi. Atque res hæc est summa sanctitatis, & via summa religionis, ut se homo segreget à vulgo, utq; illud nec tangat, nec cum eo comedat, nam separatio talis inducit in puritatem corporis* &c.

§. *Bab.Taanith* fol.20.2. מילתא דשיבתא הוא *Res Schibbtæ fuit.* Gloss. *Schibbta ex Dæmonibus est, qui iis nocent, qui non lavant manus ante cibum.* An non hoc satis terriculamenti, ne lotionem manuum negligamus! Memorabilis etiam est Canon *Hierof.Challah.* fol. 58. 3. *Ad placentam & manus lotionem, ambulet homo, usque ad quatuor milliaria.*

§. Cùm manus lavarent, ut iam innuimus, lavarunt pugnum עד הפרק usque ad Iuncturam Lacerti. *Iadaim* c.2.v.3. Mundificatio manuum & pedum in templo erat usque ad iuncturam. *Cholin* fol.106. נטילת ידים respondet τῷ νίψωνται Marc.7. & טבילת ידים ipsius βαπτίζωνται. Manus illas quæ opus habuerunt טבילה, non tinxerunt nisi loco idoneo, ubi scilicet congregabantur quadraginta seæ aquarum. *Maym.* in *Mikvaoth* cap.11. In quo Maymonidis tractatu, plurima adhuc de manuum lotione reperies. Vid. etiam *Bab.Beracot* fol.46.2.

§. Ad lotiones corporis habebant Balnea (Vid.

(Vid. f. l. in B.) item Cupas, hinc illud. *R. Sira sedebat* באגנה *in Cupa aqua* ad se lavandum. *Bab. Beracot.* fol. 22. 1. Cupas maiores & minores etiam vocabant אבבטו *Nedarim* folio 41. *Mikvaot* cap. 6. Homo Gonorrhæus non nisi in fonte lavabatur. At fœmina profluvio laborans, ut & omnes alii immundi, abluebantur במקוה in *collectione* aquarum, in qua tantum aquæ esse debebat, quantum requiritur ad totum corpus abluendum mersione una; qualis locus in profunditate tres cubitos habere, & ad 40. seas aquæ continere potest, *Maymon.* in *Hal. Mikvaot* cap. 1. & 4. Mischna in *Mikvaot* cap. 2. 3. de Lotione Proselytorum vid. *Baptismum.*

§. Si quis contraxit immunditiem מאב הטומאה *A Patre immunditiei*, (vid. *Immundities*) est טיבול יום (v. f. l.) & opus habet immersione totius corporis. At ob immunditias inferiores satis erat mundificare manus. Vid. *R. Salomoh* in *Kelim* cap. 1.

§. Quomodo ידות של כלים *manubria*, ansæ, & partes externæ vasorum domesticorum ritè emundari & fricari debebant. Vid. *Mikvaot* cap. 10. quædam adduxit Cl. Buxt. L. Talm. p. 644. Vid. etiam סדר טהרות. Abluunt omnia vasa ante Sabbathum *Betza* fol. 17. 2. Post celebrationem festorum omnia lavabant vasa (vid. *Atrium*) Hos licet in festo lavare, qui veniunt ex provincia maritima (vid. מדינת הים) Captivitate, carcere, excommunicatione. Item lintea manuum, lintea tonsorum, balneatorum, Gonorrhæâ laborantium, omnes de ique in-

munditie affectos lavare licet; reliqui autem à lotione prohibentur. *Moed Katon* c.3.2. Quæ in lotione obstacula esse poterant, cum curâ semovebant. *Beza* fol.17.2. *Succah* fol.36.2.

§. In lotione vestimentorum hoc observarunt, ut sanctiores habiti semper illa lavarent, si profluvio vel aliâ impuritate immunda facta erant. De vestimentis illis hæc scribitur regula in *Chagiga* cap. 2. v.7. *Vestimenta plebeiorum sunt* מדרש *causa vel origo impuritatis Pharisæis, Pharisaorum edentibus Trumam, Edentium Trumam Edentibus Sanctum; Edentium Sanctum edentibus sacrificium pro peccato.* Iose Ben Ioeser pientissimus fuit inter Sacerdotes, peplum tamen eius immundum redditum est ab edentibus Sanctum.

§. De Pelvi in qua pedes lavabantur hæc habet *Iadaim* cap.4.1. *Isto die* (quo præfecerunt Synedrio R. Eliesferem Ben Asariæ,) *numerata sunt suffragia, & determinarunt* על עריבת רגלים *de pelvi quâ lavandi pedes, illam nempe continere debere à duobus logis usque ad decem logos.*

§. Circa lotionem pedum quam Christus discipulis fecit, hæc observanda. 1. Fuisse rem inusitatam, ut superiores lavarent pedes inferiorum. Inter officia præstanda ab uxore erga maritum hoc unum erat, ut lavaret faciem eius, & manus, & pedes, *Maymon* in אישות cap.21. Eadem præstanda à filio Patri. *Tosaphta* in *Kidduschin* cap.1. Eadem etiam à servo erga herum *Kidduschin* f.22.2. At non vice versa.

2. Observat Cl. Leigtfootus nunquam lotos fuisse

fuiſſe pedes ſolùm ſub notione purificationis legatis. Lotas quidem fuiſſe manus ſolùm à Phariſæis, ſub ea notione, ſed non pedes, & manus & pedes à Sacerdotibus, at non pedes ſolùm. Quo longiùs ergo hæc actio Chriſti recedit à communi more, eo altius aſſurgit ad erudiendum ſuos, propoſita non ſolum in exemplum, ſed & in doctrinam.

LOCA quædam terræ Iſraeliticæ recensêre ad intelligentiam plurimorum locorum Talmud. non incongruum erit. Vid. in genere de regione Iſraelitica ſ.l. *de Bethphage, Bethoron, Emmaunta*, *Beth Chadudo*, *Dalmanuta*, *Gadara, Galilæa, Gaza, Gehinnom*, *Genneſaret*; *Gerizim, Guſch chalab. Iabhne, Lydda, Iericho, Ieroſolyma, de loco* אונו מזיב, *Alexandria* vid. in ſuis locis. De בית נמר vid. in N. de מורעית in M. מוצא eſt locus propè Kedronis vallem, ex quo decerpſerunt ramos ſalicum in feſto Tabernaculorum *Succah* cap. 4. 5. *Zuphim* צופים eſt collis à ſeptentrione Hieroſolymam aſpiciens. *Hieroſ. Beracot* fol. 13. 2. *Bab. Beracot* fol. 49. 2. *Pirke R. Elieſer* cap. 31. *Noba* locus fuit non remotus Hieroſolyma, nam urbs illinc commodè conſpici potuit, illuc venit Sancherib & urbem conſideravit deſpiciendo. Chald. Eſai. x. 32. Kimchi in loc. *Bab. Sanhed.* fol. 94. 2. *Hebron* vid. ſ.l. *Beth Cherem* v. ſ.l. de *Monte Simeonitidis* vid. in S.

§. De הר צבועים Vid. *Challah* cap. 4. 10. Tres urbes vaſtatæ ſunt כבול propter diſcordiam, שיחין propter artes magicas, & מגדל צבעיא Turris Zebaja propter ſcortationem. *Hieroſ.*

Taanit f. 69. 1. De כי תרי & קו כי V. *Sanh.* f. 95 1. de Gophna *Hier. Taan.* f. 69. 1. *Octoginta paria fratrũ Sacerdotũ, duxerunt in uxores octoginta paria Sacerdotissarum in Gophna, nocte una. Vallis Rimmon,* in ea semel septem seniores intercalarunt annum. *Hieros. Chagiga* fol. 78. 4. עקרבת distabat Hierosolymis spatio itineris unius diei versus septentrionem *Maaser Scheni* cap. 5. v. 2. *Neapolis* v. s. l. *Caesarea* v. s. l. *Bethschean* v. s. l. *Tiberi us* v. s. l. de עין סוכר aliquando afferebantur duo panes offerendi a Sũmo Pontifice, *Bava Kama* f. 82. 2. §. De quibusdam Pagis vid. in כפר. De Capernaum vid. etiam in C. de כפר נבוריא *Urbe Navoria* mentio fit *Megillah* f. 18. 1. de כפר ברקאי Vrbe Barkai loquitur *Kerithut* fol. 28. 2. de כפר פאני *Meilah* fol. 7 1. de כפר עזין *Kilaim* c. 6. de Caphar סכניא *Secania Avoda Zarah* f. 17. 1.

LOCUSTÆ. Illas venabantur in escam, quibus non nobilior victus. Species mundarum locustarum Gemaristæ fingunt esse octingentas *Hieros. Taanith* fol. 69. 2. labore & acumine opus esset, omnes illas suis nominibus describere. *Bab. Schabbat* fol. 106. 2. *Tradunt Rabbini* הצר חגבי' והגזין *Qui venatur locustas, bruchos, crabrones* &c. *in Sabbatho reus est*; Secundùm Gloss. הגזין sunt de genere locustarum mundarum quæ comeduntur; excipit Gemara, quòd scilicet etiam in Sabbatho locustas venari liceat, modò sit tempore roris, quia tunc gradum sistere solent, aut gregatim eunt, unde absque magno labore capi possunt. In Sabbatho enim quicquid laborem secum fert, fugiendum.

§. Pro Locustis (intellige ad cibum aptis) bene-

benedicunt benedictione quæ incipit, שהכל *Per cuius verba omnia. Beracot* c.5. Locustæ annumerantur etiam carni, vid. *Ioh. Bapt.* in I. quænam esui idoneæ sint lege in *Cholin* f. 65.1.

Loth fuit Princeps iudicum, primus est summus prætor *Beresch. Rabba* sect.50. Vid. *Sodomah*. Quicunque ardet post concupiscentiam libidinum סופו שמאכלין אותו מבשרו *Eius finis est ut vescatur propriâ carne suâ*; Talis fuit Loth, ideoque filiarum suarum scortatione se tandem explevit, Filiæ autem appellantur Caro Parentum. *Beresch. Rabba.* sect.51.

לשכות Vid. *Conclavia*

Lucernæ. In templo vid. *Cultus quotid. Temp.* de loco Lucernarum vid. Maym. *Hal. Beth. Habech.* c.1. sub fin. c. 2. ab init. de structura *Candelabri* vid. eiusdem tract. cap.3.

Luctus. De morte vid. suo loco. In usu est claudere defuncti oculos; & si os apertum habeat, alligare maxillas ut claudatur, & obturare maiores meatus eius, postquam ipsum (si ita visum fuerit) aromatibus condiverunt. Abscindunt etiam capillos eius, & ipsum involucris albis ex lino contextis, & non magni pretii involvunt; Sudarium quod vulgò adhibent ultra denarium non valet, ne pudorem faciant illis, in quorum facultate non est, pretiosius habere. Faciem denique mortui tegunt, ne pudore afficiantur pauperes, quorum facies ut plurimùm nigrescunt. Prohibitum est sepelire aliquem involucris של כשי *Byssinis*, aut vestimentis deauratis & acu pictis, licet mortuus præses Synedrii fuisset, hoc enim argueret גסות רוח Super-

biam & morem gentilem. Ille qui in agone constitutus est consideratur adhuc ut perfectè vivens, hinc nec vasa umbilico eius imponunt, nec meatus eius obturant, nec eum aromatibus ungunt; oculos verò eius non claudunt cum animæ egressu, sed paululum exspectant; qui aliter fecerit, æstimatur quasi ipsum interfecisset, *Maym.Hal.Ebhel.*c.4.

§. In mortuo sepeliendo non moras nectunt, sed funus accelerant, nisi fortè instet festum aut Sabbathum, aut pluviæ locum sepulchri aquâ impleverint, aut mortuus sit pater vel mater, ad parentum enim honorem facit sepulturam retardare. In reliquis verò casibus המלין את מתו *qui mortuum suum per noctem insepultum relinquit*, transgreditur præceptum affirmativum. *Maym. l. m. c.*

§. De vestium Laceratione in luctu, vid. *Laceratio.* De ingenti quodam luctu legitur in *Bava Kama* fol. 17. 1. dicitur enim 36000 qui luctus causâ vestes suas dilaceraverant feretrum antecessisse.

§. Mortuum ferunt humeris usque ad sepulchretum. Qui humeris feretrum sustinent, sandalia sua induere non debent, ne fortè uni aut alteri ligamina disrumpantur, & ille in cadendi periculo sit; deinde in aliqua speluncæ parte foveam adaptant, ipsum facie sursum versâ demittunt, terram quam effoderunt ipsi injiciunt, & tandem lapides imponunt; Qui ipsum comitati sunt, dicunt לך בשלום *Abi in pace.* (Maym. *Hal. Ebhel* c. 4.) Horum comitantium cœtus vocatur שורה quasi lineam diceres:

res:

res : huius lineæ ordo primus fuit proximorum (quales sunt maritus, uxor, liberi) secundus, amicorum specialium, tertius communis cætus Ecclesiæ : (*Beracot*.c.3.) Cùm ita cum funere progrediebantur per septem vices consederunt לכבוד המת *in honorem defuncti*, & dixerunt ad unumquodque caput planctus עמדו יקרים עמדו שבו יקרים שבו *Surgite pretiosi, surgite; Sedete pretiosi, sedete*; &c. (Gloss. ad *Megillah* c.43.) Talia erga mortuos officia vocarunt גמילות חסרים *Exhibitionem misericordiarum. Hierof. Sanhed.* fol.23.3. Vbi etiam de ingrata quadam urbe recensetur, illam præstanti cuidam discipulo sapientum fato suo functo, non exbibuisse misericordias, sed contrà, cùm quidam publicanus mortuus esset, ab operibus cessasse, ut ritè bellum hominem lugêre posset. Quomodo Summus Sacerdos funus comitetur vid. *Sanhed*.c.1. quando ipse consolationem accipiebat, tum totus populus ipsi dicebat, אנו כפרתך *Simus nos expiatio tua* (Gloss. In nobis fiat expiatio tua, nosque subeamus tuo loco quidquid tibi evenire debet.) Et ipse respondebat eis תתברכו מן השמים *Benedicti sitis cœlitus. Rambam* c. 2. *Negajim* notat priorem loquutionem esse formulam, quâ quis magnitudinem amoris sui testabatur ; illamque imitatus est Paulus ad *Rom*. 9. 3. quando *optat ut Anathema fiat pro ipsis. Sanhed*.18.1. in *Mischna*.

§. Postquàm mortuus terræ mandatus est, pingunt sepulchrum ובונים נפש על הקבר *& ædificant ipsi monumentum super sepulchrum*; iusti tamen sibi monumenta non ædificare curant;

quia verba ſunt μνημεῖα ipſorum. *Hal.* אבל c. 4. *Schekalim* cap.4. *Bereſchit Rabba ſect.* 82. fol. 92.1. *Hieroſ Schekalim* cap. 2. *in Gem.* Sepulchrorum cippis inſcribunt adhuc hodierni ut priſci: *Quies eius ſit in faſciculo viventium, cum reliquis iuſtis, Amen, Amen, Amen, Selah.* Item Anima eius ſit colligata בגן ערן A.A.A.S. *Midraſch Cohelet* 3. 21. Duo Epitaphia viri & fœminæ habes apud Cl.Buxt.Lex.Talm. p.971.

§. De ſepeliendi antiquitate, ritu, legibus v. *Sanhed.* 46.2. *Buxt. Syn. Iud.*702. *Leo Modena.* H. Iud. v.c.8. Sepulchra quædam extraordinaria erant, 1. Erat קבר הנמצא *Sepulchrum inventum*, cùm in alicuius prædio Domino inſcio aliquis ſepultus fuerat. 2. Erat קבר מזיק את הרבים *Sepulchrum nocens publico*, qualia erant quæ in loco publicæ ambulationis effoſſa. *Bab. Sanhed.* folio 47. 2. *Hieroſ. Nedarim* folio 57.4. Talia ſepulchra fuerunt ſepulchra familiæ Davidis & ſepulchrum Huldæ, intra Hieroſolymam ſita, in qua tamen ſepulchra fieri non debebant, quare etiam ſepulchra domus Davidis ſuo loco moverunt, filiorum Huldæ verò reliquerunt, certas ob cauſas vid. *Hieroſ.* נזיר fol.57.4. His ſepulchris extraordinariis accenſe etiam duo illa ſepulchreta, in quæ ponebantur illi qui à ſynedrio morte affecti erant, non quidem quaſi extra ordinem fuiſſent, ſed quia pro tempore ſolùm cadavera retinebant, & tanquam publica Carcinomata æſtimabantur; relinquebantur autem ibi interfecti donec caro conſumpta erat, deinde oſſa effodiebantur, & in ſepulchra patrum ipſo-

rum recondebantur. *Sanhed.* cap. 6. 5. In uno ex illis sepeliendus erat ex more D. N. I. Christus, nisi Iosephus piè audax à Pilato impetrasset, ut honestiùs humaretur.

Tradunt etiam Rabbini, Iudæos qui Pisæ in Italia sepeliuntur, triduo consumi, proptereà quod eò olim vasculum terræ cæmeterii sive urbis Ierusalem allatum sit, & in eum locum evacuatum, ubi mortui sepeliebantur, unde postea observatum, carnem mortuorum tribus diebus fuisse consumptam. Vid. *Iuchasin* f. 136. 1.

§. Generales regulæ sepulchrorum hæ erant. 1. Per locum sepulchrorum canalis aquarum non est derivandus, non ducenda via publica, non pascenda illic pecora, nec colligenda illinc ligna. *Massecet Semachot.* cap. 44. 2. 2. Nemo debet inter sepulchra cum Phylacteriis capiti affixis, & libro legis brachio appenso ambulare *Bab. Beracot* fol. 18. 1. 3. 3. Homines unius familiæ non sparsim sed in uno loco sepeliendi sunt; hinc vulgò in usu habuerunt conficere interiora speluncæ quatuor cubitorum, atq; aperire intra eam octo sepulchra, ita ut tria hinc, tria illinc, & duo iuxta illa fuerint, & iuxta ostium, atriolum. Alii concavum speluncæ fecerunt sex atque octo cubitorum, & in ea aperuerunt tredecim sepulchra: sed in omnibus his se dirigere debuerunt לפי הסלע *pro conditione petræ*, secundùm quam hi plura illi verò pauciora כוכין *repositoria* fuerunt. *B. Batra* c. 6. v. 8.

§. Luctus pro mortuis distinguitur in אנינות & אבלות. *Aninut* erat in diem funeris tantùm;

exinde autem cæpit אבלות in dies triginta. In אבלות habuerunt epulas lugubres de quibus *Hierof.Beracot* f.6.1.& *Sanhed.* c.1.Item חלילי & המאונן *tibicines & plangentem.* Etiam pauperrimus inter Ifraelitas non præbuit uxori mortuæ minus quàm duos tibicines, & unam lamentatricem. *Chetubbot* c.4.6. vid. etiam *Maym.*Hal. אישות c.14. *Bava Mezia* c.6.1. *Schabbat* c.13.4. Qui ad defunctum plangendum conducitur his utitur verbis בואו בכן עמי כל מרי לב ומי שלבו דוה עליו הולך ומספיד על קרובו *Accedite ad me omnes vos quorum cor amarum & languidum eft; ad plangendum fuper proximum veftrum. Bartenora* ad *Moed Katon* c.1.5.

§. Qui habet mortuum fuum ante fe proiectum,& cui incumbit fepulturam curare, prohibetur carnem edere, vinum bibere: liber eft etiam ab oratione,recitatione phylacteriorum, à confecratione cibi, & benedictione poft ipfum. *Bab.Beracot* fol.8.1. *Maym. Hal. Ebhel.* cap. 4.

§. כפיית המטות *Inclinatio lectorum* (quæ fit ad imitandum amicos Iobi, qui confederunt cum illo ad terram, Iobi.11.13.) fit, ex quo mortuus effertur ex porta atrii domus, aut ex quo imponunt lapidem fepulchralem. *Maym.* l.c. & c.1. *Beracot* fol.6.1.

§. Hæc funt ad quæ obligatur המתאבל *lugens*, die primò luctus ex lege, & in reliquis diebus ex fapientum præceptis, non debet fe radere, lavare nec ungere oleo, nec mariti officium præftare, nec fandalia induere, aut opus fuum peragere, five fit paterfamilias, five filius

aut

aut filia, aut servus &c. nec legere in lege, nec elevare lectum suum, aut aperire caput suum, aut pacem alicui precari. Maym. אבל c.5. *Mass. Semachot* c.5.

§. Incipiunt האבל *luctum*, ut iam indigitavimus, ex quô funus è domo elatum est; aut secundum *Maym.* ex quo obturatur הגולל *lapis sepulchri*, si nimirum morte communi defunctus est mortuus; aliàs si quis à Rege interfectus est, & ipsum sepelire non permiserit, incipiunt ipsum lugêre ex quo diffident se à Rege impetraturos, illius corpus sepeliendi veniam, licèt non desperent se illud furari posse. Similiter si quis submersus aut à fera dilaceratus fuit, dies luctus non numerare incipiunt, nisi caput eius reperierint, licèt membra invenerint, aut de ipso reperiendo planè desperaverint. *Hal. Ebhel.* c.1.

§. Non lugent abortus; etiamsi embryo novem menses compleverit, si tamen ex ventre matris aut contusus aut frustatim egreditur, propter ipsum luctum non instituunt. Quos Rex interfecit מתאבלין עליהן *lugent eos*, & ossa eorum in sepulchris patrum ipsorum recondunt, bona verò eorum cedunt Regis fisco. At à quibus synedrium supplicium sumpsit, eos non lugent sed אוננין plangunt, quia planctus talis non nisi in corde est, luctus autem communis in gestibus, quem si publicè ita edidissent, Synedrium quasi iniustitiæ accusassent, quod tamen semper studuit iudicia incorrupta administrare; in corde verò licuit ipsis tristitiam fovêre, ad cõmiserationem erga per-

ſonas ita infami morte è medio ſublatas oſtendendam: Quod autem lugêre potuerint propter interfectos מן המלכות. *A Rege*, externis etiam geſtibus, id inde eſt, quia Reges in uſu habuerunt,pro libitu ſuo, homines ad ſupplicia adigere, abſque prævio iuſtitiæ proceſſu, ſola ſe vindicandi cupiditate, aut quia ita ipſorum intererat: quod Iudæi ſæpiùs cum lachrymis aſpicere debuerunt, cùm ſub propriis principibus, tum ſub iugo Romanorum, quod ut plurimum nomine המלכות denotant. His adde, Synedrium ſe ab omni ſuſpicione ſiniſtri iudicii liberaſſe, eo quod bona Reorum non ut Rex fiſco applicabat, ſed ad hæredes tranſmittebat. Vid. *Hal. Ebhel.* c.1.

§. Propter Hæreticos, ſeparatiſtas, excommunicatos, non luget Eccleſia, ſed propinqui & conſanguinei ipſorum veſtimentis albis velantur & veſtiuntur, edunt bibunt & hilares ſunt, quia Dei oſores ſublati ſunt. Non legunt eum qui אבד עצמו לדעת *ex intentione mortem ſibi conſcivit*, & violentas manus intulit. *Ibid.*

§. Hi ſunt quos ex lege lugêre debemus, Patrem, matrem, filium, filiam, fratrem & ſororem, maritus uxorem, & uxor maritum; ſapientes deinde luctum etiam ad alios extenderunt &c. quomodo Sacerdos poſſit lugêre, & ſe ob mortuum immundum reddere explicatur prolixè in eadem Hal. c.2.3.

§. Quomodo lugentes templum ingrediebantur vid. *Excommunicatio.* & *Maym. Bet. Habech.* c.7.

§. R. Meir exiſtimat aliquem abſque luctu

& cum

& cum gaudio, patris sui & matris suæ ossa colligere posse, & proinde id licitum esse in festo. Sed contrarium existimat R. Iose. Nemo debet conducere ספדן *Plangentem* propter iam diu defunctum, ut eius memoriam propinquis refricet. Nec propter illum qui tribus ante festum diebus mortuus est: (tunc enim pecunia ad præparationem pro festo & lætitia adhibenda, non autem pro luctu.) *Moed Katon* c.1.5.

§. In festo non licet vestimenta lacerare, aut humerum denudare, aut epulo funerali aliquem excipere, nisi sit ex propinquis. Cibare autem non licet, nisi incumbat lecto erecto. Non licet cibum inferre in domum luctus super tabulam aut scutellam, sed licet in canistro. Non dicunt in festo consuetam lugentium benedictionem, sed stantes ordine consolantur & multitudinem dimittunt. In festo mortui feretrum non collocant in platea, ne festum luctuosum reddatur. Licet mulieribus se affligere in festo, non autem complodere manus. R. Ismael dicit, proximi feretro manibus complodant. In Noviluniis, festo dedicationis, & פורים se affligere licet, & complodere manus, non autem lamentari: Postquàm autem mortuus inhumatus est, nec se affligere nec manus complodere licet. Quid est עינוי *afflictio?* Ubi omnes lugent simul. קינה *lamentatio* verò est, ubi una incipit, reliquæ verò lamentatrices in luctu edendo eam sequuntur, secundùm *Ierem.* 9.19. *Moed. Katon* c.3.7.8.9.

§. Quædam Epicedia retulit *Cl. Buxt. Lex. Talm.* 1524. in ספדן. Lamentatrices ad plangen-

dum utebantur *tympanis* Vid. *Kelim* c.15. in fine. & *Sistro* quod Heb. מנענעים & Targ. רביעין vel רביעית vocatur. *Kelim* c.16.

§. De חיבוט הקבר *Percussione quæ fit in sepulchro* vid. *Buxt.* L.Talm.p.698. Obtectio Barbæ & capitis est signum luctûs, *Kimchi Ezech.* 24.17. אגרא דבי טמיא שתיקותא *Optimum domûs luctûs est silentium.* h.e. ut patienter feramus. *Adag.*

§. Circa suam sepulturam anxius erat ille de quo legimus in *Nidda* fol. 20. 1. & *Schabbat* fol. 114. 1. ibi enim sic loquens introducitur. *Ne sepelite me vestibus albis, neq; vestibus nigris; sed* בכלי' האולירים *vestibus Vliarimis, quæ per more advehuntur.* Acumine opus est, ut odoremur, quænam illæ vestes sint, Ego certè illas non assequor.

§. אנינות לילה *mœror noctis* non est ex lege (Mosis) *sed ex statutis scribarum. Zevachin* fol. 101. 1.

§. De שדה בוכים *agro flentium* vid. *Lex. Talm. Buxt.* p.304.

§. Duo mortui qui unâ sepulti sunt nudi נעשו גלגלי זה לזה *fiunt convolutiones sibi invicem:* i. e. perindè habentur, ac si quilibet eorum cum involucris sepultus esset. *Nasir* fol.51.1. Similem locum citat *Baal Aruch* ex *Nidda* fol. 27. 2.

§. De Tibiis in luctu adhibitis consule Cl. Buxt. L.Talm. p.766.

§. Nubilis puella non habet licentiam deturpandi se ipsam tempore luctus propter patrem suum, id est, squalido vestitu se odiosam procis exponere, quibus potiùs placêre studebit

bit decenti ornatu. *Taanith* fol.13. 2.

Ludi varii fuerunt apud Judæos. Ludebant בפספסין *Calculis sive latrunculis, fritillis Sanhed.* fol.25.2. *Aruch* in *rad.* Ludebant etiam בצחוק הקוביאות *Lusu alearum*, & בפחוק הקלפים *Lusu Chartarum* Vid. *Sanhed.* fol. 24 2. *Schabbat* c. 23. in Mischna. Cl. Buxt. in קלף de Ludo Schach scripsit tract. Erud. D. Hyde. Bibliot. Oxoniensis.

Lunatici vid. *Dæmoniaci.*

Lydda fuit vicus, civitati magnitudine non cedens *Ioseph. Antiq.* lib.20. c.5. Lydda distabat Hierosolymis spatio iteneris diarii, quod elicitur ex *Maaser Scheni* cap.5. 2. ibi enim dicitur fructus vineæ annum quartum agentis ab illis civitatibus quæ uno solùm die distabant Hierosolymas afferri debuisse, in ipsarum autem numero recensetur Lydda. Certè magnam non fuisse distantiam videtur ex hoc dicto. *Fœminæ Lyddanæ depsunt massam, ascendunt ad templum, orant, redeuntque, priusquàm fermentetur. Gemar. Hieros.* in *Maaser Scheni* ubi supra. Vbi quidem aliquid hyperbolici est, intereà semper manet scopus, illis scilicet fœminis per illam distantiam nihil detrimenti accrevisse.

§. Præfecturam Scholæ Lyddanæ tempore Rabban Gamalielis gessit *Akiba*, *Rosch Haschana* cap.1.7. Gamaliele amoto à præfectura Iabhnensi successit Akibæ in Lydda. R. Tarphon vid. *Hieros. Iom tobh* fol.62.1. & *Taanith* c.3.41:

§. De variis historiis quæ acciderunt בלוד *in Lydda* vid. *Hieros. Succah* fol. 51. 4. *Hieros. Nedarim* fol.40.4. Ben Sadta ibi insidiis interceptus fuit. H. Sanhed. f.52.4. vid. *Hieros. Taa-*

nith fol.66.1. *Megillah* fol.70. 3. in quibus locis dicitur Papum & Lulienum martyrium ibi subiisse. Intendebant semel quidam Galilæi Lyddæ intercalare annum, sed res malè ipsis cessit *Hierosf. Sanhed.* fol. 18. 3. A Romanis fugiens Lyddam se proripuit *Kosba Bar Vlla. Hierosf. Trumot* fol.46.2.

§. Lyddæ plurimæ Scholæ, ut עליית בית ארם *Camera Beth Aram. Hierosf. Schekalim* fol.30.2. *Camera* בית לבזה *Beth Lebazah, Hierosf. Scheviit* fol.35.1. *Camera Beth Netheza Bab.Sanhed.* f.74. 1. De quibusdam Rabbinis Lyddensibus v. *Hierosf. Schekalim* fol.49.2. *Hierosf. Succah* fol.53.1.

R. Eliefer Cæsareæ moriens Lyddæ voluit sepeliri. *Bab.Sanhed.* fol.68.1. De כפר לודי *Villa Lyddensium* mentio fit in *Gittin* c.1.1. כפר טבי *Villa Tebi* erat sita ab oriente Lyddæ *Bab. Rosch Haschana* fol.13.2. de celebri illa Medicorum consultatione in Lydda circa arcam ossibus repletam Vid. *Hierosf. Beracot* fol.3.1.

M.

MACTATIONIS locus in templo vid. *Maym. Hal. Beth Habech* c. 5. circa finem.

MACULAS septem res auferunt; sputum ieiunum, aqua fabarum, urina, nitrum, sapo, cimolia, Aschleg. *Nidda* c.9.6. *Maym. Kelim* c.2.

MAGDALA erat urbs propè Hierosolymam. *Echa Rabbati* fol.75.2. ספרא דמגדלא *Clericus Magdala, ordinavit candelas unaquaque vesperâ Sabbathi, ascendit Hierosolymam, oravit, & rediit, & accendit eas cùm iam ingrederetur Sabbathum.* Glossa-

Glossa dicit fuisse מגדל צבעים *Magdala Zebuim* vocata, de qua dicunt in *Echa Rabbethi* fol.71.4. & *Taanith Hierosf.* fol. 69. 1. quòd destructa sit propter adulteria.

§. Ad מגדל צבעיא se contulit aliquando R. Ionathan, ut medelam aliquam acquireret calvitiei suæ. *Midrasch Cohelet.* fol.84.2.

§. Erat deinde quædam Magdala propè Tiberiadem, ut elicitur ex *Hierosf. Maaserot* fol.50. 3. *Si quis duas habeat areas, unam Magdalæ, alteram Tiberiade, fructus amovère licet ab illa quæ Magdalæ, comedendos in illa quæ Tiberiade.* Et *Hierosf. Scheviit* fol 38 4. *Qui Magdala transit, potuit præconis Tiberiade clamantis vocem audire.*

§. De מגדל שיר. Vid. *Hierosf. Scheviit* fol.36. ambiguum est an sit Turris Stratonis vel Cæsarea.

§. מגדל עדר *Turris gregis* non longè Hierosolymis distabat, sita erat à latere urbis meridionali, *omnia enim iumenta quæ reperiebantur Hierosolymis usque ad Migdal Eder, sacrificanda erant*, *Hierosf. Kiddufchin* fol.63. 1. *Bab. Kiddufchin* fol.55.1. *nam* (notat Gloss.) *supponi potuit ea ex Hierosolymis fuisse evagata*, plurima enim iumenta inde exeuntia fuisse sacrificanda. Quod in locis dissitioribus locum habêre non posset. Vid. Cl. *Leigtfoot* Chor. Marci p.36.

MAGISTRATUS vid. *Synedrium.* Cavete ab iis qui constituti sunt in potestate, non enim adiungunt sibi hominem, nisi cogat aliqua necessitas. *Pirke avot.* 2. אהוב את המלאכה ושנא את הרבנות *Ama opus & laborem, & odi officia Ma-*

giftratus; Illis enim adhærent ſua onera & pericula. *Pirke Avoth*. c.1. Interim niſi Magiſtratus eſſet,unus alterum vivum devoraret. Ibid. *Væ poteſtati quæ ſepelit Dominos ſuos*. *Peſachim* fol.87.2. Pœnæ indicium eſt quando Magiſtratus citiùs è vivis abripiuntur. Apud Iudæos olim Perſonæ munera publica obtinentes caſtigabantur. *Maymon. lele Hamikd*. cap. 4. ſub finem.

MAGIA. Magus is eſt, qui rem patrat ולא האוחז אתעיני׳ *non autem qui ſolùm oculis imponit*: qui rem patrat tenetur pœnâ lapidationis, qui verò oculis imponit liber eſt. *Sanhed*.c.7.1.

§. De Inſuſurrationibus, amuletis, Vid. *Amuleta*. De miris magicis plurima extant in paginis Talmudicis, In veſtibulo hæc duo admirationem merentur. 1. Quòd Senator Synedrii Magni debuerit eſſe inſtructus artibus Aſtrologorum, Præſtigiatorum, Divinantium, Veneficorum &c. ut de iis deinde reos iudicare poſſit. *Maym. Sanhed*. c.2. 2. Quòd Camera quædam in ipſo templo à Mago condita fuerit. Gloſſ. in *Middot* c.5.3. *Camera Happarva condita fuit à mago quodam, cui nomen Parvah, arte Magicâ.*

§. Nunc indiſcriminatim referemus illa loca, in quibus de Magis & Præſtigiatoribus eorumque artibus mentio fit. *Hieroſ.Sanhed*. fol. 18.3. *Iverunt viginti quatuor ex ſchola Rabbi* (ex Galilæa,) *ut intercalarent annum Lyddæ, ſed omnes perierunt oculo malo*, Gloſſ.Veneficiis &c. Ibid.fol.25.4. R. Ioſua Magum magicâ ſuperat arte, & ſubmergit in mare. *Hieroſ.Sanhed*. fol.

23.2.

23.2. *Bab.Sanhed.* f.44.2. in Glossa refertur historia de octoginta fœminis veneficis Ascalone unâ die suspensis à Simeone Ben Schetach: quia fœminæ proruperant ad veneficia.

§. *Bab.Taanith* fol.24. varia referuntur miracula à Rabbinis edita. Vid. Nikodemus. De Miris in disputatione publica editis, à Rabbi Eliesere filio Hyrcani vid. *Bava Metzia* f.59.2. Plurimi Rabbini memorantur quòd essent מלומדים בנסים *Periti in edendis miraculis*, ut *Abba Chelchia* & *Chanina* in *Iuchas*. fol.20.1. & R. Chanina Ben Dusa, de quo admiranda referuntur in *Bab. Beracot* fol.33. 34. Vid. *Iuchasin* fol. 56. 2. Quidam precibus pluvias impetrarunt vid. Tract. *Taanith*, & *Ieiunia*. Quidam authoritatem suam stabiliverunt voce cœlitus edita, vid. *Bath Kol.* Quæ omnia magis sapiunt artes præstigiarum & magiæ, quàm vim Spiritus Sancti.

§. Ad magicas incantationes קרקפל utebantur, quæ erat cutis à capite alicuius mortui detracta. Vid.Gloss. in *Cholin* fol.123.1. & *Aruch* in Rad. De Præstigiatore arte magica thesaurum quærente vid. *Midrasch Tillim* Psalm.68. Effodiebant magi mortuos ad detrahendas ipsis vestes. *Bava Bathra* fol. 58. 1. Nomina Diabolorum per quæ artes magicæ fiunt dicuntur שמו׳ הטומאה *Nomina impuritatis*, oppositè ad שמות קודש *Nomina Spiritus Sancti*. *R. Salomo* in *Sanhed.* fol. 91. 1. De Pythone vid. f. 1. ידעונים vocabantur תבעי גרם ידוע *Sciscitantes os Ieddoah. Ionath.* Lev.20.6. Habebant in usu os illud quod secund. Scholiasten ex quodam

animante desumebatur, ponere in os suum, & illud deinde ex se loquebatur. *Sanhed.*fol.65.1. De illo animali vid. in A. *Animal.* Vid. etiam Maym. in *Avoda Zarah.*cap.6.fol.32. Quid sint Præstigiæ disputat Bechai in Legem fol. 95. 4. 96. 1. Vid. *Buxt.Lex.Talm.* p.1102.

§. רשין idem est quod magus *Sotah.* fol.22.1. Pharao qui fuit in diebus Mosis Magus fuit. *Moed* Katon fol.18.1. Qui discit verbum unum à Mago reus est mortis. *Schabbat* fol.75.1.

Maledicta, iniuriæ, patienter sunt ferendæ. *Bereschit* R. Sect. 45. *Si dicat tibi quispiam una auris tua, est auris asini,* לא תיחוש *Ne cures, amba* (aures tuæ sunt aures asini,) *parato tibi fræ num.* Item *Bava* Kama fol.92.2. *Si so ius tuus te vocet asinum, etiam sellam asini super te admove.* In eundem sensum Christus, Matth.5.39. De *Calumniis* v. s. l.

de Manipulo עומר & שכחה vid. in S. שכחה.

de Manete Hæretico vid. *Buxt. Lex. Talm.*1165.

de Manuum lotione vid. Lotio.

§. Notandum ipsos Iudæos in quibusdam actionibus religionem spectantibus, non admisisse concursum manus sinistræ cum dextra. Exempla sunt in *Schabbat Maym.* c.29. *Poculum vini, ad sanctificandum ingressum Sabbathi adhibitum, dexterâ manu sumendum erat, auxilio sinistra non admisso.* Item in *Babyl. Ioma* fol.49.1. *Ne quis sanguinem Sacrificii recipiat in vasculum, adducat ad altare, vel spargat manu sinistra.* Schammæus se noluit cibare nisi manu unâ. Ibid.fol.77.2. Confer *Matth.*6.3.

Manuum Impositio. Vid. *Sacrificia.*

Mappa-

Mapparum Palestinæ hic quosdam indicabimus errores.

§. Australem Galilææ regionem excepit Isacharitis: eam nonnullæ collocant ab Austro maris Gennesaritici non malè; at malè, dum eam ad istud ipsum protendunt, aliæque pessimè dum ab Occidente istius maris eam statuunt. De ea sic Iosephus Antiq. lib. 5. cap. 1. Καὶ μετὰ τούτους Ισαχαρεις Κάρμηλόν τε ὄρος καὶ τὸν ποταμὸν τοῦ μήκους ποιησαμένη τέρμονα, τὸ δὲ Ἰταβύριον ὄρος τοῦ πλάτους.

§. Isacharitidi à septentrione contigua erat Zabulonitis; eam tabulæ quædam iuxta mare Gennesareticum expandunt, quædam longè suprà Mare istud disponunt versus aquilonem, priores secundùm Cl. Leigtfootum Chor. Mt. 17. non bene, posteriores pessimè; vid. Ioseph. l. c. quando inquit, Ζαβουλωνῖται τὴν μέχρι Γεννησαρίτιδος, καθήκουσαν δὲ περὶ Κάρμηλον καὶ θάλασσαν, ἔλαχον.

§. Duplicem Iordanis fontem assignant tabulæ, non absque insigni errore, nulla alia ratione ducti, quàm quòd Ioseph de *bello lib.* 4. c. 1. mentionem faciat, Iordanis minoris & maioris, cùm tamen Iordanes maior & minor dicatur, non ratione duorum fontium, aut duorum rivorum discretorum, sed ratione distinctæ magnitudinis eiusdem rivi. Oriebatur Iordanes מכערת פמיאס *E spelunca Panneadis*: *Bab. Bava Bathra* fol. 74. 2. Gloss. in *Bab. Megillah* fol. 6. 1. ad לשם זו פמיים. (not. non *è speluncis* sed *è spelunca.*) Et vocabatur Parvus, usquedum flueret in lacum Samochonitin, ex illo verò

fluens, cum incremento magno vocatur Iordanes Maior. De Iordane vid. ſ. l.

§. Collocant tabulæ mare *Genneſareticum* extra tribum *Nephtaliticam*, Talmudici verò ponunt illud intra eam. *Bab. Bava Kama* f.81. 2. Traditio eſt ימה של טבריא חלקו של נפתלי *Mare Tiberiadis eſt portionis Nephtalitica.* Hieroſ. Bava Bathra fol.15.1. *Dederunt τῷ Nephtali plenum funiculum* (ut extrahere poſſet retia) *ab ora maris auſtrali.* His adde Ioſeph. Antiq. lib. 5. c. 1. Νεφθαλῖται παρέλαβον τὰ πρὸς τὰς ἀνατολὰς τετραμμένα μέχρι Δαμασκοῦ πόλεως.

§. Viſcheri Tabula ubi Tiberiadem, urbem tantâ famâ celebrem, poneret, dubia hærere videtur, an in effluxu vel inflexu Iordanis in mare Genneſareticum, vel an ſequeretur illas, quæ in maris Genneſaretici medio littore hallucinantes illam poſuerunt. Tutiſſimum eſt illam collocare ad effluxum Iordanis, ad littus lacus Meridionale, nam ad influxum eius eam ſtatuere non potes, quia Ioſephus dicit in *vita ſua* p.650. *Edit. Froben.* Tiberiada non diſtare à Scythopoli niſi cxx. ſtadiis; iam verò lacus Genneſareticus ipſe erat longitudinis ſtadiorum C. Et Scythopolis erat limes ultimus Galilææ verſus auſtrum. Vid. *Bethſchean* & *Galilæa.*

§. Iulia Beth-aramphta ſita erat, ad ipſiſſimum influxum Iordanis. Secundùm illa *Ioſephi de bello* lib.3. cap.35. *Iordanes à lacu Samochonite centum alia ſtadia emenſus,* μετὰ πόλιν Ἰουλιάδα διεκτέμνει τὴν Γεννησὰρ μέσην. Quæ arguunt Iuliada præterlabi Iordanem antequàm

Genne-

Gennesareticum lacum ingrediatur.

§. Non probabile est *Chorazin* Matth. xi. 21. fuisse urbeculam, & sitam propè vel trans Iordanem ut tabulæ volunt; חורשין *Chorascbin* enim *loca saltuosa* denotat, quibus maximè abundabat regio Nephtalica *Hieros. Bava Bathra* fol.15.1. illa itaque citiùs in Galilæa quam in Peræa collocanda erit.

§. Sodoma malè pingitur in finibus Aquilonaribus maris Asphaltitis,nam potiùs in extremitate eius australi collocanda est, vid. Gen.x. 19. *Termini Cananæorum erant à Sidone* (ab Aquilone) *ad Gazam*, (ab Austro) *ut pergis vel donec accedas ad Sodomam.* Insuper ultima extensionis eius ora austrum versus, fuit Zoar, ut elicitur ex verbis Iosephi de *bello lib.* 4. cap. 5. *Longitudo* (maris Asphaltitis) *est* DLXXX. *stad. Prout extenditur usq; ad Zoarem Arabiæ.* At Zoar à Sodoma distabat solummodò quatuor milliaribus. *Hieros. Beracot* fol. 2. 3. consentit hist. Gen.xix. 23. Iudica hinc quâ authoritate Tabulæ *Zoarem*. & *speluncam Lothi* collocent in Iudæa, ad oram Borealem Asphaltitis.

§. Finxerunt sibi Tabulæ *Adrichomii,Tirini*, longissimum montium dorsum, ab ipso ferè mari rubro, ad terram ferè Cananitidem & illum nominarunt *Montem Amorrhæum*: Cùm tamen mons Amorrhæus solùm initium sumserit à *Cadesch Barneah* vid. Deut.1. 19. 20. *Cl. Leigtfoot Chor. Matth.*23.

§. Insignem inscitiam arguit quòd quædam Tabulæ *Lod* & *Lyddam* pro duobus oppidis habeant; *Lod* non longè à Iordane, *Lyddam*

non longè à Mari Mediterraneo ; cùm tamen *Lod* & *Lydda* nihil diſcriminis habeant , niſi quòd illud ſit Hebraicum , alterum Græcum.

§. Ex hiſtoria vaccæ Rufæ & eius ſuppedaneo exſtructo à porta orientali in Montem Olivetũ patet, montẽ Olivetum fuiſſe è regione templi ; at Tabula impreſſa à Mariette Pariſiis ipſum ad latus collocat. Ex hiſtoria Simeonis Iuſti *Ioma* f. 69.1 videtur adhuc aliam fuiſſe propè Hieroſolymas apud locum צופים , *Antipatridam* , præter illam quam tabulæ in Samaritano tractu ponunt. An Bethphage urbecula fuerit , vel tractus ſolùm montis oliveti , vid. in *Bethphage*. De errore Baronii circa Regionem Decapolitanam vid. *Cl. Leigtfooti Chorog. Marci* p.54.

MARIA ſeptem ambiunt terram Iſraeliticam. 1. ימא רבא *Mare Mediterraneum*. 2. ימא רטיבריא *Mare Tiberiadis*. 3. ימא דמלחא *Mare Sodomiticum*. 4. ימא דסמכו *Mare* (lacus) *Samochonitis*. 5. ימא דחולתא *Mare arenoſum* i. e. lacus Sirbonis. 6. ימא דשלחת Quod quid ſit ignoramus, niſi ſit forſan lacus *Cendeviis*. 7. ימא דאפמיא *Mare Apamiæ. Hieroſ.* Kilaim fol.32.1. *Bab. Bava Bathra* fol 74.2.

§. Ora maritima maris mediterranei vocatur מדינת חים Gemariſtæ ad *Hieroſ. Scheviit* fol.36.3.4. dicunt *in mari mediterraneo* הניסים שבים *Inſulas videri , ac ſi linea ducta eſſet à montibus Amana ad fluvium Ægypti.* In Chartis & tabulis certè nullæ videntur inſulæ , in illo loco poſitæ.

§. ים המלח Vocatur *Mare Sodomiticum* ; המלח ibi magis Bitumen quàm Sal denotat ; apud

apud Maym. certè in *Kele Mikdaſch* מלח סדומית *B tumen eſt.* Diſtabat Hieroſolymis ſtadiis CCC. *Ioſeph. Antiq.* lib.15.9. Longitudine extenditur DLXXX. ſtad. (LXXII. M. paſt.) *Id. de bello* lib.4.c.27. de eius longitudine paulò aliter ſentit *Plinius Nat. Hiſt.* lib.5.cap.16. *Projicere vel abdicare aliquid* מוליכם המלח *in Mare Sodomiticum*; (cuius Phraſeos mentio fit *Hieroſ. Avoda Zarah* fol.39.2 *Hieroſ. Sotah* fol.19.1. *Nazir* cap.4.4. *Hieroſ. Demai* fol.25.4. *de Aquila Proſelyto* &c.) ſignificat aliquid execrationi devovere, ſeu ab omni uſu removere.

§. De mare Genneſaret : Vid. apud *Tiberiadem* & *Genneſareth.*

§. De lacu Sirbonis vid. שרבון. in S.

MARIA MAGDALENA ſecundùm Baronium Lazari ſoror fuit. (*Annal.* ad annum Chriſti 32. pag.147.148.&c.) *Magdalena* dici potuit, vel quia fuit ex urbe *Magdala* (de qua ſuprà,) vel à voce מגדלא, quæ plicaturam, vel cincinnationem crinium meretricibus præcipuè uſitatam ſignificat. De Maria illius nominis legitur in *Bab. Sanhed.* fol. 67.1. *Mater Ben Sadta fuit* מרים מגדלא נשיא *Maria plicatrix capillorum mulierum Chagigah* fol.4.2. *Rabh Bibai, cùm eſſet quondam apud eum Angelus mortis, dixit ad legatum ſuum, Abi* אייתי לי מרים מגדלא שיער נשיא *Adduc mihi Mariam plicatricem* (capillorum) *mulierum* &c. Gloſſ. in *Gittin* fol. 90.1. *Papus Ben Iuda fuit maritus* מרים מגדלא נשיא *Mariæ plicatricis capillorum mulierum* &c. Vid. etiam *Bab. Schabbat* fol.104.2. Probabile eſt Iudæos ſub hoc nomine opprobrium inurere velle

Mariæ Magdalenæ, ſicuti Chriſto ſub nomine *Ben Sadta* faciunt.

§. Màriæ matris Ieſu mentionem facit *Iuchaſin*, & recenſet, quòd etiam אשתוניפוס Promethei neptis, duos filios pepererit Aphkon & Schalzebin, & tamen ante & poſt partum virgo manſerit וזה קשה נגד הנוצרי' *& hoc exemplum grave eſſe Chriſtianis.* Vtpòte qui exiſtimant, miraculum in Maria factum eſſe. Muhammedani Religioſius de virgine Matre ſentiunt, credunt enim illam ſine ope viri filium peperiſſe. *Alcoran. Surata* 3.35. Sur.4.155. Sur.5.19. 46.72. Surata 6.87. & 19.

§. Maria filia Amram, ſic vocata eſt, ab amaritudine, quia vixit in plagarum ſeculo, *Olam Rabba* 19.

§. De Puteo eius vid. *Buxtorf. Exerc.* VI.414. 418. De illa etiam hæc leguntur in *Bab. Megillah* fol.14.1. *Mirjam ante nativitatem Moſis prophetaverat, Mater mea pariet filium, qui liberabit Iſraelem. Cùm foret natus, repleta eſt tota domus luce. Proſtitit pater atque eam exoſculatus eſt ſuper caput, & dixit, adimpleta eſt prophetia tua. At cùm eum abjicerent in fluvium* טפחה על ראשה *Eam contudit ſuper caput.*

§. De Maria filia Baithos Vid. *Echa Rabbeti* fol.67.2.

Martha Nomen eſt muliebre apud Talmudicos ſatis notum. *Hieroſ.Schabbat* fol.3.4. *Iſaac Bar Samuel, Bar Martha. Bab.Ievamoth* f.120.1. Abba Bar Martha &c. Ibid.cap.6.4. Ioſua Ben Gamla deſponſavit מרתא בת בישוס *Martham filiam Baithos*, quæ erat vidua ditiſſima. *Iuchaſin*

sin fol. 57. 2. Eius etiam fit mentio in *Succah* fol. 52. 2. & dicitur habuisse filium robustissimum.

MARCOLIS vid. Mercurius.

MATRIMONIA. De iis Buxt. in Synag. Leusden in *Philol.* mixto f. 173. Vid. *Nuptias.*

MASCULUS. Quando masculus venit in mundum, venit salus in mundum, habetque talentum in sua manu, *Nidda* f. 31. 2. felix ille cuius liberi sunt masculi; væ illi cuius liberi sunt fœmellæ. *Kiddusc hin* fol. 82. 2.

מדינת הים *Medinath hajam*, Quæritur quid sit? ℞. R. Salomoh in Gittin inquit כל ח"ל קרי מדינת הים לבר מבבל *Omnis regio extra terram Israeliticam, vocatur* מדינת הים *Regio maris, exceptâ Babyloniâ.* In quæ Rabbi Salomonis verba sic commentatur *R. Nissim loco cit. Durius est* (inquit) *omnem regionem quæ est extrà terram, pro regione maris habere; nam tum sub isto nomine concludentur loca omnia vicina, & quæ quasi absorbentur iuxta terram. Nec possunt loca remotiora* מדינת הים *vocari. Nam non tantâ distantiâ opus est, ut dicatur locus aliquis regio maris* &c. *At dicitur in relatione ad oram Occidentalem terræ Israelis*; (labii scilicet maris mediterranei) *Sensus itaque R. Salomonis est, quòd omnis regio vocetur* מדינת הים, *quæ similis est regioni isti* (oræ maritimæ.)

§. De מדינת הים in pluribus locis mentio fit; vid. *Gittin* per totum cap. primum. *Moed Katon* cap. 3. versu primo & secundo: ubi de rasura & lotione ex illa provincia venientium agitur.

MEDICUS. Afflicta est civitas cuius Medicus est פודגריס *Podagricus. Vaikra Rabba Sect. 5.* אסיא אסי חגרתך *Medice cura te ipsum. Tanchuma in Gen. Sect. 1.* conf. Luc. 4.23. *Ne habites in urbe cuius caput Medicus est. Pesachin* fol. 113.1. Civilibus enim negotiis intentus, ægrotorum curam negligit. Medici Iudæi merita festivè describuntur in *Kiddufchin* fol. 82.1. טוב שברופאי לגיהנם *Optimus medicorum meretur Gehennam. Gloss.* multos enim incautè occidit; multos pauperes quos servare potuisset negligit. Prohibitum est Iudæis uti medicis & medicamentis Christianorum, quia sunt חשודי׳ בדמים *suspecti de sanguine. Ammude Gozah* folio 37. num. 100.

§. Medicamenta quædam referemus apud priscos usitata. *Bab.Schabb.* fol. 110. Varia Medicinarum genera præscribuntur fœminæ profluvio laboranti. *Dicit R. Iochanan. Recipe* מתקל זווא קומא אלכסנדריא *Gummi Alexandrini pondus Susai, Et pondus Susai* גביא גילא *Aluminis.* כורכמא רישקא *Croci hortensis, pondus Susai. Conterantur hæc unà, & in vino dentur fœminæ hæmorroousæ.*

Si hæc non prosint.

Recipe תלתא קפיזי שמכי פרסאי *Ceparum Persicarum ter tria log, vino coquantur, atque inde eam potare debes, dicasque* קום מזביך *Surge à profluvio tuo.*

Si hoc non valeat.

Siste eam in aliquo bivio, manuque teneat poculum vini: Veniatque aliquis à tergo eius, eamque terreat, dicens קום מזביך *Surge à profluvio tuo.*

Aliud

Aliud remedium si praecedentia nihil obtinuerint.

Recipe בונא דכמונא *Manipulum Cymini*, בונא דשבלילתא *manipulum Croci*, בונא דמריקא *manipulum fœni Graci; coquantur vino, & dentur ei potanda, cum clausula ordinaria, surge à profluvio tuo.*

Alia Dosis.

Fodiant septem foveas, in quibus comburant sarmenta quædam vitium non circumcisarum i. e. quæ nondum quadriennium attigerunt. Accipiatque in manu sua poculum vini; Deinde illam in unaquaque fovea sedere faciunt, & dum illam ex una in aliam amovent, dicunt, surge à profluvio tuo.

§. In *Bab. Gittin* fol. 69. præscribuntur varia medicamenta variis morbis; inter alia לברסם pro *Pleuritide* (vel secund. alios, *morbo quodam capitis*) *recipe ad quantitatem glandis* דנישדור *de Ammoniaco.* de medicina pro *febri* vid. in F. *Febris.*

§. Potum medicinalem ex succo חלתית *laserpitii* sæpius conficiebant; hæc herba quæ in officinis *Assa fœtida* nominatur, erat laudatissima in Syria, præcipuè in provincia *Cyreniaca*; Hinc Catullus ad Lesbiam Cyrenas nominat, *Laser-pitiferas.* De potu hoc loquuntur in *Schabbat* fol. 140.

§. Contra suffusionem oculorum, sumatur scorpio רשבע חומרי *septem internodiorum*, & exsiccetur in umbra. *Gittin* fol. 69. 1. Pro morbo oculorum etiam prodest sputum ieiunum; *Maym. Schabbat* cap. 21. patet etiam ex historia

R. Meir in *Vajikra Rabba.* fol.175.2.

§. Appendebant mulieres ביצי׳ חרגור *ova locustarum* ad aures suas, si dolorem in illis sentiebant, aut illæ sanie diffluerent. Vid. *Schabbat* fol. 67.1. de *vomitoriis* אפיקטויזן vid. *Schabbat* fol.123.2. & fol.147.in *Mischna.*

§. Pro tussi vehementiori ordinarunt Medici, ut ægrotus bibat lac caprinum calidum manè. *Temura* fol.15. 2. *Bava Kama* fol.80.1. de Magica curatione morsus canis Rabidi, vid. *Cl.Buxt.Lex.Talm.*fol.2063.

§. Habebant etiam Medicos peritos exscindendi pelliculas oculi, quas *Germ.* vocant Starr. Illos vocabant איקוטשא. Vid. *Vajikra Rabba* sect.5. in Gloss. & *Ialkut* fol.124. 2. de curatione vid. *Ægrotos.* de morbis periculosioribus, & quibus omni tempore adhibenda medicina vid. *Hierof.Avoda Zarah* f.40.4.

מגילה *Megillah* Vid. *lect. Biblica.*

R. Meir floruit anno 3881. Erat Vicepræses Rab. Simeonis tertii *Iuchasin* pag. 67. libenter Simeonem cum Rab. Nathan de gradu deiecisset; historia narratur in cap.3.tractatus *Horaioth.* De pœna ipsorum vid. *Buxt. Lex. Talm.* p.61. propter ipsum absolvit R. *Beth Schean* à decimatione, *Cholin* fol.6.2. R. Meir dispensavit de nimis rigida observatione curationis ægrotorum in Sabbatho. *Hieros. Berac.* fol.3.1. de volumine Critico Bibliorum R. Meir vid. apud *legem.* Historia ridenda de ipso extat in *Vajikra Rabba* f.175.2. vid. *Sputum.* Nomen R. Meir erat *Nehorai.* Quare ergo vocatur R. Meir? שמאיר עיני חכמי׳ בהלכה *Quia illuminat*

oculos

oculos sapientum traditionibus &c. *Erubhin* folio 13. 2.

MEL. Deus promisit populo Israelitico terram fluentem lacte & melle; hinc primo intuitu quidam concludunt *Totam terram sic fluxisse*, Item infinita alvearia in illa fuisse. At aliter Talmudici. *Hieros. Biccurim* fol. 64. 2. *Dicit R. Ionah, Terra fluens lacte & melle, est terra, cuius aliqua pars, fluit lacte & melle.* Partem autem illam ponunt in Galilæa, nam sic aiunt. *Per sedecim milliaria undiquaque à Zippore est terra fluens lacte & melle.* Hinc etiam illud R. Iose Galilæi in *Biccurim* c. 1. v. 15. *Non afferunt primitias è regione quæ trans Iordanem, quia ea non est terra fluens lacte & melle.*

Quomodo autem illa pars quæ fluxit melle illud produxerit diximus ex *Maymon.* in locum modo citatum. *Cùm dicit, & mellé, intelligit mel palmarum. Nam palmæ quæ sunt in planitie, & in convallibus, abundant melle admodum.* Habebant ergo in palæstina & mel Palmarum, quod sine dubio abundantissimè proveniebat in tractu Hierichuntino qui locus commorationis erat Iohannis Baptistæ; Hiericho enim à multitudine palmarum vocabantur עיר התמרי *Urbs Palmarum.* Sed præter mel palmarum erat etiam mel distillans à ficubus: ut eruitur ex *Chetubh.* fol. 3. 2. *Dixit R. Iacob Ben Dosithai, profectus sum tempore quodam à Lydda ad Ono ante diluculum, ad talos usq; in melle ficuum.*

MELCHISEDECH. De eo plura habent Gregorius in præf. ad sua opera. p. 2. *Cunæus de repub. Hebræorum* lib. III. c. 3. Cl. Leigtfootus etiam

existimat ipsum *Semum* fuisse; *Chor. Marci.* pag. 80.

MENDACIUM. Doce linguam tuam dicere איני יודע *Ego nescio*, ne fortè mendacii arguaris, & capiaris. *Beracot* fol.4 1. כך עונש של בדאי *Hac est pœna mendacis, ut etiamsi dicat verum, tamen ei fidem non adhibeant. Sanhed.* fol.89 2. Quicunque interpretatur textum Biblicum בצורתו *secundùm literam*, is est mendax. *R. Asaria in Meor Enaim* fol. 145. ex *Kidduschin* cap.2. vix enim cavebit, quin aliquando sensum corrumpat.

MENDICANTES distinguuntur in עניי עולם *pauperes mundi*, i. e. Mendicos ostiatim petentes Eleemosynam, sive sint Ethnici vel Israelitæ, & ex quacunque sint regione; & in *Pauperes uniuscuiusque urbis*. Vid. *Eleemosyna*. Verba mendicantium usitatissima hæc erant, זכי בי *Merere in me*. i. e. meritum acquire tibi, per eleemosynam mihi datam. Item הכי זכי בי גרמך *O homo teneri cordis, in me benefac tibi ipsi.* Aliquando סכי בי מה הויגא אסתכל בי מה אנא *Respice me quis fuerim, aspice iam qualis sim. Vajikra Rabba* f. 204. 3. Sect. 34.

MENSÆ ordinariæ descriptio. Vid. *Accumbendi ritus*.

MENSES sic numerant. Ian. ipsis est שבט *Schebbat*, Februar. אדר *Adar*, Martius ניסן *Nisan*, Aprilis איר *Iar*. Majus סיון *Sivan*. Iunius תמוז *Tammus*, Iulius אב *Ab*. Augustus אלול *Elul*, September תשרי *Tisri*, October *Marchesvan* מרחשון, November כסלו *Cislev*. December טבת *Tebbet*. Observandum hic, quod duplicem

cem annum olim habuerint, *Ecclesiasticum* & *Politicum*. Annus Ecclesiasticus instituente Mose in memoriam exitus ex Ægypto incepit à ניסן *Martio*, vid. *Ionathan* & R. *Salomoh* in *Exod.* 12.1. Politicus incipiebat à Tisri sive Septembri, quia credunt in eo olim Mundum fuisse creatum, vid. *Kimchi* 1.Reg.8.2. *Beresch. Rabba* sect.22. Ex quibus affertur lux loco aliàs satis obscuro in *Rosch Haschana* cap.1. v.1. באחד בתשרי ראש השנה לשנים לשמיטין וליובלות ולנטיעה ולירקות Quæ paraphrasticè reddita sic sonant. *Mensis Tisri die primo computatio annorum à creatione mundi pertexitur. A Mense Tisri etiam computant annos pro determinatione Iubilæorum, remissionis agrorum in anno septimo. Sic à Mense Tisri numerant annos illos tres à plantatione fructuum, in quibus fructus præputiati & illiciti erant, ut anno quarto redimi possent. Item annos plantationis olerum, quia ex illis decimæ & oblationes erant conferendæ.* Mensis Tisri vocatur etiam ירח האתנים *Mensis robustorum*. 1.Reg.8.2. propter perfectionem fructuum in illo mense. In illo mense erat festum illud magnum הכפורים *Expiationis*. Vid.s.l. de mense אב vid.A. De Februario vid. אדר in A.

MENSURÆ. In mensuratione Iudæi admodum delectantur numero *quadringentarum Parsarum*; Gloss. in *Bava Metzia* fol.28.1. *Terra Israelitica fuit quadratura quadringentarum Parsarum.* *Megillah* fol.3.1. *Ionathan Ben Uziel interpretatus est ab ore Haggai, Zachariæ & Malachiæ, & commota est terra Israelitica quadringentis Parsis undiquaque.* Bava Kama fol. 82. 2.

Cùm porcus sursum traheretur super muros Hierosolymæ, & infigeret ungues, quassata est terra Israelitica, per quadringentas Parsas undiquaque.

Maymon in *Hal. Melachim* cap. 5. *Licitum est habitare in universo mundo, excepta terra Ægypti,* (quæ se extendit,) *à mari magno versus occasum* ארבע מאות פרסה *ad quadringentas Parsas.* Parsa autem intra se continuit quatuor milliaria, & decem Parsæ, milliaria 40. fecerunt. Gloss. in *Pesach.* fol. 93. 2.

§. Mensurarunt etiam per *Milliaria* & *dietas.* De Milliari referunt in *Bava Metzia* fol. 33. 1. *constitisse illud*, (non octo ut Romanum & Græcum sed) *septem* ריס *stadiis cum dimidio.* Aliàs מיל distinguitur in maius & minus, *maius* complectitur gressus bis mille, *minus* gressus mille. Vid. *Sanhed.* fol. 96. 1. *Megillah* fol. 6. 1. *Maymon. Hal. Tephillah* cap. 4. Suprà fidem est quòd de itinere Saulis & Israelitarum refertur in *Midrasch Tillim* fol. 7. 4. Gloss. in *Sanhed.* fol. 44. 1. *nimirum Saulem una die sexaginta milliaria peragrasse; & Israelitas una die à Iordane ad montem Gerizim pervenisse.* Nam de dieta sive itinere diario notant, illud ultra quadraginta milliaria se non extendisse. Scil. à prodeunte primùm aurora ad ortum solis, quinque milliaria; ab occasu solis donec appareant stellæ, quinque milliaria; quindecim à mane ad meridiem, & quindecim à meridie ad vesperam. *Pesachin* fol. 93. 2. Intra spatium itineris trium dierum aliquis *Hierosolymâ*, ad ultimum limitem terræ Israeliticæ pervenire poterat; quod eruitur ex *Bava Metzia* f. 28. 1.

tene-

tenetur ille qui amissum repererit, rem repertam manifestare publico praconio, tribus festis, & septem diebus post festum ultimum. Nempe ut triduo quis domum redeat, quæsitum an aliquid perdiderit, triduo redeat (Hierosolymam,) *& supersit adhuc dies unus publico praconio.*

§. De Mensura longitudinis & intervallorum vid. *Cl. Leusdenii Philol. Mixtum.* p. 201. 112. 112. Mensura ciborum illicitorum est aliquando כזית *Instar oliva*, vel כאפון *instar faba*, vel ככותבת *inster Dactyli.* Vt in *Ioma* c. 8. §. 2. Seah Hierosolymitana amplior erat Seah rustica sexta parte; & Seah Zipporiensis Hierosolymitana sexta parte. *Menachot.* cap. 8. *Erubhin.* f. 83. 1.

§. Mensuræ aridorum duæ fuerunt in templo, & septem mensuræ fluidorum. *Maymon Kele Hamikdasch* c. 1. circa finem. Illas pluribus descripsit; Cl. Leusdenius l. c. p. 204. 205. 207. 208.

Mercurii idoleum prisci בית קוליס *Domus Kolis*, itē מרקולים *Marcolis* vocarunt. In eo positi erant tres lapides, quorum unus hinc, alter illinc positus, & tertius super eos utrumque tegens. *Metzia* fol. 25. 2. Ad hos tres lapides projiciebantur alii lapides certo ritu, quam proiectionem idololatriam esse dicunt in *Sanhed.* cap. 7. f. 60. Vid. Scaliger *de Emendatione temporum* lib. 5. p. 486. *Seld. de DIs Syris.* 11. c. 14. *Kircheri Oedip.* l. 388.

Messias. Messiæ adventum præcurret Armillus, immanis Iudæorum Hostis. Vid. Cl. *Buxt. lex. Talm.* p. 221. De duplici Messia, *filio Ioseph*, qui & filius Ephraim dicitur; & *filio Davidis*

Vid. *Rabbi Salomoh Iarchi* Esai. 34. 18. *Cantic.* 7. 3. *Succah* 52. 1. *Avoda Zarah* 5. 1. Priori Iudæi tribuunt quæ humilia de Messia in Scripturis dicuntur; alteri quæ gloriosa. Vid. *Abarbanel* in *Esai.* 53. *R. Salomoh* Esai. 11. 13. etiam de *Messia Ben Iehuda* loquitur.

§. Eius adventus erit inexspectatus; *Sanhed.* fol. 97. 1. *Tria veniunt* בהסח הדעת *per abreptionem mentis* (inopinatò) *Messias*, *Res inventa*, & *ictus scorpionis*. Messias *Sanhed.* 96. 2. vocatur בר נפלי quia adventus eius tam in Macrocosmum quàm in Microcosmum erit cùm res maximè collapsæ. Et sanè Dominus noster Iesus Christus in hunc mundum venit, rebus Iudæorum admodùm debilitatis, & ipsorum privilegiis ablatis. Referemus pauca ad hæc facientia. Tempore Simeonis Iusti, qui vixit & floruit A. M. 3448. Prophetia ablata fuit, ut expresse *Iuchasin* fol. 15. 2. Caper emissarius in die expiationis à rupe deiectus, non ampliùs comminuebatur in frusta, ut antea factum, sed vivus aufugit in desertum & à Saracenis fuit comestus. Post mortem Simeonis Sors Dei in Die Expiationis iacta, non ampliùs ad manum dexteram solùm prodiit ut anteà, sed aliquando ad dexteram, aliquando ad sinistram. Lucerna Occidentalis sæpius extincta est, cùm antea perpetuò arderet. Ignis struis non conservabatur nisi per totum diem ligna supplerent; lingua coccinea dealbescebat aliquando, aliquando verò non. Ablata etiam fuit benedictio panum propositionis, illis enim nunquam satiabantur Sacerdotes, ut anteà factum.

Lege

Lege de his prolixiùs *Hierosol. Ioma* fol. 43. 3. Paulò antè Christi adventum ita multiplicatus erat homicidarum numerus, sub famoso illo latrone Eliesere fil. Dinai, (quem ob sua facinora בן הרצחן *Homicidam* κατ᾽ ἐξοχὴν vocarunt,) ut iunicis decollatio (v.s.l.) abroganda fuerit. R. Iochanan Ben Saccai noluit ampliùs permittere; ut uxores suspectæ ob adulterium aquarum potatione probarentur; quia in illud vitium ita proruperant, ut nec castigari ob ingentem multitudinem, nec probari potuissent. Cum Iose filio Ioeser cessarunt viri præstantes & pii. Sublata puritas, sustulerat gustum & saporem fructuum & decimarum fraus, pinguedinem frumenti, fornicatio & præstigiæ omnia corruperant. *Ita habes confitentes Magistros in Elegantissimo tractatu Sotah* c. ult. Addamus quæ in *Bab. Sanhed.* fol. 99 1. & 97. 1. dicuntur, *R. Iuda inquit, In generatione ista, cum filius Davidis advenerit, Scholæ erunt Meretrices, Galilæa vastabitur, Gablan excidetur, & incolæ terræ* (Gloss. Synedrium) *circumvagabuntur ab urbe in urbem, & misericordiam non assequentur, sapientia scribarum fœtida erit, & qui peccare timent spernentur, eruntque facies generationis istius, sicut facies canum, & deficiet veritas,* &c. Quæ non quæso! fuerunt dissensiones inter Schammæanos & Hillelianos. (vid. *Hillel.*) antè & post Christi adventum? quæ non cædes & rapinæ in historia quadraginta istorum annorum, qui à morte Christi ad excisas Hierosolymas excurrerunt?

§. Secundùm *Hieros. Beracot* fol. 5. 1. Messias

Vid. *Rabbi Salomoh Iarchi* Esai.34.18. *Cantic*.7.3. *Succah* 52.1. *Avoda Zarah* 5.1. Priori Iudæi tribuunt quæ humilia de Messia in Scripturis dicuntur; alteri quæ gloriosa. Vid. *Abarbanel* in *Esai*.53. *R. Salomoh* Esai.11.13. etiam de *Messia Ben Iehuda* loquitur.

§. Eius adventus erit inexspectatus; *Sanhed*.fol.97.1. *Tria veniunt* בהסח הדעת *per abreptionem mentis* (inopinatò) *Messias*, *Res inventa*, *& ictus scorpionis*. Messias *Sanhed*.96.2. vocatur בר נפלי quia adventus eius tam in Macrocosmum quàm in Microcosmum erit cùm res maximè collapsæ. Et sanè Dominus noster Iesus Christus in hunc mundum venit, rebus Iudæorum admodùm debilitatis, & ipsorum privilegiis ablatis. Referemus pauca ad hæc facientia. Tempore Simeonis Iusti, qui vixit & floruit A. M. 3448. Prophetia ablata fuit, ut expressè *Iuchasin* fol.15.2. Caper emissarius in die expiationis à rupe deiectus, non ampliùs comminuebatur in frusta, ut antea factum, sed vivus aufugit in desertum & à Saracenis fuit comestus. Post mortem Simeonis Sors Dei in Die Expiationis iacta, non ampliùs ad manum dexteram solùm prodiit ut anteà, sed aliquando ad dexteram, aliquando ad sinistram. Lucerna Occidentalis sæpius extincta est, cùm antea perpetuò arderet. Ignis struis non conservabatur nisi per totum diem ligna supplerent; lingua coccinea dealbescebat aliquando, aliquando verò non. Ablata etiam fuit benedictio panum propositionis, illis enim nunquam satiabantur Sacerdotes, ut anteà factum.

Lege

Lege de his prolixiùs *Hierosol. Ioma* fol. 43. 3. Paulò antè Christi adventum ita multiplicatus erat homicidarum numerus, sub famoso illo latrone Eliesere fil. Dinai, (quem ob sua facinora בן הרצחן *Homicidam* κατ᾽ ἐξοχὴν vocarunt,) ut iunicis decollatio (v.s.l.) abroganda fuerit. R. Iochanan Ben Saccai noluit ampliùs permittere; ut uxores suspectæ ob adulterium aquarum potatione probarentur; quia in illud vitium ita proruperant, ut nec castigari ob ingentem multitudinem, nec probari potuissent. Cum Iose filio Ioeser cessarunt viri præstantes & pii. Sublata puritas, sustulerat gustum & saporem fructuum & decimarum fraus, pinguedinem frumenti, fornicatio & præstigiæ omnia corruperant. *Ita habes confitentes Magistros in Elegantissimo tractatu Sotah* c. ult. Addamus quæ in *Bab. Sanhed.* fol. 99 1. & 97. 1. dicuntur, *R. Iuda inquit, In generatione ista, cum filius Davidis advenerit, Scholæ erunt Meretrices, Galilæa vastabitur, Gablan excidetur, & incolæ terræ* (Gloss. Synedrium) *circumvagabuntur ab urbe in urbem, & misericordiam non assequentur, sapientia scribarum fœtida erit, & qui peccare timent spernentur, eruntque facies generationis istius, sicut facies canum, & deficiet veritas,* &c. Quæ non quæso! fuerunt dissensiones inter Schammæanos & Hillelianos. (vid. *Hillel.*) antè & post Christi adventum? quæ non cædes & rapinæ in historia quadraginta istorum annorum, qui à morte Christi ad excisas Hierosolymas excurrerunt?

§. Secundùm *Hierof. Beracot* fol. 5. 1. Messias

nasci debuit, statim post excidium urbis, quia post excidium denuntiatum Esai.x.33 34. Statim adiungitur Esai.xi.1. *Orietur germen è stirpe Jesse.* Gemaristæ tamen loco citato non erubescunt fateri Messiam ante sua tempora natum esse *Bethlehema*; eorum verba adduxit in *Hor. Heb.* ad *Matth.* p. 23. Cl. *Ligtfoot.* De bello Gog & Magog immediatè adventum ipsius præcessuro vid. *Bereſch. Rabba* sect. 41. *Bab.Sanhed.* fol. 95.2. & fol. 97.1. Cl. Leigtf. Ev. Mr.50.

§. Doctrina Judaica de adventu Messiæ porrò hæc tria ponit. 1. futuram tunc temporis resurrectionem iustorum משיח עתיד להקיץ ישיני עפר *Messias resuscitabit dormientes in pulvere.* *Midrasch Tillin* fol.42.1. Vid. etiam *Bab. Sanhed.* fol. 92. ubi sic Glossa. *Iusti quos suscitabit Deus à mortuis in diebus Messiæ, cùm revixerint, non redibunt iterum in pulverem suum, nec in diebus Messiæ, nec in seculo consecuturo; sed caro eorum in ipsis est permansura, usquedum redeant & vivant* עתיד לבא *in æternum. Et per istos annos quibus renovaturus est Deus mundum suum,* יהיה עולם זה חרב אלף שנים *vastabitur mundus hic per mille annos, ubinam tandem per istos annos erunt iusti isti?* Ex quibus 2. patet secundùm Iudæos, *resurrectionem iustorum consecuturam Mundi huius desolationem.* Et 3 post istos mille annos *æternitatem futuram.* De hoc עולם הבא vid. in *Formulis loq.* differit etiam de illa æternitate *Tanchuma* fol. 9.2. *Dicit S.Bened.Israeli, In hoc mundo vos timetis à transgressionibus, at in mundo futuro, soliciti eritis solùm de bono vobis reposito.*

Item

Item fol.77.3. *In hoc mundo nuntii mei fuerunt caro & sanguis; at in mundo futuro ego mitto vobis nuntium meum* &c.

§. Restant adhuc alia de Messia referenda. Varia eius nomina legere potes in *Bab.Sanhed.* 98.2. *Voisin* in pug. fid. 671. de eius excellentia sic loquitur *Abarben.* in c. 53. *Iesai.* משיח ירום מאברהם נשא ממשה וגבה מאד ממלאכי שרת *Messias exaltabitur præ Abrahamo, elevabitur præ Mose, & sublimis erit valde præ angelis ministerii.* Hæc deindè prolixè diducit. De doloribus eius plurima extant; propter illius infirmitates dicunt Magistri כי חוורתא דבי רב שמו *Quod nomen eius sit leprosus è domo Rabbi. Bab. Sanhed.* fol.98.2. Et paulò post, *Quòd si Messias sit è vivis, Rabbenu Hakkadosch* (R. Iudah scil.) *ille sit.* Quia R. Iudah plurimis laboravit infirmitatibus vid. *Hieros. Kilaim* fol. 32.1. ibi enim inter alia dicitur, *ipsum tredecim annos laborasse dolore dentium.* Sanhed. fol. 98.2. hæc legimus. *Dicit Vlla, adveniet Messias, sed non videbo eum* i.e. Non videndus erit. *Quare?* משום חבלו של משיח *Propter dolores Messiæ.* Gloss. חבלו i.e. *terrores & dolores, qui erunt in diebus eius.* Schabbat fol.118.1. *Qui ter convivatur Sabbatho, liberabitur à tribus miseriis* מחבלו של משיח *à doloribus Messiæ, à iudicio Gehennæ & à bello Gog & Magog.*

§. Messias plurimùm in monte oliveti versabitur. *Midrasch Tillim. per tres annos & dimidium, stetit* שכינה *in monte oliveti, & prædicavit.* &c. De afflictionibus tempore Messiæ sic loquitur *Moses Alschech* in Iesai. 52. 13. *In*

Mundo ſunt tres afflictionum triades, prima Davidi & Patriarchis contigit, ſecunda ſeculo exciſionis, i. e. hodiernæ Iudæorum captivitati; tertia ſeculo Meſſiæ. Etiam pauperes futuri erunt in diebus Meſſiæ. *Bab. Schabbat* fol. 63. *Non eſt diſcrimen inter hunc mundum & dies Meſſiæ* אלא שעבוד מלכיות *Niſi quoad afflictionem regnorum Ethnicorum; ſicut dicitur Deut.* xv. 11. *Non deerit pauper è medio terræ.* R. Salom. & Aben Eſra, *ſi obediveris verbis Domini, non erit in te pauper, at non obedies, ergo nunquam deerit.* Confer hæc *Marci* 14. 7. de *Meſſia* vid. *Hal. Melach.* c. 12 De Meſſia veniente ſuper *Aſinum* vid. *Aſinum.*

Messis vid. *Agriculturam.* & *Sementem.*

Mesura vid. *Schedas.*

Metatron vid. *Cl. Buxt. Lex. Talm.* p. 1192.

מגדל *Migdal* vid. Magdala.

למעוטי *Limgnuté*, Significat *oppoſitè*; ut in *Comment. Maym. ad Peah* cap. 1. 4. בשמר למעוטי הפקר *cuſtoditum dicitur oppoſitè ad id quod publici iuris eſt.* Vid. etiam *Hal. Rozeach* cap. 11. למה נאמר גגך למעט בתי כנסיות *Cur dicitur tectum tuum? oppoſitè ad tecta Synagogarum.* Hæc obſervatiuncula ad intelligentiam plurimorum locorum proderit.

Milliare vid. *Menſurationes.*

Ministri. נפל ביתא חבל לכוותא *Si cadat domus væ feneſtris.* Ad varios uſus poteſt applicari, ſed præcipuè Miniſtris, in luctuoſiſſimis reipublicæ ruinis, hæc lumina peſſimè tractantur. *Ialkut* in *Exod.* 75. 3.

Miracula, mira. Vid. *Magia.*

מלכיות *Malcujoth* sunt quædam formulæ quas precibus inserunt. Vid. *Hierosf. Beracot* p.3. col.4. linea 58.& pag.4.Col.1.l.4.*Talm. Babyl. Rosch Haschana* c. ult. de formula recipere in se iugum מלכות שמים *Regni cælorum* vid. *Beracot* c.2.2. & *Formulas loq.*

מודעית vel מודיעית est definiente Raschi כרך רחוק מירושלם ט"ו מיל *locus munitus distans Hierosolymis* 15. *milliaribus. Chagigah* c. 3.5. Cives urbis Modaith, dum intra civitatem sunt, creduntur esse נאמנין *observatores puritatis* in vasis fictilibus, dum extrà sunt, non item.

Molech. De eo vid. *Selden.* de *Diis Syris* 166. *Kirch.Oedip.*l.32.8.*Lud.de Dieu* Act.7.43.Quando patres illi infantem unum sacrificarunt, sibi imaginabantur reliquos liberos hoc sacrificio à morte ereptos iri, seque tota vita futuros prosperrimos. *Bechai* Lev.18. Qui Molecho semen suum dat, lapidationis non fit reus, nisi & per ignem traduxerit, nam si alterum tantùm fecerit,evadit hanc pœnam. *Sanhed* c.7.7.

Moneta parva vocatur apud Iudæos פרוטה, estque vel ex argento vel ex ære. *Kiddúschin* c.2.1. Pondus *Prutæ* est dimidii grani hordacei. *Maymon Hal. Schekalim* c.1. Ad שמין *Schemin* faciendum requiritur Pruta duplex, *Kiddusch.* f.12.1. (unde constat Siclum valere quatuor *Dinarim* sive drachmas; דינר *Dinar* 6. מעה qui faciunt 12. פונדיונין, qui faciunt 24.Assaria, qui faciunt 48. מוסמיסין,qui faciunt 96. קונדרינק, qui faciunt 192 *Prutas*,qui numerus per 24.Assaria divisus,invenitur unum assarium valere 8.Pruta.)*Si quis exigat mutuum licet ipse sit dives, & qui multū debet*

pauperrimus, tamen in iudicio non miserentur eius, sed exigunt ab eo debitum עד פרוטה אחרונה *Usq; ad ultimum Denarium.* (Confer Matth. 5. 26.) *Maim. Hal. Malveh* cap. 1. 4.

§. De Argento Sacro & provinciali vid. *Argentum.* De Siclis & Denariis vid. etiam s. l. de nummis in genere quædam dixit *Doct. Leusdenius Phil. Mixt.* p 196. *In tribus rebus homo cognoscitur, in loculo suo, in poculo suo, & in ira sua. Erubhin* fol. 65. col. 2. *Tria gravia sunt corpori. Vulnus cordis durum est; dolor viscerum gravius: omnium autem molestissimum est defectus nummorum.* Midrasch Cohelet cap. 7. 27.

§. Habebant monetam non signatam quam vocant אסימון quasi ἄσημον. De ea loquuntur in *Bava Metzia* cap. 4. ab init. in *Maaser Scheni* cap. 1. ab init. De Assario אסר loqui, habebant in usu, quando de minori ad maius argumentabantur; exemplum est in *Cholin cap. ult.* in *Mischna* ad verba *Deut.* 22. 6. *Si in præcepto levissimo* שהיא באיסר *quod vix assarii est* (quod de re minimi pretii agit) *adjicit scriptura hanc promissionem*, ut bene sit tibi & prolonges dies, *quantò magis valebit hoc de præceptis gravioribus quæ sunt in lege? Confer Matth.* 10. 29. De hac nummi specie vid. *Talm. Kiddushin* in princip. *Bava Metzia* fol. 44. 2. *Waserum de nummis Hebræorum* lib. 2. 23. *Notas Tremellii* ad Marci 12. 42.

§. Siclus erat duplex *Provincialis* & *Ecclesiasticus*; Politicus sive Provincialis, erat duarum drachmarum; Ecclesiasticus sive templi erat drachmarum quatuor; Drachma Heb. aliquan-

aliquando vocatur זוז aliquando דינר dimidia Drachma פּליגא דזוזא vocatur איסתרא Græcè στατήρ. (*Ketubb.* fol.64.2. Vid. notas *Tremellii Matth.*17.24.) Erat insuper Monetæ species quæ vocabatur ברדייקט *Menach.* fol. 29. 1. Illi nummi qui appellabantur דרבנות vel דרכמנות erant aurei, usitati ante exilium Babylonicum, tempore Davidis: valor ipsorum erat שני סלעים *unius Taleri vel Imperialis* Gloss. in Schekalim cap.2. fol.3. quoniam obligabantur provinciales singulis annis magnam summam siclorum Hierosolymam deferre, hoc autem propter onus incommodum esset, à Magistris permissum est, ut siclos permutarent in *Darbonoth*, maioris commoditatis causâ. *Mischna in Schekalim* l. m. c. כסף quando in Sacra Scriptura absolutè ponitur denotat *Siclum*: ita illud exposuit Onkelos *Genes.*xx.16. Sed sicuti hoc verum, ita falsum, כסף *in Prophetis libram, in Hagiographis Centenarium* designare, ut volunt Gemar. ad *Bechorot* fol.50.

Priscorum Patrum nūmi vocabantur קשיטה, ab impressâ figura agni; de iis prolixè disserit *Cl.Heideggerus* in ראשי אבו׳. In Talmud. sic inquiunt. *Quando iter feci in Africam* הין קורין למעה קשיטה *audivi quod nummum vocarint* קשיטה: *ex quo hunc fructum habemus.* Gen.33.19. *Centum* קשיטה *esse centum nummos.* Vid. *Bereschi. Rabba.* sect. 79. in fine.

§. מעה Rabbinorum respondet Biblico גרה quod obolus redditur. Siclus pendebat viginti *Geras* sive מעין. Denarius sex מעין. Meah sedecim grana hordei sive quatuor אסרים. Gerah

ſive Meah collata ad noſtram monetam valuit quaſi dimidium *Bazium*. Vid. R. *Salomoh* Lev. 27.25. *Maymon Maaſer Scheni* c.4. *Kidduſchin* f.12.1. *Bechorot* f.50.1. Vid. etiam *Waſerum* de *nummis Heb.* lib.2.19. פולר Græcè folleralis erat monetæ parvæ ſpecies, & reſpondet Latinorum Teruntio; de eo fit mentio in *Hieroſ. Peah* cap.1. & *Bereſchit Rabba* ſect. 49. פונדיון etiam obolus verti poteſt; in ſiclo erant 48. פונדיונין vid. *Rabbi Salomoh* Lev.17.18. *Bechorot* f.37.2. *Kelim* c.17. *Maymon* in *Peah* c.ult. Conſule de his etiam *Cl. Buxt. Lex.Talm.* p.2449. *ad rad.* שמון vel שמין.

§. Quatuor ſunt quorum Moneta in mundum exiit: Abraham, Ioſua, David, & Mardochæus. *Bereſch. Rabba* ſect.39. Nummus Mardochæi *ex una parte habuit ſaccum & pulverem, ex altera coronam auream* vel ſecundum *Medraſch Eſter* ſub finem, מרדכי מכאן ואסתר מכאן *Mardochai erat ex una parte, & Eſther erat ex parte altera.*

§. D.N.I. Chriſtus *Matth.*22.20. inſidiis quæſtionis propoſitæ reſpondet ex ipſa Magiſtrorum determinatione, quæ exſtat apud *Maymon* in *Gezela* cap.5. *Ubicunque numiſma Regis alicuius obtinet, illic incolæ Regem iſtum pro Domino agnoſcunt.* Illudque probatur exemplo Abigailis in *Hieroſ.Sanhed.*fol.20.2. *Dixit Abigail Davidi, Quidnam ego mali feci, vel filii mei, vel pecora mea? Reſpondit ille, Maritus tuus regnum Davidis vilipendit. Tunc ergò, inquit illa, Rex es? Cui ille, Nonne Samuel me unxit in Regem? Reſpondit illa* עדיין מוניטא דמרן שאול

שאול קיים *Numiſma Domini noſtri Saulis adhuc obtinet, quaſi diceret.* Nonne Saul pro rege eſt habendus, cùm numiſma eius vulgò adhuc apud omnes recipiatur.

MONOCEROS non intravit in arcam Noachi, ſed catuli eius intraverunt. R.Nehemiah dicit, nec ipſe nec catuli eius intraverunt, verùm Noachus eum alligavit ad arcam, atque is ſulcavit ſulcos in undis tantùm quantum ſpatii eſt, à Tiberiade ad Suſitham. (i.e. XXX. Stad. quæ eſt Menſura *Ioſeph. in vit. ſua. Bereſch. Rabba ſect.* 3. 1.

MONTES varii. Mons Moriah ita vocatur ſecundùm R. Levi שיצא ממנו הוראה לישראל *Quòd inde prodiret inſtructio Iſraeli.* Secundùm R. Chaninah verò שמורא לאומות העולם *Quod inde prodiret timor nationibus Mundi. Bab. Taanith* fol.16.1.

Communis Traditio eſt, locum ubi David condidit altare in area Araunæ, fuiſſe locum ubi ſuum condidit Abrahamus cùm ligaret Iſaacum; ubi ſuum condidit Noachus, cùm egrederetur ex arca. Item ibi creatum eſſe Adamum, ibi ſacrificaſſe Cainum & Abelem. *Maymon* in *Beth Habech*.cap.2. *Iuchaſin* fol.9.1. *Midraſch Tillim* fol.41.2. Meritò itaque huic loco etiam inædificatum fuit ſanctuarium.

§. Mons Moriah ita ſitus erat, ut civitas, theatri inſtar, templum ambiret. *Ioſeph. Antiq.* lib. 5. c. 14. locus ubi templi ædificia exſtructa erant vocatur à Rabbinis הר הבית *Mons templi*; in ſpecie autem illo nomine deſignant *atrium gentium.*(Vid. *atria.*)Mons ille templi erat qua-

draturæ quingentorum cubitorum. *Middot* c. 2. v. 1. *Maymon. Beth Habech.* cap. 2. Mons Moriah per totum ſpatium atriorum erat excavatus וכיפין היו על גבי כיפין בנוית *Et tota area erat arcubus & columnis ſuſtentata*, ne ullo modo intra ſacrum hoc ſpatium fieret ſepulcrum, à quo populus vel ſacra contaminari poſſent. Vide *loca modò cit.*

§. Montem טוורוס *Taurus* Ionathan ponit pro monte הור in quo fato ſuo functus eſt Aharon. Vocatur etiam *Taurus Vmanus* & ponitur in finibus Idumææ Vid. *Plinium* lib. 5. c. 52. *Ionathan Num.* 34. 7. 8. 11.

§. Mons Hermon vocatur à Talmud. טור תלגיה Interpres Samaritanus Deut. IV. 48. טבר תליגא etiam ad Hermonem refert. *Hieroſ. Sanhed.* fol. 28. 4. *Exſtruxerunt filiabus Midianitarum craticulas à Beth Ieſchimon, uſque ad montem nivis.* Vid. in *Ionath. Num.* XXXIV. 11.

§. De Monte Oliveti V. *Oliveti montem. De Monte Amorrhæo* vid. *Mappas.*

§. Quamvis Iudæa hic illic montibus plurimùm extumuerit, præcipua tamen eius extuberatio emicuit in dorſo montium, lato admodum, & excurrente ab ultima ora Auſtrali ad Hebronem uſque, ad ipſas ferè Hieroſolymas, quæ à ſacra pagina הר יהודה ὀρεινὴ Ἰούδα vocatur, Ioh. XXI. 11. Luc. 1. 39. à Talmudicis verò הר המלך *Mons Regalis* in *Hieroſ. Scheviit* f. 38. 4. *Quodnam eſt montanum Iudææ? Mons Regalis.* Ratio huius Etymologiæ non ita eſt promptu, niſi fortè *Regalis* dictus eſt, quia Regia familia Davidis, ex Hebrone montis

huius

huius oppido, oriunda eſt.

§. Loca in quibus de Monte Regali mentio fit, ob ingentem multitudinem ita accumulare non licet. Iuvat pauca adduxiſſe.

Habebat Debora Pulverem album (argillam figulinam) in monte Regis בטור מלכא *Chald. Paraph.* in Iud.IV.5. In diebus R. Hoſchaiæ, ambierunt quidam immunitatem montis regalis, à quibuſdam decimis. *Hieroſ. Demai* fol. 24. 4. R. Simeon habuit vineam בהר המלך *in monte Regali. Hieroſ. Avoda Zarah* fol.40.2. R.Chaja, R. Iſſai, & R. Immai aſcenderunt in montem Regalem &c. *Hieroſ. Avoda Zarah* fol.44.4. Myrias urbium exſtitit in monte Regali, de quibus mille poſſedit R. Elieſer Ben Harſum. *Hieroſ. Taanith* fol.69.1. Et tamen non obſtante illa multitudine villarum *Pſal.*LXXV.6. Mons Regalis vocatur מדבר הרים *deſertum montium*, quia hæc regio erat aſperior & incultior. *Rex Iannai habuit in monte regali ſexaginta myriades urbium, & in unaquaque erat numerus æqualis exeuntibus ex Ægypto. Bab. Gittin* fol.57.1. Eſt לשון גוזמא *Hyperbole*, & ingens incolarum multitudo innuitur. Cauſa devaſtationis montis Regalis erat, quia in celebratione quarundam Nuptiarum milites Romani Sponſi Gallum & Gallinam (vid. Nuptias) ſuſtulerant. *Gittin* ubi ſup. טור שמעון Mons Simeonitidis produxit 300. utres fruſtulorum panis pauperibus unaquaque ſeptimana. Devaſtatus fuit ob ſcortationem. *Hieroſ. Taanith* fol. 69.1.

MORBI. Morbus ille quo pervertitur & contor-

quetur corpus ut in epilepticis vocatur עוית vid. Gloss. in *Midrasch Cohelet* cap. 1. v. 8. *Ialkut* part. 1. fol. 27. col. 2. Dyssenteriam vocant בורדם: *Dyssentericum non visitant* (consolandi causâ) *neque etiam recordantur nominis eius*, (est enim morbus impurus.) *Nedarim* fol. 41. 2. Tres moriuntur intereà dùm adhuc loquuntur; *ægrotantes* חולי מעין *Morbo cholico*, חיה *puerpera* והדריקון & *Hydrope affectus*. *Erubhin* cap. 4. ab init. Hydrops est signum singularis alicuius transgressionis. *Schabbat* fol. 33. 1. Apud Rabbinos passio vulgaris & momentanea vocatur מיחוש; dolor qui abit & redit, ut dolor dentium nominatur כאב: Morbus verò inveteratus & difficilis est חלי *Schabbat* fol. 11. *Col.* 1. Decem res reducunt ægrotantem לחליו *ad morbum suum*, redduntque morbum graviorem, nempe Esus carnis bubulæ, caro pinguis, carò assata, caro avicularum, ovum assatum, tonsio capillorum, lac, caseus, balneum & שיחלים sive *ficus immaturæ*. *Beracot* f. 57. 2. Signum bonum pro ægroto est sternutatio, sudor, Diarrhæa, somnus somnia, Gonorrhæa. *Ialkut* in leg. f. 10. 1.

§. Synanche vel angina erat morbus satis notus apud priscos, invadebat autem præcipuè infantes die 4. nativitatis ipsorum, quare etiam parentes eo die instituebant ieiunia, ne scilicet ea infantes invaderet. *Schabbat* fol. 27. 2. *apud R. Salom.* de hoc morbo etiam mentio fit in *Berachot* fol. 8. 1. & fol. 40. 1. *Schabbat* f. 33. 1. Fabulantur in *Bava Bathra* fol. 16. 2. Abrahamum Patriarcham gestasse in collo lapidem pretiosum, quem cùm ægrotus aspiceret statim conva-

convaluit. At cùm moreretur Abraham, Deus lapidem istum imposuit sphæræ solis; inde natum proverbium, *Levato sole, levatur morbus.*

§. In Babylonia non erant ulcerosi, quia ibi edebant blitum vel betam, & bibebant siceram veprium, id est ex lupulis confectam (de la biere) *Ketubhot* fol.77.2. Viginti quatuor מוכי שיחין *percussi ulcere Ægyptiaco* sunt, quibus gravis est coitus, gravissimum autem ulcerum genus est quod vocant ראתן. *Ketubhot* ubi supra & *Vajikra Rabba sect.*16.

§. De Morbis vid. *Medicum.* & *Ægrotum.*

MORS. Horâ illâ quâ iustus solvit ex hoc mundo, trium angelorum ministrantium כיתות *Chori* obviam illi procedunt. Primus dicit *Ingreditur pacem.* Secundus *quisquis ambulat in integritate sua.* Tertius, *ingredientur pacem, requiescent. Iuchasin* fol.60. Mortis sunt 903. genera; placidissimum est illud הנשיקה *Osculi*, quo mortuus est Moses, (*Beracot* f.8.1.) gravissimum verò mors per אסכרה *Anginam*, (vid. morbi.) *Schab.*f.27.2. §.Si quis moritur repentè vocatur חטופה, si ægrotet per unum diem & moriatur, est מיתה דחופה; Si per tres dies est גערה, per quatuor נזיפה, per 5. מיתת כל אדם *Est Mors communis.* Si quis moriatur intra 50. annos, est מותה כרת *Mors excidii*. Intra 52. est mors Sam.Prophetæ. Anno 60. est מיתה בידי שמים *Mors per* manus Dei. Anno septuagesimo est שיבה *Senectus*; anno 80. est גבורה Robur. *Moed Katon* f.28.1.

§. Homo lethaliter ægrotus, videatur sibi in oculis כמי שהעלוהו לגרדום לדון *Similis illi*

quem ascendere faciunt ad tribunal ut condemnetur: quicunque ascendit ad tribunal iudicii, ut iudicetur, si sint ipsi advocati magni liberari potest; sin minus, non liberatur. Advocati autem sunt pœnitentia & opera bona. *Schabbat* fol.32.1.

§. Morti adiudicatis potandum dant Iudæi, granum thuris in poculo vini, ad turbandum eorum intellectum, ne præsentia mala tam vehementer sentiant. *Sanhed.*43.1.

§. Si quis mortuus reperiatur vel in agro, vel sit peregrinus, alienus, vel non habeat qui sepeliant, dicitur מת מצוה *præcepti mortuus*, & tunc vi præcepti tum pietatis causâ, quilibet pius aut Magistratus ipsi legitimam sepulturam dare debet. *Erubhin* 17.2. *Cl.Buxt. Synag.Iud.* 698. De statu animæ post mortem vid. *ibid.* 7.13. Angelus mortis plenus est oculis. *Avoda Zarah* f.20.2. *Ielammedenu* Sect. קח את המטה. *Alcoran. Surat.* VII.25.

§. De Ceremoniis funeralibus vid. *luctum.*

MOSES natus est die 7. mensis Februarii, & eodem die mensque denatus. *Kiddushin* 38. 1. Varia eius nomina habes apud *Euseb. præpar. Ev.* lib. 9. *Pesikta* 11.2. Eius encomia, dignitas, privilegia, *Rosch Haschana* pag. 21. *Nedarim* cap. 38. Nomen eius est in unaquaque Pentateuchi sectione, post descriptam nativitatem eius, excepta *sect.* תצוה *Exod.* 27.20. quia dixerat cap. 32.32. *Dele me* &c. *Baal Haturim.* Ante iter Midianiticum testantur Chronica Hebræorum, eum in Æthiopia regnasse, atque uxorem duxisse Æthiopissam. Vid. *Abravanel* & *Ioseph*

Antiq.

Antiq.Ind. l.11.5. An nomen eius sit Hebræum vid.*Buxt.Differt.*VIII.486. Magna pars decalogi à Mose prius fuit in *Mara* data. *Sanhed.* cap.7.52.

§. Mosen ubique magna reverentia prosequuntur, non potuerunt tamen sibi temperare quin ipsum castigarent in *Vajikra Rabba* f 179. 1. *De tribus rebus iratus est Moses, & abscondita est ab eo traditio.* I. *circa Sabbathum Exod.* XVI. 20. *Cùm irasceretur oblitus est, recitare iis traditiones de Sabbatho.* II. *Circa vasa metallica Num.* XXXI. 14. *Cum irasceretur oblitus est, recitare iis, traditiones de vasis metallicis.* III. *Circa lugentem Lev.*x.16.*Cum irasceretur abscondita est ab eo traditio; quâ prohibetur lugens comedere de Sacris.*

Mosen malè cornutum fingunt quidam & pingunt, solâ ratione הקרין *Exod.*34 35. quod radios non cornua immittere significat.

מומחה: δόκιμος, probatus, aliquando etiam vocatur מומחה בית דין & מומחה לרבי' *Beracot* cap.4.§.4. Eius definitio est secundùm Maymonidem *Cuius sapientia & eminentia in lege nota est vulgo.* Secundùm R.Scheriram verò; *Qui in Mischna & Gemara, & ponderanda sententia versatus, aliquot annos interfuit iudiciis, probatusque sit vicibus aliquot, nec erraffe deprehendatur.* Vid. *Coccei Sanhed.* pag.4.

MULIERES, de iis vid. *fœminas.* de muliebribus vestimentis & ornamentis, sequentia notavimus. Caput, fœminæ & virgines ornabant, ornamento quodam אמטפא Vocato, composito ex diversis coloribus, gemmis & margaritis,

illo ſuſtentabant capillos, ne dilaberentur, aut diffluerent. De hoc ligamento tria dicuntur in *Schabbat* f.57.2. *Non indicatur eſſe ex heterogeneis : non polluit tactu : cum eo in Sabbatho mulieres non egrediuntur foras.*

§. Ad fragrantiam & bonum odorem portabant קופת הרוכלים *Pyxidem aromatariorum*, diverſis aromatibus contuſis,& ligno cinnamomi repletam. De his pixidibus ſonat decretum Eſræ in *Bava Kama* fol.82.1. & *Hieroſ. Megillah* f.75.1. quo permiſit ut הרוכלין מחזירי' בעיירות *Aromatarii circumire poſſent per urbes*, ad Iſraelitidarum decus, ut eò facilius ad ſe ornandas neceſſaria comparare poſſent. Tales pyxides in Sabbatho etiam ſeponere debebant. *Schabbat* fol.91.2.

§. Pepla quibus ornabant caput vocabant כיבא. *Bava Bathra* f.146.1. Velum erat uſitatum ſponſis vid. *Nuptias Patriarch.* in N. meretrices etiam utebantur רדיד *peplo*, vid. Hiſtoriam Thamaris *Geneſ*.38.15. Crines etiam implicabant & funis inſtar intorquebant ; hinc illas quæ ſpeciatim ſe ad hanc plicationem applicabant, vocabant מגדלות *plicatrices* ; qualis fuit Maria. (v.ſ.l.) de hac plicatione crinium mentio fit in *Kelim* c.15. in *Schabb*.f.97.2.

§. Meretrices utebantur Camiſia ſive induſio Cancellato inſtar retis, ut corpus per illud conſpiceretur ; de hoc חלוק *induſio* loquitur *Kelim* cap.28.

§. Collum etiam honeſtæ matronæ ornabant Catellâ vel fibulâ aureâ, eâque ſcapulare ſub collo colligebant ; inaures & annuli etiam

erant

erant in uſu. De his ſonat prohibitio quæ legitur in *Schabbat* fol.57.1. *Non licet egredi mulieribus in Sabbatho*, לא בקטלא *cum fibula*, לא בנזמים *neque inauribus*, ולא בטבעת *neq; annulo* &c. §.

Mundus eſt duplex vel עולם הזה *Mundus præſens*, qui iterum diſtinguitur in inferiorem, qui continet mare, deſertum, terram habitabilem &c. & medium, continens ſphæras, ſtellas, &c. & ſupremum, qui eſt mundus animarum, & mundus ſpiritualis, (has mundi partes repræſentavit ex ipſorum opinione tabernaculum Moſaicum.) vel deinde עולם הבא *Mundus futurus*, qui eſt ſtatus rerum & perſonarum poſt diem iudicii; aliis eſt tempus Meſſiæ. V. *Abrabenel* in P. *Avoth* c.4.111.108. *Kirch.Oedip.* 11.4.6. עולם הזה *Mundus præſens* ſimilis eſt veſtibulo reſpectu mundi futuri; præpara teipſum in veſtibulo, ut poſſis ingredi in triclinium, *Avoth* c.416. An mundus æternus ſit diſputatur in *Coſri Buxt.*34.362. De fine mundi vid. *Sanhed.* fol.97.1. Fundamenta mundi tria ſunt, Lex, oratio, pii; *Elieſer* (*ap.ſid.*166.

§. De formula loquendi circa *Mundum* vid. *formulas loq.* Exſpectarunt priſci Mundum eſſe renovandum ſub adventu Meſſiæ. *Sanhed.* f.92. 2. *Annis iſtis, quibus Deus renovaturus eſt mundum ſuum.* Numerum autem illorum annorum *Aruch* & Gloſſ. proponunt millenarium.

§ De mundi mutatione ſic loquitur *R. Salomoh in Machſchirin* c. 6. עלמא מדמי לגלגלא דאנשליא דמילי מתרוקן ומרוקן מתמלא *Mundus hic ſimilis eſt rotæ ſitularum*, (dum rota circumagitur) *quod plenum eſt evacuatur, & quod va-*

cuum est impletur. Sic in hoc mundo alter ascendit, alter descendit. Cabbalistæ in גנת אגוז f.53. 1. triplex Mundi בלימות *dominium* constituunt; primum attribuunt domino universi, alterum intelligentiis cœlestibus, quæ movent stellas, & tertium ipsimet motui stellarum.

Musica. De divisione Musicorum vid. 1. *Chron.* 25. De fundamento Musices in lege disputant Gemaristæ in *Erachin* fol. 11. עיקר שירה בקול *fundamentum* (principalis cantus pars) *musices* (templi) *debebat fieri voce*, inquit *Maymon* in *Kele Mikdasch* cap. 3. quo tamen instrumenta non exclusit, sed vult illa solummodò tanquam appendices ad voces accessisse. Quoad Cantores ipsos, refert nobis in l. c. *fuisse illos partim Levitas, partim verò Israelitas* מיוחסין המשיאין לכהונה *Præstantes & qui coniugio iuncti erant Sacerdotibus*; ad Cantorum enim scamna nullum accedere debuisse, nisi esset vir notabilis & ingenuus. *Mischna* in *Erachin* l. modò cit. docet, Israelitas solummodò instrumentis lusisse, & Levitis Musicam vocalem reliquisse. Familias autem illorum Cantorum fuisse illam פגרים *Pegaraorum* & ציפוריה & *Zipporia* in *Emmaus*. Idem etiam dicitur in *Succah* cap. 5. in *Gem.*

§. Quoad numerum vocum nunquam debebat ipsarum numerus minor esse duodecim, sed semper usque addere licet. *Erachin ubi supra.* Infantes Musicorum in atrium ad subsellia cantorum nunquam accedere debebant, nisi tempore quo cantabant patres ipsorum: collocabantur autem ibi ad pedes patrum ipsorum,

rum, ut notat *Gloſſa* in l. m. c. & eliciunt ex Eſræ 3. 9.

§. Inſtrumenta quibus utebantur erant duplicia, vel illa quæ *flatu* vel illa qua *fidibus* agitabantur. Prioris generis erant tubæ quarum mentio fit 2.*Chron.*7.6. & 29.26. & in pluribus aliis locis: ipſarum numerus non debebat eſſe minor quàm duo, nec 120. ſuperare. *Maymon* in *Kele Mikdaſch* cap. 2. Præceptum de clangendis tubis in feſtis ſolemnibus, & noviluniis exſtat *Num.* 10. 10. Illi qui clangebant, erant Sacerdotes non Levitæ, ſecundùm *Num.*10.10. 1.*Chron.*15.24. non ſtabant propè Levitas ſed in altero latere altaris, & clangentes facies obverſas habebant Levitis, hi autem & illi verſus altare erant converſi. Locus ſtationis ipſorum erat שולחן חלבון *Tabula pinguedinis*, & ad minimum duo ibi ſtare & clangere debebant. *Tamid* c.7.

§. Modus clangendi ipſorum erat, ut primò lentè ſonum ederent, deindè celeriùs illum modificarent & diverſificarent, tandem verò iterum lento ſono clangendi finem facerent. Has ſoni mutationes vocat *Miſchna* modò citata תקיעה, תריעה, תקיעה, de hoc clanctu hanc generalem habemus traditionem אין פוחתין מכ״א תקעות במקדש ולא מוסיפין על מ״ח *Non clangunt minus quam* 21. *vicibus in ſanctuario, neque ultra* 48. *excedunt. Erachin* cap.2. in Miſchnah. & *Succah* cap. 5. de tribus illis tubâ clangendi diverſis modis loquitur, loquuntur etiam *Gemariſtæ* loc.mod.cit. f.53. *& Gloſſ.* Et ſic exprimunt תרועה באמצע ופשוטה לפניה ולאחריה

Vox infracta (Galli Alarme) *debet esse in medio, illam autem sequi & præcedere debet, vox clara,* absq; scilicet inflexione & variatione notabili.

§. Aliud Instrumentum flatûs erat חליל *Chalil* quod etiam אבוב *Abhubh* nominatur. Respondet Germanicorum Schallmeye / Latinorum *Tibiæ*; de tali instrumento loquuntur *Gemaristæ* in *Erach.* in l. m. c. & Aruch in אבוב. *Unam scilicet tibiam repertam fuisse in templo, quæ tempore Mosis iam confecta fuerat; Iussisse regem ut illa inauraretur; sed tunc non amplius tam suavem edidisse sonum: ita ut aurum iterum tolli debuerit.* Notandum autem est, tibiam non fuisse ordinarium in omni cultu instrumentum, sicuti tubæ fuerunt, sed utebantur illis solummodò duodecim diebus in anno. Audiamus Mischnam in *Erachin* ubi suprà. *Semper debebant esse duæ* חליל *tibiæ, nec plures esse debebant quàm duodecim. Illis autem ludebant duodecim diebus in anno coram altari, scilicet in paschate mensis prioris, & in paschate mensis posterioris; die primo festi Paschatis, die primo festi Pentecostis* (Lev. 23. 21.) *septem diebus festi tabernaculorum* ולא היה מכה באבוב של נחושת אלא באבוב של קנה *Non autem ludebant tibiâ aneâ sed Canneâ* מפני שקילו ערב *quia sonum suaviorem edebat. Neque finem imponebant lusui tibiarum omnibus simul, sed unâ solùm, quia ita suaviùs clauditur.*

§. Erant tria alia instrumenta, quæ perpetuò ad Musicam adhibebantur, & hæc tria erant נבל כנור צלצל *Nebhel, Cinnor, Tsiltsel,* & hæc indiscriminatim divisa erant filiis trium Can-

Cantorum Magistrorum, *Asaph, Heman,* & *Iedithun* 1. *Chron.* 15. 19. 20. 21. 1. *Chron.* 16. 5. & 25. 1. De his Instrumentis sic *Iosephus* lib. 7. cap. 10. pag. Edit. Frob. 216. ut נבל ipsi sit Νάβλα, illamque sic definit, Ἡ δὲ Νάβλα δώδεκα φθόγγους ἔχουσα τοῖς δακτύλοις κρούεται. כנור Græce ponit Κινύρα, illamque sic describit; Ἡ μὲν Κινύρα δεκαχορδαῖς ἐξημμένη τύπτεται πλήκτρῳ. צלצל Iosepho est Κύμβαλον, de illo sic infit Κύμβαλά τε ἦν πλατέα καὶ μεγάλα χάλκεα. In quæ Iosephi verba sequentia notanda.

1. Quod נבל & כנור quæ optimè per *Citharam* & *Psalterium*, (Germ. Harpfen) exponuntur, fuerint instrumenta fidibus instructa, oppositè ad illa instrumenta flatûs, de quibus iam supra loquuti sumus.

2. Quamvis hæc duo instrumenta ambo fides sive chordas habuerint, nihilominus aliquam inter ipsa fuisse differentiam; nam *primò* unum percutiebatur aliquâ pennulâ, vel frustulo ligni vel arcu ut nostræ Citharæ & Violæ (Geigen.) Alterum verò percutiebatur digitis, ut Chelis (Lauten.) *Secundò* notas unius instrumenti diversificatas fuisse, per digitorum pulsus & motus, alterius verò per ipsam chordarum differentiam; talem enim vim habent nomina φθόγγους & χορδαῖς. Nablium duodecim habebat chordas, & multitudine suarum chordarum diversos edere poterat sonos, כנור verò decem solùm habuit fides, & digitorum motu diversificabantur. De Cithara loquuntur etiam *Gemaristæ* in *Erachin* ubi supra.

3. צלצל sive Cymbalum fuisse vas ali-

quod æneum, instar hodiernorum Cymbalorum, nisi fortè quòd ita affabrè factum erat, ut multò suaviorem sonum ediderit. De cymbalo loquuntur in *Erachin* fol.10. & *Talm. Hieros.* in *Succah* fol.55. *Erat Cymbalum in templo, confectum erat ex ære, sonusq; eius erat amœnissimus. Sed accidit ut fissurâ hiaret; Senatores miserunt Alexandriam, & inde opifices accersiverunt, qui illud repararunt, sed sonus eius non amplius tam gratus erat, ut fuerat anteà. Sustulerunt itaque illud quod opifices illi addiderant, & sonus tam suavis rediit, ut solito erat.* Ad ordinariam Musicam suffecit unam adhibere; *Maym. Kele Hammikdasch* cap.3. & videtur Cymbalum Bassus vel vocis infimæ loco fuisse. Infra duo נבלי *Psalteria* (Harpfen) in Cantu non debebant descendere, neque plura habêre quam sex. *Erachin* cap.2. in *Mischna.* de כנורות verò non infrà novem, sed suprà quantum habere licet. *Tosapht.* in *Erachin* cap 2. De Instrumento Hydrauli vid *Buxt. Lex. Talm* p.629.

§. Sed satis inhæsimus instrumentis, videamus nunc ipsum Musices exercitium & praxin. Tubæ (Drummeten) suum ת"רת *Taratantara* sonabant singulis horis matutinis, cùm porta Nicanoris & reliquæ atrii portæ aperiebantur. *Succah* cap.5. in *Mischna* & *Gloss ibid.* Hoc tubarum signo viri stationarii ad sua officia vocabantur, & populo campanarum instar indicium incipientis cultus divini dabatur. Clangebant duo Sacerdotes secundâ vice, tempore libationis vini. Vid. *Tamid.* cap.7. v.3. omnes etiam reliquæ Musices partes, tunc demum incipie-

cipiebant, cùm ſacrificium holocauſti & libamen oblatum erat; rationes habes in *Erachin* in *Gem.* fol.11. & *Gloſſ.in Peſachin* c.5. f.64.

§. Pſalmi quos ordinariè cantabant ſequentes erant. *Die primo* ſeptimanæ *Pſal.*xxiv. *Die ſecundo* xlviii. Pſalm. *Die tertio* Pſal. 82. *Die quarto* 94 Pſalm. *Die quinto* Pſal.81. *Die ſexto* Pſalm. 93. *Die ſabbathi* verò Pſalm.92. *Tamid* ubi ſuprà. Rationes cur hos elegerint Pſalmos vid. in *Roſch Haſchana* fol.31. *Maym.* in *Tamid.* cap. 6. Vnumquemque ex his Pſalmis in tres partes Cantores dividebant, in quibus pauſas faciebant, quas Talmudici פרקים nominant, in his pauſis tubis canebant, & populus adorabat, ſecundùm illud על כל פרק תקיעה ועל כל תקיעה השתחויה *In unaquaque Pauſa erat taratantara tubæ, & apud unamquamque taratantaram adoratio populi.* Vid. *Tamid.* c.7. & *Roſch Haſchana* loc. mod. cit.

§. Extraordinarios clanctus tubarum edebant in veſpera Sabbathi ad populum à labore revocandum, & ad diſtinguendum diem inſequentem à diebus profeſtis. *Succah.* c.5.

§. In ipſo Sabbatho tempore ſacrificii additionalis de quo *Num.*28.9.10. Levitæ cantabant canticum Moſis (Deut. 32.) *Maymon* in *Tamid.* cap. 6. & Sacerdotes tubis ſuis tribus aliis vicibus, quàm in ordinariâ Muſicâ ſolebant, clangebant. *Succah* ubi ſupra.

§. Ad Sacrificia additionalia primi diei anni (Num.29.1.2.) Levitæ cantabant *Pſal.*81. & tubis etiam clangebant ad indicandum annum novum. Veſperâ verò huius diei cantabant

Psal. 19. In Paschate verò canebant *Hallel*, de quo vid. suo loco.

מצוה *Mitsua*. Occurrit non raro apud Rabbinos distinctio inter תורה & מצוה *legem* & *preceptum*; Per posterius intelligunt specialem aliquem vel grandiorem (ipsis iudicibus) ritum; qualis erat Circuncisio, recitatio Phylacteriorum, Sabbatizatio. Hæc recipit quæstio à Scriba proposita *Marci* 12. 28.

N.

נאמן *Neeman*. Quis? Vid. *Decimas*. Vid. etiam *Oleum*.

NARDINUM πιστικὴν *Marci* XIV. 3. Verti potest *Nardinum Balaninum*. Sic enim Plinius lib. 13. cap. 1. *Nardinum constat, omphacio, balanino, iunco, nardo, amomo, myrrha, balsamo* &c. Et lib. 12. cap. 21. *Myrobalanum, Troglodytis, & Thebaidi & Arabia qua Iudaam ab Ægypto disterminat, commune est, nascens unguentum ut ipso nomine apparet, quo item indicatur & glandem esse arboris*. At glandem quam Græcè vocant βάλανον Talmudici vocant פסתקא; ut in *Gittin* fol. 69. 1. לברסם ליתי כי פסתקא דנישדור *Pleuritidi recipe ad quantitatem glandis de Ammoniaco*. Vid. Gloss. & *Aruch* in פסתקא. Sicuti itaque vox Νάρδος Hebraizat, à voce נרד, ita & vox πιστικὴ Syrissat à voce פסתקא, Ita ut hoc unguentum *Balaninum* vocari possit: In cuius confectione primas obtinuêre Nardus & Glans. Vid. *Cl. Ligt-*

Ligtfootum in loc.

NAZIRÆUS præcepto tenetur Comam alere, item omnium mortuorum contactum evitare, ne immundus fiat. Et tandem à vino & reliquis à vino confectis abstinere: Si autem hæc non observarit, flagellationem duplicem meretur, Alteram quòd votum ruperit; alteram quòd transgressus sit illud ad quod præcipuè vi voti Naziræatus tenebatur.

§. Qui dicit,non moriar nisi Naziræus fuero, iam tunc ut Naziræus æstimatur; ut etiam ille, qui dum Naziræum transire videt, dicit. *Ego etiam ero Naziræus*, aut Crines suos prehendens dicit, *Ego etiam talis Ero.*

§. כל כינוי נזירו' כנזירות *Omnia Naziræatus epitheta, plenum Naziræatum indicant*; hinc qui dicit. *Ecce, ego voveo me nucleos acinorum non comesturum*, aut vovet, *se libationes non facturum*; aut dicit, *Ecce ego Naziræus sum respectu impuritatis*, non solùm Naziræus est respectu harum rerum, sed etiam omnium reliquarum, quæ Naziræus evitare debet: Si scilicet illud cuius abstinentiam vovet, sit inter ea quæ Naziræo illicita sunt, qualia ea sunt, quæ modò adduximus. *Maymon Hal. Nazir* cap. 1.

§. Si quis voverit Naziræatum, & voti sui ipsum pœniteat, ille se conferre potest ad sapientem (cui illa potestas data in impositione manuum. Vid. *Impositio* &c.) qui ipsi votum solvet; sicuti in usu habent, etiam omnia reliqua vota solvere.

§. Si duobus itinerantibus aliquis occurrat, quem ita bene agnoscere non possint, & unus dicat, *Ecce me Naziraeum*, si hic Ruben sit, sed est Schimeon; Alter verò dicat etiam cum tali voto, non Schimeonem sed Rubenem esse, si ille advenerit, & Ruben sit, ille qui voto affirmavit Rubenem esse, reverà Naziraeus est, & ita de caeteris.

§. Mulieribus & servis etiam competit Naziraeatus, nisi servum dominus ad bibendum vinum, & ad mortuorum impuritatem impulerit, tunc enim cessat; mulier vero potest à marito suo, aut patre ut in caeteris votis absolvi.

§. Naziraeatus extra terram Israeliticam non obtinet, si quis verò extra terram Israeliticam votum Naziraeatus susceperit קונסין אותו *Mulctant eum*, & ipsum cogunt ire in terram Israeliticam, & ibi suum Naziraeatum peragere; cùm verò hodiè sanctuarium aedificatum non sit, debet ibi per integram suam vitam manêre, & exspectare donec reaedificetur; quamdiu verò extra terram est, nihilominus ab omnibus abstinêre debet, quae Naziraeo prohibita sunt. *Maymon Hal. Nazir.* cap. 2.

§. Non minus quàm triginta dies, quis Naziraeus esse potest, etiamsi vovisset solùm per unum diem: & in quibusdam casibus etiam ultra hunc terminum non extenditur.

§. Simson non erat Naziraeus perfectus, quia ipse Naziraeatum non voverat, sed ab Angelo separatus fuit, quare etiam solùm observare debuit, ne vinum biberet, aut se raderet; at ab

ab immunditie mortuorum liber fuit; poterat enim se propter ipsos inquinare; si quis dixerit הריני נזיר כשמשון *Ecce ego sum Nazirœus qualis Simson fuit*: ille non plura cogitur observare, quam Simson observavit. Sunt quidam נזירים עולם *Nasirœi in æternum*: quidam verò נזירים לזמן קצוב *Nasirœi ad certum tempus*; illi quorum votum ad certum tempus se extendit, se radere non possunt, nisi cùm illud tempus advenerit. Priores verò si capillitium ipsorum nimis creverit, & ipsis grave & molestum est; possunt illud à duodecim mensibus ad alios duodecim menses semel abscindere; singulis vicibus verò quibus raduntur, debent tria iumenta in sacrificia dare. Talis נזיר עולם fuit Absalom, ut ex traditione accepimus; ut & Samuel Propheta. Quando autem aliquis ad horum virorum exemplum, se Nazirœum facere vult; debet ipsos circumscribere nominibus patronymicis & gentilitiis ipsorum, ne aliquis existimet, alios esse, quos imitari velit. *Maymon. Hal.* נזיר cap.3.

§. Postquàm votum solutum est, Nazirœus in conclavi ad hoc destinato, (quod situm erat in atrio mulierum ad ortum solis brumalem *Middot* cap.2.5. *Bab. Ioma* fol.16.1.) debet de allatis eucharisticis carnes coquere, capillos detondêre, & eos ollæ submittere. *Maymon* cap.8. tract. supra cit.

NAZARETH forsan suum nomen obtinuit à בן נצר quod vid. in בן in B. Quod locum *Matth.* 2.23. attinet; non spernendum pondus habent quæ de נצר adducuntur ex *Esai* XI.1. & de Sam-

sone Naziræo. Interim Matthæus etiam intelligi potest, quasi loqueretur de humili & vili salvatoris conditione externa, quam omnes Prophetæ prædixerunt; ita ut Ναζωραῖος ipsi sit idem ac נזיר vel מזור *separatus*, *alienus* ab aliis hominibus, (vid. Psal. LXIX. 6) Sicuti etiam in Galilæa regione à Iudæis satis contempta, erat urbs Nazareth, locus vilissimus in quo Messias noster נזר *alienus* & *separatus* ab hominibus, ac si societate ipsorum indignus esset, degere debuit.

נחל מצרים *Nachal mitsraim* terminus extremus terræ Israeliticæ, versus austrum, non est Nilus in Ægypto, sed *Schihor* in via ad Ægyptum. *Iosua* XIII. *Ierem.* II. 18. LXX. interpretibus est Rhinocorura vid. eos in *Esai.* XXVII. 12. de eo vid. quædam apud *Diod. Siculum* lib. 1. & quæ apud *Interpretes, adducta.*

NEAPOLIS est Sychem Samariæ Metropolis; *Benjam. Itiner.* p. 60. *Hierosf. Avoda Zarah* fol. 44. 4. *R. Ismael adiit* נאפוליס *Neapolim, accesserunt ad eum Cuthai; quibus ille. Video quòd vos non adoratis ad montem istum, sed ad idola, quæ sub eo sunt; sicuti dicitur, Et abscondit Iacob idola sub luco, qui erat iuxta Sychem.* Reliqua quæ hic adduci possent vid. apud *Buxt.* in *Lex. Talm.* pag. 1369.

NECROMANTES Vid. *Demoniacus. Magia. Pytho.*

NIKANORIS porta Vid. *Porta.*

NIKODEMUS filius Gorionis erat senator Hierosolymitanus. *Medrasch Echa* cap. 1. 5. de eius pietate & miraculis tractatur in *Taanith* f. 19. 20. 1. & R. *Nathan* in *Avoth* cap. 7. *tempore quodam*

dam ascendit totus Israel Hierosolymam ad festum & non suppetiit ipsis aqua. Adit Nicodemus Ben Gorion, Magnatem quendam, & dixit ei, Mutuò da mihi duodecim puteos aquarum, pro ascendentibus ad festum, & ego reddam tibi duodecim puteos (plenos aquâ,) *aut solvam tibi duodecim talenta argenti. Constituerunt diem, & Nikodemus precibus in sacello fusis pluvias obtinuit, quibus omnes 12. putei repleti sunt. Cùm verò Magnas cavillaretur, solem iam occidisse,* (& tamen constituta die pluvias non ascendisse.) *Nikodemus iterum se velavit, & oravit, & dispersa fuerunt nubes, & sol eluxit. Indè nomen ei* נקידימון *Nikodemus.* שנקדה לו חמה *quia sol ei emicuit.* An hic Nikodemus fuerit discipulus Christi magna fundamenta non sunt ad manus, dicitur quidem in *Taanith* loc. cit. ipsius nomen verum fuisse בוני qualis nominis discipulum attribuunt Christo in *Sanhed.* f. 43.1. (Vid. Christum.) at plures eiusdem nominis esse potuerunt. Aliud argumentum etiam pro affirm. esse potest, quia cùm ditissimus fuisset, (ut dicitur Gittin fol. 56.1.) tandem familia eius ad summam inopiam redacta fuerit, ita ut R. Iochanan Ben Saccai *viderit filiam eius colligentem hordea ex stercore iumentorum Arabum*, ut dicitur in *Chetubh.* fol. 66.2. Cùm secundùm *R. Nathan in Abbot* cap. 7. *Antea eius lectus stratus fuisset duodecim mille denariis.* Ex quo quidam eliciunt, Nikodemi familiam ob persequutionem propter fidem in Christum in illam penuriam incidisse. Sed hoc argumentum pondus haberet, si solus ad illam paupertatem venisset,

cùm in publica clade urbis, cui supervixit R. Iochanan Ben Saccai, omnes honestæ & opulentæ familiæ fortunas suas amiserint. Si certè Christianus fuisset ipsum non semper ita cum laude memorarent.

§. De eo tractat etiam *Iuchasin* pag.19. *Echa Rabbeti* fol.64.1.

בית נמר *Beth-namar*, est locus cuius incolæ laudantur, quia spicilegium reliquerunt in omnibus lineis quibus agrum distinxerunt. *Peah* cap.4.5.

Noachidæ. Proselytus duplex est, vel גר צדק *Proselytus iustitiæ*, qui baptizatus circuncisus & in numerum Israelitarum receptus est. Et גר תושב *Inquilinus proselytus* שקבל עליו שלא יעבוד עבודה זרה עם שאר המצות שנצטוו בני נח: *qui idololatriæ renuntiavit, reliquaque præcepta filiorum Noa in se recepit.* Maymon.Hal Issure Biah cap.14. Doctrinam de posteriori proselytorum genere, quos propriè Noachidas appellamus diducit *Maymon* in *Hal. Melach.* cap. IX. cuius verba sicuti ea olim reddidimus, dum Aureliæ dulcissimo otio fruebamur, hic notabimus.

§. Sex præcepta data sunt, Adamo primævo, de idololatria, de benedictione numinis; de effusione sanguinis, de revelatione turpitudinum, de rapina, de iudiciis administrandis, quamvis hæc ipsa accepérimus à Mose nostro Doctore. Additum verò fuit Noacho mandatum de membro vivi animalis, secundùm illud Gen.9.4. *Carnem in sanguine non comedatis.* Ita facta sunt in universum septem præcepta.

Sic

Sic erat res in universo mundo usque ad Abrahamum, cui venienti additum fuit præceptum circuncisionis; & ipsemet introduxit preces matutinas, Isaac verò separavit decimas, & preces addidit לפנות היום dicendas *in meridie*. Iacob superaddit morem גיד הנשה de *nervo luxato* non comedendo: precatusque est vesperi. In Ægypto postea degentibus, plura præcepta ab Amramo iniuncta fuerunt; donec tandem sub Mose lex tota consummaretur.

§. Noachida qui idola secundùm idololatrici cultus ritus colit reus fit. Propter quam idololatriam, Synedrium Israelitas mortis supplicio afficit, propter eam Noachida quoque occiditur. Et etiamsi non occideretur manet tamen omnibus excommunicatus. Neque permittunt ipsi statuas erigere, aut lucum plantare, aut imagines conficere, & similia quæ ad pulchritudinem idolorum faciunt.

§. Si Noachida Deum blasphemaverit, sive id fecerit blasphematione, nominis proprii (Iehova,) sive cognominis cuiusdam, imò quomodocunque id factum sit, reus fit. Quod respectu Israelitarum non ita se habet; (nam quod הכינוים *cognomina* attinet, propter ea Magistri (excepto R. Meir) blasphemum, non quidem morte plectendum esse sanciverunt, sed tamen volunt ut באזהרה *acri increpatione*, talis excipiatur. Vid. *Sanhed*. c.7.)

§. Noachida qui hominem interfecit, etiamsi esset solùm embryo in visceribus matris, propter hoc facinus, quoque occidi debet. Ita si animal aliquod occiderit, & illud sinat discer-

ptum fieri, aut illud Leoni proſtituerit, aut fame perire permiſerit, quoniam illud perdidit in omnibus locis interfici debet. Ita ſi occiderit perſequentem ſe, à quo ſe uno ex eius membris læſo liberare potuiſſet, quoque interficitur. מה שאין כן בישראל *Quod non ita ſe habet in Iſraele.* Vid. *Homicidium.*

§. Sex turpitudines prohibitæ ſunt Noachidis; Mater, & Vxor patris, Vxor viri aliûs, Soror eius, Matertera eius; Maſculus & beſtia. Noachida non tenetur propter uxorem proximi ſui, niſi ad illam acceſſerit, poſtquàm iam à marito compreſſa fuit, propter deſponſatam verò, & cum qua ſponſus non concubuit, non reus ſit. Hæc omnia intelligenda ſunt de Noachida, qui rem habet, cum Noachitida; nam ſi Noachida rem haberet cum Iſraelitida, ſive id fieret more conſueto ſive non, reus ſit.

§. Noachida qui congredi facit ſervum cum ancilla ſua, propter id occidi debet, ſi ſcilicet res tota divulgata ſit.

§. Noachida ob furtum tenetur, ſive illud commiſerit in bonis Iudæi, ſive gentilis; idem deinde eſt, ſive furatus ſit pecuniam ſive hominem, aut ſuppreſſerit mercedem mercenarii, aut ſimilia. Ita quoque tenetur על פחות משוה פרוטה quando aliquid ſurripuit, *quod minus quàm Pruta valet,* (quod in reſpectu Iſraelitarum non eſt in uſu, vid. *Furtum.*)

§. Noachida etiam tenetur ob membrum animalis vivi, in omni genere animantium; licita tamen eſt iis effuſio ſanguinis animalis vivi;

vi; in his autem idem eſt membrum aut caro quæ à iumento ſeparatur, aut ab animali vivo. Quod volatilia attinet, non videtur Noachidam ob membrum eius vivum occidi debere. In genere, quod Iſraelitis circa membrum animalis vivi prohibitum; tale quoque reſpectu Noachidarum eſt; imò Noachidæ aliquando rei fiunt, non verò Iſraelitæ, quia Noachidæ tenentur, cùm circa iumenta tum reliqua animalia, ſive ſint pura, ſive impura.

§. Quoniam Noachidis illa præcepta data ſunt, obligantur idcircò ad conſtitutionem iudicum in omni tractu, qui ipſos ſecundùm ſeptem illa præcepta diiudicent, & dirigant. Et quicunque ex Noachidis unum ex his ſeptem præceptis tranſgreſſus eſt, ſupplicio gladii affici debet. Hinc quoque omnes incolæ Sichem rei facti ſunt mortis, quia Sichemo furtum committente, illi facti conſcii ad iſtud conniverunt, nec in iudicium illum vocarunt.

§. Noachida interficitur teſte uno, & iudice uno, abſque clarâ demonſtratione, ex ore ſolùm proximorum, non autem ex teſtimonio mulieris; neque unquam Mùlier Noachidarum iudex eſſe poterit.

§. Noachida qui erravit (inquit Maym. in cap.10.) in uno ex præceptis ſuis, à pœna nunquam immunis ſit, niſi fortè imprudenter illud commiſiſſet, & abſque ulla errandi intentione. Si alicui Noachidæ vis afferretur, ut aliquod ex ſuis violaret, vel ut cultum Diis fictitiis exhiberet, à pœna immunis eſt.

§. Si Noachida qui proſelytus Iuſtitiæ fa-

ctus eſt, ſeque circuncidere & luſtrare curavit, deinde à Iehova regredi vellet, & ſolùm proſelytus inquilinus eſſe deſideraret, ſi iam in religione aliquem progreſſum fecerit, ipſum non audiunt: ſed debet ſimilis eſſe reliquis Iſraelitis in omnibus.

§. Si accidit ut Senatus Noachidam aliquem pupillum baptizare curet, poſtquàm ille ad maturam ætatem pervenit, quod factum eſt, delere poterit, ita ut ſolùm maneat proſelytus inquilinus. Si verò Maiorennis declaratus facta non delet, deinde nihil amplius mutare poterit.

§. Noachida qui maledixit Deo aut fictitios Deos coluit, aut cum uxore proximi rem habuit, aut aliquem interfecit, ſi Iudæus fit à pœna liberatur. At hoc illi nihil proderit ſi Iudæum interfeciſſet, aut alicui Iudææ vim intuliſſet; quamvis enim tunc ſacra Iudaica amplecteretur, nihilominus occideretur.

§. Noachida שעסק בתורה חייב מיתה *qui legi operam dat, reus eſt mortis.* (Vid. *Sanhed.* in גמר הדין) non itaque aliud quid ſtudere debet quàm ſeptem præcepta, quæ ad ipſum pertinent. Si aliquis ex ipſis ſibi Sabbathum faceret, in aliquo die pro feſto reus fit mortis; in genere non permittendum eſt, ut ipſi ſibimet ipſis novam aliquam cudant legem, aut fabricent præcepta pro lubitu. Debent enim vel planè proſelyti iuſtitiæ fieri, vel in ſuis ſeptem præceptis abſque diminutione aut additione manere.

§. Noachida qui deſiderat aliquod aliud legis

gis præceptum observare præter illa septem כדי לקבל שכר *ut mercedem promereatur*, ipsum non impediunt quin id debito modo faciat. ita si offert holocaustum, omnino ab illius manibus id acccipiunt. Si eleemosynam erogare vult, eam quoque recipiunt.

§. Si duo Noachidæ coram iudice comparent, petentes ut iudicentur secundùm statuta Israelis; si ambo id voluerint, secundùm legem eos diiudicant. Secus fit si non ambo consenserint. Cæterùm Gentiles qui Noachidæ sunt debent humaniter & cum benignitate excipi, ut ipsimet Israelitæ, quia clarè nobis iniunctum est, ut ipsos sustentemus *Deut*.14.21. Israelitæ debent ipsorum ægrotos visitare, mortuos sepelire, ipsorum pauperes nutrire, ad communem pacem conservandam.

Noba. Vid. *Loca terræ Israelitica.* in L.

Novilunia vid. *Intercalationem.* De Noviluniis sequentia habet tractatus *Rosch Haschana.* c. 1. & 2. & 3. Primo die mensis Tisri est caput anni ad fingendos annos & intermissiones, & Iubilæa. Propter duos menses Sabbathum non observant (i. e. Sabbathum non impedit quominus Neomenias figant.) Propter Nisan & propter mensem Tisri, quia in iis nuncii egrediuntur in Syriam, & in illis festa ordinant.

Ad testimonium de novilunio dicendum legitimus est Pater & filius, & omnes alii propinqui, ipse servus Tobiæ Medici à Synedrio extra ordinem quidem fuit exclusus. Illegitimi autem sunt illi qui ludunt aleâ, qui usuram exercent, qui columbas volare docent, qui fru-

ctus anni septimi divendunt & qui in statu servili sunt.

Illum qui novilunium observavit, & ad illud significandum pedibus ire non potest, asino deducunt aut lectulo; si insidias timent spiculis se munire poterunt, & ne in itinere moras nectant commeatum secum sumere debent.

Si testem non norunt, alium cum ipso mittunt, ut ille deinde de ipso testimonium reddat. Ab initio receperunt testimonia de quovis indiscriminatim, postquàm autem omnia ab Epicuræis corrupta fuerunt, statuerunt ne ullum testimonium reciperetur, nisi à probè notis.

Olim ad novilunium indicandum flammas elevarunt, at cùm Cuthæi malitiosè idem intempestivo tempore facerent, decretum est, ut nuntii ad illud significandum egrederentur. Flammas autem sic extulerunt. Acceperunt bacillos longos è cedro, & cannas, & ligna pinguia, & stupam lini, atque hæc filo colligarunt; Deindè unus in fastigium montis oliveti ascendebat, ignem admovebat, flammamque hinc illinc, sursum deorsumque agitabat, usquedum videret alium idem in proximi montis cacumine facientem sicque fiebat in monte tertio & cæteris.

Vnde autem has flammas primò elevarunt? A monte Oliveti ad Sartabam, à Sartaba ad Grophinam, à Grophina ad Houran, ab Houran ad Beth Balthin, atque illi qui in Beth Balthin flammas extulerunt, sursum ac deorsum agitarunt, donec tota captivitas fuit instar pyræ ignis.

Atrium

Atrium magnum fuit Hierosolymis quod בית יעזק vocabatur, illud ingredi solebant omnes testes, & ibi Synedrium illos examinare circa lunæ apparentias, & in sabbatho convivio excipere in usu habebat, ut eò libentius accederent.

Examen testium ita fit; par illud testium quod omnium primò accessit accersitur, illumque qui natu maior est ingredi faciunt, & ipsum sic alloquuntur. Dic quomodo vidisti lunam? Fuitne illa ante solem vel post solem? Septentrionem versus aut meridiem versus? Quanta fuit eius altitudo? Sic etiam examinatur secundus; reliquos verò solùm obiter examinant, ne ipsos neglexisse videantur. R. Gamaliel ut examen idiotarum facilitaret Lunæ Phases habuit in tabula conclavis sui, & deinde illas ipsis ostendens interrogavit, an Lunam ita vel ita vidisti?

Postquàm testimonia convenerunt, Præses Synedrii clamat, *Sanctus est*, totusque populus respondet, *Sanctus est*, *Sanctus est*. Si ipsam lunam Synedrium & totus Israel viderit, examinantur quidem testes, sed tamen non possunt dicere mensem sanctificatum esse donec noctescat, deinde verò initiatus est. Si Synedrium solum lunam viderit, duo coram ipsis surgunt, & testimonium dicunt, & tunc proclamatur, *Sanctificatus est*, *Sanctificatus est*.

His peractis etiam tuba clangunt, de quo ritu vid. loc. citato.

NOX. Iudæi tres tantùm vigilias noctis agnoscunt, nam hoc apud eos tritum אשמורת שליש

הא של לילה *Vigilia eſt tertia pars noctis. Gloſſ.* in *Beracot* cap.I.v.I. *Commentatores* in *Iudic.*VII. v. 19. non quòd non noctem in quatuor partes diviſerint, ſed quòd quartam partem, aut vigiliam, non tam pro nocturna, quàm pro matutina æſtimarint; ſic *Marci* 13. 35. ſpatium illud poſt Gallicinium πρωΐ eſt. Erant ergo reverà quatuor noctis vigiliæ, at tres tantum profundæ noctis. *Cl. Lightfoot.*

§. Nocte quæ fieri poſſunt, Vid. *Diem.* Vt nox ſit, quot ſtellæ requiruntur? quærunt in *Hieroſ. Beracot* f.I.col.I. Reſpond. כוכב אחד ודאי יום שנים ספק לילה שלשה ודאי לילה *Si adhuc una ſolùm apparet ſtella, manifeſtè adhuc dies eſt, ſi duo appareant, dubiè adhuc nox eſt; ſi tres tunc manifeſtè nox eſt.*

NUMMI vide *Moneta.*

NUMERUS. Vid. *Menſurationes.* Numero Denario gaviſa eſt plurimùm gens Iudaica, & in ſacris & in civilibus. אין עידה פחותה עשרה *Non conſtitit Synagoga niſi è decem ad minimum. Maymon. Hal. thephilla* cap. 11. Vid. etiam *Sanhed.* cap.I. v. ult. *Quænam eſt civitas magna?* כל שיש בה י׳ בטלנין *Ea in qua ſunt decem homines otioſi.* Megillah cap.I.v.3. Hoc etiam apud eos obtinuit אין שורה פחותה מעשרה *Corona* (vel linea, quam faciunt in funerali pompa,) *hominum non conſtat, niſi è decem ad minimum.* Gloſſ. in Bab. Beracot fol.16.2. Item עשרה יוחסין עלו מבבל *Decem ſtirpes aſcenderunt è Babylone.* &c. Maſſecet Kidduſchin cap.4. v.I. *Decem qui ſedent & diſcunt legem, Divinitas quieſcit inter eos. Pirke avoth* c. 3. Ad quæ ſic commentatur *Pau-*

lus

lus Fagius, vir in his eruditissimus. *Est certè numerus denarius admodum sacer Hebræis, unde puerum non circumcidunt, nulla connubia stabiliunt, libellus repudii non datur, & solenniores quasdam preces ad Deum non fundunt, nisi Decem personæ affuerint.* Hunc numerum itaque κατ᾽ ἐξοχὴν מניין nominant; & novum Testamentum videtur ad illum alludere, *Matt.*25.1. de hoc numero vid. *Decem.*

§. Numerus septenarius & quaternarius etiam Mystici sunt, de quartenario vid. *Maymon. More Nevoch.*11.10. De Septenario sic inquiunt דרך המקרא לזכור שבע ושבעה לחשבון רב לפי שכל ימי העולם שבועות *Mos est scripturæ, septenarium numerum, pro multo usurpare, eò quod omnes dies seculi in hebdomadas distribuuntur.*

§. Adeò hæsit animis Iudæorum devastatio Sacrorum, quam per annos tres & dimidium continuavit *Antiochus* (vid.1.Maccab.1. *Ioseph. Archaiolog.*lib.12.cap.7.) ut numerum istum, ut celebrem & memorabilem retinerent, præsertim cum sermo est de rebus tristibus & afflictis. *Echa Rabbethi* fol.60.4. *Venit quidam Athenis Hierosolymam, atque ibi transegit tres annos & dimidium, ut disceret linguam sapientiæ, sed non didicit.* Ibid.fol.641. *Vespasianus obsedit Hierosolymam tribus annis & dimidio: & cum eo erant Dux Arabiæ, Dux Africæ, Dux Alexandriæ, & Dux Palestinæ.*

Ibid. fol.71.1. *Tribus annis & dimidio obsedit Adrianus Betharam.*

Ibid. fol. 66.2. *Iudicium generationis diluvii,*

erat duodecim mensibus. Totidem quoque erant Iudicia Ægyptiorum, Iobi, Gog & Magog; At Iudicium Nebucadnezaris, tribus annis & dimidio, Iudicium Vespasiani tribus annis & dimidio.

Ibid. fol.79 2. *Nebucadnezar commoratus est in Daphne Antiochiæ per tres annos & dimidium.* In quibus omnibus numerus non intelligendus est præcisè talis, sed allusivus: qualis etiam aliquando ponendus est in Apocalypsi. De numero Septuagenario vid. *Leusdenii Philolog. Heb. Mixt.* p.11. ubi pluribus exemplis probat numerum illum aliquando mysticum fuisse.

§. De Computatione ipsorum vid. אב.

§. Existimant Rabbini nemini licere, homines numerare, ne quidem ad divinum mandatum exequendum. Cùm verò numerum scire desiderabant, à singulis aliquid capiebant, & res istas numerabant, ex quibus deinde numerus hominum ipsis innotuit. Sic *Maymon* ad cap.2. *Ioma.* Et Gemar. ibid. *Dixit R.Elieser* כל המונה את ישראל עובר בלא תעשה *Quisquis numerat Israelem peccat contra præceptum negativum* &c. Hinc Præfectus cultûs templi, ad officia distribuenda, non Sacerdotes sed digitos ipsorum numeravit: illeque officium habuit, in quem ultima unitas ceciderat. Circa numerum etiam habent formulam usitatissimam, quæ respondet formulæ quâ Christus usus est *Matth.*18.v.12. *Si erraverit una relictis nonaginta novem* &c. *Peah* cap.4. v.2. *In distribuendo uvas quasdam & dactylos pauperibus, etiamsi dicant nonaginta novem sparge, & unus tantum divide*

vide &c. *Hierof. Schabbat* fol.14.3. *Si moriantur nonaginta novem à fascinatione unus autem ictu Dei* &c.

Nuptiæ. Indiscriminatim referemus quæ de iis nunc nobis ad manus. In Iudæa circa sponsum & sponsam examen habuerunt, at in Galilæa non ita. In Iudæa permiserunt privatum consortium sponsi cum sponsa per horam unam ante nuptias, at sic non in Galilæa. In Iudæa mos fuit, ut essent duo שושבנין *amici maritatorum* (in vernacula nostra Knabenlader.) Vnus è familia sponsi, alter è familia sponsæ; at non sic in Galilæa. In Iudæa dormiverunt, ubi sponsus & sponsa etiam isti amici, & in Galilæa non ita. *Tosiphta* ad *Cethubhot* cap.1.

§. De Nuptiis vid. Vxor.

§. Quomodo in Nuptiis sponsa dignosci potuit, an esset virgo vel vidua. Vid. *Vidua*.

§. Tempore persequutionis, non potuerunt celebrare nuptias publicè; clanculum ergò id præstiterunt. Vbicunque itaque erant candelæ lucentes in superliminari; noverunt, quòd illic foret convivium nuptiale. *Aruch* in אור.

§. Nuptias semper prævivit desponsatio. *Ante legem quivis poterat privatim uxorem ducere, sed data lege præcipitur, ut si quis velit uxorem ducere, recipiat eam prius coràm testibus, & deinceps sit illa ei in uxorem. Maymon.* in אישות cap. 1. In locis plurimis vir sibi fœminam desponsat, ad se autem non ducit, nisi interposito aliquo temporis spatio. *Maymonides Comment.* in *Hal.* אישות cap. 3.

§. De Desponsatione vid. s l. in D. Non nubit nec desponsatur illa fœmina, quæ à viro dimissa vel repudiata est, nisi post moram nonaginta dierum, ut dignoscatur, utrum sit gravida nec ne; atque ut inter sobolem primi mariti distinguatur & secundi. Idem observatur respectu uxoris illius qui proselytus factus est, ut inter infantes in vera religione conceptos & reliquos discrimen poni possit. *Maymon.* in *Giruschin* c.11. *Talmud* in *Iebhamot* c.4. Chetubhot cap. 5.

§. In modo Dotalem donationem scribendi convenerunt Hierosolymitani & Galilæi; at incolæ Iudææ aliquid variarunt. *Gemara.* Galilæis cura fuit de fama, non de nummis; at Incolis Iudææ cura fuit de nummis non de fama. *Hieros. Chetubhot* fol.29.2. Simeon Ben Schetach dotes ordinavit. *Schabbat* fol. 14. 2. Ab antiquitate virgini constituti erant 200. זוזים *Nummi*, viduæ centum. *Chetubhot* cap. 8. in fine.

§. In more fuit cum educerent sponsum & sponsam, ante eos ducere gallum & gallinam: ac si dicerent, Crescite, & Multiplicamini. *Bab. Gittin* fol. 57. 1. Habebant etiam in usu Betharæ, ut cùm infans nasceretur, plantarent cedrum, cùm infantula, pinum, & deinde ex iis conficere thalamum cùm nati contraherent matrimonium. *Gittin* l. cit. His ritibus tàm ardenter adhæserunt, ut illi causæ excidii fuerint, montis regalis & Betharæ; noluerunt enim connivere ad factum illorum Romanorum Militum, qui in transitu talem gallum ab ipsis extor-

extorserant, & cedrum exciderant. Vid. historiam loco modò notato.

§. Tenebatur maritus pro proportione dotis uxori præbere קופת הבשמי' *Arculam Aromatum*, ut apparet ex *Bab. Chetubh.* fol. 66. 2. *At hoc non dicitur, inquit Rabh Ischai, nisi de Hierosolymitanis. Extat exemplum filiæ Nicodemi Ben Gorion, cui allocarunt sapientes quadringentos aureos pro arca aromatum in unumquemque diem.* Glossa. *A marito dandi erant decem Susai uxori pro unaquaque Manah, quem ea secum attulit, ad comedenda aromata, quibus uteretur ad se lavandum.*

§. Nemini licet ante annum decimum tertium coniugium contrahere, quia ante illud tempus ad coniugium & generandos filios est inidoneus. *Sanhed.* fol. 51. 1. filia vocatur בוגרת *pubescens* à duodecimo & dimidio anno; & tunc quando pubuit non ampliùs patri est potestas in eam, Nidda f.47. 1. hinc illud dictum, *si filia tua ad pubertatem pervenerit, manumitte servum tuum, & dato eum ipsi. Pesachim* f.113.1.

§. De coniugio satis honesta ubique fermè fit mentio. *Bereschit Rabba* sect. 58. in *princip. dixit R. Pinchas, invenimus in lege, in Prophetis, & in Hagiographis* שאין זווג של איש אלא מן הק"בה *Quod coniugium hominis à Deo tantùm sit. Est qui quærit coniugium, & est ad quem coniugium venit. Quæsivit quædam mulier; Quid faciat Deus post absolutam creationem? Resp.* יושב ומזווג זוגי' *Sedet & coniungit coniugia, p r a.* &c. Benedictionem coniugii ablatam esse credunt cum templi devastatione. *Sanhed.* fol. 75. in fine cap.

A tempore quo vastatum est templum Hierosolymitanum ניטלה טעם ביאה *ablata est voluptas cohabitationis coniugalis, & data est scortatoribus & adulteris.*

§. Prohibitum viro est desponsare sibi uxorem antequàm viderit eam; *Kiddusc hin* c.2. Mulier desponsatur tribus rebus, *argento, scripto & coitu. Schulchan Aruch* par. 4. num. 26. *Talmud. Kiddusc hin* cap. 1. Sapientes tamen postea vetuerunt desponsare per coitum ad protervam lasciviam vitandam. Pecuniâ uxor desponsatur, quando dicit dans ei pecuniam, vel æquivalens pecuniæ, *Ecce mihi desponsata es. Kiddusc hin* fol. 5. 2. Non desponsant sibi uxorem minus quàm quod valet Pruta. *Schulchan Aruch parte* 4. *num.*31. Si quis non expressè dixerit, desponsata es לי mihi, desponsatio valida non est. Si desponset annulo commodato illa non est desponsata. Innumeros alios Casus vid. in *Kiddusc hin.*

§. Consuetudo sponsorum est, post desponsationem per datam arrham, ut crastino mane mittant ad domum soceri sui, in honorem uxoris sponsæ monilia sive ornamenta muliebria, species fructuum, vascula vini aut olei. *R. Salomoh* in *Bava Bathra* cap.9. fol.146. col.1. hæc munera vocantur סיבלונות vid. loc.

In terra Ismaelitica mos erat, ut sponsam ducerent à domo patris sui in domum sponsi, ante introductionem in thalamum, ferrentque ante eam circiter decem baculos ligneos, in uniuscuiusque summitate vasculum instar scutellæ habentes, in quo est segmentum panni cum

cum oleo & pice. Ex his accensis facem ei præferunt. *Aruch* in לפד. *R. Salom.* in *Kelim* c. 2. v. 8. tales lampades habere dicuntur 10. Virgines in Parabola *Mat.h.* 25. v. 1.

§. Consuetudo communis est in plerisque nationibus, ut cùm quis ducit uxorem, & nuptias celebrat, proximi agnati & amici mittant dono pecunias quasdam ad sublevandos sumptus nuptiarum; veniunt etiam plerumq; amici isti dona mittentes ad nuptias & conviv antur cum sponso, vel septem nuptiarum diebus, vel aliquot tantùm. Isti שושבנין vocantur; *Socii, hospites nuptiarum. Maymon Iad Chasaka* parte 4. fol. 103. col. 2. *in princip.* cap. 7. de illis vid. *Cl. Buxt. Lex. Talm.* f. 2. 535.

§. Nuptiæ virginis celebrabantur die quarto Septimanæ, *Chetubhot* fol. 2. 1. חופה *dies thalami* amicis & familiaribus, fuerunt septem; hinc frequens memoria *septem dierum convivii nuptialis*: at verò sponsæ dies thalami fuerunt triginta. *Ioma* cap. 1. v. 1. *in die expiationis nemo debet edere, bibere, aut se lavare, at regi & sponsæ permissum est lavare facies suas.* Glossa. *Sponsa enim venustanda est, ut amabilis sit marito* וכל ל' יום לחופתה היא קרויה כלה *Atq; omnibus triginta diebus thalami sui vocatur sponsa.* Sponsæ virgines, ut & aliæ honoratiores mulieres in nuptiis aliisque festivitatibus, gestabant coronam auream, ad formam urbis Ierusalem factam, & quàm propterea עיר של זהב *urbem auream* vocabant *Nedarim* fol. 50. 1.

§. Ingenti lætitiâ perstrepuerunt nuptiæ eorum; præter varia instrumenta Musices,

etiam utebantur tympanis, ut ex hoc loco disci potest. *Nidda* fol. 61. 2. *In bello Vespasiani decretum ediderunt* על עטרות חתנים ועל האירוס *Super coronis sponsorum, & super tympanis* (secund. R. Salom. tintinnabula erant) *ne scilicet ulterius pulsarentur*, in publica illa miseria. De מומטין *ludis* quæ coram sponso & sponsa fiebant, Vid. *Chagigah*. fol. 14. 2. Memorabilis est ille ritus quô נהגו לשבר זכוכי' בנישואין *soliti sunt frangere vasa vitrea in nuptiis*. Gloss. in Bab. Beracot fol. 31. 1. ut scilicet illâ ratione modum & frænum inderent hilaritati, ne nimis luxuriarentur. Historiam unam & alteram producit illic Gemara. *Mar filius Rabbena fecit convivia nuptialia filio suo, atque invitavit Rabbinos, cúmque videret, illos supra modum lætitiæ locum dare* איתי כסא דמוקרא *Adduxit poculum vitreum valens quadringentos fusaos, atque illud coram iis confregit, unde contristabantur*. Idem refertur de *Rabh* Ischai, & ratio redditur; *quia prohibetur homini os suum risu implêre in hoc mundo.*

§. In Babylonia in usu erat in nuptiis virginum, capita Rabbinorum ungere; *Bab. Chetubhot* fol. 17. 2. *Quænam sunt testimonia quòd fœmina nupta sit viro? Si prodierit peplo super oculos demisso, capite tamen non velato. Sparsio nucum est etiam testimonium. Hæc in Judæa. At quænam in Babylonia? Dicit Rabh* דמשחא ארישה דרבנן *Si unguentum fuerit super caput Rabbinorum*, Glossa, fœminæ unguentum dederunt in capita תלמידין *Studiosorum*, & unxerunt.) *Dicit Rabh Papa* τῷ *Abhai, num Doctor iste loquitur de unguento aromatico, usitato in thalamis? Respondit*

ille

ille יתמא *O Orphane*, (i. e. inſcie conſuetudinum) לא עבדא לך אמך דרדוגי משחא ארישא דרבנן *Nonne mater tua effudit pro te* (in nuptiis tuis) *unguenta ſuper capita Rabbinorum? Item fecit Rabba Bar Ulla, & effudit unguentum ſuper capita Rabbinorum.* An hoc etiam apud Hieroſolymitanos in uſu fuerit dubitari poteſt, præcipuè cùm ipſimet dicant in *Hieroſ. Beracot* fol.11.2. *Indecorum eſſe diſcipulo ſapientum olère aromata*: & inſuper ex exemplo diſcipulorum Chriſti *Marci* 14.3. Satis apparet, ipſos (excepto Iuda, qui lucro inhiabat) profuſionem unguenti idcircò ægrè tuliſſe, quia non poterant approbare, morem tam delicatum, & apud Magiſtros Iudæorum inviſum, adhiberi Magiſtro ſuo.

§. De Nuptiis plura habet Cl. Buxtorf. *in Synagog. Iud.* & tract. de *ſponſalibus*, quem lector adire poterit.

§. Quæritur apud Iudæos quomodo פרו ורבו *Creſcite & multiplicamini Gen.*1. 28. Primi homines intellexerint, an perceperint illud mandatum ad ſe pertinêre? Reſp. R. Levi Barzellonita, Deum hoc præcepto obligaſſe omnes homines maſculos, ſed non fœminas. *Obtinet omni loco*, inquit, *& tempore, ita ut teneatur ei homo dare operam, primum atque aptus conſecutus fuerit terminum, quem præfixerunt Magiſtri noſtri.* ומצוה זו אינה מטלת על הנשים *Hoc autem præceptum mulieribus non eſt impoſitum.* Maymonides, Bartenora, Iarchi in *Comment.* ad *Iebhamot* cap.6. R. Levi aſſentiunt, hoc argumento nixi, quia terram ſubjiciendi præceptum

præcipuè masculis datum in verbis in *Genesi seq. Implete terram ac subijcite eam*, nec proinde præceptum connexum de *fructificatione*, nisi ad mares extendi oportère; hoc præcipuè Gloss. *Iarchi* ex Vau in וכבשה elicit. V. *Gloss.* R. Iochanan verò non solum hoc tribuit masculo. Sed & fœminæ vid. *Massec. Iebhamot* cap. 6. ratio eius est plausibilis, sc. *quia Deus marem & fœminam, qui tunc soli erant in mundo alloquutus est, cur præceptum non quoque ad ambos extenderetur.* Hæc Iudæorum commentatio non placet, *Bellarmino* & *Torniello*, qui volunt matrimonium tunc esse præceptum, cùm mundus exhaustus esse incolis, quod quidem non ita malè dicerent, nisi scopus ipsorum esset impuro lenocinari cœlibatui; nam ἄπρ γεαφῆς est, quod Hebræi existimant, unumquemque masculum, & quidem sub ratione pœnæ [ut notat R. Levi] ad coniugium alligari & obligari. Taceo iam quòd de exclusione mulierum absque ratione referunt.

De Nuptiis Patriarcharum notamus 1. Ipsos in delectu coniugum sanguinis etiam rationem habuisse, ne scilicet incestum committerent, erant enim sex coniugia ante legem præcipuè talia. 1. cum matre sua, 2. cum noverca. 3. cum uxore viri, i. e. aliena. 4. cum sorore uterina. 5. cum masculo. 6. cum bestia. Vid. Gemaram ad *Babil. Sanhed.* cap. 7. talia enim sunt coram oculis Domini ut & reliqua memorata *Levit.* 18. תועבות *abominationes*, ob quas Deus Gentes Cananeas evomuit. *Levit.* XVIII. 27. 28.

Secundò, illos adhibuisse consensum parentum;

tum; Sic Abraham, Isaac, Iacob, Iuda, filiis suis de coniugio prospexerunt. Ipse Laban, alias parum fidelis, satis ostendit, parentibus solis ius competere τὸ ἐκγαμίζειν, quando dicit, *Melius est ut eam dem tibi quàm alii*; *Genes.* XXIX. 19. hoc ius etiam tradit *Aristot. Ethic.* VIII. I. φύσει ἀρχικὸν πατὴρ υἱῶν. *Naturâ pater imperat filiis.*

Tertiò, in ipsis nuptiis sequentia observasse, א. Vt solenni benedictione seu εὐλογία mulier traderetur viro; talem benedictionem dedit Deus *Gen.* 2. 22. *& adduxit Evam ad Adamum, & benedixit ipsis. Gen.* 1. 28. Sic in historia Rebeccæ ipsi benedicunt, vid. *Gen.* 24. 60. hunc ritum quoque in posterioribus seculis retinuerunt, Vid. R. *Eliefer* in *Pirke* cap. 16. *Minister Synagogæ stat & benedicit sponso in thalamo suo.* &c. ב. Sponsam in ædibus paternis ante consummationem matrimonii aliquam moram traxisse, sic in historia Rebeccæ *Genes.* XXIV. 55. dicunt, *maneat puella nobiscum dies aut decem.* i. e. annum aut decem menses. ג. Sponsas in usu habuisse *theristero*, palliolo scilicet se obvelare, ut patet ex exemplo Rebeccæ, quæ appropinquans se opperuit τῷ θερίστρῳ, Hæb. בצעיף *Ionath.* רדידא *Onkeloso* עיפא, *Arab.* ררא, *Rabb.* רדיד quod secundùm R. Nathan erat *velum tenue, mulieribus usitatum, ad cooperiendum caput.* ד. Nuptias absque solenni convivio non fuisse celebratas. Sic Laban *instruxit convivium*, Genes. XXIX. 22. hoc convivium verò per integrum septiduum durabat; ut probant & explicant ex *Genes.* XXIX. 27. ex verbis מלא שבע זאת

Exple hebdomadam huius &c. R. Eliefer in *Pirke* cap. 16. *Targum Hierof. Ionathan* & *Onkelos* in *loc.*

O.

OBLATIONES frumentariæ vocantur מנחות vid. *Sacrificia.* De oblatione frugum iam præparatarum vid. *Truma.* *Qui oblationem offert, non reftituto quod iniuftè rapuerat, non quod officit eft facit.* Bava Kama cap. 9. v. 12. אין מקריבין את האשם *Non offertur oblatio pro reatu, nifi prius reftituatur ablatum, vel poffeffori vel facerdoti.* Maymon in Gezelah cap. 8.

§. De oblatione nummorum in templo tractatur in *Schekalim* fol. 8. 4. Vid. *Siclos* & *Gazophylacium.* Gloffa loc. cit. *Pro arbitrio fuo potuit quifquam in arculas projicere quantum voluit: Nempe in ciftam quæ pro auro, tantillum auri quantum pendebat granum hordei: & in ciftam pro thure, quantum pendebat granum hordei thuris.* &c.

OBOLUS Vid. *Monetam.*

OBSCURA dilucidabantur ab Elia. Vid. *Eliam.*

OCCASIONE uti debemus, quando fe offert, fecundùm illud in *Ialkut in Leg.* 279. 1. *Dum calceus eft in pede, conculca fpinas.*

ODIUM. Tria fe invicem odio habent, Canes, Galli, Socii, (Genef. 3. 4. in Ionath.) addunt etiam, fcorta & Difcipulos Sapientum. *Megillah* fol. 25. 2. *Pefachim* f. 113. 2. *Tres odio habet Deus, qui aliud ore loquitur, aliud fentit; qui teftimonium pro focio fuo fcit, & id non teftatur, qui proxi-*

proximum solus in scortatione deprehendit, & solus contrà eum testatur. ibid.

§. Pulchrum est illud Hillelis in *Schabbat* f. 31.1. דעלך סני לחברך לא תעביד זו היא כל התורה כולה *Quod odiosum est tibi proximo tuo ne feceris. Hæc est lex tota, cætera nihil sunt nisi eius explicatio.* Confer *Matth.*7.12. de odio non fovendo Vid. *offensio.*

OFFENSIO. *Si quis te offenderit aut peccaverit corripies eum*, inquit Christus *Matth.*18. 15. & *Moses* Lev.XIX.17. Idem Talmudici in *Bab. Erachin* fol.16. *Tradunt Rabbini, Non odio habebis fratrem tuum in corde tuo. Fortè eum non tundit, non vellicat, non ei maledicit: Tertius dicit* in corde tuo; *loquens de odio in corde. Unde autem adstruitur quòd videns fratrem suum turpe aliquid perpetrantem, teneatur illum corripere? quia dicitur* הוכיח תוכיח Corripiendo corripies. *Ex cuius iteratione etiam videtur corripientem ad secundam correptionem teneri.* Et paulò post, *Rabh dicit, fratrem corripiendum esse usque ad ictus. Samuel dicit, usquedum irascatur.* Vide etiam *Maymon* in *Peah* cap. 6.

§. In culpa offensionis ad fratrem redarguendum præcipit Christus, ut unum vel alterum secum sumat, idem exigunt Iurisconsulti Hebræi à peccante in fratrem. *Hierof. Ioma* f. 45.3. & *Babyl.Ioma* 87.1. *Samuel dicit, quicunque peccat in fratrem suum, necesse habet, ut ei dicat, in te peccavi. Si audiat, bene. Si non; adducat alios, & placet eum coram iis, si forsan moriatur, placet eum ad sepulchrum suum, & dicat, in te peccavi.*&c. Sic Synedrium semper duos discipu-

los ſapientum adhibuit, quando civitatem ad idololatriam prolapſam ad reſipiſcentiam vocavit. *Maymon Avodah Zarah* cap. 4. Ita maritus Zelotypiâ motus, coram duobus teſtibus uxorem admonere debuit, ut colloquium viri ſuſpecti vitaret. *Sotah*. c. 1.

§. Chriſtus iuſſit, ut indicaretur Eccleſiæ, ſi frater in viam non poſſet reduci; apud Iudæos etiam uſitatiſſimum erat, obſtinatos in hac vel illa perverſitate poſt indultam admonitionem, publico præconio in Synagoga notare. De hac הכרזה בבית דין *publica proclamatione*, reſpectu paſtorum minoris pecoris, exactorum, publicanorum agit *Bab Sanhed.* fol. 26. 2. Vt & *Maymon* in אישות cap. 12. quando infit. *Si quis renuit alere liberos ſuos, arguunt ipſum, pudefaciunt eum, urgent eum: ſi adhuc renuit, publicè in eum proclamant in Synagoga, dicentes, N. crudelis eſt, & non vult alere liberos ſuos, vel ipſis volucribus immundis crudelior.* &c. Sic idem *ibid.* cap. 14. recenſet, quomodo uxor vexatrix, ſi marito moleſtiam creare ſibi propoſuerit, primò per nuntios à ſenatu admonetur, quòd ſi in mala ſua perſtiterit intentione, omnem ſuam perdet dotem, & deinceps, quomodo מכריזין עליה בבתי כנסיות ובבתי מדרשות *publicum preconium per quatuor Sabbatha in Synagogis & Medraſchot in eam edant.*

OFFICIARII varii. Nullum tam exiguum officium eſſe, quod non à Deo homini commendetur, docent hoc ſuo dicto: *Etiam* ריש גרגותא *Præfectus ciſternis cœlitus conſtituitur.* Bava Bathra fol. 91. 2. Erat autem minimum officiolum

lum esse præfectum æquæductis aut cisternis, ut etiam ex his Maymonidis verbis elicitur, quæ leguntur in *Hal. Melachim* cap.1. *Non eligunt Regem ex peregrinis, nisi mater ipsius Iudæa sit; nec hoc solùm circa regnum observatur, sed etiam circa omnia reliqua munia quæ in Israele exercentur. Ita talis non esse potest Dux exercitus, aut Centurio imò nec* ממונה על אמת המים *Præfectus ille qui aquas in agros distribuit.* Habebant enim præcipuè in Babylonia cisternas communes ad irrigandos agros. Illis præfecti erant certi homines, qui aquas cuique pro proportione agri sui distribuebant, hodie haustus huic, cras alii concedebatur. *Bava Bathra* fol. 12.1. *Bava Metzia* fol.77.1.

§. Habebant etiam Magnates Iudæorum Præfectos stabuli, quos אהורירא nominant. Talem habuit Raf, qui ditior erat, quàm Schabhor Rex Persiæ. *Schabbat* fol. 113. 2. *Metzia* fol. 55. 1.

§. Præfectus Cursorum vocatur דואר, de eo fit mentio in *Schabbat* fol. 19.1. *Maym. Hal. Schabbat* cap. 6. *Avoda Zarah* fol. 26. 1. *Bava Kama* fol.114.1.

§. Prætor urbis qui ius dicebat nominatur סנטירא *Zohar* sect. תצוה *in Exod.* Ita hoc nomine etiam designant custodem urbis & custodem limitum (Germ. Bannwarth) *Sanhed.* fol. 98. 2.

§. Officiarii templi quindecim numero erant.

Primus erat ממונה של זמנים *Qui debebat observare tempus munera adeundi*, & Sacerdotes

& alios admonendi, qui proinde etiam clamabat, cùm illud advenerat, *O vos Sacerdotes ad cultum vestrum; O vos Levitæ ad loca vestra; O vos Israelitæ ad stationes vestras.*

Secundus erat על נעילת שערי' *ad aperiendas & claudendas portas*; hoc munus præcipuè obtinebat unus ex אמרכלין (de quibus vid. in A.) qui etiam cùm portæ aperiebantur, tubâ signum dare curabat. (Vid. *Musicam.*)

Tertius erat על השומרים Præfectus excubiarum; Vid. *Excubias*, & *Levitas*.

Quartus erat, על המשוררי' *Cantor*, cuius erat singulis diebus nominare illos, qui tum cantare, cùm instrumentis ludere debebant.

Quintus erat præfectus הצלצל illius musices quæ cymbalis fiebat. Vid. *Musica.*

Sextus erat על הפיס *Præfectus sortium*, vid. *Sors.*

Septimus הממונה על הקיני' ille qui dedebat providere illis qui se purificare intendebant, de turturibus & columbis.

Octavus erat הממונ' על החותמות *Sigillorum custos*, cuius munus intelliges ex iis quæ apud *Sigillum* posuimus.

Nonus erat præfectus על הנסכים *circa libamina*, qui hæc de quibus modò diximus sigilla recipiebat, & unicuique illa libamina, quæ illius sigillo inscripta erant tradebat.

Decimus erat ille, qui sacerdotes ægrotos curabat, qui pluribus morbis, propter continuum carnis esum, vestitum levem, pedes nudos infestabantur.

Vndecimus ille erat, qui de aquis prospiciebat,

bat, ut cisternæ, aquæ ductus bene se haberent, ne aquæ templo deessent. Vocatur ille חופר שיחין *Fossor puteorum* in *Schekalim* cap. 5. 1.

Duodecimus erat ille qui panes propositio- conficiebat. Vid. s. l. & in Middot cap. 1. vocatur עושה חביתין.

Decimus tertius qui aromata ad suffitum parabat. Vid. *Suffitum*.

Decimus quartus qui vela confici curabat.

Decimus quintus qui Sacerdotum vestimenta custodiebat, & curabat.

Vid. *Schekalim* cap. 6. & 5. *Maymon* in *Kele Hamikdasch* cap. 7. His omnibus præpositus erat ὁ סגן *Summi Sacerdotis Vicarius. Ibid.* c. 4.

§. Officiolum administrare cum aliquo fructu, utilius est, quàm otiosum & famelicum exspectare, donec offeratur lautius, hoc exprimunt in fine tractatus *Succah*, quando dicunt קרא מטבא בוצינא *Cucumis præstat Cucurbitâ.* In omnibus officiis, observandum vulgatum illud גרמא דנפיל בחלקך גרדיה *Os quod ceciderit in sorte tua rode illud.* Ἔλαχες, κεῖνον κόσμει.

Oleum. Primò de olivis dicamus, deinde de oleo ipso.

§. Oleæ vocantur שפכונים quando pingues & grandes olivas ferunt; quando autem tantùm olei dant, ut videantur aliquâ ratione exsiccare proximè adsitas, vocantur בישנים *Peah* 7. 1. quanquam etiam dici possit, quod sic vocatæ fuerint à loco elegantissimarum olivarum fertilissimo בית שאן (v. s. l. in ב.) abjectâ litera ב, secundùm assuetam dialectum, quâ etiam dicunt ביתר *Be-tar*, pro *Beth tar*, quam alii ma-

lè ביתר *Bitter* vocant. Erant quædam olivarum species, quæ certo quodam anni tempore emittebant oleum, & dum ita oleum stillabant, vocarunt illas זית הנוטפת. Tempore Imperatoris Adriani, paucæ admodùm olivæ in Iudæa reperiebantur, quia ille fermè omnes exciderat, quod in causa fuit, quod olivarum tunc nulla fuerit שכחה, quod quid sit apud *Cl. Buxtorf.* in Lex. Talm. reperies. Vid. etiam in lit. S. In festo licet ea circa olivas facere, quæ ad ipsarum conservationem conducunt, reliquis verò debet supersedêre donec festum transierit. *Moed Katon* cap.2. §. 1. Olivas illas quæ ad plenam maturitatem non pervenerant, ponebant in מעטן *vas oleare*, ut mollescerent, alii faciebant foveam, in quam tales olivæ recondebantur. *Bab. Metzia* f.72.2. Olivas non licet vendere, nisi illi qui est נאמן *in puritate*; (i.e. de quo non dubitatur, quòd non omni munditiei studeat.) ne fortè oleum impurum fiat. Hilleliani existimant, sufficere si emptor נאמן sit, respectu decimationis. De hoc נאמן habes plura apud *Decimas*.

§. Quodnam optimum terræ Israeliticæ oleum fuerit. Vid. *Israelita terra* &c. De oleo quod in oblationibus frumentariis adhibebatur Vid. *Sacrificia*. Triplex habebant oleum; Primum & optimum erat ex olivis maturis spontè fluentibus: alterum ex illarum granis sive residuo, leviter expressum: tertium ex immaturioribus & deciduis, idque omnium erat vilissimum, & vocabatur אנפיקינון *Omphacinum*; *Menachot* cap.8. hoc oleum hanc habebat vim, ut

ut effluere faceret pilos, & delicatam redderet carnem. *Pesachim* folio 43. 1. *Vajikra Rabba* sect. 5.

§. שמן אפרסמון *Oleum Balsaminum* excellebat inter omnia olea, de eo sic *Kimchi* ad illud וזאת שמן הטוב 2.Reg.20.13. *Hoc est oleum* אפרסמון *Balsaminum, quod non fuit in toto mundo, nisi in Iericho, unde etiam nomen eius* יריחו *est ab odore eius.*

§. שמן קיק *Oleum cicinum*, erat cibis fœdum, etiam non adhibebatur ad accendendas lucernas Sabbathinas. *Schabbat* cap.2. in principio.

§. שמן המשחה *Oleum unctionis*, erat oleum illud quod conservabatur in Sanctuario: de eo sic *Maymon* cap.1. *Hal.Melach.* אין מושחין מלכי ישראל בשמן המשחה אלא בשמן אפרסמון *Reges Israelis non unguntur oleo unctionis, sed tantum oleo balsamino*; nam nemo oleo unctionis ungi debebat, nisi esset vel ex familia Davidis vel Summus Sacerdos. Vid. *Vngere*. Modum hoc oleum conficiendi refert *Maymon.* in *Cele Hamikdasch* "cap.1. Expressum præceptum datum est, ut "oleum unctionis conficiatur, quo ea quæ ungi "oportebant illiniri possent, secundùm illud "*Exod.*30.28. Moses autem Magister noster il-"lud ita paravit in deserto: accepit Myrrhæ, "Cinnamomi, & Casiæ, uniusque speciei, quin-"gentorum siclorum pondus, & ex Calamo "odorato, ducenta quinquaginta. Postquàm "hæc separatim in pulverem redegit, omnia "commiscuit, & aquæ dulci & puræ immersit, "donec omnis aromatum vis extracta fuit. "Deinde infudit olei olivæ Hinnem sive duo-

"decim Logos; (quantùm 72. ova caperent) & "tamdiu igni impositum coxit, donec exhala-"verit aqua, & solùm oleum superfuerit. Quod "deinde in vas condidit & reservavit posterita-"ti. המור *Myrrha* הוא הדם בחיה שבהודו *Est* "*sanguis concretus in quodam animali Indiæ*, quod "omnibus notum est, quia eo mortuos ubique "ungunt; הקנמון *Cinamomum* est illud lignum, "quod ex Insulis Indicis venit, & ob fragran-"tiam ad suffitum faciendum adhibetur, הקידה "היא הקושט *Casia* est radix illa odoratissima, "quam *Kost* nominant. *Calamus* odoratus est "arundo illa tenuis, rubris paleis similis, quæ "ex India adfertur, & suavissimi est odoratûs.

§. Oleum adhibebant in Medicinis pro ægrotis. Vid. *Ægrotum* & *Sabbathum*. De oleo ex צלוליבא confecto vid. *Kimchi* in Ionam. 4.6.

§. Olivetus mons vocatur à Iudæis הר הזיתים & הר המשחה quæ ambo nomina ipsi ab olivis data sunt, non quòd non alii etiam fructus ibi essent, (in una enim eius parte erat tractus Bethphage, cuius nomen à ficuum grossis derivatum; & insuper secundùm *Hieros. Taanith* fol. 69. 1. in illo duo immensæ magnitudinis cedri fuerunt.) sed quòd olivarum maior numerus & fructus dignior. Targum *Cant*. 8. 1. dicit, *Cùm reviviscent mortui dirumpendus est mons Olivetus, atque omnes mortui Israelis inde exibunt* &c. In hoc monte comburebatur à Sacerdote vacca rufa. *Middot* c 1. v. 3. *Parah* c. 3. 9. Item flammæ signales in vertice illius, ad signum iam statæ Neomeniæ, agitabantur, *Rosch Haschana* cap. 2. 2. 3. Vid. Messiam. Vbi collo-

collocandus sit Mons Olivetus in Mappis vid. *Mappas.*

ONO urbs. Vid. אונו.

ONIAS fil. Simeonis Iusti, erat testamento & ultimâ Patris voluntate ad summum Sacerdotium dominatus, sed invidit hoc ei Simeon frater eius, & ita incruduit contentio, ut Onias tandem ad montem Regium, & deinde in Ægyptum fugeret, ubi condidit Sanctuarium, recitans illud Prophetæ. *In die illo erit altare Domini in medio Ægypti.* Vid. *Iuchasin* pag.15. *Hieros. Ioma* fol.43. An Ecclesia Alexandrina commune Iudæorum in persequutionibus Asylum, ab illo instituta fuerit, vel aucta, ita definiri non potest. Vid. *Alexandriam.*

§. De *Onia* חוני *Hammagal* המעגל refert *Iuchasin* pag. 17. ipsum per 70. annos dormivisse. Et ipsum interfectum esse in illo bello, quod Hyrcanus & Aristobulus fratres sibi invicem intulerunt. De illo historiam habes in Massec. *Taanit* cap.3. v.8.

ONKELOS vocatur ut plurimùm הגר *proselytus.* de eius versione legis vid. Hottingeri Thesaurum & Leusdenii Philologum. *Rabban Gamalielem senem*, tali honore & amore prosequutus est, ut cùm eo defuncto suppellex eius ordinario ritu, paucis solùm aromatibus comburi deberet, largos adhibuerit sumptus, ad ipsam honorificentiùs cremandam. Dicunt in *Avoda Zarah* p. 11. & *Tosapht. Schabb.* cap.7. *ipsum ultra* 80. *Minas Tyrias in bustum profusisse.*

§. De Vnkelo disputatur an idem sit cum Talmudicorum עקילס, quo etiam Græcum Pa-

raphraſten denotarunt. Vid. *Druſium* in Ep. 41. *Meor Enaim* cap. 45. *Schikkard.* in *Bechinat. Happeruſchim Diſp.* 2. Certè in *Hieroſ. Demai* fol. 25. 4. Onkelos intelligitur, quando ſic inquiunt; עקילס הגר *Onkelos Proſelytus diviſit hereditatem cum fratre ſuo gentili, atque uſum fructum eius abdicavit ad mare ſalſum.*

Orare Vid. *Preces.*

Operariis licet de illis edere in quibus laborant; In vindemia poſſunt edere uvas; In collectione ficuum ficus, In meſſe ſpicas; imò פועל אוכל קישות אפילו בדינר *Operario in iſtis rebus operanti, licet edere peponem valentem Denarium* (Ein halb orth eines Reichsthalers) *& dactylos valentes Denarium. Bava Metzia* fol. 83. 1. Sic operamini cibo permanenti in vitam æternam, qui eſt Chriſtus, & de Chriſto edetis.

§. In conducendis operariis valuit plurimùm mos loci, hinc illud circa operarios axioma in *Bab. Bava Metzia* fol. 11. 2. לחזי היכי נהיגי בעיר *Obſerva morem urbis.* Hoc etiam probatur exemplo deſumpto ex *Hieroſ. Metzia* fol. 11 2. *Tiberienſes aſcendentes in Beth-Meonem, locum vicinum, non aliter conducebantur, quàm ſecundùm morem Beth-Meonis, & è contra Beth-Meonenſes in Tiberiade, non aliter conducebantur, quàm pro more Tiberienſium.* In Parabola de Operariis *Matth.* 20. dicit Dominus reſpiciens morem loci, *Quodcunque iuſtum fuerit dabo vobis.* Reliquum quod eſt in v. 13. Οὐχὶ δηναρίου συνεφώνησάς μοι dilucidatur ex Canone *Maymon.* in שכירות cap. 9. *Dicit Paterfamilias ſervo, Ito, conduc mihi*

mihi servos quatuor denariis, & conducit eos tribus; quamvis labor eorum mereatur quatuor denarios, non reddentur tamen iis nisi tres, eò quod ex compacto hoc in se susceperunt, & γογγυσμὸς תרעומת *iis est adversus servum.*

§. De conducendis operariis prolixè *Maymonides* loco modò cit. Distinguunt etiam Canones Hæbreorum inter שכיר יום *Conductum in diem*, & שכיר שעות & *Conductum in horas quasdam* eadem ratione ac parabola Christi: quam imitati sunt in *Beracot Talmud. Hierosol.* fol. 5.3. quando inquiunt. *Cuinam fuit R. Bon Bar Chaia similis? Regi* ששכר פועלי *qui conduxit operarios multos, inter quos fuit unus conductus, qui opus suum præstitit extraordinariè. Quid facit Rex, eum secum duxit, & cum eo ambulavit hinc illinc.* לעיתותי ערב Ὀψίας γενομένης *venerunt operarii isti,* ליטול שכרן ἵνα λάβωσι τὸν μισθὸν αὐτῶν, *deditq́ isti mercedem completam cum iis.* והיו הפועלים מתרעמים ἐγόγγυζον οἱ ἐργάται λέγοντες, *nos laboravimus per totum diem, hic autem non nisi per duas horas, & data est ei merces æqualis nostra: dixit iis Rex, plus ille laboravit unâ horâ, quàm vos totâ die. Sic plus legi incubuit R. Bon; annis viginti octo, quàm alius annis centum.*

§. Operarii suum opus incipiunt ab exortu solis, hinc etiam ἅμα πρωῒ conducebantur; ante ortum solis ad laborem nunquam egressi sunt. Vid. *Gloss.* in *Bab. Bava Metzia* fol. 83. a.

§. De mercede operantis addamus [illegible] *Maymonidis* in שכירות cap. 11. *E præceptis legis affirmativis est, ut detur merces operario condu-*

ctitio tempore suo; sicut dicetur, In die suo dabis ei mercedem suam: *Si verò detineatur post tempus suum, peccatur in præceptum negativum; sicut dicitur:* Non occidet sol super eum.

Opificium aliquod pater filium docere debet. *Tosapht.* in *Kidduschin* cap. 1. *Patri incumbit circumcidere filium, redimere eum, docêre eum legem, & docêre eum aliquod opificium: R. Iudah dicit, quicunque filium suum non docet aliquod opificium, est ac si doceret eum latrocinium.* De opificiis plura habes in *Kidduschin* cap. 4. in v. undecimo hoc dicitur *R. Meir dicit, Det semper homo operam ut doceat filium suum* אומנות נקייא *Artem honestam.* Talia inter suos recepta axiomata considerans Iosephus, Christum in arte sua tectonica, educavit & instruxit.

§. *Non docebit homo filium sum artificium aliquod inter mulieres*: quia conversatio ipsarum prava est. Nunquam doceat homo filium suum, ut sit mulorum vel camelorum ductor, tonsor, nauta, pastor, hospes שאומנתם אומנות ליסטים *quòd opificium ipsorum sit opificium latronum.* His addunt etiam Medicos & Laniones. Vid. *Bab. Kidduschin* fol. 82. 1. *Hierosʃ. Kidduschin* fol. 66. 2. Vbi etiam hoc legitur: *Beatus ille qui videt natos suos*, באומנות מעולה *in opificio honesto; & Infelix ille qui eos videt in opificio* פגומה *sordido.* Sicuti enim dicunt in *Nedarim* fol. 49. 2. *Magnum est illud opificium* שמכבדת ומחממת בעליה *quòd honorat & calefacit dominos suos.*

§. Multi ex Sapientibus Israelis היו בעלי מלאכה *artifices fuerunt*, & artem aliquam exercuerunt, ne opus habêrent donaria accipere ab

ab hominibus, & ex fisco Ecclesiastico ali. Vid. *Abarbenel in Abhot* fol. 35. 1. *Drusium Actor*. 18.

Osculum. Osculari genua olim in usu fuit, Vid. *Genuflexio*; Item *Hierosf. Chagiga* fol. 77. 1. *Nedarim* 36. 4. *Megillah* 14. 1. De pede osculando reverentiæ causâ vid. *Hierosf. Kidduschin* fol. 61. 3. Osculatio omnis est ad fatuitatem exceptis tribus. 1. נשיקה של גדולה *Osculo magnificentiæ*. 1. *Sam*. 10. 1. 2. נשיקה של פרקים *Osculo Compitorum* Exod. 4. 27. 3. נשיקה של פרישות *Osculo separationis*. *Ruth*. 1. 14 *Beresch. Rabba sect*. 17. His addit R. Tanchuma *osculum propinquitatis*. Gen. 29. 11.

§. Osculatio capitis in usu erat, cùm alicui ostendere volebant, ipsius actiones non parùm placuisse, se ipsum non parum æstimare: exempla quæ ad manus sunt afferemus.

Hierosf. Chagigah fol. 77. 1. Eliefer Ben Erech veniam impetravit à Rabban Iochanan Ben Saccai ut de nonnullis coram eo dissereret: disseruit de מעשה מרכבה (Ezech. cap. 1.) cùm finiisset exsurrexit Rabban Iochanan ונשקיה בראשיה *& Caput eius osculatus est*.

Idem *Horajoth* fol. 48. 3. Cum R. Levi finiisset disserere, exsurrexit R. Abba atque caput eius est osculatus.

Idem *Nedarim* fol. 36. 4. legitur historia de quodam iuvene, qui in responsione sua ita complacuit Simeoni Iusto, *ut eum amplexus sit atq; caput eius exosculatus*.

Bab. Megillah fol. 14. 1. dicitur: Miriam prophetasse matrem suam parituram filium, qui Israelem liberaturus esset. *Cum foret natus Moses, prostitit pater eius* ונשקה על ראשה *Atque eam*

exosculata est super caput ; dicens adimpleta est prophetia tua. Ex quibus patet, non fuisse inusitatum Magistris suos discipulos osculari : At non ita fuisse in more ut discipulus magistrum oscularetur, saltem ad caput : sed osculari ad genua quia maiorem humilitatem præ se tulit, magis licuit. Videtur itaque Iudæ proditoris osculum quô Christum *κατεφίλησεν excepit*, non tam ex prætextu officii, quam aperta derisione & contemptu fuisse.

OVES. Distinguunt in oves חרפיתא *primores* quæ mense Februario nascuntur, & validiores sunt, & in oves אפליתא *Serotinas*, quæ in Martio proveniunt & imbecilliores sunt. *Rosch Haschana* fol. 8.

In Ægypto habebant oves, quibus erant caudæ magnæ & graves, proinde ipsis conficiebant plaustra parva, ut illis sustinerentur, ne in terra attererentur & exulcerarentur : talibus plaustris oves in Sabbatho egredi non poterant. *Maymon* in *Schabbat* fol. 54. 2.

§. De ovibus quæ apud Talmudicos צאן ברוחי nominantur vid. Cl. *Buxt. Lex. Talm.* p. 1879. de agnorum decimatione Vid. *Decimas.* Caula ovium Talmudicis est דיר *Becoroth* fol. 58. 2. כונסין לדיר *Congregant gregem in ovile.* Erat autem solùm septum aliquod in quo congregabantur oves noctu ne vagarentur, & ut incolumes essent à furibus & feris. Mulgebantur etiam interdiu ut sonat illud *Iliad.* δ.

Τρῶες δ' ὥστε ὄϊες πολυπάμμονος ἀνδρὸς ἐν αὐλῇ
Μυρίαι ἑστήκασιν ἀμελγόμεναι γάλα λευκόν.

§. Locum *Misna* in *Rosch Haschana* cap. 1.

de בני מרון Cl. Buxt. de ovibus in decimatione pedetentim, ex caula & porta parva egredientibus intelligit; *Gemara* verò fol. 16. 1. de מעלות בית מרון Vid. *Beth Maron* in B.

P.

PALMÆ & rami ſalicum in uſu erant, in feſto Tabernaculorum vid. *ſuo loco.* in F.

PANIS non raro apud ſcriptores Iudaicos ſumitur pro doctrina. *Chagigah* fol. 14. 1. כל משען לחם *Omne fulcimentum panis*, Eſai. III. 1. אלו בעלי תלמוד *Hi ſunt Magiſtri Doctrinæ: ſicut dicitur, venite & comedite de pane meo.* Prov. IX. 5. *Gloſſ.* in *Succah* f. 52. האכילהו לחם *Ciba eum pane; i. e. fac eum laborare in lege, ſicut dicitur, venite, comedite, de pane meo.* Moſes pavit doctrina & Mannâ, Chriſtus fideles pane cœleſti, doctrina & Carne ſua.

§. Mulieres Iudææ cocturæ panem, decerpunt à Maſſa particulam inſtar ovi, aut plus minuſve, Eam particulam vocant חלה *Challa*, & projiciunt in furnum, ac comburunt igne. Quandoque reſervant & tempore oborti incendii inſcribunt ei certas litteras, vocabula angelorum, & notas ſuperſtitioſas. Eâ in ignem projectâ, credunt extingui incendium. De hoc integer exſtat tractatus Talmudicus, qui vocatur חלה.

§. Panes propoſitionis pinſuntur vel in atrio, vel in Bethphage; duo ſingulis diebus à Summo Sacerdote offerebantur. Panes propoſitionis, habuerunt tres טפסים *formas* (Mo-

bell Germ. vel ſimpliciter קְעָרִים *Scutellas*) in altera imponebantur cùm conficiebantur, In altera cùm coquebantur, In tertia cùm ex furno educebantur. *Menachot* c. 11. v. 1. 2. in *Maym. Com.* Semel duo panes (propoſitionis) afferebantur ex עין סוכר loco ſatis ab Hieroſolymis remoto, cùm ordinariè vel ab ipſa urbe vel ex locis viciniis aſportabantur. Sed illo tempore circa Hieroſolymam hoſtes omnia devaſtarunt. *Mena hot* cap.10.

§. De panum propoſitionis patinis vid. *Maymon* in *Hal.Beth Habech.*cap 2. ſub finem. De duodecim panibus propoſitionis vid. *Sacrificia.* & *Templum.*

PARADISUS גן עדן. De eo ſic loquitur R. Lachiſch in *Bab.Erubhin* fol.19.1. *Si Paradiſus ſit in terra Iſraelitica, Beth Schean eſt oſtium eius* (Gloſſ. fructus Beth Scheanenſes fuerunt pulcherrimi) *Si in Arabia, Beth Geram eſt oſtium eius; ſi inter fluvios Damaſcus.*

PARADISUS collocatur à Cl.Heidegg.Exerc. IV.42. in eo terræ ſanctæ tractu, qui regionem & locum Genneſar, quem Mare *Tiberiadis* (V. ſ.l.) nominant, campum magnum, convallem illuſtrem, vallem Ierichuntinam, mare denique mortuum ſive Sodomiticam regionem complectitur; quam ſuam ſententiam novem argumentis, doctiſſimè ut omnia, probat. Decem cum corpore & anima ingreſſi ſunt paradiſum, inter quos Elias & Enochus. *Menaſſe Ben Iſrael* de fragilit. *Human.* ſect. XII. 7. ex Medraſch & *Kimchi* II. Reg II. 1.

PARABOLA. Iudaicæ oratoriæ nullum Schema fami-

familiarius Parabolismo; ille qui in eo genere præcipuè excelluit erat Rabbi Meir de quo dicunt in *Sotah* cap.9. משמת ר' מאיר בטלו מושלים משלים *Ex quo cessavit R. Meir cessarunt Parabolyzantes.* Non quasi illis flosculis non amplius usi sint, sed quia nullus amplius fuit qui in illis ita excelleret ut fecit R. Meir de quo dicit Gloss. in *Sanhed.* *quòd tertia pars orationum eius erat traditio, tertia pars allegoria, & tertia pars Parabolismus.*

PARASCEVE vid. *Sabbatum.*

PARENTES quid infantibus debeant, vid. *Infantes*, & *Opificium*, qui parentes suos ita pulsaverit, ut livorem illis effecerit, strangulari debet. Hoc gravius est in eo qui maledixit, quàm qui pulsat: quòd qui execratur illos, post funera, reus fit, qui verò eos mortuos ferit, haud teneatur. *Sanhed.* cap.10.1.

§. De casu illo, an mater salvâ conscientiâ possit embryonis mortem poculis vel alio modo promovère, si sentiat se aliter non posse in vivis manêre, sic ratiocinantur *Maymon.* in *Hal. Rozeach* cap. 1. *Mulier gravida, quæ in partu ob enitendi difficultatem periclitatur, embryonem in suis visceribus interficere potest, vel veneno vel manu sua, quia embryo est instar persequutoris ad occidendam eam*: (qualem etiam adstantibus interficere licet, si oppressum & persequutum ab ipso aliter liberare non possunt.) *Postquàm autem infans protulit caput suum, ipsi amplius nocêre non possunt* שאין דוחין נפש מפני נפש *quia non pellunt animam propter animam.* (i. e. non licet matrem iuvare morte infantis,

cùm ſpes eſt illam facilè liberari poſſe, ut eſt dum infans iam aliquas ex ſuis partibus exeruit.)

§. De officio infantum erga parentes, ſonat *Toſaphta* in *Kidduſchin* cap. 1. *filius tenetur ad cibandum patrem, ad potandum, veſtiendum, tegendum, inducendum & educendum, & ad lavandum eius faciem; manus & pedes.* Et Hieroſ. Kidduſchin fol. 61. 2. 3. *Tenetur filius patrem nutrire, imò pro eo mendicare.* Intempeſtivum zelum arguit ille Canon *Maymonidis* in *Gezelah* cap. 12. *Vilipendendum eſſe patrem, præ Rabbino legem nos docente.* Satis enim naturâ infantes inclinant ad reverentiam parentum excutiendam, licèt talibus monitis ipſis prætextum nullum ſuppeditaretur.

PARSA vid. *Menſurationes.*

PASCHA in illo tria potiſſimùm ſunt. הפסח *agnus* indicans Deum tranſiliiſſe ædes Iſraelitarum, trucidatis Ægyptiorum primogenitis. מרור Amaram indicans Iſraelitarum in Ægypto ſervitutem, מצה *azymus*, indicans Iſraelitarum liberationem divinam. *Buxt. Coſri* 250. 252.

§. De Paſchate notabimus præcipua quæ in hanc materiam faciunt, omnia enim referre magni laboris eſſet.

§. Tempore Salvatoris noſtri, Paſcha non ampliùs omnibus illis ritibus celebrabant, quibus celebrabatur ab initio; differentiam diſcimus ex *Toſaphta* in *Peſachim* cap. 8.

Paſcha in Ægypto ſeparabatur à grege die decimo, & mactabatur die 14. Nec pro Paſchate incurrebant in pœnam כרת *excidii*, ſicuti

ti incurrebant in generationibus ſequentibus.

De Paſchate in Ægypto dicitur, *ſumat ille & vicinus eius proximus agnum*: quod locum non habuit in paſchatibus ſequentibus.

Paſcha in Ægypto non annexam habuit ſanguinis ſparſionem, & adipis poſitionem in altari. Aliterautem res ſe habuit in temporibus poſterioribus.

In poſterioribus Paſchatibus non rigidè obſervabant aſperſionem poſtium & liminum ſanguine.

De Paſchate in Ægypto dicitur, *ne egrediemini domibus veſtris uſque ad mane.* At non ita erat in ſequentibus.

Paſcha in Ægypto unuſquiſque mactabat paterfamilias; ſed deinde omnes Iſraelitæ illud mactabant in loco uno.

Olim ubi comedebant Paſcha, ibi etiam diverſabantur, at deinde in uno loco illud comedebant & in alio diverſorium ſive hoſpitium habebant.

In his verò conveniebat Paſcha Ægypti cum Paſchatibus poſterioribus. 1. illud poterat comedi à pluribus familiis ſimul iunctis. 2. in utroque agnus debebat eſſe à grege deſumptus, maſculus, abſque ullo vitio, & annum unum ſolùm habere. 3. Fermentum in utroque excuti debebat. 4 Paſchata utraque debebant non abſque Cantico celebrari.

§. De vitiis quæ agnum Paſchalem ineptum reddunt vid. *Maym.* in *Iſſure* מזבח cap. 2. Abarbenel in Exod. 12. recenſet illos qui decem diebus ante feſtum agnos ſuos ſegregaverant,

illos deinde ad lectorum suorum pedes alligasse, ut continuò in ipsorum essent oculis.

§. Post comparatum agnum Paschalem prima cura erat, ut abstinerent ab esu omnis generis fermentati, & illud ex domibus suis excuterent, vid. *Fermentum.* Antequàm fermentum quærere inciperent, hanc eiaculati sunt oratiunculam, *Benedictus sis ô Deus & Rex noster æternus, qui sanctificasti nobis præceptum de repurgatione fermenti.* Quo dicto statim se ad excussionem parabant, & quicquid fermentati reperiebant, indebant in aliquam cistulam, vel in aliquem alium locum in quem Mures venire non poterant, & hanc ceremoniam claudunt his verbis. כל חמירא דאיכא ברשותי דחמיתי' ודלא חמיתיה ליבטל ולהוי כעפרא דארעא *Omne fermentum quod fuit & est in potestate mea, illud quod vidi & illud quod non vidi, sit ut pulvis terræ.* Maymon in חמץ ומצה cap. 3. Et *Seder Haggada Schol. Pesach.* fol. 1.

§. Diem Pascha antecedentem quem vocant ערבי הפסח *Vesperas Paschatis*, quædam populi pars totum festivum celebrabat, uti incolæ Galilææ, altera verò sic in Iudæa solum à meridie à laboribus cessabat. *Peschim* cap. 4. Hoc die horâ quintâ quæ 12. nostræ respondet unusquisque fermentum suum quod alicui cistulæ indidisse modò diximus, vel igne concremabat, vel in aërem projiciebat, vel extraneis divendebat. Vid. *Maymon* in *Chametz uMatza* cap. 1. & 2. *Pesachim* c. 2.

§. Dies mactationis Paschatis, erat dies decimus quartus mensis primi. Adducendus

erat

erat agnus in atrium, ubi altare. *Maymon* in *Korban Pesach.* cap. 1. *Non mactandum erat Pascha nisi in atrio, ubi reliqua sacrificia mactantur: mactandumque die decimo quarto, post meridiem, post iuge sacrificium, post oblatum thymiama*, horâ secundâ nostrâ & dimidiâ. Sunt quidam qui existimant Christum in Paschate suo celebrando unum diem anticipasse, hoc argumento nixi quòd Iudæi noluerint ingredi tribunal Pilati, ne immundi fierent, & proindè inepti ad comedendum Pascha. Sed præterquàm quòd illi non agnum Paschalem sed Chagigah, (de quo infra) intellexerunt, Maymonides expressis verbis docet, *illum pœnam excidii incurrisse qui solus in aliquo loco Pascha mactasset, & non cum toto Israele in atrio templi, aut qui unum diem anticipasset, & non præcisè diem decimum quartum observasset.* In *Corban Pesach* cap 1. Christus certè nunquam contra receptas regulas ivit, ut egisset, quod apud populum summum nefas erat. Videtur quidem locum *Tosapht.* ad *Pesathim* cap. 1. ad med. Quando inquit, *Cuthai aliquando suum Pascha celebrarunt ante diem quo Israelita, & aliquando post*, aliquo modo illorum opinionem plausibilem reddere, qui a per כותים etiam Christiani sæpiùs designantur. Sed qui locum inspiciet, facilè videbit, ipsum de Samaritanis loqui, qui in suo Monte Gerizim agebant quod lubebat.

§. Antequam mactarent Agnum Paschalem, ante omnia conveniebant de numero illorum qui ipsum comedere debebant, secundùm illud *Maymonidis* in *Corban Pesach.* cap. 2.

אין שוחטין את הפסח אלא למנויו *Non poterant mactare Pascha, nisi personas antea numeraverint.* Si quis vellet deinde ad aliam societatem se conferre, id facere debet ante mactationem agni, nam postea id ipsi non licet. *R. Salomoh* in *Exod.* 12. hæ societates vocabantur חבורות Συσσιτίαι vel φρατρίαι: numerusque personarum illas constituentium definitus non erat: ut plurimùm illum ordinabant pro constitutione edentium, si membra societatis erant valida & robusta, pauci solùm ad pascha comedendum constituebantur; è contra si comedentes senes aut invalidi erant. Quamvis Mulieres non obligabantur ad omnes comparitiones festorum, nihilominus ad celebrandum Pascha obstrictæ erant. *Maymon. Korban Happesach.* cap 1. *tota Congregatio Israelis illud mactare debet*, ואחד איש ואחד אשה חייבי במצוה זו *Et viri & fœminæ ad illud preceptum æqualiter obligabantur.* Non autem permittebant ob reverentiam actionis ut illæ societates vel ex solis mulieribus, aut infantibus, aut proselytis, aut senibus conflarentur: sed familias integras coniungebant. Dominus noster Iesus *Matth.* 26. 20. *Luc.* 22. 14. suam paschalem societatem cum duodecim discipulis habuit.

§. Pascha נשחט בשלש כיתות *Mactabatur in tribus cœtibus.* *Pesach.* cap. 5. quoniam enim agnus debebat in atrio mactari, illud verò tantum numerum unâ vice capere non poterat, omnem multitudinem in tres dividebant cœtus, & unus post alterum sua paschata mactavit. Cur autem tres cœtus fecerint, & non plu-

res

res aut pauciores, rationem petunt *Gemarista* in *Pesach.* l. c. & *R. Salomoh* in *Exod.* 12. ex ipsis institutionis Paschatis verbis. *Totus Cœtus & congregatio Israelis illud mactare debet.* Tria illa *Cœtus, Congregatio*, *Israel*, triplicem mactandi vicem designant. In unoquoque cœtu ad minimum triginta homines esse debebant, si itaque casu eveniret, ut in universum ultra quinquaginta non adessent, constitutum est, ut triginta primò ingrederentur & deinde mactato paschate viginti manerent, & decem egrederentur, quos deinde alii decem secundâ & tertiâ vice exciperent. Vid. *Maymon* in *Korban Pesach.* cap. 1. *Gemaram Bab.* in *Pesachim* fol. 64.

§. Modum Mactandi paschata habes in *Pesachim* cap. 5. v. 5. 6. his verbis. *Pascha mactatur in tribus turmis, sicut dicitur*, Atque agnum mactabit, omnis cœtus congregationis Israelis; *cœtus & congregatio & Israel. Ingreditur cœtus primus, & repletur totum atrium: portas atrii serant: tubis canunt: Sacerdotes stant seriatim, atque præ manibus habent phialas aureas, & argenteas: series altera argenteas, altera aureas; & non confunduntur: & non erant* לכוכי׳ שוליים *Phialis fimbria, ne eas seponerent, & sic condensaretur sanguis. Israelita mactat & sanguinem recipit Sacerdos, & proximè adstanti dat, & ille proximo, qui phialam plenam recipiens vacuam ei dat. Sacerdos qui altari proximus stat, sanguinem spargit aspersione unâ iuxta fundamentum altaris,* יצתה כת ראשונה *Exit turma prima, & ingreditur secunda, & post secundam tertiam, semperque*

eadem ratione proceditur.

Agnos in atrium vulgò humeris portarunt, quæ portatio vocatur הרכבה in *Peſachin* c. 6. v.1. Vbi *Gloſſa, Portatio eius in humeris hominis, ut eum afferat in atrium tanquam in locum publicum.* Eo tempore quo Iſraelitæ occupabantur circa agni mactationem, Levitæ canebant ה *Hallel,* ſi illud iam abſolverant, Iſraelitæ verò mactationem non perfecerant, illud iterum de novo repetebant. *Maymon* in *Korban Peſach.* cap.1. *Gloſſ.* in *Succah* fol.54. *Peſachim* cap.5. De Hallel iam quædam diximus ſuo loco; plura de eo habes in *Hieroſ. Peſachim* cap.5. Maym. in *Megillah* cap.3. *Gloſſ.* in *Succah* fol.38. *Succah* cap. 5. *Taanith* cap.3.

§. Sparſo ſanguine ad pedem altaris, excoriato agno, exſecto ventre, extracto adipe, atque in ignem altaris reiecto, fertur Cadaver ad hoſpitium ubi cœnandum: caro aſſanda, corium tribuendum hoſpiti. Vid. *Peſachim* c.5.8.9. *Bab. Ioma* fol.12.1.

§. Omittimus hic curioſas & anxias illas obſervationes quibus agnum aſſabant, & quæ in cap. 7. *Peſachim* deſcribuntur; ſolummodò notamus illos ſumſiſſe שפוד של רימון *baculum ligni Malogranati,* & per os agni ad poſteriora eius protruſiſſe, illoque agnum aſſaſſe. Item quod agnus Paſchalis vocetur מקולס *Galeatus,* quia cùm totus aſſabatur, cum capite, cruribus, & inteſtinis, pedes autem & inteſtina ad latera ligabantur inter aſſandum, agnus ita quaſi armatum repræſentaverit, qui galeâ in capite & enſe in latere eſt munitus. *Baba Beracot* folio

lio 19. 1. *Pesachin* folio 53. 2.

§. Tempus quo agnum comedebant erat, cùm nox ingruerat, secundùm illum Canonem in *Pesachin* cap. 10. ערבי פסחין סמוך למנחה לא יאכל אדם עד שתחשך *In vespera Paschatis nemo debet pascha comedere à tempore Mincha usquedum noctesceret.* Notat etiam Glossa Alphesi & R. Salomonis, ipsos à sacrificio vespertino usque ad ipsam cœnam nihil degustare debuisse, ut eo acutiori stomacho & appetitu ad agni esum accederent.

§. De accubitu diximus in A. In Cœna paschali ipsum summè necessarium & requisitum existimarunt. *Gloss.* in *Beracot* cap. 6. v. 6. *Nos recubitum non abhibemus nisi ad buccellam solùm; & certè iis qui ederunt recumbentes, necessarius fuit recubitus* &c. *Pesachin* cap. 10. v. 1. אפילו עני שבישראל לא יאכל עד שיסב *Etiam pauperrimus Israelita, nè comedat antequam accumbat.* Causa verò cur in accubitu tantam religionem posuerint, fuit quia signum præ se ferebat libertatis. *Hieros. Pesachin* fol. 37. 2. *R. Levi dicit, Mos servorum est, ut edant stantes: at nunc comedant recumbentes, ut dignoscatur exiisse eos ex servitute in libertatem.*

Bab. Pesachin fol. 108. 1. *Azyma opus habent recubitu, herba amara opus non habent. Duo pocula priora opus habent recubitu, sed non duo posteriora.* Glossa, *Azyma comedunt nocte primâ recumbentes, quia recordatio est redemptionis. Herba amara non opus habent recubitu, quia memoriam ferunt servitutis.*

Maymon *Comment.* in *Mischn. Tenemur ad*

accubitum dum comedimus, ut comedamus more Regum & Magnatum.

§. Iam ipſam cœnam referemus. I. Exordium cepit cœna Paſchalis à poculo vini. *Peſachin* cap. x. v. 2. *Miſcent ei poculum primum, Schola Schammaeana dicit, Benedicit primò ſuper die, deinde ſuper vino: at Schola Hilleliana dicit, primò ſuper vino benedicit, ac deinde ſuper die, quia dies in cauſa eſt, cur adſit vinum:* id eſt, ut explicat Gloſſ. שיבא קודם סעודה *ut adſit ante Cibum.*

Maymon in Chamets uMatſa cap. 8. *Miſcent primò poculum unicuique, & benedicit* (Paterfamilias) *Benedictus ſit qui creavit fructum vitis, & recitat inſuper conſecrationem diei,* וזמן *& pro toto cœtu gratias agit, ac poculum ebibit, & poſtea benedicit ſuper lotione manuum & lavat.* Confer hoc poculum cum illo *Luc.* XXII. 17.

II. Apponuntur deinde Herbæ amaræ. *Maymon. Inferunt menſam ſtratam, ſuper quam eſt* מרור וירק אחר *Embamma amarum, atque Herba alia. Bab. Peſachin* fol. 114. 1. *Non apponunt menſam, niſi poſt conſecrationem diei: & menſa apponitur lactuca. Poſtquàm benedixit ſuper vino apponunt herbas, atque edit ille lactucas intinctas: at non in* חרוסת *Embammate; nam illud adhuc non adducitur.*

III. Apponuntur poſtea Azyma, atque Embamma חרוסת, atque agnus, & caro etiam Chagigæ diei decimi quarti. Maymonides nullam notat interpoſitionem, inter appoſitas herbas amaras atque appoſita Azyma. At Miſna illam notat his verbis הביאו לפניו מצה *Apponunt coram eo Azyma.* Vt enim notat

Gloſſa

Glossa tollebant & reducebant mensam, ut filius occasionem haberet interrogandi, *quare bis intingimus?*

IV. Incipit & benedicit. *Benedictus sit qui creavit fructum terræ: ac herbas accipit, atque intingit in embammate (haroset, & comedit pro quantitate olivæ, ille* (Paterfamiliâs) *atque omnes cum eo accumbentes. Et tunc removent mensam à patrefamiliâs. Maymon.*

V. מוגי לו כוס שני *Iam miscent ei poculum secundum: atque iam filius interrogat patrem: vel si filius non norit interrogare ipse eum docet. Quantum differt hæc nox ab aliis omnibus noctibus? Aliis noctibus non intingimus nisi semel; hac nocte bis: Aliis comedimus vel fermentatum vel Azyma; hac Azyma solum &c. aliis comedimus vel sedentes vel recumbentes; hac nocte omnes recumbimus.*

VI. Admovetur iterum *Mensa, & tum dicit ille, Hoc est Pascha, quod comedimus ideò, quia Deus transiit per domos Patrum nostrorum in Ægypto. Tunc elevat manu sua herbas amaras & dicit, herbas has amaras nos comedimus ideò, quòd amaras fecerunt vitas patrum nostrorum in Ægypto. Elevat manu sua Azyma & dicit, Azyma hæc comedimus, quia non fuit tempus sufficiens quo farina à Patribus nostris subacta fermentaretur, antequàm se ipsum revelaret Deus, eosque redimeret. Debemus ergo nos laudare, celebrare, honorare, magnificare, &c. illum qui patribus nostris, nobisque hæc omnia miranda fecit, nosque eduxit è servitute in libertatem, è dolore in gaudium, è tenebris in lucem magnam. Dicimus ergo Halle-*

luiah (ab initio *Psal.* 113. ad finem *Psal.* 114.) *Et claudit, Benedictus tu Domine Deus noster Rex æterne nos redimens, patresque redimens ex Ægypto, atque ad noctem hanc nos perducens; ut comedamus Azyma atque herbas amaras: & iam ebibit poculum secundum.*

VII. *Deinde manus lavans, & duos panes accipiens, unum frangit,* (Ratio fractionis apud Maymon. est, *quia hic panis vocatur* לחם עוני *Panis paupertatis. Pauperibus autem res est cum frustis, atque hic pariter sunt frusta.*) *& fractum in mensa reponit, & benedicit, Benedictus sit ille qui producit panem è terra: & complicans panem, cum herbis amaris, intingensque in embamma* חרוסת*, benedicensque, azymas atque herbas amaras simul comedit. Posteaque gratias pari modo agens circa carnem Chagigæ diei decimi quarti, de ea etiam comedit: & pari modo benedicens super carne agni, de ea comedit.*

VIII. *Inde porrò cœnam protrahit, hoc vel illud edens bibensve, prout lubet: ultimóque de carne Paschatis edit, saltem pro quantitate olivæ, atque exinde nec quicquam cibi gustat omnino.* Hanc cœnæ Paschalis rubricam hoc modo quo eam repræsentavimus, ex *Maymonide* & cap. ult. *Pesachin* adornavit Cl. Ligtfootus.

§. Postquàm in cœna Paschali eousque quò notavimus pervenerant, Paterfamilias deinde lavabat manus ומברך ברכת המזון *Et benedicit benedicens cibo*, (sive gratias agit post cibum.) *Et super poculo vini tertio, atque ebibit. Maymonides.* De hoc poculo

bene-

benedictionis decem res dicuntur in *Bab. Berac.* fol.51.1. הדחה ושטיפה *Lotio & prolutio* (i.e. ut lavetur intus & extrà, ne scilicet in eo maneat quid vini poculorum præcedentium) חי *Vinum purum* infundatur in poculum, & fiat commistio aquæ in poculo: ומלא *plenum sit*, עטור *Coronatū* n.e. dum ille hoc agit circùm fiat discipuli instar coronæ. עיטוף *obvelatum*, i.e. velat se & considet. נוטלו בשתי ידיו *Poculum accipit manu utraque, ac manui dextera tenendum tradit, oculos in illud figit, sunt qui dicunt, dono impertit suis.*

§. Erat & calix quartus, de quo Maymonides in Chamets &c. & Mischna in *Pesachin.* c. ult. *Deinde miscet poculum quartum, & super illo perficit Hallel: additque insuper* ברכת השיר *Benedictionem Cantici, quod est,* Laudent te, Domine, omnia opera tua &c. *& dicit* Benedictus sit, qui creavit fructum vitis, *& postea non quicquam gustat ista nocte. Perficit Hallel* i. e. incipit inde ubi desitum est ante videl. ab initio Psal.115. ad finem Psal.118.

§. Panis in Cœna Paschali erat ex institutione divina, at vinum solùm ex traditione. *Hieros. Pesachin* fol.37. 2. *Traditio. Necesse est ut homo exhilaret uxorem suam & filios ad festum. At quomodo exhilarant? Vino.* Vide etiam *Bab. Pesach.* fol.109.1.

Vnusquisque debebat ebibere quatuor pocula. *Hieros. Pesachin* ubi supra. הכל חייבין בד׳ *Omnes tenentur ad quatuor pocula, viri, fœmina, & pueri. At quid pueris cum vino inquit R. Iehuda. Illis distribuunt triticum & nuces.*

De Mensura horum poculorum sic determinatur, in *Hieros.Schabbat* fol.11.1. ארבעה כוסות שאמרו ישנן רבעית יין באיטלקי *Quatuor pocula continent, quartanam Vini Italicam.*

Vinum adhibebant Rubrum *Hieros. Pesachim* fol.37.2. מצות לצאת ביין ארום *Præceptum est, ut vino rubro præstet hoc officium.* Sic Bab. צריך שיהא בו טעם ומראה *Necesse est, ut sit in eo sapor & aspectus vini.* Gloss. שיהא ארום *Ut sit rubrum.*

Traditio est in *Bab.Beracot* fol.50.2. *quòd super vino cui non immiscetur aqua, non benedicant,* quia secundùm glossam *vinum ipsorum strenuum erat, & potationi absque immixtione aquæ, non ita idoneum.* Interim tamen in *Pesachin* dicunt שתאן חי יצא *Si quis vinum purum biberet, & non aquâ commixtum, officium tamen præstitit.* Ex his etiam rationem habes, cur in cap.ult. *Pesachim* & in tota huius festi rubrica, quando de infundendis poculis loquuntur, semper adhibeant simpliciter verbum מזג quia scilicet utplurimùm pocula hæc absque dilutione cum aqua, non ebiberunt, hoc innuit etiam Maymon in *Chametz u Matza* cap.7. quando inquit ארבע כוסות האלו צריך למזוג :

§. Addamus hic quasdam observatiunculas indifferenter in Paschales ritus notatas. Herbæ illæ quibus utebantur in cœna erant חזרת *Lactuca,* עולשין *Intybus,* Endivien / velut *Aruch* Germ. Körblin Kraut. תמכא *de la Chicorée,* vel *Marrubium.* חרחבינה *Beta.* מרור *Prasium* vel linostrophon. Parùm referebat sive illæ herbæ essent virides aut aridæ, modò non fuerint coctæ, aut

aut conditæ. Vid. *Pesachim* cap. 2. verf. 6. De causâ illâ cur has herbas comederint vid. R. Salomoh in *Exod.* 12. Aben Efra in eundem locum, citat quendam Iudæum Hifpanum, qui in illa fuit sententia, *illas herbas amaras in ordinariis Ægyptiorum epulis usitatas fuisse, propter humiditatem aëris, ut illis se contra ipsius vitium tuerentur.*

In Cœna Paschali non folum agnum habebant, fed etiam alias Carnes vid. *Maymon* in *Corban Pesach.* cap. 8. Mifchna in cap. 10. *Pesachin* illas defignat cùm dicit הביאו לפניו מצה וחזרת ושני תבשילין *adducunt coram eo Azyma, lactucas & duo Cocta.*

חרוסת Erat Embamma factum ex amaris & dulcibus, qualia funt dactyli, ficus, uvæ paffæ, acetum. *Aruch* in rad. *Maymon Corban Pesach.* cap. 8. adhibebatur in memoriam argillæ, ex qua lateres compofuerant patres in Ægypto. Vid. *Haggada Schel. Pesach.*

De numero Panum vel placentarum difputatur, probabiliffimum eft, illos ante devaftationem templi adhibuiffe placentas duas, & poftea tres. Vid. *Maymon.* in *Chamets* &c. c. 8. Cl. Buxt. Lex. Talm. in אפיקומן.

In conviviis ordinariis adhibebant etiam אפיקומן *Bellaria,* (Nachtracht) fed in cœna Pafchali obtinuit hic Canon אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן *non dimittunt convivium in Pascha bellariis. Pesachim* cap. ult. ultimum enim quod degustare volebant erat caro agni Pafchalis & fruftulum Azymi, quod proindè ipforum erat אפיקומן *bellaria.* De hoc fonat ille locus May-

monidis Gloſſatoris in loc. ubi ſuprà, quando infit, אחת פורס לשנים ושאר חציה לאפוקוֹ: *frangit unam placentam in duas partes, & unam reſervat pro bellariis.* Quoniam enim ipſis non licebat fructus adhibere pro bellariis; Azymi fruſtum bellaria fecerunt. Quod obſervandum, ne exiſtimemus Talmudicos ſibi invicem contradicere.

Repetamus & contrahamus hic quæ nunc prolixiùs de Cœna paſchali diximus. Conſidebant inclinando, incipiebant cœnam poculo vini, benedicebant illo, diei lavabant manus; tabula parabatur. Primò comedebant de lactuca (*de la ſalade,*) ſecundum deinde poculum implebatur, quo impleto recitabant hiſtoriam & *Pſalm.* 113. 114. quibus peractis poculum exhauriebant. Manus denuò lavabant. Azyma frangebantur & benedicebantur, & quædam ipſorum partes cum herbis amaris comedebantur, poſtquàm & panem & herbas in Embammate tinxerant. Deinde edebant carnes oblationis pacificæ, & poſt illas, carnes agni. Quibus peractis iterum ſe lavabant. Poculum tertium ſequitur, quod ebibunt poſt gratiarum actionem pro cibo & vino. Poculo quarto abſolvunt ſuum Hallel, & deinde addita una vel alterá benedictione cœna peracta eſt.

§. Notandum hic etiam totum feſtum Paſchatis ſeptiduum, aliquando tranſlatum fuiſſe in alium menſem, non tantùm ex illa lege quæ extat *Num.* IX. ſed ex cauſis etiam aliis de quibus *Hieroſol.* in *Maaſer Scheni* fol. 56. 3. *Maymon.* in *Kidduſch. Chodeſch* cap. 4. Interim tamen nun-

nunquam non mactatus fuit agnus, dum præsente festo dies decimus quartus aderat. Hinc hæc traditio in *Pesachin* cap.7.v.4. *Quinque res si veniunt in immunditia, non comeduntur in immunditia. Manipulus,& duo panes,& panes propositionis, sacrificia pacifica congregationis,& hirci Neomeniorum. At Pascha quod venit in immunditia comeditur in immunditia. Quia non venit originaliter, nisi ut comedatur. Hieros. Sotah* fol.16.3. *Comperimus quod congregatio facit Pascha suum in immunditia, eo tempore quo plurimi eorum sunt immundi.* Quæ observanda contrà illos qui volunt Christum suum Pascha celebrasse decimo quarto die, at Iudæos non ante decimum quintum, quia illo anno ipsorum Pascha reiectum erat in diem decimum quintum, ob insequens Sabbathum, quod asseritur absq; ullo fundamento. Si certè Pascha rejici potuisset in diem 15. filii Bethiræ in *Hieros. Pesachin* fol.33. facilè se ex illa sollicitudine in quam ipsos ieccerat dubium, an Sabbathum Pascha pelleret nec ne, liberassent, ipsum Pascha ex die 14. in diem 15. rejiciendo.

§. Pascha duplex esse potest, discrimen inter primum & secundum hoc esse potest. In primo (in paschate mensis primi Num. ix.) obligatur quisque sub ista lege. Fermentum non videbitur apud vos nec invenietur. In secundo, fermentum & azymum possunt esse cum homine in domo sua. In primo, tenetur ad hymnum dum comedit, at non in secundo, in utroq; tenetur ad hymnum dum mactat. Vtrumq; comedendum est assatum & cum Azymis, & herbis

amaris, & utrumque pellit Sabbathum. *Pesachin* cap.9.v.3. *Paschate primo quivis tenetur ad pernoctationem intra Hierosolymam, ut & Paschate secundo Pesachin* fol.95.2 Glossa illum canonem solùm ad noctem primam festi restringit: Christus ipsum non observavit; egressus enim est εἰς τὸ ὄρος τῶν ἐλαιῶν.

§. In festo Paschatis ad duo præcipuè obligabantur, בראיה Ad comparendum coram Domino in atrio, idque cum sacrificio, secundo ad חגיגה solennem lætitiam, & festivitatem, idque etiam cum sacrificiis. Ex his duobus maius quid erat *Chagigah*, nam I. ad Chagigam quidam tenebantur, qui non obligabantur ad comparitionem. *Chagigah*, fol.2.2. *Is qui surdus quidem est, at tamen non mutus est, non tenetur ad comparitionem, at tenetur tamen* לשמחה *ad lætitiam* sive Chagigam.

II. Non tam strictè requirebatur Comparitio ad diem primum festi ac Chagigah, Vid. *Chagigah* fol.7.2.

III. Offerebant oves pro Paschate, pro Chagigah verò Boves. *Pesachin* fol.70.2. צאן זה פסח *Oves pro Paschate* בקר זו חגיגה *Boves pro Chagigah*, Vid. *Comment R. Salom.* & *Bech.* in Deut. XVI. 2. Hæc Sacrificia vocabantur שלמי שמחה *Sacrificia pacifica.*

IV. Proprium tempus adducendæ Chagigæ erat dies decimus quintus. *Aruch* in חג. *Edebant, bibebant & lætabantur, & sacrificium Chagigæ, ad quod adducendum tenebantur die decimo quinto*; i. e. die festi primo. Quando Iudæi Ioh. XVIII. 28. negant se in Prætorium in-

ingredi posse, ἵνα φάγωσι τὸ πάσχα, ne immundi fierent ad Pascha comedendum; non intelligunt agnum Paschalem sed Chagigam, quam Evangelista cum vulgo vocat πάσχα. *Zevachin* fol.7.2. *Scriptum est, observa mensem Abib* ועשית *ut facias Pascha.* שיהו כל עשיותיו לשם פסח *Ut sint omnia quæ facis sub nomine Paschatis.* Menachot fol.3.1. עגל ופר ששחטן לשום פסח *Vitulus & Iuvencus quem mactant nomine Paschatis.* Vel pro Paschate. Nota vitulus & Pascha uti & agnus.

PAUPERES. De eorum privilegiis respectu Spicilegii & anguli agri vid. לקט & שכחה Item *angulus agri.* De distinctione mendicantium, & de mendicandi modo, Vid. *Mendicantes.* Qui suspendit corbem, (ut à pauperibus abscondat micas,) is suspendit alimentum suum. (i.e. pauper erit.) *Pesachin.* 111.2. Vid. *Eleemosynas.* *De Racematione* pauperibus relinquenda vid. f.l.

Iudæis visum est perfectionem esse omnia dare pauperibus. *Peah* cap.1.v.1. *Istis rebus non est stata mensura, Angulo agri pauperibus relinquendo, Primitiis, & Comparitioni,* (vid. *Exod.* 23.15.) *exhibitioni misericordiæ, & studio legis.* Glossatores in locum dicunt, *non præscribi statam mensuram ad auxiliandum pauperibus corpore tuo, at quoad nummos, aliquem non teneri ex opibus suis dare pauperibus ultra partem quintam, nisi hoc fecerit* במדת חסידות *Ex extraordinaria devotione*; tentat itaque Christus *Matt.* 19.21. an Pharisæus ad illam perfectionem aspirare velit, quam tantopere laudant sui, non quòd Christianis novam regulam præscribat.

Pastores pecoris parvi בהמה דקה sunt illiciti ad testimonium dicendum, quia tales gregem suum in aliorum agris pascebant, & ita גזלו *proximum defraudabant*, proinde ille qui חבר *religiosus* esse voluit, non debuit educare בהמה דקה *parvum pecus*, sine dubio ne deinde in aliorum prædiis illud pascere cogatur. Ex *Maym.* in *Demai* ad cap. 2. 3.

Patriarchæ Heb. vocantur ראשי אבות ἀρχαὶ πατριᾶς *Exod.* VI. 25. Post excidium Hierosolymitanum Iudæi etiam habuerunt Patriarchas in Babylonia, aliàs Æchmalotarchas nominatos ראשי גולה vel ראשי גלויות ut in *Gem. Sanhed.* c. 1. & ראשי ישיבות ἄρχοντας τῆς παροικίας, quales vidit Benjamin Tudelensis *in itin. Roma*, *Narbona* & alibi. Ita Patriarchæ Iudæorum Alexandriam incolentium meminit Hadrianus ad *Severianum Cos.* apud Vopiscum in Saturnino. Ita præsulem Iudæorum Tiberiade habitantium vocat Patriarcham *Epiphan.* in *disp.* adversus *Ebionit.*

Peccatum. Duo proxenetæ peccati sunt cor & oculus; secundùm illud *Hieros. Berac.* fol. 3. c. 3. א'ר לוי ליבא ועינא תרין סרסורי דחטאה Dixit R. Levi. *Oculus & cor duo peccati proxenetæ* &c.

In *Chagigah* cap. 1. v. 7. quæritur, quis *Eccles.* 1. 15. vocetur מעוות *perversus?* R. Manasse respondit esse illum qui ex incestu genuerit spurium: nam si ad raptorem vel furem referatur, ipsum redire posse & corrigi negari nequit. Secundùm Ben Iochai verò *perversus* vocatur discipulus sapientis à lege recedens, qui ab initio bene institutus posteà pervertitur.

Qui

Qui quatuor non perpendit ראוי לו כאלו לא בא בעולם *Bene ipsi fuisset si nunquam in mundum venisset.* Quod suprà est, & quod infrà, quod anteà fuit, & quod posteà futurū est. Quicunque non parcit gloriæ Creationis sui נוחלו שלא נברא *Melius ipsi fuisset, nunquam creatum fuisse.* Si non esset peccatum prævaricationis, non nota esset præstantia condonationis. *Mifchar Happenini n.*

Non punit Deus hominem donec impleta fuerit *Seah* eius; *extat in Sotah* 9.1.

Tria sunt peccata, à quibus homo nullâ die liberatur, cogitationes peccati, עיון *oculatio* (meriti præsumptio,) *orationis divagatio, & lingua mala. Bab. Batra* f.134.2.

Pietas semper senescit, secundùm illud in *Ioma* f. 9. 2. *priscorum* sub templo secundo *unguis melior fuit quàm venter posteriorum.*

Illi reputantur in numerum *ἀμαρτωλῶν peccatorum* apud Iudæos. *Qui sunt aleatores, fœneratores, prædones, publicani, pastores pecorum minutiorum, vendentes fructum anni septimi, pugnis avium lucrum facientes. Sanhed.* f.25.2.

Qui non potest remittere peccata, ille recipiendus non est. *Sanhed.* f.38.2. Gloss. ad hæc verba אפיל בפרוונקא נמי לא קבלניה *Nam eum ne pro nuntio quidem recepimus. Si ille non potest remittere peccata vestra, quid tum ab eo emolumenti? Nam penes eum non erat potestas remittendi peccata nostra, nos ergo eum repudiavimus.* Ex circumstantiis elicitur ipsos loqui de Christo, quem magno suo malo repudiarunt.

אין בור ירא חטא *Nullus bardus peccare eru-*

bescit, Pirke avot c.2. הכושת סביא ליד יראת חטא *Pudor facit ut quis metuat peccare* : *Nedar*. fol. 20. 1.

Deus non cogit hominem ut peccet ושמו בעל בחירה *sed posuit eum dominum electionis* (*liberi arbitrii*) ut liberaretur à pœnis spiritualibus & corporalibus, & ecce si non potuisset liberari ab illis, non fuisset æquum ut punitus fuisset proptereà. R. *Levi* 1.Reg.17 1. *Kimchi* 1. Reg.18.37. עקדת יצחק cap.8. Doctrina Iudæorum de peccatorum remissione est, illa vel in hac vita per pœnitentiam remitti, vel in seculo futuro per mortem inflictam à Synedrio. Vid. *Hieros*. Vid. *Sanhed*. fol.37.3. & *Bab. Ioma* f.86. 1. Confer *Matth*. 12.32.

§. De Peccato originali quædam diximus apud *Infantes*. In *Sepher Ikkarim* lib.4. cap.13. illud ita innuitur. *Trahitur pœna peccati in omne semen eius, tam in iustos quàm in impios*. Vid. etiam *Targum Ruth* cap.4. v.ult. Cl.*Buxt. Lex. Talm.* in יצר הרע Naturæ vitiositatem etiam agnovit R. Alexander ut patet illo dicto, quod in נוח שלום fol.191.2.legitur. *R. Alexander post preces dicere solebat. Domine Mundi, notum tibi est, quòd voluntas mea sit, ut faciam voluntatem tuam, quid autem retardat ?* שאר שבעסה *fermentum in massa* (sive היצר הרע *vitiositas naturæ*,) *quod corrumpit totum hominem*.

Pella urbs Decapolitana, *Epiphanius de mensuris & ponderibus* cap.15. Olim erat habitata ab Ethnicis. *Ioseph Antiq*.lib.13.c.23. *Moabiticas has urbes recuperarunt Iudæi Hesbonem, Pellam, illam autem exciderunt, quia incolæ eius recusarunt in- patrios*

patrios mores transformari. Hiſtoria eſt, Chriſtianos ab obſidione & clade Hieroſolymæ fugiſſe *Pellam*: cur illuc ſe contulerint hæc ratio eſſe poteſt. Ex textu *Iebhamot* fol. 16. 1. & Gloſſa apparet, *terra Ammonitica & Moabitica ſanctitatem ceſſaſſe ſub templo ſecundo, & proinde ipſos ibi in anno ſeptimo ſerere, & angulum agri pro pauperibus relinquere potuiſſe*, & reverà reliquiſſe. Traditio autem communis eſt excidium Hieroſolymitanum contigiſſe בשביעית *in anno ſeptimo*; in quo cis Iordanem nec ſeverant nec ſegetes ſponte natas colligere poterant. Nullibi itaque meliùs pauperculi illi homines & laribus ſuis deiecti ſuam ſuſtentationem quàm in regione *Pellæ* reperire poterant, utpote in qua eſſet meſſis & decimatio pro pauperibus.

Pentecoste vid. *Feſta*.

Pera & Baculum erant uſitatiſſima viatorum inſtrumenta ſive viatica. Addebant religioſiores librum.

Ievamoth cap. 16. v. ult. *Profecti ſunt Levitæ quidam Zoarem civitatem palmarum: cumque ex iis unus in via ægrotaret, adduxerunt eum ad diverſorium. Redeuntes ab hoſpitiſſa quæſiverunt de collega. Mortuus eſt, inquit ea, eumque ſepelivi. Et paulò poſt* הוציאה להם *Ad eos protulit* מקלו ותרמילו וספר תורה שבידו: *baculum eius, peram eius, atque librum legis, qui fuerat in eius manu.*

Quid autem תרמיל *mea* ſit docet *Maymon* in *Kelim* cap. 16. v. 4. תורמל *eſt pera coriacea, quam à collo ſuo appendunt paſtores, in qua vi-*

ctualia sua reponunt. Idem fermè habet *R. Salomoh* & *Aruch*, nisi quod illas non solis pastoribus tribuunt.

Græco ζώνη respondet Talmudicorum אפונדה quod sic à Glossatore definitur in *Bab. Beracot* fol. 62.2. פונדתו אזור חלול שנותנין בו מעות פונדא *Est cingulum cavum in quo reposuerunt nummos suos. Aruch* dicit אפונדה *esse speciem* חלוק קטון *indusii parvi* ויש בו הרבה מקומו' תפורים *cui multi loculi sunt assuti, quibus imponunt quicquid obvenit ipsis.*

Adducamus nunc alia loca in quibus gestationis baculi, peræ, & zonæ mentio fit.

Beracot cap 9.v.5. *Ne ingrediatur quis montem templi* במקלו *cum baculo suo* ולא במנעלו *nec cum calceis suis, nec* בפ.נדתו *cum crumena sua, nec pulvere in pedibus suis.* Non debebant enim coram summo numine ut viatores comparère.

Bab.Schabb. fol.31. Introducitur Proselytus sic dicens, *si Israelita ad sacra veniens moriatur, quanto magis advena* שבא במקלו ותרמילו *qui venit cum baculo suo & pera sua.*

Bava Batra fol.133.2. Tradunt Rabbini.

Historia est de homine quodam, cuius filii se bene non gesserunt. Prostitit ille, atque opes suas assignavit Ionathani Ben Vziel. Quid fecit Ionathan Ben Vziel? tertiam partem vendidit, tertiam dicavit, & tertiam reddidit filiis defuncti.

Venit ad eum Schammæus (qui erat Vicepræfectus) במקלו ותרמילו *cum baculo suo & pera sua.* Gloss. ut cum eo contenderet, quia testa-

testamentum defuncti violaverat.

De Baculo vid. *Rosch Haschana* cap. II.

Perfectiones Iudæorum quomodo paulatim cessaverint Vid. cap. ult. *tract. Sotah.* Quædam citata habes in *Messia*.

Pestis. Si illa in aliquo loco ingruit אותה העיר ומתענה ומתרעת *illius incolæ debent se ieiuniis affligere, & tubis clangere, omnesque loci vicini ad ieiunia obligantur sed non ad clangendum.* Taanith. cap. 3. 4. Quærit autem ibi Mischna איזהו עיר המוציאה חמש מאות רגלי ויצאו ממנה שלשה מתים בשלושה ימים זה אחר זה *quando pestis esse dicitur? Quando ex aliquo loco qui 500 pedites educere potest, intra triduum, tres mortui unus post alterum efferuntur.*

Bava Kama fol. 60. 2. בשעת דבר כנוס רגליך *tempore pestis collige pedes tuos*, contine te domi, & hominum fuge commercium.

Phoenix de eo vid. *Lex. Talm. Buxtorf.* pag. 720.

Pharao. Miracula quæ Deus fecit Mosi sunt, quòd quidam satellites Pharaonis facti sunt muti, quidam cœci, alii surdi. *Debharim Rabba sect.* ואתחנן f. 290. col. 4.

Ialkut Exod. 13. in *Parascha* ויהי בשלח Rex quidam dixit servo suo: Ito affer mihi piscem ex foro: Ivit, attulit piscem fœtidum; Tunc Rex, quàm vivis, unum ex his tribus non evades! Aut fœtida comedes, aut centum ictibus fuste vapulabis, aut facultates tuas dabis. Servus dixit comedam fœtida; at cùm tæderet animam eius, dixit, subibo fustigationem, at cùm nec illam ferre posset, dixit, bona

mea dabo &c. *Sic Pharaoni & Ægyptiis contigit cum decem plagis.*

PHARISÆI. Religiosus stultus, improbus astutus, fœmina Pharisæa, ac illisio Pharisæorum in lapides perdunt mundum; *Sotah.* cap.3.4. Fœminæ Pharisææ fuerunt virgines & viduæ, sub velo sanctitatis omnem nequitiam exercentes, ut videtur ex *Gemara* in locum & Gl.

Pharisæi sunt האוכלי חוליהן בטהרה *Illi qui comedunt communem victum suum in munditia.* *Gloss.* in *Chagig.* fol.18.2.

Pharisæorum septem sectæ sunt, secundùm *Hierosol. Beracot* folio 13.2. *Sotah.* folio 20.3. *Bab. Sotah.* folio 22.2. *Aruch* in פירוש. 1. פרוש שכמי *Pharisæus Sichemita.* Gloss. qui circuncisus est, sed non in honorem Dei &c. 2. פרוש נקיפי *Pharisæus illidens,* Gloss. qui ob insignem humilitatem ita incedit, ut nec pedes efferat; ita ut illiderentur pollices pedum ad saxa. 3. פרוש קואי *Pharisæus sanguinem eliciens.* Gloss. qui ita se præstitit ac si obturatis esset oculis, ne aspiceret fœminam, atque hinc in parietes caput allisit. 4. *Pharisæus* מדוכיא *Mortarii,* qui in tunica fluente incedens mortarii instar erat. 5. *Pharisæus* אדעה מה חובתי ואעשרה qui dicit, *noscam meum officium & illud faciam.* 6. *Pharisæus* יראה *timoris* sicuti Iobus. 7. *Pharisæus* אהבה *Amoris* sicut Abraham. Hic solus pharisæus est amore dignus. *Hierosf.* cit.

De Pharisæis egerunt Viri Doctissimi. *Hottingerus* in suo *Thesauro.* *Leusdenius* in Philologo. Cl. *Buxt.* in *Lex.Talm.* pag.1851. Cl. *Ligtfootus Ev.Matth.* pag.51.

De

De Phylacteriis vid. *Tephillin.*

Phraseologiæ vid. *Formulas loquendi.*

Pisces. Apud Talmudicos mentio fit piſcis קוליס *Kolis*, quem *Thunnum* eſſe exiſtimant; ſolet ſale condiri in vaſculis. *Schabb.* c. 22. In *Bereſchit Rabba Sect.* 7. dicitur inter piſces quoque dari כלאים *diverſa genera* quæ copulari non debent. Habebant etiam vivaria piſcium. *Betza* f. 23. 2. *Non capiunt piſces* מן הביברים *è vivariis die feſto.* Erat & piſcis magni nominis qui librâ vendebatur cuius nomen ביניתא *Beza* fol. 28. 1. *Bava Kama* fol. 19. 1. Piſciculos qui nunquam maiores fiunt, & qui ordinariè naſcuntur in luto maris, vocant גלדנה *Tamid.* cap. 3. in fine.

De Delphino notavit quædam *Cl. Buxt. in Lex. Talmud.* pag. 545. Tria ſunt quæ quando ſeneſcunt fiunt fortiora, nempe *piſcis, ſerpens, & porcus. Schabbat* f. 77. 2.

De piſcium in Babyloniam migratione elegantem habent fabulam in *Hieroſ. Taanith* fol. 69. 2. *Septingenta genera piſcium mundorum, & octoginta genera locuſtarum mundarum, & volucrium numerus infinitus migrarunt cum Iſraele Babylonem, & cum eo redeunte redierunt, excepto piſce* שבוטא. *At quomodo piſces migrarunt? R. Houna Bar Ioſeph dicit* דרך תהום גלו *per viam profundi migrarunt, & per profundum redierunt.* Quænam autem illa via profundi ſit libenti animo intelligerem.

De piſcinis quæ circa Hieroſolymam vid. *Ioſeph.* de *excidio* lib. 5. c. 13. Vid. etiam Cl. *Ligtfooti Chorog. Ioh.* pag. 33.

De Piſcatione quædam extant in *Bavá Káma* f.81.1. *Permiſit Ioſua ut* מחכין בימה של טיבריא *indifferenter quivis retia mittat ad piſcandum in mare Tiberiadis.* At ſub hac conditione, ne maceriam aliquam ſtruat, quæ remora ſit navibus; nam ut notat Gloſſa, *Moris iam olim erat piſcatoribus ſudes figere in aqua, & ſepes ſtruere è cannis & calamis, in quibus capiebantur piſces.* Apoſtoli in illo mari retibus proinde in piſcando uſi ſunt.

PLAGIARIUS non reus ſit ſtrangulationis niſi hominem furto ſurreptum ad ſe deduxerit. *Sanhed.*cap.9.§.1. Si quis furetur eum,qui dimidiâ parte ſervus, dimidiâ verò parte liber eſt, non tenetur. *Ibid.*

PLANETÆ V. *Aſtrologia.* Quivis inter gentiles habet ſuum מזל יום *nativitatis planetam.* Qui ſub Sole nati ſunt, futuri ſunt formoſi & aperti, ſub Venere divites & libidinoſi; ſub Mercurio memoriâ valentes,& ſapientes; ſub Luna valetudinarii & inconſtantes; ſub Saturno infelices,ſub Iove iuſti, ſub Marte felices; Iſraelitis אין מזל *Non eſt planeta* qui eos regat. *Schabbat* f. 156. 1.Vid.*Stellas.*

PLATEÆ Hieroſolymitanæ. De illis quædam apud *Hieroſolymam* reperies. Platea ſuperior Hieroſolymis erat ſolùm ab alienigenis habitata. Vid. *Schekalim* cap.8.v.1. Erat etiam platea quæ vocabatur שוק של בשמים *Platea macellariorum*, item שוק של צמרים *Lanariorum Platea*, de quibus in *Erubhin* cap.10. v 9. *In platea Macellariorum, occluſerunt oſtium in Sabbatho* ומניחין את המפתח *Et repoſuerunt clavem in*

fene-

fenestra, quæ erat supra ostium; R. Iose dicit, erat hoc in Platea Lanariorum.

PLUVIAM quæ ineunte Octobri decidit vocant רביעה, rationem illius nomenclationis tradit *Bartenora* ad *Peah* cap.8.1. מפני שהוא רובע את הארץ ומולידה ומצליחה כזכר הרובע את הנקבה: *Quia pluvia illa terram ineundo illam prægnantem & fertilem reddit, prout fœmella à masculo prægnans fit.* Illam pluviam autem distinguunt tripliciter. In רביעה ראשונה *Pluviam primam*, quæ cadit tertio octobris; רביעה שנייה *In pluviam secundam*, quæ die septimo illius mensis, & in *tertiam* quæ decimo septimo, vel secundùm R. Iehuda vicesimo tertio descendit. Vid. *Taanith* fol.6.1. Postquàm pluvia secunda decidit, licitum est omnibus ad spicilegiū ire *Peah* c.8.1.

De ieiuniis quæ celebrare solebant, si pluvia pro segetibus suo tempore non descenderit, Vid. *Ieiunia.* de miraculis circa pluviam factis vid. *Taanith* cap.3 v.8. item fol.5.1. quæ & à Buxt. in *Lex.Talm.* p.2195. recensentur.

POENITENTIA. De eius partibus, conditionibus, utilitate & necessitate conscripsit Maymon. tractatum תשובה. De ea etiam tractatur *Sanhed.* f.97.2.99.1. *Ioma* f.86.1. *Avoth* c.4.11. 12.17. Pœnitenti non est exprobranda vita anteacta. *Meizia* fol.58 2. Vid. etiam *Hakspan. Cab.*375.*Buxt.Synag.Iud* cap 25.

Præcipua dicta de pœnitentia sunt. *Magna est pœnitentia, quia ducit hominem ad solium gloriæ: Magna est pœnitentia* שמקרבת הגאולה *quæ appropinquare facit redemptionem. Magna est pœnitentia, nam propter unum qui facit pœniten-*

tiam, condonatur ipsi & toto mundo. Pœnitentia היא יסוד העולם *est fundamentum mundi,* ועמודו *& columna eius, nec consistit mundus nisi propter pœnitentiam.* Vid. *Ioma & Maym.* loc. cit.

Pœnitentiæ causâ celebris est נתן רציצתא, ad carnis enim mortificationem, præter reliquam vitæ austeritatem; indutus erat indusio ex pilis caprarum contexto. *Schabb.* f. 56. 2.

De Charitate quam requisiverunt in pœnitentia loquitur dictum *Tanchuma* folio 5. col. 2. *Rediit quidam ad pœnitentiam. Dixit ei uxor* ריקה *Raca, si statutum est tibi pœnitentiam agere, ipsum quô te accingis cingulum non erit tuum.*

Videtur tamen ad *μετάνοιαν pœnitentiam,* ipsos præter oralem confessionem non multa alia desiderasse; *Maymon* in *Teschubha* cap. 1. *Præcepta legis, sive præceptiva sive prohibitiva, quicunque transgressus fuerit, sive errans sive præsumens, cùm pœnitentiam agit, ac à peccato suo revertitur, confessionem edere tenetur. Quicunque oblationem pro peccato attulerit, expiatum per oblationem non habet peccatum, usquedum oralem edat confessionem. Et quicunque reus est mortis aut flagellationis à Synedrio, non tollitur eius peccatum, per mortem eius aut per flagellationem, si pœnitens non edat confessionem. Hinc quoque quia hircus emissarius est expiatio pro toto Israele, Summus Sacerdos super eo confessionem edit, pro toto Israele.*

Quicquid sit de natura Pœnitentiæ, illam tamen ad Messiæ receptionem necessariam credi-

crediderunt. Vid. *Sanhed.* fol. 98. *Kimchi* in *Esai* LIX. 16. *Quaritur apud Rabbinos an Israel sit redimendus pœnitens an sine pœnitentia? Ex Esaia adducuntur loca pro & contrà, quæ tamen ita reconciliantur; Multos ex Israele pœnitentiam acturos, cùm signa viderint redemptionis.* Clarum de hac re testimonium exstat in *Hierof. Taanith* fol 64. 1.

Si Israel resipuerit vel unâ die, illicò adveniet redemptor. Meritò proinde Præcursor Messiæ pœnitentiam urssit.

Pollutiones. Vid. *Atrium.* *Item.* *Immunditia.*

Polygamia usi sunt, eadem licentiâ quâ uxorum repudio & dimissione. *Maymon* in אישות cap. 10. 14. *Multas simul. uxores habere licet, etiam quotquot velis: at decreverunt sapientes nostri, ne quis ultrà quatuor habeat.* Ne scilicet pluribus oneratus, eas sustentare nequeat.

Ante diluvium mos erat unam ducere uxorem prolis gratia, altera verò bibebat poculum sterilitatis. *Iarchim* ad *Genes.* IV. 19. *Bereschit Rabba* sect. 23.

In *Gemara Bab.* ad *Iebhamot* cap. 6. etiam post legem permittunt plures ducere uxores, modò quis supra recitatum Maymonidis temperamentum retinuerit, id est, non plures sumat quàm alere potest. Hanc Iudæorum sententiam etiam fovent *Seldenus* in *Uxore Hebraica*, & *de Iure naturæ & gentium Heb.* lib. V. cap. 6. Item *Grotius* de *Iure Belli* & *Pac.* lib. II. cap. 5. s. 8. 9.

Locum *Malach.* II. 13. qui de Polygamia so-

nat, *R. David Kimchi* ita explicat non quasi ibi sermo esset de Deo creante duo in unam carnem, & hoc demum modo quærente semen Dei; sed de Abrahamo magno illo Patre, cujus exemplum respectu Hagaris vel Deus objiciat Iudæis, vel Iudæi Deo. Sed si hoc esset, cur Propheta Abrahamum non disertè nominasset? Cur dixisset unum? cur factum eius excusasset?

de Pomis citreis. Vid. *Festum Tabernaculorum.*

Pompeius devictâ Iudæâ, in ipsa sacraria templi penetravit, & tunc demum notum factum est, *vacuam esse sedem & inania arcana. Tacitus.*

Pompeius omnes cives de gente Cassia ex oraculo quodam suspectos habuit, tandem à nemine Cassio insidiis petitus, sed apud Casium montem, eâ ipsa die quâ quondam de Mithridate & piratis triumphaverat, cæsus periit, & tumulatus fuit. *Dion Cassius* lib. 24.

Porci recensentur inter בהמה דקה *pecus parvum*, & proinde dedecus erat Iudæo porcos alere. *Hieros. Sekekalim* fol. 47. 3. *R. Ionah erat rubentis admodum faciei, quam videns mulier quadam sic dixit* סבא סבא *Domine, Domine aut tu es διωπότης, aut fœnerator, aut altor porcorum.*

Canone expresso probibitum est porcos alere. *Maymon* in נזקי ממון cap. 5. *Prohibuerunt sapientes usquam nutrire porcos, & canem nisi catenâ ligatum.* Rationes prohibitionis duæ sunt, 1. *quia probibitum est pecora minutiora nutrire in Iudæa*, qualia sunt porci. 2. *quia prohibitum est mercaturam facere rei cuiusvis immundæ. Bava Kama* c. 7. v. 7. & Gloss. in illum locum.

Male-

Maledictio prohibitioni addita est. *Maymon* ubi antè. *Dicunt sapientes, maledictus sit qui alit canes & porcos, eò quod ex iis sint nocumenta multa.*

Bava Kama fol. 82.2. & *Menachot* fol.64.2. recensetur historia belli familiæ Asmoneæ, & quomodo milites Aristobuli indiderint arculæ (quam de Muro Hierosolymitano ad sacrificium petendum demiserant) porcum, & quâ ratione tunc de novo constitutum sit *Quòd maledictus sit ille qui alit Porcos.*

Quando itaque legimus in Evangelica historia de porcis, illi qui ipsos aluerunt non erant Iudæi, sed Ethnici inter Iudæos habitantes.

Sed si Iudæi porcos non aluerunt, quid dicemus ad illud in *Bab.Taanith* fol.21.2. *Dixerunt aliquando Rabh Iuda, Pestis est inter porcos. Ille ergo indixit ieiunium.* Cur ille doctor de peste porcorum sollicitus fuit, ut etiam ieiunium decerneret, cùm tamen ipsos parum curare ob recensitas rationes debuisset. Sed ratio illius ieiunii statim loc. cit. subditur. *Timuit Rabh Iudah plagam in unam pecorum speciem inflictam, invasuram etiam omnes.*

Per carnem suillam iam olim Iudæos Ethnici irriserunt, ut hodie adhuc plurimi faciunt. *Tanchuma* fol.18.col.4. *Dixit Ethnicus Israelitæ, Paratum tibi apud me est esculentum appositissimum. Qualenam illud, inquit alter, Caro suilla. Raca* (inquit Iudæus) *de bestiis etiam mundis apud vos non comedendum.*

Decem Cabi leprarum descenderunt in mundum, novem acceperunt porci. *Kiddu-*

ſchin fol. 49. R. Bechai in Pentateuch. fol. 132. col 3. ſcribit in quibuſdam libris Medicinalibus reperiri, infantem fieri leproſum ſi lac ſuillum ſugat. De Carnibus ſuillis cur prohibitæ ſint Iudæo, differit etiam *Maymon* in *More Nevoch.* lib. 3. c. 48.

PORTÆ TEMPLI. In muro atrium gentium ambiente erant quinque portæ, *Middot* cap. 1. v. 3. Porta orientem verſus una tantùm erat, eaque cognominata *porta Suſan*, ideò quod in ea ſculpta erat figura *Suſan* Metropoleos Perſicæ, in ſubiectionis ſignum, (Gloſſa ad *Middot* loc. cit.) Vocabatur hæc porta *porticus Salomonis*, & in ea ſeſſiones ſuas habuit *Sanhedrin* cap. 11. in *Sanhed.* Hanc portam reſpexit Sacerdos cùm comburebat vaccam rufam, debebat enim ſanguinem ſpargens reſpicere Sanctum Sanctorum. *Parah* cap. 3. v. 9. Porta ergo Suſan ne proſpectum eius impediret, reliquis portis erat humilior. *Middot* c. 2. v. 3.

Ab auſtro erant duæ portæ, utraque vocata *porta Hulda*; porticus, latus hoc auſtrale decorans, vocabatur Στοὰ βασιλική. *Ioſeph. Antiq.* lib. 15. cap. 4. De Portis Huldæ exſtat dictum ſatis obſcurum in *Schir Rabba* fol. 16. 4. *Ecce ille ſtat poſt parietem noſtrum. Poſt murum ſcilicet templi Occidentalem: quia iuravit Sanctus Benedict. quòd iſte nunquam deſtruetur.* ושער הכהן *& porta Sacerdotis* (in qua fuit conclave Buleutῶν) *& porta Hulda nunquam erant deſtruenda, donec eas renovaturus eſſet Deus.*

Ab occidente erat Porta קיפוני *Kipponi*, forte à Coponio procuratore Iudeæ denominata.

pata. *Idem ibid.* lib. 18. cap.1.

Ab aquilone erat porta שרי quæ nullius erat usus. *Misnah* in *Middot.* cap.1.

Ab Oriente Atrii mulierum erat porta tantùm una Ὡραία dicta Act. III. 2. & *Corinthiaca Ioseph.* de *bello* lib. 5. c.14.

Ab Austro erat etiam porta tantùm una, unaque ab Aquilone. Idem ibid.

Porta Orientalis atrii Israelis vocabatur *Porta Nikanoris, qua ex auro non erat ut reliquæ Middot* c.2. v.3. in illa potum dederunt uxori suspectæ, purificarunt puerperas & leprosos. *Sotah.* cap.1.v.5. De hac porta vid. *Bab.Taanith* fol.18. 2. *Ioseph. antiq.* lib.12.17. *Middot Cl. l'Empereur* pag.57. *Iuchasin* fol. 65.2. Sedit in ista Synedrium XXIII. prout alterum in porta *Susan Sanhed.* cap.11. v.2. Nulli è portis templi erat מזוזה *scheda postibus* affixa, nisi portæ Nicanoris. *Bab. Ioma* fol.11.1.

In latere huius atrii Meridionali erat *porta aquarum*, sic dicta vel quòd per hanc inferretur aqua in altari libanda in festo Scenopegiæ, aut quòd per illam iret aquæ ductus à fonte Etam in conclave scaturiginis. Vid. *Bab. Ioma* fol.31. Erant etiam deinde in illo Atrio שער קורבן *Porta oblationis*, & post eam שער הדלקה *Porta accensionis.*

A latere Septentrionali erat *Porta & Camera Nitsots*, *Middot* cap.1.v.5. ut & Porta בית מוקד de his portis vid. *Maymon.* in *Hal. Beth Habech.* cap 4. circa med. cap.6. sub init. & cap.7. De portis templi & Portariis seu Ianitoribus; Vide plura in voce LEVITA.

§. Vrbis Hierosolymæ portæ. 1. שער הצאן *Probatica porta* (Nehem. cap. III.) erat sita à parte Australi; intus erat *Piscina Bethesdæ* sanationibus celebris. 2. שער הדגים *Porta Piscium* (*Sophon.* 1. 10.) sic dicta à foro piscium, quod erat in ea, sicuti in probatica *forum pecorum*. 3. שער העופות *Porta volucrum*, eius facit mentionem *R. Salomoh* ad cit. loc. *Sophon.* Erat fortasse *porta* illa *vetus* apud *Nehem.* 3. 6. 4. שער הגיא *Porta vallis*, quæ cum duabus sequentibus sita erat ab Occidente, ad basin montis Acræ. 5. שער האשפות *Porta Esquilina*, distabat à præcedente mille cubitis. 6. שער העין *Porta fontis*, an fontis *Siloami* vel *Draconis* ita non patet. Vid. *Nehem.* l. c. 7. Ab oriente erat *porta Aquarum* cuius mentio *Neh.* XII. 37. 8. *Porta equorum Nehem.* III. 27. 28. *Hierem.* XXXI. 40. porta equorum duxit in vallem Hinnomis, porta aquarum in vallem Kedronis. 9. Porta מפקד *Iudicialis*. De porta *Ephraim* & porta *angulari*. Vid. 2. Reg. XIIII. 13.

§. Sub nomine *Portæ πύλης* apud Sacram Scripturam in religione plurima exprimuntur. Gen. XXVIII. 17. Psal. CXVIII. 19. 20. *Matth.* VII. 14. XVI. 18. Idem fit apud Scriptores Iudaicos. *Porta pœnitentiæ* memoratur à Chaldæo Paraphraste in *Ierem.* XXXIII. 6. & *porta precum* & *porta lachrymarum. Bab. Beracot* fol. 32. 2. *Ex quo excisum est templum, occlusæ sunt ianuæ orationis, & non occlusæ sunt ianuæ lachrymarum.* Vid. *Defraudatio.*

Talmudicorum פשפש optimè redditur per Græcorum Στίνον πύλον. De eo mentio fit in

Tamid

Tamid cap. 1. v. 3. פתח את הפשפש *Clavi aperit ostiolum, atque è Beth Mokad ingreditur in atrium. Aruch* פשפש *est porta parva in medio portæ magnæ.*

Porticus Salomonis, eius fit mentio Ioh. x. 23. Act. v. 12. Erat teste *Iosepho Antiq.* lib. 15. 14. Ἔργον ἀξιαφηγητότατων τῶν ὑφ' ἡλίῳ *Antiq.* lib. 15. cap. 14. Porticus regalis erat à latere templi meridionali, sub se in muro habens שני שערי חולדה *duas portas Huldæ Middot* cap. 1. sed non erat porticus Salomonis, illa enim sita erat ad murum templi extimum versus Orientem Vid. *Ioseph Archaiol.* lib. 20. cap. 8. ubi dicitur Ἀναβλικὴν ςοὰν esse Ἔργον Σολομῶντ☉. Introeunti itaque in atrium per portam *Susan* apparebat à dextra lævaque porticus columnis sustentata, duplici ordine dispositis, ita ut fieret duplex ambulacrum. Atque intra vel circa hanc porticum erant חניות *Tabernæ*, ubi vendebantur sal, *oleum, thus*, aliaque altari necessaria.

§. In Porticu templi contignationibus erant infixæ catenæ aureæ, quarum ope Sacerdotes iuniores ascendebant ad coronas quæ in fenestris conclavium supra contignationem suspensæ erant. In porta porticûs expansa fuit vitis aurea, erigebaturque super canterios; quicunque folium aut uvam vovebat, illic eam suspendebat *Middot* cap. 3. v. 8.

Prandendi tempus apud לודים (an Lyddenses vel Antropophagi intelligantur diiudicet lector) horâ primâ; horâ secundâ verò est tempus prandendi latronum; tertia hæredum, quarta operariorum, quinta omnium homi-

num. *Schabbat* folio 10. 1.

De Præceptis affirmativis & negativis vid. Buxt. Synag. Lex Talm. fol. 1114.

Præceptores olim ſedentes diſcipulis ſtantibus docebant & prælegebant: qui mos honorificus, ad mortem *Gamalielis Senioris* continuatus, tunc periit, eouſque ut ſederent etiam diſcipuli, ſedente Magiſtro, hinc illud *Sotah* c. 9. hal. 15. *Ex quo obiit Rabban Gamaliel Senex, periit honor legis, & mortua eſt puritas, & Phariſaiſmus*: ubi Gloſſa ex Megillah. *Ante eius mortem fuit ſanitas in Mundo, & non didicerunt legem niſi ſtando; aſt eo defuncto, deſcendit ægritudo in mundum, & coacti ſunt diſcere legem ſedendo.*

De *diſcipulis Sapientum* vid. ſuo loco. in D.

Synedrium vigeſies quater quoſdam excommunicavit qui ſuos Rabbinos vel præceptores debito honore non affecerant. *Bab. Beracot* fol. 19. 1. vid. etiam *Rabbi*.

Præfecti Templi vid. *Officiarii.*

Præputium Vid. *Circunciſio.* De attractione præputii cuius mentio fit 1. ad *Corinth.* 7. 18. V. Cl. *Buxt. Lex. Talm.* pag. 1274.

Præstigiæ Vid. *Magiam.*

Preces offerendæ ſunt verſus Sanctum Sanctorum, & ab exulibns Iudæis verſus terram Iſraeliticam. *Beracot* cap. 4. fol. 30. 1. *Maymon Hal. Tephil.* cap. 5. fol. 42. 1. *Orach Chaijm Num.* 94. *Schulchan Aruch Num.* eod. fol. 40. Vt autem illuc orans reſpicere poſſit, requiritur ut camera feneſtras habeat quæ verſus urbem Sanctam aperiri poſſint. *Berac.* c. 5. f. 13. a. & 34. b.

Iudæi

Iudæi Babylonienſes non ſolùm orarunt in כנסיות *S.nagogis*, ſed aliquando etiam iverunt לעליית דרניאל *in Conclave Danielis*, quod ſecundùm *Beniamin Bar Iona*, qui vixit anno 933. ſive æræ noſtræ 1173. erat in veteri quadam lapidea domo, quam ipſe Propheta ædificaverat. Vid. *Iuchaſin* fol. 131. *Tſemach David* fol. 55.

In templo & Synagogis orabant ſtantes, *Hieroſ. Beracot* fol. 20. 1. *Ingreditur quis in Synagogam* ומצאן עומדין לתפלה *invenitque illos ſtantes in oratione. Maymon Hal. Tephill.* cap. 5. *Sequentia oraturus obſervare debet, ſtare, faciem ſuam templo obvertere, componere decenter corpus ſuum, ut & veſtimenta: conſtituere locum ſuum, ordinare vocem ſuam, incurvare ſe & adorare.*

Corpus autem ita concinnare debet. *Pedes ſuos æqualiter unus apud alterum diſponet, oculos ſuos verſus terram demittet, cor verò elevet ſurſum: manus imponet pectori, dexteram ſuprà ſiniſtram, ut ſervus ſtare ſolet coram Domino ſuo, omni reverentiâ & decore.*

In Precibus fugienda Battologia, non agendum ut ſtulti quidam homines faciunt, qui in orationibus, multa elogia, epitheta, verba, Rythmos & carmina componere & congerere ſolent, quæ ſi hominem aliquem reſpicerent, dignitatem eius imminuerent, atque iis ad Deum, ut ſibi imaginantur, appropinquare ſatagunt. *Maymon. More Nevoch.* l. 59.

De Precibus in cultu quotidiano factis vid. *Cultum quotid.* Preces piorum ſunt כעתר *i. ſtar pala*, ut hæc vertit frumentum de loco in locum; ſic illæ vertunt proprietates Dei, ex ira-

cundia v. 9. in Misericordiam. *Ievamot* f.64.1. Isaac dicitur עתרא דהפיך אדרא *vertens granarium*, quasi precibus vertens fatum divinum, s. d. *Gen.* 25. 21. *Bereschit Rabba Sect.* 36. 2. Orationis שחרית matutinæ author est Abraham; illius quæ tempore oblationis minchæ fundenda Isaac. Orationis *vespertina* ערבית Iacob. *Maymon Hal. Melachim* c. 9.

De תפילין quæ oraturi sibi applicant vid. suo loco. De decem nominibus precum vid. *Devarim Rabba* sect. 23. *Plantavic.* Fl. Bibli. 1394. *Cosri* 171. De efficacia orationis, præsertim publicæ vid. *Cosri* pag. 160. 82.

Orationis Dominicæ petitiones petitæ sunt ex antiquiore Leiturgia.

Christus nos iubet orare in numero plurali; fuit hic etiam canon in *Bab. Beraroi* fol. 30 1. לעולם לישתף איניש נפשיה בהדי ציבורא *Orantem oportere semper, cùm orat, se cum Ecclesia consociare.* Quod non strictè intelligendum est solùm de præsentia sua in Synagoga, sed ut ubicunque terrarum positus, etiam cùm solus preces suas effundat numero plurali. Sic enim explicat Glossa אל יתפלל ת"ק בלשון יחיד אלא בלשון רבים *Ne oret quis orationem brevem* (i.e. aliam à precibus statis) *numero singulari, sed plurali.*

Πάτερ ἡμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς est notissimum apud Iudæos Dei Epithethon. *Maymon* in *Tephillot* אבינו שבשמים *Pater noster qui es in cœlis, sic nobiscum agas sicuti promisisti per Prophetas.* In *Sotah* cap. 9. 15. Ter hoc recitatur. *Quemnam habemus cui innitamur?* על אבינו שבשמים *Super*

per patrem nostrum qui est in cœlis. Ionia cap. 8. v. 9. *Benedicti vos ô Israelita, quis vos purificat? Pater vester qui est in cœlis.* Hierof. Maaserot fol. 50. 3. *Patri vestro qui est in cœlis non dedistis, sed mihi Sacerdoti.*

Ἐλθέτω ἡ βασιλεία σου. Axioma hoc obtinuit. כל ברכה שאין בה מלכות אינה ברכה: *Ista oratio in qua non est memoria regni Dei, non est oratio.* *Bab. Berac.* fol 40. 2.

Γενηθήτω τὸ θέλημά σου, ὡς ἐν οὐρανῷ. Confer illud in *Bab. Berac.* fol. 29. 2. *Quanam est oratio brevis? R. Eliezer dicit* עשה רצונך בשמים *Voluntatem tuam fac in cœlis, & dato quietem spiritûs, timentibus te infrà, i.e. in terris.*

Τὸν ἄρτον ἡμῶν τὸν ἐπιούσιον. *Bab. Beracot* ubi suprà. *Necessitates populi tui Israelis sunt multa, & cognitio ipsorum tenuis* (ita ut non norint necessitates suas patefacere) *sit beneplacitum tuum, ut des unicuiq;* כדי פרנסתו *quod sufficit in alimentum.*

Ῥῦσαι ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ πονηροῦ. *Beracot* fol. 16. 2. *R. Iudah sic solitus fuit precari. Sit beneplacitum tuum, ut liberes nos ab impudentibus & impudentia, ab homine malo, & occursu malo, ab effectu malo, à socio malo, à vicino malo, à Satana destructore, à Iudicio duro, & adversario duro.*

Ὅτι σοῦ ἐστιν ἡ βασιλεία Vid. *Amen* in A.

Quæritur cur Christus discipulos suos orare docuerit, cùm iam alias preces sciverant? Respondetur Doctoribus Iudæorum usitatum fuisse, oratiuncularum formulas sibi ipsis struere, discipulisque suis tradere. Vid. exempla in *Gemara Babylonica ad tractatum Beracot.* Illas

autem proponebant tanquam addititias ordinariis, & conclusivas, non autem ut statas preces illis enervarent. De precibus illis addititiis loquuntur in *Bab.Berac.* fol.16.2. ר׳ אליעזר בתר דמסיים צלותי׳ אמר הכי *R. Eliefer cùm orationes suas finiisset, sic dicere est solitus, sit beneplacitum tuum, Domine, ut habitet in sorte nostra amor & fraternitas &c. R. Iochanan cùm finiisset orationes suas, sic dicere est solitus, sit beneplacitum tuum Domine, ut observes contumeliam nostram.*

Cùm Christus discipulis suis illam orationem præscriberet, Iudæi statas preces numero octodecim habuerunt. *Hierof.Taanith* fol.65.3. *Preces quotidianæ sunt octodecim, pro numero octodecim Psalmorum, &c.* Vid. etiam *Bab. Beracot* fol. 28.2. ubi dicitur Simeonem הפקולי *Pekolaum in ordinem redegisse octodecim orationes seriatim: coram Rabban Gamaliele in Iafne.* Ita tamen, ut ipsis etiam brevis istarum precum epitome adesset, quâ uti posset ille, cui in promptu non erat omnes illas numerosas preces memoriter recitare; hanc summulam vocarunt מעין. *Bab.Beracot* ubi suprà. *Dixit R.Gamaliel, unoquoque die oret unusquisque octodecim orationes; R.Iosua dicit,* יתפלל מעין יח *Oret summulam istarum octodecim. R. Akiba dicit, si expedita sit oratio in ore eius, oret octodecim, sin minus oret summulam istarum octodecim.* Talem summulam imitatus est Salvator noster, compingendo omnium orationum medullam in paucissimas lineas. De Orationis Dominicæ partibus in veterum Liturgia exstantibus, vid. *Sanhed.* f 42.1.

Selaen.

*Selden. de Or. Eutych.*41. *Musar* 49.1. & 78. 2. *Machsor Hispan.* l.142.129.143. *Machsor Germ.* 10. 6.

§. Hypocritis exprobrat Christus quòd ament in Synagogis angulis, & Plateis stantes orare. 1. Orabant in Synagogis quia ipsis persuasum erat preces Synagogæ certò exaudiri. *Tanchum.*fol.35.1. *Pergit ad Synagogam ad orandum. Hierof. Beracot* fol.2.1. *Quare recitant Phylacteria in Synagoga?* &c. Rabbenu Ascher in *Beracot* fol. 69. 3. *Cùm quis vespere ab agro se domum confert, primò se conferat ad Synagogam, & si legere potest, legat quid, deinde recitet phylacteria & precetur.* Christus non improbat morem hunc in Synagogis orandi, ipsemet enim illis precibus interfuit; sed redarguit quorundam consuetudinem, quâ vanam gloriam venantes, preces privatas & à Synagoga discretas mussitabant, qualis fuit *R. Nechonias Ben Hakana* in *Beracot* cap.4.2. *qui in ingressu & egressu Synagogæ præter solitum morem, breves oratiunculas dixit.* Quales etiam fuerunt illi qui inceptis iam publicis & ordinariis precibus Synagogam ingrediebantur, & nihilominus suas preces recitabant ab initio, ne nihil neglexisse viderentur; quæ recitatio etiam nunquam non facta est, cum insigni præcipitatione, quoniam cum reliquis finita oratione Amen dicere debebant. Vid. *Hierof. Beracot* fol.8.3. 2. Quòd orationes ipsorum in Publicis angulis & plateis attinet, erant illæ duplicis generis; vel *publicæ* vel *personarum privatarum*; de publicis precibus in plateis factis

sonant sequentia loca. *Maymon* in *Tephillah* c. 11. *Orabant in Plateis in festis & publicis ieiuniis.* Taanith cap.2.v.1.2. *Quisnam ritus ieiunniorum? Arcam produxerunt in plateas urbis, cineremque sparserunt in arcam steterunt orantes*&c. Vide etiam *Maymon.* in *Taanith* cap.3. Quamvis illæ omni planè hypocrisi non caruerint, non tamen illas primariò redarguit Christus, sed tantùm preces personarum privatarum, qualis fuit R. Iannai in *Hierof.Berac.*f.8.3. *Dixit Rabbi Iochanan, vidi ego R.Iannai stantem atque orantem in plateis Tsipporis, & progredientem ad quatuor cubitos atque orantem orationem additiam.* Prætextum & occasionem se ita ostentandi dederunt ipsimet Canones Iuris Hebræorum, quando de precum tempore loquuntur. Volunt enim ut unusquisque phylacteria sua recitet accuratè appropinquante tempore, *insidens asino descendat & recitet, operarii recitent suas preces vel in culmine arboris.* Vid. *Beracot* cap.1.2.3.4. statuosi itaque homines libenter à tempore precum in plateis deprehendebantur, ut se ostendere possent. His adde, Christum etiam respicere potuisse ad duplicem in precibus ipsorum excessum, in quibus non parva latebat Hypocrisis. *Prior* erat, quòd uterentur longissima pausatione ante & post finitas orationes, ita ut aliquando per tres horas conspicerentur in habitu precatorio positi. Vid. *Bab. Beracot* fol.30.2. & 32.2. cap.5. hoc exstat. Preces non incipiunt nisi מתוך כובד ראש *Ex reverentia animi. Sancti prisci post hora moram precabantur, ut animum ad Deum*

Deum intendere possent. Et deinde ita attenti fuerunt, ut nec regi eos salutanti respondissent.

Posterior quòd in excessum formare soliti sint eiaculationes, preces, benedictiones, ex occursu cuiuslibet rei, sive illud fuerit publicè vel privatim. *Hieros. Avoda Zarah* fol. 40. 1. *Rabban Gamaliel ambulans in atrio gentium, vidit fœminam Ethnicam, ac ei benedixit*; De benedictionibus varia habes apud *Benedictiones.*

§. Adiungamus breviter quædam de precibus in genere.

Oratio matutina fieri potest usque ad meridiem, Oratio verò Minchæ usque ad vesperam, *Beracot* cap. 4. 1. Qui preces ut pensum respicit, oratio illius minimè supplex est. Ibid. v. 4. Preces illius qui inter pericula versatur hæ sunt: הושיעה יי את עמך את ישראל בכל פרשת העיבור יהיו צרכיהם לפניך: *Salva Domine populum tuum Israelem, omnibus momentis sint necessitates ipsorum coram oculis tuis.* Preces addititiæ non nisi cum Doctore urbis faciendæ sunt. Ibid. v. 7. Si quis erraverit inter precandum סימן רע לו *Malum ei portendit.* Si legatus fuerit, portentum malum est iis, qui ipsum miserunt. *Beracot.* cap. 5. 5. Preces vanæ sunt, si quis deprecatur, quod iam præteritum est, ut si quis uxore iam gravidâ dixerit. *Faxit Deus, ut uxor mea masculum pariat. Beracot.* c. 9.

Omnis multiplicans orationes exauditur *Hieros. Taanit* f. 67. 3 ubi vides ipsos existimasse repetitionibus inesse quandam vim, ut Deus ipsas citiùs audiat; Christus quando reprehendit

battologias, non tam intelligit, nudas earundem petitionum reiterationes, quàm hanc ipsorum opinionem, de virtute repetitionum, quasi illæ apud Deum plurimùm valêrent.

Qui orat צריך שיכרע *incurvare se debet usquedum conspiciantur omnes vertebræ quæ sunt in spina dorsi. Beracot* fol.28.2. tam profundè se incurvare debet, ut vidêre possit assarium è regione cordis sui.

Religiosi Prisci insumserunt unoquoque die novem horas immorando precibus, *Bab. Beracot* fol.32.2. *Prolixa oratio vitam protrahit.* Ibid. fol.54.2.

Elias extracto gladio confodit illum, qui inter orandum tergum Sanctuario obvertit; facies enim non posteriora versus templum vertenda sunt. *Beracot* fol.6.2.

PRIMITIÆ. Lege divina cautum est, ut offerretur Manipulus primitialis secundâ die Hebdomadæ Paschalis. *Lev.* XXIII. 10. 11. ubi R. *Salomoh* ממחרת יום טוב הראשון של פסח *Crastinâ à prima die festi Paschatis.* Quær. autem num segetes maturæ fuerint ad festum Paschatis? ℞. Satio hordei fuit illicò post medium mensem *Marchesvan*, id est, circa ineuntem Novembrem nostrum. B. *Beracot* fol. 18. 2. *Audivit semen ad pluviam primam satum grandine perditum, ivit ille, & seminavit ad pluviam secundam* &c. *Pluvia prima erat decimâ septimâ die mensis Marchesvan. Secundâ die eiusdem mensis vicesimo tertio.* Quod si cùm iustum adventaret tempus Paschatis, hordea non maturuerant, addito ad annum istum mense embolymæo,

mæo, exſpectatum eſt, uſquedum matureſcerent. Vid. *Intercalatio* & *Maymon* in *Kidduſch Chodeſch* cap. 4. & quòd re ipſa aliquando annum intercalarint ob hanc neceſſitatem apparet ex *Hieroſ. Maaſer Scheni* fol.56.3. *Sanhed.* fol.18.4. *Bab. Sanhed.* fol.11.2. ubi hoc exſtat diploma Synedrii. *Rabban Gamaliel cum ſenioribus Synedrii magni, fratribus noſtris in Iudaa & Galilaa ſalutem. Innoteſcat vobis, quòd cum agni nimus ſint teneri, & columba implumes, & non adſint fruges recentes, viſum eſt nobis addere huic anno dies triginta.*

Primitiarum manipulus, demeſſus fuit è valle Kedron tanquam loco urbi omnium proximo, ex quo illum ſecundùm Maymonidem afferre debuerunt. Semel tamen ipſum demeſſuerunt מגנות צריפין *ex hortis Zeriphæis*, loco quodam ab Hieroſolymis ſatis remoto, quia exercitus ſementem circa urbem devaſtaverat. Ceremonia demeſſionis ita peragebatur. Legati Synedrii veſperâ primi diei feſti Paſchatis, egrediebantur, & ſpicas in manipulos colligabant, & verſus terram incurvabant, ut deinde eò commodiùs abſcindi poſſent. Ex omnibus autem vicinis urbibus illuc confluebant, quaſi res magno molimine peragenda eſſet. Cùm iam veſperaſceret, dixit ille qui ad demetendum conſtitutus erat. Occidit ſol. Reſponderunt illi, benè. Item, hac falce? reſponderunt Benè. Hoc Sabbatho? reſponderunt, hoc Sabbatho. Metam? Reſponderunt, mete. Hæc ter ille, atq; illi ter reſponderunt. Omnia hæc tanta φασάδα fecerunt propter הביתוסים שהיו

אומרים אין קצירת העומר במוצאי יום טוב: *propter Baithosaos* (Sadducæos). *qui negabant manipulum in vespera diei festi demeti debere.* Consule de his *Menachot* c.10.

§. Ex quibus rebus, primitiæ ad templum afferendæ sint Vid. Tractatum *Biccurim*; referemus nos ex illius capite tertio pompam, quæ primitiarum adductionem comitata est.

Omnes urbes שבמעמד quæ erant unius stationis (i.e. ex quibus prodiit una ἐφημερία Sacerdotum) collectæ sunt in urbem stationariam, & pernoctarunt in plateis: Manè is qui primus inter eos fuit, dixit, Exsurgite, ascendamus ad Sionem, ad domum Domini Dei nostri.

Bos præivit cornibus deauratis, & coronâ in capite oleaginâ. (Gloss. Bos iste erat in sacrificium pacificum) cecinit & tibia ante eos, usquedum appropinquarent Hierosolymam: cùm Hierosolymam appropinquatum esset, coronarunt primitias suas, (i.e. speciosas quantum fieri potuit conspectui exposuerunt.) Et prodierunt in occursum iis primates, & summi officiarii, & thesaurarii templi, idque in honorem accedentium. Atque omnes opifices Hierosolymæ assurrexerunt iis (in officinis suis) atque eos salutarunt hoc modo, אחינו אישי מקום פלוני באתם לשלום: *O fratres nostri incolæ urbis N. grati advenistis* החליל מכה לפניהם *Tibia coram iis canebatur*, usquedum perventum foret in montem templi אפילו אגריפס המלך נוטל הסל על כתפו *Etiam ipse Rex Aggrippa canistrum* (plenum vel ficubus vel uvis viridibus si loca non longinqua, vel ficubus

bus aridis & uvis passis, si remota) *suscepit in humerum suum*, & progressus est donec perveniret ad atrium, Levitæ occinuerunt. *Exaltabo te Domine, quia exaltasti me, & non lætificasti inimicos meos super me*, (Psal.xxx.1.) Dum adhuc Canistrum est in humero eius recitat periochen illam (Deut.xxvi.3.) *Profiteor hodie Domino Deo meo*. R. Iehuda dicit, Cùm hæc verba recitat, *Aramæus periturus erat pater meus* &c. (v.5.) demittit canistrum ab humero, ואוחז בשפתותיו *& labiis tenet*, dum Sacerdos illud huc illuc agitat. Recitatâ totâ periochâ ad vers.10. canistrum disponit iuxta altare, & adorat & exit.

§. Placentam Hierosolymam attulit Nittai Tekoita è Bittur, ast eam non receperunt. Alexandrini placentas suas attulerunt Alexandria sed illas non receperunt; (quia illa loca sunt extra terram Israeliticam, ex qua sola placenta offerri debuerunt.) Incolæ הר צבועי *Montis Zeboim*, attulerunt primitias suas ante pentecosten, sed eas non receperunt, (quia tempore illegitimo illas attulerunt.) *Challah* cap.4. v.10.

PRIMOGENITUS. In eo vitium faciunt, caput crassum vel nimis magnum; oculi nimis rotundi; aures tumescentes instar spongiæ. *Beracot* fol.44.1.

De primogenitorum redemptione à patre vid. *Synag. Iudaicam Buxt*.p.124. de primogenitis animalium ibid. p.612.

Primogenitus respectu patris vocatur ראשית אונו *Principium roboris eius. Genes.*xlix.3. Respectu matris verò פטר רחם διανοίγων μήτραν ape-

periens vulvam. Exod. XIII. 12.

Primogenitus erat aliorum fratrum Dominus, sic Deus ipse Caino potestatem eius in fratrem confirmat, quando ipsi dicit, *ad te appetitus eius, & tu illi dominaberis.Gen.f.*IV.7. Et Iacobo servire debebat Esavus cùm tamen ex iure naturæ ipsi E avo obedire debebat. *Genes.* XXV 23.

Deinde primogenitus in distributione hæreditatis paternæ nomine τῶ πρεσβείων *seu prarogativa*, sumebat פי שנים διπλᾶ *portionem duplicem*, vel ut notat *Iarchius* in *Deuter.* XXI. 17. *quantum ad duos spectat fratres.* Ita ut *si tres fuerint fratres* (verba sunt Aben Esræ) יחשבו שהם ארבעה *considerentur quasi essent quatuor, & primogenitus sumat partes duas, reliqui unam.*

Primogenito cedebat ius in eadem familia sacrificandi; hinc Iacob נתן נפשו על הבכורה *desideravit primogenituram*, ut sacrificare posset. *Bereschit Rabba* fol.71. Et *Mischna* in זבחים c. 14. *Antequàm tabernaculum exstructum erat, licita erant loca excelsa* ועבודה בבכורות *Et cultus à primogenitis peragebatur.* Sic *Exod.*XXIV.5. Sacerdotes *iuniores filiorum Israel* vocantur, & sunt secundùm *Onkelos, primogeniti Israel qui immolarunt.* De primogeniti privilegiis quoad Sacerdotium, & hæreditatem vid. *Caput octavum.* Tit. בכורות. De Disputatione inter Israelitas & Arabes circa hæreditatem Ismaëlis præsente Alexandro Magno Vid. *Alexander* & *Bereschit Rabba* fol.68.

PROCESSUS Iudicialis. Vid. *Iudicia.* Item *Testes.*

PRODITOR. *Prohibitum est, Israelitam in manus Ethnicorum prodere, vel quoad personam suam, vel quoad bona sua &c. Et quicunque Israelitam ita tradiderit partem nullam habebit in seculo futuro.* Maymon in חובל ומזיק cap. 8. Ex quo apparet quid de Proditore Iuda, ipsimet senserint patres conscripti. Ex sententia gentis locutus est Petrus Apostolus de *Iuda Actor.* 1. 25. quando inquit, *abiit in locum suum.* Idem enim de Bileamo dixit *Baal Haturim Num.* 24. 25. *Abiit Bileamus in locum suum*; hoc est, inquit ille, ירד לג־נום *Descendit in Gehennam.*

PROMOTIO Vid. *impositio manuum.*

PROFLUVIOSA. De remediis pro profluvio laborantibus vid. *Medicina.* De זבה גדולה *profluviosa magna*, & זבה קטנה *profluviosa minori* vid. *Nidda* cap. 2. Hal. 4. *Maymon. Issure Biah* cap. 5. & 6.

PROPHETA. In quonam honoris gradu sit, vid. *Honores.* Seniorem ex sapientibus prophetæ præferunt in *Hieros. Beracot* pag. 3. col. 2. in fin. *Propheta & senex similes sunt Regi* ששולח ב' פלמטרין *duos legatos suos in unam regionem*; *de uno ex ipsis scripsit* אם אינו מראה לכם חותם שלי וסמנטיקין שלי אל תאמינו לו *Si vobis non ostenderit sigillum & signum meum, ne fidem ipsi adhibeatis; de altero vero, credite ipsi quamvis nec sigilla nec signa mea ostenderit.* Prior est Propheta, alter senior.

Omnes Prophetæ in universum לא נתנבאו אלא ליכות המשיח *non prophetarunt nisi de diebus Messia.* Dixit R. Iochanan. Omnes Prophetæ non prophetarant nisi de iis qui pœniten-

tiam egerunt. *Sanhed.* fol. 99. 1. Per decem אספקלריות *Specula* viderunt Prophetæ; Moſes autem vidit tantum per ſpeculum unum; Omnes Prophetæ viderunt per ſpeculum maculatum; ſed Moſes vidit per ſpeculum nitidum. *Vaikra Rabba* ſect 1.

Crediderunt Iudæi in adventu Meſſiæ, reſuſcitandos fore Prophetas. *Sanhed.* fol. 91. 2. *Vox ſpeculatorum tuorum, vocem extulerunt. Iubilabunt ſimul.* Eſai. LII. 8. *Dicit Rabbi Chaia Bar Abba, Dicit R. Iochanan, omnes Prophetæ edunt canticum ſimul voce unâ.* Ibid. fol. 92. 2. *Omnes iuſti quos reſuſcitabit Deus à mortuis, non redibunt in pulverem.* Gloſſ. *quos reſuſcitabit in diebus Meſſiæ. Succah* fol. 51. 2. *Suſcitabimus ſeptem Paſtores. Davidem in medio, Adamum, Sethum, Methuſalemum à dextra eius. Abrahamum, Iacobum & Moſen à ſiniſtra. Atque octo primates hominum. Ieſſe, Saul, Samuel, Amos, Zephaniam, Ezechiam* (ut notat Kimchi) *Meſſiam & Eliam.*

§. De Prophetarum veſtitu particulari vid. *Leuſd. Philol. Mixtum* pag. 151.

§. נביא שקר Pſeudo Propheta eſt, qui vaticinatur quod non audivit, & quod ipſi dictum non eſt. Si quis verò Prophetiam ſupprimat, aut addiderit ad verba Prophetæ, ipſiuſque verba non obſervaverit, is à Deo punietur (מיתתו בידי שמים *Mors eius erit per manus cœli*, homines ipſum non puniunt, ſed iudicio Dei relinquitur.) qui prophetat in nomine idoli, his verbis, ſic dicit Iupiter, etiamſi nihil in receptis ſtatutis mutet, ſed omnia ſecun-

cundùm ius iudicet, tamen ſtrangulatur. *Sanhed.*cap.10.5.6. Pſeudo-Prophetæ & ſummi Sacerdotes, à nemine niſi Synedrio magno diiudicari poſſunt. *Sanhed.*1.5.

Poſt obitum Prophetarum ultimorum, qui fuerunt Haggai, Zacharias, Malachias, diſceſſit Spiritus Sanctus ab Iſraele, veruntamen exinde uſi ſunt τῇ *Bath Kol. Bab Sanhed.* fol.11.1. *Iuchaſin* fol. 15. 2. *Poſt integros mille annos à legis promulgatione, ablata eſt prophetia ab Iſraele, & Alexander Hieroſolymas venit.*

Notam circa citationem Prophetarum in N. T. Vid. apud *Ieremiam.*

Proselytismus. Vid. *Noachida.* Item *Baptiſmus.* Proſelyti Tadmoræi ſunt idonei ut introeant in congregationem. *Hieroſ. Ievamot* fol.3.2.

Mirum eſt quòd Phariſæi Proſelytos tam anxiè & ſedulò captaverint (Matth.23.15.) cùm tamen apud Talmudicos peſſimè audiant. *Bab. Nidda* fol.13.2. גרים והמקשים הינוקות מעכבין את המשיח *Tradunt Rabbini noſtri Proſelyti & Pæderaſtæ impediunt adventum Meſſiæ.* גרים לישראל כספחת *Proſelyti ſunt ſicut ſcabies Iſraeli.* (*Gloſſa*) *Ideò quòd non eſſent periti mandatorum, quodque inducerent vindictas, atque inſuper, quod fortè eorum opera imitarentur Iſraelitæ.* Vid. *Proximus.*

*Geneſ.*XII.2. Dicuntur Abraham & Loth *feciſſe animas in Charan:* quæ verba Interpretes non intelligunt de *generatione animarum vel hominum,* ſed de hominibus, quos illi ab Idololatria converſos Deo lucrifecerunt. *Sic Aben Eſra, ſunt animæ quas docuerunt veritatem, ut*

colerent verum Deum. Salomoh Iarchi, נפשות שהכניסן בתחת כנפי השכינה אברהם מגייר את האנשים ושרה מגיירת את הנשים: *Animas quas congregarunt sub alas, Maiestatis Dei. Abraham proselytos fecit viros, Sarah fœminas.* Ita ut secundùm Aben Esram עשו *fecerunt*, idem sit ac קנו *acquisiverunt.*

De Proselytis vid. Clariss. *Leusdenium* in Philolog. *Heb. Mixto.* Lex. *Buxt.* Talmud. in rad. גור.

Proximus, est Israelita religione & cultu, hoc est Proselytus; *Frater* verò Israelita genere & sanguine; Hinc *Aruch* in בן ברית excludit ethnicos in illo dicto, *Si bos tuus ferierit bovem proximi* &c. quoniam illi sub nomine קרוב non veniunt. Ita *Maymonides* Hal. *Rozeach* cap. 2. dicit, Israelitam qui interficit advenam inquilinum, qui proselytus factus non est, morte mulctandum non esse, quia præceptum Exod. 21. 14. solùm de eo sonat qui proximum occiderit, quales tales inquilini, ut & reliqui Ethnici non sunt. Sub Evangelio eadem latitudine adhibetur frater, quâ apud Iudæos & *frater* & *proximus*, id est pro omnibus Evangelium profitentibus, & contradistinguitur *Ethnicis* 1. Cor. v. 11. Proximus autem ad omnes extenditur, etiam à religione nostra alienos. Luc. x. 29. 30.

Providentia duplex est השגחה הכוללת *Providentia generalis*, & פרטית *particularis.* R. Levi in *Iob.* 3. *scribit*, *Iobum sensisse*, *quod* ההשגחה האלוהית אינה באישי האדם כלל כל שכן בשאר בעלי חיים *Providentia Divina se non extendat*, *ad singularia hominis*, *multò minus ad singularia reliqua.*

liquorum animantium, quæ reguntur partim naturalibus, partim cœlestium influentiarum motibus & inclinationibus. Etiam alii fuerunt in hac sententia. Vid. עקרת יצחק fol.145. col. *More Nevoch.* p.3. cap.17.18.

PUBERTAS incipit in puellis ab anno duodecimo & sex mensibus; in masculis verò ab anno decimo tertio & sex mensibus; etsi non in articulo isto temporis sita sit hæc res, sed præcipuè in productione duorum pilorum באותו מקום *Aruch* & *Nidda* fol.65.1. *Kiddusschin* fol. 79.1. Pub.r Masculus vocatur בגר, fœmella verò בוגרת, quæ ad annum 12. completum vocatur קטנה, ab anno duodecimo & die uno verò vocatur נערה, usquedum sex menses effluxerint, à quibus deinde בוגרת nominatur. *Maymon.* in *Hal. Ischut* cap. 2. Filia quando pubuit, libera est à potestate patris. *Nedarim* 47.1. Vid. *Adolescentula.*

PUBLICANI genti Iudaicæ admodùm fuerunt odiosi. *Maymon* in *Gezelah* cap. 5. *Homines de quibus præsumitur eos fures esse, præsumiturque omnes eorum opes per rapinas congestas esse, opusq; totum suum esse opus rapacium, veluti Publicanorum & latronum, quibus uti non licet, nec est eorum nummus cum tuo commiscendus, eò quòd præsumitur ex rapina acquisitus.*

Bab. Sanhed. fol.25. 2. recensentur illi, qui nec ad iudicandum nec ad testimonium dicendum idonei sunt, & in ipsorum numerum recensentur etiam הגבאין והמוכסין *Exactores & publicani.*

Nedarim cap.3. v.4. Coniunguntur Publica-

ni cum ſicariis & latronibus נודרים להרגין ולמוכסין *Iurant Sicariis, latronibus, & publicanis. Hæc eſt oblatio, quamvis oblatio non ſit;* Et ita licet eos fallere: idque iuramento.

Nec immeritò tam ignominioſè de ipſis loquuntur, oneri enim addiderunt onus.

Maym. ubi ſuprà. *Quando Publicani reputandi ſunt pro furibus? Quando ſcilicet publicanus eſt gentilis: vel quando ex ſe ipſo illud muneris uſurpat, vel quando à Rege deputatus non definitam ſummam exigit, ſed pro arbitrio.*

*Bab.Sanhed.*fol.25.2. *Aruch* in מכס. *Cùm Rex tributum definiret à Iudæis exigendum, ab unoquoque ſecundùm facultates ſuas, hi Publicani ad rem ordinandam deputati,* (πρωτοπολῖται) *facti ſunt, hos onerantes illis indulgentes, & ſic facti ſunt deprædatores.*

Laudandus eſt Pater R. Zeiræ, qui, cùm publicanus foret per annos tredecim, onera tributorum non gravavit ſed emollivit.

Publicanos nullo modo reputarunt intra ſocietatem religioſam. *Hieroſ. Demai* fol. 23. 3. חבר שנעשה גבאי דוחין אותו מחבורתו׃ *Religioſus qui evadit publicanus, pellendus eſt è ſocietate religioſa.*

Ex Maymonide modò citato vides publicanum duplicem eſſe, *ſpontaneum* ſcilicet & *à Rege conſtitutum.* Vid. etiam *Nedarim* fol.28.1.

Publicani ſpecialem ſignaturam habebant, quæ *Schabbat* cap.8. vocatur קשר מוכסין, & erat duarum litterarum maiuſcularum in chartulâ aut alia materia, quæ dabatur illi qui vectigal totum ſolvebat ab una fluminis parte, quâ oſten-

ostensâ, in altera liber erat. Tali signaturâ etiam utebantur qui decimas recipiebant. *Maymon* in *locum*.

Pulverem terræ Ethnicæ ex contactu inquinare docuerunt Scholæ scribarum.

Tosapht. ad Kelim cap. 1. *Pulvis Syriæ inquinat æquè ac pulvis reliquarum religionum Ethnicarum.*

Bab. Sanhed. fol. 12. 1. *Traditionalis quidam ait, non afferunt olera è terra Ethnica in terram Israeliticam; at Rabbini nostri permiserunt. Quidnam est inter ipsos discrepantia? R Ieremiah dicit* חוששין לגושיהן איכא בינייהו *Cura de pulvere eorum est inter eos.* Glossa, *Cavent, ne cum oleribus afferatur aliquid de pulvere terræ Ethnicæ, quod inquinet in tentorio, & inquinet puritatem terræ Israeliticæ.*

Bab. Schabbat fol. 15. 2. *Ob sex dubia comburunt Trumam: ob dubium agri in quo olim sepulchrum, ob dubium pulveris allati è terra Ethnica* &c. Glossa. *Quia de omni pulvere terræ Ethnicæ dubitari potest, an non fuerit de sepulchro mortui.*

Gloss. in *Sanhed.* fol. 5. 2. Nonne de terra Ethnica determinatum est, quod immunda æquè sit ac sepulchretum.

Ex quibus clarè intelligere possumus, quid voluerit Christus *Matth.* 10. 14. ἐκτινάξατε τὸν κονιορτὸν τῶν ποδῶν. Scilicet, *Ubicunque vos non exceperit urbs Israelitica, cùm inde discederis, excutiendo pulverem à pedibus vestris demonstrate, vos urbem istam, utcunque Israeliticam, pro Ethnica, profana, & impura reputare atque abominari.*

De Sanctitate pulveris terræ Israeliticæ vid. *Ægyptios. Maymon* in *Hal. Melach.* c.5. גדולי החכמים היו מנשקין על תחומי ארץ ישראל ומנשקין אבניה ומתגלגלין על עפרה *Præstantiores ex sapientibus, exosculati sunt fines terræ Israeliticæ, exosculati sunt lapides eius, & se circumvolverunt in pulvere eius.* s. d. *Psal* 2.15.

De pulvere adhibito in potatione *Sota*, vide *Aqua amaræ potatio.*

PURGATORIUM vocant Iudæi בית צירוף, quasi domum, ubi animæ à peccatis ut aurum ab igne per liquefactionem à scoriis purgatur. De hoc Iudæorum purgatorio vid. Cl. *Buxt. Synag.* 331. *Voisin.pug.fid.* 136.141.

PURITAS, PURIFICATIO. De puritate vid. *Lotio. Immundities.* Incolæ urbis מודעית *Modaith* in urbe sua existimantur puri circa vasa fictilia, sed non extrà ipsam. Exactores qui in domum ingressi sunt, & fures qui reddiderunt vasa surrepta, creduntur dicentes non tetigimus. *Chagiga* cap.3. de illis qui in omnibus de puritate creduntur, vid. נאמן. de Societatibus religiosis puritatem voventibus, vid. חבר. *Pharisæi.* De oblationibus leprosorum postquàm mundi facti sunt. vid. *Leprosus.* De puerperarum oblationibus vid. *Sacrificia.* In monte oliveti erant duo cedri tantæ magnitudinis, ut sub unâ illarum quatuor fuerint tabernæ, in quibus omnia ad purificationem necessaria vendebantur. Ex altera verò unoquoque mense, circa quadraginta Seas columbarum produxerunt, in usum fœminarum purificandarum. *Hierosf.Taanith.* fol.69.1. De pueris aquam purifica-

rificationis aspergentibus vid. *Atrium magnum.* De Hyssopo quâ aquæ aspersionem faciebant. Vid. suo loco. de cineribus vaccæ rufæ, quæ ad aspersionem adhibebantur Vid. *Vacca Rufa.*

Python πύθων Heb. פיתום divinator qui adminiculo mali spiritus vaticinia edit. *Maymon Avoda Zarah* cap. 6. fol. 32. האוב זה שהוא עומד ומקטיר קטורת ידועה ואוחז שרביט של הדס בידו ומניפו : *Python fuit, qui stabat & adolebat suffitum certum & notum, tenebatque virgam ex myrto in manu sua, & agitabat eam. Ipse verò murmurabat submissè verba quædam nota apud ipsos, donec audiret ea interrogans, quasi aliquis loqueretur cum ipso, & responderet ei ad id, quod quærebat ipse verbis, quasi ex terra, voce depressâ admodum, ut ferè auribus percipi non posset, sed cogitatione perciperet eam.* וכן הלוקח גולגולת המת ומקטיר לה ומנחש בה *Ille quoque Python est, qui accipiebat cranium mortui, ac suffitum faciebat ei, mussitabat eo donec audiretur, voce quasi ex axillis prodeunte, submissè admodum. & respondebat ei.* כל אלו מעשה אוב *Omnia illa sunt opera Pythonis, & qui unum faciebat ex illis lapidabatur.*

Bartenora in *Sanhed.* fol. 65. 1. ubi de Pythonibus agitur sic infit. Sunt Pythones, qui accipiunt cranium hominis mortui, cuius caro iam absumpta est, eique suffitum faciunt; posteà quærunt ex eo futura, & cranium illud respondet, nempe per spiritum in illud arte magicâ inductum.

De Pythonibus vid. *Aruch* in אוב. *Aben*

Esram in Iob.32. 19. *Seldenum de Diis Syris* pag. 39. de Magis & Dæmoniacis vid. *suo loco.*

Q.

קפוטקיא *Quapputkia*, *seu Cappadocia*, apud Talmudicos significat *Pelusium*. (*Chetubbot* fol. 110. 2. & 120. 2. נשא בקפוטקיא וגירשה בקפוטקיא נותן לה מעות קפוטקיא *Si quis uxorem ducat in Cappadocia, eamque dimittat in Cappadocia det ei nummum Cappadociæ.* Rambam in loc. קפוטקיא *est Caphtor*, *vocaturque ab Arabibus* טמיאטי *Damiata* quam eandem esse cum Pelusio nemo ignorat.

Quadrans. *Marcus* cap.12. 42. sic infit. λεπτὰ δύο, ὅ ἐστι κοδράντης. Confer *Hieros. Kidduschin* fol.58.4. ב"פרוטות קדריונטס *Duæ pruta sunt quadrans. Bava Metzia* fol.44.2. *Pruta est octava pars Assarii Italici. Assarium est vicesima quarta pars denarii argentei.* Vid. *Denarius & Moneta.*

R.

Rabbi. De origine huius tituli sic *Aruch* in voce אבי. *Secula vetustiora*, *quæ digniora erant*, *non opus habuerunt titulo vel Rabban*, *vel Rabbi*, *vel Rabh*, *sive ad Sapientes Babylonicos*, *sive ad Sapientes terræ Israeliticæ cum honore designandos: Hillel ascendit Babylone & tamen non vocatus fuit Rabbi Hillel*, *sic nec Haggai nec Esra titulo Rabbinatus insigniti fuerunt. Titulus Rabban autem incepit in præfectis Synedrii*; *à Rabban*

Rabban Gamaliele sene, & Rabban Simeon filio eius, itemque à Rabban Iochanan Ben Saccai. Titulus Rabbi verò incepit à promotis (ad Presbyteratum) *à Rabbi Zadok & R. Eliesër Ben Iacob.*

Reperiuntur tamen exempla in quibus videmus etiam ante illa tempora nomen Rabbi usitatum. *Bab. Maccot* fol. 24. 1. Iosaphat introducitur sic discipulum Sapientis alloquens אבי אבי רבי רבי מרי מרי *O Pater Pater, Rabbi, Rabbi, Domine, Domine*, In *Sanhed.* fol. 107. 3. Iosua Ben Perachiæ appellatur *Rabbi Iosua.* Sed non ita frequens in ore hominum fuit ac post Schisma Hillelianorum & Schammæanorum.

De gradu horum titulorum sic loquitur *Aruch* ubi supra. *Maior est Rabbi quam Rabh, & maior est Rabban quam Rabbi, & maior est qui nomine suo* (simplici vocatur, quales sunt Antigonus Sochæus, Schemaja, Abhtalion, Gebhina Ben Pesisa, Schammai Caiba Suava, Admon, Chanan) *quàm qui appellatur Rabban.*

Quod titulum Rabbi attinet, in more fuit, illo tanquam honorario alios salutare, sic Discipuli salutabant suos Magistros, sic etiam Magistri se invicem.

Quod Discipuli sic magistros salutaverint; patet ex *Bab. Beracot* fol. 27. 1. *Qui orat post tergum magistri sui, & qui salutat Magistrum suum aut resalutat Magistrum suum, & qui discedit à schola magistri sui, & qui aliquid docet, quod non audivit à Magistro suo, facit ut discedat Maiestas divina ab Israele.* Glossa in verba, *qui salu-*

tat eâ formâ verborum, quâ alios homines salutat,& non dicit ei שלום עליך רבי *Salve Rabbi* &c. Vid. etiam *Hierof.Schevuot* fol.34.1.

De Magistris se mutuò sic salutantibus sonat *Hierof. Moed Katon* fol.81.1. *R. Akiba dixit B. Eleasaro Rabbi, Rabbi. Bab. Taanith* legitur historia de homine quodam deformi qui erat Magister & qui R. Eliesèrem sic salutavit שלום עליך רבי *Salve Rabbi*, & qui deinde à concivibus suis cum magna admiratione R. Eliesèris etiam salutatus fuit שלום עליך רבי מורי *Salve Rabbi & Magister*; non enim hunc deformem Rabbinatûs capacem credebat.

§. De Rabbinorum distinctionibus in גאונים & אמוראי׳ vid. Cl. Buxt. in Rad. de סבוראי׳ vid. *Voisin* pug. fid. pag. 62. *Schalschelet Hakab.* p. 34. 2. De Misnicis Doctoribus iam quædam in historia nostra complexi sumus: plurima huic operi in suis locis inspersa reperies.

§. Vocantur in Talmude quidam Rabbini דרומאיא *Australes*, ut ר׳ יעקב דרומיא R. Iacob Australis in *Hierof.Succah* fol.53.4. & R. Samlai דרומיא *Australis* in *Hierof. Berac.* fol. 11.4. Si quæris rationem illius nomenclationis, Observa illos fuisse è Iudæa, quæ דרום *Auster* respectu Galilææ vocatur, Vid. *Iudæa.*

RACEMATIO quæ pauperibus relinquenda vocatur עוללות & פרט & definitur per הנותר בשעה הבציר *id quod decidit vel remanet tempore vindemiæ.* Debent autem baccæ vel grana separatim decidere si פרט esse debent, secundùm hanc regulam שני גרגרין פרט שלשה אינה *Duo grana racematio sunt, sed non tria.* Si quis canistrum

ſtrum ſupponeret ad recipienda decidua grana, ille eſt גוזל defraudans pauperes. *Peah* 7. 3.

Omnes uvæ quibus non eſt כתף nec נטף (Vid. Buxtorf. in Lexic.) ad racemationem pertinent. Si in tota vinea ſolummodò tales uvæ reperirentur, imò vinea tam paucas produxiſſet, ut iam vindemiata eſſe videretur, Akiba illam totam pauperibus attribuit. Si quis vineam ſuam ſanctificaverit, ut fructus eius in templi uſum cedant, antequàm ſcire potuerit an illo anno parvulas tantùm uvas quæ ad racemationem pertinent productura ſit, tunc vinea illa pauperibus non datur, At ſi illam ſanctificat poſtquam viderit illam racemos tantùm aliquos habere; pauperibus relinquitur. *Peah* ubi ſupra v.4.5. & ult.

Rasura. Hos radebant in feſto, qui veniunt ex provincia maritima, (ſi illuc negotii vel mercaturæ causâ ſe contulerant) qui veniunt ex captivitate, aut ex carcere dimittuntur. Qui excommunicatus erat, ſed per ſapientem ſolutus eſt; Naſiræus etiam poſtquàm votum ſuum exequutus eſt. *Moed Katon* cap.3.1.

Summus Sacerdos radebatur raſurâ illâ quæ לוליניר *κωχλιώδης* vocatur *Nedar.* fol.51.1. *Sanhed.* fol.22.2. æſtimabatur illa pulcherrima, & ita ſe habebat, ut caput pili unius pertingeret ad radicem pili alterius.

De raſura Vid. *Coma.*

רקה *Raca* eſt vox contemnentis ſummo contemptu, & apud Hebræos uſitatiſſima.

Tanchum fol.5. col. 2. *Rediit quidam ad pæ-*

nitentiam: Dixit ei uxor ריקה *Raca, si statutum est pœnitentiam agere, ipsum quo te accingis cingulum non erit tuum.*

Idem fol. 18 col. 4. *Dixit Ethnicus Israelitæ, paratum tibi apud me est esculentum appositissimum. Quale nam est illud? inquit Iudæus, respondit alter, Caro suilla, ad quod Iudæus* ריקה *Raca, etiam de mundis apud vos non est comedendum.*

Midrasch Tillim in Psal. CXXXVII. *Nupta est Regis filia sordido cuidam nebuloni; imperat ille ut sibi adstaret ut servula. Cui illa, Raca, ego sum filia Regis.* Vid. idem fol. 38. col. 4.

Bab. Beracot fol. 32. 2. Religiosus quidam in via orans salutatus à duce non resalutavit, exspectavit ille donec orationem finiisset, Deinde ei dixit, ריקה *Raca*, scriptum est in lege vestra &c.

Refugii urbes vid. *Asylum.*

Repudium. Vix copiosiùs ullum caput doctrinæ Talmudicæ tractatur ac illud de repudio. In omnibus autem præcipua ipsorum sollicitudo est, ut legitimam formam & modum determinent repudii, de iusta causa parùm anxii.

Gloriantur sibi solis datum esse hoc privilegium, repudiare uxores. *Hierosf. Kidduschin* fol. 58 3 *Malach. 2. per totum capitulum Deus vocatur Dominus exercituum, vocatur autem Deus Israelis quando inquit* כי שנא שלח *Si odio habes dimitte illam, ut innotesceret Deum nomen suum repudiis non subscripsisse, nisi solùm inter Israelitas. Quasi dicat, Israelitis concessi uxorum dimissiones, non concessi gentilibus. Dicit Rabbi Chaja Rabba, Nationibus Mundi non conceduntur repudia.*

De

De caufis repudii variè loquuntur, funt qui graviores requirunt, alii verò etiam ob leviores id fieri poffe credunt. Qui graviores poftulant, locum *Deut.*24. de caufa folùm adulterii interpretantur. *Gittin* c.9.v.ult. *Qui difciplinam Schammaanā fequuntur, dicunt,* לא יגרש אדם את אשתו אלא אם כן מצא בה דבר ערוה *Non expellet homo uxorem fuam, nifi invenerit in ea rem nuditatis* (i.e. adulterium.)

Gemara ibid. *Illinc de re propofita edoceris, quòd fi non invenerit in uxore turpitudinem, non licet dimittere.*

Maymon in *Hal. Girufchin.* cap.10.21. id quod dictum, reftringit ad uxorem primam. *Non expellit homo uxorem fuam primam, nifi inveniat in ea* ערות דבר *rem aliquam turpem;* ואין ראוי למהר לשלח אשתו ראשונה אבל שניה אם שנא' ישלחנה *Neque decet ut feftinet, & præcipitanter dimittat uxorem fuam primam, fed fecundam fi oderit eam, dimittere poteft.* Ita etiam *Gittin* ubi fupra. *R.Eliefer dicit, de dimiffione uxoris primæ, vel ipfum altare fundit lachrymas.* Hanc Gloffam fumunt ex *Mal.* 11.15. *Ne quis perfidè agat in uxorem iuventutis fuæ.*

Illorum verò, qui ob quamvis fermè caufam uxorem repudiare licitum effe exiftimarunt, ingentem faciunt numerum.

Abarbenel ex loco Deuteronomii duas generales repudii caufas elicit. 1. eft ערות דבר *Turpitudo* five ea confiftat in fcortatione & adulterio ipfo, five in aliis, pudicitiam mulierum parum decentibus. 2. eft, חלוף המזגים *temperamenti & naturæ diverfitas,* ex qua ordi-

nariè odia, displicentiæ, nauseæ, oriuntur.

Maiorem licentiam permittunt sequentes. *Maymon* ubi ante. *Uxorem non bene moratam, & quæ non modesta sit, ut decet filiam Israeliticam, præceptum est ut dimittas.* Idem habet Gittin ubi suprà.

Si quis uxorem odio habeat, (si non sit prima) *eam dimittat.* Maymon. Et R. Salomoh in loc. Malach. *Uxorem dimittere præcipitur, si in oculis mariti gratiam non assequatur.*

Gitin cap. 9. & comment. R. Salom. & R. Nissin. Hillelis sectatores dicunt, אפילו הקריחה תבשילו *Expellere eam etiam potest, si edulium duntaxat ipsi adusserit.* Hi subtiliùs duo ista verba ערות דבר examinantes, voluerunt divisim esse exponenda, ut sensus illorum sit ac si dictum esset או ערוה או דבר *Aut turpitudinem aliquam, aut rem aliam* fœdam.

Gemara in Gittin l. c. docet, causas repudii esse poss., si uxor in platea neverit, aut fila duxerit, sicque nuda brachia ostentarit, ופרומה משני צדדיה *aut aperto pectore incesserit*, aut laverit cum viris in eodem lavacro, vel in loco ubi viri lavare solent, aut si luserint cum iuvenibus.

In libro Kol Bo כל בו fol. 88. col. 3. 4. Quid est ערות דבר? Veluti si transgrediatur legem Mosis: Ex. gr. Si præbeat marito cibum qui non est decimatus; si menstruis laborans ministraverit ei. Si non abscindat particulam de massa ex qua panem faciunt: si votum faciat & id non observet: si transgrediatur leges verecundiæ, & honestatis, mulierum Iudaicarum; veluti

veluti ſi detecto capite exeat in plateam, ſi fuco faciem ſuam pingat, ſi cum iuvenibus ludat.

Gloſſ. in *Ammude Golah*. *Si fuerit exigens* השמיש *debitum coniugale à marito ſuo voce clara, ita ut eius vicinæ eam de hac re loquentem audire potuerint, aut ſi maledixerit ſocero ſuo, præſente marito ſuo.*

Sic Maymon cit. tract. recenſet, ſufficientem repudii cauſam eſſe ſi ſit מורדת *rebellis* marito ſuo, officium coniugale ipſi deneget, ipſum faſtidiat, vel irritet. Si Sponſa quæ completo tempore, quo nuptiæ celebrandæ ſunt, refragatur; repudiari poteſt. Sic ſi uxor ſe ſuſpectam reddidit de *re aliquâ vehementer fœda* מכוער ביותר ut ſi ſola fuerit in cubiculo, & viſus fuerit vir egredi, eoque egreſſo, illa ſtatim viſa fuerit de lecto ſurgere &c. De indifferenti dimiſſione feſtivus eſt R. Akiba in v. ult. c. 9. Gittin. *Si quis videat mulierem uxore formoſiorem, uxorem dimittere licet; quia dictum eſt, ſi gratiam non aſſequatur in oculis eius.*

In his caſibus liberum eſt marito uxorem repudiare vel non repudiare, at ſi uxor deprehenſa fuerit corpus ſuum proſtituere, vel à marito vel à teſtibus fide dignis, tum nolens volens cogitur, etiam Iudicis authoritate interveniente, ipſam repudiare, ſic tamen ut ipſi dare teneatur dotem propter nuptias, quam tamen admitteret uxor ſi propria eius confeſſio accederet. *Maymon* in Hal. אישות cap. 24. 16. 17.

Lepidæ ſunt iſtæ hiſtoriolæ quas de repu-

diantibus uxores quavis de cauſa legimus; Afferamus duas. Prima extat in *Bava Metzia* fol.101.2. *Mercator quidam advehebat navem repletam doliis vini, in locum quendam, & non inveniebat cellam in quam ea reponeret. Alloquitur mulierem quandam quæ habebat cellam, ut eam ſibi pro vino ſuo elocaret. Illa recuſat. Ipſe ut rebus ſuis conſuleret, deſponſat iſtam mulierem: mulier deſponſata concedit ipſi locum pro vino: Ipſe nacto loco ſtatim domum abit, & ſcribit libellum repudii, eumque ad ipſam mittit: Mulier offenſa conducit baiulos, & vinum eius iterum curat è cella extrahi, & in plateam reponi &c.*

Altera extat in *Gittin* fol. 34. 1. *R. Gidol Ben Reilai, mittebat ſine ullâ causâ libellum repudii uxori ſuæ; cùm verò ipſa nollet ſtatim acceptare, ſed iuberet latorem craſtino die redire, R. Gidol pœnitentiâ ductus, Deo gratias egit, quòd non acceptaſſet libellum.*

Pro talibus quibus repudiare uxores in deliciis fuit, factus eſt ille Canon qui legitur in *Iebbam.* fol.52. & quo permittitur ſponſo ut ſi ita lubuerit ante nuptias libellum repudii ſcribendum curet ut illum deinde ſtatim tradere queat; ubi ipſi placuerit repudium facere. Verba ſic ſonant; *St quis Scriba dixerit, ſcribe libellum repudii ſponſæ meæ* לכשאכנסנה אגרשנה *quo eam poſtquàm duxero dimittam,* הרי זה גט *talis libellus eſt legitimus.*

Recenſebimus nunc quædam alia defectus naturales præcipuè ſpectantia quæ occaſionem vel marito vel uxori repudiandi dare poſſunt. Si

Si quis מומר *Apostata* & Hæreticus factus est cogitur maritus uxori libellum repudii dare, tunc enim ut mortuus consideratur. *Akedath Izchak* fol. 252. col. 3. *Abarbenel Coment.* in *Deut.* f. 383. col. 1. *Schulchan Aruch* p. 4. ad Num. 154. §. 1.

Ob hæc vitia Vxor virum libellum repudii sibi dandi coram iudice, si velit, cogere potest. Fœtor oris: Fœtor narium: Impotentia: Si mutato mundo & honesto opificio immundum tractare cœperit, veluti si lucri causâ converrat fimum, si fiat coriarius, metallarius. Si accideret ut maritus esset מוכה שחין *Malignus ulceribus laborans*, aut alio contagioso & insanabili morbo esset affectus, ipsos etiam invitos separant.

Omnia vitia naturalia quæ prophanum & illegitimum reddunt Sacerdotem, prophanam quoque reddunt mulierem, & præter illa adhuc sequentia. Fœtidus sudor, fœtor oris, Cicatrix ex morsu canis, verruca in fronte; si decem annis cum marito habitarit, & ille nullos ex ea liberos susceperit. Si ter abortiverit הוחוקה לנפלים inepta iudicatur ad liberos in lucem edendos. Vid. *Maym. Hal.* אשות cap. 15. & 12.

Libellus repudii apud Iudæos vocatur ספר אגרת & גט פטורין, & גט, & ספר תירוכין & כריתו' שבוקין Vxor dimitti non potuit, nisi dato libello repudii: *vocatur ergo* (inquit Baal Turim in *Deut.* XXIV.) ספר כריתות *libellus abscissionis, eò quod nihil aliud sit, quod eam à marito exscindat.*

Vxor non dimittebatur nisi libenter volente marito; reluctante enim non erat repudium: at velit, nolit uxor, repudianda est, si velit mari-

tus. *Maymon in Giruſchin* cap.1.

Libellus repudii duodecim lineis debet conſcriptus eſſe, nec pluribus nec paucioribus. *Raſchba* in *Tikkun Get*. Rationem huius numeri duplicem habent, 1. *quia talis eſt valor numericus literarum in voce* גט. 2. *quia illo linearum numero ſeparantur libri legis:* quatuor enim lineæ intercedunt inter librum Geneſeos & librum Exodi, & totidem inter Exodi librum & Leviticum, & inter Leviticum & librum Numerorum. At quatuor inter librum Numerorum & Deuteronomii non reputantur, eò quòd liber iſte ſit tantùm repetitio legis. Vid. *R. Mardochai* in cap. 1. *in tractatum Gittin.*

Exemplar libelli repudiatorii habes apud *Alpheſium Maymonidem* in *Giruſchin* f. 273. Alpheſii verba ſic Latinè reddidit Cl. Ligtfootus.

LIBELLVS REPVDII.

DIE Hebdomadis N. Menſis N. anni à condito mundo N. computo quo numerare conſuevimus in provincia N. Ego N. filius N. quocunque nomine vocitor, de civitate N. cum ſummo animi conſenſu, atque abſque ulla coactione urgente, repudiavi, dimiſi, atque expuli te, te, inquam, N. filiam N. quocunque nomine vociteris, de civitate N. ita ut libera & de iure tuo ſis, nuptum iri cuicunque placuerit, & nemo te reprimat, ab hodierno die uſque in perpetuum. Libera es ergò cuivis homini: Atque hic eſto tibi à me libellus repudii,

dii, literæ divortii, & schedula expulsionis, secundùm legem Mosis atque Israëlis.

Ruben fil. Iacobi testis.
Eliescr filius Gilead testis.

Libellus hic, sigillo mariti roboratus & subscriptione testium, in manus uxoris tradendus erat, aut ab ipso marito, aut ab aliquo in hoc munus deputato. De subscriptione, nota illud quod exstat in *Gittin* fol.36.1. scilicet, Rabbinos quosdam in libellis divortii non semper nomina sua expresè scripsisse, cùm illos subsignabant: sed certa quædam signa habuisse quæ apponerent, veluti unus appingebat piscem, alter ramum dactyli. Et deinde literis significabant qualia signa haberent, illis quorum hoc scire intererat.

Libellus repudii uxori tradendus non erat, nisi duobus præsentibus, qui libellum perlegerent: & antequàm libellus in manus uxoris daretur & etiam post, cumque dabatur, maritus si præsens erat sic inquiebat. *Ecce hic est tibi libellus repudii.*

Vxori dimissæ licuit, si visum esset, libellum hunc ad Synedrium adducere, & rogare ut in rei memoriam inter archiva conscriberetur. Si deinde alicui denuò nubere vellet, id facere ipsi licuit, modò maritus clausulâ aliquâ in libello repudii ipsi obicem non posuerit.

Plurimi fuerunt quibus satis grave erat suas uxores dimittere, ita ut à Synedrio aliquando verberibus ad illam dimissionem adigi debue-

rint. De hoc ſonat *Maymonidis* locus in cap.2. *Giruſchin.* מי שהדין נותן שכופין אותו לגרש את אשתו ולא רצה לגרש בית דין של ישראל בכל מקום ובכל זמן מכין אותו עד שיאמר רוצה אני *Illum de quo Senatus decrevit quòd debeat dimittere uxorem, ſi illud facere renuerit, omni tempore & loco ad illud faciendum verberibus adigunt.*

Superſunt plurima alia, quibus recenſendis brevitatis causâ ſuperſedêmus, adeat qui volet Maymonidis tractatum modò citatum, in quo ad nauſeam uſque circa hanc materiam curioſus eſt.

Notat Cl. Caſtellus in rad. שהר, quòd ille qui apud Arabes uxorem repudiare volebat, illam ſic alloqueretur ſit עלי אנת כשהר אמי *Abi, nam tu mihi es ut dorſum matris meæ.*

Hebræorum mens eſt Repudium uxorum ex iure naturali ab ipſis rerum primordiis licitum fuiſſe, & proinde nec inſolitum Patriarchis. Sic enim inquiunt בני נוח אין להן קידושין אין להן גירושין: *Noachidæ* [ſic indigitant eos, qui partim ante, partim poſt legem Moſis, eiuſdem legi non ſubfuerunt] *nec ſunt nuptiæ*, ſcil. ſolennes, *nec divortia*, qualia interveniente iudicii ſententia apud Hebræos in uſu erant: שניהם מגרשין זה את זה *ſed alteruter coniugum pro lubitu coniugium ſolvit.* Vide *Gemaram Hieroſ.* ad *Sanhed.* cap. 7. & *Maymon* in *Halac. Melacim* cap.9. Sic apud Romanos olim & Græcos, tam mulier quàm vir alter alteri dicere potuit, *ut res ſuas ſibi haberet*: Si vir uxorem dimiſiſſet, diſceſſio illa voca-

vocabatur ὑποπομπή, si mulier viro valedixisset, ἀπόλειψις. Vid. *Scaliger. Animad. Euseb.* num. 2015.

Resurrectio. De illa vide *Sanhed.* fol. 90. 2. fol.92.1. *Cl. Cocceium* in *Sanhed.* 317. *Cl. Buxt. Cosri* 73. *Amama Antib. Biblic.*967. *Biblic.*967. *Buxt. Synag. Iud.* cap.31. *Cl. Pocockii Portam Mosis.* n.180.

Sadducæi λέγοντες μὴ εἶναι ἀνάστασιν. *Sic Tanchum* fol.3.1. *Sadducæi negant, dicuntque deficit nubes, atque abit; sic descendens in sepulchrum non redit.*

Argumentationes pro resurrectione mortuorum sunt variæ, illæ quæ propius accedunt ad argumentationem Christi Matth. 22. sunt sequentes.

Init. cap. Chelek in Bab. Sanhed. Dixit R. Eliezer Ben Rabbi Iose. Hac in re ego falsitatis incusavi Scribas Samaritanorum, qui dicunt, resurrectionem mortuorum non probandam esse è lege: Dixi illis vos falsificatis legem vestram (vos legem vestram falsè interpretamini,) nec quicquam reportatis in manibus vestris; nam dicitis, resurrectio mortuorum non est è lege, cùm dicat, *Excidendo excidetur anima ista, iniquitas eius super eam. Num.* 15.31. *Excidendo excidetur* nempe ab hoc mundo. *Iniquitas eius super eam*: quando? Nonne in mundo futuro?

Christus dicit οὐκ ἔστιν ὁ θεὸς θεὸς νεκρῶν. Confer *R. Tanchum* fol.13.3. *Deus sanctus Benedictus nomen suum iustis non adiungit dum vivunt, sed tantùm post mortem eorum*, postquàm eos

dereliquit malus affectus) *Reperitur quidem nomen suum adiunxisse Isaaco cùm viveret*, (Gen. scil.28.13.) *sed respiciebatur pulvis eius, ac si collectus super altare. R.Berachia dixit, à quo cacus factus est, fuit sicut mortuus.*

Item *Hieros.Berac.*fol.5.4. *Iusti etiam in morte dicuntur vivi, & impii etiam in vita dicuntur mortui, hoc probant ex quod dicitur, Et dixit ei, Hac est terra de qua iuravi Abrahamo, Isaaco, & Iacobo,* לאמור *Quid sibi vult vox* לאמור*? Dicit ei abi & dic patribus quodcunque promisi vobis, prastiti filiis vestris.*

In *Zohar* in *Gen.* 206. & 324. item *Bereschit Rabba* f.28. pro resurrectione argumentantur ex eo, *quia* תרוד דקב *os spina dorsi est incorruptibile.* Illud argumentum pluribus exstat in *Midrasch Cohelet* fol.114.3. *Adrianus cuius ossa conterantur, & nomen deleatur, inteergavit R. Iosuam Ben Chanania: Vnde homo reviviscit tempore futuro? Respondit ille, à Luz in spina dorsi. Dicit ille, demonstra hoc mihi. Accepit ille Luz ossiculum de spina dorsi & indidit aqua, & non fuit humiditate aqua emollitum: Indidit igni & non fuit adustum; subiecit mola, & non fuit contritum; positum in incude percussit malleo, scissa est incus, & ruptus malleus.* Sit tibi ô Iudæe Luz origo & semen resurrectionis tuæ; nostrum est Christus qui se ipsum suscitavit à mortuis & factus est nobis primitiæ dormientium.

Resurrectionem nullam fore credunt nisi in terra Israelis, Vid. *Ægyptus.* qui extrà illam moriuntur, debent per infimos terræ meatus in terram Canan revolvi.

Hieros.

Hierof. Kilaim cap. ult. *An Rabbini qui moriuntur in captivitate pereunt? Dixit Rabb Simai, Deus perforat ipsis terram, & illi devolvuntur instar Doliorum vini, postquàm in terram pervenerunt, Spiritus ipsorum redit ad ipsos.* Vid. etiam *Ketubbot* fol. 111. 1. *R. Salomoh* Gen. 47. 29. ad verba *Ne sepelias me in Ægypto. Kimchi* ad *Ezech.* 37. 12. *Tanchum princip. sect.* ויחי יעקוב.

Zohar col. 206. *Non dat Deus mortuis animas nisi in terra Israelis*, q. d. *Ezech.* 37. 13. Cùm aperuero sepulchra &c.

Sanhed. fol. 91. 1. וי לכון חייביא דאמר יתון מיתי לא חיין: *Va vobis improbi* (Sadducæi) *qui dicitis mortuos non revicturos: Cùm illi qui antè non vixerunt facti sunt vivi, an non illi qui vixerunt multò magis?*

Fovent quidam ut *Bechai* paras. זאת הברכ׳ f. 227. col. 3. *Caphtor* fol. 51. 2. *in Comment* μετεμψύχωσιν, & dicunt animam hominis etiam in avem migrare posse. Probabile tamen est illorum authorum mentem fuisse ἀλληγορίζειν, & aliquid ad terrendum peccatorem effingere.

Rex. Tria præcepta data sunt Israelitis, tempore ingressus ipsorum in terram Canaan, למנות להם מלך *ut constituerent sibi Regem.* (Deut. 17. 15.) *Ut exciderent semen Amaleki*, & ut ædificarent בית הבחירה *domum Sanctuarii.* Si itaque electio Regis ordinata fuit, quare Deo displicuit cùm Israelitæ à Samuele Regem petebant? לפי ששאלו בתרעומת ולא שאלו לקיים המצוה אלא מפני שקצו בשמואל הנביא: *Quia regem concupiverunt per querelas & seditiosas voces, non uti legis præceptum peragerent, sed quia ipsis displicebat vates Samuel.*

אין מעמידין מלך בתחילה *Non constituebant regem ab initio* nisi ex ſententia Synedrii magni, & ex ore Prophetæ, ſicuti Ioſua quem præfecit Moſes Senatuſque eius. Et ſicuti Saul & David, qui per Samuelem & Senatum eius electi fuerunt.

Non eligunt regem ex peregrinis ; etiam poſt plurimorum ſeculorum decurſum עד שתהיה אמו מישראל *niſi mater ipſius Iudæa ſit.* Nec hoc ſolum circa regnum obſervatur, ſed etiam circa omnia reliqua munia, quæ in Iſraele ſunt obeunda.

Ad regnum non eligunt fœminam, quia dicitur, *ſtatuito ſuper te regem,* non reginam. Regem non faciunt, Lanium, Tonſorem, Balneatorem, Textorem aut Coriarium, non quia tales per ſe ad regnum omnino inepti ſint, ſed quoniam ob vilitatem horum opificiorum à populo perpetuò ſannis exciperentur. Qui per unicum diem uni ex his opificiis adhæſerit, iam ineptus eſt ad regnum.

Poſtquàm Rex electus eſt ungitur oleo המשחה *Vnctionis*, ſi ſcilicet ex familia Davidis fuerit, aliàs ſimpliciter adhibent שמן אפרסמון *Oleum Balſaminum.* Vid. *Oleum.*

Quando ungunt reges ex familia Davidis אין מושחין אותן אלא על המעין: *ungunt niſi apud fontem.* [Cuius ritus aliam non invenio probabilem rationem, quàm ut ille locus Regi novo aliquod bonum omen præberet, & ſubditi hanc ſpem de illo conciperent, quod ſicuti fons & rivulus prata arvaque quæ alluit & irrigat proventu læta reddit, ita fore ut Rex ſuo pru-

prudenti regimine regnum stabiliret, illos omnes varia fœlicitate beatos redderet, hoc videntur Talmudici voluisse in *Cerituth* cap. 5. תנו רבנן אין מושחין את המלכים אלא על המעיין כדי שתמשך מלכותן שנא׳ והורדתם אותו גיחון וגו׳ *Tradunt Magistri nostri reges non ungi nisi iuxta fontem, ut extrahatur* (diu firmum sit) *regnum ipsorum; prout dicitur.* 1. Reg. 1. 33. deducatis eum ad Gichon.]

Non ungitur Rex qui filius Regis est, nisi fortè orta sit dissensio aut bellum, tunc ungunt ipsum ad omnem controversiam tollendam, ita unctus fuit Salomoh propter Adoniam; Ioas propter Athaliam, Iehoachas propter Iehoiakim.

Rex qui unctus est, regnum cum posteris suis, perpetuò possidet, quia regnum hæreditarium est. Si Rex mortuus filium reliquit minorennem, regnum ipsi custodiunt, donec maturam ætatem attigerit, ita fecit Iehoiada Ioaso. Ille qui in divisione hæreditatis præcederet, præcedit quoq; in hæreditate regni: ita præcedit maior natu minorennem. Ita David postquàm unctus fuit, coronâ regni d gnus cum omnibus liberis suis masculis fuit: nemo autem regno dignus est nisi sit probus. Et quamvis regno nemo dignus sit nisi probus, regnum tamen nunquam auffertur à semine Davidis secundùm dictum *Psal.* 89. 31. & 110. *Solium tuum erit stabile in æternum.* Si accideret ut aliquis alius quam ex familia Davidis Rex fieret, vel à Propheta aliquo ex aliqua alia tribu constitueretur, cessaret quidem regnum ipsorum, ut in Hieroboamo

apparet; ſed id non perpetuò ſed tantùm ad tempus fit. *Maym. Hal. Melachim* c. 1.

כבוד גדול נוהגין במלך *Regem magno afficiunt bonore*, & ponunt terrorem & reverentiam eius in corda omnium. Regis equo non inſident (Vid. Caput 2. *Sanhed.*) ſolium eius non occupant, nec utuntur ipſius ſceptro, aut coronâ aut alio vaſe utenſilium eius. Nam illo mortuo hæc omnia comburuntur.

Famulitio autem eius ut & Gynecæo, aut aliis ancillantibus, nemo utitur niſi Rex qui ſuccedit; hac ratione Abiſag licita fuit Salomoni, & prohibita Adoniæ. Regis uxor verò nunquam ab alio duci poteſt, etiam non licet Regi viduam aliam ducere, aut repudiatam Regis præcedentis.

Prohibitum eſt regem videre cùm nudus eſt, aut cùm raditur, aut in balneo eſt, aut à ſudore abſtergitur. (Hæc enim omnia Regis Maieſtatem diminuunt, & reverentiam in aſpicientibus tollunt.)

Regi Calceus non extrahitur, nec ille præſtat ius leviri, & quamvis Rex id facere vellet אין שומעין לו *ipſum tamen non audiunt*: שהמלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול *Et quamvis Rex de honore ſuo remiſiſſet, remiſſus tamen non eſt.*

Rege mortuo, vidua eius quia Leviro nubere non poteſt, perpetuò in ſuo conclavi ſedet. Si aliquis ex familia regia fato fungitur, Rex extrà portam Palatii non egreditur. Cùm ipſi exhibetur epulum funerale omnis populus humi recumbit, ille verò in lecto accumbit. Si Rex in templo, Iſraelis atrium ingreditur & eſt

ex familia Davidis, ibi ſedêre poteſt: quia nullis aliis regibus quam illis ex ſtirpe Davidis ſeſſio in atrio licita eſt.

Rex ſingulis diebus tondetur, ornatque ſeipſum & induitur pulchris veſtimentis. In Palatio ſuo ſedet in ſolio regni, caput coronâ redimitum habens. Omnes deinde coram ipſo comparent quando ipſi placet, ſtantes coram illo, & ad terram ſe incurvantes. At Sacerdos magnus ad Regem non venit, niſi voluerit: nec coram Rege ſtat, ſed Rex ſtat coram ipſo, ſicuti dicitur *Numer.* 27. 1. *Coram Eleaſaro Sacerdote ſtabit.* Interim tamen etiam præceptum eſt Summo Sacerdoti honorare regem, & ipſum dum ad ſe venit ad ſedendum invitare, & coram ipſo ſtare. Stat autem Rex præcipuè coram Summo Sacerdote, quando Vrim & Thummim conſulitur.

Præceptum eſt Regi honore excipere doctores legis, quare ſi ad ipſum accedunt Senatores Synedrii,& Sapientes Iſraelis, coram ipſis aſſurgit & ad latus ſuum aſſidêre iubet; ita fecit Aſa Rex Iehudæ (in *Sanhed.* id dicitur de Ioſaphat) diſcipulum ſapientis enim è ſolio ſuo aſſurgens exoſculatus eſt, & ipſum Dominum & Rabbi vocavit.

Talem humanitatem autem Rex ſolùm adhibet remotis teſtibus & בצנעא *in occulto*, nam בפרהסיא *publicè* coram nemine aſſurgit, neminem tenerè aut molliter alloquitur: Vt timor eius in omnium corde ſit.

Sicuti Scriptura vult ut Rex maximo ho-

nore afficiatur, ita viceversâ vult; ut cor regis humile sit; sit & erga omnes gratiosus & misericors, propendeat semper ad mansuetudinem; nam (ut notat R. Levi Ben Gersom) ישראל אינן באופן שישפוט להם מלך לפי מה שירצה כמו הענין במלכי הגוים *Israelitarum conditio non est, ut rex aliquis eos iudicet pro sua voluntate, ut faciunt imperatores gentium, qui constituunt populis suas leges prout libuerit.* Vid. *Maymon* ubi suprà cap. 2.

Rex debet legem describere, quamvis antecessor eius codicem ipsi reliquisset, & illam corrigere ex authentico codice conservato in Sanctuario; illum librum legis semper secum habêre in bello & in pace, nec ullo tempore illum seponere, nisi in illis locis in quibus in lege studêre prohibitum est, qualia sunt balnea, secreta.

Rex ultra octodecim uxores, sive sint concubinæ sive uxores ritè ductæ, non habeat. (Vid. *Gemaram Sanhed. Cohen Gadol.*) Equos ultra quos currus eius requirunt non multiplicet; imò prohibitum est אפילו סוס אחר להיות רץ פנוי לפניו ut ullum habeat equum, qui (pompæ gratiâ) vacuus ante ipsum currat: ut mos est cæterorum regum: si unum superaddit, vapulat, (de iure, nam de facto quis verbera inflixisset?)

Argentum ultra quod necessarii requirunt usus ne multiplicet, collectum in thesauro templi deponat: ut inde depromatur cùm usus feret. Prohibetur autem multiplicatio argenti præcipuè respectu propriorum thesaurorum

in quibus Reges gloriari solent.

Rex non debet esse vinolentus, & bibere more inebriantium: Nec se amoribus nimium dare, aut ita deperire aliquam ex suis uxoribus, ut semper apud ipsam reperiatur כשאר הטפשים *ut alii fatui in usu habent.*

Reges ex familia Davidis iudicant & iudicantur, de ipsis etiam testimonium dicitur. Sed de Regibus Israelis qui non ex stirpe Davidis sunt, decreverunt sapientes, ne iudicentur, aut testimonium de ipsis dicatur מפני שלבן גס בהם *quia cor ipsorum elatum est*, & ab illis scandalum & damnum legi oriri posset. (causa decreti huius reperitur in *Sanhed. Cohen gadol* cap.2. ubi Rex Iannæus in ius vocatus Synedrio non debitam reverentiam exhibuit.)

Rex interficere potest illos qui ipsi rebelles sunt, aut qui ipsum contempserunt, sed supplicium nullum adhibere potest, præter gladii supplicium. Potest etiam scuticâ percutere ob honorem suum, sed non publicare opes, ne audiat raptor. Deo tamen magis obediendum est quàm Regi, si aliquid contrà legem eius præciperet. דברי הרב ודברי העבד ודברי הרב קודמין *Habemus verba Domini & servi, sed Domini verba semper præcedunt.*

Homicidas absque demonstratione & processu prævio interficere potest. Potest occidere plures unâ die (quod Synedrio non licuit, vid. *Sanhed.* cap.14.) & patibulo suspendere, suspensosque relinquere per plures dies להטיל אימה ולשבר יד רשעי העולם *ad terrorem incutiendum & frangendam manum improborum mundi. May-*

mon *Hal. Melach.* cap. 3.

Poteſtatem habet Rex tributum imponendi, telonia ordinandi, ad ſuam & bellorum neceſſitates. Poteſt legere undiquaque ex terra Iſraelitica viros fortes in militiam ſuam. Ita ad opera ſua adhibêre poteſt omnes opifices, ſervos & ancillas; at dando ipſis mercedem promeritam.

Vxores ducit Rex literis dotalibus & ſponſalibus, pellices verò abſque illis; & per ſolam cohabitationem. Illas pellices ſi lubuerit in coquas & famulas iterum ordinare poterit. Si in bellum egreſſus ſit Rex, vicina prædia in ſuum uſum convertere poterit, ſi aliunde non ſuppetat victus.

Decimas habet Rex, ex ſeminibus & arboribus, iumentiſque, & de omnibus terris quas ſubigunt Iſraelitæ, tollit partem unam è tredecim. Qui à Rege occiduntur, bona ipſorum veniunt in ipſius fiſcum. Si quę regna ſubiugantur, Regni illius theſauri & ſuppellex, Regi accedunt in ſolidum, cæteris verò prædas bonorum mobilium quas prædantur dividunt: ipſe dimidiam partem primò ſumit, altera deinde pars inter Duces ſuos & populum tum præſentem, cùm caſtra & ſarcinas cuſtodientem æqualiter diſtribuitur. Ex regione ipſa poteſt ſervis ſuis diſtribuere & ſibi reſervare ſicuti bonum ipſi viſum fuerit: Modò omnia opera eius tendant ad res ritè componendas. שאין ממליכין מלך תחילה אלא לעשות משפט ומלחמות *Nam Rex ab initio non in alium finem conſtitutus eſt, niſi ut faciat iudicium & gerat bellum. Maym. cit. tract. c. 4.*

De

De bellis Regis vid. *Bella.* Rex Messias qui venturus est, restituet regnum Domus Davidis in integrum ad dignitatem pristinam. Maym. ubi supra cap. 9

In usu erat apud reges plantare arbores, sub quibus ambulando possent umbram captare. *Gloss.* in *Erubhin* fol. 25. 2. ad verba אברנקא חוי ליורן

Si essent omnia maria atramentum, & omnes iunci calami, & cœlum pelles, & omnes homines scribæ, non sufficerent describere profunditatem cordis potestatis regiæ. *Schabbat* f. 11.

Rex similis est vestimento, quod si breviores fimbrias habeat, turpitudinem hominis eo induti revelabit, cùm in publicum prodierit; si verò longiores, in iis intercipiuntur pedes eius, ut ad lapsum impellatur: postquàm autem ceciderit, quis ipsum sublevabit. *Cl. Castell. cit.* in לבש.

Memorabilis est ille ritus, quo Rex in solenni panegyri in lege legere debebat. Ceremoniam integram apponemus. Præceperat Moses lectionem regis *Deut.* 13. 10. 11. Circunstantiæ loci, temporis, personæ ita referuntur in *Sotah* cap. 7. *R. Salom.* in Deut. 31. *Maymon* in *Chagigah* per. 1. Qui legere debebat Rex erat; locus in quo lectio fieri debebat, erat atrium mulierum, ut eò mulieres & infantes se conferre possent, & lectioni interesse, nam in atrium Israelis ipsis venire non licuit. Paratum erat ibi בימה של עץ *Suggestum ligneum* quod Rex ascendebat, & in illo considebat. *Minister congregationis* חזן הכנסת sumebat librum legis, & illum tradebat

לראש הכנסת *capiti congregationis*. Ille Præſul librum deferebat ad סגן Summi Sacerdotis *vicarium*. Vicarius ad Summum Sacerdotem, qui illum Regi porrigebat. Rex ſurgens illum recipiebat, & ſtans fundebat preces, ſicuti in uſu habent illi qui ſe ad lectionem accingunt. Si ſedens legere voluiſſet id ipſi licebat, magis honorificum tamen ipſi erat ſi ſtans legeret: ſicuti fecit Rex Agrippa.

Lectionem incipiebat ab init. *Deut*. ad verſ. 10. cap. 6. Deinde à verſu 13. cap. undecimi ad v. 22. eiuſdem capitis legebat. Inde iterum pergebat ad v. 22. cap. 14. & legebat uſque ad verſum 2. cap. 29. Sufficere enim exiſtimarunt ſi præcipuè illas legeret periochas quæ maximè ad obſervationem legis ipſum exſtimulare poſſent. Memoratur loco *Sota* citato de Rege Agrippa, ipſius oculos ſtillaſſe lachrymas cùm illum verſum legiſſet Deut. XVII. 15. *Non poteris tibi præficere virum extraneum qui non frater tuus ſit*. Sibi enim conſcius erat, quòd non ex ſtirpe Iudaica eſſet: populus tamen ipſum conſolari voluit, triplici blandâ allocutione, dicendo אל תירא אגריפס אחינו אתה *Ne timeas Agrippa, frater noſter es*.

Hæc regis lectio vocatur פרשת המלך & debebat neceſſariò in lingua Hebræâ fieri. Vide *Haphtarot*.

RHINOCORURA. Vid. *Interpretes*.

ROMA. החשובה של אדום היא רומי *Roma eſt urbs præſtantiſſima regni Edom*. *R. Salom*. Num. 24. 19. (Qui locus tamen in editione Baſil. ut & plurimi alii, neſcio quo zelo omiſſus fuit: optarem

ego

ego ut nobis libros integros ac non castratos reliquissent.)

Quicquid Prophetæ dixerunt de vastatione Edom in ultimis diebus id de Roma intellexerunt. *Kimchi* in *Obadiam* c. 1. Iesai. 34. 1. in prima edit. Venet. quæ omnium laudatissima.

Servator egressurus est ex Roma Metropoli & vastaturus est eam. *Bechai (ad Hakkemach* cap. ult. lit. 3. *In vastatione Romæ illicò erit Redemptio nostra. Zeror Hamor* sect. *Schophetim.* Sunt plurima alia in scriptis Hebræorum quæ abundè malignum ipsorum in Romam affectum testantur.

De origine Romæ loquitur *Sanhed.* edit. Venet. fol. 21. 2. *Eâ horâ quâ Salomoh duxit filiam Pharaonis, descendit Gabriel, & fixit Calamum in mare, qui ascendere fecit cœnum, & in eo ædificata est, civitas magna quæ est Roma.*

Item *Hieros.* ע״ז cap. 1. *Die quo erexit Ierobeam duos vitulos, venerunt Remus & Romulus, & ædificarunt duo tuguria Romæ.* Vid. *Schabbat* fol. 56. 2. *Medrasch Rabba* Cant. Cant. fol. 9. 3. ubi dicitur locum illum in quò duo illi fratres sua tuguriola ædificarunt, vocari רומי בבלון *Roma Babylon.* Consule etiam *Medrasch* Psal. 10.

S.

SABBATHUM quando principium sumserit vid. *Cosri* fol. 88. Quæ beneficia observatio illius nobis afferat exponuntur in *En Israel* 73. 1. *Baal Hatturim Exod.* 35. 3. Abrahamum Sabbathum

non observasse dicit *Bereschit Ketanna* Genes. 2.3. Patres in deserto illum quoque non observarunt. *Siphre* num.9.5. Gentiles ad Sabbathum observandum non obligantur. *Sanhed.* fol.58.2.

Vesperâ Sabbathum præcedente si quis conspectâ stellâ unâ laborare pergit, liber est à reatu, si verò conspectis duabus, laborem continuet, reatum contrahit: si exspectāt donec conspiciantur tres, tunc planè peccat. *Hieros. Beracot* fol.2. col.2.

Nemo vesperâ Sabbathum antecedente ante sacrificium vespertinum coram tonsore sedeat, aut balneum ingrediatur, donec preces peregerit. Tria dicenda sunt unicuique in vespera Sabbathi domui suæ, postquàm tenebræ obortæ sunt: *Decimastis? Parastisne mixtionem ciborum? Accendite lucernam.*

In Sabbatho non licet canalem frigidæ, calidæ immittere. Non subjicere licet vas lucernæ ad oleum excipiendum. Camelus cum capistro, Camelus fœmina cum annulo, asinus Lydius cum fræno, equus cum catena, alia animalia cum suis retinaculis egredi possunt.

Mulier exire non potest in Sabbatho, cum tæniis laneis & lineis, neque cum frontalibus, aut genarum ornamentis, nisi assuta fuerint: neque cum corona, neque cum acu perforata, neque cum annulo in quo est sigillum: Exire tamen potest secundùm Sapientes cum globulo Balsami, cum filis comæ, cum pipere & grano salis in ore; modò non indiderit primùm in Sabbatho. Dentem verò sive aureum sive aliûs

aliûs materiæ ori impositum Sabbatho ferre Sapientes vetant.

Viro in Sabbatho egredi non licet cum soleis clavis plenis, neque cum lorica, neque Caisside, neque cum gladio aut arcu, aut scuto aut lancea, mutilus exit cum fulcro suo, filii cum corrigiis alligatis, filii regum cum tintinabulis. *Massecet Schabbat* cap. 1. 2. 3. 4. 5. 6.

Regulam generalem de Sabbatho hanc definierunt Rabbini; *Quicunque obliviscitur fundamenti Sabbathi, & facit opera multa in Sabbathis multis, non est reus nisi peccati unius, quicunque verò sciens fundamentum Sabbathi, multa opera in Sabbathis multis fecerit, reus est de unoquoque Sabbatho.*

Opera per quæ reus fit homo lapidationis atque excisionis, si ex præsumptione ea faciat, sacrificii autem pro peccato si ex ignorantia מהן אבות ומהן תולדות *sunt vel primitiva vel derivativa.* (*Maym. Schabbat* cap. 8.) Ex *primitivis* enumerantur triginta novem, ex quibus sunt, Arare, serere, metere, manipulos colligare, triturare, cribrare, commolere, pinsere &c. tondêre oves, lanam fingere &c. *Derivativa* vel species istorum generum sunt ea quæ eiusdem cum iis sunt classis & similitudinis. Ex. gr. Fossio est eiusdem generis cum aratione; olerum in frustula dissectio eiusdem classis cum commolitione; & spicarum avulsio eiusdem rationis cum messione. Hinc *Maym.* l. m. c. *Metens Sabbatho vel tantillum reus est* ותולש תולדות קוצר *Et vellere spicas est*

ſpecies meſſionis: (patet hinc ratio, cur *Matth.* 12.2. cauſam diſcipulorum tam ardenter agat, Salvator, agebatur enim de capite.)

Prolixi ſunt admodum in recenſione caſuum quæ in Sabbatho licent vel non licent; pauca ſolùm adhuc notabimus. In Sabbatho non licet viris uxores ducere aut fœminis nubere. *Maymon Hal.* אישות c.10.14. Sani Medicinam ne adhibento Sabbatho. (confer *Matth.* 12.10.) Qui æger eſt lumbis ne oleo vel aceto locum affectum ungat: aſt oleo licet modò non roſaceo, &c. Dolens dentibus acetum ne abſorbeat, iterum exſputurus: at abſorbêre licet, modò deglutiat. Gutture dolens oleo ne gargarizet: at oleum deglutire licet, unde ſi ſanetur, bene eſt. Ne maſtichen quis maſticet, aut dentes aromatibus confricet in medelam; ſi verò hoc faciat ad ſuaveolentiam oris, permittitur. Vinum oculo dolenti non indunt. Fomentationes, aut olea, loco affecto, non applicant. *Maymon* in *Schabb.* c. 21.

Qui duas literas ſcribit, ſive dextrâ ſive ſiniſtrâ ſuâ, ſive de nomine uno, ſive de nominibus duobus, reus eſt violati Sabbath. Qui venatus fuerit avem in aviarium magnum abigendo, & capream in domum, reus eſt. Omnes ſcripturas Sanctas eripiunt die Sabbathi ab incendio, ſive in illis legant ſive non; ſi gentilis accenderit lucernam, poteſt eius lumine Iſraelita uti, ut etiam gradibus quos ſibi fecit, aut ad aquandum, aut ad deſcendendum.

Non obſtetricantur beſtiæ die Sabbathi, adjuvant tamen. At fœminæ obſtetricantur in Sab-

Sabbatho, & obstetrici licet umbilicum ligare, & venam abscindere: omnia quoque facere licet in Sabbatho quæ ad circuncisionem pertinent. Operarii in Sabbatho conducendi non sunt. Mortuo omnia necessaria fieri possunt *Schabbat* à cap.11. ad 23.

Innuit D. N. I. *Matth.*12.11. ipsos in Sabbatho etiam animalia si in foveas incidissent extrahere in usu habuisse. De illo casu sic loquuntur *Hierosl.* in *Iom.tobh* fol.62. *Si bestia atque eius fœtus incidant in foveam die festo; R. Lazar dicit, priorem elevet, eo fine ut occidat; & occidat, alteri autem pabulum ministret ne moriatur. R. Iosua dicit elevet utramque &c.*

Maymon. in *Schabb.* cap.25. *Si bestia incidat in foveam, aut in stagnum aquarum, alimenta ei possessor in isthoc loco ministret, si possit: sin minus pannos & stramenta afferat, & bestiam suffulciat; unde si possit ascendere ascendat.*

Sed videtur insuper hanc ipsorum praxin non parum ponderis ex hoc Canone habuisse. חוס על נכסיהן של ישראל *Tenerè admodùm curandum est de bonis & facultatibus Israelitarum.* Hierosl.ubi modò.

§. Circuncisio & Sabbathum fuerunt ante legem, *Midrasch Tillim* fol.15. Redempti sunt Israelitæ ex Ægypto, ob observatam illic Circuncisionem & Sabbathum. *Baal Hatturim* Exod.1. Fuit Sabbathum iam ab initio mundi. *R. Salomoh* Esai.LVIII.14. Adamus creatus est vespere Sabbathi, ut illicò subiret præceptum. *Bab.Sanhed.*fol.38.1. Nihil interest inter diem festum & Sabbathum אלא אוכל נפש בלבד *Nisi*

quòd in eo pro cibo sint carnes animalium. Nihil interest inter Sabbathum & diem expiationis, nisi quòd contemptus illius ab hominibus vindicetur, huius verò בידי שמים *per manum Dei.*

Traditio est שאין שבות אסור במקדש *In Sanctuario nullas prohibitiones respectu Sabbathi esse,* si itaque accideret ut festi Paschatis primus dies in quo agnus mactabatur, incideret in Sabbathum, nulla Sabbathi consideratione habitâ omnes Paschatis requisita fecerunt. De hac permissione in Sabbatho necessitates templi faciendi, loquitur Christus Matth.12 5.

§. Conclusum est à Iudæis Sabbathum cœnâ vel convivio. In quo candelam adhibuerunt (sicuti etiam faciunt ad ingressum Sabbathi) & vinum & aromata, & formulam benedictionis super poculo vini, & deinde super candela, & deinde super aromatibus. *Si Sabbathum exit cùm est in medio convivii sui, (Paterfamiliâs nempe vel Rabbinus) finem imponit comestioni, manus lavat, & super poculo vini gratias agit pro victu, & posteà super poculo illo formulâ orationis utitur in separationem Sabbathi à die communi.* &c. *Maymon Hal.Schabbat* c.29.

Proprii limites Sabbathi erant à Sole occidente ad solem occidentem : hinc nemo aliquod opus die Sabbathum antecedente inchoare debet, nisi illud perficere queat מבעוד יום *Dum adhuc est dies.* i.e. (ut ipsi explicant) עם חשמש *dum adhuc sol non occidit. Schabbat* cap.1. Idem vult *Hieros.Scheviit* fol.33 1. *Vespere Sabbathi permittitur operæ incumbere, usquedum sol occidat.* Sed sicuti post occasum solis nullus

nullus labor fieri debuit Sabbato ingrediente, ita quoque nullus fieri debebat Sabbatho egrediente nisi iam sol occidisset Non autem opera facere licuit statim post occasum solis, sed solùm postquàm illud tempus præteriisset, quod vocant בין השמשי & quod propriè significat *inter soles*, phraseologia deducta à duplici שקיעות *occasu solis*. De illo tempore sic disputant in *Hierosf. Beracot* fol.2.2. *Quid est* בין השמשות? *Dicit Rabbi Tanchuma; est instar guttæ sanguinis cadentis in aciem gladii, quæ se dividit utrinque. Quid est* בין השמשות? *Est ab eo tempore, quo occidit sol, usquedum ambulet quis ad dimidium milliaris. R. Iose dicit, est sicut ictus oculi.* Clariùs, quid בין השמשות sit & quando opera incipere liceat, definit *Maymon* in *Schabbat* c.5. *Ab eo tempore quo occidit sol, usquedum appareant tres stellæ medianæ, vocatur* בין שמשות *Inter soles: & dubium est num tempus illud sit de die, an de nocte. Vtcunque de eo ubique indicant* להחמיר *ad gravandum officium. Intra illud tempus ergo non accendunt lucernam Sabbathicam: & quicunque servile aliquod opus fecerit vesperâ Sabbathi, aut exitu Sabbathi, tenetur ad Sacrificium pro peccato.* Hæc eò diligentiùs notanda sunt, quò maiorem lucem fœnerantur loco Matth.8.16. obtulerunt Dæmoniacos & alios ægrotos Christo ὀψίας δὲ γενομένης sive ut Marcus dicit ὅτε ἔδυ ὁ ἥλιος: observare enim voluerunt Canones de Sabbatho.

§. In *Schabbat* fol.118.1. sic inquiunt, *qui ter convivatur Sabbatho, liberabitur à tribus miseriis, à doloribus Messiæ, à iudicio Gehennæ, à bello Gog*

& Magog. Facilè itaque ipsis erat satisfactione culinaria ex opere operato hæc beneficia acquirere. Illas luxurias etiam approbant *Kimchi* in *Esai*. LVIII. 13. & *Maymon* in *Schabbat* cap. 30. cuius hæc sunt verba. *Prohibitum est ieiunare Sabbatho: At verò è contra tenentur homines cibo & potu se oblectare: lautiùs enim convivandum est Sabbatho quàm diebus aliis; summeque est laudandus, qui parat in istum diem dapes maximè opiparas. Omnes, etiam ipsi pauperes, qui Eleemosyna victitant, ter in Sabbatho comedere debent.* Quantum ab illis dapibus distabant discipulorum Christi spicæ aridæ! Et tamen non caruerunt invidiâ.

§. Festivum est illud quod *Cl. Castellus* cit. in ערב Sex dies Septimanæ constituunt tria paria coniugalia: Sabbathum autem est solitarium & viduatum, unde Deus ipsi addixit Israelitas quasi coniugem, ut eum Precibus Cantionibus, Concionibusque honorent, ipsique adhæreant toti, ut uxor marito.

§. Quousque extensi fuerint limites *Sabbatici itineris* neminem latet; observatu autem dignum est, in usu fuisse spatium illud undiquaque extrà urbes metiri, ut certos statuere possent terminos: quos престереà certis signis notabant, ne dubii hæsitarent.

De mensura bis mille cubitorum has habet regulas *Maymon* in *Schabb*. cap. 28. *Civitatem qua longa est, vel quadrata, si ei sint quatuor anguli iusti, sinunt esse ut est, & metiuntur bis mille cubitos ab uno quoq; eius latere. Si sit rotunda formant ei quadraturam, & à lateribus istius quadratura*

metiun-

metiuntur. Idem faciunt si sit triangularis. Mensurationem autem illam non faciunt nisi funiculo quinquaginta cubitorum eoque lineo.

De signis limitum sonat Canon in *Beza* fol. 36.2. *Nullus vehuntur animalibus* (Sabbatho aut die festo) *ne scilicet exeant ultrà limites.* Gloss. *Quia qui pedibus non ambulat* אין רואה את ס״מני התחומי *Non videt signa limitum.* Discipuli à Christo missi reperierunt τὸν πῶλον δεδεμένον ἐπὶ τοῦ ἀμφόδου, in loco scilicet ubi se mutuò contingebant via Sabbathica ab urbe protensa, & via communis inde rus ducens, & ubi statum erat signum itineris Sabbathici ab urbe. Si rectius quid habes candidè imperti.

§. Quid sit Sabbathum δευτερο-πρῶτον tot sententiæ fermè sunt quot capita. Paucis hoc tene. Manipulus Primitialis offerri debuit, ad supplicandum Deo, ut benediceret, novis frugibus, & ut venia impetraretur ad falcem in segetes immittendam; Oblatio illius fiebat secundo die Hebdomadæ Paschalis Lev. 13. 10. 11. qui dies fuit *Sabbaticus Exod.* 12.16. Sicuti autem ab initio messis oblatio fiebat manipuli, ita post peractam messem hordaceam, post numeratas septem ab illa die oblationis manipuli hebdomadas, in gratiarum actionem offerebantur panes primitiales. Lev. 23.15.16.17. Ad computationem autem illarum hebdomadum & temporis interlabentis inter oblationem manipuli & oblationem panum, non alio calculo usi sunt, nisi ut per Sabbatha numerum septimanarum designarent, hoc modo: *Hoc est* Σάββατον δευτερο-πρῶτον *Sabbathum à secunda*

die Paschatis primum. Hoc est Δευτερό-δεύτερον *à secunda ista die secundum.* Occurrit tamen etiam mentio computationis illius temporis per dies. *Iuchasin* fol.36.1. *Mortui sunt plurimi sapientum discipuli quindecim diebus ante pentecosten, hoc est triginta tribus à manipulo.* Sub finem Midrasch Samuelis sic concluditur. *Finitum est hoc opus die tricesimo tertio à manipulo.*

SABBATION Talmudicis סנבטיון, fluvius qui omnibus siccatur Sabbathis. *Sanhed.* fol. 65. 2. *Quæsivit Turnus Rufus ab Akiba: Quis probaret quòd hic dies esset Sabbathum?* (fortè enim aliquis alius dies Sabbat. esse posset.) *Respondit R. Akiba* נהר סבטיון יוכיח *fluvius Sabbathicus hoc probabit.* Glossa. *Fluvius Sabbaticus probabit. Iste fluvius est saxosus: qui omnibus diebus septimanæ fluit & labitur, at Sabbatho intermittit & quiescit.*

Iosephus de bello lib.7. 6.13. contrarium scribit, & dicit, illum Sabbaticum vocari, *quia fluvius ille quamvis aquis satis abundans, nec segniter labens, totus à fontibus deficiens siccum per sex dies exhibet locum. Deinde verò quasi nulla mutatione facta septimo die similis exoritur.*

Situm eius Iosephus loco citato collocat, *inter Arcæas & Raphanæas regni Agrippæ civitates.* Plinius *Nat. Hist.* lib.31.c.2. ipsum in Iudæa collocavit, quando inquit. *In Iudæa rivus Sabbathis omnibus siccatur.*

De hoc fluvio consule (*l. Buxtorf.* in Rad. *Fulleri Miscel.* l. c. 9. *Fagium Deut.* 31. *Galatinum* xi. c. 9. *Ionathan* Exod.34.10. Bereschit R. sect. 11. & 73. *Schalschelet Hakkabala* p.36. *Iuchasin* 155.

155. *Beniamin* itin. 205.

SACERDOTES הוכדלו לעבודת הקרבנורת *ordinati & electi fuerunt ad officia Sacrificiorum facienda.* Proinde singuli ipsis debitum honorem exhibere debent, & ipsos omnibus reliquis præferre. *Maymon Hal. Cele Hamkd.* c. 4.

Recepta est opinio ordines Sacerdotum primò à Mose constitutos esse, ipsumque quatuor sumsisse ex filiis *Eleasaris* & quatuor ex prosapia *Ithamaris.* Samuelem Prophetam deinde addidisse adhuc octo, ita ut ipsius tempore 16. ordines fuerint: Tandem Davidem adhuc octo hunc numerum auxisse, & ita 24. ordines fecisse. Sunt qui Mosi attribuunt 16. ordines, & constitutioni Davidis & Samuelis solùm octo; sed tanti non est ut huic computationi immoremur, modò in eo sit consensus 24. Sacerdotum ordines fuisse. Vid. *Ierof. Taanith* c. 4. *Maymon. Kele Hamikd.* c. 4. *Kimchi* in *I. Chron.* 24. *R. Salomoh* ibid.

Videndum autem primò tempus ingressus ipsorum in Sacerdotium & ordines; Deinde ordines ipsos inspiciemus.

Tempus fixum & constitutum ordines ingrediendi erat cùm 30. annos attigissent; *Num.* 4. 3. (Sic Christus anno 30. suum sacerdotale munus incepit.) Legimus quidem Num. 8. 25. quòd iam ab anno 25. cultui interesse cœperint, sed tunc nondum ut Sacerdotes, sed ut Sacerdotio initiati & novitii (ut in Papismo loquuntur) considerabantur: poterant áliqua officia facere, sed non omnia, poterant (ut notat Aben Esra *Num.* 8.) excubias facere circa tabernaculum,

ſed non arcam ferre. Ita David tandem permiſit ut iam anno vigeſimo ad initiationem accederent 1. *Chron.* 23. 24. 27. Et quoniam illo tempore iuvenes pubeſcere & producere barbam incipiunt; hos novitios Talmudici vocant פרחי כהונה *Pubem Sacerdotalem,* ut in *Ioma* cap. 1. *Si Summus Sacerdos dormire geſtiebat iuvenes Sacerdotales coram ipſo digitis percutiebant.* Gloſſa פרחי כהונה *ſunt iuvenes quibus barba efflorеſcere incipit.* Vid. etiam *Tamid* cap. 1. ubi dicuntur dormire in pavimento *Beth Mokad:* & à Gloſſa deſcribuntur quòd ſint שהגיעו לעבודה *illi qui non ita pridem ad cultum acceſſerunt:* ſive qui non ita pridem Sacerdotii candidati facti erant. Initiatio Samuelis dum adhuc puerulus erat, fuit caſus extraordinarius. *Kimchi* in 1. *Sam.* 2.

Modus inaugurationis & admiſſionis ipſorum ad omnes partes cultus talis erat. Synedrium magnum ſingulis diebus ſedens in conclave Gazit iudicabat de Sacerdotibus qui ad legitimam ætatem pertigerant, an ex legitima orti eſſent proſapia, & ita an admittendi ad cultum eſſent, nec ne. Si probarunt ſe legitimè natos eſſe, (De Sacerdotum matribus legitimis Vid. *Kiddu ſchin* c. 4. 5. Generalem de illis hunc habuerunt Canonem. *Ne inquiratur ulterius, ſi pater eius conſcriptus fuit in catalogo Ieſchanæ Zipporienſis;* ille Ieſchana enim accuratam Genealogiam conſcripſerat.) Inquiſitio deinde facta eſt, an nullo laborarent vitio; vitia autem numero erant 140. (vid. Maymon in *Biat Mikdaſch* c. 8.) Si aliquis perfectè non poterat pro-

probare se ex stirpe Sacerdotali natum esse, induebatur vestimento nigro, & obvolvebatur velo nigro, & ita pullatus dimittebatur, nec unquam reverti poterat. Si verò sufficienter probasset legitimum suum ortum, & tamen aliquo laboraret vitio relegabatur ad conclave lignorum, & ad ligna à vermibus purganda adhibebatur. (Vid. *Conclavia.*) Ille verò qui & bene natus & recte constitutus erat, sive vitio carebat, induebatur vestimentis albis & velo albo, matriculæ Sacerdotum inscribebatur, & ad cultum cum reliquis faciendum amandabatur. *Middot* cap.5. *Maymon* ubi sup. c. 6. Ad hunc ritum alluditur *Apocal.*3.5. *Qui vicerit amicietur vestimentis albis.*

De viginti quatuor ἐφημερίαις abductis in Babel solummodò quatuor ex captivitate reduces factæ sunt, scilicet ordo *Ieddaja*, *Harim*, *Paschur*, *Immer*. Ex illis deinde, sorte iactâ iterum, 24. constituerunt, *Iedaia ex urna* 5. *sumebat*, *& unam pro se*; sic fecerunt & *Harim* & *Paschur* & *Immer*. Vide *Tosapht.* ad *Taanith* cap.4. *Talm.Bab.* ibid. Notandum autem illos sortibus illis inscripsisse nomina capitum 24. ordinum, ut scirent quales ordines unaquæque ex his familiis residuis explêre deberet. Hinc ratio patet cur Zacharias dicatur esse ex ordine *Abiæ* Lucæ 1.5. Licet illa familia iam desiisset; quia scilicet ἐφημερία illa respondens ordini prisco Abiæ, semper antiquum nomen obtinuit.

Vnusquisque ordo Sacerdotalis ita erat divisus ut dimidia ad minimum pars eius perpetuò

Hierosolymis habitaverit, vel circa eam, ut aliqui saltem certò parati essent, tempore officii ipsorum appropinquante; reliqua verò pars *ἐφημερίας* dispersa erat undiquaque per omnes tractus Iudeæ: magna autem multitudo ipsorum residebat Ierichunte (Vid. s. l.) ex quibus plurimi accedere debebant cùm tempus cultus ordinis ipsorum adesset; Qui non adhibebantur ad ipsum altaris cultum מתקינים לאחיהם *curabant pro fratribus suis cultui vacantibus victualia*, & quæ ipsis opus erant. Sacerdotes verò illi qui neque Hierosolymis nec Ierichunte degebant, & qui tamen illius ordinis qui tunc in officio erat membra erant, cum Levitis & viris stationariis (de quib. v. s. l.) Synagogas ingrediebantur, ieiunabant, orabant & lectioni legis incumbebant, Deumque supplicabant ut cultus qui tunc in fratrum suorum manibus erat, ipsi gratus atque acceptus esset. *Taanit* cap. 3.

Ordines hi Sacerdotum etiam in semet ipsis aliquos gradus honorum habuerunt. Totus ordo habebat *caput* sive *Præsulem* qui vocatur ראש המשמר & qui repræsentabat personam illam à qua ordo nomen sumpserat. Erant illi præsides membra Synedrii, & in novo Testamento *ἀρχιερεῖς* vocantur. Sicuti deinde ordo plurimas comprehendit familias ita quoque illæ familæ ita divisæ erant, ut unaquæque diebus sibi constitutis cultus vacaret; ita autem ordinis divisio se habuit, ut recenset *Hieros. Taanit* cap. 4. fol. 68. & *Tosapht*. *Ordo ille qui quinque familias paternas habuit, tres familias*

cultui

cultui vacantes habuit per tres dies, & duas per quatuor. In ordine illo qui habuit sex familias paternas, una cultum fecit per duos dies, & quinque per quinque dies. In ordine qui habebat septem familias unaquaque per suum diem officium faciebat. In ordine qui octo habebat familias, sex ministrabant per 6. dies, & duæ per diem unum. Qui novem, per 5. ministrabant dies, & 4. per dies duos. Quivis itaque ordo solùm per unam ministrabat septimanam; cultum incipiebat in Sabbatho, & Sabbatho insequente finiebat; vid. 2. Reg. 11. 7. 2. Chron. 23. 4. Ille qui familiæ ministranti præerat vocatur ראש בית אב *Caput familiæ paternæ.* Vid אב in A. De aliis honoribus & officiis Sacerdotum vid. אמרכלין in A. & *Officiarii.*

Viri ordinis ministerio vacantis poterant bibere vinum noctu sed non interdiu, si enim accideret ut cultus diei gravior esset quàm ut familia paterna illi sustinendo par esset, ad illam iuvandam se accingere debebant, quod facere non possent si vinum bibissent: qui enim circa cultum occupati erant, ipsis vinum degustare non licuit. *Tosapht. Hieros.* ubi supra.

§. De munditia & puritate Sacerdotum vid. *Immundities*, & *Lotio.* Dabantur tamen certi casus in quibus Sacerdotibus licuit, licet immundis cultum facere. *Maymon* in *Biat Mikdasch* cap. 4. *Si tempus oblationis alicuius sacrificii advenerit dispensans de Sabbatho*, (si scilicet in illud inciderit,) *& de immunditia, sed solùm si congregatio aut Sacerdotes aut vasa ministerii impura facta sunt, propter aliquem mortuum, aliàs*

Sacerdotibus aliâ immunditiâ affectis ad cultum accedere non licet.

§. De Cultu Sacerdotum quibus ritibus peragebatur quotidie vid. *Cultum quotidianum.* Erat aliquis qui Sacerdotes ſingulis horis matutinis excitabat : vocatur ille in *Tamid* c.3.8. גביני הכרוז *Gevini Praco.* Sic autem clamabat, עמדו הכהנים על עבודתכם ולוים בדוכניכם *Surgite Sacerdotes ad cultum veſtrum, & vos Levitæ ad loca veſtra.* De benedictione Sacerdotum vid. *Benedictiones.* De ea ſic loquitur cap. 8. *Sotah. Benedictio Sacerdotum debet fieri in lingua ſancta. Quomodo autem fit? In provinciis ipſam dicunt ut tres benedictiones, in Sanctuario verò ut unam. In Sanctuario dicunt nomen (Iehova) ut ſcribitur, In provinciis verò per cognomina eius: In provinciis Sacerdotes manus ſuas ad humeros tollunt; ſed in ſanctuario ſuprà capita ſua, excepto ſummo Sacerdote, qui manus ſuas ultrà laminam non elevat.*

§. Sacerdotibus incubuit Liturgia, in illa ſingulis diebus deſtinatos Pſalmos cantarunt; Primo die habebant Pſalm. 24 Secundo Pſalm. 48. Tertio Pſalm. 82. Quarto Pſalm. 94. Quinto Pſalm. 81. Sexto Pſalm. 93. Septimo Pſalm. 92. ab ipſo Adamo contextum, *Tamid* f. 67. 2. *Kimchi* in *præfat. Pſalm.*

§. בית דין של כהנים *Senatus Sacerdotum* cuius mentio fit in *Ketubh.* cap. 1. conſtabat ex ſuperioris ordinis ſacerdotibus, quales ראשי ראשי משמר ביתאב, Immarcalin &c. De hoc ſenatu intelligendus eſt locus *Maym.* in מחוסרי כפרת cap. 1. אין בית דין של כהנים עומדין משם

עד

עד שיכלו *Non recedit illinc ſenatus Sacerdotum* &c. De loco huius ſenatus. Vid. *Conclave* Βουλευτῶν.

§. De Sacerdotum luctu, quomodo & à quibus mortuis immundi fiant, tractat *Maymon. Hal* אבל c. 2. & 3.

§. Colligamus nunc ea quæ de Sacerdotum diſtinctionibus teneri debent. Sacerdotes illi qui ex ſtirpe quidem Sacerdotali erant orti, ſed educatione Scholaſticâ carebant, vocarunt כהני עם הארץ *Sacerdotes plebeios.* Et quoniam tales ut plurimum pauperes erant, permiſſum eſt ipſis reliquis pauperum privilegiis frui, qualia ſunt *ſpicilegium, racematio* &c. Vid. *Hieroſ. Trumot* fol. 44. 1. Tali Sacerdoti plebeio non dabatur Trumah ſive oblatio, quia incertum erat an comeſturus eſſet in munditia vel immunditia; *Sanhed.* fol. 90. ſicuti enim indoctus erat, ita præſupponebatur omnes puritatis regulas obſervare non poſſe.

Erant deinde Sacerdotes qui vocabantur כהנים הדיוטות *Sacerdotes Idiotæ*, ſive privati, qui quamvis docti erant, ita tamen nominabantur quandiu ordinis inferioris Sacerdotes manebant.

Ordinis ſuperioris id eſt honorificentioris erant ראשי המשמר *Præſides* τῆς ἐφημερίας, ראשי בית אב *Capita familiarum* quæ unâ die cultui vacabant; ממוני' במקדש *variorum officiorum præfecti in templo*; *Sacerdos unctus ad bellum.* הסגן *Vicarius* ſummi Pontificis; & *Summus Pontifex.* De tribus prioribus iam quædam dicta; de poſterioribus paucis agendum.

§. Summum Sacerdotium ordinariè obti-

nere debuit primogenitus, ut elicit *Raſchi* in 1.*Chron.*24.1. ad verba *Nadab & Abihu moriebantur* &c. Ante datam legem etiam primogenitus familiæ Sacerdos eſſe debeit, hinc *Chaldæus Gen.*49.3. introducit Iacobum, Rubeni primogeniturã, ſacerdotium & regnum tribuentẽ. Hinc etiam Simeon iuſtus nihil obtinere potuit cùm primogenitum ſuum Schimæi excluſo Onia ad Sacerdotium promovere voluit. *Iuch.*f.15.

Hæc ſucceſſionis neceſſitas fecit ut aliquando ad Sacerdotium promoverentur illi qui planè indocti erant. Vid. *Ioma* c.1.ubi plura dicuntur quæ præſupponunt, plurimos Summos Sacerdotes non חכמים ſed עם הארץ *plebeios & indoctos* fuiſſe; quædam dedimus de *Expiationis die.* Nota etiam Maymonidis dictum in *Talm. Torah* cap. 3. quando ſic loquitur ממזר תלמיד חכם חשוב מכ״ג עם הארץ *Diſcipulus ſapientis quamvis ſpurius ſit, tamen præferendus eſt Summo Sacerdoti indocto.*

Summi Sacerdotis initiatio fiebat per Synedrium magnum, quod ante Ioſiæ tempora cùm oleum unctionis nondum abſconditum erat, ipſum per octo dies oleo illo ungebat; illique Sacerdotes vocantur כהנים משוחי׳ בשמן המשחה *Vncti oleo unctionis*. De modo ungendi Vid. ſ.I. Poſtquam autem oleum unctionis defecit, Sacerdos S. mus initiabatur, induendo per octo dies eius veſtes: qui ita initiatus erat, vocabatur מרובה בגדים Vid *Maym.* in *Kele Hamikd.*c. 4 Qui ita initiatus erat, Summus Sacerdos erat omni vita ſua. *Ioſep. Antiq.* lib.15.c.3. Sed tandem fraus & pecunia nihil ſtabile hic reliquerunt, V. *Gem.*

Gem. in *Ioma* & *Ioseph*. De frequenti enim mutatione in Pontificatu, Nota loca sequentia.

Ioma fol.9.1. *In templo secundo quod tantùm stetit* 420. *annis, ministrarunt plures quam trecenti Pontifices. De his* 420. *annis deme* 40. *annos quibus ministravit Simeon Iustus, &* 80. *quibus ministravit Iochanan, &* 10. *quibus Ismael fil. Pabhi, & ut dicitur* 11. *quibus Eleasar Ben Harsum, & tum computa, & quisque Pontifex non complevit annum suum.* Forsan Gemaristæ cum Summis Pontificibus etiam ipsorum vicarios complectuntur. Sed audiatur locus alius.

Vajikra Rabba fol.189.1. *In templo primo quoniam in eo ministrarunt in veritate, ministrarunt tantùm octodecim pontifices, pater & filius & nepos successivè. At sub templo secundo, cùm Pontificatum pecuniâ obtinerent (sunt etiam qui dicunt, quòd alter alterum incantationibus interimeret) ministrarunt octoginta Pontifices, sunt qui dicunt* 81. *alii* 82. *alii* 84. *Inter eos ministravit Simeon Iustus per* 40. *annos. At cùm Pontificatum emerunt nummis, abbreviati sunt anni eorum. Historia est de quodam qui misit per filium suum duos modios argenti* (ad emendum Pontificatum) *atque modii ipsi erant argentei. Erat etiam alius qui misit per filium suum duos modios auri, atque ipsi modii erant aurei.* Si res ita se habuit, ut tam frequenter Summum Sacerdotium alium possessorem nancisceretur; verba Iohannis 18.13. ὃς ἦν ἀρχιερεὺς τοῦ ἐνιαυτοῦ ἐκείνου, intelligenda sunt de tempore quo Caiphas S. Sacerdotium obtinuerat, ipsum scil. non anno præcedente sed isto ad illũ honorẽ pervenisse: & certè quantũ ex temporis illius constitutione elicere licet, anno sequenti forsan

illo caruit. Vid. *Ioseph. Antiq.* lib. 18. cap. 6. Anna enim socer eius non fuit Sacerdos Summus, ut infrà patebit.

Quoad Qualitates requisitas in Summo Sacerdote ut legitimus esset, aliquas recenset *Maymon* in *Cele Hamikdasch* cap. 5. *Summus Sacerdos inquit debet omnes reliquos Sacerdotes superare* בנוי בכח בעושר *pulchritudine, robore, & divitiis; item Sapientiâ & externo aspectu. Si pecunias non habet, omnes reliqui Sacerdotes ex suo aliquid conferre debent, donec inter ipsos sit ditissimus. Debet Summus Sacerdos decus conservare* לא יקל בעצמו עם שאר העם *cum aliis nimium familiariter non gerere; non nudus videri in balneo* &c.

Pergit *Maymon.* In convivia publica se conferre non debet, adest tamen epulo funerali, in quo totus populus humi accumbit, ipse verò sedet in solio. (vid. *Sanhed.* c. 2.) Si quis ipsi propinquus mortuus est, post feretrum non incedit, nisi ita ut illis qui feretrum succollant tectis aliquâ porticu ipse detectus sit: istis retectis tegatur. Cum funere ultrà portas urbis non procedit. Cùm alios consolatur, vicarius eius ipsum medium facit inter se & populum. Quando ipse consolationem accipit; dicit populus אנו כפרתך *Nos tibi piaculo!* Ille verò ipsis respondet, *benedicti sitis cœlitus.* Ob mortuum non debet vestimenta lacerare instar reliquorum Sacerdotum: & si lacerat, fissuram faciet in parte inferiori versus pedes. Caput suum detegere non debet, quamvis non esset tempus ingrediendi in Sanctuarium. (de modo ipsum raden-

radendi vid. *Rasura.*) Habet in Sanctuario domum quam vocant לשכת כהן גדול *Conclave Sacerdotis Summi*, in illa habitare debet interdiu, noctu verò potest se conferre in propriam domum, quæ extrà Hierosolymam esse non debet. Summus Sacerdos iudicat, & iudicatur, testimonium dicit, ac de ipso dicitur; Calceo se exuit, aliique id faciunt ob uxorem eius. Si quid Summus Sacerdos commiserit, quod vapulationem mereatur, à Synedrio magno vapulat, & deinde pristinæ suæ dignitati restituitur. (vid. *Maymon in Biat Mikdasch* cap. 4.) Virginem in uxorem sumere debet; duas uxores simul ipsi habere non licet; Cùm in Sanctuarium ingreditur ad se incurvandum, tres ipsum comitantur unus à dextra, alter à sinistra, tertius à tergo eius: ipso egresso deinde etiam reliqui ingrediuntur Sacerdotes. Summus Sacerdos nullum officium per sortem aggreditur, sed offert ex sacrificiis quæ vult, adolet thymiama, quando ipsi lubet. Non tamen ipsi permittitur aliquam partem cultus facere, antequàm annum vigesimum attigerit. Hactenus *Maym.*

Nihil discriminis erat quoad executionem officii Sacerdotalis inter Summum Pontificem & reliquos Sacerdotes nisi in his duobus. I. *in sciscitatione per Urim & Thummim.* II. *in præstando officio diei expiationis.* Evanescente spiritu prophetiæ, (quod factum est in excessu prophetarum posteriorum Haggæi, Malachiæ &c.) etiam evanuerat sciscitatio per Vrim & Thummim, & proinde nihil ipsis supererat tempore

Chrifti præter cultum diei expiationis. Præcipua pars cultus diei expiationis erat, ferre fanguinem in Sanctum Sanctorum: at cùm fummus nofter Pontifex per proprium fanginem fanctiffimum introiviffet, quid tum reliquum Pontifici?

Sed adhuc nihil diximus de eius veftimentis. Sacerdos magnus in octo veftibus miniftrabat, Sacerdos verò vulgaris in quatuor; בכתונת in *tunica*, מכנסיים *femoralibus*, מצנפת *Cidari*, ואבנט & *Cingulo*. Et hæc erant veftimenta Sacerdotis vulgaris. Summus Sacerdos infuper habebat חושן *Pectorale*, אפוד *Amiculum*, מעיל *pallium* וציץ & *laminam*. Vid. *Ioma* cap. 7. *Vaiikra Rabba* fect. 10.

Notandum autem hæc verba mifchnæ intelligenda effe de minifteriis in fanctuario peractis; nam cùm Sanctum Sanctorum intraverit Sacerdos magnus, quatuor tantùm veftibus ufus eft, quæ à Talmudicis *alba* appellantur. (R. Levi in *Parafch* תצוה Maymon Kele Hamikd. cap. 8.) illafque finito fefto expiationis depofuit, nec unquam denuò in iifdem miniftravit. Octo autem illæ veftes quibus Summus Sacerdos ordinariè facris interfuit vocantur *aureæ*. Si quis five Sacerdos magnus five gregarius, plures vel pauciores veftes quam lex imperat induiffet, fi emplaftrum vulneri impofitum inter carnem eius & veftes abfcondiffet, fi veftes fuiffent fordidæ & laceratæ, minifterium eius irritum fuiffet. *Gemara Zebachim* cap. 2.

De veftibus recenfitis obfervandum כתונת *tunicam* Sacerdotalem indumentum lineum fuiffe,

fuisse, totius corporis velamen. Latini vulgò Camisiam vocant & Græci χιτῶν. Plautus in Trinummo כתנת Hebræorum expressit, quando infit. *Tunica propior pallio est.* Quod formam attinet, fuit illa manicata, strictimque corpori adhæsit. Talaris insuper erat & in longum porrecta, ut totum corpus operiret. *Ioseph.* lib. 3.8. *Antiq. Iudaic.*

מכנסים *Femoralia* lineæ braccæ erant, quibus femora & pudenda Sacerdotes velabant. Supernè circa cor constringebantur, ut videtur ex *Ionath.* ad Ezech. 44.18. vel circa ilia ut *Ioseph.* Ant. I. lib. 3.8. totum enim spatium ab axillis ad coxendicem huic rei liberum fuit. Loca verò quibus copiosus sudor excutrit, qualia sunt axillæ & imus venter, prohibita erant, ne sacræ vestes inde attracto sudore inquinarentur. *Kimchi* ad Ezech. 44.18.

מצנפת *Tiara* ut quidam contendunt non solùm Summo Sacerdoti, sed etiam cuivis Sacerdoti gregario competebat. Erat autem fascia linea quæ multis contorta voluminibus caput cinxit, & in occipitio redimiculo constricta fuit, in arcuatam galeæ formam flectebatur unde ipsum Græci nonnulli τιάραν κορυβαντιον appellant: quia Corybantes inter Sacrificia saltantes ita velati erant. Vid. *Strabonem* lib. 10. *Geograph.*

אבנט *Balteus* erat, quo tunicas cingebant Sacerdotes, ut magis agiles & expediti essent. Latus erat quatuor digitis, & variis floribus figurisque instar operis plumarii acupictus. Contextura cava erat, ut serpentis exuvium, aut

marſupium longius putares. *Ioſeph.*A.I. lib.3.8.

חשן in ſacra ſcriptura vocatur חשן המשפט *pectorale iudicii* ; quia per ipſum Sacerdos magnus divinum reſponſum accepit, & iudicium de rebus ſalutem Reipublicæ ſpectantibus edidit. Ornamentum erat pretioſiſſimum, luculentiſſimum, collo appenſum, & ad pectus uſque pendulum,ut obſervat *R. Salomoh* ad *Exod.* 28.4. Ad eundem ferè modum triumphantes & pueri prætextati Romanorum bullas aureas collo appenſas ad pectus geſtabant. *Macrob. Saturn.* lib.1. cap 6. Ornamenta illa dicta ſunt bullæ à Græco βυλὴ *quia ad cor ſedem humani conſilii propendebant*, ut inquit Feſtus, ob eandem forſan rationem Græci חשן λόγιον *rationale* vocarunt.

אפור Helleniſtis ἐπωμὶς dicitur, hinc latinorum *ſuperhumerale*; melius ἡμιφόρειον quam ὠμοφόρειον appellatur,quia veſtis erat brevis & quaſi dimidiatum pallium, non abſimile ſago militari, niſi quòd ex variis coloribus, intermixto auro, contexebatur, & quòd ipſi circa medium pectus erat lacuna, ſpatium pectoralis. Vid. Ioſeph.ubi ſuprà.

מעיל *Pallium*, veſtis erat exterior, ut כתונת interior. Erat referente Ioſepho veſtis oblonga & talaris, quæ ad maiorem Summi Sacerdotis honorem adhibebatur. *Maymon Kele Hamikd.* cap.8. Pallio huic appenſa erant mala punica & tintinnabula, ut eius ſonus audiretur cum adiret Sanctuarium. Cum hoc pallio Sanctum Sanctorum non ingreſſus eſt, ſed tantùm cum veſtimentis lineis; quod notandum, lapſus eſt enim

enim in hoc casu Hieronymus *ad Fabiolam*.

ציץ *Lamina* duos digitos lata erat, frontemque ad aures usque cinxit. R. *Salomoh* in Exod. 28.36. idcirco Exod.39.30. *Corona sancta* dicitur. Eiusmodi laminas Latini *corollaria* vocarunt. Vid. Plin. lib.21. cap.2. de coronis sacrificulorum gentilium loquitur *Tertullianus* lib.15. *Ipsæ fores, ipsæ hostiæ & aræ, ipsi Ministri & Sacerdotes Gentilium coronantur*. Lamina hæc ad tiaram pontificiam vittâ hyacintinâ astringebatur *Exod.*28.37. unde à quibusdam *διάδημα* dicitur; ita enim Græcè vittæ sonant.

§. Ille qui Summo Sacerdoti in die expiationis substituebatur vocatur סגן *Ioma*. c.1. Si accidisset ut Pontifex aliqua immunditie commaculatus fuisset, ille סגן ipsius obivit vices.

סגן etiam nominatur qui Candidatus erat Summi Sacerdotii, ita R. Salomoh in *Num.*19. Eleasarum filium Aaronis סגן vocat, & notant *Iuchasin* fol.57. & *Aruch* in rad. כי לא היה ממונה לכהונה גדולה עד שנעשה סגן *illum non fuisse ritè ad Pontificatum promotum, qui prius non erat Sagan*. Providebatur enim ita, ut in *Saganatu* experientiam in legibus & ritibus acquireret candidatus, ut deinde ad Pontificatum eò aptior esset. Pecuniæ vis tandem hunc ordinem etiam perturbavit.

Ille Sagan vocatur sæpiùs הממונה *Præfectus* cultus, ut in *Ioma* cap.3.1. אמר להם הממונה *dixit ipsis præfectus*. Gloss. ממונה הוא סגן *Præfectus est Sagan*. Item *Sanhed.* fol.19.1. סגן היינו ממונ' *Sagan est præfectus*. Appellatur etiam סגן הכהנים *Sagan* Sacerdotum in *Ioma* fol.8.2. *Schekalim*

cap.3. & 6.1. *Chald.Ierem.*52.24. Rationem dat *Maymon* in *Kele Mikd.* cap.4. *Quia omnes Sacerdotes illi ut Pontificis vicario subiecti erant.*

Frequentissima est mentio R. Ananiæ סגן הכהני' *Sagan Sacerdotum*, vid. loc. m. cit. periit in obsidione urbis cum Rabban Simeone *Iuchasin* fol.57. An ille fuerit Annas socer Caiphæ, vel Iudex Pauli Actor.23. diiudicet lector. Lucas cap.III. Annam summum Pontificem nominat, non quòd revera summus Pontifex fuisset ut Caiapha, sed quia erat סגן הכהנים *Sacerdotum præfectus* & primus à Caiapha. Hinc etiam Salvator noster priùs ad Annam deducitur quàm ad Caipham, partim quia Caiaphæ erat socer, partim verò quia grandævior erat, maioris experientiæ & scientiæ, qualibus vicariis indocti & imperiti illorum temporum Sacerdotes ad expedienda negotia opus habebant; Erat ipse Caiaphas non omnium mortalium doctissimus, & qui proinde consilio Annæ dirigebatur.

§. De modo quo Summus Sacerdos solenniter in die expiationis administraverit, Vid. *Expiationis festum.* Retinenda est hic methodus quâ publicè in illo die legerit in lege. Sicuti illam referunt *Ioma* cap.7. & *Sotah* cap.7. *Pontifex legebat vel in vestibus byssinis vel in stola alba; ordo autem talis erat. Minister publicus deprompsit librum legis, & tradidit illum archisynagogo; Caput Synagoga tradebat illum summi Sacerdotis vicario, ille verò summo Sacerdoti, qui stabat, & accipiebat, & legebat; legebat autem sect.* אחרי מות *Lev.16. & volvebat librum legis* (non enim

enim possumus dicere *claudebat*, quia libri ipsorum non erant ut nostri,) *& illum ad suum pectus collocans dicebat, plusquàm id quod legi vobis est hic.* בחומש הפקודי' *in Pentateucho Numerorum* (sectionem scilicet Num. 29. 27.) *memoriter recitabat. Postea benedicebat octo benedictionibus, super lege & super ministerio, super confessione, remissione peccatorum sanctuario, Israele, Sacerdotibus, & super oratione reliqua.*

§. Summi Sacerdotis mors sive fuerit oleo unctionis sive vestimentis initiatus, homicidas in asylis exsulantes liberabat. Vid. *Asyla.*

§. De Sacerdote qui est משוח מלחמה *unctus in bellum* Vid. ap. *Bellum.*

SACRIFICIA & oblationes, erant vel rerum animatarum vel inanimatarum. Creaturæ *animatæ* quæ offerebantur erant numero 5. *Iuvenci, oves, capri, turtures, columbæ.* Inanimatæ erant, *primitiæ frugum, flores, vinum, oleum, thus, & sal.*

Sacrificia rerum animatarum iterum distinguuntur in קדשי הקדשים *Sacrificia Sanctissima,* & קדשי קלים *Sacrificia minoris valoris.* Sacrificia Sanctissima erant עולות *holocausta*, חטאות *Sacrificia pro peccato*, אשמות *Sacrificia pro reatu* & שלמים *Sacrificia Eucharistica*, sive pacifica. (Vid. Maymon in מעש' קרבנות cap. 1.) Sacrificia minoris æstimationis erant *Particularium & Privatorum oblationes eucharisticæ, agni Paschales, primogenitorum animalium oblationes, & decimæ.*

De quibusdam Sacrificiis dicitur, quòd sint זבחי חובות *Sacrificia debita*, de aliis verò quòd

ſint 'זבחי נדב Sacrificia voluntaria. Nunc de ſingulis in ſpecie.

De עולות Sacrificiis aſcenſus, ſive holocauſtis.

Diſputatur inter Hebræorum magiſtros, quænam holocauſtorum ordinationis fuerit occaſio, & quo modo debita facta ſint. Tandem autem ita definiunt, *holocauſta* inſtituta eſſe vel ad expiationem malarum cogitationum cordis, ſicuti *ſacrificia pro peccato* erant pro malis actionibus: vel ad expiationem peccati commiſſi contrà aliquod præceptum affirmativum, ſicuti reliqua erant ad expianda peccata negativa. Sic *Aben Eſra* in Lev.1. *Animal illud quod affertur ad expiationem illius quod nobis in cor aſcendit vocatur* עולה; *ſicuti oblationem pro peccato patrato vocamus* חטאה & אשם. Et Akiba in *Toſapht. Menachot* cap.10. Item *Ionathan* & Gloſſ.Heb. in ipſum ad *Levit.6.9.*

Holocauſta fieri poterant ex omnibus quinque ſpeciebus animalium viventium. Oblatio autem eorum fiebat hunc in modum.

Sacrificium holocauſti allaturus de iuvencis, poterat vitulum accipere qui octo dies & ſuprà agebat. Idem poterat facere reſpectu agnorum & hædorum. Sed ſemper in hunc uſum debebat ſegregare maſculum: quoniam enim nulla oblatio excellentior erat holocauſto, meritò ad illam adhibebatur, quod inter animantia excellentiſſimum. *Aben Eſra* ubi ſuprà.

§. 1. *Vitulum electum debebat in atrium afferre:*

ferre: Expressa enim extat lex Lev.1.3. *ut oblationem suam quivis afferat coram Domino.* Phrasi autem illâ *coram Domino*, intelligitur spatium templi à Porta Nikanoris intus versum, (*Hieros.Sotah* c.1.) Et certè hoc tam strictè observari debuit,ut ipsæ mulieres, quæ aliàs in atrium Israelis venire non poterant, in illud tamen ingredi cogerentur, si sacrificium holocausti offerre intendebant. Vid. *Tosapht.* in *Erachin* cap. 2.

§. 2. *Manum suam capiti holocausti imponere debebat.* Lev.1.4. Maymon in *Corbanot* cap. 3. *Omnibus Sacrificiis quæ privatus aliquis de animalibus offert, sive sint oblationes debitæ sive voluntariæ, manus imponenda est dū adhuc vivit animal, exceptis oblationibus primogenitorum, decimatorum, & agni Paschalis.* Hac manuum impositione transmittebat in animal sua peccata, & morte eius instanti confitebatur se morte dignum esse. Quæ omnia Christum ut figuræ spectabant. §. Circa hanc manuum impositionem sequentes traditiones habent patres Mischnici & Maym. *α. Debebat illa fieri in atrio,* & si manus animali imposuisset antequàm in atrium pervenisset, illam ibi repetere debebat. *β.* In Sacrificiis privatorum nemò poterat *per vicarium manus imponere*; in publicis sacrificiis id fieri poterat per *viros stationarios* de quibus infrà.

γ. Si diversi convenerunt ut pro omnibus Sacrificium unum offeratur,(sicuti etiam id fieri poterat docente Maymon in *Corbanot* cap.3. & R. Salomoh in *Lev.1.*) *unusquisque unus post alterum vi-*

ctimæ manus imponere debuerunt. δ. Disputatur inter Doctores an solùm una vel ambæ manus imponendæ essent, & hoc & illud suos habet assertores, omnes autem in hoc consentiunt, quòd manus imponendæ sint omnibus viribus. *Ionathan* qui vult ut una solùm imponatur manus sic infit. *Manum suam dextram imponere debet omni intentione virium.* Idem dicit *Maymon* quamvis ambas intelligat. ε. Vbi manus imponebatur erat ordinariè in loco mactationis (sive ut vocant *annulorum*, ab infixis ibi annulis ad alligationem sacrificiorum destinatis:) qua occasione Israelita ingredi poterat atrium Sacerdotum; cùm aliàs hoc ipsi prohibitum esset. ζ. Modus impositionis manuum hic erat. Victima ita collocabatur ut offerens facie orientem versus conversâ, manus suas intrà animalis cornua ponere posset: Deinde illis positis confitebatur sua peccata quæ vel contrà affirmativa vel negativa præcepta commiserat, si scilicet sacrificium eius holocaustum esse debebat. Confessio talis erat: *Peccavi, Perversè egi, rebellis fui & hoc & illud commisi; sed pœnitens ad te convertor, sit hoc mea expiatio.* Statim autem ac confessio hæc absoluta erat, victima mactabatur.

§. 3. Sacrificii mactatio propriè ad Sacerdotes pertinuit, interim tamen propter locum *Lev.* 15. *Et ille mactare debet iuvencum coram Domino, filii Aaronis verò spargent sanguinem* &c. permissum fuit ut etiam alii mactarent, & sufficiebat Sacerdotibus, si ipsorum officium in excipiendo sanguine inciperet. Hoc notarunt

May-

Maymon in Biath Mikdasch cap. 9. & in *Corbanoth* cap. 5. in his verbis שחיטת הקרשים כשירה בזרים אפי' קרשי הקרשים *Mactatio sacrificiorum legitima erat facta ab aliis quàm Sacerdotibus, licet fuerint sacrificia sanctissima, vel personæ privatæ vel publicæ alicuius congregationis.* Vid. etiam *R. Salomoh* in *Levit.* 1.

§. 4. *Excoriatio victimæ* secundùm Maymonidem etiam ab alio quàm à Sacerdote fieri poterat item dissectio eius, & lignorum ad altare delatio. In mactatione agnorum Paschalium ad quam ob ingentem numerum Sacerdotes non sufficiebant, præcipuè in usu erat alios adhibêre. De loco excoriationis loquitur *Middoth* cap. 3. §. 5. *Ad septentrionem altaris erant annulorum sex ordines* (non erant propriè integri annuli, sed potius annulorum dimidiata segmenta) *quorum singuli continebant quatuor.* בית המטבחים *locus mactationis erat ad Septentrionem altaris, atque in eo octo columnæ humiles, quibus erant imposita quadrata è cedro ligna: his verò unci ferrei ita infixi erant, ut ligna singula haberent ordines eorum tres, è quibus Sacrificia suspendebant, ac pelle nudabant ad mensas marmoreas quæ inter columnas erant.* Si non plures victimæ erant, quàm quòd illi unci capere poterant, omnes in illis suspendebant; at notat *Maymon* quòd in Paschate in quo ingens multitudo agnorum erat, sumserint baculos ibi in hunc finem paratos, illosque humeris imponentes, agnum ad excoriandum suspenderint; aut si Pascha incidisset in Sabbathum, ipsos loco baculorum manus sibi invicem humeris im-

posuisse, in illisque agnum suspendisse, quia tunc ipsis ob observationem Sabbathi non ita licitum erat baculos ferre. Vellera & pelles *Sacrificiorum Sanctissimorum* cedebant Sacerdotibus, qui illas condiebant singulis diebus, & in fine septimanæ dividebant inter se invicem. Reliquorum verò sacrificiorum pelles erant, vel reliquis officiariis, vel illis qui sacrificaverant propriæ.

§. 5. *Sanguinis sparsio* debebat fieri antequàm Sacrificium excoriaretur, secundùm Canon in אין מפשיטין אותן עד שיזרק הדם *Victimas non denudant pelle, donec sanguis sparsus fuerit*, quia *Lev*.1. 5. 6. Sanguinis sparsio detractioni pellis præponitur. De spargendo sanguine in altari observa seq. א. *Sanguis spargendus excipi debebat vasculo ad cultum destinato*, non autem aliquo quod ad ipsum pertinebat offerentem. Vascula illa vocant כלי שרת vid. *Zebhachin* c. 5. per tot. cap. ב. *Sequentes sanguinem excipere non poterant*; 1. Ille qui non erat Sacerdos. 2. Sacerdos qui erat אונן i.e. cui, illo die ex familiaribus eius aliquis morte defunctus erat. 3. qui immundus erat & טבול יום illo die ad se purificandum lavare debebat. 4. ille qui maiori & longiori impuritate laborabat, quàm ut lotione adhuc illo die mundus fieri potuisset. 5. ille qui non indutus erat omnibus illis vestimentis quæ habere debebat. 6. ille qui incircuncisus erat. 7. ille qui immundus erat. 8. ille qui non stabat in pavimento soli templi, sed sup. r aliquo ligno, aut strato, aut pede sui proximi. 9. ille qui sinistrâ sanguinem excipiebat;

bat; quamvis in hoc casu inter doctores non sit universalis consensus. Vid. *Zebhachin* cap.2. & Gloss. in Mischn. 2. In altaris medio erat linea rubra quæ basin & extremitatem eius æqualibus spatiis dividebat. *Quorundam sacrificiorum sanguis propè illam lineam erat spargendus, aliorum verò suprà illam.* Si hoc accuratè non observabatur aspersio illegitima erat. *Zebhachin* ibid.

ד. Aspersio Sanguinis Sacrificiorum sanctissimorum (excepto sacrificio pro peccato,) similis erat, nec discrepantiam habebat. *Maym.* in *Corbanot* cap.5. Sic autem fiebat. Sacerdos ille qui sanguinem exceperat, illum ad altare ferebat *& infrà lineam rubram illam spargebat* כמין גם *instar Γ Græcorum.* Id est, stabat primò à parte altaris orientali propè angulum eius Orientalem, & sanguinem ita effundebat, ut pars eius aspergeret latus vergens versus orientem, altera verò pars latus septentrionale; secundò stabat à parte occidentali & adhibebat iterum diligentiam, ut uno ictu duo latera aspergeret: quâ ratione in modum L sanguis spargebatur, quod denotarunt Græcorum Gammâ: interim illo modo quoque satisfactum est legi præcipienti *Lev.*1.5. & 3.8. ut altare circumcirca aspergeretur. Ictus vel vices illas expellendi sanguinem vocant מתנה *dationem.* Quædam sacrificia ut illa de quibus nunc nobis sermo דמן שתי מתנות שהן ארבע *opus habebant duabus solùm dationibus, quæ tamen æstimabantur ut quatuor*; alia verò opus habebant ictibus quatuor, pro numero quatuor altaris

angulorum. Vid. *Zevachin* fol. 53. in Gem. & c. 5. in Misna. *Maymon* in *Corbanot* c. 5.

De aspersione sanguinis in Paschate vid. §. l. De illa quæ fiebat in Sacrificio pro peccato mox dicendum.

§. 6. Iam referendus ritus, agnum mactatum vel qualecunque animal fuerit, dissecandi, sicuti respectu Sacrificii iugiter offerendi illum tradit *Massecet Tamid* c. 4. Agni qui mactari debuit pedes ligabantur, anteriores cum posterioribus; ligatus illum in modum, ita disponebatur, ut facies eius orientem respiceret: qui ipsum mactaturus erat stabat à parte orientali facie in Occidentem versâ. Mactato & iugulato agno excipiebatur sanguis & spargebatur; deinde uncis ipsum suspendentes excoriabant. Perrexit Sacerdos in excoriatione donec perventum ad pectus; postquàm eò usque processum, abscidit caput, & dedit illi cui sorte contigit illud ad altare deferre. Deinde abscindebat crura eique dabat, cuius erat illa deferre; quo facto ipsum excoriare pergebat, donec tota pellis detracta. Cordis exsectio sequebatur, illud aperiens purgabat sanguine. Posteà exscindebat armos & Sacerdoti exhibebat, pedem dextrum cum testiculis sumebat & separato adipe, illum imponebat tabulæ mactatoriæ. Viscera extrahebat & alicui lavanda tradebat, qui illa primò accuratè purgabat in *conclavi lavantium*, deinde obiter super tabulas marmoreas. Sumpto Cultro dividebat pulmones & iecur, nondum autem planè tollebat. Tandem pectus exsecabat, & per spinam dorsi descendens unumquodque

que separans illis dabat qui ordinati erant ad Sacrificium ad altare deferendum, ut notavimus ap. *Cultum.*

§. 7. Sacerdotes illi cum suis frustis in manibus ad gradum altaris accedebant, ibique ea deponebant, & sale condiebant. *Maymon* in *Corban.* c.*6.* ad hoc obligabantur expresso præcepto Lev. 2. 13. *cum omnibus tuis sacrificiis sal offerre debes.* Hinc Maynon in *Issure* מזבח cap.5. אין דבר שקרב למזבח בלא מלח חוץ מיין הנסכין והדם והעצים *Nihil in altari offerebatur quod non salitum erat, excepto vino libaminis, sanguine aspersionis, & lignis pro ignis conservatione. In tribus autem locis utebantur sale* בלשכת המלח *in conclavi salis ad pelles saliendas; in gradu altaris ad saliendas partes Sacrificii, & in summitate altaris condiebant sale flores, oleum & thus,* ומנחות *oblationes quæ comburebantur, & oblationes avium. Sal illud non poterat à privato afferri sicuti nec ligna; sed sumebatur de sale* של הצבור *quod commune erat in templo, & ad totam congregationem pertinebat.* Ad hunc saliendi ritum respiciens Salvator *Marci* 9. 49. dicit, *omnis homo igne salietur.* i.e. quivis qui vera Dei victima est condietur sale gratiæ ad incorruptionem gloriæ: ignem autem adhibet, quia in versu præcedenti alluserat ad ignem perpetuum in valle *Hinnom,* quo absumebantur cadavera. Quasi innueret, Cadavera igne salita à corruptione sunt immunia, sed quamvis impii salientur igne inextinguibili, vermis ipsorum non morietur. De Sacrificiorum salitio-

ne videsis *Menachot* folio 21. 2.

Partes sacrificii salitas ab ordinatis in eum finem Sacerdotibus, deferebant ad summitatem Altaris, ubi primò nervum contrahentem in cineres projiciebant, deinde omnes reliquas partes incomptè & inconditè, ut proiectione illa partium aspersionem sanguinis aliquo modo imitarentur. Sed partes ita disjectas secundâ diligentiâ in illum redigebant ordinem, qui ad formam agni maximè accedebat. v. g. caput primum disponebant, addebant humeros & partes anteriores, & sic de cæteris. Dispositus illum in modum agnus igni committebatur.

De sacrificio holocausti adde quæ in D. apud *Δῶρον* דורון posuimus.

De חטאת *Sacrificio pro peccato.*

§. De illo vid. *Lev*.4.2.13.22.27. In quibus locis generaliter definitur, *sacrificia pro peccato* offerenda esse, pro peccatis sive omissionis, sive commissionis, modò ex ignorantia patrata sint. Hebræi verò definiunt illa adducenda esse pro peccatis ex ignorantia commissis contrà præceptum negativum, cuius neglecti conscius merebatur excidium. Sic R. *Salomoh* in Lev.4. אין חטאת באה אלא על שזדונו לאו וכרת ושגגתו חטאת *Sacrificium pro peccato non offerebatur propter peccatum consciè & ex petulantia commissum contra præceptum negativum, & quod inducebat in reatum excidii, sed pro peccato ex ignorantia commisso*. Kerithut cap. 1. כל אלו חייבין על זדונם כרת ועל שגגתן חטאת *Omnia illa* (peccata quæ numero 36. ibi recensentur) *si petulanter* com-

commissa sunt, reatum excidii attrahunt; ex ignorantia verò commissa requirunt Sacrificium pro peccato. Idem dicit *Maymon* in שגגו cap.1. Et *Aben Esra* in Lev.1. nisi quòd in hoc ab aliis dissentiat, quòd existimet, *sacrificium pro peccato afferri propter pecatum commissum contra tale praeceptum negativum, quod petulanti neglectione meretur excidium vel vapulationem*; addit ille excidio vapulationem, quod alii non faciunt, plurimis enim peccatis debebatur vapulatio, quibus non debebatur כרת *excidium*. Et Maym. l. cit. solùm 43. peccata recenset pro quibus sacrificium חטאת afferendum, cùm tamen praeceptorum negativorum numerus in genere fuerit 365. *Maym. praef.* ad *Iad Chasaka*. Quod diximus clarum fiet allatis his duobus exemplis. *Praeceptum negativum est de violatione Sabbathi* (Maymon in Schabbat cap.1.) Si itaque aliquis esset qui petulanter Sabbathum violasset, reus erat excidii: si Sabbathum violasset praesentibus testibus, lapidabatur; si autem ex ignorantia Sabbathũ violasset, afferebat sacrificiũ pro peccato, postquàm lapsum se cõmisisse meminerat. *Praeceptum negativum est*, ne ullus immundus in Sanctuarium ingrediatur. Si quis petulanter se ingerat in Sanctuarium cùm immundus est, & praesentibus testibus id fiat, ἔνοχος fit flagellationis מרדות *rebellionis* (v.s.l.) si nemine praesente חייב לכרת *reus fit excidii*. Si ex ignorantia ingreditur, affert sacrificium pro peccato. Aben Esra sine dubio de his posterioribus peccatis loquitur, sed non debebat excludere priora.

§. Sacrificia pro peccato distinguuntur in

sacrificia totius congregationis, & in sacrificia privatorum : Sacrificia totius congregationis offerebantur aliquando in nomine Synedrii, quod tamen populum integrum simul etiam repræsentabat, aliquando verò simpliciter in nomine *congregationis*. Synedrium illa afferebat Sacrificia, si per inadvertentiam malè circa aliquam legis partem determinasset; vocant illa sacrificia העלם דבר *iuvencos pro re ignota oblatos*. Oblationum pro tota congregatione mentio fit. *Lev.*16.15. *Lev.*4.13. De hac acceptione nominis קהל *Congregationis* vid. *R.Salomoh* in Lev.4. *Maymon*. in *Schegagah* cap. 12. *Targum Ionath.* in Lev.4. Sanguis horum sacrificiorum *congregationis* allatus fuit in sanctum sanctorum, illoque digitis septies coram velo aspergebat Sacerdos: aliquid deinde affundebat cornibus altaris, residuum verò ad basin altaris. Aliquid de adipe in altari comburebat; sed vellus & caro, intestina, lingua, consumebantur in campo extrà Sanctuarium. Christus factus est חטאת *peccatum* pro nobis, id est sacrificium pro peccato; & sicuti sacrificia in die expiationis ut & agnus qui quotidie offerebatur, erant oblationes pro tota congregatione, ita Christus qui est *agnus Dei* Ioh.1. facta est expiatio pro omni suo populo. Sacrificiorum in die expiationis carnes cur extrà castra combustæ fuerunt, nisi ad significandum Christum à gentilibus & propter Gentiles mori debere, qui חיצונים *oi ἔξω* respectu Iudæorum nominantur?

Sacrificia pro peccato *personarum privatarum* erant 1. Iuvencus quem pro se offerebat sum-

mus

mus Sacerdos in die expiationis. *Lev.16.6.* 2. Iuvencus quem summus Pontifex offerebat pro peccato ab ipso ex ignorantia commisso. Ille Iuvencus vocatur פר הבא על כל המצ׳ורת *Iuvencus qui ob omnia præcepta offertur Maymon* in Schegagah cap. 12. Secundùm Aben Esram *Lev.4.* talem oblationem pro peccato summus Sacerdos semel in anno faciebat: ut alii pudorem sua peccata confitenti abjicerent, ut notat *Baal Hatturim* in Lev.4. 3. De duobus aliis sacrificiis pro peccato vid. *Lev.4.22.* v.23.25. & cap.4. v.27.

§. De his Sacrificiis porrò sequentia observanda.

1. Locum & modum sacrificia pro peccato offerendi, mactandi, eundem fuisse, cum illo quo offerebantur holocausta.

2. פרים נשרפים *Iuvencorum combustorum* ושעירי׳ הנשרפים *& hircorum combustorum* (pro congregatione) דמן טעון הזיה *Sanguis opus habet sparsione* in Sancto ante velum ad altare aureum. *Zebhachin* cap. 5.

2. Sanguinem qui in Sanctum non delatus fuit ex parte cornibus altaris fuisse illinitum, ex parte verò ad basin altaris effusum: sanguinem digito illiniebat cornibus Sacerdos incipiens à cornu quod inter orientem & meridiem erat. Vid. *Maymon* ubi supra v. 5. *Talm.* in *Zevachin* c.5.

3. Hircos & Iuvencos qui extrà castra comburebantur fuisse dissectos in frusta & in igne dispositos holocaustorum instar. *Maymon* ubi suprà cap. 1.

4. Illorum Sacrificiorum carnes quæ non extrà castra fuêre absumptæ, debebant à Sacerdotibus comedi. Lev. 6.25.26. Hinc dictum *Hosea* 4.8. *Peccatum populi mei comedunt*. Id est sacrificia pro peccato populi mei comedunt, non tam ex devotione quàm ut ventres oppleant.

De אשם *Sacrificiis pro reatu.*

§. Sacrificia pro *peccato* & pro *reatu* in multis conveniebant. Sicuti enim *Sacrificia pro peccato* offerebantur, si aliquis contrà præceptum negativum ex ignorantia peccasset, ita & sacrificia pro reatu. Sicuti illa relationem vel respectum habebant ad periculum excidii, ita & ista. Est tamen aliqua differentia ut ex sequentibus patebit.

§. Sacrificia pro *reatu* distinguuntur in אשם תלוי *suspensa vel dubia*, & אשם וראי *certò debita*. Cur אשם תלוי sacrificium aliquod pro reatu suspensum nominetur vidêre poteris ex *Maymon* in *Corbanoth* cap. 9. Glossa in Misnaioth dicit hanc nomenclationis rationem esse לפי שתול ומגין עליו מן היסורי' *quia Sacrificium pro reatu reum suspendit & liberat à pœna*. Sed meliorem rationem exhibet *Kerithut* cap. 1. sect. 2. postquàm enim recensuit 36. transgressiones quæ excidium merentur, ita concludit כל אלו חייבין על זדונם כרת על שגגתן חטאת ועל לא הודע שלהם אשם תלוי: *Omnes illi si petulanter peccaverint incurrunt pœnam excidii : si ex ignorantia, afferre debent sacrificium pro peccato, si verò dubitant an peccaverint nec ne, afferent sacrificium pro*

pro reatu. Vult Misna quòd si quis nesciat an certò peccaverit nec ne, & tamen aliqua apparentia adsit quòd peccare potuerit, ut sacrificium pro reatu dubitans afferat: hoc dilucidari potest historiâ quam lector de Baba Ben Butah in *Kerithut* c.6. sect.3. reperiet: & positione horum duorum exemplorum.

Kerithut cap.3. & *Tosapht.* in *Kerithut* cap.2. אמרו לו אכל חלב מביא חטאת עד אומר אכל ועד אומר לא אכל מביא אשם תלוי: Id est per paraphrasin. Licitum erat ipsis comedere adipem sed non intestinorum, debebat enim ille comburi, posito ita casu ut aliquis credens se comedere adipem qui licitus erat, comedisset illicitum, & deinde ille testimonio astantium certus de suo errore factus fuisset, incubuit ipsi offerre *sacrificium pro peccato.* Si verò ipsemet dubitaret sine ullo signo evidente, aut testibus sibi invicem contradicentibus, an reverà comedisset nec ne, afferre debuit אשם תלוי *Sacrificium pro reatu suspensionis vel dubitationis.*

Glossa in *Misnaioth* ubi ante, & *Tosaphta ubi modò.* Si aliquis intendens concumbere cum uxore sua, rem habuisset cum sua sorore in eodem lecto dormiente, si sciens id fecerit, incurrit reatum excidii, si ex ignorantia, debet afferre Sacrificium pro peccato; si dubitat an non forsan hoc ipsi acciderit, neque tamen plenariè de facto certus sit, offerre debet אשם תלוי *Sacrificium pro reatu dubio.*

§. אשם ודאי *Certi reatus oblatio* nominatur, quia lex determinavit, quæ sacrificia, quomodo,

& à quibus pro reatu offerenda sint. Ea sequentia erant, ut recensentur à *Tosapht.* ubi supra, Zevachin cap.5. & *Maym.* in שגגה c.9.

1. אשם גזילה Sacrificium pro reatu rei furto surreptæ, aut iniustè detentæ, *Lev.*6.2.3.6.

2. אשם מעילה Sacrificium pro reatu sacrilegii *Lev.*5.16.

3. אשם שפחת חרופה Sacrificium pro reatu circa ancillam despectam de qua *Lev.*.9.20.

4. אשם נזיר Sacrificium pro reatu Nasiræorum. *Num.*6.12.

5. אשם מצורע Sacrificium pro reatu Leprosorum. *Lev.*14.12.

§. Dispositio horum Sacrificiorum quando offerebantur erat similis oblationi sacrificiorum pro peccato. Mactabantur, excoriabantur, & intestina eximebantur, lavabantur, saliebantur & comburebantur, carnesque ipsorum comedebantur à Sacerdotibus. Aliquod tantùm discrimen erat in sparsione sanguinis ipsorum: sicuti enim sanguis sacrificiorum pro peccato illiniebatur ex parte cornibus altaris, ita horum sanguis instar Gamma lateribus altaris aspergebatur, sicuti suprà innuimus. Illorum sanguis spargebatur suprà lineam rubram altaris, horum infrà. Item differebant in eo quòd non omnia sacrificia reatûs numerabantur inter קדשי הקדשים *Sacrificia sanctissima*, sicuti Sacrificia pro peccato, oblatio enim Naziræorum numerabatur inter קדשים קלים *Sancta leviora.*

De illa Sacrificiorum sanctissimorum comestione à Sacerdotibus Nota, quòd à Iudæis vocetur

cetur אכילת לפנים מן הקלעי' *comestio intra vela*, allusione factâ ad tabernaculum, quod velis ab aliis castris distinctum erat. Sicuti enim intrà illa vela erant castra Domini, ita in templo spatium internum à Porta Nikanoris castra Domini vocabatur, & in illo ut in sanctiore loco omnia Sacrificia sanctiora comedi debebant. Vid. Num. 18. 10. David Kimchi ad Ezech. 42. 13. Commentatur, *fuisse quadam conclavia qua in ipsum atrium Sacerdotum se extendebant, in quibus Sacerdotes, suas* תרומות *res sanctas comedebant.* Sed præterquàm quòd à nullis aliis hæc conclavia designata fuerint, non opus est ut illa comestio planè ad Sacerdotum atrium constringatur; secundùm præceptum Dei sufficit si illa in Israelis atrio facta fuerit: & si loca ipsa designanda sunt, probabile est Sacerdotes æstivis temporibus sub porticu in libero aëre, hybernis temporibus verò vel in conclavibus, *Gazith, Mokad*, aut *Nitsots* sua sancta comedisse, נאכלים על חצות Non comedebant omni tempore illas carnes, sed versus vesperam. Post mediam noctem illas edere ampliùs non potuerunt. Quod autem sub vesperam ad esum solùm se accinxerint Sacerdotes, apparet ex primo versu qui in codice Misnico legitur. מאימתי קורין את שמע בערבית משעה שהכהנים נכנסים לאכול בתרומתן: *Quando Phylacteria vesperi recitanda sunt? Ab eo tempore, quo Sacerdotes ingrediuntur ad trumam suam comedendam.* At an Sacerdotes nihil prandêre soliti sint, definire non possumus.

De שלמים *Sacrificiis Pacificis.*

§. Ita nominantur, quòd sicuti holocausta, sacrificia pro peccato & reatu offerebantur sub respectu alicuius commissi peccati, vel dubitationis, ita Sacrificia pacifica offerebantur, vel ad solutionem voti, vel ad gratiarum actionem testandam, vel denique ad Deum propitium reddendum, quod non malè Heb. להשלים exprimit. *R. Salomoh* in Lev. 3. hanc nomenclationis rationem habet: *quia sacrificia illa dabant pacem mundo, pacem altari, pacem Sacerdotibus, pacem offerentibus.*

§. Inter Sacrificia Pacifica referuntur etiam illa quæ gentiles afferebant: de illis sic *Maymon* in *Corbanot* cap. 3. *A Gentilibus & Ethnicis non recipiunt nisi solùm illa quæ holocausta fieri possunt. Illius generis autem recipiunt oblationem avium, etiamsi ille Ethnicus idololatra esset. Non autem recipiunt ab ipsis sacrificia pacifica, nec libamina, nec sacrificia pro reatu aut peccato, nec sacrificia holocausti, nisi voluntariè ea attulerint, & in modum voti. Si Ethnicus afferat sacrificia pacifica, illa offerri debent in modum holocaustorum, quia animus Ethnici est versus cœlum. A Iudæo Apostata nullum recipiunt sacrificium.*

Ad quæ nota 1. quòd non potuerint Ethnicorum sacrificia offerri, nisi essent לבתם לשמים *corda ipsorum aliqua devotione calentia.* 2. quòd non potuerint sacrificia ipsorum venire sub nomine sacrificii pro peccato aut reatus, quia non sub iisdem erant legibus cum Iudæis. 3. quòd non potuerint offerre panem, partim ob expres-

pressum Dei mandatum, partim verò quia panis non poterat holocaustum fieri, quæ in Sacrificio Gentilis erat conditio requisita. 4. quod oblationes Ethnici, sub altera harum duarum Sacrificii pacifici notionum, venire debuerint, ut vel offerrentur ex libera voluntate, vel ex consequentia alicuius voti. 5. Gentilis oblatio veniens sub nomine sacrificii Pacifici debuit tamen holocaustum fieri; quia carnes sacrificii Pacifici debebant comedi à Sacerdotibus; at cùm Ethnicus sacrificat, studet solum Deum pacificare, non autem cogitat de Sacerdotibus. Si verò eveniret ut amans unum vel alterum Israelitam ipsorum gratiâ sacrificium afferret Ethnicus, & Sacerdotes & Israelitæ carnes comedere possent; ut loco citato notavit Eruditissimus noster Maymonides.

§. Sacrificia pacifica Israelitarum erant vel *totius congregationis*, vel *personæ alicuius privatæ*. Prioris speciei erant duo agni qui unà semel in anno offerebantur, scilicet in Pentecoste. Lev. 23.19. in illorum oblatione versabantur ut in Sacrificiis pro peccato. Ex Sacrificiis Eucharisticis, solummodò hoc numerabatur inter קדשי הקדשים *Sacrificia Sanctissima*. *Maymon* in *Corbanoth* cap. 1. & cap. 9. *Zevachin* cap. 5. *R. Salomoh* Lev. 23.20.

Sacrificia personarum privatarum Eucharistica triplicia erant.

1. *Sacrificia pacifica quæ absque pane offerebantur*; tales erant oblationes quas offerebant in tribus solemnibus festis ad gaudium testandum.

2. *Sacrificia pacifica quæ cum pane offerebantur*: illorum fit mentio *Lev.7.* poterant fieri ex Iuvencis ex agnis & hircis *Lev.3.* & fiebant vel ex occasione voti, vel gratiarum actionis, vel meræ & liberæ devotionis: si aliquis salvus ex navigatione periculosa evasisset, על נס שנעשה לו *si non absque insigni aliquo miraculo* liberatus fuisset ex aliqua angustia, talem oblationem afferre debebat. Vid. *R. Salomoh* & *Aben Esram* in Lev.7.

Hæc Sacrificia personarum privatarum mactari poterant in quavis atrii Israelis parte,(vid. *Zevachin* cap.5. sect.7.) ut plurimùm cædebantur in latere Meridionali.Sanguis ipsorum spargebatur in modum sanguinis holocaustorum, scilicet שתי מתנות שהן ארבעה instar Gamma Γ. Pectus & armus dexter sacrificii pacifici pertinebant ad Sacerdotem offerentem, vocabanturque Rabbinicè מורם. Pectus debebat agitari coram Domino: ritus autem ille talis erat. Offerens debebat ingredi atrium Sacerdotum; ibi Sacerdos manui offerentis adipem cum pectore & armo dextro imponebat, item renes & omentum iecoris,& si ad gratias agendas mactatum esset Sacrificium, massam panis. Deinde Sacerdos manum suam infrà manum offerentis ponens, illam cum rebus impositis huc illuc, sed præcipuè Orientem versus agitabat. Hac agitatione factâ intestina aspergebat sale & in altari concremabat. Agitatum verò pectus & armum & panem pro sua parte sumebat Sacerdos, reliqua offerens. Licitum autem erat offerenti partem suam Sacrificii allati comedere

medere in quacunque parte Hierosolymæ ipsi lubuerit, ita intelligendum hoc axioma נאכלין בכל העיר *Poterant* (partes Sacrificiorum) *comedi* (non in quavis urbe) sed *in quavis parte Urbis*: erat enim hoc unum ex Hierosolymæ privilegiis, quod קדשים קלים *Sacrificia minus sancta*, in nulla alia urbe quam in illa comedi poterant. *Kelim* cap.1. sect.8. hinc intelliges quid sibi velit locus in *Bab Beracot* fol.49.2. *Si quis post Sacrificium peractum domum revertitur & egressus Hierosolymâ recordatus fuerit, se adhuc apud se habêre aliquam partem de carne Sacra; si iam ultra Zuphim progressus sit, qui erat locus ex quo urbs & templum conspici poterant, carnem illam comburat in illo loco ubi est; si non ultra Zuphim redeat & comburat in templo.* Sed ad rem regredimur. Offerentes suas partes in aliquo angulo atrii mulierum coquebant. vid. 2. *Chron.* 35.13. cùm tabernaculum adhuc in Schiloh erat, in illo etiam fiebat coctio Sacrificiorum. Hinc filiorum Eli fraudes, qui cum pectore & armo quæ Sacerdotibus cedebant, non contenti, uncinulis ex olla surripiebant, quæ extrahere poterant.

Sacrificium pacîficum personarum privatarum, quod offerebatur in gratiarum actionem eodem die quo offerebatur comedi debuit, at si oblatum fuisset ex voluntaria devotione poterat die crastino comedi. *Levit.* 7.15.16. Et Sacerdotum & offerentium familiæ ad illorum Sacrificiorum esum admittebantur, mulieres, infantes, servi. &c. Sacerdos suam partem poterat in urbe comedere, & offerens in tem-

plo, & vice versa.

3. *Sacrificium pacificum personæ privatæ* etiam erat איל נזיר *Aries Nazirai*, de cuius oblatione vid. *Num.*6.17. pectus & armus cum intestinis & aliqua portione panis etiam agitabantur, & exceptis intestinis quæ in altari comburebantur, cedebant Sacerdoti. Naziræus verò reliquam partem carnis habebat, quam ollæ immittebat in conclavi Naziræorum, de quo Vid. si lubet.

De Sacrificiis Eucharisticis quæ in festis offerebantur Vid. *Festa*. Item Pascha.

De Avium oblatione.

§. Hactenus loquuti sumus de oblatione iuvencorum, arietum, hædorum, agnorum &c. nunc etiam aliquid de avium oblatione dicendum. Cur Deus illarum oblationes instituerit Vid. *Aves*. Ex omnibus avium speciebus à Deo solùm turtures & columbæ fuêrunt electæ: quæ vocantur Talmudicè קינים *nidi*, expressum de illis tractatum habet *Mischna*. Ordinariè vendebantur in templo Ioh.2.14. ut & monte Oliveto sub duobus immensæ magnitudinis Cedris, vid. *Talm. Hierosf. Taanith* fol.69.1. Columbæ præcipuè à mulieribus (non enim solis) offerebantur, quia ob impuritates, fluxus, puerperia, abortus, tam frequenter oblationes offerre debebant, ut sumptus ipsarum in immensum crevisset, si ex aliis animantibus sacrificia afferre debuissent. Audiatur in hunc finem *Kerithut* cap 1. אישה שיש עליה ספק חמש לידות וספק חמש זיבות *Mulier quæ in dubio est*, (Confer quæ suprà

prà apud Sacrificium de reatu de אשם תלוי diximus, ad illa Sacrificia enim hæc avium propriè pertinent) *de quinque partibus & quinque fluxibus unum solum tenetur offerre Sacrificium, & de illo comedere potest. Si verò de quinque partubus & quinque fluxibus certa est, tenetur ad unum sacrificium* והשאר חובה עליה *& reliqua debet. Historia est*, שעמדו קינים בירושלם בדינרי זהב *Semel Hierosolymis columbas prostitisse, sed non nisi pro denario aureo. Juravit Rabban Simeon Ben Gamaliel*, המעון הזה *Per templum hoc! Hac nocte non requiescam, donec veneant denario argenteo; Intravit Synedrium & constituit, ut mulier quæ certa erat de quinque partubus & quinque fluxibus, unum solum afferret Sacrificium, de illo comederet, & quoad reliqua, soluta esset. Et columbæ iterum denario argenteo vendebantur*: quia non erant quæ illas emerent. Hoc etiam exstat in *Iuchasin* fol.68.

§. Oblationis avium ritum describit *Zevachin* cap.6. *Si pro holocausto afferebantur*, Sacerdos ascendens gradus altaris, & per circuitum ibat donec ad Angulum perveniebat qui inter orientem & meridiem erat, ibique ipsorum præscindebat capita, aperiebat, sanguinem ipsorum ad latus altaris effundebat, saliebat capita in loco ubi aperta, & ea in ignem projiciebat; eximebat intestina & in cumulum cinerum projiciebat; avium ipsa corpuscula salo aspergebat, & igni immittebat. Si aves allatæ fuissent *ad sacrificium pro peccato*, capita abscindebat, sanguinem ad latus altare spargebat ex parte, ex parte verò effundebat ad basim alta-

ris, ubi canales ad deglutiendum sanguinem erant; Deinde aves sibi reservabat Sacerdos, & in cibum adhibebat. Differentia itaque in aspersione sanguinis avium & reliquorum sacrificiorum, notante tract. *Kinnim* c. 1. hæc erat. Sanguis animalium in holocaustis spargebatur infrà lineam rubram altaris, in sacrificiis pro peccatis suprà lineam. Sanguis avium verò si in holocaustum offerebantur, spargebatur superiùs, si in sacrificium pro peccato, inferiùs.

De Oblatione מנחה, *&* נסך *libamine.*

§. Duodecim species מנחות erant, tres ex parte *totius congregationis*, & novem ex parte *personarum privatarum*. Maymon in *Corbanot* cap. 2. *Menachot* 6.

Menachot quæ à tota congregatione offerebantur, erant 1. *Duodecim illi panes propositionis*, qui coram Domino singulis Sabbathis ponebantur. *Exod.* 25. 3. *Levit.* 24. 5. 6. & cedebant in esum Sacerdotum postquàm remoti erant. 2. *Omer primitiarum messis. Levit.* 23. 9. nempe manipulus ille desumptus ex hordeo, quia inter fruges frumentis omnium primò maturum est. Reliquæ autem Menachot desumebantur ex tritico, unicâ solùm adhuc exceptâ. Fasciculus hic agitabatur coram Domino, huc illuc, sursum deorsum, pars comedebatur, & pars offerebatur. Agitatio huc illuc fiebat (notante *R. Salom.* in Lev. 23.) ad actionem gratiarum, quòd Deus cohibuit malignos ventos, agita-

agitatio verò ſurſum & deorſum, quòd ſegetes cuſtodivit à malignis roribus.

3. *Duo panes agitationis* oblati in feſto Pentecoſtes. *Lev.*23.17.

Menachot quæ à perſonis privatis offerebantur ſequentes erant.

1. חביתין *Sartagines* quæ quotidie à Summo Sacerdote offerebantur.

2. מנחת חנוך *Mincha ſive oblatio Initiationis*, quam manu ſua afferebat quivis Sacerdos in primo ſuo ingreſſu ad officium Sacerdotale.

3. מנחת חוטא *Oblatio peccatoris*; quando enim aliquis,qui ſacrificium pro peccato afferre debebat tam pauper erat, ut illud præſtare non poſſet, ſolùm ad talem Mincham offerendam tenebatur. Miſna etiam loquitur de מנחת חוטא של הכהנים *Mincha pro pauperculo peccante inter Sacerdotes*; quod ſatis arguit, non omnes fuiſſe Crœſos inter Sacerdotes.

4. מנחת קנאות *Oblatio propter uxorem ſuſpectam* ob adulterium (vid. Aquas amaras) Numer.5.15.

Illa erat ex farina hordeacea.

5. מנחת סולת *Oblatio ſimila vel puriſſima farina*, hæc non cocta erat. Quæ in templo offerri debuit erat מכמס & מוניחה, ſecunda ab illis eſt iſta quæ ex valle Ephraim venit. *Menachot* c.8. *Aruch* in מכמס.

6. מנחת המחבת *oblatio cocta in patella*. (poële.)

7. מנחת המרחשת *oblatio frixa in ſartagine* (Gall. *dans une poële à frire.*)

8. מנחת מאפת בתנור *oblatio cocta in furno.*

9. רקיקין *Placenta tenues & contorta.*

In Talmudicis ſæpè etiam mentio fit מנחת גוים *oblationis Gentilis*, מנחת נשים *oblationis mulierum*, מנחת נסכים *oblationis farinacea facta cum libamine.* Sed re ipſa cum recenſitis conveniunt, quamvis nomine diſcrepent.

§. Circa confectionem & adornationem harum *Menachot* ſequentia ſunt obſervanda.

1. Nullam Mincham minus decimâ parte Ephæ (eines Mäßes) tritici, habêre debuiſſe, nec minus Logo olei, id eſt, non infrà tredecim uncias. Decima illa pars Ephæ vocatur עומר *Exod.* 16.36. *Maymon* in *Corbanoth* c. 13.

2. Si Mincha ex quatuor illis ſpeciebus erat quæ coqui debebant, ordinariè ex decima parte Ephæ decem placentas conficiebant, & ſic ſi plus quàm decima pars Ephæ offerebatur, ex unaquaque decem pinſebant placentas. Mincha ſola Summi Sacerdotis diſtribuebatur in duodecim placentas, quæ poſtquàm coctæ erant frangebantur in duo fruſta, ut manè duodecim fruſta poſſent offerri, & veſperi duodecim. *Maymon.* ubi modò.

3. יש טעונות שמן ולבונה שמן ולא לבונה *Quadam Menachot requirebant & oleum & thus quadam requirebant oleum ſed non thus, quadam thus ſed non oleum, quadam nec thus nec oleum.* Illa quæ ſimul oleum & thus requirebant, erant, Mincha ſimilæ, quæ non coquebatur: quatuor illæ Menachot quæ coquebantur; Mincha Summi Sacerdotis; Mincha initiationis Sacerdotum; Omer primitiarum; Mincha Gentilis; Mincha Mulie-

Mulieris. Mincha quæ coniunctum habebat נסך *libamen* requirebat oleum sed non thus. Panes propositionis requirebant thus sed non oleum. Oblationes verò pauperis peccantis & mulieris ob adulterium suspectæ nec oleum nec thus habebant. Vid. tract. *Menachot* cap. 5. sect. 3.

4. כל המנחות הנעשות בכלי טעונות שלש מתנות שמן: *Omnes oblationes frumentariæ sive Menachot quæ conficiuntur in vase opus habent triplici olei affusione.* Verbi gratiâ, si offerenda מנחת הסולת *purissimæ farinæ oblatio*, primò oleum in vas infunditur, deinde immittitur ipsamet farina, & farinæ denuò affundunt oleum, oleumque cum farina commiscent. Hoc facto farinam ita præparatam ponunt in כלי השרת *vase illo Ministerii*, in quo ad altare deferri debebat oblatio, iterumque affundebatur oleum, & tandem addebatur quoque thus. Similiter, *si offerenda aliqua Mincha quæ in patella coqui debebat*, patellæ primò immittebant oleum, deinde farinam, & suprà farinam iterum oleum, postquàm autem hæc commixta & cocta erant, placentis iterum oleum & deinde thus imponebatur. הרקיקין משיחה כיצד מושחין כמין כי *Quomodo verò ungunt liba contorta & tenuia? Vngunt ea in modum X. Græcorum*; vel ut *Tosaphta* dicit instar Kappa Græcorum, ut oleum huc & illuc fuerit dispersum. Vid. *Menachot* cap. 6. vers. 3.

5. Quædam Menachot integræ fuerunt in altari combustæ; nec Sacerdos ullam partem pro se habebat; De quibusdam verò solum-

modò plenam volam manus Sacerdos comburebat, reliqua pars ipsi cedebat. Prioris generis erant *Mincha Sacerdotum vulgarium*, *&* *Mincha Sacerdotis Summi uncti*, *item Mincha quæ offerebatur cum libamine*. Posterioris generis verò, *Mincha Simila*, *Menachot illæ quatuor, quæ coquebantur*; *Mincha gentilis*, *Mincha mulieris*, *Omer primitiarum*; *oblatio pauperis peccantis*, *&* *oblatio Sota sive mulieris suspectæ*. Ex oblatione duorum panum, & panum propositionis nihil cedebat altari, sed omnia pertinebant ad Sacerdotes. Vid. *Menachot* c. 6 v. 1. 2.

§. Modus offerendi has oblationes Menachot hic erat. Postquàm Mincha posita erat in vase ministerii, sanctificabatur in eo, oleum affundebatur, imponebaturque thus. Deinde illud deferebatur ad cornu altaris quod inter Orientem & meridiem erat, & stabat Sacerdos à parte cornu meridionali. Posito autem thure à Sacerdote in aliqua parte vasculi collectim, sumebat ex illa parte ubi non sparsum erat, quantum volâ manus capere poterat, & illud ponebat in medio alius vasculi ministerii, deinde etiam colligebat thus & illud sepositæ Massæ imponebat, tandem illam ad superficiem altaris deferebat, sale condiebat, & igni immittebat; residuum autem comedebatur à Sacerdotibus. Vid. *Tosaphta Menachot* c. 1.

§. Quod נסך *libamen* attinet, sacrificium quotidianum semper illud coniunctum habebat. Vid. *Cultus* &c, illud etiam habebant alia sacrificia. *Num.* 15. Illud autem nihil aliud erat quàm certa vini quantitas, quæ variabatur pro

ratione

ratione sacrificiorum, ut ibi videri potest. Vinum libaminis, docente *R. Salomoh* in *Num.*15. nunquam miscebatur, nec aliquid de eo affundebatur igni, ut fiebat in Mincha, sed effundebatur ad basin altaris, & cum eius effusione Musica incipiebat.

§. Mane & vesperi cum sacrificio iugi offerebatur *Mincha* interim tamen solum tempus sacrificii vespertini vocatur κατ' ἐξοχὴν מנחה *Mincha.* Vid. 1. Reg.18.29. certa ratio illius appellationis non patet. Forsan est idcircò, quia personarum privatarum oblationes, ut plurimùm tempore vespertino fiebant, vel quia suffitus adolebatur vesperi unà cum Mincha, quod aliter erat manè.

De Primitiis, Paschate, & Decimis Vid. suo loco.

De publicis legatis ad offerenda Sacrificia Vid. *Stationarii Viri.*

Addemus quædam generalia de Sacrificiis. Quæritur quomodo processum, si aliquis Sacrificia, quæ debebat, ex obstinatione afferre noluerit? ℞. Qui Religiosi erant in hoc peccatum non incidebant, pœna enim excidii ipsos satis urgebat ad solutionem sacrificiorum; quoad reliquos verò respondet R. *Salomoh* in *Levit.*1.4. *Traditio est, quod* כופין אותו *cogunt ipsum nolentem volentem. At Lex* (loco cit.) *dicit, quod spontè debeat afferre sacrificium? Resp. cogunt ipsum tamdiu, donec dicat, ego voluntariè afferam.*

Quær. an qui peccaverat statim obligatus fuerit ad immediatam Sacrificii oblatio-

nem; an debuerit degens in remotiore aliqua provincia, relinquere omnia sua negotia & confestim Hierosolymam advolare ad expiandum suum reatum? ℞. Ex loco *Deut.*12.5.6. eliciunt, quòd sufficerit si oblationem suam attulerit primo insequente festo magno, qualia fuerunt Pascha, Pentecoste, Scenopegia. *Maymon in præfat. ad Iad Chasaka. Hoc unum ex 248. præceptis affirmantis est* להביא כל הקרבנות שיש על האדם כחוב או בנדב ברגל ראשון שפגע בו: *Quòd unusquisque debeat afferre illa sacrificia ad quæ vel voto vel reatu obligatur, in festo proximo sequente. Bab.Sanhed.*fol.11.1. *Puerperæ seminifluæ, & seminiflui, columbas suas reservarunt usquedum ascenderent ad festum.* Item *Hierosl. Rosch Haschana* f.56.2. *Oblationes quæ sacratæ sunt ante festum, offerantur in festo, nam dictum est, hæc facietis in solemnitatibus vestris.* Vid. etiam *Baal Hatturim* in Deut.12.

Quær. Quomodo Christus *Matth.* 5. v. 24. dicere & præcipere poterit, ut munus ἔμπροσθεν τοῦ θυσιαστηρίου relinqueretur, & offerens ad reconciliandum fratrem se conferret? ℞. 1. Fatendum, hoc in muneribus ad Altare oblatis in tali causa omnino insolitum fuisse libamen post oblatum Sacrificium, *quia Sacrificium offerre licuit hodie v.g. ac differre libamen ab hinc viginti diebus. Tosaphta* ad *Corbanot* cap.5. Poterat etiam Sacrificium ipsum differri, imò planè rejici postquàm iam ad altare allatum vel adductum erat, si scilicet vel labes in victima, vel immunditia in offerente reperta. Sed de hoc casu silent paginæ Talmudicæ. 2. Intentio Christi est

est docêre, quòd Deus frustrà colatur absque vera charitate in fratrem, eadem mens est Gemaristis in *Bab. Ioma* fol. 87. 1. Si itaque moram in allato sacrificio fecerunt ob quædam minutiora, qualia aut offerentis immunditia, aut victimæ aliquod vitium erat, cur non similem curiositatem in placando fratre, absque cuius reconciliatione, oblatio Deo non poterat grata esse, adhibêrent, quod tacitè ipsis exprobravit Christus. Innuit itaque, satius esse relinquere sacrificium extra morem apud altare, & ad fratrem reconciliandum currere, quàm strictâ observatione Paternorum rituum, absque reconciliatione fratris, ad sacrificandum accedere. Præsupponit insuper Christus illud quod de reiectione sacrificiorum in proximum festum suprà diximus. Si enim personarum privatarum sacrificia non fuissent in festo oblata, quomodo Christus dixisset, *relinquat Sacrificium coram altari & abeat ad reconciliandum sibi fratrem*: poterat ille frater longissimè abesse; at in festo non longè ab altari remotus erat quivis frater in quem quis peccaverat. Obligabatur enim quivis Masculus ad festum ascendere. Vid. *Comparitio*.

SADDUCÆI. Ipsorum hæresis de nullo futuro seculo, iam Esræ tempore fuit, quod patet, quia ab illo & consessu eius decretum factum est, ut ad Coronidem omnium orationum diceretur מן העולם עד עולם. Ad innuendum duplicem esse mundum, & ad extirpandam è corde opinionem negantium resurrectionem mortuorum. Vid. *Beracot* fol. 54. & Gloss.

Efræ tempore, hunc errorem foventes simpliciter מינים *Hareticos* vocarunt, ut ex loc. modò cit. videtur, sed postquàm Zadok & Baithos Antigoni Sochæi (qui post mortem Simeonis Iusti Synedrii præses fuit;) discipuli, hoc dogma pro κεἰληρίῳ Sectæ audaciter usurpassent, vocabantur Sadducæi. De causa ipsorum defectionis vid. *Pirke Avoth* cap.1. *R.Nathan* cap.5.

Semel Synedrium ex meris Sadducæis conflatum erat. Vid. *Synedrium*.

In rubrica & ratione faciendi cultum in die expiationis hoc semel mutaverant, quòd licèt thymiama secundùm *Lev.*16.12.13 intra velum adolêri deberet, illi ἀδιάφορον iudicaverint, vel intrà vel extrà adoleri, imò adhibuerint suffitum extrà. Hinc illæ adiurationes Legatorum Synedrii ad Pontificem maximum in *Ioma* c.1. Vid. *Expiationis diem.*

SADTA Vid. *Ben Sadta.* in B.

SALAMANDRA est reptile lacerti figurâ, ex igne generatum. *Ionath.Levit.*11,30. *Cholin* fol.127.1. *Schemot Rabba* sect.15. *Tanchuma* fol.16.2. *Chagiga* fol.27. *Sanhed.*fol.63.2. Ezechias à matre sua sanguine Salamandræ inunctus fuit, ita ut cum Achaz eum traduceret per ignem, comburi non potuerit. *Ialkut Psalm.*2. Reg. 21. 6. Vid. Cl. *Buxt.* in Rad. *Fuller Miscell.* VI. 9. *Bochard. de animal.* l.4.4.

SAL adhibebatur in Sacrificiis Vid. *Sacrificia.* Duæ celebres Salinæ fuerunt in Iudæa, una Sodomæ & altera Istaroki. Hinc tam frequens mentio illorum locorum salis, מלח סדומית *Salis Sodo-*

Sodomitici, quod ad suffitum conficiendum requirebatur, & מלח אסתרוקנית *Salis Istarokini.* Vid. *Bava Batra* fol.20. 2.

SAMARITANI in Iudæos odio plusquàm Vatiniano flagrabant, hinc videtur ipsos expresse in dialecto sua,tam varia deflexione & immutatione usos esse, ne planè eandem cum Iudæis linguam habêre existimarentur.

Legem Mosaicam quidem per Dosithæi ministerium amplexi sunt, sed cum ingenti in vocabulorum scriptione,mutatione. Vide textum Samaritanum ad Deut.xi.30. Hinc exprobratio R. Elieseris in *Hierosf. Sotah* fol.21 3. *Bab. Sotah* fol.33.2. *Dixi ego* (inquit R. Eliefer) *Scribis Samaritanorum, Vos falsificastis legem vestram,absq; ullo inde vobis adveniente commodo. Nam in lege vestra scripsistis* אצל ארוני מורה שכם *Iuxta querceta Moreh, quæ est Sichem* (Sichem enim superadditum est.)

Ab Idololatris non multùm differebant Samaritani, cùm nescirent quid adorarent. *Iohan.* 4.22. De templo ipsorum Vid. *Gerizim.* De idolis & simulachris absconditis sub hoc monte Vid. *Epiphanium* 1. contrà Hæret. 9. de illis etiam sermo est *Hierosf. Avoda Zarah*, fol.44.4. ubi in idololatriæ ipsorum convitium sic inquiunt. *R. Ismael Ben R. Iosi adiit Neapolin* (i.e.Sichem.) *Accesserunt ad eum Samaritæ : quibus sic ille ; Video ego ; quòd vos non adoratis hunc montem ; sed Idola quæ sub eo : nam scribitur, Abscondit Iacobus Deos alienos sub luco qui iuxta Sichem.*

Hinc Iudæi Samaritanos, quamvis illi non planè Ethnici fuerint, saltem non maioris æsti-

marunt ac si integri & absoluti Ethnici essent. *Hierof. Schekalim* fol. 46. 2. *Negat R. Simeon Samaritanum Ethnicum esse, affirmat id Rabbi Iehuda cum aliis. Schekalim* cap. 1. v. 5. *Si Cuthai afferrent hemisiclos aut columbas puerperarum, ab illis eas non reciperent.* אין עונין אמן אחר כותי המברך *Post Samaritanum orantem non dicunt Amen.* Adag. desumptum ex *Beracoth* cap. 8. v. 8. ubi tamen hoc non absolutè sed solùm respectu benedictionis Israelitæ intelligitur, ad illam Amen dicendum absque precum consideratione, sed non ita respectu Samaritani.) *Hierof. Pesachim* fol 27. 2. *Si Cuthai Azyma sua faciunt cum Israelitis, credendi sunt de exterminatione fermenti aliàs non. Cum Cuthai diffusi erant in villis, satis bene praecepta observabant, nunc verò suspecti sunt. Hierof. Avoda Zarah* ubi suprà. Samaritani Cæsarienses interrogarunt Rabh Abhu, Patres vestri συγχῶν) patribus nostris, vos igitur, quare non etiam cum nobis conversamini? Resp. Patres vestri non corruperunt opera sua (religiosiùs munditiem observabant) vos autem corrupistis. Vid. etiam *Tanchuma* sect. וישב & *Vaiikra Rabba* 291. 1.

Ita Regio Samaritana pro conditione gentis, nec merè Ethnica erat, nec verè Israelitica. Non æstimabatur Israelitica; quia hemisiclos ab ipsis non recipiebant, nec utebantur ipsorum cibis, si acetum aut vinum ipsorum commixta fuissent. (Avod. Zarah. ubi sup.) nec comedebant cum illis, secundùm illud לא יאכל אדם מישראל פת כותי *Ne comedat quispiam buccellam Samaritani* (cui est benedicendum.)

Non

Non poterat Samarita Israeliticus proselytus fieri, secundùm excommunicationem, quam in ipsos vibrarunt viri כנסת הגדולה *Consessûs magni, tempore Esra. Tanchum* fol.17.4. Quamvis Akiba in *Hieros. Schekal.* fol.64.2. ipsos in numerum *verorum Proselytorum* in posterioribus temporibus retulerit. At nec merè Ethnica erat, nam ארץ כותיים טהורה ומקוותיה ודרותיה ושביליה טהורין *Terra Samaritica reputata est munda, collectiones aquarum eius mundæ, atque habitationes mundæ, & semitæ mundæ.* Quod curiositas Magistrorum de terra merè Ethnica nunquam dixerit. Vid. *Avod. Zarah.* ubi sup.

Quando Evangelista Ioh. 6.9. dicit οὐ γὰρ συγχρῶνται Ἰουδαῖοι Σαμαρείταις, non vult, *ipsos nullum commercium cum ipsis habêre*, Iudæi enim mercaturam non abnuerunt cum quibusvis gentibus; nec intelligit, *Iudæos non uti Samaritanis* nam in Gloss. in *Kiddușchin* fol.76.1. & *Hieros. Ievamnot* fol.9.1. dicitur *Samaritam farinam suam depsere posse in domo Israelitæ, & Israelitam Cuthæum circuncidere posse*, quæ præsupponunt quòd cum Cuthæis aliquis usus fuerit. Sed probabiliter hoc intelligit Iohannes, quòd *Iudæi non utantur Samaritanis*, ita ut iis devinciantur ob aliquod beneficium, quòd noluerint ipsis obligari, quòd ab illis nihil accipiant gratis, aut petant mutuò, sicuti illis, respectu aliarum gentium secundùm *Avoda Zarah* c.1. v.1. licitum fuit.

De literis quas Samaritani non habent Vid. *Itiner. Beniamini* p. 66. An Characteribus Samaritanis exaratum fuerit Vetus Testamentum

V. Cl. *Buxtorf* & *Leusd.* de literis Hebræorum.

SANCTUM. De Sancto Sanctorum Vid. *Templum*.

In Sanctitate locorum, numerant undecim gradus, in *Kelim* cap. 1. *Maymon* in *Beth Habechira* cap. 1.

1. ארץ ישראל מקודשת מכל הארצות *Terra Israelitica sanctior est omnibus terris aliis.* De eius privilegiis Vid. *Israelitica terra.*

2. עיירות המוקפות חומה מקודשות ממנה *Urbes muris cinctæ sanctiores erant quàm reliquæ partes terræ.* Nam α. in illis Leprosi non tolerabantur, sed extrà muros dimittebantur, quæ dimissio vocatur שלוח *Siloah*. *Maymon* in *Biath Mikdasch* cap. 3. (hinc forsan à tali loco ad quem miseri illi homines amandabantur, nomen fonti *Siloa*.) β. Cadaver demortui extrà muros elatum non iterum in civitatem reportari poterat, מסבבין בתוכה עד מה שירצו יצא אין מחזירין אותו *Poterant mortuum per urbem circumducere, quantum lubuerit, at semel elatum extrà muros reducere non potuerunt.* Vid. *Kelim*. c. 1. γ. intrà vallum nulla demortuis permittebatur sepultura; ita intra Hierosolymam exceptis sepulchris Regum ex familia Davidis & Prophetissæ Huldæ, nulla erant sepulchra. Vid. R. *Nathan* in *Avoth* cap 34.

3. לפנים מן החומה מקודש מהם *Intrà* (Hierosolymæ) *muros locus sanctior erat, quàm in omnibus reliquis urbibus.* Poterant enim Hierosolymæ comedere *sancta leviora* (Vid. Sacrificia.) Item decimas secundas, quas in nulla alia civitate comedere poterant. Ita etiam quandiu Hierosolyma stetit, in nullo alio loco quàm in

illa

illa Pascha comedere ipsis licuit. Vid. Com, Maym. in *Kelim* c.1.

4 הר הבית מקודש ממנו *Mons templi* (atrium gentium, quamvis aliquando etiam latiùs sumatur) *erat sanctior reliquis Urbis Hierosolymitana partibus.* Seminifluì enim & Seminifluæ, puerperæ & menstruatæ poterant per Hierosolymam ire, in illa degere; At in montem templi ipsis venire non licuit, *quia omnia illa immunda æstimabantur, quibus vel insistebant, vel insidebant, Maymon* ubi suprà. Imo citiùs permisissent mortuum in montem templi inferri, quàm ut aliquis tali immunditiâ commaculatus ingrederetur. Sic dicunt Mosen Iosephi ossa secum cum ipso tentorio deportasse absque crimine, quia illud ad vindicationem honoris illius viri magni cinerum fiebat.

5 החיל מקודש ממנו *Antemurale*(vid. Atrium) *erat sanctius monte templi.* In illud enim qui ob mortuum immundus erat ingredi non potuit; uti nec Alienigena qui non esset factus Proselytus, hinc ille tumultus contra Paulum *Act.* 21. crediderunt enim Paulum, Trophimum quem cum ipso in urbe viderant intra חיל duxisse, cùm in atrio mulierum cum quatuor aliis, oblationem suam pro Nazirææatu exsolveret.

6. עזרת נשים מקודש ממנו *Atrium mulieris sanctius erat antemurali*; quia nullus טבול יום in illud ingredi potuit: i. e. quia nemo in illud se conferre potuit, si tali immunditiâ immundus factus fuisset, quæ opus habebat lotione adhuc illo die quo illam contraxerat; quamvis enim talis se lavisset non tamen [ipsi] fuit inte-

grum in atrium mulierum ingredi, quandiu luceret sol.

7. עזרת ישראל מקודשת ממנה *Atrium Israelis erat sanctius atrio Mulierum.* In illud non licuit introire *iis* מחוסרי כפרה i.e. illis qui re ipsa quidem ablutionibus & aliis purificationibus se mundaverant, sed nondum attulerant sacrificia debita pro reatu: aut qui ab immunditie sua liberati, nondum tamen in genere consuetas ceremonias transegerant, quales Maym. in *Mebussare Cappera* c.1. dicit esse *leprosos*, qui à Sacerdote aliquo aut alia ratione purgabantur, *mulieres menstruatas & puerperas*. Mulieres in hoc atrium venire non poterant. *Ioseph.* de *bello* 5. c.14. Excipe, nisi sacrificium attulerint. *Tosaphta* in *Erachin* cap. 2.

8. עזרת כהנים מקודשת ממנה *Atrium Sacerdotum sanctius erat atrio Israelis*, quia in illud Israelita non poterat ingredi nisi in his tribus occasionibus; aut ad imponendum manus animali sacrificando, aut ad illud excoriandum postquàm mactatum erat, aut ad agitanda frusta coram Domino sacrificii dissecti.

9. בין האולם ולמזבח מקודש ממנה *Spatium inter altare & Pronaon erat sanctius reliqua parte atrii Sacerdotum.* Eò enim nullus venire poterat Sacerdos qui aliquo laboraret vitio, aut caput non pileo vel velo tectum habêret, id quod nec in aliis partibus templi Sacerdotibus licitum fuit, sed præcipuè cautio adhibenda in illo loco.

10. ההיכל מקודש ממנו *Sanctum sanctius erat illo loco.* Nemo enim illuc accedere potuit nisi lotis manibus & pedibus; at per atria illis ambulare

lare absque hac rigida observatione licuit, modò non aliquid quod ad cultum pertinet, attingerent.

II. קדש הקדשים מקודש מכם *Sanctum Sanctorum haec omnia Sanctitate superat.* Ratio, שאין נכנס לשם אלא כהן גדול ביום הכפורים בשעת העבודה *Quia illud nemo ingrediebatur, nisi Summus Sacerdos in die expiationis, eâ horâ quâ cultus templi peragebatur.*

Si quis petulanter se in templum in sua immunditia intruserit, si nemo adfuerit, incurrit pœnam כרת *excidii.* Vid. כרת si aliquis affuerit & testis sit illius petulantiæ, percutitur מלקות & מכות מרדות (Vid. *flagellatio.*) si ignorantia illud fecerit, afferre debet sacrificium pro peccato. Vid. *Maymon* in *Biat Mikdasch* cap. 4.

§. Quem Rabbini intelligant per Sanctum fatuum Vid. Cl. *Buxtorf.* Lex. Talm. pag. 799. Quomodo Iudæi Sanctis probrosa dent nomina Vid. apud eundem pag. 1088. De Sanctorum invocatione quædam habemus apud *Lipman* in *Nizachon* fol. 16.

SANGUIS Sacrificiorum partim spargebatur ad altaris latera, partim verò ad basin altaris per destinatos in hunc finem canales. Vid. *Sacrificia. Maymon* in *More Nevochim* III. 46. refert, Deum Sanguinis esum prohibuisse propter Zabæos, qui sanguine vescebantur, ut possent communicationem habere cum Diabolo, vel Dæmonibus, quorum cibum Sanguinem esse crediderunt.

SANDALIA, inter ipsa & calceos satis evidens faciunt discrimen: Proferamus loca.

Ievamot c.12. v. 1. *Extractio calcei* (de qua *Deut*.25.9.) *si fiat* במנעל *calceo legitima & recta est*; בסנדל *si fiat Sandalio & ei adsit calx, legitima est*, sin minus, non recta.

Hieros. Ievam. fol.12.1. *Dicit R.Iosi, Profectus sum Nisibin, vidique illic seniorem quendam, dixique ei, Num benè nosti R.Iudam, num unquam eum discalceantem vidisti, in quonam discalceat, Calceo an Sandalio? Respondit ille, numnam ô Rabbi sunt Sandalia hic apud nos?* Et paulò infrà, *Vt plurimùm hic usitatum est extrahere Sandalium contra communem tamen traditionem* &c.

Gloss. in *Ievamot* fol.101.1. *Calceus* מנעל של עור רך *erat è corio molliori.* סנדל של עור קשה *Sandalium verò è corio duriori.*

His adde, quod quædam Sandalia ita confecta fuerint, ut ex utraque parte indui potuerint. Vid. *Schabbat* fol.60.1. Erant quædam Sandalia, quorum solea è ligno erat, superior è corio, atque hæ clavis compaginatæ. *Glossa* in loc. modo cit. Erant etiam Sandalia quædã è iuncis confecta, aut è cortice palmarum. *Ioma* f.78.2.

In *Kelim* cap 9. fit mentio calcei עמיקי *Imkani* vel vallensis. Christus discipulis suis *Matt*. 10. v.10. interdicit cum tunicis etiam ὑποδήματα *calceos*, non Sandalia, scopus enim est ipsi prohibere vestitum delicatiorem ad quem pertinebant calcei, non certè Sandalia, utpote quæ sæpius ligneas soleas habebant. De *Calceo* aliquid in C. diximus.

SARON erat vallis cuius fundus tenerrimus erat, hinc quoque de עול השרוני *aratro Saaronitico* dicitur, quod tantæ magnitudinis porcam fecerit,

cerit, quantum aliorum locorum aratra vix in tribus vicibus faciebant: quod obſerv. ad explic. loci *Kelaim* cap. 2. v. 6.

SCHEDA מזוזא *Meſuſa*, eſt ſcheda membranacea quam affigunt poſtibus Ianuarum. De illa diſputatur in Tract. *Menachot* c. 3. f. 33. 2. apud Maymonidem in *Halac. Tephillin* c. 1. c. 5. c. 6. Vid. *Synag. Iud. Buxtorf.* pag. m. 583.

SCHEMAIA שמעיה & Abhtalion אבטליון floruerunt anno Mundi 3722. Schemaia fuit Princeps Senatus, alter verò ſecundus ab ipſo. Non erant Iudæi nati, ſed גרי צדק *Proſelyti iuſtitiæ*, ex Sancheribi nepotibus, ita tamen ut mulierem Iſraelitidam matrem habuerint כדי שיוכלו לדון *Vt idonei ad iudicandum eſſent.* Nam apud *Rambam* in *Sanhed.* expreſsè definitur, neminem inter Iſraelitas Iudicis munus adminiſtrare poſſe, niſi mater eius ab Iſraele oriunda eſſet.

Ornavit *Iuchaſin* p. 17. Schemaiam & Abthalionem hoc elogio, *quod fuer'nt Sapientes maximi* ומעשיהם כבני אהרון *& quòd opera ipſorum fuerint ut opera filiorum Aaron* (licet ex ſemine eius non eſſent) *quodque Hillelem & Schammaum præceptores habuerint.*

שכחה *eſt manipulus cuius obliviſcuntur meſſores Deut.* 24. 19. Manipulus relictus *Schekecha* eſſe non poteſt, ſi quis pilei inſtar manipulat, aut לכומסאות *ex parte caulium* in terram ponit, aut לחררה *inſtar placentæ* colligit, ſed manipuli in agro relicti tum demum שכחה fiunt, quando meſſis in horreum defertur & re ipſa deleta & ſepoſita eſt, ſecundùm hanc gene-

ralem regulam in *Peah* cap.8. כל המעמר למקום שהוא גמר מלאכה יש לו שכחה *Manipulus fit Schekecha, postquàm messis deposita in locum in quem ultimò recondi solet.*

Manipulus qui relinquitur propè גפה *claustrum*, propè Acervum frumenti, propè gregem aut vasa, secundùm Schammæanos non est שכחה. Manipulus ראש חשורה *qui seriei caput est*, non potest esse *Schekecha*, quia proximus ipsius signum est; ut nec ille quem quis humeris sublatum, in urbem ferre vult, & deinde illius obliviscitur. *Peah* c.6.

Manipuli שכחה hæc est generalis regula כל שהוא בבל תשוב שכחה ושאינו תשוב אינו שכחה: *Omnis ille* [manipulus] *qui in tali loco relinquitur, ut ad eum venire non possint* [à serie manipulorum,] *nisi revertendo*, [& ita transgredi debeant præceptum divinum quod dicit בל תשוב] *est Schekecha. Peah* ubi supra.

Duo Manipuli sunt שכחה sed non tres; Duo olivarum & siliquarum ציבורי *acervicul*i sunt שכחה sed non tres. Seges etiam potest fieri שכחה, si Dominus eius illius obliviscitur, si scilicet minus quàm duo Sata aut habeat, aut ferre possit. Ex fasciculis pabuli quod ex luxuriante semente demessum est, & manipulis allii & cceparum, quales sunt cæpæ illæ quæ לפתורת & לוף vocantur, non fit *Schekecha* secundùm R. Iehudam. Ille qui noctu metit & manipulat, aut qui cœcus est, si intenderit tollere הגס, ea quæ protuberant non fiunt שכחה, *Peah*.c.6.

SCHIBBOLETH De eo sic *Kimchi* in cap.12. *Iud.* Sicuti eos tentarunt hoc vocabulo, ita ipsos quoque

quoque probarunt pronuntiatione omnium vocabulorum in quibus שין reperitur, Ephraimitæ verò omnia protulerunt per *Sin*. Scriptura autem solùm unius vocis meminit, לפי שהיה שבולת הנהר במקום שהיו עוברים בני אפרים *quia Schibbolet erat nomen illius fluminis quod transire debebant Ephraimitæ.* Quod autem in pronuntiatione illius vocis balbutiverint, אולי היה אויר ארצם גורם להם זה *certè ex climate ipsorum regionis arcessendum*; sic videmus Gallos שין ut plurimùm efferre in modum תיו רפה *tau lenis.*

Scortatio. In quocunque loco invenis scortationem זנות, ibi pestis venit & occidit bonos & malos. *Bereſch. Rabba* sect. 26. *R. Salom.* Gen. 6. 13. כל המזנה אשתו מזנת עליו *Quicunque scortatur, uxor eius quoque scortatur post ipsum. Succa* in fin. *Nam* במה שהוא עוסק היא עסוק' *Quod vir agit, eodem uxor est occupata. Sotah.* fol. 10. 1. In illos competit hoc Heb. proverb. איהו בקרי ואתתיה בבוציני *Ipse cucurbitis & uxor eius cucumeribus delectatur.*

Scribere. Hæc possunt scribi in festo. Vxoris sponsalia, Libellus repudii, Apochæ, דיתיקי מתנה *διαθήκαι Testamenta.* פרוזבולין debiti perpetui Syngrapha. אגרות שום *literæ positionales* (sive concessionis,) literæ alimoniæ [quibus à Synedrio uxori mariti decoctoris, & filiis suis, usufructus fundi attribuitur.] Instrumenta extractionis calcei: Literæ המאיון *Recusationis*, literæ declarationum [protocollum hodiè vocamus, Heb. שטרי בירורין] Decretalia Senatus, ושטרי הרשות *& mandata Magistratus.*

In festo autem scribere non licet Syngra-

pham Debiti. Si autem non fidat creditor, aut scriba non habet quod edat, scribere licet. Nec licet libros, phylacteria, aut postium schedas scribere, nec corrigere vel unam literam, ne quidem in exemplari Bibliorum quod ordinariè in templo conservabatur. *Moed Katon* cap.3.v.3.4. De Contractuum scriptione Vid. *Contractus.*

Illos Scribas, qui agrorum, ædium, hominum summam notabant, ut inde tributum Regi legitimè conferretur, vocabant אנקולמוס *Bava Bathra* fol.68.2. Quasi *à Calamis.*

סופר Γραμματεὺς generaliùs quemlibet doctum denotat, & opponitur בור *rudi Bab. Berac.* fol.45.2. Sic סופרי כותיים *Bab. Sotah* fol.33. 2. i. e. *Docti inter Sammaritanos.* Specialiùs denotat *Scribas phylacteriorum legis, & amanuenses quoslibet*, de quibus vid. *Massec. Sopherim.* Singulari etiam ratione ita vocantur *Patres constitutionum, seniores Synedrii*; si illi è Levitica prosapia orti non essent, vocabantur *Scribæ populi*, illi verò qui ex illa erant nominabantur *Scribæ Cleri.* Vid. *Hierosf. Beracot* fol.3.cap.2. *Ubi verba sunt constitutiones Synedrii.*

Scythopolis Vid. *Bethschean.*

שמיר *Schamir* est vermiculus instar grani hordacei, cuius virtute & tactu pararunt, diviserunt, & dedolarunt lapides ad ædificium templi destinatos, nullum enim adhibuerunt ferrum. *R. Salomoh Iesai.*56. *Kimchi* 1. *Regum* 6. 7. Quidam dicunt hunc vermem Salomonem ab Asmodæo Diabolorum principe impetrasse, *Gittin* fol. 68. 1. Alii verò Aquilam illum

illum ad Salomonem asportasse: ut *Kimchi* ubi suprà. Creatus fuit *Schamir* cum decem aliis rebus vesperâ Sabbathi sub crepusculum *Pirke avoth* cap.5. משחרב בית המקדש בטל השמיר *A quo devastatum fuit Sanctuarium cessavit vermis Schamir. Sotah* c. ult.

De hoc verme Vid. Cl. *Bochard.* de *Animal.*

Sectiones Biblicæ quas legunt in Synagogis Vid. הפטרות in H. & *Lectiones.*

Seductor המסית is est הדיוט *laicus*, seducens alium laicum his verbis יש יראה במקום פלוני *Est Deus in illo loco, cui talis cibus, talis potus prabetur, à quo talia bona vel mala exspectari possunt.* Ex omnibus qui morti adiudicantur in lege, nullæ insidiæ collocantur hoc excepto; nam Si ad binos sic loquutus sit, illique testimonium de eo dixerint, in iudicium vocatus lapidatur, si verò ad unum quempiam dixerit, Socios habeo, qui idem volunt, & deinde cautus sit, neque coram pluribus talia dicat, testes post parietem absconduntur; Tum qui ab ipso ad idololatriam invitatus fuit, iubet eum repetere in Secreto, quod ei dixerat. Is si repetat, ille dicet, *Quomodo relinquemus Deum nostrum, ut colamus ligna & lapides?* Si pœniteat illum bene est. At si dixerit, *Hoc tenemur facere, hoc decet nos.* Testes occultati post parietem, abductum ad Iudices lapidibus cædunt. *Sanhedrin* cap.7. §.10.

Sementis Vid. *Agriculturam.*

Initium messis hordeaceæ, erat à medio mensis Nisan *Levit.* 23. 10. *Bava Metzia* fol. 106.2. *Dimidium Tisri, totus Marchesvan, & dimidium*

Cislev, *est* זרע *Sementis*. *Dimidium Cislev, totus Tebbet, & dimidium Schebat est* חורף *Hyems*. *Dimidium Schebat, totus Adar, & dimidium Nisan est* קור *Bruma*. *Dimidium Nisan totus Iiar, & dimidium Sivan est* קציר. *Dimidium Sivan, totus Tammus, & dimidium* אב, *est* קייץ *astas*. *Dimidium Ab, totus Elul, & dimidium Tisri est* חום *astus*.

Seminarunt triticum & ſpeltam à *Tiſri* & *Marcheſvan*; Targ. in Eccleſ.xi.2. *Da portionem bonam ſeminis agro tuo in Tiſri, & ne cohibearis à ſeminando etiam in Ciſlev.*

Seminarunt hordeum in Schebat & Adar.

Gloſſ. in *Roſch Haſchana* fol.16.1. זרעא אפלא *Semen Serotinum* (vel abſconditum & ſub terra latens) *eſt triticum & ſpelta, quæ non citò matureſcunt, ſeruntur in Marcheſvan.* זרעא חרפא *Semen præcox, eſt hordeum quod citò matureſcit, ſeritur in Schebat & Adar.*

Menachot fol. 85.1. *Serunt* 70. *diebus ante Paſcha.*

Aliquando & frequenter ſatis, ſatio hordei fuit poſt medium menſis Marcheſvan. Vid. *Primitias.*

Seminandi duplicem rationem habuerunt, aliquando manu ſemen ſparſerunt, quam ſeminationem (venia verbo) vocant מפולת יד; aliquando verò indiderunt ſemen plauſtro undiquaque foraminibus oppleto, & bobus ſuper agrum aratro verſum illud plauſtrum trahentes ſemen foraminibus percolabant. Hunc modum appellant מפולת שוורים *ſeminationem factam à bobus. Bava Metzia.* fol. 105. in *Gemar.* & *Gloſſ.*

& *Gloss.* Vid. quæ apud *Agriculturam* diximus.

SENES. Si dixerint tibi senes סתור *destrue*, Iuniores verò בנה *ædifica*, destrue & ne ædifices; quia destructio senum ædificatio est, & ædificatio iuvenum destructio. *Plantav. Flor.* 273.

זקן ממרה *Senior refragator*, qui edicto Senatus parere renuit, & ex proprio cerebro traditiones sibi fabricare vult, primò adducitur ad illud Synedrium quod sedebat ad ascensum montis Sanctuarii; tum sic agebat Senior, ego hunc sensum ex sacra pagina deprompsi, socii mei istum. Si iudices quid in illa causa tenendum esset, traditione accepissent, hoc illis cõmunicabant: sin minus alteri Synedrio, & ab illo ad magnũ pergebant. Reversus in urbem suam, si tradat doceatque sicut didicit (aut existimat) liber est. Si autem id etiam facere præceperit, reus fit. Non occiditur à iudicibus civitatis suæ: non à Synedrio quod Iafne est, sed ad magnum Synedrium Hierosol. adducitur, atque ibi in custodia asservatur usque ad festum, in illoque interficitur. R. Iehuda ait, non dilatant iudicium eius; sed ipsum quamprimùm interficiunt & literis publicant; N. N. ob hoc aut illud à Senatu supplicio affectus fuit. *Sanhed.* c.10.2.4.

Bertramus de *Rep. Heb.* cap.5. existimat Iudæos in Ægypto possedisse aliquam politiam, quia dicitur Mosen adiisse הזקנים *Seniores*; & illud probare vult ex Iarchio, qui illos vocat מיוחדי לישיבה *quorum munus fuit habere consessum*; sed consiliarii etiam consessum habent non solùm iudices. Ita ut hinc iurisdictio fo-

rensis concludi non possit. Nec aliud Aben Esra.

SERVI. Servus est vel Israelita vel Cananeus.

Servus Israelita duplici modo servus fit, vel quia Synedrium ipsum vendidit, vel quia vendidit se ipsum. Synedrium Israelitas in Servos vendit, quando furtum commiserunt, nec surreptum iterum per retributionem restituere valent; servos autem tales non nisi Israelitis vendunt, non autem gentilibus. Venduntur autem, aut pro argento, aut pro æquivalente, aut simplici instrumento venditionis. Talis servus anno septimo appropinquante iterum fit בן חורין *liber*. Synedrium propter nullum aliud facinus quàm propter furtum servos facit.

Circa servos statuitur in *Gem.* ad *Gittin* c. 4. & *Maym.* Hal. עבדי' cap. 9. Servitutem בגוף *in corpore*, id est personæ inhærentem sive personalem non esse ex Iure naturæ sed Iure Hebraico: & naturali iure servum Domino non esse acquisitum nisi לבעשת ידיו *quoad ministerium & operam eius*. Quæ distinctio ab aliis I. Consultis non est recepta.

Ille qui se ipsum in servum vendit, ob nullam aliam rationem id facere potest, nisi ita sit pauper ut neque se nutrire neque sustentare possit. Israelita non debet se vendere בפרהסיא ולא בצנעא *Palàm aut in semita*, ut alii faciunt. Non debet gentili se vendere, si verò id fecerit cogit synedrium cognatos ut eum redimant; si non redimitur, ante Iubilæum è servitute egredi non poterit. Qui seipsum vendidit non potest

teſt ancillam Cananiticam in uxorem ducere. At Dominus qui ſervum è Synedrio emit, ipſi ancillam Cananiticam dare tenetur. Filia ſtatim ac pubuit (pubertatis ſigna Vid. apud *Pubertas*) à Patre ampliùs divendi non poteſt.

Servus Cananiticus poteſt acquiri aut liber fieri. בכסף *argento*, בשטר *literis*, (ut quando Dominus eius ipſi ſcribit גט השחרור *libellum libertatis*, cuius ſumma eſt, הרי את לעצמך *Ecce iam tui iuris es*, vel אין לי עסק בך *Nihil mihi eſt tecum*) בראשי אברים *decurtatione membrorum*, quando Dominus eius ipſi aliquod membrum præcidit, aut ita percuſſit ut membra eius inſigne damnum paſſa ſint, tunc enim ſui iuris fit, & ſi ipſi placuerit ſe alii Domino addicere poterit, בחליפין *Permutatione* (durch einen Tauſch.) His addunt, במשיכה *tractione*, ut beſtias publici iuris noſtras trahendo facimus. Vid. *Maymon. Hal.* עבדי c.1.2.3.4.5.

Quidam erant ſervi qui vocantur עבדי מלוג, *ſervi uſuarii*, nam ipſorum operâ & officio Dominus quidem uti poterat, ipſi verò illos divendere non licuit, aut alienare. *Ievamot* f.66.1.

Alii vocantur עבדי צאן ברזל, quia maritus eos ſic ſuſcipiebat, ut ſi morerentur, ipſe teneretur certâ pecuniæ ſummâ, in literis matrimonialibus deſignatâ, eos redimere, eamque uxori pro iis ſolvere, ita ut illi tanquam ferrum uxori integri manerent. *Bava Kama* fol.89.1. Cl. *Coccei Sanhed.* fol.96.

Qui ſervos olim vendebant, cogebantur emptori dare ſponſionem, quòd eos non furati eſſent; Sub eiuſmodi ſponſionibus emit Poti-

phar Iosephum ab Ismaelitis. *Ionath.* Gen.39.1. *Beresch. Rabba* sect. 86. Ordinarium pretium servi erat ל׳ סלעין *Triginta Selaim* argenti puri. *Maymon.* in נזקי ממון cap. 11. Christus à Iuda pretio itaque servi fuit divenditus. Servus quem Dominus hæredem constituit liber fit, si Dominus nullum fundum sibi reservaverit, aliàs non liber fit. *Peah.*3.8.

רצועה של עבד *Perforatio auris servi*, fit coram triumviratu, Subulam Dominus ipse debet per aurem servi ad limina ianuæ premere. *Maymon* ubi supra cap.3. Servus per aurem potiùs terebrandus quàm per aliquam aliam partem corporis, quia aure audiverat in monte Sinai, solum iugum regni cœlorum esse suscipiendum, & tamen in se suscepit iugum carnis & sanguinis. *Ben Saccai* in *Kiddusch in* fol.59.4.

De dimissione Servorum in Iubilæo Vid. *Iubilæum*

Servus Regis Rex est, adhære Principi & honorabunt te. *R.Salómoh.Gen.*15 18. Servus Sacerdotis quem accepit ab Israele non comedet de oblatione Trumæ, propter defectum. *Kethubbot* fol. 57.2. tota enim oblatio propter talem convivam maculam contrahere posset.

SEPULTURAM, SEPULCHRA Vid. *Mors* & *Luctum.* *Sepulchreta non erant propè urbes* לא היו בתי קבורות סמוכין לעיר Glossa in *Kiddusch in* fol. 80 2. A civitatibus Leviticis cœmeteria distabant bis mille cubitis; ab omnibus aliis civitatibus si non eodem spatio saltem non multò minori. Hæc autem intelligenda de sepulchris vulgaribus, nobiliora enim excisa erant in pe-

tra,

tra, in propriis prædiis non modico ſumptu. Illa ordinariè ita confecta erant ut in ſpelunca ſepulchrali primò eſſet area in qua ſtare poterant illi qui feretrum ſuccollabant, deinde areâ iſtâ quatuor cubitis profundior erat ſpeluncæ excavatio, & in illa plurimi כוכין *loculi* ad cadavera recipienda. Vid. *Luctum*. *Marci* 16. 5. Mulieres *introeuntes in monumentum viderunt iuvenem ſedentem à dexteris*, ſcil. in ipſa area, illicò poſt introitum in ſpeluncam. *Luc.* 24. 3. Mulieres & Petrus ſtant in area, facies inclinant in כוכין *repoſitoria*. Ipſe Petrus *Ioh.* 20. 5. deſcendit ab area in excavationem, ubi ſepulchrorum ordines. Maria *ſtabat ad monumentum foris*, intra ſpeluncam quidem in area, at extra ſpeluncam profundiorem, ubi ipſi loculi diſpoſiti.

De Sepulchrorum diſtantia ab urbe conſule Maym. in *Hal Beth Habechira* c. 7. circa med.

De Sepulchrorum dealbatione fit ſermo in *Schekalim* cap. 1. v. 1. *die* 15. *menſis Adar emendant plateas* מציינין את הקברות ה *& pingunt ſepulchra*, ſcilicet בסיד ממחת ושופך *calce, aquâ maceratâ ac infuſâ*, ut refert *Maaſer Scheni* cap. 5. 1. Notat etiam *Gloſſ.* in *Schekalim* ipſos Sepulchra calce notaſſe *ad formam oſſium*. Finem huius dealbationis eadem docet *Gloſſa*, *ut ſcil.* inquit *inde omnes agnoſcerent locum iſtum immundum eſſe, ideoque ab eo eſſe declinandum.*

SERPENS; Quidam ex maligno in Iudæos affectu ſcripſerunt Serpentem eſſe ipſorum vitricum, quia ſcribunt *Serpentem congreſſum eſſe cum Eva Ioma* fol. 28. 2.

Serpens æneus nobilis erat Chriſti typus,

ut patet ex Ioh.III.14. ad illud myſterium tamen cæcutiunt Iudæi.

In *Bammidbar Rabba* ſect.19. opinantur, *Serpentem aneum non fuiſſe furca affixum, ſed à Moſe iactatum in aërem, & ſic illic hæſiſſe, abſque aliquo fulcro.*

Baal Turim in *Num.21.* *Moſes poſuit ſerpentem in ſigno, ſicut qui caſtigavit filium ſuum, virgam collocat in loco aliquo editiori, ut filius videns reminiſcatur.*

Nachmanides in loc. תסיר נזק במזיק ותרפא חולי במחליא *Amovebis nocumentum per illud quod nocuit, & ſanabis ægritudinem per illud quod fecit ægros.* Idem habet R. *Bechai*, & fatentur ambo, quod foret נס בתוך נס *Miraculum intra miraculum.*

De Serpente חברבר Vid. Cl. *Buxtorf. L. Talm.* pag.706.

De Serpente tentatore Vid. *Eva.*

SICLI. Siclus eſt duplex, ſacer vel communis, ſacer eſt 20. obolorum, obolus autem 16. grana hordeacea in pondere valebat, quæ per 20. multiplicata faciunt 320. grana hordei, ſicli integri pondus. In argento continebat τετράδραχμον, vel 4. Suſæos. Communis verò ſolùm 10. obolos continebat. Præter hos ſiclos etiam habebant ſiclos המדינה *Provinciæ*, & ſiclos המלך *Regios.* De quibus *Maymon* in *Schekalim* ab init. vid. *Schalſchelet Hakabala* parte II. ſub fin. *Waſerum* & Cl. *Hotting.* de *nummis Heb.* Cl. *Buxt.* in L.T. p.1489.

De Hemiſiclorum perſolutione, quam unuſquiſque debebat ad cultum templi & eius neceſ-

neceſſitates, ſequentia ex *Tract. Schekalim* notavimus.

Ad hemiſiclum perſolvendum omnes Iſraelitæ obligantur, אפילו עני המתפרנס בצדקה *Etiam pauperrimus qui Eleemoſyna nutritur*; ſi tantùm non habet, ab aliis petet, aut veſtimenti venditione acquiret. A perſolutione hemiſicli liberantur fœminæ, ſervi, & parvuli, ſi tamen ſpontè aliquid attulerint, id ab ipſis recipitur, ſic Pater qui incepit pro parvulo ſuo ſiclum pendere, ſemper pergat uſquedum puer ipſemet pendere poſſit.

Subſiſtente Sanctuario hemiſiclus ſolvi debebat extrà & intrà terram Iſraeliticam, at illo devaſtato nec in illa nec extrà illam ampliùs ſolvitur.

Primâ die Februarii, משמיעין על השקלים *proclamant propter ſiclos*, ut unuſquiſque ſuum paratum habeat. Die decimâ quintâ eiuſdem menſis ישבו השולחנין בכל מדינה *per omnes provincias ad menſas ſedent*, ותובעין בנחת *& placidè ab unoquoque hemiſiclum petunt*, neque ullum ad ſolutionem eius cogunt. At Die viceſimâ quintâ eiuſdem menſis ſedent ad menſas in Sanctuario, & tunc illos qui nondum dederunt, ad ſolutionem cogunt, vel pignora ſumendo, vel aliâ ratione oppignerando, & obligando. אין ממשכנין את הכהנים לעולם מפני דרכי שלום: *A Sacerdotibus pignora non ſumunt, civilitatis causâ, ſed ſiclos ab ipſis petunt, donec perſolverint.* Ab Ethnicis & Gentilibus quamvis ſiclos afferrent, illos tamen non recipiunt.

In Provincia exactores Siclorum coram se habent duas arcas רחבן מלמטה ופיה צר מלמעלה *quarum bases largæ erant, orificia verò angusta,* ut sicli facilè indi sed difficulter eximi potuerint, in unam pendentes immittebant *Siclos novos*, i. e. illos qui pro illo anno debebantur; in alteram verò *Siclos veteres*, i. e. illos qui iam anno præterito debebantur, sed nondum persoluti erant. In Sanctuario habebant tredecim cistulas, de quibus vid. *Gazophylacion*, ubi etiam usum Siclorum notavimus.

Sicli ita in Provincia collecti, per legatos in Sanctuarium mittebantur. ויש להם לצרף אותם בדינרי זהב מפני משואי הדרך *Et ut faciliùs deferri possent, mutabantur in Denarios aureos*, Mischna illam speciem monetæ aureæ vocat דרבונות *Darbonoth*.

Quoniam autem unusquisque tenebatur solvere hemisiclum, & facilè accidere poterat, ut tunc hemisiclus ipsi non esset ad manus, monetam suam apud שולחני *Mensarium*, trapezitam mutare debuit, & aliquid ipsi pro mutatione dare ואותה התוספת נקראת קולבון *& illud superadditum vocatur Collybum*: & secundùm R. Meir est obolus argenteus, secundùm Sapientes verò, dimidia pars eius. A collybo exempti sunt Sacerdotes, mulieres, & parvuli. Qui affert siclum duplum & accipit siclos dimidios, tenetur dare duo Collyba. Qui permutat per pauperem, per vicinum suum, per concivem suum à Collybo liber est, si verò ipsis mutuò dedit, tenetur. Vid. plura apud *Maymonidem*.

SIGILLUM Dei vid. *Deus*.

SILOAM

Siloah שילוח fons ſitus à parte Hieroſolymæ occidentali, at non longè ab angulo Occidentem & Auſtrum reſpiciente. Vid. *Ioſeph.* de *bello* lib. 5. cap. 13 In tabulis itaque poſt Acram non poſt Sionem hic fons collocandus eſt, aliàs quomodo intelligeres illud *Ioſeph.* lib. 6. cap. 38. *Romani cùm ſeditioſos ex urbe inferiori abegiſſent, totam eam combuſſerunt μέχρι τῆς Σιλωᾶ uſque ad Siloamum.*

Vocatur hic fons etiam in Sacra Scriptura גיחון *Gichon* Vid. *Paraph. Chald.* ad 1. Reg. 1. 33. 38. & *Kimchium* in l. erat itaque locus unctionis Regum, Vid. ap. *Regem* & *Hieroſ. Sotah* fol. 22. 3.

Aquæ Siloami exhibuerunt typum regni Davidici. *Chald.* ad Eſai. VIII. 6. *Quia tadet hunc populum regni familia Davidica, quæ leniter illum tractat, ſicuti leniter labuntur aquæ Siloam.*

Ex hoc fonte hauſerunt Phialâ aureâ tria Log continente aquas in ſolenni lætitia feſti Tabernaculorum. Vid. *Feſtum Tabern.*

Aquam etiam inde hauſerunt, cùm aſpergendus eſſet aliquis immundus admixto cinere. *Parah* cap. 3. v. 2. Sacerdotes etiam largiùs de ſacris cibis comedentes, de huius fontis aquis biberunt concoctionis ergo. *Avoth R. Nathan* fol. 9. 1.

Simon סימון eſt nomen Talmudicis uſitatiſſimum pro שמעון. Notetur locus in *Hieroſ. Schabbat.* fol. 11. 2. ר' א' בעא מר' סימון *R. Elieſer quæſivit de re quadam à R. Simeone, at ille ei non reſpondit. Quæſivit à R. Ioſua Ben Levi, atque ille reſpondit. Indignatus eſt R. Eliezer, quod R.* שמעון *Simeon non reſponderet* &c.

Simeones celeberrimi fuerunt ſequentes.

שמעון הצדיק *Simeon iuſtus qui floruit* A. M. 3448. Hoc nomine inſignitus fuit, διά τε τὸ περὶ θεὸν εὐσεβὲς καὶ τὸ πρὸς τοὺς ὁμοφύλους εὔνουν *cùm propter eius pietatem erga Deum, tum ob eius benevolentiam & humilitatem erga ſuos populares. Ioſeph. Antiq.* lib. 12. c. 2. Quòd Eſræ ſucceſſerit nemo dubitat, ſed quidam dubitaſſent an Summus Sacerdos fuiſſet, niſi id aſſeruiſſent *Ioſephus* & *Iuchaſin* p. 13. 2. Succeſſit autem Eſræ in præſideatu, Iehoſuæ verò in Summo Sacerdotio: Eſras enim Summi Pontificis munus nunquam obtinuit. Hic Simeon admodum longævus fuit: nam omnibus magnæ Synodi membris ſuperſtes fuit, & anno 40. poſt templi reſtaurationem, adhuc Alexandro magno in Palæſtina victrices copias circumagenti occurrere potuit. Hiſtoria exſtat in *Ioma* fol. 69. 1. Ab ipſo Alexander magnus petiit, ut in Sanctuario aureum ſui monumentum collocaret, ſed ob religionem id Simeon recuſavit, ut tamen Alexandro aliquod μνημόσυνον poneret, promiſit Iudæos ab illo die incepturos numerum in æra contractuum, & omnes filios illo anno naſcituros, de nomine eius Alexandros appellaturos. Vid. *Vorſtii Zemach David* p. 59. Poſtquàm Simeon hic in Sacerdotio quadraginta circiter annos expleviſſet, dixit, *Ego hoc anno ſum moriturus.* Petierunt ab eo quem vellet in ſuum locum ſubrogari: reſpondit הני בני נחוניו *Ecce filius meus Onias eſt coram vobis.* Conſtituerunt ergo defuncto Simeone Oniam Summum Pontificem,

tificem, sed invidit hoc ei Simeon frater eius, & ita incruduit contentio, ut Onias tandem ad montem regium & deinde in Ægyptum fugeret, ubi condidit Sanctuarium recitans illud Prophetæ; *In die illo erit altare Domini in medio Ægypti. Iuchasin* p.15. *Hierosf.Ioma* fol.43. Quomodo post mortem Simeonis Iusti omnia in peius ruerint vid. *Messiam.*

שמעון בן שטח *Simeon fil. Schetah* floruit A. M. 3621. fuit ille virtutis rigidus custos, & iustitiæ incorruptissimus administrator. *Iuchasin* p. 15. Coram ipso rege Iannæo παῤῥησιάζειν ausus est, & illius causâ ab ordinaria regula ne latum unguem deflectere voluit. V. *Sanhed.* in *Cohen gadol.* Memorabile est ipsius factum, quo Ascalone uno die 80. fœminas veneficas suspendere curavit. *Hierosf.Sanhed.* fol.23.3. & *Bab. Sanhed.* fol.44. 2. in Gl. ædificatio Conclavis *Gazith* huic Simeoni tribuitur à pluribus, nos hactenus nullum huius assertionis fundamentum reperiimus.

רבן שמעון בנו של הלי׳ *Rabban Simeon filius Hillelis* ad nominis celebritatem pervenit circa A. M. 3768. defuncto Patri in principatu successit circa annum Christi decimum tertium, quia pater eius à Chronologis tunc mortem oppetiisse dicitur. Notat tamen R. Gans in *Zemach David* fol. 36. *neque initium neque tempus protractionis principatûs eius bene notum esse*, & verisimile esse ipsum diu non præsedisse. Ac sanè Iudæi admodum parcè de eo loquuntur, cùm aliàs Hillelis posteros diligenter satis recensêre soleant; imò planè ipsum relicturi

videntur, nisi ad Genealogiam Hillelis contexendam ipso opus haberent. Quod fecit ut quibusdam suspicio inciderit, quasi ille Christum ulnis excepisset, & eius in Christum fides in causa fuisset quare deinde ipsum præterierint. Addamus ad huius confirmationem, Chronologiæ computum non refragari, & apud omnes receptum esse filium eius Rabban Gamalielem Apostoli Pauli præceptorem fuisse. Hanc itaque sententiam sequi non dubitabimus, donec aliquis nos felicioribus maxillis mandere doceat.

רבן שמעון בן גמליא׳ *R. Simeon Ben Gamaliel*; post Patrem principatum obtinuit, sed ipso diu functus non est, fuit enim occisus in Hierosolymitana clade & devastatione, cum aliis novem itidem Doctissimis, quos הרוגי המלכו׳ *ab Imperio* occisos vocant. *Iuchas.* f. 66. 2 *Zemach David* ad A. 3810. Boni publici sedulus fuit promotor Vid. cap. 1. v. 7. *tract.* כריתת. Ab eius morte aucta in funeralibus epulis sunt pocula, ita ut loco novem, tredecim deinde ebiberent, quem abusum Synedrium in Iafne sedens correxit. *Hieros. Beracot* fol. 6. 1.

De Simeone השלישי *tertio* Vid. *Iuchasin* p. 67. Vbique fermè intelligitur quando in *Mischna*, traditio סתם *absolutè* sub nomine R. Simeonis profertur. R. Meir eius Vice-præses conatus est eum astu de gradu dejicere, sed irrito successu. *Horaioth* cap. 3.

SION. De eius situ Aben Esra ad *Psalm.* XLVIII. 2. ציון בצפון ירושלם *Mons Sion est à latere Hierosolyma Septentrionali*, sic etiam LXX. Interpr. Ὄρη Σιὼν τὰ πλευρὰ τοῦ βοῤῥᾶ. Iosephus etiam (qui

(qui eam non ampliùs Sionem, ſed ſtylo poſt captivitatem Babylonicam uſitato τὴν ἄνω πόλιν & τὴν ἄνω ἀγορὰν nominat) dicit turres *Pſephinum*, *Hippicum* fuiſſe ab Aquilone, *de bello* lib.5. cap.12. & cap.13. & quidem adiunctas Regiæ, quæ in urbe ſuperiore, Sione ſcilicet, erat, ut patet ex lib.2. *de bello* cap.39. quando infit Ioſeph. *Ceſtius venit tandem in urbem Superiorem* (Sionem) *& caſtra poſuit contrà aulam Regiam.*

Sionem cum templo coniungebat Pons *Ioſeph. de bello* lib.2.cap.28. *Antiq.* lib.14.cap.8. In Sione etiam erat Domus Aſmonæorum & Xyſtus. *Idem ib.*

שמע recitationem Phylacteriorum Vid. in *Tephillin.*

בין השמשות Quid ſit? Vid. *Sabbathum.* Poſſunt בין השמשות ‧ Demai decimas ſeparare. *Demai* cap.1.4.

SODOMA. De eius legitimo ſitu vid. *Mappas.* A Sodoma ad Zoarem erant quatuor milliaria *Hieroſ. Berac.* fol.2.3. De ætate Sodomæ cùm periret vid. *Bab. Schabb.* fol.10. & 11.1. *Iuchaſin* fol.8.1.

Lacus Sodomiticus diſtabat Hieroſolymis ſtadiis ccc. i.e. circiter XXXVIII. M.Paſſ. *Ioſeph. Antiq.* lib.15. 9.

Phraſis Talmudicorum *Abdicare aliquid* ליום המלח *in mare Sodomiticum*; ſignificat rem aliquam execrationi devotam, & qua nullâ ratione utendum exterminare, an proiectione ipſa in mare ſalſum, vel ſimplici ſepoſitione ita non patet. Exempla huius locutionis habes in *Hieroſ. Avoda Zarah* fol.39.2. *Hieroſ. Sotah*

fol. 19. 1. *Nazir* cap. 4. 4. *Hierosf. Demai* fol. 25. 4.

Ex *Genes.* XIX. 1: *Et sedebat Loth in porta Sodomæ* &c. eliciunt Hebræi, *Lothum* ibi *sedisse ut Sodomæ Iudicem*, sic Iarchius. *Bereschit Rabba* adhuc alios quinque Sodomæ Iudices facit קץ שקר *Katz Schakar*, *Rabb Schakar*, *Rabb* מסטרין *Misterin*, Rabh גבל *Gabal*, *&* קלא פנדר *Kola Pindar*.

SOMNIA vid. *Insomnia*.

SORS. In officiis templi obeundis quævis munera ab initio obibant & distribuebant certando cursu (sed quoniam semel unus alterum de gradu altaris deturbaverat, ita ut crus eius fractum fuerit, & alia vice unus alterum cultro interfecerat, Synedrium ordinavit ut sorte officia distribuerentur, ut ita pacatiùs unusquisque suum munus capesseret *Bab. Ioma* fol. 23. 1.

Locus ubi sortes projiciebantur erat Conclave Gazith, ea nimirum eius pars quæ in atrium extendebatur.

In cultu quotidiano ita sortem peragebant; Sacerdotes in unum collecti consentiebant de aliquo numero, qualiscunque placuerit. Deinde *Præses cultus* הממונה alicuius Sacerdotis thiaram accipiens dicit, ab hoc incipiam numerare, elevate digitos; postquàm sustulerunt digitos singuli, quot lubuerit, numerat digitos & illi addicit munus apud quem numerus finitus fuit. *Maymon* in *Tamid* cap. 4. Vid. *Cultus*.

In die expiationis verò Summus Sacerdos sumebat קלפי κάλπιν & ipsi immitebat sortes aureas à Ben Katin confectas, nam anteà solùm erant מן אשכרוע *Buxina* (Ioma c. 3.) & deinde

שרף

טרף בקלפי *Succussando urnam* sortem eliciebat. Cùm sors projiciebatur pro duobus hircis, illa duplex erat, uni erat inscriptum לשם *Domino* i. e. *hircus ille quem hac sors diiudicat Deo debet offerri.* Alteri verò inscriptum erat לעזאזל i. e. i[illegible] *Hircus emissarius erit.* Si Sors שלשם *Domini* [illegible] dexteram Summi Sacerdotis ascendisset, vicarius eius ipsi dicebat, dexteram in altum tolle, si verò ad sinistram ascendisset, dicebat sinistram tolle. Quo facto Summus Sacerdos sortes hircis imponebat dicens לה׳ חטאת *Ioma* c.4.1.

Spectacula etiam Iudæos habuisse ex his locis elici poterit; *Avoda Zarah* folio 16. in Misna, prohibetur ne Iudæi cum gentilibus tribunal aut אצריטיא *locum stadiorum* coniunctâ operâ exstruant. At Gloss. *Stadium* est locus spectaculorum. Ita ibid. fol. 18. prohibent ne aliquis illa spectacula ingrediatur, in quibus præstigiatores suas ludicras artes exerunt, quod præsupponit ingressum aliorum spectaculorum fuisse permissum. Amphitheatrum splendidum, quod in *Bab. Succah* fol.51 2, vocatur דיופלוסטין habebant Iudæi Alexandriæ, quod qui non vidit לא ראה כבודן של ישראל *Gloriam Israelis nunquam vidit.*

Videtur tamen ludos illos publicos præcipuè institutos fuisse ab Ethnicis & Romanis postquàm Iudæos subegerant; & de illis sonat dictum in *Avod.Zarah* pag.18.2. *Beatus ille vir.* אשר לא הלך לטרטיאות ולקרקסיו׳ של גוים *Qui non abit in theatra & circos gentilium.* *Ionathan* in *Deut.* 28.19. videtur magis abusum quàm usum theatrorum reprehendere.

SPICILEGIUM Vid. לקט.

SPONSUS. Vid. *Nuptias.*

SPUTUM. Nemini licuit in monte templi ſputum eiaculari. *Maym. Hal. Beth Habech.* cap. 7. vid. *Cultus.*

Si cui inter orandum obveniat ſputum exſpuendum, excipiat illud palliolo *Tallet*: ſi illud pulchrius & pretioſius ſit, excipiat illud aut abſtergat velo capitis, quod אפיקרסות & סודר nominatur. *Beracot* fol. 24. 2.

Saliva quævis in urbe inventa munda erat, exceptâ eâ quæ in platea ſuperiori reperiebatur, *Schekalim* cap. 8. v. 1. Ibi enim habitabant alienigenæ qui æſtimabantur immundi tanquam profluvio laborantes. Hinc patet ſenſus hiſtoriæ quam refert *R. Nathan* in *Avoth* f. 9. 1. *In die expiationis egreſſus eſt Iſrael Ben Camithi Summus Sacerdos, ut cum Duce quodam Ethnico colloqueretur; inter confabulandum ſparſa eſt ſaliva ab iſtius Ducis ore in eius veſtes; unde pollutus factus, non potuit illius diei miniſterium ſubire, ſed fratri ſuo hanc Spartam commitere debuit.*

Ioh. IX. 6. Chriſtum adhibuiſſe ſalivam legimus, ad viſum cæco reſtituendum, quia illa erat ordinarium pro ægris oculis remedium, ut patet ex *Vaiikra Rabba* fol. 175. 2. Nam ibi R. Meir ſimulans morbum oculorum, iubet fœminam pro remedio *ſepties in ipſius oculos ſputare.* Item ex *Maymonide* cap. 21. in *Schabbat.* ubi tradit illud remedium Sabbatho ægro applicare fuiſſe prohibitum, nec licuiſſe oculos niſi in diebus profeſtis ſalivâ illinire, ob reverentiam Sabbathi, quòd Medicinâ profanandum non

erat,

erat. Sumſit Chriſtus oculos ſanaturus ſalivam, ſed ut Iudæis oſtenderet ſe planè aliâ vi & facultate ſanare quam vulgò fieret, immiſcuit ſalivæ pulverem terræ, quâ nihil magis oculis officit; & fecit ex his tale *μίγμα* quod etiam puriſſimum & optimum viſum turbidum reddere & corrumpere potuiſſet, niſi Summi Medici omnipotens manus adfuiſſet, & miraculo hæc ita temperaviſſet, ut cæco ſalutaria fuerint.

Conſpuere aliquem erat ſignum comtemptûs. Vid. *Calcei extractio.*

STATIONARII Viri. Sicuti ad cultum templi & oblationem ſacrificiorum, viginti quatuor ordines tum Sacerdotum, tum Levitarum erant, ita quoque erant viginti quatuor ordines Iſraelitarum qui vocantur אנשי מעמד *Viri ſtationarii.* Et quamvis Sacra Scriptura illorum non fecerit mentionem, videntur tamen neceſſariò requiſitos fuiſſe ob ſequentes rationes.

I. Nemo poterat ſacrificium offerre niſi ipſemet adeſſet, & oblationi adſtaret ſecundùm Canon in *Taanith* cap. 4. & *Maymon Kele Hamikdaſch* cap. 6. אין איפשר שיהיה קרבנו של אדם קרב והוא אינו עומד על גביו *Impoſſibile eſt ut offeratur Sacrificium niſi adſtet offerens.* V. *Sacrificia.*

II. Erant Sacrificia pro integro populo oblata, qualia erant התמידין *Sacrificia ſingulis diebus manè & veſperi offerenda*, *Hieroſ. Peſachim* cap. 3. Quæ etiam ex publico theſauro comparabantur. *Schekalim* cap. 4. At quomodo omnes Iſraelitæ adeſſe potuiſſent in oblatione publicorum illorum Sacrificiorum? Planè itaque neceſſarium fuit, ut ſicuti ſingulis diebus pro

toto populo ſacrificia offerebantur, ut etiam illis ſacrificiis quidam à populo delegati adſtarent; illi itaque erant *Viri ſtationarii* in 24. ordines diſtincti, & ex populo Iſraelitico lecti à Prophetis prioribus, ut notat *Maymon* ubi ſuprà. Vnuſquiſque ordo habebat ſuum præſidem quem Talmudici vocant ראש המעמד *Caput ſtationis.*

Sicuti de Sacerdotibus retulimus quòd non omnes Hieroſolymam ſimul aſcenderint ad cultum peragendum unicâ, ſuo ordine officio fungentes, Ephemeria, ſed quòd remotiores ſe conferrent in Synagogas, ut ibi lectioni & ieiuniis vacarent, idem nunc de his viris ſtationariis tenendum. Qui Hieroſolymis erant & circa eas ad cultui vacandum in templum ſe conferebant, qui verò in locis magis diſſitis, die ſecundo, tertio, quarto & quinto ſeptimanæ in Synagogis collecti ieiunabant, & legebant cap. 1. & 2. *Geneſ.* ita illa diſpeſcentes ut unicuique diei ſeptimanæ ſuam aſſignarent partem; diebus autem 1. & 6. ſeptimanæ ob Sabbathi gloriam non ieiunabant, quamvis ſcripturam in illis nihilominus legerint. *Taanit* cap. 4. *Maymon* ubi ſupra.

Hi viri ſtationarii itaque 1. ordinati erant ad repræſentandum populum in oblatione ſacrificiorum: an etiam ſacrificiis iugiter oblatis manus loco populi impoſuerint in controverſiam vocatum fuit; nos pro negativa ſtamus à *Maymonide* in cap. 3. *Corban.* edocti, *quòd ſacrificiis pro tota congregatione oblatis nulla eſſet manus impoſitio*, exceptis his duobus השעיר המשתלח

המשתלח *Hirco Emissario*, הפר העלם דבר *& Iuvenco oblato pro peccato ignorantiæ.* Hirco emissario manus imponebat Summus Sacerdos; Iuvenco verò tres viri à Synedrio ad id delegati Vid. Lev.4.13. 2. Habent hanc regulam, quòd in publicis precibus & lectionibus in Synagoga ad minimum decem adesse debent, *Megillah* cap.4. *Maymon* in *Tephillah* cap.11. Quantò magis itaque in publicis actionibus templi semper honestus aliquis hominum numerus adesse debuit, ad Maiestatem cultus conservandam. Officium quidem erat uniuscuiusque Hierosolymæ degentis his publicis orationibus & lectionibus interesse, interim timendum erat, ne si hoc inconstanti plebi simpliciter relinqueretur, ne forsan accideret, ut homines admodum rari adstarent. Consultissimum itaque visum est hos Viros Stationarios ordinare, qui semper & certò adessent. 3. Adiuvabant insuper illos qui accedebant ad suas purificationes faciendas, ipsos partim dirigendo, partim verò in ipsum templum deducendo. Hoc præcipuè agebat stationis præses audito instrumento quod *Migrepha* appellant Vid. *Tamid.* cap.5.

כל יום שיש בו הלל אין בו מעמד *In illis diebus in quibus Cantant Hallel manè nulla est statio*: itaque omnibus octo diebus festi Dedicationis à statione liberi sunt, quia in illis cantatur Hallel: vesperi etiam à statione liberi sunt, si sacrificio ordinario aliquod addebatur sacrificium. *Taanith* cap. 4.

In illa Septimana qua viri stationarii vacabant cultui, non poterant à Tonsore radi, aut

lavare ſua veſtimenta; quia iam ante cæptum cultum hæc feciſſe debebant.

STELLAS homines coluerunt tempore Enoſi, ita ratiocinantes, Deus creavit ſtellas ad regendum mundum, honoris participes facit,& illis Miniſtris utitur; voluntas autem Dei eſt ut honoremus quem ipſe evexit, Ergò ipſas laudare & honorare debemus; deinde templa iis ædificare ac ſacrificare cœperunt. Progreſſu temporis etiam incœperunt, ſecundum Pſeudoprophetarum effata, ſingulares revelationes mentientium, ſtellarum & ſyderum ſimulacra fabricare, & ea in templis adorare, ex huius cultus obſervatione omnia bona ſperantes, & ex eius neglectu omnia mala metuentes. Ita ut tandem progreſſu temporis nomen venerabile(Iehovæ)ex omnium ore perierit, exceptis illis Patribus quorum Sacra Scriptura mentionem facit: etiam Sapientiſſimi præter ſtellas alium Deum non noverant. Ita mundus volvebatur donec natus eſt columna Mundi, Abraham, qui anno ætatis 48. per idearum naturalium conſiderationem, verum Mundi Rectorem, Deum ſuum cognovit, contra Idololatriam incolarum Vr Chaldæorum diſputavit, ipſorum ſimulacra confregit; tandem Rex ipſum occidere voluit, ſed miraculo liberatus in Canaan venit, in qua plurimos in veram viam duxit, qui deinde vocabantur בית אברהם *Domus Abrahami*. Maymon in *Hal. Avoda Zarah* cap.1. Vid. *Planetas*.

STERILITAS. De poculo tum contrà cùm pro ſterilitate Vid. *Schabbat* folio 109. 2. & 110. 1.

Rabbi

Rabbi Salomoh Gen. 4. 23.

אילונית *sterilis* est, quæ attigit annum vigesimum exceptis triginta diebus, & tamen nondum produxit duos pilos, & reliqua signa sterilitatis habet, quæ sunt אם אין לה דדין *Si nulla ubera habet*, אם מתקשה בתשמיש *Si difficilis est in hora commixtionis*, אם אין לה שיפולי מעים *Si nulla est ipsi declivitas*; & si tam crassa pollet voce ut à viro dignosci non possit. *Maymon. Hal.* אישות cap. 2. Alia sterilitatis signa circa ubera idem observat author, quæ in *cap.cit.* videre potes.

De sterili Viro Vid. *Eunuchus.*

STERNUTATIO. Vsque ad tempora Iacobi fuit homo עוטש ומת *Sternutans & moriebatur*; postea dixerunt homini sternutanti חיים טובים *sit Salutiferum*, & vivus mansit. *Tanchuma Gen.* 27. 1.

Qui sternutat inter edendum, vetitum est dicere ipsi אסותא *Salus*, propter periculum *Hieros. Berac.* fol. 10. 4. Sternutatio prodest sanitati *Beracot* fol.57.2. Nisi sternutationes essent, homo egereret necessitates suas in vestimenta sua, nam admonetur illo eiaculandi impetu ut satisfaciat naturæ, ne pudefiat. *Ben Sira Edit.Const.* fol.27.1. Quòd homines sternutando non ampliùs moriantur acceptum referunt precibus Iacobi. *Chaskuni* fol.68.ad *Genes.*48.1. *Cap. Eliesferis* cap.52.

STUDIA. Quicunque nigredine afficit vultum suum ob studium legis in mundo hoc, Deus faciem eius lucêre faciet in Mundo futuro. *Sanhed.* fol.100.1. מגמר בעתיקתא קשי מחדתא *Discere*

antiquum difficilius est quàm novum. Ioma f.29.1. In ſtudiis habendus unus præceptor, multitudo confuſionem parit, *Erubhin* c.5. Hinc irridebatur Ioſeph Bar Chaia כי מכוליה עלמא גמיר *Quod à toto mundo diſceret. Cholin* c.1. גמרא גמור זמורתא תהא *Doctrina perfecta (anticum est*; i.e. famam ubique ſpargit. *Beza* fol.24.1. Manetque fama poſt mortem ſecundùm dictum כל תלמיד חכם שאומר דבר שמועה מפיו בעולם הזה שפתותיו דובבות בקבר : *Ievamot* fol.97.1.

Studia noſtra facienda ſunt in Iuventute, quia tunc ingenium noſtrum ita eſt comparatum, ut quicquid ipſi imprimitur ſimile ſit לדיו כתובה על נייר חדש *Atramento ſcripto in Charta nova. Avoth* cap 4. Quamdiu quis quærit Sapientiam ſapiens eſt æſtimandus, כאשר יחשוב שמגיע עד תכליתה הוא סכל *Cùm autem putat ſe ad finem eius perveniſſe ſtultus eſt. Ibid.* שאלת החכמים חצי חכמה *Interrogare Sapientes dimidia Sapientia eſt. Miſch. Hapen.* Ornatiſſimus Vir Rod. *Rodolph* harum literarum peritiſſimus, & olim noſter præceptor, in Albo meo amicorum hanc elegantiſſimam de ſtudiorum utilitate ſententiam ex *Schabbat* fol.152.1. referente Elia in Thisbi apponere voluit. חכמים כל עוד שהם מזקינים חכמה נתוספת בהם ועמי הארץ כל עוד שהם מזקינים טפשות נתוספת בהם ; *Bonarum literarum ſtudioſi quò magis ſeneſcunt, eò quoque magis creſcunt in ſcientia: At illiterati & plebei quò magis ſeneſcunt eò magis quoque ſtulteſcunt.* De ſtudiis plures ſententias reperies apud *Cl. Buxtorf.* in *Florileg.*

SUGGESTUS. Quando in templo, ſcholis aut Synagogis,

gogis, legebant, orabant, benedicebant, ascendebant suggestum. De benedicentibus in suggestu Levitis Vid. Targum in *Cantic.* 3. 7. In *Sotah* folio 38 2. talis exstat Canon. *Omnis Sacerdos* שאינו עולה לדוכן *Qui non ascendit suggestum populo benedicturus transgreditur tria præcepta affirmativa.* Secundarius præceptor in scholis, qui primarii Doctoris doctrinam diligentius observabat, & ab auditoribus reposcebat vocatur ריש דוכנא in *Bava Bathra* folio 21. 1.

Suffitus definitur דבר שקוטר ועולה וריחו נודף *Res quæ fumat & ascendit, cuiusque odor fragrans est Kerithut* cap. 1. fol. 6. 2.

Moses non disertè expressit, quæ & quot aromata ad suffitum sacrum adhibêre debuerint, orali tamen traditione didicerunt ea esse undecim, nempe הצרי *Resina præstans,* הצפורן *Onyx,* החלבנה *Galbanum,* הלבונה *Thus,* מר *Myrrha,* קציעה *Casia,* שבולת נרד *Spica Nardi,* כרכום *Crocus,* קושט *Costum* הקלופה *Cortex odoratus,* הקנה *Calamus odoratus,* הקנמון *Cinnamomum.* (*eritut* ubi supra; *R. Salom.* in *Comm.* his secundùm *Maymon.* in *Kele Hamikd.* cap. 2. addidederunt מלח סדומית *Sal Somomiticum,* sive Bitumen, כפת הירדן *Ambram Iordanis,* & מעלה עשן Herbam quæ non ita nota est.

Quomodo solebant fumigare in cultu ordinario templi Vid. *Cultus.* De thuribulo Vid. *Templi vasa.* Nemo poterat bis suffitum adolêre, R. Chanina dicit, quia divitem facit, R. Papa verò illud ad benedictionem refert, quâ ut omnes fruerentur, novi semper ad hoc ministerium

antiquum difficilius est quàm novum. Ioma f.29.1. In ſtudiis habendus unus præceptor, multitudo confuſionem parit, *Erubhin* c.5. Hinc irridebatur Ioſeph Bar Chaia כי מכוליה עלמא גמיר *Quod à toto mundo diſceret. Cholin* c.1. גמרא גמור זמורתא תהא *Doctrina perfecta (anticum est*; i.e. famam ubique ſpargit. *Beza* fol.24.1. Manetque fama poſt mortem ſecundùm dictum כל תלמיד חכם שאומר דבר שמועה מפיו בעולם הזה שפתותיו דובבות בקבר: *Ievamot* fol.97.1.

Studia noſtra facienda ſunt in Iuventute, quia tunc ingenium noſtrum ita eſt comparatum, ut quicquid ipſi imprimitur ſimile ſit לדיו כתובה על נייר חדש *Atramento ſcripto in Charta nova. Avoth* cap 4. Quamdiu quis quærit Sapientiam ſapiens eſt æſtimandus, כאשר יחשוב שמגיע עד תכליתה הוא סכל *Cùm autem putat ſe ad finem eius perveniſſe ſtultus eſt. Ibid.* שאלת החכמים חצי חכמה *Interrogare Sapientes dimidia Sapientia eſt. Miſch. Hapen.* Ornatiſſimus Vir Rod. *Rodolph* harum literarum peritiſſimus, & olim noſter præceptor, in Albo meo amicorum hanc elegantiſſimam de ſtudiorum utilitate ſententiam ex *Schabbat* fol.152.1. referente Elia in Thisbi apponere voluit. חכמים כל עוד שהם מזקינים חכמה נתוספת בהם ועמי הארץ כל עוד שהם מזקינים טפשות נתוספת בהם: *Bonarum literarum ſtudioſi quò magis ſeneſcunt, eò quoque magis creſcunt in ſcientia: At illiterati & plebei quò magis ſeneſcunt eò magis quoque ſtulteſcunt.* De ſtudiis plures ſententias reperies apud *Cl. Buxtorf.* in *Florileg.*

Suggestus. Quando in templo, ſcholis aut Synagogis,

gogis, legebant, orabant, benedicebant, ascendebant suggestum. De benedicentibus in suggestu Levitis Vid. Targum in *Cantic.* 3. 7. In *Sotah* folio 38 2. talis exstat Canon. *Omnis Sacerdos* שאינו עולה לדוכן *Qui non ascendit suggestum populo benedicturus transgreditur tria præcepta affirmativa.* Secundarius præceptor in scholis, qui primarii Doctoris doctrinam diligentius observabat, & ab auditoribus reposcebat vocatur ריש דוכנא in *Bava Bathra* folio 21. 1.

SUFFITUS definitur דבר שקוטר ועולה וריחו נודף *Res quæ fumat & ascendit, cuiusque odor fragrans est Kerithut* cap.1. fol.6.2.

Moses non disertè expressit, quæ & quot aromata ad suffitum sacrum adhibêre debuerint, orali tamen traditione didicerunt ea esse undecim, nempe הצרי *Resina præstans,* הצפורן *Onyx,* החלבנה *Galbanum,* הלבונה *Thus,* מר *Myrrha,* קציעה *Casia,* שבולת נרד *Spica Nardi,* כרכום *Crocus,* קושט *Costum* הקלופה *Cortex odoratus,* חקנה *Calamus odoratus,* חקנמון *Cinnamomum.* (*eritut* ubi supra; *R. Salom.* in *Comm.* his secundùm *Maymon.* in *Kele Hamikd.* cap.2. addidederunt מלח סרומית *Sal Somomiticum,* sive Bitumen, כפת הירדן *Ambram Iordanis,* & מעלה עשן Herbam quæ non ita nota est.

Quomodo solebant fumigare in cultu ordinario templi Vid. *Cultus.* De thuribulo Vid. *Templi vasa.* Nemo poterat bis suffitum adolêre, R. Chanina dicit, quia divitem facit, R. Papa verò illud ad benedictionem refert, quâ ut omnes fruerentur, novi semper ad hoc ministerium

designati fuerunt. *Gemar.* ad *Ioma.* cap.2.

In aromatibus suffitus pugillandis admodum curiosi erant, hinc ut Summus Sacerdos illam accuratè disceret, pridie diei expiationis ducebatur in Conclave Abhtines, ut ibi in pugillatione se exerceret. Modus pugillationis recensetur à *Gemara Bab.* in *Ioma* cap.4. *Tribus digitis operuit Summus Sacerdos volam, & accepit pugillum; deinde ad craticulam aut patellam abrasit pollice quod suprà, minimo digito verò quod infra erat.*

Sadducæi in adolendo thymiamate innovationes introducere studuerunt. Vid. *Sadducai.*

Supplicia. Pœnæ quas inflixerunt iis qui licèt immundi ad sacrum cultum aut templum se ingerebant, sunt 1. מיתה ביד שמים *Mors per manus Dei*, 2. כרת *Excidium*, 3. מלקות *flagellatio*, 4. מכות מרדות *flagellatio ob rebellionem*, Vid. כרת in C. & *flagellatio.*

Supplicia capitalia quatuor Synedrio tradita sunt, *Lapidatio, ustio, supplicium gladii & strangulatio. Sanhed.* cap.7.

De Lapidatione vid. in L. Supplicium omnium gravissimum est lapidatio. Qui duplici supplicio tenetur graviori plectitur. *Sanhed.* cap.9.3.4. Omnes lapidati secundùm R. Eliesérem suspenduntur. *Sanhed.* cap.6. At Sapientes solummodò ad suspendium adiudicant Blasphemum & Idololatram *ibid.* & *Maym. Sanhed.* cap.15.

Vstio ita fit, Damnatus fimo ad genua usque immergitur, tum collo eius circundatum סודר קשה לתוך הרכה *linteum durum molli involutum,* hinc

hinc inde teſtes trahunt, donec aperiatur os eius, deinde ori eius infundunt liquetactum filum plumbi, quod deſcendens eius comburit inteſtina: hanc combuſtionem vocant *combuſtionem animæ*, & apud ipſos uſitatior fuit *combuſtione corporis* quæ appoſitis lignis fiebat. Vid. R. Levi in *Levit*. 10. Si comburendus moriatur in manibus ipſorum qui eum ſtrangulant, tum præcepto uſtionis nondum eſt ſatisfactum, ſed aperiunt os eius forcipe & metallum candens ori illiquant. *Sanhed*. c. 7. Hi decem rei ſunt combuſtionis. 1. Sacerdotis filia quæ ſcortata eſt. 2. Qui concumbit cum propria ſua filia. 3. Cum filia filiæ ſuæ. 4. Cum filia filii ſui. 5. Cum filia uxoris. 6. Cum filia filii eius. 7. Cum filia filiæ eius. 8. Cum ſocru ſua. 9. Cum matre ſocrus. 10. Cum matre ſoceri. *Sanhed*. c. 9.

Supplicium gladii vocatur הרג & fit duplici modo, Aliquando caput enſe ſecabatur כדרך שהמלכות עושה *Sicuti more Regio fieri aſſolet*, & in his regionibus in uſu eſt; Aliquando verò caput impoſitum trunco ſecuri præcidebatur, ut mos eſt Anglorum. *Sanhed*. cap. 7. Qui gladio puniuntur ſunt *Homicidæ*, Incolæ urbis ad idololatriam prolapſæ; Homicida qui proximum ſuum percuſſit lapide ferrove, *Sanhed*. c. 9.

Strangulatio Heb. חנק fiebat ut dum de uſtione, comburendum ſtrangulari diximus. De illa habent hunc generalem Canonem כל מיתה אמור' בתור' סתם חנק *Quando Scriptura non determinat pœnam, ſed ſimpliciter dicit morte morietur, illa pœna de ſtrangulatione intelligenda eſt.* Maym. Sanhed. cap. 14. Sequentes ſtrangulantur 1. Qui

matrem patremve pulsavit. 2. Qui animam ex Israele furatus est. 3. Presbyter refragator, vid. *Senex*. 4. Vates mendax. 5. Qui vaticinatur in nomine idoli. 6. Qui cum alterius uxore concumbit. (at Ioh.8 5. volunt adulteram ex lege Mosis esse lapidandam? Vid. *Adulterium*. ubi hæc difficultas solvitur.) 7. Qui familiam Sacerdotis falsò detulit. 8. Qui cum ea concumbit. *Sanhed*. cap.10.

Quod Suspendium attinet illud non nisi in lapidatis exercebatur; hoc modo. Trabs in terram depangitur, ex qua lignum extat, deinde revinctis manibus lapidatus suspenditur, & statim iterum tollitur, nec pernoctare sinunt: nisi quis id faciat honoris causâ ut paret ei capulum & involucra: sepeliebantur autem ordinariè in duobus Sepulchretis à Synedrio constitutis, ex quibus ossa ipsorum, consumptâ carne, iterum in sepulchra patrum ipsorum deferebantur. *Sanhed*.cap.6. Secundùm Sapientes fœmina non suspenditur, sed solummodò mas. *ibid*. *Simeon* Ben Schetach suspendit 80. veneficas Ascalone unâ die *Hieros. Sanhed*. fol.23.3. & *Bab.Sanhed*. fol.44.2. In quo processu duo præcipuè notanda; *Unum* est, quod Simeon illas 80. mulieres supplicio suspendii puniverit, quod supplicium tamen in mulieribus exerceri non debuit, uti modò diximus & insuper apparet ex tract. *Sotah*. Alterum verò est quòd Synedrium nunquam debuerit plures unâ die condemnare nisi velit חבלן *perdendi avidum* audiri; licebat quidem Synedrio, ut notat *Maym. in Sanhed*. c.14. singulis diebus aliquem suppli-

cio

cio afficere, & etiam condemnare; sed illum unitatis numerum in condemnatione transilire non debuit. At Simeon iudicavit, condemnavit, & supplicio affecit 80. homines unâ die. Huius extraordinarii processus ratio tamen in promptu est: processerant enim fœminæ Israeliticæ ad talia flagitia, & tantopere ad veneficia proruperant, ut necessarium omnino esset durum quid לפי שעה *pro temporis ratione*, contra illud corruptum seculum decernere. Eas itaque suspendit ad exaggerationem exempli, & ad rem publicandam: atque hoc uno eodemque die, ne earum cognati aut alii homines, ad illas liberandas conspirarent.

Ceremoniæ ante & post supplicia adhibitæ sequentes fuerunt. 1. Deliberatio Iudicum debebat esse longa & matura. 2. Rei accusati collocabantur coram iudicibus in loco eminentiori, unde videri & audiri poterant, & testes accusantes è regione. Vid. 1. Reg. 21. 9. 10. hoc adhuc in usu in Anglia. 3. Iudices & testes imponebant manus suas capitibus damnatorum, & dicebant, *Sanguis tuus sit super caput tuum*. Confer *Matth.* 27. 25. 4. Damnatum præcedebat præco Vid. *Lapidatio*. 5. Antequàm damnatus occideretur, tenebatur confiteri sua peccata. 6. Antequàm educeretur amarus quidam potus dabatur damnato היוצא ליהרג משקין אותו קורט של לבונה בכוס של יין כדי שתטרף דעתו: *Ei qui ducitur ad mortem, prabetur granum thuris in poculo vini, ut alienetur mens eius, & ille ita pœnam minus sentiret. Maymon. Sanhed.* cap. 13. Christo etiam dederunt ἐσμυρνισμένο

οἶνον *Marc.*15. sed ipsum non sumpsit, uti nec acetum cum felle mistum quod milites ad illudendum præbuerunt *Matth.* 27.34. 7. Omnia instrumenta, ut gladius quo aliquis fuit decollatus; arbor in qua aliquis fuit suspensus, linteum quo aliquis fuit strangulatus &c. fuerunt igne consumpta; ne aliquis postea diceret, hoc instrumento N. N. fuit interfectus. Vid. *Misna* & *Maym.* in *Sanhed.* 8. Extra urbem damnati puniebantur, ne Senatus videretur cædibus delectari, atque ut tractu temporis argumento innocentiæ reperto, posset liberari reus. Vid. Gloss. *Bab. Sanhed.* fol.42.2. Christus quoque extra Castra ad Crucifixionem deductus fuit. Interim tamen eius supplicium quoniam à tribunali Ethnico inflictum fuit in multis à Iudæorum more discrepabat.

1. Enim flagellatus fuit, qui mos erat Romanis respectu crucifigendorum Vid. *Ioseph* de *bello* lib.2. cap.25.

2. Cum Christo duo Latrones fuerunt damnati, at ut iam innuimus אין דנין שנים ביום אחד *non iudicant duos eâdem die*, si legitimè condemnatio procedere debet. *Sanhed.* c.6.v.4.

3. Suspendendum non adegerunt ad suspendium, nisi propè adesset occasus solis, *Gemara* ibid. at Christus de capite iudicatus ante meridiem & meridie ad crucem actus. Ordinariè Synedrium suas incepit sessiones à tempore Minchæ matutinæ, & cum Mincha vespertina finiebat, & hac ratione exequutio iudicii ordinaria statim post finitum consessum sub vespera fiebat, ne esset עינוי הדין i. e. ne condemnatus

tus longâ morâ affligeretur & languesceret, vid. Gloss. in *Sanhed.* fol. 35. 1. Interim Christus secundùm Marcum *Hora tertia* ad supplicium abigitur planè eo tempore quo Patres conscripti se ad Chagigæ festivitates parare debuissent. (Vid. *Pascha.*)

4. Iudæi secundùm *Gem.* sup. cit. ממיתין אותו ואחר כך תולין אותו *Damnatum primò morte affecerunt, & deinde in arbore suspenderunt; at mos Romanorum erat primò suspendere, & inde morte mulctare.* Sic Christus primò in arbore fuit suspensus.

5. Eductos ad supplicium non apertè luxerunt, si scilicet Synedrium pœnam infligebat. Vid. *luctum.* At Christum luxerunt apertè. *Luc.* 23. 27. Vna ratio discrepantiæ potest esse, quia interfectus fuit מהמלכות *à Romanis*, quô casu האבלות *luctus* licitus fuit. Altera ratio esse potest, quia secundùm *Gloss.* in *Sanhed.* c. 6. v. ult. vulgò à Synedrio interfectos non publicè planxerunt, *ut eius vilificatio*, cùm nemo eum apertè plangeret, *accresceret in interfecti expiationem.* At qui Christum planxerunt meliùs de persona Christi edocti fuerunt. Sciebant summam eius iustitiam & integritatem expiatione opus non habere.

An Pœna כרת fuerit forensis an Θεήλατος vid. כרת in C. de vero sensu כרת & quotupliciter usurpetur vid. Cl. Heidegg. *Exerc.* de *Vita Patriarch.* pag. 64.

Suilla Caro Vid. *Porcos.*

Synagogæ non ædificari debuerunt nisi ubi essent decem literati, legis studiosi בטלנין *otian-*

res, nullis mundanis negotiis diſtricti ſed ubi decem tales reperiuntur neceſſariò exſtruenda eſt Synagoga. *Maymon Tephillah* cap. 11. talis locus deinde vocatus fuit עיר גדולה *Vrbs magna* &c. (vid. *Urbes*) Cur autem decem requirantur legis ſtudioſi ut ibi eſſe poſſit Synagoga, rationem reddunt in *Sanhed.* cap. 4. 6. quia עדה היא עשרה *Omnis congregatio conſtat è decem, ut colligitur ex Num. 14. 27. nam deme Ioſuam & Calebum & reſtant tantùm decem.*

Ex his decem viris 1. tres Magiſtratum geſſerunt, & vocabantur בית דין של שלושה *Conſeſſus triumviralis*, qui in genere Synagogæ res procurabant, de minoribus litibus ſententiam dicebant, vid. *Sanhed.* cap. 4. 1. 2. Hi in Novo Teſtamento vocantur ἀρχισυνάγωγοι.

2. Vnus ex his decem erat publicus Synagogæ miniſter, cuius officium erat publicè orare, de lectione legis curare, aliquando etiam concionari. Hunc communiter vocant שליח צבור τὸν ἄγγελον τῆς ἐκκλησίας, vel חזן הכנסת ἐπισκόπον τῆς ἐκκλησίας. ἐπισκόπον autem ſive ſuperviſorem ipſum vocarunt ſecundùm *Aruch* in חזן, quia ei *incubuit animadvertere quomodo lector legeret, & quoſnam ille evocaret ad legendum.*

3. Poſt hunc conſiderandi veniunt tres פרנסים *Eleemoſynarii*, quibus cura pauperum erat; duo ex illis vocantur שני גבאי צדק *Exactores Eleemoſynæ*, (vid. *Eleemoſ.*) non conſtituunt pauciores quam tres פרנסים, nam cùm iudicia pecuniaria tranſigantur à tribus, multò magis hæc, quæ vitam ſpirant à tribus fieri

debent.

debent. *Hierof. Peah.* folio 21. 1.

4. Octavus ex hoc decemviratu fuit התורגמן *Interpres*, qui verſiculatim vernaculè reddebat quæ legebantur è fonte Hebræo. Ipſum inſtituit Eſras poſtquàm populus in captivitate Babylonica ita Chaldeæ aſſueverat linguæ ut Hebræam non niſi cum difficultate intelligeret; vid. *Hierof. Megillah* fol. 7. 4. de Canonibus huius lectionis vid. *Lectiones* in L.

5. Nonum & decimum Cl. Leigtfootus exiſtimat fuiſſe *Scholarcham Theologum & eius interpretem.*

§. In Synagoga conventum eſt die ſecundo & quinto ſeptimanæ (de Sabbatho enim nulla eſt quæſtio) quos dies deinde ימי הכניסה nominarunt, & fuerunt ex inſtitutione Eſræ *Hierof. Megillah* fol. 75. 1. *Bab. Bava Kama* f. 82. 1.

§. Antiquitus ædificabantur Synagogæ in agro *Gemar.* in *Beracot* fol. 2. 1. R. Aſcher in eundem tractatum fol. 69. 3. ſed ſequentia tempora eas in urbes invexerunt.

§. Vnuſquiſque temporibus ad orationes ſtatis frequentare debet Synagogam; Qui non orat cum congregatione vocatur שכן רע *vicinus malus. Maymon in Tephillah* cap. 8. Hinc nemo debet Synagogam præterire tempore orationum, niſi quid oneris in humeris portet; aut niſi ſint plures in eadem urbe Synagogæ, nam tunc exiſtimari poteſt eum ad aliam proficiſci &c. Si verò capite geſtet Phylacteria, tum ei præterire permiſſum eſt, eò quod illæ teſtentur eum non immemorem eſſe legis. *Maymon Tephillah* cap. 6. *Beracot* fol 8. 1.

§. Diebus in quibus conventum est in Synagoga Minister Ecclesiæ septem, quos sibi visum est, ad lectionem evocat. Sacerdotem primò, deinde Levitam si modò adessent & post hos quinque Israelitas; sic Christus ad lectionem vocatus fuit *Luc.*IV.16. Aliquando etiam in Synagoga cathechizabant. Gloss. in *Bab. Beracot* fol.17.1.

§. In Sabbatho post prandium ibant ad בית מדרש *Prælectionem Theologicam* in qua aliquis Doctor auditoribus aliquid traditionale prælegebat & exponebat. Gloss. in *Bab. Beracot* fol.17.1. non quidem clarâ voce rem efferens, sed leni susurro Hebraicè in aurem interpretis mussitans, qui deinde id sonorè sermone vernaculo populo enuntiabat; ita *Rabh* fuit loco interpretis R.Schillæ, cùm alius nullus adesset *Gloss.* in *Bab.Ioma* fol.20.2. Confer *Matth.*x.27. De quæstionibus propositis cum R. Eliefer filius Asariæ ad principatum fuit promotus vid. *Bava Metzia* fol.59.2.*Sotah* cap.5. R. Eliefer filius Hyrcani in Beth Midrasch suas quæstiones thesium nostrarum instar suspenderat. De quæstionibus agitatis cùm R. Gamaliel à præfectura amoveretur Vid. *Hieros.Berac.* fol.7.4. *Taanith* fol.67.4. *Bab. Beracot* fol.27. Dum interpres sic perorabat sedit populus in terra, Gloss. ad *Bab.Sanhed.*fol.7.2. ad verba, *Ne incedat index super capita populi sancti.* Ad quorum verborum dilucidationem Nota, quòd ille qui seriùs in Synagogam veniebat, & classes illic ad pedes Doctoris sedentes circumibat, visus fuerit quasi per condiscipulorum suorum capita ince-

incedere, quod vituperio fuit, & talis vocabatur פוסע *Megillah* fol. 27.2. tardè venientem vero vocant פושע in *Beracot* fol. 43.2.

§. Synagogæ sexaginta & quadraginta erant Hierosolymis, quarum unaquæque habuit בית ספר למקרא *Domum libri pro scriptura*, id est, locum ubi legebatur Scriptura. Et בית תלמוד למשנה *locum ubi docebantur traditiones*. Vid. *Megillah* fol. 73.4. *R. Salomoh* in *Esai*. 2.1.

Alexandriuorum Synagoga Hierosolymis erat celebris, de illa loquuntur in *Hieros. Megillah* fol. 73.4. *Eleazar Ben Zadok accepit pretio Synagogam Alexandrinorum, atque in ea opera necessaria peregit. Alexandrini de suo illam exstruxerant*. Erant autem illi Alexandrini *artifices ærarii* צורפי נחושת, & in templi usum si quid faciendum erat opera sua elocabant. Vid. *Iuchas*. fol. 26.2. *Bab. Megillah* fol. 26.1. *Erachin* fol. 10.2.

§. Si incolæ alicuius civitatis vendiderint aliquam plateam, ex illa pecunia Synagogam ædificare possunt, sed non vice versa. Non vendunt Synagogam nisi sub hac conditione, ut si velint, illam iterum habêre possint. Videntur Synagoga ad quasvis usus, præter quatuor, non venditur ut sit balneum, aut officina coriarii, nec ad lotionem aut ut ibi sit congregatio aquarum. Si vastata fuerit Synagoga in ea lugêre non licet; nec funus in ea suspendere, vel explicare retia, vel fructus super tectum eius expandere, nec per eam transire compendii causâ. *Megillah* cap 3.2.3.

SYNEDRIUM. Præceptum de Synedriis obligabat

solummodò quandiu Iudæi fuerunt in terra Sancta. *Maymon.Sanhed.*cap.1.

§. Hierosolymis erant tria Synedria; Primum erat *Synedrium magnum* סנהדרין הגדולה sedens in *conclave Gazith* (v.s.l.) & membra habens 71. Secundum erat in porta atrii Israelis, alterum verò בפתח הר הבית *in porta atrii gentium*; & hoc & illud senatores habebat XXIII. Extra Hierosolymam, in reliquis civitatibus etiam constituta erant בתי דינין *Iudicia* vel Sanhedrin modò 120. incolas locus habuerit, aliàs ipsis suffecit *triumviratus*. Ratio verò cur ad Synedrium XXIII. constituendum requiratur numerus 120. hæc est: quia *primò* 23. esse debent iudices, *secundò* tres series coram iudices sedentes numero 15. *tertiò* decem בטלנין של בית הכנסת *cultu Synagogæ vacantes*. *Quartò* duo Scribæ. *Quintò* duo חזנים. ἄγγελοι τῆς ἐκκλησίας sive ἐπίσκοποι τῆς ἐκκλησίας. Duo item qui possint aliquam habere litem, duo testes, & duo qui testes falsi redarguere possint; tres qui Eleemosinas possint exigere & erogare. Vnus qui sit medicus, alius qui artifex, alius qui scriba, & unus qui fungatur officio Ludimagistri: qui omnes nisi ex numero 120. exsculpi non possunt. *Maymon Sanhed.* cap.1.

§. In Senatum legebantur nobilissimi quique arte & doctrinâ celebres, moribus & legitimâ ætate prædıti. Quoad *ortum* legebantur ex Sacerdotibus, Levitis, ישראל המיוחסין הראוין להשיא לכהונה *Israelitis quorum nobilitas ipsos aptos reddebat cum Sacerdotibus affinitatem contrahendi. Maymon Sanhed.* c.2. *Doctrinam* quod attinet,

attinet, debebant esse viri דיעה מרובה *Scientia perfecta & multi iuga*, debebant scire 70. linguas, *Arithmeticam, Medicinam, Astronomiam, Astrologiam, Divinationes & Magicas artes,* item *cultus Idololatricos* &c. ut de his omnibus accuratum edere possent iudicium. *Maym.*l.4. Quoad *staturam, Mores & ætatem* secundùm eundem authorem requirebatur 1. ut essent liberi ab omni vitio corporis, hinc claudi, lusci, monoculi erant incapaces huius supremæ functionis. 2. ne essent nimis senes, senes enim sæpè solent repuerascere, deinde יש בהן אכזריות *ad crudelitatem* magis vergunt quàm ad humanitatem. 3. Ne essent Eunuchi ob eandem rationem. 4. Sed essent Patres liberorum, quia tales iudicabantur magis inclinare ad clementiam. *Maymon. ibid.* Quoad reliquas qualitates iudicum Vid. *Exod.*18.21. *Deut.*1.13.16. *Summus Sacerdos* etiam potuit in Synedrium legi אם היה ראוי בחכמה *modò Sapientiâ præditus esset*. Rex verò non potuit membrum Senatus esse, שאסור לחלוק ולמרות את דברו *quia prohibitum est ipsi in sententia dicenda contradicere. Maymon* ubi suprà. Cæremonia quâ hi seniores fuerunt electi & confirmati erat סמיכה χειροθεσία quæ fiebat carmine citato quod sonat הרי את סמוך ויש לך רשות לדון אפילו דיני קנסות *Ecce manus tibi imposita est, daturq; potestas tibi iudicia exercendi etiam criminalia.* Vid. *Impositio manuum* &c. & *Maymon.Sanhed.*cap.4. Hi iudices promoti iam ante per aliquod tempus fuerunt separati ab aliis hominibus tali modo; *Tres ordines Candidatorum* (h. e. expectantium qui erant in

singulis ordinibus viginti tres) *coram synedrio sedebant. Horum quisque suum servabat locum. Si quem promoveri necessitas exigeret ex primo ordine, is capiebatur. Tum primus secundi ordinis in primum ascendebat, ex tertio item in secundum; Denique ex cœtu delectus aliquis in tertio ordine non quidem in locum primi, sed sibi convenientem collocabatur. Sanhed.* c.4. §.4. *Maym.* c.1.

§. In Synedrio tria officia præter cætera admodùm honorifica fuerunt;

Primum erat principis הנשיא qui alias etiam מופלא dicitur propter insignem eruditionem quâ præditus esse debebat: eius definitio est בעל הדרש ומלמד תורה ברבים *Ille qui legis publicè interpretandæ authoritatem habet.* Quando in consessum ingrediebatur; non solùm capita aperiebant, sed & assurgebant, sicuti docet Mischna *tract. Horaiot.* cap. III. *Principe intrante omnis assurgit populus, nec iterum occupat loca nisi id dixerit.* Quando Princeps è vivis discesserat, nudabant humerum utrumque, palàm in foro non spatiabantur, sed mœsti apud familiares sedebant, ut refert *Rambam* in *Hal. Ebhel.* sepultura eius non vulgaris erat, comburebatur enim suppellex eius lignis odoratis condimentisque; *Avoda Zarah* p. II. *Quemadmodum cremant propter reges, ita etiam propter Synedrii præsides: Quid autem comburunt? Lectum & utensilia ipsorum. Historia est; Onkelosum Proselytum propter R. Gamalielem 70. minas Tyrias combussisse.*

Secundum munus in Synedrio fuit אב בית דין; *Patris Senatus*, qui sedebat ad principis dexteram;

ram; & eo abſente præſidebat: definitio eius eſt הגדול שבדייניך והדינין נפסקין על פיו *Iudicum anteceſſor, cuius ore lites deciduntur*; ſubintellige, ſi abſit princeps. Honore etiam magno proſequebantur ipſum, ſed tamen non æquali cum Principe; quando enim intrabat ſenatum duabus ſolùm ſurgentibus lineis excipiebatur, illis ſcilicet inter quas progrediebatur; contrà princeps Senatus ab omnibus ſurgentibus ſalutabatur. Item, Patre Senatus mortuo non humeros ſed ſolùm ſiniſtra denudabant brachia; inſuper autem Academiæ vel Scholæ, quæ in illa urbe erant, vacabant, &, qui anteà Meridionalem locum obtinuerat, nunc ad ſeptentrionalia pulpita demigrabat.

Tertium honoris gradum poſſidebat ille quem κατ' ἐξοχὴν חכם *Sapientem* vocarunt; ille fuit ordinariè הגדול שבחכמים *Doctorum præſtantiſſimus*, cum quo de agendis cõmunicabant ut perito ſenſuum & rationum legis. In Senatu al lævam principis ſedebat: ingrediens verò ita excipiebatur, ut unus ſurgeret alter verò ſederet.

Minores Synedrii officiarii erant *Scribæ* & *Lictores*. De Scribis loquitur *Sanhed.* c.4. *Synedrium erat* כחצי גורן *inſtar areæ dimidiatæ orbicularent unus alterum contueri poſſet. Coram illis à dextra & læva ſtabant duo ſcribæ, qui abſolventium & condemnantium annotabant ſententias* &c. De illis etiam fit mentio in *Schabbat* fol.56. 1. Lictores triplici inſigniuntur nomine, שוטר, מגגדא, סרדיוט De *Schoterim* ſonat locus *Maymon.Sanhed.* cap.1. שוטרים ſunt חובטין גולייריב

במקלות על פי השופטין לכל מי שאינו שומע *Lictores qui bacillis feriunt iussu iudicum inobedientes, proficiscuntur hi per vices & plateas, & diversoria, de ponderibus & mensuris curantes: verberantque pravè agentes. Ast omne ipsorum opus est ex præscripto iudicum. Quemcunque malè agentem vident, ad iudices adducunt* &c. Ex quibus apparet falli *Bertramum Rep. Heb.* cap.5. quando vult שטרים vocari illos *qui peritiores fuerunt & consultiores rerum indicandarum reliquis senioribus.* Et si ad hoc evincendum non sufficit dictum citatum, Vid. insuper *Mosen Cotzaum* ad *Deut.* XVI. *Iudices*, inquit, *sunt senatores, qui decidunt causam*, & שטרים הם הרודים את העם אחר מצותם במקל ורצועה *Schoterim sunt illi qui regunt populum ex illorum præscripto cum bacub & loro.* Vno verbo Schoterim Latinis sunt *executores*, & Græci illos vocarent ἐκβιβαστὰς κ πράκτορας. De סכדיוט loquuntur in *Bab. Schabbat* fol.32.1. Quicunque in Plateam egrediur דומה בעיניו כמי לסרדיוט *de se reputet ac si iam raderetur lictori:* Gloss. *facilè enim in aliquam incidere potest litem.* De מנגרא Glossa loquitur in *Bab. Ioma* fol.15 1. *quòd sit lictor Synedrii qui flagellat.* Romani lictores suum munus circumstantiis quibusdam oculis hominum magis ingerebant quàm Iudæorum ministri: Romani enim erant municipes, conditione liberi, togâ ut reliqui Quirites utentes, sicuti ex Cicerone ad Pisonem apparet; *Togula ad portas lictoribus præsto fuerunt, quibus illi acceptis sagula reiecerunt.* At Iudæos discrimen aliquod personarum habuisse, & conditionem in ministris publicis legen-

legendis respexisse, non constat. Huic adde lictorem Romanum in publicum præcessisse cum insignibus, maius quid simplici מקל *baculo* præferentibus, illa erant fasces & virgæ; & si Dictator aliquis absque provocatione creatus erat, iussit ipsius Maiestas & in urbe fascibus iungere totidem *tacito terrore secures*. De simili magnificentia lictorum Synedrii quantum scio, nobis nihil relatum est.

§. De tempore sessionis Synedrii audiemus ipsum *Maymonidem* in *Sanhed.* cap. 3. *Quoto tempore sedent iudices in iudicio? Synedrium minus & consessus triumviralis, sedent à finitis precibus matutinis, usque ad finem horæ sextæ: At Synedrium magnum sedet à sacrificio iugi matutino, ad sacrificium iuge pomeridianum. Atque Sabbathis & diebus festis sedit in* בית מדרש *Sacello, quod erat in atrio gentium.* De conclavi Gazith in quo aliis temporibus sedebat vid. *Conclave.*

De sessione ipsa pergit *Maymon*; *Synedrium* LXXI. *non necesse habet ut sedeant omnes in loco suo qui est in templo. Cùm verò necesse est ut congregentur omnes, congregantur omnes. Ast aliis temporibus, qui propria habet negotia, propriis negotiis vacet & tum redeat. Hoc proviso, quòd non deficiat quid de numero viginti trium considentium continuò per totum tempus sessionis. Si cui necessariò sit exeundum, circumspiciat an collegæ sui sint viginti tres: si sint, exeat; sin minus, expectet usquedum introeat alter.*

§. De actionibus Synedrii & earum modis Vid. *Iudicia. Supplicia.* הכחשה. *Causa pecuniaria.* בדיקה.

§. De Synedriis & conſeſſibus quibuſdam præſtantioribus Vid. *Conſeſſus.*

§. Diſcipulus Sapientis eſt ſuſtentandus à concivibus ſuis. *Bab.Ioma* fol.72.2. Sic promotus in profecturam Synedrii à Synedrio eſt ſuſtentandus & locupletandus. Vid. Gloſſ.in *Bab. Taanith* fol.21. Eligebant in præfecturam Synedrii non tam illum qui opibus aut dignitate antecelleret, quàm qui doctrinâ ac ſcientiâ: ita Hillel promotus fuit ad cathedram Synedrii, quia dubia quædam de Paſchate ſolvere potuit. *Hieroſ. Peſachin* fol.33.1. ſæpius etiam Summus Pontifex & Sacerdotes cùm is dignitate præcelleret & iſti numero, acta in Synedrio præ omnibus aliis promoverunt, & omni nervoſitate proſequuti ſunt, ut patet in actis Synedrii circa *Chriſtum*, *Paulum* & *Stephanum.*

§. Ex occaſione verborum *Iohan.* XVIII. 31. Quando Iudæi dicunt Ἡμῖν οὐκ ἔξεστιν ἀποκτεῖναι οὐδένα &c. diſputari poteſt, qualem Synedrium tempore Chriſti authoritatem habuerit, nam his verbis fatentur ipſi ſe capitale iudicium exercêre non poſſe, & idem inſuper faciunt in *Hieroſ. Sanhed.* fol.24.2. *Traditio quadraginta annis ante vaſtatum templum ablata ſunt iudicia capitalia ab Iſraele:* Quæritur, quomodo illam poteſtatem amiſerint? Non probabile eſt Romanos ipſos poteſtate illâ privaſſe, quomodo enim Pilatus ad ipſos dicere potuiſſet; *Accipite eum, & ſecundùm legem veſtram iudicate eum.* Seriò loquitur, iocari aut iis irrideri non vult. Nos rem ita ſe habuiſſe credimus. 1. Certum eſt quòd ante Chriſti & circa ipſius tempora tam

tam ſtolida fuerit lenitas Synedrii circa iudicia capitalia ut nunquam ferme iudicium capitale exercuerit, præcipuè ob hanc rationem, quia horrendum videbatur Iſraelitam de ſemine Abrahami interficere. Sic *Bava Metzia* fol. 82.2. inſurgit *Ioſua ben Korcha* in *R. Elieſerem qui ceperat fures*, dicens *quouſque tu tradis populum Dei noſtri ad occiſionem? relinque ſentes eradicandos Domino vineæ.* Huic fures erant populus Dei, relinquendi Dei iudicio, noli eos tangere. De tali lenitate quoque ſonat locus in *Maccoth* fol.7.1. *Synedrium à quo vel unus pleEtitur morte intrà ſeptennium vocatur* חבלנית *Deſtructorium. R. Eleaſar dicit, imò à quo vel unus intra ſeptuaginta annos.*

2. Hac ratione factum eſt,ut non ſolùm omnibus vitiis laxata fuerit habena, præcipuè cùm accederent latrocinia militum, ut à Synedrio nec de incertis nec certis cædibus inquiſitio fieri potuiſſet, ita enim creverat ſcelerum vis, ut leges ſilêre debuerint; *Tunc itaque cùm multiplicati eſſent homicidæ ceſſavit decollatio vaccæ rufæ. Sotah* fol.47.1. *Et cùm ſub templo ſecundo multiplicati eſſent palam adulteri, diſſolvit & abrogavit Synedrium probationem adulteræ per aquas amaras. Maymon* in *Sotah* cap.3.

3. Synedrium verò quandiu ſedit in conclavi *Gazith* in ipſo atrio Iſraelis coram altari, ipſa ſanctitate & maieſtate loci quaſi obligabatur ad rigidam iuſtitiam adminiſtrandam. Senatores itaque ut reatum effugerent, locum ſeſſionis commutarunt à conclavi Gazith בחניות *in Tabernas*, quæ quidem quoque erant in

monte templi, ſed non ita propè apud Maieſtatem divinam ac in conclavi *Gazith*. Statim itaque ac Synedrium non amplius ſedit in Conclavi Gazith ceſſarunt דיני קנסות *Iudicia mulctativa* non ſolùm Hieroſolymis ſed & in tota terra Iſraelitica. Hoc nos docet *Avoda Zarah* fol. 8. 2. *Chetubhot* fol. 30.1. & Gloſſæ in utrumque loc. & hæc itaque eſt ratio conſopitæ Synedrii authoritatis. Verba ergò ex Evangeliſta allata ita per paraphraſin ſonant. *Noſti ò Pilate, prædeceſſorum noſtrorum lenitate & hoc ſeculo malorum fertiliſſimo, ita noſtram authoritatem propter intractabilem Sicariorum & latronum nequitiam vacillare, ut à ſanguine & ſuppliciis nobis abſtinendum ſit.*

§. An autem Synedrium in conclavi Gazith nunquam redierit, ita definiri non poteſt: quantum ex Gloſſa in *Chetubhot* fol.30.1. patet, dicere poſſumus ipſum aliquando rediiſſe, ſed nunquam משום דיני נפשו׳ ברצ׳ח׳ *propter capitale iudicium in cauſa homicidii.* Tandem verò deſtructo templo & rebus conclamatis, ivit Synedrium Hieroſolyma Iafnen: Iafne Vſcham: Vſchâ Schepharamam: Schepharamâ Beth Schaarim: Beth Schaarim Tſipporin: Tſippori Tiberiada. *Bab. Roſch Haſchana* fol.31.1.

T.

DE TABERNACVLORVM feſto Vid. apud *Feſtum.*

TABERNÆ החניות erant in monte templi, & in illis ſedit aliquandiu Synedrium. *Roſch Haſchana* fol.31.1. *Avoda Zarah* fol.8.2. *Chetubhot*

thubhot f.30.1. §. In monte Oliveto erant duæ cedri, sub una earum erant quatuor Tabernæ, ubi vendebantur omnia ad purificationes necessaria. *Hieros. Taanith* fol.69.2. illæ tabernæ in *Hierof. Berachot* fol.16.1. vocantur חניות בני חנן *Tabernæ filiorum* חנן *Chanan.* in *Bab. Mezia* fol.88.1. verò חניות של בית חינו Tabernæ à Beth Heno, & si rectè auguramur Bethaniæ, in qua tam frequenter versatus Christus.

TEMPLUM HIEROSOLYMITANUM.

§. Nomina templi varia sunt, vocatur בית המקדש *Domus sanctuarii*, היכל *Templum*, בית הבחירה *Domus electa*; בית העולמים *Domus seculorum*, quia ex illo non fuit translata arca, sicuti ex Gilgal post annos 24. ex Siloh post 369. ex Nob post 13. ex Gibeon post annos 50. nominatur insuper מעון, ut in *Cheritut* cap.1.v.7. *Ketubhot* cap.3. *Tosapht.*

§. Ædificatum fuit templum in monte *Moriah*, de quo vid. *Montes.* Spatium in quo stabat templum erat חמש מאות אמה על חמש מאות אמה *Quingentorum cubitorum super quingentis cubitis*, id est perfectum quadratum quod in summa continebat 2000. cubitos. *Middot* c. 2. Murus qui hoc cingebat spatium ex pulchris exstructus erat lapidibus: *Ioseph.* de *bello* lib.5. c.14. כותל המזרחי *Murus Orientalis* ultra 6. cubitos altus non erat, ut Sacerdos comburens vaccam rufam in monte Oliveto, in Sanctuarium suprà hunc murum introspicere posset, at depressio illa muri non erat in omnibus eius partibus, sed tantùm in illis quæ respondebant portæ Orientali. *Middot* c.1.sect.1.& c.2.

§. De Portis templi Vid. *Portas.*

§. Intrà Murum montis templi erant porticus in quibus poterant tempore pluviæ & caloris ambulare. Vid. *Porticus.* De his porticibus fit mentio in *Schabbat* fol.6.& fol.13. *Maymon* in *Beth Habech.* c.5. *Ioseph.* de *bello* lib.5.c.14.

§. In vel circa has porticus erant החנות *taberna* (V.f.l.) in quibus thus, oleum & sal vendebantur; & ne hoc nimio fieret pretio constituti erant quidam inspectores, de quibus *Aruch* in אגרדמין.

§. Structura templi Hierosolymitani à Salomone ædificati ex Sacra Scriptura patet, quare nos hic præcipuè ea dicemus quæ respiciunt templum ab Herode exstructum. Occasio cur Herodes illud opus susceperit, erat, quia Senatores Synedrii interfecerat tempore Schāmæi & Hillelis, & hoc horribile factum aliquo beneficio expiare voluit. Vid. *Baba Ben Butah.* Tali itaque animi alacritate hoc opus aggressus est, ut templum fecerit μείζω τε τὸν περίβολον καὶ πρὸς ὕψος ἀξιοπρεπέστατον *largiori & ampliori circuitu, altitudine præstantius, & novis fundamentis instructum.* *Ioseph. Antiq.* lib.15.cap.14. Anno ante natum Christum nono hoc ædificium fuit ad Colophonem perductum; octo annos ad ædificandum insumserunt, in quibus si *Iuchasin* credendum fol. 19. nunquam illo in loco pluvia decidit, ne opera impedirentur. De huius ædificii magnificentia loquuntur in *Succah.* cap.5. in *Gemara.* *Qui nunquam Hierosolymam vidit in gloria sua, nunquam vidit elegantem urbem; & qui nunquam vidit Sanctuarium, nunquam*

quam vidit pulchrum ædificium.

Huius templi mensura in longitudine habebat 200. cubitos & 100. cubitos in altitudine. *Middot* cap.4. repræsentabat formam Leonis, anteriora enim magis extendebantur quam posteriora. *Middot ibid. Maymon* in *Beth Habbech.* cap.4.5. Murus eius erat exstructus מאבני שש כחלא *ex lapidibus marmoreis pulcherrimis colorum venis diversificatis*. Gemara in *Succah* c.5. Vid. etiam *Ioseph. Antiq.* lib.15. c.14.

Fundamentum האוטם *muri* quod erat structura oppilata, extra terram prominebat altitudine sex cubitorum: sequebatur murus altitudine 40. cubitorum, (cuius lapides ita dispositi erant ut repræsentaverint אויתא דימא *Vndas maris. Gemara* in *Succah* cap.5.) Deinde erat כיור אמה *trabs inferior contignationis*, obducta auro & figurata pulchris figuris latitudine & altitudine cubiti. [Aruch in כיור.] אמתים בית דילפה *Canalis ad pluviam derivandam duorum cubitorum.* אמה תקרה *locus coassationis contignationis unicus cubiti.* אמה מעזיבה *Contignatio ipsa* unius cubiti. In medio deinde surgebat העלייה *Cœnaculum* altitudine quadraginta cubitorum, quod directè erat suprà Sanctum & Sanctissimum. Hoc Cœnaculum etiam habebat הכיור trabem contignationis & canalem pluviatilem unius cubiti altam, ut & המעזיבה *laquear* aut contignationem. מעקה *Lorica* verò erat trium cubitorum. Loricæ erat imposita tænia quæ erat lamina ferrea ad arcendas aves; Vid. כלה ערב in C. De his consule *Middot* c.4. v 6.

§. Latitudo templi erat 100. cubitorum

Middot c.4. Crassities muri erat 5. cubitorum. *Maymon* in *Beth Habech.* c. 4.

§. In medio Frontispicii templi erat *Porta Porticus* פתח האולם altitudine 40. cubitorum & latitudine 20. *Middot* c.3. Maym. in *Beth Habech.* cap. 4. refert nullas ibi fuisse ianuas, sed quemvis per illum in templum introspicere potuisse: addit *Ioseph.* de bello lib. 5. cap. 14. *κεχρύσωτο δὲ τὸ μέτωπα πάντα frontem totam fuisse deauratam.* De reliquis portis vid. *Portas.*

§. De Atriis & conclavibus templi Vid. *Atria* & *Conclavia.*

Transibimus nunc cogitatione nostra à parte templi Orientali occidentalem versus.

Primò ingredimur per *Portam Susan* & in ea observamus Figuram *Susan* Metropoleos Persicæ, in subiectionis signum in illa sculptam fuisse. Glossa in *Middot* cap.2. (V.f.l.) Ingressi videmus iuxta portam utrinque Tabernas, ab Austro nobis apparent portæ *Hulda*, ab occidente porta *Kipponos*, ab aquilone porta *Tedi.*

His consideratis in plano Atrii gentium ambulantes pergimus ad Portam Orientalem Atrii mulierum quæ vocatur *Ὡραία.* In hoc atrio etiam observamus porticus muro contiguas quales anteà videramus in atrio gentium, sed hæ non erant duplicatæ sicuti in atrio exteriori. [*Ioseph.* de bello lib.5.cap.14.] In Austro huius atrii observamus portam unam, unamque ab Aquilone; Ante Porticus posita erant Gazophylacia [vid. Gazophylacium] Quando respicimus ortum Brumalem in eo videmus *Conclave Naziraeorum*, si ortum æstivum (*Conclave lignorum,*

gnorum, si occasum æstivum, *Conclave Leprosorum, si occasum Brumalem, conclave vini atque olei*. Vid. *atrium mulier*.& *Conclavia*.

Perlustrato atrio gentium tendimus ad portam Orientalem atrii Israelis,ad illam ascendebatur ex atrio mulierum gradibus quindecim vid. *Portas* & *Ios.de bello* lib.5. cap.14. Prope angulum orientalem ad latus meridionale huius atrii, erat *Conclave Gazith*; huic proximum fuit ab Occidente *Conclave Scaturiginis*: Huic contigua erat *porta aquarum*. Post hanc portam verò erat *conclave προέδρων*, ulteriùs verò שער קרבן *Porta Oblationis* & שער הרלקה *Porta accensionis*. A latere Septentrionali primò occurrebat *Porta* & *Camera Nitsots*, ubi Sacerdotes & Levitæ excubias egerunt. Proximum ei erat *conclave lavantium* & *conclave Happarva*: & deinde *conclave Salis*. Vid. *conclavia*. Per totum hoc atrium in plano pergimus & inde ascendimus in atrium Sacerdotum gradu uno altitudine cubitali: cui impositum pulpitum in quo cantabat chorus Levitarum, atque in eo erant etiam tres gradus, singuli cubiti dimidii, hoc atrium quoque dividebatur ab atrio Israelis capitibus trabium prominentibus.

Per atrium Sacerdotum ambulantes reperimus *altare*, (Vid. *Altare* in A.) & deinde in spatio inter Altare & האולם *πρόναον*, *labrum*; (Vid. *labrum* in L.) Hoc spatium verò inter Altare & *πρόναον* erat 22. cubitorum.

Πρόναον est frontispicium templi de quo iam aliquid diximus. Ad Pronaon ex atrio Sacerdo-

tum aſcendebatur duodecim gradibus, ſingulis dimidii cubiti altitudine; *Middot* cap.3. de his gradibus ſonat locus in *Middot* loco citato admodum difficilis; אמה אמה ורובד שלש אמות ואמה אמה רובד שלש והעליונה אמה אמה רובד ארבעה ad verbum, *retractio cubiti, retractio cubiti, poſtea areola trium cubitorum; iterum retractio cubiti, retractio cubiti, deinde areola trium cubitorum, & ſupremus gradus poſt retractionem cubiti, retractionem cubiti, fuit areola* 4. *cubitorum*. Quæ per paraphraſin ita exponimus. Poſt unum cubitum erat ſpatiolum vel areola latitudine trium cubitorum, & ita poſt omnes, excepto ultimo, qui habebat areolam 4. cubitorum. Erat enim magnificum ut poſtquam gradus binos aſcendiſſes, deinde aliquod haberes ſpatiolum in quo quaſi requieſceres. Vid. *Maymon.* cap. 4. *Beth Habechira* verſus finem. Ex his aliqua lux affertur verbis illis quæ in *Ioma* cap. 4. leguntur. מטרס בו על הרובד הרביעי של היכל quæ hoc ſonant: *Sacerdotem ſanguinem miſcuiſſe in areola quarta*(graduum) *templi*.

Iam hos gradus aſcentententes ingrediemur האולם *pronaon* cuius longitudo erat 100. cubitorum, altitudo 120. cubitorum, totam itaque reliquarum partium templi altitudinem ſuperabat 20. cubitis. Forſan apud Evangeliſtam Pronaon eſt πτερύγιον ἱερῷ, propter hanc ſuam eminentiam.

Ex Ioſepho iam retulimus Pronaon Ianuas non habuiſſe *ut ſcilicet Cœlum apertum repræſentaret*, totumque Portæ frontiſpicium fuiſſe deauratum. De Pronao itaque duo præterea nota-

notamus; *Primum* eſt à Salomone in priori templo in eius introitu poſitas fuiſſe duas columnas *Iachin & Boas* de quibus Talmudici parùm aut nihil dicunt. Memorant ſolummodò in Pronao ante portam Sanctuarii fuiſſe duas tabulas pro propoſitionis panibus; in marmorea ponebant panes in ingreſſu, & in aurea in egreſſu. In rebus ſanctis enim ibant à minori ad maius. *Beth Habech. Secundum* eſt, Pronaon latius fuiſſe Templo quindecim cubitis à ſeptentrione, & quindecim cubitis à Meridie, & ſpatium iſtud utrinque exuberans fuiſſe vocatum בית החליפות *Locus cultrorum.* Poſtquam enim Sacerdotes ſacrificia mactaverant illic recondebant cultros & inſtrumenta ad mactationem inſervientia. Vid. *Middot* c.4.v.7. Reconditoria illa in quibus cultri ponebantur erant numero 24. pro ratione viginti quatuor ſtationum Sacerdotum. Notat etiam *Maymon* in *Kele Mikdaſch* cap. 8. in templo adhuc 96. alias capſulas vel *riſcos* intra parietem apparatos fuiſſe, ad recondenda veſtimenta Sacerdotum, quos vocat חלונות *feneſtras*: & illis capſulis inſcriptiones fuiſſe pictas hunc in modum מכנסים *Caliga*, אבנטים *Cingula*: מצנפות *Infulæ.* Vnaquæque Ephemeria Sacerdotum habebat ſuas capſulas aſſignatas, quas ad ſacrum cultum feriâ diei Sabbathi accedentes aperiebant clavibus, neceſſaria veſtimenta ſumebant, ex hac femoralia ex illa cingula &c. & à cultu recedentes iterum claudebant. An verò illæ capſæ quoque in extremitatibus Pronai fuerint *Maymon* non notat; certè probabile non eſt, quo-

modo enim ad tam ſanctum locum in quo nunc verſamur abſque veſtibus ſacris Sacerdotes ad illa induenda accedere potuiſſent?

Memoriâ dignum eſt quod de חלונות *capſulis* quibuſdam in pronao referunt *Middot* cap.3. v.8. & *Kimchi* & *Iarchi* in *Zachar.6.* Scilicet in illis ad ſatisfaciendum textui *Zach.6.14.* quem literaliter intellexerunt, *fuiſſe ſuſpenſas coronas*, & Sacerdotes Iuvenes geſtientes illas videre, repſiſſe per catenas aureas, in veſtibulo Pronai ſuſpenſas, ut illas poſſent contemplari.

Venimus nunc ad Portam templi, היכל dicunt ſcriptores Iudæi, ſtrictiùs *templi* vocem intelligendo pro loco ſanctiore. Porta templi altitudine erat 20. cubitorum, & latitudine 10. cubitorum, *Middot* cap.4.1. habebat quaternas valvas binas intus, & binas foris, exteriores aperiebantur intrà portam, tegendo muri craſſitiem quæ erat ſex cubitorum; interiores verò aperiebantur intra ædem, obtegendo quod à tergo erat valvarum: quia tota ædes erat obducta auro, præterquàm à tergo valvarum. Supra interiorem templi Ianuam erat aurea vitis quæ mirè oculos aſpicientium perſtringebat, habebat notante Ioſepho *βότρυας ἀνδρομήκεις uvas proportionem & magnitudinem hominis habentes. De bello* lib.5. cap.14. hæc vitis perpetuò augmentabatur, ſi quis enim uvas aut grana vitis voto voviſſet, ex auro illa conficere curabat, & deinde ſupra hanc ianuam ſuſpendebat. Supra hanc ianuam quoque pendebat aureum Candelabrum; quem templo dono dedit *Helena Regina Adiabeni*; *Ioma* cap.3. *Exterior porta templi*

templi à Iudæis vocatur שער הגדול *Porta magna* : non quod interior non magna quoque esset, sed quia propter frontispicium maior videbatur. De hac porta duo præcipuè in scriptoribus Iudaicis observavimus. I. est Sacrificium iuge manè non fuisse mactatum, nisi cùm mactator audiret stridorem & strepitum aperturæ *Ianua* magnæ. *Tamid* c.3. Maym. in *Tamid.* cap. *6*. II. Ipsos circa ipsius strepitum egregiè ὑπερβολίζειν; Vid. *Hyperbole* in H.

Intra has duas ianuas erat extensum velum; Vid. *Vela.* in V. & illo sublato apparebat *locus Sanctus*, qui quadraginta cubitos habebat in longitudine & viginti in latitudine, in hoc loco præter aurum splendescens nihil videbas; reliquum ornatum disce ex 1. *Regum* 6. & c. 7. & *Kimchio* in *locos*. Tria præcipuè memorabilia illic erant, *Candelabrum* totum aureum; *Tabula* in qua panes propositionis coram domino exponebantur, & *altare suffitus*: hæc duo erant solùm deaurata. De his tribus notandum quod dicit *Iosephus de bello* lib. 5. c. 14. *Fuisse in Sancto* τρία θαυμασιώτατα καὶ περιβόητα πᾶσιν ἀνθρώποις ἔργα, λυχνίαν, τράπεζαν θυμιατήριον, *Tria admirabilia opera & maximè apud homines celebrata, Candelabrum, mensam, altare suffitus. Septem Lampades Candelabri repræsentabant septem planetas; & duodecim panes in mensa propositionis referebant duodecim signa Zodiaci: altare suffitus qui partim ex mari partim è terra adferebatur denotabat omnia entia à Deo esse & ad ipsum respicere.*

Quomodo candelabrum factum fuerit Vid.

apud *Maymonidem* in *Beth Habech.* cap. 3. de modo Lucernas illas purgandi aliquid diximus apud *Cultum templi* in C. Vocantur *candelæ Domini* apud 1. Sam.3. 3. Vid. *Kimchium* in 1. Sam. 3. R. L. B. & *Gersom* ibid. His materialibus lucernis voluit Deus suum populum ad spiritualia lumina deducere; sed inter septem lampades nulla magis mystica erat quàm illa quæ appellatur נר המערבי *Lucerna Occidentalis*, quæ erat in medio omnium, vergens versus Sanctum Sanctorum; repræsentabat enim, inquit *Baal Hatturim* in *Lev.* 24. propter perpetuitatem sui luminis, *Divinam præsentiam inter Israelitas habitare.*

Candelabrum positum erat in latere meridionali *sancti*; ita tamen ut ramos suos in meridiem & septentrionem spargeret. In latere septentrionali verò collocata erat mensa *panum propositionis*; in Tabernaculo Mosis tabula illa in longitudine habebat duos cubitos, & in latitudine cubitum cum dimidio, *Exodi* 25. 23. in templo secundo verò in latitudine cubitum habebat; *Maymon* in *Beth Habech.* cap.3. in sancto stabat secundùm suam longitudinem Orientem & Occidentem respiciens. Cincta erat coronâ aureâ ad repræsentandam coronam regni. *Baal Hatturim Exod.*25.

Panes propositionis pinsebantur ex 24. *Seah* סאה, figuram habebant quadratam, 10. palmas in longitudine, & 5. in latitudine, crassi erant 7. digitos: coquebantur in *Beth Mokad. Maymon* in *Temidin* cap.5. Die Sabbathi illos tabulæ hunc in modum imponebant. Quátuor Sacerdotes

dotes ingrediebantur ad panes propositionis, qui per totam septimanam coram Domino positi erant, exportandos, & alii quatuor novos inferebant, dum illi quatuor veteres panes sumebant, hi 4. novos apponebant, ita ut tabula absque panibus nunquam relinqueretur. Sex ponebant in unum cumulum & deinde alios sex separatim accumulabant, sed observatis in utraque serie his duabus conditionibus. 1. est quòd posuerint panes secundum longitudinem suam suprà mensam, ita ut utrinque duarum palmarum latitudine extrà mensam prominerent. 2. est quòd primam placentam posuerint immediatè supra mensam, sed inter reliquas posuerunt tres baculos ex auro factos ut impediretur mucor. &c.

Consideravimus candelabrum cum mensa panum propositionis, nunc accedamus ad altare suffitus; illud erat בשלש ההיכל in *tertia parte loci sancti* inquit *Maymon* in *Beth Habech*. c. 3. id est, locus sanctus in longitudine habebat 40. cubitos, postquàm processisti per 26. cubitos reperis mensam cum candelabro; & paulò ultrà prope velum erat altare suffitus. Illud in altitudine duos habebat cubitos & in latitudine unum: ipsi quatuor erant anguli, & deinde in labris suis cingebatur corona, quam Iudæi dicunt retulisse *coronam Sacerdotii*. *Maymon* ubi suprà. Singulis diebus suprà hoc altare manè & vesperi offerebatur suffitus; in die expiationis verò Summus Sacerdos illius cornibus vel angulis illiniebat sanguinem. Vid. *Cultum Templi*, & *Diem Expiationis*.

Tandem ad Sanctum Sanctorum appropinquamus, quod in templo primo à Sancto divisum erat muro, in templo secundo verò duobus velis, spatio unius cubiti distantibus quod spatium vocant טרקסין *Middot* cap. 4. ex vocabulo Græco τάραξις quod debilitatem visus significat; cùm enim templum secundum ædificarent, imperfectè solùm mensuram muri sciebant, quare eius loco vela substituerunt. Vide *Talmud Hierosf.* in *Middot* cap. 5. *Maym.* in *Beth Habechira* cap. 4. *Const. l'Empereur* in *Middot* pag. 164.

Longitudo Sancti Sanctorum erat 20. cubitorum. Parietes duobus Cherubinis erant ornati, quorum alæ se ab una extremitate ad aliam extendebant, omnia verò auro splendescebant; in medio Cherubinorum ipsa arca fœderis erat, & prope ipsam urna cum baculo Aaronis: Arca stabat imposita lapidi qui tegebat orificium fluxuosæ speluncæ quæ à Salomone in hunc finem facta dicitur, ut arca ibi posset abscondi, & reverà ibi positam fuisse referunt *Maymon* in *Beth Habeeh.* cap. 4. & *Kimchi* in 2. *Chron.* 35. Quid Summus Sacerdos dum semel in anno hunc locum ingrederetur faceret, apud *Expiationis festum* in E. diximus. In tabulato Sancti Sanctorum erant quædam valvulæ per quas immittebant chordis opifices si aliquid reparatione egeret, & ne oculos pascerent in considerando Sanctum Sanctorum, ipsos includebant cistis ex quibus solùm illum locum aspicere poterant, qui operâ ipsorum opus habebat. *Middot* c. 4. fol. 37. a. Quæ deinde de arca hic

hic dici possent, ea recensuit Cl. *Buxtorfius* in *Dissert.* defuit illa in templo secundo de quo propriè hic loquimur, unà cum *Urim* & *Thummim*, *Oleo Unctionis* & *Spiritu Sancto*. *Hieros. Taanith* fol. 65. 1. non quod nullam planè arcam habuerint, nam confecerunt unam ut partes cultus templi perficere possent, sicuti etiam duodecim lapides habuerunt in pectorali; sed quòd Deus nec suâ שכינה illam cohonestaret, nec à Mose confecta esset. De Cherubinis vid. in lit. C.

Nunc indiscriminatim de templo referenda sunt, quæ ad manus. Templum primum stetit 410. annos, Templum secundùm verò 420. Vid. *Iubilæa*. Quæ in templo ædificando præcipuè observari debebant recenset *Maymon* in *Beth Habech*. c. 1. debebat ædificari ex lapidibus non autem ex ligno; interdiu non noctu in eius ædificatione laborandum; *idem ibid.* Quidam dicunt templi lapides absque ullo ferro sola applicatione vermiculi *Schamir* fuisse paratos. Vid. *Sotah* fol. 48. D. *Kimchi* cap. 6. lib. 1. *Regum.* Ædificatum templum bis in anno dealbabant. *Beth Habech.* c. 4. Templi reverentia qualis fuerit? Vid. apud *Cultum templi*, in C. Sanctitatem templi cum variis eius gradibus innuimus apud *Sanctum*, in S. Templum ingrediuntur viâ dextrâ & egrediuntur viâ sinistrâ. *Middot* c. 2. §. 2. Vid. *Lugentes*.

§. De Templi custodiis Vid. *Levitas*. Portariis. ibid.

§. Templi omnia vasa oleo unctionis sanctificata sunt. *Kele Hamikdasch* c. 1. *circa med.*

§. Ascensus ad templum ex Urbe Hieroso-

lyma nec erat adeò difficilis quin eo possent agi pecora & boves, nec adeò facilis quin nixum aliquem requireret ab ascendentibus, hinc puerulus immunis erat à comparitione in tribus festis à Deo requisita, donec prehensâ patris manu cum ipso ascendere posset. *Chagiga* cap.1.

§. In templi vasibus reficiendis utebantur operâ Alexandrinorum, qui *Bab. Megillah* fol. 26.1. טורסיים vocantur, id est *artifices æris*. Illi in integrum restituerunt Cymbalum æneum & Mortarium in quo contundebantur amorata, cùm fissuræ in illis essent. *Bab. Erachin* fol.10.2.

§. De templi officiariis vid. *officiarios*. Item אמרכלין in A. de Templi Musicis vid. apud *Musicam*.

§. In templo erat locus excelsus, quò ascendit is qui spectatum missus an aurora ascenderit, cumque ille vidêret spatium orientis splendescens dixit ברקאי vel *lucida est tota facies Orientis usque ad Hebronem*. Vnoquoque mane id facere iussit Leithurgiæ præfectus, ut scirent an adesset tempus mactandi sacrificium iuge. *Ioma* cap 3.2. *Tamid*.cap.3.v.2. *Maym*. ad loc. in *Ioma*.

§. De cultu quotidiano templi, vid. *Sacrificia. Cultum templi* in C.

§. De Sacerdotibus & eorum variis ordinibus vid. *Sacerdotes*. סגן in S. אנשי בית אב in A.

§. In *Bab. Ioma* fol. 9. 2. quærunt propter quæ peccata templum primum fuerit devastatum? Respondetur propter *Idololatriam, fornicationem & effusionem sanguinis*. Quæritur, propter

pter quænam ſub ſecundo; reſpondetur *Odium abſque cauſa, & ſecretam iniquitatem.* Idem oraculum divinum ipſis exprobraverat *Matth.* 23. 28. ἔσωθεν μεστοί ἐστε ὑποκρίσεως καὶ ἀνομίας.

§. Cùm templo ſecundo flammæ admoverentur, Sacerdotes aſcenderunt in ſummitatem templi, & claves conclavium & camerarum templi, ſurſum, cœlum verſus iecerunt, cum his verbis: *O Domine noſter æterne, quoniam nos digni non ſumus, qui claves has retineamus, tibi traditæ ſint.* Et prodiit è cœlo quaſi forma manus, atque eas ab illis recepit. Illi autem deſultarunt & ceciderunt in ignem. *Taanith* fol. 25. 1.

§. De plenaria templi ruina ſonat locus *Maymonidis* in *Taanith* cap. 5. *Nono iſto die menſis Ab, qui ob vindictas fatalis fuit, Turnus Rufus impius è regionibus Edomæis, aratro templum fodit, & circumiacentia, ut adimpleretur illud, quod dictum eſt: Sion ut ager arabitur.*

§. Inter illos qui aliquid ad templi uſum contulerunt, aut eximii quid ad maiorem eius gloriam fecerunt, ſequentes ſunt. Laudatur *Filius Catin* quod fecerit 12. labri epiſtomia, & illam Machinam quæ impediebat ne labri aquæ noctu polluerentur. Celebratur Rex *Monobazus* quod illorum vaſorum anſas quibus in die expiationis utuntur, ex auro fecerit. Memoratur *Helena* mater Monobazi, quod fecerit candelabrum aureum ſuper oſtium Sanctuarii, & illam tabulam cui ſectio סוטה *Mulieris declinantis* inſcripta eſt. Fit etiam mentio *Nicanoris*, in cuius portis facta ſunt miracula. Viceverſâ, ſequentes ignominiâ notantur, Familiæ

Garmo, quòd noluerit alios quædam docere, quæ ſpectabant ad modum conficiendi panes propoſitionis. (ſcil. panes è furno ita extrahendi, ut non frangerentur, quod cæteri artifices ignorabant; Item hæc familia ſciebat panem ita coquere ut non mucidus fieret.) Familia *Beth Abhtines*, quòd noluerint docêre quædam, quæ ſpectabant ad modum conficiendi ſuffimentum. (i. e. ſciebat thymiama quibuſdam herbis ita miſcêre, ut fumus deinde non confuſè ſed baculi inſtar furſum aſcenderet.) Item quòd *Hogrus* cantandi, & *Ben Kamzar* ſcribendi peritus, artem ſuam nemini monſtrare voluerint. Vid. *Ioma* c.3 v.10.12.

De loco templi גר יין vocato Vid. גר יין in C.

TEMPESTATES curioſè obſervare Iudæis erat admodum aſſuetum.

Bab. Ioma fol.21 2. *In exitu diei ultimi Feſti Tabernaculorum omnes obſervarunt aſcenſum fumi. Si fumus inclinaret ſeptentrionem verſus, pauperes gaviſi ſunt, at ditiores dolore ſunt affecti; quia pluviæ anni ſequentis multæ futuræ erant, fructuſque corrumpendi. Si auſtrum verſus inclinaret, denotabat pluvias rariores. Si Orientem verſus, omnes gaviſi ſunt: ſi Occaſum versus, omnes ſunt contriſtati.* Gloſſa. *In Feſto Tabernaculorum indicatum eſt de iis quod pluvias attinet.*

Hieroſ. Taanith fol.65.2. *R. Acha dixit, ſi fuiſſet ſapiens quis in Zippore, cùm deſcenderet pluvia prima, ex ipſo pulveris odore prædicere poterat humiditatem anni.*

TERMINUS SABBATHI. De eo Vid. *Sabbathum*.

TESTIMONIUM. Triplex illud præcipuè erat.

I. Erat עדות בטילה *Testimonium inane* : quo audito nihil ampliùs cum eo est actum, sed amovebatur ut nihil ad rem faciens.

II. Erat עדות קיימת *Testimonium stans*; quod ita vocatum fuit, non quasi in re nullum planè dubium relinqueret, sed quia non planè reiectum à iudicibus, & admissum ad examen erat, si scilicet alii essent qui illius improbationem suscipere vellent.

III. Erat testimonium כשדבריהם מכוונים *cum verba duorum testium congruerent & essent ad idem.* Hoc testimonium vocatur *Marci* cap. 14.56. Μαρτυρία ἴση. Vide *Sanhed.* cap.5.v.3.4. & *Maymon* in *Eduth.*

§. De diversis disquisitionum circa testes ventilationibus. Vid. בדיקה in B. & הכחשה in C.

§. De Testibus sequentia observandum. 1. Testes non nisi præsente litigante audiuntur, nisi is æger sit, aut citatus non compareat. 2. In causis pœnalibus debent testes proprio ore testimonium dare; in pecuniariis verò licet scripto testimonium exhibêre. *Maymon Hal. Eduth* cap.3. 3. Vir magnus in rebus vilibus, & in minori iudicio non tenetur testimonium dare. Sacerdos Summus non nisi in regem & coram magno Synedrio testimonium dicit. *Idem* cap.1. 4. Decem hominum genera testimonium dicere non possunt; mulier, & qui dubii sexus est: servi, & semiliberi: minor 13. annis: delirus, stolidus, fatuus, insanus, epilepticus, mutus, cæcus, sceleratus, & illi qui sunt רועי בהמה דקה *pastores parvi pecoris*; id est qui

nutriunt capras, & alia quæ ſata carpendo corrumpunt. His accenſetur עם הארץ *homo de fæce plebis:* & alii contemptibiles; Neceſſarii, & *decimo* illorum quorum intereſt. *Maymon* ubi ſupra c.10.11.12.

§. Iam alia promiſcuè referemus. Si quis teſtis neget ſibi conſtare, petente actore aut reo iurat. *Schebhuot* c.4.3.

Falſi evictio fit ex circunſtantia temporis & loci potiſſimùm, *Maymon Eduth* c.1. Reiectanei per ſupplicium flagri, ſolutam mulctam, atque pœnitentiam integram reſtituuntur. *Ibid.* c.12. De ſupplicio ipſorum per flagrum plura dicit in c.18. & additur, quòd ſi qui teſtes falſi pœnam luerint, miſſis literis in omnibus Synedriis id annuntiari debêre.

Qui capitis damnati ſunt, à teſtibus interfici debent, & ſi teſtes id non fecerint, ſi reus homicida fuerit, à quibuſvis interfici poteſt. Maymon *Hal.Sanhed.* c.13.

Vnus teſtis ad teſtimonium reddendum non admittitur, niſi in *Sotah*, ne bibat aquas amaras, & in iunice decollanda ne id fiat. *Maym.Eduth* cap. 5.

Teſtibus in cauſa capitali ita terrorem incutiebant; Intrò vocatos admonebant, ne quid ex coniectura aut rumore dicerent; Item: *fortè ignoratis nos tandem vos perveſtigaturos per inquiſitionem & indagationem; ne ſitis neſcii, aliter ſe habêre iudicia quæ de pecunia quàm de capite habentur. Nam in illis pecuniâ datâ peccatum expiari poteſt. In his ſi quid deliqueris, ſanguis rei & ſeminum eius ad finem uſque ſeculi tibi imputabitur.*

tur. Sanhedrin cap. 4. 5.

TIBERIAS olim fuit *Rakath H. Megilla* fol.70.1. *Bab. Megillah* fol.5.2. Sita fuit ad mare quod fuit ipsi loco muri: ut elici potest ex loco modò cit.

Olim *Therma* חמת vocatæ distabant ab ipsa spatio milliaris, *Bab. Megillah* fol.2.2. Tandem חמת *Chamat* & Tiberias constituerunt civitatem unam. *Hieros. Erubhin* fol.23.4. *Therma* illæ aliquando vocantur חמת דגדר *Therma Gedara*, propter loci viciniam. *Bab. Megillah* fol.6.1. Illas Thermas adierunt R. Ionathan & R. Iuda Hammasi. *Hieros. Kidduschin* fol.64.3. Alia de Thermis Tiberiadis reperies in *Hieros. Schabbat* fol.3.1. *Bab. Sanhed*, 108. *Hieros. Schabbat* folio 6.1.

§. Propè Tiberiadem quoque erat *Hippo* סוסיתא de qua *Rosch Haschana* fol.54.4. Vt & בית מעון *Hieros. Bava Metzia* fol.11.2. Tiberias fuit ab Herode ædificata, *Ioseph. Antiq.* lib.18. cap.3. Tredecim Synagogas habuit *Bab. Beracot* f.30.2. inter quas celebratur עיתקתא דסרונגין *Antiqua Serongiana*.

§. Tiberiade compegit R. Iehuda Hannasii Mischnaiot in volumen unum. *Zemach David*. Sed non circa annum Christi 230. ut plurimi existimant, quoniam in eo mentio fit Imperatoris Diocletiani; (Vid. s. loco.)

Academia Tiberiensis maior erat Zipporitana. Glossa in *Bab. Sanhed.* fol.32.1.

§. De mari Tiberiadis hanc constitutionem fecit Iosua, ut indifferenter omnes Israelitæ in eo piscari possent, modò in eo non struant se-

pes ex cannis aut calamis ad capiendos pisces, quia illæ impedimento sunt navibus. *Hierosf. Megillah* fol.75.1. *Bava Kama* fol.82.1.

תפילין *Tephillin* est lorum coriaceum duplex של ראש *Capitis*, & של יד *Manus*, quod precaturi sibi alligant, primum circa caput, secundum circa brachium sinistrum; in eius medio cellula est, cui inclusa membranula continens 4. scripturæ versus, sc. *Exod.* 13.2.5. *Deuter.* 6.4. *c.*11.13. Cellula ista in Oratorio capitis distincta est in quatuor cellulas alias, quibus singulis una membrana convoluta includitur; hæc cellula arcte consuitur, ex qua lora utrinque exeuntia רציעות dicuntur. Hæc Tephilla alligatur circa caput ita ut cellula sit in media fronte, ubi pili desinunt, ut sit quasi ante oculos. Altera quæ manui applicatur, alligatur brachio sinistro ubi manui iungitur, quia vicinior est ea pars cordi, & sic preces putant magis è corde proficisci: Hæc in V.T. טוטפות in Novo φυλακτήρια dicuntur. De his vid. *Maymon* per totum tract. *Tephillin* præcip. cap.2. *Buxt. Synag. Iud.* cap.9.10.& 13. Ita Phylacterium mihi explicare dignatus est Præstantissimus *Toignardus*, dum Aureliæ commorarer.

De Curiosa Phylacteriorum scriptione plurima habet *Maymon* in loc. cit. c.1.2. necessariò debebant linguâ Assyriacâ illa exarare, cum aliàs Biblia etiam lingua Græca, aut ut quidam volunt, quâvis aliâ scribere poterant. *Megillah* cap.1.v.8.

De Phylacteriorum ligamentis literulis quibusdam signatis, v. *Tosaphot* ad *Megillah* f.26.2.

De

De Phylacteriorum recitatione Vid. utrumque *Talmud* in *Beracot* c.1.2.3. Regulæ generales hæ sunt. 1. ע׳ שמע *Schema* legendum est manè à stantibus, vesperi verò illud legere possunt inclinati. 2. Schema vespertinum legitur ab illa horâ quâ Sacerdotes ingrediuntur ad תרומה *trumam* suam comedendam, (i.e. Sole occidente.) Cùm color cæruleus à prasino potest distingui (aurora ingruente) legitur matutinum, quod legi potest usque ad horam tertiam. 3. Operarii *Schema* legere possunt in cacumine arboris, si tempore orationis adhuc circa illud occupantur. 4. A lectione τ͠ Schema liber est sponsus primâ nocte.

Iudæi iurarunt tactis Phylacteriis. *Maymon* in *Schebhuot* cap.11. Apud *Tanchum*.fol.6.3. ipse Deus per phylacteria iurans introducitur.

Christus non omnem Phylacteriorum sed Hypocriticam & fastuosam damnavit gestationem, nam probabile est Christum ipsum illa gestasse, ut reliqui Iudæorum pueri, qui statim ac chatechisationis erant capaces in recitatione Phylacteriorum erudiebantur. *Baba Berac.* fol. 22.1. in Glossâ.

TRIBUS DECEM secundùm *Gemaristas* in *Sanhed.* fol.110.2. nunquam convertentur. *Decem Tribus nunquam redibunt, sicuti dicitur; Et proiecit eos in terram alienam, sicuti est hodie Deut.* XXIX. 28. *Sicuti hic dies abit & non redibit, sic etiam illi abierunt & non redibunt.*

TRADITIONES suas Iudæi præ verbo æstimarunt divino ut patet ex v. 2. *Matth.*15. & sequentibus *Talmud.* locis.

Hierof. Beracot fol. 3. 2. חביבים דברי סופרי׳ מדברי תורה: *Amabilia sunt verba Scribarum præ verbis legis, nam verba legis sunt gravia & levia, at verba Scribarum sunt omnia levia.*

Qui dixerit, non esse Phylacteria, transgrediens verba legis, reus non est; at qui dixerit, Quinque esse Totaphot, addens ad verba Scribarum, hic reus est.

Quomodo verba πρεσβυτέρων graviora sint, & magis æstimanda, quam verba Prophetarum Vid. *Propheta.*

תרומה *Truma* est oblatio elaboratarum frugum: Trumot sunt multiplices, *prima* est תרומה גדולה *Truma magna*, quæ est pars pro Sacerdote separata ex sedecim fructuum ad usum hominis iam præparatorum generibus. *Alii* est תרומת יי *Oblatio Iehovæ*, quæ est decima quam Levitæ ex מעשר ראשון *Decima prima* Sacerdoti dabant; Fuit deinde & תרומת מעשר quâ quisquis quantum allubebat decimabat. Hæc omnia diducit *Maymon* in *Hal.Trumot.* Vid. etiam *Decimas.*

Turnus Rufus sæpiùs apud Talmudicos memoratur, ut in *Taanith* cap. 4. v. 6. & apud *Maymon.* in *Taanith* cap. 5. *Nono die mensis Ab, Turnus Rufus impius, è regionibus Edomæis, aratro templum fodit.* Item in *Sanhedrin* folio 65.2. Gloss. *disputavit Akiba cum Turno Rufo* &c. Probabile est hunc Turnum Rufum fuisse Τερέντιον ʼΡοῦφον apud *Ioseph.* de bello lib. 7. cap. 7. quem Titus reliquit exercitûs præfectum: hoc magis volumus quàm illum fuisse aut *Annium Rufum*, quo Iudææ præ-

præfecto obiit Augustus: *Ioseph. Antiq.* lib.18. cap.3. Aut *Turanium Rufum* annonæ præfectum, apud *Tacitum* lib. 1. ab init.

V.

VAccæ Rufæ exustio.

Lex vaccam rufam comburendi, & cineribus eius illos qui ob mortuum impuri facti erant aspergendi, traditur *Numer.* 19. huiusce aspersionis significationes docet Apostolus ad Heb.9.13.

Ceremoniæ in hac ustione adhibitæ admodum magnæ & curiosæ fuerunt; magnis cautionibus eligi debebat vacca in hunc finem adhibita, ut videtur ex duobus primis capitibus tractatus *Parah*. Etiam disputatur, an ab unoquoque Sacerdote indiscriminatim comburi potuerit, an verò necessariò hoc opus à Summo Sacerdote fieri debuerit. Vid. *Iuchasin* fol. 13. *Rabbi Salomoh* in *Numer.*19.

Qualiscunque autem fuerit, qui vaccam comburebat, septem diebus antequàm illud fiebat; separabatur in conclave Templi, quod erat in atrio Israelis, & vocabatur בית האבן *Domus lapidum*: id est *domus vasium lapideorum*; illuc segregabatur in hunc finem, ne aliquo sepulchro aut cadavere pollueretur, quæ conditio in hoc actu quam maximè requirebatur. *Massecet Parah* cap.3.

Vacca Rufa debebat comburi extra montem templi, & proinde ut locum aliquem haberent qui à sepulchris esset immunis, elege-

runt collem fornicibus ſuffultum in monte Oliveti, qui ſitus erat è regione portæ templi Orientalis; Eo die quo vacca comburi debebat, Sacerdos cum illis qui ipſum comitabantur, per portam orientalem trans vallem Kedron ibat; ſed non ordinariâ viâ; ædificabant enim ſingulis vicibus ac vacca comburi debebat ſuppedaneum arcubus ſuffultum, ita ut duobus arcubus unus ſuppoſitus eſſet; pecunia quâ hic fiebat ſumptus, deſumebatur ex conclavi לשכת Γαζοφυλακίυ. Hæc omnia fiebant מפני קבר התהו' *propter ſepulchra oculta*, ne illis Sacerdos impurus redderetur, ſi forſan illa tangeret. Vid. *Middot* cap.1. *Maymon* in *Parah* cap.3. *Schekalim* cap.4.

Seniores populi per hoc ſuppedaneum Sacerdotem & comites eius præcedebant, & cùm in locum exuſtionis perveniſſet Sacerdos ipſi imponebant manus, utque ſe ad lavandum accingeret monebant; quod etiam loco ad id deſtinato faciebat. Poſteà parabatur ſtrues ligni, in qua vacca comburi debebat. Vacca ligatis cruribus imponebatur, facie occidentem verſus diſpoſitâ; Sacerdos verò ſtans in oriente vultu occidenti obverſo, ipſam mactabat manu dextrâ, & ſanguinem excipiebat manu ſiniſtrâ.

Iubet lex *Num.*19.4. *ut Sacerdos de ſanguine vaccæ ſepties aſpergat verſus anteriorem partem tentorii conventus*, ad implendum itaque hoc mandatum Sacerdos de ſanguine vaccæ iugulatæ ſepties ſpargebat rectà ergà portam *Suſan* converſus, & ſuper ipſam in ipſum ſanctuarii porticum inſpiciens: in quem finem quoque

porta

porta illa facta erat aliis depressior. Vid. *Templum.*

Sparso sanguine struem ligni incendebat, ilique simul imponebat *lignum cedrinum, hyssopum, & lanam Coccineam:* adstantes verò antequàm ea igni injiceret de unoquoque ter interrogabat, an non hoc tale vel tale esset, v.g. *an non hoc est lignum cedrinum?* & illi etiam ter responderunt, *Ita.*

Postquàm ignis omnia consumpsit, colligebant cineres, ipsasque cribrabant, unam ex illis partem relinquebant in monte oliveto ad aspersionem populi; alteram tradebant 24. stationibus Sacerdotum ad Sacerdotum aspersionem. Tertiam verò reponebant in חיל *antemurale Templi*, in exustionis memoriam. A Lege data usque ad templi devastationem novem solùm combustæ fuerunt vaccæ; una exusta fuit tempore *Mosis*, alia ab *Esra*; duas combussit *Simeon Iustus*, & duas *Iohannes* pater Mathiæ; Vna ab *Elionai* filio *Hakkoph*; una ab *Hanamel Hamitzri*, & una ab *Ismaele* filio *Fabi*. Decima comburetur in diebus Messiæ. Vid. *Iuchasin* fol.16. & *tract. suprà cit.*

Requirunt Iudæi ad legitimam purificationem faciendam, ut illa fiat à persona quæ nunquam immunda ob tactum mortui facta erat; de qua vid. *Atriam Magnum* in A.

VELA, καταπετάσματα in templo in universum erant tredecim, nempe septem ante 7. portas *Atrii Israelis*, unum in porta *Porticûs*, unum ante portam *Sancti*. Et duo inter Sanctum & Sanctissimum. *Maymon* in *Kele Hamikdasch*

cap.7. Duo illa erant loco unius, qui in Veteri Tabernaculo: ſpatium inter hæc duo vocatur *τάραξις*, vid. *Templum*. Hæc duo vela ſingulis annis renovabantur, ita ut quæ per hoc annum ſuſpenſa fuerant, deinde tollerentur. Contexta erant ex quatuor coloribus, *cæruleo*, *purpureo*, *coccineo*, & filo *albo*; unumquodque filum כפולין ששה ששה *erat ſexies duplicatum*: & 72. pili intertexti erant unicuique filo. *Maym.* ubi ſup. Evangeliſtæ dicunt *in ſingulari*, hoc velum diſruptum fuiſſe, idem etiam inſit *Ioſephus* de *bello* lib.5. cap.14. quando *Sanctiſſimum velo diviſum fuiſſe* dicit; non quaſi unum ſolùm fuerit velum, aut quaſi unum ſolùm diſruptum fuerit; ſed ſimpliciter indicant parietem intergerinum, repagulum iſtud intermedium fuiſſe dilaceratum, ad reliqua particularia non attendentes.

Inter officiarios templi, unus erat, qui curam gerere debuit velorum, ut nova, ſi neceſſe, ſuppeditarentur, & quævis legitimo loco ſuſpenderentur. Si accidiſſet ut velum aliquod impurum factum fuiſſet, ipſum ſolvebant, lavabant, & lotum iterum in חיל *antemurali* ſuſpendebant, ad exſiccandum. Quando novum aliquod confectum erat velum, in podio vel xiſto atrii mulierum alligabatur & ſuſpendebatur, ut populus ipſum contemplari poſſet, & ſimul vidêre an legitimo modo factum eſſet. *Schekalim* c.5. *Maym.* ubi *ſuprà*.

VENAM qui ſecat, non comedet piſces, lac, caſeum, ova. *Nedarim* fol.54.2. Qui ſomniat ſibi ſecari venam, peccata eius remittuntur. *Berachot*

chot fol. 57.1 & p. 60.1. R. Acha ad venam secundam ingressus, dicebat, *Sit voluntas tua Domine Deus Mi, ut negotium hoc mihi cedat ad sanitatem.*

VENERI dicatum erat Balneum Aconense sive Ptolemaidis, & in ea lavit aliquando Rabban Gamaliel, præsente Proculo filio Philosophi: de ipsorum disputatione vid. *Avoda Zarah* cap. 3. vers. 4.

VESTES. De vestitu Iudæorum vide Cl. *Buxtorf.* in *Synag.* Quicunque induet vestes suas absque benedictione, is induetur vermibus, qui molestiores sunt quàm acus in carne viva. *Orchot Chajim.* Quicunque contemnit vestes אינו נהנה מהם לסוף *tandem nullum illarum usum habebit.* Hinc etiam David tandem non calefiebat, quamvis ipsis imponerentur vestes, quia dilaceraverat pallium Saulis. Vid. *Rabbi Salomoh* ad 1. Reg. 1. v. 1. & Ialkut in *lib. Reg.*

Lugens non debebat lavare sua vestimenta, aut se induere vestibus dealbatis; *Colbo* cap. 114. *Maymon Halac.* אבל cap. 5. non autem solùm lætitiam denotabant vestimenta alba, sed etiam innocentiam: hinc locus in *Middot* cap. 5. v. 3. *In conclavi Gazith etiam sedebat Synedrium quando diiudicabat Sacerdotes; Sacerdos in quo inventum erat aliquod vitium, induebat sibi vestimenta* שחורין *nigra, ac atris involutus egrediebatur; cui verò noninerat vitium, induebat sibi vestimenta* לבנים *alba, & albis involutus ingrediebatur.*

Israelitæ in deserto vestiti fuerunt ex eo quo Angeli ministeriales vestiverunt eos, ex pur-

pura scil. Si quæris, an non parvi facti sunt maiores? Respondetur, abi & disce à testudine, cum qua simul crescit concha vel testa eius. Nubesque gloriæ illas vestes commaculatas purificabat; vid. *Ialkut Psalm.*23.98. col. 2. *Midrasch Tillim Psalm.* 23.

De vestimentis Sacerdotum vid. *Sacerdotes.*

De vestium dilaceratione in Blasphemiis & luctu. Vid. *Blasphemiam* in B. & *Laceratio* in L.

Vestis interior Iudæi vocatur חלוק quod respondet Græco ἱμάτιον, exterior verò nominatur טלית; illi intextæ erant fimbriæ memorativæ de quibus mentio fit *Numer.*15.38. Græcè dicitur χιτών, & de tali pallio loquitur Christus *Matth.*5.v.40.Loca in quibus de Tallit mentio fit,sunt *Bab.Schabbat* fol.23.2.*Bab.Bava Metzia* fol.78.2. *Nedarim* fol.33.1.

De Muliebribus ornamentis & vestimentis Vid. *Mulieres.*

Via per tectum (ad quam alluditur ab Evangelista *Marci* 11. 4. quando inquit Ἀπεστέγασαν τὴν στέγην &c.) à Talmudicis vocatur דרך גגין;

Bab. Moed Katon fol.25.1. *Cùm mortuus esset Rabh Houna, feretrum eius per ostium efferri non potuit* סבור שלשולי דרך גגין *Visum est ipsis illud per tectum extrahere* &c.

Bava Metzia fol.88.1. *Cùm introitus in atrium est per portam* לאפוקי דרך גגות *Ad excipiendum viam per tectum.* Illius locutionis exemplum habes etiam in fol.117.1. *eiusdem tract.*

Mensuræ viarum traduntur in *Bava Bathra* fol.100. *Via privata* (דרך היחיד) est lata quatuor cubitorum; via ab urbe in urbem, latitudinem habet

habet octo cubitorum. דרך הרבים *Via publica* (illa scil. per quam non solùm una vel altera urbs transivit, sed quæ erat communis omnibus.) lata est sedecim cubitorum. Via ad civitates refugii est lata triginta duorum cubitorum. דרך המלך *Via Regis* non habet mensuram, nam Rex quando cum exercitu egreditur potest sepes perfringere, & viam sibi struere ubi voluerit. Via ad sepulchrum etiam non habet mensuram, ob honorē mortui: scilicet ne comitantes feretrū, ob angustiam viæ segregarentur.

De via publica & privata in agris & sementibus vid. etiam *Maym.* in *Peah* cap.2.1.

VIDUÆ *non adhibentur tosta*, dicitur in *Ketubhot* fol.17.2. id est secundùm *Aruch*, solebant coquere triticum & fabas, iniectis uvis passis, & sorbebant illud; Hoc in nuptiis faciebant virgini sponsæ, sed viduæ non faciebant. Hinc etiam cognosci poterat an sponsa virgo esset vel vidua.

De viduarum domiciliis v. *Dalmanutha* in D.

VINEA: De illa memorabilem habemus Parabolam in c.12. *Marci.* ad illius explicationem Nota quæ sunt apud Talmudicos.

Pharisæi facilè intellexerunt Christum de ipsis loqui, nam hoc erat apud Iudaicam gentem ordinarium assimilare se vineæ, & se vineam Dei dicere. Talis parabola exstat apud *Tanchum* folio 54.3. *Erat Regi vinea, atque tres isti inimicabantur; Quidnam illi fecerunt? Vnus excidit racemos, Secundus defalcavit botros, & tertius extirpavit vites. Rex iste est Rex Regum, Dominus benedictus; Vinea Domini est domus*

Israelis. Tres inimici sunt Pharao, Nebucadnezar & Haman.

'Αμπελὼν כרם est,& dicitur secundùm Schammæanos, quando quis plantavit seriem unam quinque vitium, Hilleliani verò volunt nullam vineam esse, nisi in illa sint duo ordines vitium. *Kilaim* cap.4.v.5.

Φραγμὸς *sepes* vitis debet esse alta decem palmos, his minus non est sepes. Ibid.v.3.

'Υπολήνιον חריץ Lacum Dominus vineæ facere debet profundum decem palmos, & latum quatuor. Ibi ubi sup.

שומרה ὁ πύργος Custodia in vinea, sit alta decem cubitos, & quatuor lata. *Kilaim* c.5.v.3.

De γεωργοῖς quibus elocata vinea, quomodo diligenter illam curare debeant V. *Maym.* in שכירות c.2.

Dicit etiam Evangelium, *Dominum vineæ misisse legatum vel servum ad agricolas* τῷ καιρῷ *suo tempore :* intellige *Anno quarto à prima eius plantatione*; ante hunc annum enim nullus erat fructuum usus. Vid. *Annum quartum.* in A.

VINUM Iudeæ optimum Vid. in *Israelitica terra* apud I.

Vini Italici quartanam inebriare docent *Hieros. Avod. Zarah* fol. 40. 1. & tamen *Hieros. Schabbat* fol. 11. 1. dicunt quatuor illa pocula quæ ebibenda sunt in epulis Paschatis & sacris continêre quartanam vini Italici. Sobriè ergo ab illis epulis discessum est.

Rabbini in dictum *Prov.* 23.31. sic commentantur. *Ne aspicias vinum rubrum, quia rubrum est:* i.e. quia finis eius est sanguis; excitat enim lites

lites & pugnas cum ſanguinis effuſione; Gloſſa alia. כי יתאוה לדם נדה *quia expetit ſanguinem menſtruata mulieris*; i.e. excitat libidines, ut homo ne menſtruatæ mulieri parcat. Alius dixit, *Quia rubram facit faciem hominis*. Vid. *Tanchuma*.

Vinum אספרגוס *Aſparaginum* id eſt, vinum in quo Aſparagum macerarunt, ieiuno ſtomacho bibebant ſanitatis causâ. *Beracot* fol.51.1. in *R. Salom.*

Amans חמרא ובסמא *Vinum & aromata* non ditabitur. *Chald.* in Prov.21.17.

הדבור רע ליין *Locutio mala eſt vino*: cùm nempè dolium vacuum repleto maiorem edet ſonum, ſonus ille malum eſt ſignum, docet enim vinum eſſe exhauſtum. E contra הקול יפה לבשמי *ſonus pulcher eſt aromatibus*, cùm tunduntur. Vid. etiam *Menachot* fol.87.1.

קמי דשתי חמרא חמרא *Coram bibentibus vinum, vinum* ponitur; Prov. eſt, denotans hominem eſſe ut fuit eius educatio; delicatè nutritis delicias placere. *Sotah* fol.10 1.

Ebibens calicem ſuum vice unâ eſt guloſus גרגרן, duabus eſt דרך הארץ Politicum & civile. Tribus eſt ruſticorum. *Peſachin* c.7. in fin.

Iudæi etiam utebantur Syphonibus ad extrahendum vinum è dolio. Vid. *Avoda Zarah* fol.72. col.2.

חמרא דפרוגי תא *Vinum Prugiathinum, & thermæ* דיומסית *Diomaſit, abſciderunt decem tribus ab Iſraelitis*. Id eſt, voluptates & deliciæ perdiderunt eos. *Schabbat* fol. 147. 2. Erat enim Prugiathinum vinum idem apud Iudæos ac

Falernum apud Italos.

Vinum de quo bibet Messias cùm venerit custoditur in uvis suis inde à sex diebus creationis mundi. *Sanhed.* fol.99.1.

נכנס יין יצא סוד *Ingrediente vino, egreditur secretum.* Quare vocatur vinum יין? *Quia affert* יללה *eiulatum in mundum, suo abusu. Ioma* fol.76.2. Pulchrum est vinum senibus sicut lac infantibus. *Erubhin* fol.65.

Habuerunt Iudæi etiam potus extraneos, artificialiter confectos, ut כותח הבבלי *Kuttach Babylonicum*, de quo 3. referunt in *Pesahin* fol.42.1. Ipsum *obstruere cor* (abusivè sumptum) propter serum lactis ipsi immixtum, *excæcare oculos*, propter Sal Sodomiticum ipsi immixtum cuius hæc erat proprietas; *emaciare corpus*, propter putredinem panis mucidi ipsi immixti. Alius potus erat שכר המדי *Sicera vel Cerevisia Medæa*, quæ ex aquis hordeorum ut cerevisia nostra confecta erat. *Pesachin* fol.42. col.2. Celebris etiam erat זיתום המצרי *Zythum Ægyptiacum*, cuius tertia pars erat hordeum, tertia pars crocus sylvestris, tertia pars Sal. *Schabbat* fol.156.1. Ex Asia etiam liquor dulcis in Palæstinam afferebatur, cui nomen קרינא *Avod. Zarah* fol.30.1.

§. De vino adhibito in epulo paschali vid. *Pascha* De vino libaminis vid. *Sacrificia.*

Vituli Decollationem vid. *Iuvenca* &c. in I.

Vitam æternam non possidebunt, qui dicunt nullam esse resurrectionem mortuorum. Qui negat legem à Cœlo esse. Qui Epicuream vitam agit. Qui legit ספרי חחיצוני *libros extraneos.*

neos. Qui vulneri aut plagæ insusurrat. Qui Dei nomen tetragrammaton suis literis pronuntiat. Tres Reges & 4. Idiotæ vitæ æternæ exsortes erunt; Reges sunt Hieroboam, Achab, Manasses; Idiotæ sunt, Bileam, Doeg, Ahitophel, Gehasi. Qui diluvio periêre vitæ futuræ exsortes erunt, neque etiam sistentur iudicio. Viris Sodomæ nulla pars erit in vita æterna, stabunt tamen in iudicio. Generatio quæ in deserto periit exsors erit vitæ futuræ, neque stabit in iudicio. Cives urbis ad Idololatriam delapsæ, carebunt sorte futuri seculi. *Sanhed.* cap.11.

עולם הבא *Seculum futurum* duplici sensu à Iudæis sumitur; 1. de ימות המשיח *Diebus Messiæ* solùm, in quibus epulis exquisitissimis sunt opplendi, omnia abundabunt, & de hoc seculo futuro suum regnum formarunt Chiliastæ. 2. de æterna beatitudine, quæ convivium illud & dies Messiæ excipiet ævo infinito. Vid. *Formul. loquendi* in F.

VITULI conflati se adhuc hodie pœnas dare asserunt Iudæi. *Sanhed.*cap.ult. *Nulla adhuc calamitas venit in mundum sc. post conflatum vitulum, in qua non fuit granum vel drachma in depressione libra, vituli illius adorati, quia dictum est* Exod.32.34. *Quandocunque visitabo* &c. Vid. *Beth Israel* pag.130 col.1.

VNCTIO. Olim in bellis, clypei pinguedine ungebantur, ut nitida clypei superficies non facilè iacula susciperet. *Kimchi* 2.*Sam*.1.21.

Vngebantur olim Reges, Prophetæ, & Summi Sacerdotes, quia erant custodes utriusque ta-

bulæ. *Abrabanel Exod.*30.33. Eadem erat utrisque *affusio* יציקה, idem oleum, ex 4. aromatibus constans; Vid. vers. 23. & *Oleum* in O. At regis tantùm erat ad fontem ungi, idque sibi & posteris, ad augurium felicis & diutinæ regni subsistentiæ. Salomoh, Ioas, Ioachas proinde non ungi debebant ad fontem, quia patribus succedebant, nec novum instituebant regnum; uncti tamen ad fontem sunt לסלוק המחלוקת *Ad controversiam tollendam. Cerithut* cap.5. *Maymon Hal. Melachim* cap.1.

Rex deinde inter oculorum palpebras in formam coronæ, summus Sacerdos verò in formam X Græcorum ungebatur; *Cerithut* c.5. *Maymon Hal. Kele Hamikdasch* cap. 1. Pro X habet *Abarbenel* כף loco cit. quia eius erat Deo manibus servire.

Iehu & Saul è lenticula uncti sunt, ideo non protraxerunt imperium: David verò & Salomon è cornu, & proinde quoque perpetuarunt regnum. *Kimchi* 2. *Reg.*9.1.

§. Olim apud Iudæos ægroti ungebantur; Vid. *Ægrotum* in A. quod confirmat ea quæ dicit *Iacobus Apost.* c.5.

§. Ieiunantes nec se unxerunt nec lavarunt; *Ioma* c.8.v.1. *Die expiationis prohibitum est edere, bibere, lavare, ungere se, induere Sandalia. At rex & sponsa lavant facies suas.* Consule etiam *Gemar. Babil.* fol.77.2. Christus iubet *Matth.*17. ut ieiunantes se ungant.

§. Corpora & capita ungere soliti sunt triplici ratione.

I. להתענג *In decus & delicias maiores. Hierof.*

in

in *Maaser Scheni* fol.53.2.& *Schabb*.fol.12.1. *Unctio Sabbatho permittitur, sive sit in decorem, sive non in decorem. Die Expiationis, utraque prohibetur; Nono mensis Abh & in ieiuniis, unctio in decorem prohibetur, non in decorem permittitur.*

II. סיכה שלא לתענוג Erat unctio propter aliquem morbum, ad adiuvandam corporis sanitatem: uti iam suprà monuimus & videtur ex *Hieros.* ubi supra; *Qui capite dolet, aut cui oritur scabies, ungat se oleo.* Vid. etiam *Bab.Ioma* f.77.2.

III. Usi sunt aliquando unctione superstitiosâ. *Hieros.Maaser Scheni* fol.52.2. *Qui mussitat* נותן שמן על גבי ראשו *Det oleum super caput, & mussitet.*

§. In Babylonia in usu erat capita Rabbinorum in nuptiis ungere, vid. *Nuptiæ.* Pedes oleo ungere erat etiam vulgatissimum; at unguento aromatico, rarissimum; & in *Schabbat* fol.62.2. Gemaristæ reputant pro crimine, quòd fœminæ Hierosolymitanæ etiam calceos ungerent unguento odorifero, ut allicerent iuvenes ad lasciviam. Extraordinarium ergo est factum Ioh. 12.3.

§. Tempore Messiæ restituetur unctio Sacra Ecclesiæ. Abarbenel *art.* 13.

§. Tandem, usitatissimum erat, in epulis etiam sacris, non solum profanis, capiti alicuius præsentis oleum aromatibus conditum illinire. H. *Beracot* fol.11.2. *Schola Schammaeana dicit, Oleum suave dextrâ tenet, & poculum vini sinistrâ. Recitat primum benedictionem super oleo, & dein super poculo. Schola Hilleliana dicit, Oleum tenet dextrâ, poculum sinistrâ. Benedicit super oleo*

ſuave, atque illinit capiti miniſtrantis: ſi verò miniſtrans ſit diſcipulus Sapientis, illinit parieti; nam indecorum eſt diſcipulo ſapientum olêre aromata. Confer *Matth.*26.7.7.

VNGUES comburit Sanctus, iuſtus ſepelit eos, impius verò ſpargit in publicum, ut maleficæ iis abutantur. *Nidda* 17.1.

VOTA. Non ſit leve in oculis tuis ſectio de votis, quia propter ſectionem de votis occiſum eſt Synedrium magnum Ezechiæ &c. *Echa Rabbeti Thren.*2.v.10. *Voiſin* pug.fid.716.

Præcipiunt ſapientes, ne quis abſtineat niſi ab iis, à quibus per legem iubetur abſtinêre. ולא יהא אוסר עצמו בנדרים ובשבועות על הדברים המותרים *Neque ſe voto aut iuramento privet illis, quæ ipſi aliàs licita eſſent*; quæ cùm ita ſint, qui ſe perpetuo ieiunio macerant, viâ rectâ non progrediuntur &c. *Maymon* in דעות cap.3. ubi plurima alia eiuſdem argumenti tradit.

Non intereſt inter votivum ex quo habetur uſusfructus, & votivum ex quo habetur cibus, præter conculcationem pedis. (i.e. admittitur ille qui votum habet circa cibum ad ſua, non autem ille qui circa uſumfructum vovit.)

Non intereſt inter נדרים & נדבות, niſi quoad in נדרים quis teneatur ad cautionem de futuro damno in נדבות *voluntariis* non item. (i.e. ſi quis agnum voverit in Holocauſtum, agnus verò vel mortuus vel ſurreptus fuerit, debet alium ſubſtituere; ad quod tamen non tenetur ſi ſpontè מנדב ad holocauſtum agnum obtulerit.) *Megillah* c.1.6.

Qui voverat ſe non dormiturum in lecto, ei lici-

licitum erat decumbere בערסא דצלא *in lecto coriaceo*, (qui vilissimus æstimatus est.)

Cùm quis votum generalibus terminis enuntiaret, e. g. dicendo, *Hoc mihi esto sicut truma*, non nominata quali Truma, si vovens illâ ratione, habitabat in Iudæa, *Trumam* vel oblationem illam solvere debebat Thesaurario Templi; at si Galilæus voverit, voto solutus est, quia ille pro distantia loci, non novit Trumam הלשכה *thesauri*. Si generaliter quis voverit per Anathemata, solvitur in Iudæa, & ligatur in Galilæa, quia Galilæi non norunt anathemata Sacerdotum. i.e. Non erant Sacerdotes inter Galilæos, cùm itaque anathematizarent, anathematizarunt non nisi Deo. *Nedarim* cap. 2. 3.

§. De votis in specie observa, illa fuisse distincta in duas classes: In נדרי הקדש *Vota consecrationis*, & נדרי איסור *Vota obligationis*. *Votum consecrationis* fuit, cùm aliquid devoveretur in usus sacros, altaris scilicet, aut templi: veluti cùm quis voto hoc vel illud dicaret in Sacrificium, vel ad coquendum lignum, sal, vinum pro altari &c. *Votum obligationis* fuit, cùm se quis voto adstringeret ad hoc vel illud, quod in se erat licitum, veluti, se hoc vel illud non comesturum, non induturum, non facturum.

§. Nota etiam, Iudæis fuisse pro noto axiomate, כל כינויי נדרים כנדרים *Omnia Epitheta votorum sunt sicut ipsa vota*. *Nedarim*. cap. 1. v. 1. Id est, non opus erat ut aliquid esset devotum, ut longâ circumscriptione significaretur, sed suffecit dixisse קונה *Konah*, vel קונס *Kones*, vel קרבן Δῶρν, hæc enim erant epitheta rei devo-

tæ. *Nedar.* cap. I. v. 2. Confer *Matth.* 15. v. 5.

VRIM & TUMIM. Pectorali Pontificis lapides inserti erant, qui vocabantur אורים ותומים *Luces & perfectiones*, ex hoc Vrim & Tummim Sacerdos magnus consulentibus responsum reddidit, atque inde oraculo nomina hæc indicta sunt. Vocantur enim אורים quia illi מאורין לישראל *Israelem illuminabant.* תומים verò שהן מתימין לפניהן את הדרך *Quia coram ipsis perficiebant viam.* i. e. viam indicabant quâ insistere oporteret. *Gemar. Hierosol.* ad cap. 7. *Ioma.*

Modus hoc oraculum consulendi hic erat. Pontifex arcam versus faciem inflexit; ille qui oraculum consuluit ei à tergo stetit, dixitque faciam hoc, aut non faciam? Tum Pontifex Vrim & Thummim inspexit & è vestigio responsum invenit. De duobus simul non inquisiverunt, nisi hoc temporis angustiæ exegissent; Ordine etiam inverso non petiverunt, & si petiissent, oraculum ad quæsita ordine respondebat: & quod primum futurum erat primum prædixit. Vid. *Gemaram Babyl.* ad *Ioma.* 7.

Responsum divinum exilientes literæ indicarunt, erant enim in pectorali nomina Abrahami, Isaaci, Iacobi, & duodecim tribuum, ut & verba כל אלה שבטי ישראל quibus totum continetur Alphabethum. Sed ne Pontifex erraret in combinatione literarum ex punctorum vocalium defectu, dicunt Talmudici *Hierosol.* l. c. vocem auditam esse, quæ Pontificem docuit, quomodo illæ coalescerent. Ex quo videtur responsum divinum per solum gemmarum fulgorem non innotuisse ut plurimi existimarunt; aliàs

aliàs quomodo omnia illa poterant indicari, quæ extant 2.*Sam*.5.23?

Per Vrim & Thummin non de quovis privato, ſed ſolum de Rege inquirebant. *Ioma* cap. 7. Vide etiam *Schikardum* de iure Regis cap.1.

Vxor. De uxore Hebraica ſcripſit peculiarem tractatum Seldenus.

De nuptiis & repudiis Vid.ſ.l. de *Fornicatione* in F. & *Fœminas*.

Nos ſequentia ex Halaca 'איש Maymonidis obſervata hic apponemus.

Cap.I. §. Ante datam legem aliquis ſibi uxorem acquirebat, modò illa conſentiret, & in eius domum ingreſſa rem cum ipſo habuiſſet. Sed lege datâ neceſſarium fuit ut obſervarentur 'חליקוחי *rationes uxorem ducendi.*

§. Tres ſunt modi uxorem ducendi כסף *argentum*, שטר *litera matrimoniales*, וביאה & *congreſſus*, quorum prior argenti ſcilicet eſt ex traditione Scribarum: quæ unâ ex his rationibus acquiſita eſt dicitur מאורסה *deſponſata*, & quamvis nondum ad virum ingreſſa ſit, perfectè tamen eius uxor cenſetur. Sic Maria ſolùm deſponſata, æſtimata eſt uxor Iosephi &c.

§. Ante datam legem unuſquiſque cum quavis potuit congredi, modò ſolverit mercedem, abſque ulla conſequentia; ſed lex prohibuit ne ſit fornicatrix in Iſraele.

§. Gradus illiciti & quæ ſecum ferunt כרת *excidium* vocantur ערוה *nuditates*, & recenſentur in ſacra Scriptura; Gradus verò etiam illiciti, ſed de quibus excidium non pronuntia-

tum est, vocantur איסורי לאוין *prohibitiones circa negativa*, & sunt sequentes, 1. Viduæ summi Pontificis; 2. Repudiata, profana, scortum, respectu Sacerdotum, tales enim ducere nunquam poterant. 3. Spuria respectu Israelitæ: & filia Israelitæ, respectu nothi, Ammonitæ, Moabitæ. 4. Nethinæa, quæ non aliter ac spuria censetur, de illis quæ vocantur שניה Vid. ibid. & *Buxtorf.* in *Lex. Talm.* De gradibus illicitis ob sanguinis propinquitatem ratione Noachidarum Vid. Cl. *Heidegg.* de *Vita Patriarch.* Exer. 1. 13.

Cap. II. §. De tempore pubertatis vid. *Pubertas*, de sterilitatis signis, vid. *Sterilitas.*

Cap. III. Vxor acquiritur, modo quis mulieri *Prutam*, aut pretium *Pruta* æquivalens dederit, & simul coram testibus dixerit, *tu mihi sis desponsata*! Quamvis autem mulier viro Prutam aut aliam summam pecuniæ daret & ipsum dicto modo alloqueretur, nihil tamen inde sequeretur. Qui literis uxorem ducit, sufficit in Pergameno aut Charta scripsisse, *Mihi desponsata es*, aut similia, & coram testibus chartam mulieri dedisse. In quibus præsupponitur ipsum libellum nomine mulieris & ipsa conscia scripsisse, aliàs nihil ageret. Qui concubitu uxorem acquirit, debet etiam coràm 2. testibus cum ipsa coniungi, & ipsi dicere, *Desponsata mea es.*

Epitheta desponsandi sunt, את מקודשת לי *Desponsata mea es*, את מאורסת לי *idem*; At non הריני בעלך *Ecce me virum tuum.* הריני ארוסיך *Ecce me sponsum tuum*, הריני אישך *Ecce me maritum*

ritum tuum : Si enim quis ita diceret uxorem non deſponſaret : requiritur itaque ut dicat expreſſis verbis ipſam eſſe ſuam deſponſatam, non qualis ille ſit ; tales legitimæ formulæ ſunt , הרי את אשתי , *Tu es uxor mea* , הרי את ארוסתי *Tu es ſponſa mea* , הרי את הקנויה לי *Tu es illa quam mihi acquiſivi.* Item quando quis dixerit , הרי את שלי , הרי את לקוחתי , הרי את ברשותי , הרי את חרופתי , הרי את זקוקת לי &c.

At ſi quis ad mulierem dixiſſet, aut ſcripſiſſet in Charta , הרי את מיוחדת לי , הרי את מיועדת לי , הרי את עזרתי , הרי את נגדי , הרי את צלעתי , הרי את סגורתי , הרי את תחתי &c. Dubitare licêret an illam deſponſaſſet.

Quando Virgo non pubuit , pater poteſt ipſam deſpondere , ſed poſtquàm maturam attigit ætatem , illa ſui iuris ſit : nec poteſt deſponderi , niſi ſuam dederit voluntatem.

Aliquis per legatum uxorem ſibi deſpondêre poteſt ; Etiam mulieri licet per legatum promiſſa recipere , qui tamen ipſe hoc facere poterit, legato ne committat.

Deſponſationi præmittenda eſt benedictio cum poculo vini ; Benedictio ſonat בא"י אמ"ה אשר ק'בו והבדילנו מן העריות ואסר לנו את הארוסות והתיר לנו את הנשיאות על ידי חופה וקידושין בא'י מקדש ישראל : *Benedictus ſis tu Domine Deus noſter , rex huius mundi , qui ſanctificaſti nos præceptis tuis , & nos ſeparaſti ab inceſto congreſſu , qui prohibuiſti nobis deſponſatas, & permiſit ductas per ſponſalia , & ſolennia nuptialia , Benedictus ſit Deus qui Iſraelem ſan-*

dificat. Hæc ex cap. tertio.

Quandiu desponsata in paterna manet domo, non licet sponso cum ipsa rem habere, & si aliter fecerit à Synedrio verberibus excipitur tanquam rebellis, vel ut clariùs dicam flagellatione vocata מכת מרדו'. Ducta verò in connubialem thorum perfectè eius uxor fit.

In thorum introducta iterum Benedictio recitanda, & scribendum instrumentum dotis. Virgini scribunt 200. *Susaos*; illi quæ iam maritata 100. Qui minus dederit בעילתו בעילת זנות *Concubitus eius est concubitus scortationis.* Instrumentum autem dotis institutum est שלא תהיה קלה בעיניו להוציאה *Ne illa facilè in oculis eius vilescat, aut ex quavis occasione illam expellat.*

Licitum est unâ die plures ducere uxores, sed propter maiorem lætitiam sufficit unam uno die duxisse, (Vid. *Polygamiam.*) & si virgo fuerit festum per septem dies continuasse.

Nuptias faciunt omni tempore, die & nocte, etiam 9. mensis Iulii (vid. אב) excepto die Sabbathum præcedente, & Sabbathum insequente, ne præparationibus Convivii Sabbathum profanetur.

Cap. XII. Vxori Maritus decem officia præstare debet;

I. שארה *Alimenta eius.*

II. כסותה *Vestes eius.*

III. Cohabitatio maritalis.

IV. Promittere ipsi aliquam dotem.

V. Sa-

V. Sanare ipſam ægrotam.

VI. Redimere captivam.

VII. Sepelire mortuam.

VIII. Alere ipſam ex bonis ſuis.

IX. Præbere ipſi habitationem tempore eius viduitatis.

X. Alere eius filias.

Maritus autem fruitur opere manuum uxoris, rebus ab ipſa inventis, uſufructu bonorum eius; & ipſa mortua eſt proximus hæres.

De Vxore & marito pervicaci Vid. *Offenſio.*

§. Qua ratione ſub Incunabula mundi, preſente unicâ familiâ Adami, Cainus nativam ſororem abſque inceſtus crimine ducere in uxorem potuit variæ ſunt ſententiæ. Thalmudiſtæ plerique hic allegant חסד *benignitatem Dei*, iuxta illud Pſalmi 89. 3. *Benignitas ædificavit ſeculum.* Sic *Iarchius* ad Levit. xx. 17. *Si objicias Cainum in uxorem duxiſſe ſororem ſuam* חסד עשה המקום לבנות עולמו ממנו *Id ex Numinis indulgentia factum eſt, ut mundus eius ex eo ædificaretur.* Eadem habet *Gemara Hieroſ.* ad *Sanhed.* cap. 16. & citatur à *Seldeno, de Iure Nat. Gent. Heb.* lib. 5. c. 8. Item *Paraph. Ionath.* ad verba חסד הוא *Levit.* xx. 17.

Z.

ZABI quibusdam sunt Samaritani de quibus vid. *Buxtorf. Cosri* 109. Aliis veteres Chaldæi.

Quænam fuerit fides Zabæana vid. *Maymon* in *More Nevoch.*

Arabibus צבאיון sunt *pagani*, qui in oriente respiciunt septentrionem; aliquando verò illi qui Noëmi religione adhæserunt; & illi qui primi Asseclæ Mosis & Muhammedis fuerunt. Vid. *Cl. Pocokii Hist. Dynast.* 10. 95. & 108. *Hist. Arab.* 138. *Coran. Sur.* 2. 61.

ZACHARIA. De Zacharia filio Ioiadæ, quem Ioasus Rex occidit memorabilis locus est in *Hieros. Taanith* fol. 69. 1. 2. & *Bab. Sanhedrin* folio 96. 2.

R. Ionathan dixit, octoginta mille Sacerdotes occisi sunt ob sanguinem Zachariæ. Rab. Iuda interrogavit Rab. Acham, Vbi interfecerunt Zachariam? An in atrio mulierum? an in atrio Israelis? Respondit ille, nec in atrio Israelis, nec in atrio mulierum, sed in atrio Sacerdotum &c.

Plura ibi de ebullitione sanguinis Zachariæ & illius vindicta exstant, quæ probabilem reddunt sententiam de hoc Zacharia Christum loqui *Matth.* 23. v. 35.

ZALMON Vid. DALMANUTA.

ZELOTÆ apud Iudæos fuerunt illi, qui transgredientem propriis manibus immediatè interfecerunt, non exspectato Iudicio Synedrii;

ita

ita in *Sanhedrin* folio 81. 2. recensetur, *Sacerdotem in immunditia administrantem, non adduci ad Synedrium, sed à* קנאין *Zelotis ex atrio educi, & sarmentis ligni excerebrari.*

A talibus Pseudo-Zelotis quot non mala evenerunt? Novum Testamentum plurima exempla respectu Christi & Pauli exhibet.

De Zelotis Vid. *Sanhed.* cap. 9. 6.

Zipporis nomen habet à צפור *avis*, quia instar avis monti insidet. *Bab. Megillah* folio 6. 1.

Sedecim milliaribus undiquaque à Zippore erat terra fluens lacte & melle. *Hieros. Bicurim* fol. 64. 2.

Plurimæ in Zippori erant Synagogæ, sed præcipuè duæ celebres erant.

Synagoga דגופנא *Gophnitica*, & Synagoga דבבלי *Babylonica. Hieros. Beracot* folio 6. 1. & folio 9. 1.

De inquisitione facta in Zippori Vid. *Hieros. Ievamot* fol. 15. 3.

De persequutione aliqua sonat locus *Bab. Ioma* fol. 11. 1.

Scribitur Zipporis aliquando per ו, ut *Hieros.* fol. 41 2.

Zippori fuit propinqua urbecula ישנה *Ieschana Kiddufchin* cap. 4. 5. ut & קצרה *Kezara.* Gloss. in *Erachin* cap. 9. 6.

Zizith Vid. *Tephillin* in T. Illorum præceptum extat *Numerorum* xv. 38. *Deuteronom.* xxii. 12.

Apud ipsos receptum erat diligentem eorum observationem mereri retributionem.

[redacted]

Bab. Schabbat fol. 23. 2. *Qui de candela Sabbatica curat, futuri sunt eius filii discipuli Sapientum; qui de membranulis postibus affigendis, domum speciosam adipiscetur: quique de* ציצית *fimbriis vestimento attexendis, adipiscetur bonam tunicam.*

FINIS.

INDEX

INDEX
LOCORUM VETERIS
Testamenti, quæ in hoc Opere illustrantur, citantur.

GENESEOS

EXODI

Cap.

LEVITICI

NVMERORVM

DEVTERONOMII

Cap.

INDEX.

II. CHRON.

ESRAE

ESTHER

IOBI

PSALM.

PSAL.

DANIEL.

SPECI-

SPECIMEN

LOCORUM

NOVI TESTAMENTI

quæ ex hoc Opere aliquam fœnerari possunt lucem.

Evang. Sti. MATTHAEI

μετα-

v. 17.

De

INDEX.

v. 15.

obſervato ſcilicet quod notatur *Megillah* fol. 24. 1. quod interim *non liceat tranſilire retrorſum : id eſt non à poſteriori ad prius* Marcus ut his canonibus non ſubjectus à Propheta unius claſſis, à Malachia tranſilivit ad Eſaiam Prophetam alterius ordinis. Et forſan Chriſtiano-Iudæi, quibus hic ſaltus non admodùm placuit, pro *Eſaia* aut *Malachia Propheta*, inſeruerunt *in Prophetis*, quod vocabulum in plurali poſitum dedit deinde occaſionem diſputationibus.

v. 4. De Iohanne Baptiſta & Eremo vid. ſ. l. in lit. I. & E.

De reſipiſcentia etiam vid. ſuo loc. apud *Pœnitentiam.*

v. 6. *Τρίχας καμήλου.* vid. *Camelus.*

ζώνην δερματίνην vid. *Peram.*

De Locuſtis & melle vid. ſ. l.

v. 7. *ὑποδημάτων* vid. *Sandalia.*

v. 8. Oppoſitio Baptiſmi Chriſti & Iudæorum talis poteſt fieri. Baptizabant Iudæi aquâ frigidâ ita ut mulieres Galilææ ex illo frigore ſterileſcerent; Chriſtus baptizat aquâ & igne, id eſt *aquâ ignitâ, efficaciſſimâ*, quæ nos in bonis operibus ſoboleſcere facit. Iudæi baptizabant nudâ & ſimplici aqua, hinc proſelyti ipſorum erant כספחת *ut ſcabies* (vid. Baptiſmum.) quatenus priſtinorum morum & peccatorum ſemper tenaces alios inficiebant; Chriſtus baptizat *ἐν πνεύματι ἁγίῳ*, vi flexanimâ, quæ non ſolùm externè purgat ut aqua, ſed etiam

חבלי

Evang. Sti. LVCAE

legendum nisi vocatus; quo ordine verò vocati fuerint vid. p. 626.

V. 23. Ἰατρὲ θεράπευσον σεαυτόν. Talmudiee אסיא אסי חגרתך: vid. p. 364.

CAP. V. v. 1. παρὰ τὴν λίμνην Γεννησαρέτ. ביםא כנרת Heb. De illo vid. p. 230. 231.

CAP. VI. v. 38. μέτρον καλὸν πεπιεσμένον καὶ σεσαλευμένον καὶ ὑπερεκχυνόμενον. Apud priscos mensura liberalis in aridis erat, accumulata, depressa, agitata & rursus cumuláta, ut supra instam aliquid redundaret. μέτρον πεπιεσμένον enim idem est quod מדה כפושה in *Iebhamot* fol. 107. 2. At הכפיש significat, *metiri mensurâ depressâ, accumulatâ, superabundanti.* Vid. Rabbi *Salomoh Thren.* 3. 16.

CAP. VIII. v. 52. καὶ ἐκόπτοντο αὐτήν. De *Luctu* vid. 346. seq. Notandum planctum de quo ibi loquimur non simplici clamore & eiulatu, sed præcipuè cantionibus & epicediis ad honorem defunctorum, & consolationem lugentium institutis, factum fuisse: ita cùm mortuus esset Rabbena quidam Siticen, planctum suum ita exorsus est, תמרים הניעו ראש על צדיק כתמר נשים לילות כימי' *O Palmæ commovete caput super insto qui similis erat palmæ, insumamus dies & noctes* [in luctu.] Videtur etiam officium Lamentatorum publicum & statum fuisse; in illa Sparta verò excelluerunt *Bar* קיפוק *Kippuk* & בר אבין *Bar Abbin*, de quibus mentio fit in *Moed Katon* fol. 25. 2. & *Iebhamot* fol. 103. 1.

CAP. IX. v. 27. οἵ οὐ μὴ γεύσωνται θανάτου. Formula

1. *Reg.* 6. 5. His significationibus positis, sensus verborum Evangelistæ esse potest. *Quod in interioribus vestris cubiculis, in Thalamis ipsis in quibus lingua liberè quavis eloquitur, dixeritis, in publicis locis super ipso tecto domus manifestabitur, in omnium conspectum veniet.* Vel Talis: *Quod in appendice, vestibulo, substructione, & infimo planè domus vestræ strato dixeritis, in aurem loquuti estis, ut secretum deposueritis* κηρυχθήσεται ἐπὶ τῶν δωμάτων, יכרז ומכריזין בו על הגג *supra domos prædicabitur, promulgabitur; proclamabitur*; hanc enim vim habet כרז à quo profluit verbum Κηρύσσω. Loco *tecti domus Proverbiorum* 1. 21. Chaldæus habet *fastigium & caput arcium*; בריש בירתא בכרוזא (*Summa sapientia*) *in capite arcium proclamat. Zohar* exprimit ἐπὶ τῶν δωμάτων per מלמעלה *Cœlitùs, supernè*, in his verbis אין דבר בא לעולם שאין מכריזין אותו מלמעלה *Nulla res venit in mundum, quam non promulgent cœlitus*; quæ non à Deo hominibus declaretur.

v. 58. καὶ ὁ κριτής σε παραδῷ τῷ πράκτορι. ὁ πράκτωρ apud Græcos idem est ac שוטר apud Hebræos; de illo verò vid. pag. 632. Cæterùm in hoc versu nota vocem, ἐργασίαν magis ex Hellenismo quàm Latinismo explicandam esse; & quoniam apud Græcos δῶς ἐργασίαν denotat illum qui *quæstum alicui exhibet*, (quo sensu sumitur apud *Nicarch. Antholog.* Epig. lib. VI. Item *Actor.* 16. v. 16. 19. item cap. 19. 24.) Probabiliter sensum Evan-

rim tamen caveas tibi à prunis eorum nè aduraris, שנשיכתן נשיכת שועל *Nam morsus ipsorum est veluti morsus vulpeculæ.* Gloss. השועל שיניו דקות ועמוקות וקשה נשיכתו משאר נשיכות *Dentes vulpis sunt graciles & profundi, ideò morsus eius est durus præ cæteris morsibus.* Quibus morsibus autem vulpes Pharisæi Christum laceraverint, ex historia Evangelica patet.

CAP. XIV. v. 11. Ὅτι πᾶς ὁ ὑψῶν ἑαυτὸν ταπεινωθήσεται. Eundem in modum Rabbini כל אדם שיש בו גסו׳ רוח לסוף מתמעט *Omnis homo in quo est inflatio spiritus, tandem diminuetur, iuxta illud* רמו מעט *Iobi* 24.24.

v. 23. Ἔξελθε εἰς τὰς ὁδοὺς καὶ φραγμούς. In versu 21. Paterfamiliâs misit servum בשוקות *in Plateas & vicos urbis* (vid. de Plateis Hieros. pag. 466.) Nunc iubet famulum infimæ planè conditionis homines colligere; in hunc finem vult ut urbe relicta adeat, τὰς ὁδοὺς הדרכנים καὶ φραγμοὺς וסייגות & *sepes*, hortos scilicet & vineas, in quibus operarii pauperrimi mercede operam locabant, & quæ sepibus distinguebantur; Sic enim *Kimchi: Sepes vinearum & agrorum, sentibus distinguebantur.* Vid. etiam loc. *Esai.* v. 2. De *Viis* & earum Distinctione vid. pag. 664.

CAP. XVI. v. 9. μαμωνᾶ τῆς ἀδικίας. ἄδικον idem est ac ἄπιστον, & usu Hebræorum *falsum* significat, ita *Hosea* 5.11. *Divitiæ* vocantur *falsæ.* ממון השקר. opponitur τῷ ἀληθινῷ, qui in cœlis est; huius mundi divitiæ enim iniquæ

iniquæ ſunt, ideò quòd vocantur divitiæ, cùm tales non niſi nomine ſint. Magiſtri etiam *falſas divitias*, & ὕλαι τοῦ ἀδικίου τούτου coniungunt, quando inquiunt, ממון השקר והון העולם בא במהרה וחלף במהרה *falſa divitia, & opes mundi, veniunt celeriter, celeriterque tranſeunt.*

v. 23. εἰς τὸν κόλπον τοῦ Ἀβραάμ. Eſt formula loquendi, quâ felicem ſtatum piorum defunctorum denotant; *Kiddußchin* fol. 72. 2. היום יושב בחיקו של אברהם *Hodie ſedet in ſinu Abraha.* Gloſſ. מת *mortuus eſt.* Similem loquutionem etiam habemus in *Baba Batra* fol. 58. 1. *Quæſivit R. Banaah, quid facit Abraham?* גאני בכנפה דשרה *Cubat in ulnis Sara.* Gloſſ. בין זרועותי *Inter brachia eius.*

CAP. XVII. v. 6. ὡς κόκκον σινάπεως. Hunc loquendi modum etiam apud Magiſtros reperimus. *Maymon.* in *Hal. Maacalot* &c. cap. 2. Quicunque comedit ſeorſum Animalculum aliquod immundum totum, is vapulat, ואפילו היתה פחותה מן החרדל *Licet minus fuerit quam granum Synapis.*

v. 10. *Quum feceritis omnia* &c. Confer *Pirke Avoth* cap. 2. אם למדת תורה הרבה אל תחזיק טובה לעצמך כי לכך נוצרת *Si didiciſti multam legem, non eſt ut tibi ipſi bonum adſcribas: ad hoc enim creatus es.*

CAP. XVIII. v. 1. Parabolæ huic convenit quod legitur in Ialkut, *Iona* 3. 8. *Et clamaverunt ad Deum* בחוקה *Cum firmitate*, Dixit R. Schimeon Ben Chilpetha, חציפא

נצח לבישא כל שכן לטובו של עולם : *Impudens & importunus vincit hominem malum, quanto magis Deum, qui bonitas mundi ipsa est.* Idem Leg. in Hierosſ. *Taanith* cap. 2. fol.65.2.

v.12. Νηστεύω δὶς τοῦ σαββάτου. vid. pag.257.

CAP. XIX. v. 37. *Ad descensum montis Oliveti* &c. De platea, quæ ducebat à templo ad montem olivetum vid. p.265.

CAP. XX. v.4. ἐξ οὐρανοῦ ἦν, ἢ ἐξ ἀνθρώπων. Inter nomina Dei, ponitur etiam שמים *Cælum* pag. 160. per Metonymiam, *quia cælum propriè dicitur habitaculum eius.* Sic dicunt, הכל לשם שמים *Omnia ad Cælum.* i. e. omnia debent referri ad gloriam Dei.

CAP. XXI. v.21. Iubet Christus, ut qui residui de clade erunt, se committant fugæ; confer quæ p. 461. diximus.

CAP. XXII. v. 14. ἀνέπεσε, καὶ οἱ δώδεκα ἀπόστολοι &c. vid. p.444.

v.17. καὶ δεξάμενος ποτήριον. vid. pag. 448.

v.44. Diximus pag.660. de sparsione sanguinis iuuicis; In eodem monte Oliveto Servatoris salutaris victimæ sanguis sparsus fuit, cum sudoris guttæ quasi grumi sanguinis in terram descenderent, ut filios Dei separatos & dispersos congregaret, ac ad Dei sanctuarium adduceret.

v.69. ἐκ δεξιῶν τῆς δυνάμεως τοῦ θεοῦ. Marcus cap.14. v.62. simpliciter dixit, *à dextris Potentiæ,* locutione elliptica, imitando Heb. לימין הגבורה *A dextra potentia*, divinæ scil. sive Dei Omnipotentis. גבורה enim

etiam

Evang. Sti. IOHANNIS

Non

Non licuit secundùm Canonem in *Schabbat* fol.6.1. *aliquid è loco publico in privatum, & è privato in publicum inferre*; imò prohibitum est planè res minutissimi ponderis portare in Sabbatho, vid.p.526. Vndè videtur Christum huius hominis fidem planè experiri, & Sabbathum Iudaicum apertè quassare, voluisse & apud se statuisse.

v. 39. Ἐρευνᾶτε τὰς γραφάς. Heb. אתון דרשין *Vos inquiritis*; non enim hæc imperandi modo dici videntur, sed indicandi. דרשה autem est inquisitio in scripturas scrutaminosior, Media inter פשוט & קבלה.

CAP. VI. v. 27. τοῦτον γὰρ ὁ πατὴρ ἐσφράγισεν ὁ Θεός. De Sigillo Dei vid. pag. 156.

v. 28. τί ποιῶμεν ἵνα ἐργαζώμεθα τὰ ἔργα τοῦ Θεοῦ. Dixerat Christus, *Operemini cibo permanenti in vitam æternam*; quodnam verò opus sit Dei, cui operantes possumus edere de isto cibo, vid pag. 432.

v. 39. Ἀναστήσω αὐτὸν ἐν τῇ ἐσχάτῃ ἡμέρᾳ. Exspectarunt resurrectionem mortuorum in adventu Messiæ. vid. pag. 374.

v. 51. Ὁ ἄρτος ὃν ἐγὼ δώσω ἡ σάρξ μου ἐστίν. Edere & bibere apud Iudæos frequenter sumitur sensu Metaphorico. *Midrasch Cohelet* fol.88 4. כל אכילה ושתיה וגו' *Omnis comestio & bibitio, cuius est mentio in libro Ecclesiastæ dicitur de lege & bonis operibus*. Quomodo insuper panis sumatur pro doctrina vid. pag. 437.

CAP. VII. v. 2. Ἡ σκηνοπηγία. vid. *Festum Tabernaculorum*. Quæri potest an Christus in cele-

Zz 4

Actor. APOSTOLORUM

Epist. AD ROMANOS

Ep. I. AD CORINTHIOS

AD EPHESIOS

II. AD TIMOTHEVM

AD HEBRAEOS

IACOBI

APOCAL.

INDEX

IN

MISNÆ MASSICTOT

IN GRATIAM HEBRAISMI Studiosorum.

מועד

INDEX ERRATORVM.

Pag.	*Lin.*	*Leg.*
10	10	epulas.
	27	adulteri.
11	5	בסקולה.
	19	לטרוף.
14	9	ארונו.
15	14	Deut.XVII.
18	2	פטרה.
21	13	incumbenti.
31	7	retinuit, Chriſtus.
52	30	Ego.
55	6	Dicet illis, homicida ego ſum,
	19	Parah.
57	1	Celebratum.
61	25	pulli.
64	18	balneum, in quas.
67	11	in cœlo.
80	9	odorabitur.
83	13	ſecundum.
91	20	Conſummato.
111	17	&
122	20	פטור.
129	7	וידוי.
130	1	Machſor.
133	18	Macſibh, vel Ceſibh.
135	27	ומהרו.
144	9	שברגליו
	28	inter ראשו & Debet *inſere* לא יקרה.
155	28	חוץ.
156	6	הנצפה.
	24	Oryza.
157	8	pars.
158	13	נסכי.
	22	מכרו.
180	2	fiebat.

Pag.	*Lin.*	*Leg.*
193	29	שעבור
203	*ult.*	ſeptimanas.
204	18	ubi.
211	28	ictuum.
213	24	ſect.13.
217	29	לא מחוו.
221	23	*poſt vocem* meridiem, *inſere*, in Galilæa verò abſtinent omninò.
250	8	eum.
254	17	finibus.
263	5	Angulos.
267	10	ארץ.
268	23	Habech ira.
271	21	אמרכלין.
281	27	ſenum.
283	31	Luc. I. 5.
286	25	deſignatur.
287	*ult.*	feciſſe.
289	12	Phyſicè.
291	29	צרדה.
292	7	*dele* ſuos dies.
317	5	Geneſ. IV. 23.
321	3	accidit.
335	6	Obſervari.
339	2	legalis.
	16	מכזיב.
340	16	עזין.
341	5	primus &
345	30	fecerunt.
348	20	non lugent.
351	5	בצחוק.
362	32	כיתום.
394	14	Ammude Golah.
367	17	diſcimus.
	25.	vocabatur.

Pag.	Lin.	Leg.
368	8	בצורתו.
370.	14	רים.
371	11	inftar.
385	27	מיתה.
389	4	ולאת.
391	4	quæ.
396	4	מצורה.
	8	refpicit.
401	11	defcendiffe.
413	29	אשורת.
	ult.	Maymonidis Com.
414	11	quam
	12	coemenda.
417	21	Ioma cap.8.v.1.
421	7	ὑᾶν.
422	21	dilucidabuntur.
425	26	Exod.
426	19	debebat.
	25	præfectus.
427	22	Σπάρτων.
428	25	Ifraeliticæ terræ.
431	6	denominatus.
442	2	continuè.
	24	ficut.
443	17	anticipaffet.
454	12	benedicebant illi diei.
456	12	duobus.

Pag.	Lin.	Leg.
464	1	Ægyptiis.
478	1	v. g.
	18	Beracot.
487	26	Becorot.
489	16	קטנה.
495	7	Regionum.
496	5	Pfalm 2.12.
497	7	adminiculo
504	24	Iuferit.
505	30	admitteret.
512	18	interrogavit.
548	27	byffinis.
572	25	frumenti.
578	15	infolutum fuiffe. Licuit quidem hoc circa.
591	10	qui incepit per parvulum fuum.
606	19	כריתות.
627	24	venditur.
632	9	שטרים.
	19	סרדיוט.
650	12	Aromata.
653	11	סכונים.
655	13	Hannafi.
661	13	afperfionem.
663	1	fecandam.
670	29	Matth.vi.17.

Reliqua excufa.